

6. BASKININ TAKDİMİ

Kitabın 4. baskısının yapıldığı 1983 yılı başları, ihtilalcilerin iş başında olduğu ve sıkıyönetimin Türkiye genelinde uygulandığı dönemdi. Dolayısıyla Marksist, Leninist örgütler yer altına çekilmiş, bölücü örgüt P.K.K. ise büyük bir güce erişememişti. Yani 1983 yılı genellikle sükûnetin olduğu yıl olarak kabul edilebilir.

Biz acizane 4. baskının takdim yazısında demiştik ki bu sükûnet geçicidir. Zira Türkiye'yi yönetenler, eğer uyanık olmazsa, gaflete düşerse, daha büyük badirelerle karşılaşmak mümkündür. Zira Türkiye'nin düşmanları çoktur. Başta Sovyet Rusya gibi ezeli tarihî bir düşmanı vardır. Bunun emeli Türkiye'yi yutmak, Akdeniz'e inip Orta Doğuya sahip olup dünya hakimiyeti kurmak demiştik.

Allah'a şükür ki, o kızıl imparatorluk yıkıldı. Ama Türkiye'nin düşmanları bitmedi. Türk Devleti varolduğu müddetçe de bitmeyecektir. Nitekim iç ve dış destekli Bölücülük P.K.K. olayı Türkiye'yi yönetenlerin gafleti, bazılarının da himmeti sayesinde Devleti tehdit eder duruma geldi.

Yine peşinde dost, dost koştığımız Hıristiyan Batı'nın desteğindeki Yunanistan ve Ermenistan belası ilk akla gelen en yakın tehlike olarak gündemdedir. Bu tehlikelerin üstesinden gelecek ve Sovyet İmparatorluğunun dağılmasıyla ortaya çıkan büyük fırsat ve imkânları değerlendirebilecek büyük kafalara, çatal yüreklere ihtiyaç vardır. Cenabı Allah'tan Türkiye'yi yönetenleri bu hasletlerle donatmasını diliyorum.

Mehmet DOĞAN

4. BASKININ TAKDİMİ

Cenab-ı Allah'ın lütuf ve keremi, aziz milletimizin teveccühüyle dördüncü baskıyı yapıyoruz.

İlk baskılarının yapıldığı 1976 yılından bu güne kadar Türkiye'de çok şeyler olmuş, Türk Devleti'nin bağımsızlığı, Türk milletinin ülkesiyle milletiyle birliği, ciddi sarsıntılar ve tehlikeler geçirmiş, netice Türkiye 12 Eylül 1980'e gelmiştir. Şu anda sükûnet hüküm sürmektedir. Dileğimiz bu sükûnetin devamlı olmasıdır.

Ancak tarih ve realiteyi iyi bilenler bu sükûnetin kısmî bir sükûnet olduğunu da çok iyi bilirler. Zira bir Türk milleti ve üzerinde oturduğu bir vatan vardır. Üç kıtayı bir birine bağlayan ve kilit görevi yapan bu coğrafya parçasını, Türk'ün bin yıllık yurdunu, her karış toprağı şüheda kanıyla yoğrulan bu mübarek Anadolu'yu yutma, gasbetme emeli taşıyan düşmanlar vardır.

Şüphesiz bu düşmanların başında dünya hâkimiyeti peşinde koşan ezeli ve ebedî düşmanımız Moskof (Sovyet Rusya) gelmektedir. Rus Çarı Deli Petro'nun meşhur vasiyetnamesini yaptığı günden bu güne kadar Türk milleti üzerine irili ufaklı 19 Moskof (Rus) saldırısı olmuş milyonlarca şehit pahasına bu saldırılar defedilmiştir.

Ancak Sovyet Rusya'nın Türkiye'yi yutma emeli ve planları ve dolayısıyla dünya hâkimiyeti düşüncesi değişmemiş bu gün, günün şartlarına göre düzenlenerek adım adım merhaleler kaydetmiştir.

İşte Müslüman ve altı milyon Türkün yaşadığı Afganistan o da Moskof'un ağına düşmüştür.

Şüphesiz ki buda Moskof plânının başka bir parçasıdır. Hudut tanımayan bu Moskof iştahının bitip tükenmesi mümkün değildir.

O Türk milletinin ve Türkiye'yi yöneteceklerin en ufak gafleti, hatası, ihmalkârlığı, Allah korusun telafisi mümkün olmayan felaketlere yol açabilir.

Bu unutulmamalı. Her Türk tarihini iyi bilmeli ve Moskofu çok iyi tanımalıdır.

4. baskısı yapılan bu kitaplar, Kur'an Gölgesinde ve Tarih Önünde Türk ve gerekse Türk'ün Güç Kaynağı (Devlet Baba Geleneği) ismini taşıyan kitapçıklar bir bütündür. Her ikisi de Türkün, iman, ahlâk, adalet ve faziletiyle Allah ve tarih önünde muhasebesidir. Biri diğerini tamamlamaktadır. Dolayısıyla bu güne kadar ayrı ayrı basılan bu kitapları birleştirerek ikisini bir kapak altında sunmayı hem gaye ve hem de ekonomik bakımdan faydalı bulduk.

Yüzlerce kıymetli eser taranarak kaleme alınan bu kitap dikkatle ve altı çizilerek okunmalıdır ve üzerinde düşünülmelidir.

Unutulmamalıdır ki tarihini iyi bilmeyen ondan, ders almayan millî şuurdan yoksun milletlere yaşama hakkı yoktur.

O hâlde yeniden kendimize dönüp millî ülküler etrafında kenetlenip, gözümüzü dört açmalıyız. Her ihanetin üzerine yürümeli ve millet olarak her çatlak sesi susturmalıyız.

Türk milleti bu coğrafya parçasında olduğu müddetçe Moskof saldırısı bitmeyecektir. Çeşitli kılıklarda ve her türlü vasıtayı kullanarak bu saldırılarını sürdürecektir.

12 Eylül'den sonra kısmen ele geçen silâh ve örgütler, bunu ispatlamıştır. Yani mesele ciddîdir. Cenab-ı Allah aziz milletimizi felâket ve musibetlerden muhafaza eylesin.

5.1.1983 Ankara

Mehmet DOĞAN

Eski Kayseri Milletvekili

ÖNSÖZ

Tarih bir aynadır. Ayna karşısına geçmemiş bir kişi nasıl ki kendi fizik yapısı hakkında bilgiye sahip değilse, tarihine göz kapayan, kulak tıkayan bir milletin de kendi öz benliğini millet yapısını tahlil ve tespit etmesi mümkün değildir.

Bu kitabı Türkün devlet inancını tarih boyunca uğraşında amaç edindiği tek şeyin cihan devleti kurmak ve dünya üzerinde yaşayan milletlere yol göstermek, onları yönetmek gayesi taşıyan soylu inancını ortaya koymak gayesi ile derledim. İstedim ki Türk gençliğine atalarının büyük ülkülerini bu ülkünün gerçekleşmesi uğrunda gösterdikleri feragat, fazilet, iman ve ihlası aktarayım.

Genç nesillerin bu konularda büyük ihtiyaç içinde olduğunu görmenin verdiği ızdırap, haddim olmamasına rağmen beni bu kitabı yazmaya zorlamıştır. Teşebbüsümün bir başlangıç olması en hâlis dileğimdir.

İnşaallah ehil zevat bu konuları hedef alan ilmî ve güçlü eserlerini Türk kamuoyuna sunarlar. Biz de bunun mutluluğuna erişiriz. Şüphesiz ki bu hizmeti millî ülkelere karşı ve düşman olan yazarlardan beklemiyoruz. Zaten bu güne kadar çektiğimiz ızdırabın kaynağı onlar değil mi? Onlar değil mi; Türk gençliğini millî ve manevî değerlerden koparan, yine onlar değil mi Marks'ı, Mao'yu, Lenin'i bu milletin başına bela eden, Hıristiyan Avrupa'nın cüruf atını Siyonizm'in tuzağı Hümanizmi cemiyet bünyesine şırınga yapan, Türk gençliğinin tarih ve maneviyat düşmanı olarak yetişmesinin tek suçlusu, evet hiç şüphe yok ki onlardır. Tarihimizi bir kuru kavga, atalarımızı emperyalist ve barbar olarak gösteren, sanki dış kaynakların özel görevlisiymişçesine, tarihî büyük istidatları karalayan yine onlardır. Türk cihan devletinin çökmesinde en büyük rolü oynayan liyakatsiz üç beş devşirmeyi, yüz Türk büyüğü arasında millete empoze

eden, Türküm diyene ırkçı, Müslümanım diyene yobaz damgasının vurulmasının tek sorumlusu.

Gerek idarî kadrolarda, gerekse diğer sahalarda köşe başı kapan, gecekondü aydınlarının, kundakçıların işlediği cinayetler elbette ki dağdaki çobana, köydeki çiftçiye, mahalledeki bakkala yüklenemez. Bir milleti yükselten tek potansiyel aydınlar olduğu ne kadar gerçekse, geri kalışında hatta devlet varlığının tehlikeye düşmesinde tek sorumlu yine onlardır.

Bu kitapla büyük milletime ve yarının ümidi Türk gençliğine çok cüz'i de olsa bir şey verebilirim kendimi bahtiyar sayarım. Millî bir borcu ifa etmenin huzuru içinde Cenab-ı ALLAH'ın rızasını dilerim.

13.1.1976

6. BASKININ TAKDİMİ

Kitabın 6. baskısını yapma mutluluğuna, eriştiren âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Salât ve selâm sevgili peygamberimize, onun yolunda olanlara ve bu cennet vatanı bize yurt yapan mübarek ecdadımıza, aziz şehitlerimize, gazilerimize...

Aziz okuyucu, son seneler içinde, bilen bilmeyen her kişinin din, iman, İslâm hakkında ulu orta konuştuklarını, hele İslâm'ı içine sindiremeyen politikacıların, yazarların ve çizerlerin İslâm'a saldırdıklarını hayret ve dehşetle seyrediyoruz. Bu konuda bir kavram kargaşası sürüp gitmektedir. Tam bir dinî bilgiye sahip olmayan samimî kişilerin bu kargaşa içinde bilmeden, maalesef bazı söz ve beyanlarıyla İslâm dışına çıktıklarını tesadüfen gördüğüm genç, yaşlı kimselerde müşahade ettim. Bu sebeple 6. baskıyı yaparken öğrenciliğinden beri tanıdığım ve sevdiğim Ocak Yayınları sahibi Dr. Bahattin ERGEZER'le de konuşarak kitabın başına din, iman ve İslâm ile ilgili bilgileri koydum. Ümit ederim ki okuyan kardeşlerime faydalı olacaktır.

Kitabın hazırlanması sırasında tashih ve tertibinde yardımlarını esirgemeyen Sayın Nevin ERGEZER hanımefendiye teşekkür ediyorum.

Aziz okuyucu, Türkün düşmanları eksilmeyip gün be gün artmaktadır. Bunların içinde bu mübarek topraklarda yaşayan, Türkün ekmeğini yiyip bacağına sarılan köpek misali yaratıklar vardır. Bunlar solculuk, bölücülük, özgürlük ve en üzücüsü de İslâm adına yapılmaktadır. Kendini Türk kabul etmeyen, İslâm kisvesi altına sığınan, bu kimselere "Yediğiniz ekmeğinizi gözüne dursun," diyoruz. Şunu bilsinler ki Türkün ahı tutarsa Allah'ın gazabı onları bulacaktır. Cenab-ı Allah Müslüman Türk milletini, şerirlerin şerrinden korusun. Bize lütfuyla, keremiyle muamele etsin. Devletimizi ebedî kılsın... Amin.

Mehmet DOĞAN

DİN

Din; inanç, itaat, âdet, gidilecek yol, hesaplaşma, ibadet, şeriat gibi manalara gelir. İslâm inancına göre dinin kurucusu Allah'tır. Bütün sahîh dinler Allah'tan gelmiş, safiyetlerini korudukları müddetçe yürürlükte kalmışlardır. İlk insan aynı zamanda ilk peygamberdir ve kendisine bildirilen din de tevhid dinidir. Allah'ın varlığı, birliği, zat ve sıfatları açısından onun mükemmelliğiyle, nübüvvet ve ahiret inancı gibi. Temel itikadî prensipler, bütün ilâhî dinlerde değişmez ilkeler olarak yer almıştır. Bundan dolayı İslâmî inancıya göre Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar gelen bütün peygamberlerin getirdiği hak dinlerin ortak adı İslâm'dır. Ancak zaman akımı içinde insanlar, hak dinden uzaklaşmışlardır. İnsanların beşerî zaafı neticesinde dinde meydana gelen dejenerasyon sebebiyle Allah peygamberler göndererek, insanları yeniden tevhide çağırmış ve yeni bir şeriat göndermiştir. Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de **"Ya Muhammed senden önce nice peygamberler gönderdik, sana kimisinin kıssasını naklettik. Kimisininkini nakletmedik."** (Mü'min -78)

"Her ümmetin bir Resulü vardır." (Yunus-47)

Biz azımşan her ümmetin içinden bir resul gönderdik" (Nahl-113. Cenab-ı Allah dünyanın her bölgesine, insan topluluğunun var olduğu her yere, o milletlerin kabilelerin, kendi içlerinden peygamber görevlendirilmiştir. Peygamberlerin sayılarının 24.000 hatta 124.000 olduğundan, ayrıca bunların 315 tanesinin hem nebi hem resul olduğundan bahsedilmektedir. Tabi ki, ancak doğrusunu Allah bilir. Kur'an-ı Kerim'de ismi bildirilen peygamber sayısı 25'tir. Ayrıca bunların dışında 3 mübarek zat vardır ki peygamber olup olmadığı ihtilaflıdır. 28 mübarek zatın yaşadığı, görev yaptığı bölge sınırlıdır. Bu bölgeleri bu günkü İsrail toprakları, Filistin, Ürdün, Mısır, Lübnan, Suri-

ye, Irak, Suudi Arabistan, Yemen ve Anadolu'nun güney kısımları olarak çerçevelemek mümkündür.

Elbet ki Cenab-ı Allah dünyanın diğer kesimlerine de peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Zaten Kur'an-ı Kerim'de göndermiş olduğunu muhtelif âyetlerde beyan etmektedir.

Din tarihinin bütün devirlerinde ve bütün toplumlarda, daima kendisiyle karşılaşılan evrensel bir olgu olan din, insanı hem içten hem dıştan kuşatan, onun düşünce ve davranışlarında kendini gösteren bir disiplindir.

İnsanın yüce bir kudrete gönülden bağlanması onun gücüne g katar. Dua, niyaz, iltica insanı ulvileştirir. Allah sevgisi ve korkusu iki yönden insanın ruhunun ilkelliğini giderir. Ona kuvvetli bir irade ve sağlam bir karakter kazandırır.

İslâmî anlayışta din Allah tarafından konulmuş, akıl sahiplerine gönderilmiş, onlara dünya ve ahiret saadetinin yollarını gösteren hükümler demektir. Buna göre **din** insan ile Allah, insan ile diğer insanlar, hayvanlar ve cansız varlıklar arasında bağların nasıl kurulacağını, bunların nasıl devam ettirilirse, insanın mutluluk ve huzurunu sağlayacağını gösteren ilâhî kaynaklar, emirler ve kanunların bütünü olmaktadır.

İMAN

İmanın lügat ve lisanî manası, **mutlak tasdik** tir. Yani bir şeye tereddütsüz ve kesin olarak, içten ve yürekten inanmak, haber verilen bir şeyi, bir hükmü tasdik etmek, onun doğru olduğunu kabul edip haber verenin doğru söylediğine inanmaktır.

Kuran imanı şöyle açıklıyor. **"Ey iman edenler, Allah'a, onun Resulüne, Resulüne indirmiş olduğu Kitab'a, daha önce indirmiş olduğu Kitab'a inanın, kim Allah'ı, onun meleklerini, kitaplarını, resullerini ve ahiret gününü inkâr ederse, geri dönüşü olmayan bir sapıklığa gömülmüş olur."** (Nisa-136)

Cibril hadisi olarak ün yapan, Kütüb-i Sitte (6 sahih) hadis kitabından İmam Buharî, Müslim, Ebû Davut, Tirmizî, Nesei gibi beş büyük hadis imamının kitaplarına aldığı, Hz. Ömer tarafından rivayet edilen bu hadis şöyledir: Bir gün biz Peygamber (a.s.) yanında iken, birden elbisesi bembeyaz, baş ve sakal kılları kapkara, üzerinde yolculuk eseri görülmeyen, hiç birimizin tanımadığı bir adam geliverdi. Peygamberin ta yanına oturdu. Diz kapaklarını onun diz kapaklarına dayadı. Ellerini dizlerine koydu ve "Ey Muhammed bana İslâm'dan haber ver?" dedi. Allah'ın peygamberi buyurdu: "İslâm Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in (S.A.S.) Allah'ın Resulü olduğuna şahadet etmen, namaz kılman, zekât vermen, ramazan ayında oruç tutman, yol bakımından gücün yeterse hac etmenden ibarettir.

"Adam doğru söyledin." dedi. Ömer R.A. diyor ki biz buna hayret ettik, hem soruyor, hem de peygamberi tasdik ediyor.

Adam devam ederek "Bana imandan haber ver." dedi: Allah'ın peygamberi buyurdu; iman Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere ve bir de hayır ile şerrin Allah'ın takdiri ile olduğuna inanmaktan ibarettir. Adam "Doğru söylüyorsun." dedi ve devam ederek ilâve etti: "Bana ihsandan haber ver?" dedi. Allah'ın Peygamberi, "İhsan Allah'ı görür gibi kendisine ibadet etmendir. Çünkü sen onu

görmesen de o seni görür." buyurdu. Adam devam etti: "Bana kıyametten haber ver?" "Bu konuda sorulan, sorandan daha bilgi sahibi değildir." dedi. "O hâlde alâmetlerinden haber ver dedi." Peygamberimiz (S.A.S.) buyurdu: "Cariyenin efendisini doğurması, yalın ayak, çıplak, yoksul, koyun çobanlarının, bina yapmakta, birbirleriyle yarış etmelerini görmendir." buyurdu. Bundan sonra o zat gitti. Ben epey bekledim. Nihayet Resulullah (S.A.S.) bana "Ya Ömer o sual soran zatın kim olduğunu biliyor musun?" dedi. "Allah ve Resulü bilir." dedim. "Gerçekten o Cibril'di. Size dininizi öğretmeye gelmiş." buyurdular. Buharî, Müslüm, Ebu Davut, Tirmizî, Neseî: Görüldüğü gibi bu âyet ve bu hadis-i şerif imanın ilkelerini açıklıyor, biz buna Amentü diyoruz. Bu da şöylece toparlanmıştır: "Amentü billahi ve mela'iketihî ve kutübihî ve Resulühî, vel yövmil ahir ve bil kaderihî hayrihî ve şerrihî minallahi Teala vel basi badel mevt, eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammed'en abduhu ve resuluh" diye özetlenmiştir.

İman iki kısma ayrılır.

A. İcmali İman: İman edilecek şeylere kısa ve toptan, iman. Lâ ilahe illallah Muhammedür Resulullah; Allah'tan başka Tanrı yoktur. Hz. Muhammed (S.A.S.) Allah'ın kulu ve peygamberidir. Bu kısa özetleme Peygamberimizin tebliğ buyurduğu şeylerin hepsine birden inanmaktır. Bu inanca sahip olan, kalbiyle tasdik eden kimse mü'mindir. İmanın ilk mertebesi budur. Mü'minin bundan sonra dinin diğer hükümlerini, iman edilmesi gereken diğer hususlarını, birer birer öğrenip onlara da iman etmesi farz olur. Bu da tafsili (ayrıntılı) imandır.

B. Tafsilî İman veya İmanın Mertebeleri

Birinci mertebe Allah'a, Muhammed'in (S.A.S.) Allah'ın resulü olduğuna ve Ahiret gününe inanmaktır.

İkinci mertebe Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, öldükten sonra tekrar dirilmeye, cennet ve cehenneme, sevap ve azaba, kaza ve kadere, ayrı ayrı inanmaktır.

Üçüncü mertebeye: Kitap ve sünnetin bildirdiklerine inanmaktır. Mesela namaz, oruç, zekât, hac ve diğer farzları, helâl ve haram şeyleri öğrenip, bunların farz, helal veya haram olduklarını tasdik etmek, tafsilî imanın er geniş mertebesidir. İcmalî iman ile mü'min olan kimsenin bu mertebeye yükselmesi ve imanını sağlamlaştırması gerekir.

İmanın hakikati, insanın kalben kabul ve tasdik etmesidir. Başka bir deyişle, peygamberin Allah tarafından haber verdiği, tavatür yoluyla bilinen şeyleri, insanın kendi isteğiyle tam bir itaat ve teslimiyetle kalben tasdik ve peygamberin doğruluğunu kabul etmesi demektir. Kalbinde böyle bir iman bulunan mü'min sayılır. Dil ile ikrar imanın dışarıya tezahürüdür.

İmanın dışına çıkmak ise inkâr ve tekzibe, alâmet olan bir şeyi işlemek, bilerek peygamberlerden birini inkâr etmek, helâli haram, haramı helâl saymak, küfür alâmetlerini bile bile işlemek, bunlara hürmet göstermek, şeriatın kutsal saydığı şeylere hakaret etmektir ki bunlar küfürdür. O kişi iman ve İslâmın dışına çıkar. Cenab-ı Allah bizi saptırmasın bizi imandan bizi Kur'an'dan ayırmasın. Amin...

ALLAH (C.C.)'A İMAN

Kâinatın ve bütün varlıkların yaratıcısı ve koruyucusu, üstün tek varlık, tek mabut ibadet edilmeye, huzurunda secde edilmeye ve kendisine teslim olunmaya lâıık olan biricik varlıktır.

Bundan dolayı Allah kelimesi Arapçada çoğulu olmayan tek kelimedir. Bu isim kendisine tapılacak tek ve gerçek varlığın özel (has) ismidir.

Bu mübarek isim Taha suresi 8. ayette **"Allah'tan başka tanrı yoktur. En güzel isimler O'nundur." (Taha - 8)** buyurduğu Esmâ'ülhüsna'nın (99 mübarek isminin) birincisidir. İlâh, mabut, tanrı, huda gibi isimler, onun yerini tutmaz. İslâm Allah inancını "la ilahe illallah" (Allah'tan başka Tanrı yoktur.) tevhit kelimesi ile özetlemiştir. Haşr suresinin son âyetleri Cenab-ı Allah'ı şöyle anlatıyor:

"O görüleni de görülmeyeni de bilen, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır. O, acıyıcı olan, acıyandır."

O kendisinden başka tanrı olmayan hükümrân, çok kutsal, esenlik veren, güvenlik veren, görüp gözeten, güçlü buyruğunu her şeye geçiren ulu olan Allah'tır. Allah putperestlerin koştukları eşlerden münezzehtir. **"O var eden, güzel yaratan, yarattıklarına şekil veren, en güzel adlar kendisinin olan Allah'tır. Göklerde ve yerde olanlar, onu teşbih ederler. O güçlüdür, hâkimdir. Haşr -22, 23, 24 Ay).** Bu mübarek âyetler, Allah'tan başka hiç bir ilâhın olmadığını, yegâne yaratıcının, eşi, benzeri, şeriki olmayan, her şeye gücü yeten tek başına hükümrân olan Allah olduğunu, bütün yaratıkların ona kulluk ettiğini, teşbih ettiğini açıklıyor.

İşte Hadid suresi: "Göklerde ve yerde olanlar Allah'ı teşbih ederler, o güçlüdür, hâkimdir. Göklerin ve yerin hükümrânlığı onundur, diriltir, öldürür. O her şeye kadirdir. O her şeyden öncedir. Kendisinden sonraya hiçbir şeyin kalmayacağı, sondur.

Varlığı aşikârdır. Gerçek mahiyeti insan için gizlidir. O her şeyi bilir." (Hadid-1,2,3)

Allah zatı itibarıyla gizlidir. Akıl, fikir ve hayal onu kavrayamaz. O aynı zamanda his ve aklın üstünde ve ötesindedir. Bu bakımdan o bir sırdır. Allah'ın mutlak gayb oluşu tevhid konusundaki sırrı meydana getirmektedir. Kur'an-ı Kerim'in üzerinde en çok durduğu konu tevhiddir. Peygamberimizin Kur'an âyetlerinin büyüğüdür. buyurduğu Ayetü'l Kürsi mealen şöyledir:

"Allah ondan başka tanrı olmayan, kendisi uyuklamayan ve uyku tutmayan, diri, her yarattıklarını gözetip durandır. Göklerde olan ve yerde olan ancak O'nundur. O'nun izni olmadan katında şefaath edecek kimdir? Onların işlediklerini ve işleyeceklerini bilir. Dilediğinden başka ilminden hiçbir şeyi kavrayamazlar, hükümlerini gökleri ve yeri kaplamıştır. Onların gözetilmesi, O'na ağır gelmez, O yücedir, büyüktür." (Bakara-255)

Gayratullaha dokunan en kötü söz en çirkin iftira ve iddia, şüphesiz ki, müşriklerin, Yahudilerin ve Hıristiyanların Allah'a şirk koşmalarıdır.

"Allah ancak Meryem oğlu Mesih'tir diyenler ant olsun ki, kâfir olmuşlardır." (Maide 17)

"Ant olsun ki Allah üçten biridir diyenler kâfir olmuştur. Oysa Tanrı ancak bir tek Tanrıdır." (Maide- 73)

"Ey kitap ehli, dininizde haddi aşmayın. Allah'a karşı hak olmayanı söylemeyin, Meryem oğlu Mesih, İsa sadece Allah'ın elçisidir." (Nisa-171)

"Allah ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara beni ve annemi Allah'tan başka, iki tanrı olarak benimseyin dedin demiştir de, haşa hak olmayan sözü söylemek bana yaraşmaz; eğer söylemişsem, şüphesiz sen onu bilirsin, sen benim içimde olanı bilirsin ben senin içinde olanı bilemem; doğrusu görülmeyeni bilen ancak sensin." demişti. Ben onlara sadece Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin diye bana emrettiğini söyledim." (Maide 117) Kur'an-ı Kerim devam ediyor. "Yahudiler, Üzeyre Allah'ın oğludur dediler. Nasranîler de, mesih Allah'ın oğludur dediler. Bunlar onların ağızlarında dolaşan sözlerdir. Onlar daha

evvel kâfir olanların söylediklerini taklit ediyorlar. Allah'tan bulsunlar, ne yalanlar uydurup doğru yoldan yüz çeviriyorlar." (Tövbe-30)

Cenab-ı Allah, Yahudi ve Hıristiyanların bu iftiraları ile Allah'a şirk koşup kâfir olduklarını beyanla meleklerle Allah'ın kızı diyen Arap müşriklerine hitap ediyor: "Tanrınız size erkek çocukları ayırdı da meleklerden kendisine kız çocukları mı edindi? Ne büyük, ne taşkın sözler söylüyorsunuz." (İsra:40)

"Esirgeyici Tanrının kulu olan melekleri dışı saydılar. Acaba onların nasıl yaratılmış olduklarını mı gördülerdi? Onun dediklerini yazacağız. Sonra onlara soracağız. Onlar, esirgeyici Tanrı dileseydi, onlara tapmazdık diyorlar. Onların bir bilgileri yok. Ancak saçma sapan söylüyorlar." (Zuhruf-19)

Cenab-ı Allah Kur'an yoluyla şirk bataklığına yuvarlananlara sesleniyor: "Cinleri de Allah onları yarattığı hâlde Allah'a ortak yaptılar ve bilgileri olmaksızın O'na oğullar kızlar uydurdular. O ise bütün eksikliklerden münezzeh ve onların vasıflandırmalarından yücedir. İşte rabbiniz Allah bu! O'ndan başka ilâh yoktur. Her şeyin yaradanıdır. O'na kulluk edin, O her şeyi gözetendir. Gözler O'nu göremez, O ise bütün gözleri görür. O lütuf sahibidir. Her şeyden haberdardır. Göklerin ve yerin örneksiz yaradanı O'dur. Zevcesi olmadan çocuğu nasıl olabilir? Her şeyi O yaratmıştır ve O her şeyi bilendir." {Enam 100-103 Ay.}

Yüce Allah bu âyetlerde Allah'ın tek olduğunu hiçbir ortağı bulunmadığını, bütün noksanlıklardan münezzeh olduğunu, gökleri ve yeri, mevcut olan her şeyi Allah'ın yarattığını ve yine Allah'ın gözle görülemeyeceğini, ancak Allah'ın her şeyi gördüğünü ve her şeyden haberdar olduğunu belirtmektedir.

Günümüzde üzerinde titizlikle durmamız gereken mühim bir konu "yaratma" sözcüğünün kullanılışıdır. Bizim mürekkep yalamış diplomalı aydınlarımızdan kaynaklanan ve ısrarla tekrarlanan, insanlara izafe edilerek "yarattı, yaratıcı" gibi yüce Allah'a mahsus olan yaratma gücünü; hiçbir yaratıcı güce sahip olmayan, bizatihî kendisi yaratılmış olan insana vermekle küfre düşüklerinin, şirk bataklığına yuvarlandıklarının acaba farkındalar mı?... Belki de değillerdir. Zira her şeyi bildiklerini sanan,

bunu da böbürlenerek söyleyen, herkese akıl dağıtan, kütüphaneler aktarıp, kitaplar yazan, belki de birkaç diplomalı bir iki de lisan bilen aydınımız, maalesef dinini bilmemektedir. Belki de % 5'i Kur'an'ın tercümesini (mealini) eline bir kere alıp okumamıştır. Aziz okuyucu, sakın tuzağa düşmeysin, yaratmak yalnız Allah'a mahsustur. Allah her şeyi ezelde yaratmıştır. Zaman geldikçe insanların bunları bulduğuna, keşfettiğine inanırız. Bunu bulan kişiye kâşif, keşfeden veya buluş sahibi diyebiliriz. Meselâ Kristof Kolomb Amerika'yı keşfetmiştir. Çünkü Amerika vardı. Edison elektriği bulmuştur. Einştain atomu keşfetmiştir. İşte bunlar buluş sahibi veya kâşiftir. Bunları çoğaltmak yüzlerce misal vermek mümkündür. Allah'ın insanoğluna verdiği ilim ve akıl sayesinde, insan daha nice buluşlar ve keşifler yapacaktır. İlim adamları her gün yeni yeni şeylerle, yaratıklarla karşılaşiyorlar. Denizlerde, fezada, tıp âleminde, her gün yeni bir buluş, yeni bir keşif yapılmaktadır. Zaten Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de ilim sahiplerine seslenmiyor mu?

"Bizzat Allah şahittir kendinden başka Tanrı olmadığına, melekler de adaleti yerine getiren ilim sahipleri de. Hiç bir Tanrı yoktur, ondan başka. O güçlüdür, hikmet sahibidir." (Al-i İmran-18)

"De ki; bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır." (Zümer-9)

Ulu Allah kendinden başka Tanrı olmadığına, melekleri ve ilim adamlarını şahit gösteriyor. Cenab-ı Allah'ın yüzlerce âyette ısrarla üzerinde durduğu vahdaniyet, tevhid konusunu en güzel vurgulayan hepimizin bildiği, okuduğu İhlas süresidir. Peygamberimiz bir hadisi-şerifte bu mübarek sure için şöyle buyuruyorlar:

"Şüphesiz Cenab-ı Allah, Kur'an'ı üç kısma ayırmış bulunuyor. Kul huvallahu ahad onun üç kısmından biridir." Buharî Müslim başka bir hadiste şöyle buyuruyorlar. "Size Kur'an'ın üçte birini okuyayım mı? dedi. Sonra Kul huvallahu ahad suresini sonuna kadar okudu. Müslim, yine bir başka hadiste Kul huvallahu ahad suresini okuyan kimse Kur'an'ın üçte birini

okumuş gibi olur. Nesai; Cenab-ı Allah'ı her türlü noksanlıklardan tenzih eden bu mübarek âyetin meali şöyledir:

- 1-De ki; O Allah'tır. Tektir!
- 2- Her şeyden müstağni her şey ona muhtaçtır.
- 3- Doğurmamış, doğmamıştır.
- 4- Hiç kimse de ona denk değildir.

De ki: O Allah ahaddır. Yani tek, bir ve hep bir olduğu için, bölünmez ve parçalanmaz. O'ndan hiçbir şey ayrılmaz. Çünkü cinsi, nev'i, benzeri, ihtiyacı, eksigi gediği yoktur. Onun için doğurmaz, fakat yaratır. İbda eder, icad eder, istediğine olur, o da olur. Sameddir. O her dileğin mercii, her muhtacın başvurduğu hiçbir şeye muhtaç olmayan, her muhtacın ihtiyacını karşılayan ulu kudrettir.

Netice: Allah vardır, birdir ve hep birdir. Her ihtiyaçtan varestedir ve bütün mahlukat onunla kâimdir. Eşi yoktur. Ortağı yoktur. Doğurmamıştır ve doğrulmamıştır ve hiçbir şey ona denk tutulamaz.

Allah'ın varlığı gibi kemâl sıfatları da vardır. Bu sıfatlarla sıfatlanmış olduğuna inanmak imanın şartıdır. Akaid kitapları bunları iki kümede toplarlar. Zatî (Selbi) sıfatlar, Subutî sıfatlar. Zatî sıfatlar yalnız Allah'a inhisar eden sıfatlardır. Bunlar Allah-tan başka hiçbir varlıkta bulunamaz.

Subutî sıfatlar ise Allah'tan başka varlıklarda da mevcut olan sıfatlardır. Ancak bunların Allah'tan başka varlıklarda tezahür edişi Allah'taki varlığı gibi değildir.

Zatî sıfatlar altı tanedir:

- 1- **Vücut;** Allah vardır ve varlığı kendisindedir.
- 2- **Kıdem;** Allah'ın varlığı ezelîdir. O'nun varlığının öncesi ve başlangıcı yoktur.
- 3- **Beka;** Allah'ın varlığı ebedidir. O'nun varlığının sonrası, sonu ve ötesi yoktur.
- 4- **Vahdaniyet;** Allah birdir. Onun benzeri ve ortağı yoktur.
- 5- **Muhalefettin li'l-havadis;** Allah yaratılmışlardan hiçbirine benzemez, uzuvların, doğmanın, doğurmanın, yemenin, içmenin, giyinmenin ve uyumanın ötesindedir.

6- Kıyam bi-nefsihi: Allah bütün zaman, mekân, cihet ve ihtiyaç mefhumlarının dışındadır.

Subutî sıfatlar sekiz tanedir:

1 - **Hayat:** Allah diridir, fakat canlılığı bize benzemez, onun hayatı ezelî ve ebedidir.

2- **İlim:** Allah olmuş ve olacak her şeyi bilir. Onun bilgisi kullarının bilgisine benzemez, ilmi sonsuzdur. Unutmaz, dalgın olmaz ve yanılmaz.

3- **Sem-i:** Allah işitir. Bu işitme kulak ile olmayıp kendiliğindedir.

4- **Basar:** Allah her şeyi görendir. Bu görme sonsuzdur ve varlığının gerçeğidir. Kullarınıninkine benzemez.

5- **İrade:** Allah'ın dilemesi vardır. Her şey onun dileğine bağlıdır. Bunun bir adı da, irade-i külliye'dir.

6- **Kudret:** Allah güçlü ve kuvvetlidir. Her şeye kadir olan Allah'ın bu kuvveti sonsuzdur.

7- **Kelam:** Allah'ın söylemesi vardır. Fakat onun sözünün ciheti yoktur. Bu söyleme dil, ses ve söz ile değildir.

8- **Tekvin:** Allah yaratıcıdır. O yaratmadıkça hiçbir şey varolmaz. Onun yaratmak için "ol" demesi kafidir. O'nun bu gücü sonsuzdur. Netice: İslâm itikadına göre Allah kulları ile devamlı bir münasebet içindedir. İnsanları var eden, yetiştiren, besleyen, terbiye eden, rızık ve gıda veren, karşılıksız ve istemeden veren O'dur. Her türlü genişliği ve refahlığı veya darlığı ve sıkıntıyı O meydana getirir. Kulları hakkında rahmet, merhamet, şefkat, kerem, atıfet sahibidir. Selamet, huzur ve emniyetin kaynağı odur. Kullarına lütuf ve hilm ile muamele eder. Onları korur. İstedığı kuluna izzet verir. Allah kulunu sever. Kendisine dost edinir. İyidir. İyilik yapar, kusurları ve günahları affeder, ayıpları örter, hataları siler, diğer taraftan itaatsizler için Allah güçlü ve kuvvetlidir. Galiptir. Zillete düşürür. Kullarının ne yaptığını tek tek bilir, hesaba çeker, dilediğini zorla ve cehren yaptırır. Karşı gelenleri kahreder, büyüklükte eşi olmayanıdır. Gerektiğinde zarar vericidir. Gazap edici, intikam alıcıdır. Hiç şüphesiz İslâm'da, Allah sevilen dost, korkulan ve saygı du-

yulan bir varlıktır. O'nun engin sevgisi sonsuz bir ümit, korkusu ise disiplin ve mesuliyet kaynağıdır. O'ndan korkarken sadece azab düşünülemez, yaratan, yoktan var eden, sağlık, sıhhat, afiyet ve nice sayısız nimetler veren Cenab-ı Allah'ın sevgisini kaybetmek korku ve endişesi hâkimdir.

Rabbim sensin yaratan.
Niğmetlerinle donatan.
Lütfunla aydınlatan
Hamt sanadır Yüce Allah.

Nurla yoğurdun mayamı
ihسان eyledin imanı.
Rehber gönderdin Kur 'an'ı
Hamt sanadır. Ulu Allah.

İnandım tasdik eyledim,
Ta yüreğimden söyledim,
Dilimle ikrar eyledim.
La ilahe illallah Muhammed'en Resulullah.

Mehmet Doğan

MELEKLERE İMAN

Meleklerle iman İslâm'ın, iman ve itikat esaslarındandır.

Allah'u Teala'nın sayı ve miktarı ancak kendisince bilinen melekleri vardır. Onlar gözle görülmeyen varlıklardır. Melekler mahiyetleri ancak Allah tarafından bilinen ruhanî varlıklardır. Onlar Allah'a asî olmazlar. Allah'ın her emrine itaat ve gece, gündüz, Allah'a ibadet ederler.

Onların yemesi, içmesi, yatıp uyuması, erkekliği ve dişiliği yoktur. Yerde gökte her yerde bulunurlar. Her birinin bir vazifesi vardır. Kimi özel bir şekilde, sürekli ibadet halindedir. Kimi insanlarla, kimi de tabiat olayları ile ilgilidir.

Meleklerin en büyükleri 4 tanedir. Bunlar Cebrail, İsrail, Mikail ve Azrail'dir.

Cebrail Aleyhisselam

Cebrail Aleyhisselam Allah'ın elçisidir. Vahiy meleğidir. Allah'ın emirlerini, nehiyelerini, kitaplarını peygamberlerine ulaştırır.

"Allah bir elçi gönderir, o da onun izniyle istediğini vahyeder." (Şura21)

"Melekleri kullarından, dilediğine Ruh (Cebrail) ile gönderir." (Nahl-2)

Cebrail Aleyhisselam'ın birçok ismi vardır. Kur'an'da Ruh olarak da geçmektedir. Cebrail'e meleklerin imamı Cibril-i Emin, Namusu'l-Ekber de denilmektedir. Peygamberimiz, Cebrail Aleyhisselam'ı iki kere Suret-i asliyesiyle görmüştür. Birisi Kur'an'ın ilk nazil oluşunda Hıra mağarasında, ikincisi ise Miraç'ta bütün haşmetiyle görmüştür. Bunun dışında, insan suretinde Dihyeti'l-Kelbi isimli sahabenin suretinde gelirdi. Bu sahabe düzgün fiziği, güzel yüzüyle bilinen kişidir.

İsrafil Aleyhisselam

Kıyametin kopmasına memur edilmiştir. Şekil ve şemali ancak Allah tarafından bilinir, Sur üflemesiyle, kıyamet kopacak, dünya, hayat son bulacaktır. Yine Allah'ın emriyle ikinci defa sur üfleyecek, insanlar dirilip kabirlerinden kalkarak, mahşer yerine hesap gününe koşacaklar.

"Sur'a üfürülür. İşte bu geleceği söz verilen gündür. Her can kendisiyle beraber bir sürücü ve şahit bulunduğu hâlde gelir." (Kaf-20-21)

Mikail Aleyhisselam

Yeryüzündeki, rüzgâr, yağmur, ekin yani insanların rızığını, yaşantısını, sağlayan tabiat olayları ile ilgili melektir.

Azrail Aleyhisselam

Ölüm meleğidir. Eceli gelen kulların ruhunu kabzetmekle görevlidir. Kur'an şöyle diyor: "De ki; ölüm meleği sizin canınızı alır." (Secde-11)

"Zalimleri, melekler ellerini uzattıkları sırada, ölüm buhranları içinde bir görsen." (Enam-93)

Bir adı da Melekü'l- Mevt olan Azrail Aleyhisselam'ın, miktarını ancak Allah'ın bildiği çok sayıda yardımcısı da vardır.

Diğer melekleri de şöyle sıralayabiliriz:

Kiramen Kâtibiyn (katip melekler): Biri insanın sağında biri solunda bulunur. Sağdaki melek sevaplarını, yaptığı güzel işleri, soldaki melek de işlediği günahı ve hatalarını yazar.

Hız. Kur'an şöyle diyor: "Oysa yaptıklarınızı bilen değerli yazıcılar, sizi gözetlemektedir." (İnfitar 10-12)

"Sağında ve solunda onunla beraber oturan iki alıcı melek, yanında hazır birer gözcü olarak söylediği her sözü zaptederler." (Kaf-17-18)

Bir de koruyucu hafaza melekleri vardır. Bunlar, insanın önünde ve arkasında bulunurlar, onu tehlikelerden korurlar. Allah şöyle buyuruyor:

"Ardında ve önünde insanoğlunu takip edenler vardır. Allah'ın emriyle onu gözetirler." (Ra'd-11)

Kabir Melekleri: Bunlar münker ve nekir melekleri isimli iki melektir, insan ölüp kabre konduktan sonra, bunların gelip, ölülere "Rabbin kim, Peygamberin kim, kitabın ne?" gibi imanla, İslâm'la ilgili sorular soracağını peygamberimiz haber vermiştir. (Tirmizi Cenaiz-70)

Hamelei Arş Melekleri: Cennet melekleri rıdvan, cehennem melekleri zebanilerdir. Bunların başındaki meleğin adı Malik'tir. Cenab-ı Allah'ın ismini, adedini, vazifelerini ancak ve ancak, kendisinin bildiği melekleri vardır. Her şeyin doğrusunu şüphesiz ki Allah bilir. Biz meleklerin varlığına inanır, iman ederiz. Bu imanın bir gereğidir.

PEYGAMBERLERE İMAN

Peygamber kelimesinin sözlük anlamı, bir haberi getirip bildiren kimse demektir. Peygamberler, Allah'ın insanları uyarmak, emirlerini ve yasaklarını bildirmek için kulları arasından seçip gönderdiği mümtaz şahsiyetlerdir. Peygamberlere iman İslâm'ın altı iman esasından biridir.

Cenab-ı Allah, insanlığın başlangıcından, Hz. Adem'den son peygamber Hz. Muhammed (A.S.)'e kadar geçen zaman içinde gelmiş geçmiş bütün milletlere, şehirlere, kasabalara, insan oğlunun yaşadığı, her bölgeye peygamber göndermiştir. Allah'ın gönderdiği peygamber sayısının İslâm kaynaklarında 24.000 hatta 124.000 olduğundan bahsedilmektedir. Bunlardan üç yüz on beş tanesinin hem nebi, hem resul olduğu söylenmektedir. Şübhesiz ki doğruyu Allah bilir. Biz, peygamberlerin ilki Hz. Adem (A.S.) sonuncusu Hatemül-enbiya Hz. Muhammed (A.S.) ve bunlar arasında ne kadar peygamber gelmiş ve geçmişse onların tamamına inanır, iman ederiz. Bizim peygamberler hakkındaki inancımız budur.

Peygamberler, nebi ve resul olarak ikiye ayrılmaktadır. **Nebi;** Kendisine melek tarafından vahy veya kalbine ilham olunan ya da salih rüya ile uyarılan zat demektir. Müstakil şeriat kitap sahibi değildir. **Resul;** Resul nübüvvet vahyinin fevkinde özel bir vahy ile üstün kılınmış olan ve kendisine Cebrail (AS.) vasıtasıyla Allah tarafından özel olarak indirdiği kitap ile vahyetmiş olduğu yüce Allah'ın hükümlerini, halka tebliğ etmek üzere gönderdiği kâmil insandır.

Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen, kıssaları anlatılan peygamberlerin sayısı 25 tanedir. Ayrıca Lokman, Üzeyr, Zülkarneyn isminde 3 mübarek zattan bahsedilmektedir. Bunların peygamber olup olmadığı ihtilafıdır. Kur'an'da ismi zikredilen 25 peygamber ve 3 mübarek zatın yaşadığı, görev yaptığı bölge sınırlıdır. Bu sınırları şöylece çerçevelemek mümkündür: Bu-

günkü İsrail toprakları, Filistin, Ürdün, Mısır, Suriye, Suudi Arabistan, Yemen ve Anadolu'nun güney kısımlarıdır. Dünyanın diğer bölgelerine gönderilen peygamberler hakkında Kur'an bilgi vermiyor. Bu şöyle açıklanıyor. "Yemin olsun ki senden önce de peygamberler gönderdik; onlardan bir kısmının hayat hikâyesini anlattık. Sana, bir kısmı hakkında da bir şey anlatmadık." (Mü'min 78)

"And olsun ki; ya Muhammed! Senden önce birçok peygamberleri milletlerine gönderdik." (Rum-47)

"Biz öncekiler, içinde de nice peygamberler gönderdik." (Zuhuruf-6)

"Biz görevlendirdiğimiz her resulü ancak kendi toplumunun diliyle gönderdik." (İbrahim-4)

Bu âyetler açık ve net olarak, her millete peygamber geldiğini bildirmektedir. İnsanlık tarihinin eski olduğu bilinen, Çin, Hindistan, Türkistan, İran gibi ülkelerden tabii ki; nice peygamberler gelip, geçmiştir. Sayısını ve niteliğini ancak Allah bilir. Ayrıca Kur'an da ismi geçen veya geçmeyen bütün peygamberler bir millete veya bir bölgeye gönderilmiştir. O milletin o bölgenin içinden seçilmiş, mübarek zatlardır. Tabii ki bizim Peygamberimiz hariçtir. Hz. Muhammed A.S. bütün zamanlara, âlemlere gönderilmiştir. Nübüvvet halkasının sonudur.

1-Hz. Adem A.S.

Kur'an-ı Kerim'in Hz. Adem hakkında açıklaması şöyledir; "Muhakkak ki; İsa'nın hâli de Allah katında Adem'in hâli gibidir. Allah onu (Adem'i) topraktan yarattı. Sonra ona ol dedi. O da oluverdi." (Al-i İmran- 59)

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Adem'in yaratılışı cennete konması ve cennetten çıkarılışı hakkında bir çok âyetler vardır. Biz bu ayrıntılara girmeyeceğiz. Kısaca Hz. Adem'in, şeytanın iğfeline aldanıp, Allah'ın kendisine yasakladığı niteliği açıklanmayan meyveden yemesi sonucu, cennetten çıkarılmış, yer yüzüne indirilmiştir. Hatasını anlayan Hz. Adem tövbe edip Allah'a yalvarmış, tövbesi ka-

bul edilmiş ve kendisine peygamberlik verilmiştir. İnsanoğlunun atası Hz. Adem ilk insan, ilk peygamberdir.

2- Hz. İdris (A.S.)

3- Hz. Nuh (A.S.)

Hz. Nuh (Ululazim) büyük peygamberlerdendir. Kavmi içinde 950 sene yaşamış, onları Tevhide davet etmiş, ancak kavminin küfürde ısrar etmesi üzerine Allah'a şöyle münacatta bulunmuştur: "Nuh şöyle yakardı: Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden yurt tutacak gezip dolaşacak hiç kimse bırakma." (Nuh-26) Bunun üzerine Allah Nuh'un duasını kabul etti ve Nuh'a gemi yapmasını emretti ve tarif etti. Gemi bitince kendisine inananlarla birlikte, hayvanlardan da 2'şer çift gemiye alması emredildi. Tufan başladı. Kur'an tabiriyle tandır kaynadı. İman etmeyenler arasında bulunan Hz. Nuh'un bir oğluyla karısı da sulara garkoldu. Dağlar gibi dalgaları aşan gemi Cudi dağına oturdu.

Nuh (A.S.) ikinci Adem olarak anılır. Tufandan sonra insan zürriyeti Nuh (A.S.) oğullarından türemiştir. Hz. Nuh'un 3 oğlu vardı: Ham, Sam, Yafes. Ham Habeş ve Afrikalıların, Sam Arapların, Yafes de Türklerin atası olarak bilinmektedir.

4- Hz. Hud (A.S.)

Hud A.S. kendi kavmine; Ad kavmine peygamber olarak gönderilmiştir. Hadramut ve Yemen arasında bir bölgede. Allah'a isyanda devam eden Ad kavmi, Allah'ın azabına müstahak olmuş ve yerle bir olmuştur.

5- Hz. Salih (A.S.)

Hz. Salih de kendi kavmi olan Semud kavmine gönderilmiştir. Allah katından mucizeler getirmesine rağmen Ona iman etmemişler, hatta daha ileri giderek mucize deveyi keserek, haşa Allah'a meydan okumuşlardır. Şiddetli bir sarsıntı ve korkunç çığlıkla yokolup gitmişlerdir.

6- Hz. İbrahim (A.S.)

Hz. İbrahim (ulu'l azim) büyük peygamberlerdendir. Cenab-ı Allah'ın "Halilim" dediği bu mübarek peygamber bütün dinlerde sevilip sayılmaktadır. Harran doğumlu olduğu söylenmektedir. Allah'lık iddiasında bulunan Nemrut'la mücadele etmiş, putlarını kırmış, dağlar gibi yakılan, ateşin içine mancınıklarla fırlatılmış, işte o anda emr-i ilâhî ateşe şöyle hitap etmiştir: "Ey ateş İbrahim'e serin ol, selam ol." (Enbiya-69) Hz. İbrahim'e en ufak bir zarar gelmeden ateşten çıkmış, emr-i ilâhî gereği, Mekke'ye gitmiş, Kabe'yi oğlu İsmail ile birlikte bina etmiştir.

Cenab-ı Allah Nisa suresinde İbrahim'i kendisine dost seçtiğini beyanla şöyle devam ediyor: "Rabbi O'na: itaatkâr ol; dediği zaman o, âlemlerin rabbına boyun eğdim, dedi." (Bakara,131) Her Müslüman hac farızasını yaparken İbrahim'in makamında 2 rekat namaz kılar yine bütün Müslümanlar namazlarında Allah'ın dostum, Halilim dediği bu yüce peygambere salat ve selâm okurlar.

7- Hz. İsmail (A.S.)

Hz. İbrahim (A.S.)'in oğludur. Babasıyla birlikte Kabe'yi yapmıştır. Annesi ile birlikte Mekke'de kalmış, kendisine peygamberlik verilmiştir. Peygamberimiz atalarını sayarken soyunu Hz. İsmail'e kadar çıkarır. Bir hadisinde ben iki kurbanlığın sulbünden geldim buyuruyor. İki kurbanlıktan biri Hz. İsmail, diğeri babası Abdullah'tır.

8- Hz. Lut (A.S.)

Hz. Lut Hz. İbrahim (A.S.)'in yeğenidir. Sodom ve Gomora şehirlerine peygamber olarak gönderilmiştir. Homoseksüelliğin yaygınlaşması ve küfürlerini artırıp, ısrar etmeleri sebebiyle sabahın erken saatlerinde Allah'ın azabı onları yakalamıştır. Kuran şöyle anlatıyor. "Hemen şehirlerinin altını üstüne getirdik. Tepelerine de balçıktan pişirilmiş bir taş yağmuru yağdırdık." (Hicr 73-74)

"İşte bak günahkârların sonu nice olmuştur." (Araf-84)

9- Hz. İshak (A.S.)

Hz. İshak Hz. İbrahim (A.S.)'in 2. oğludur. Hz. İsmail ile anneleri ayrıdır. Şam civarında görevlendirilmiş olduğu kaydedilmektedir.

10- Hz. Yakup (A.S.)

Hz. İshak'ın oğlu Hz. İbrahim'in torunudur. Beni İsrail'e gönderilen peygamberler Yakup A.S. soyundan gelmiştir.

11- Hz. Yusuf (A.S.)

Hz. Yakup (A.S.)'ın oğludur. Kuran-ı Kerim'de bir surenin adı Yusuf süresidir. Yusuf (A.S.)'ın hayatını, başından geçen olayları, Mısır hazinelerinin başına geçişini, İsrail oğullarının Mısır'a yerleşmesini anlatır. Mısır'da vazifelenirilmiş ve orada ölmüştür.

12- Hz. Eyub (A.S.)

Hz. Yakup'la aynı zamanda yaşamış, Hz. Yakup'un kızıyla evlenmiştir. Annesinin de Hz. Lut'un kızı olduğu söylenmektedir. Hz. Eyub çok sabırlı bir zattır. Çiçek hastalığına tutulduğu ve bütün servetini kaybettiği hâlde Allah'tan sağlık dilemeye utanmış, sonunda Rabbine şöyle yakarmıştır. "Hakikat bu dert bana gelip çattı. Sen esirgeyicilerin esirgeyicisin." (Sad-41)

13- Hz. Zülküf (A.S.)

Hz. Eyub (A.S.)'ün oğlu olduğu, Şam civarında görevlendirildiği bilinmektedir.

14- Hz. Şuayb (A.S.)

Medyen halkına gönderilen peygamberdir. Hz. İbrahim soyundan olup Hz. Musa'nın kayınpederidir.

15- Hz. Musa (A.S.)

Hz. Musa (ulu'lazim) büyük peygamberlerdendir. Şeriat sahibidir. Kendisine Tevrat gönderilmiştir. Kur'an'da en çok ismi

geçen, mücadelesi anlatılan peygamberdir. Hz. Yakup soyundandır. Hz. Yusuf zamanında Mısır'a yerleşen İsrailoğullarının çoğalması, Mısır kralı firavunu endişeye sevketmiş, İsrailoğullarına zulmetmeye, onları köle gibi kullanmaya başlamıştır. Müneccimlerinin İsrailoğullarından doğacak bir erkek çocuğun krallığını yıkacağını haber vermesi üzerine, firavun İsrailoğullarının doğan erkek çocuklarını öldürmüştür. Allah'ın Hz. Musa'nın annesine vahyedip, doğan oğlunu tabuta koy Nil nehrine at, emri üzerine bebek bir tabuta konup Nil nehrine atılmış, firavunun cariyeleri bulup getirmişlerdir. Allah böylece, Musa'yı düşmanının sarayında büyütmiş, Ona peygamberlik vermiş ve firavunu, imana davetle görevlendirmiştir. Hz. Musa Allah'a yalvararak kardeşi Harun'u kendisine yardımcı istemiş. Allah, Hz. Harun'u Musa'ya yardımcı peygamber vezir olarak görevlendirmiştir. Hz. Musa kavminin sapıklıklarıyla bir hayli mücadele etmiş, en büyük mücadelesi firavunla olmuştur. Firavunun iman etmesinden ümit kesen Hz. Musa, Allah'ın emriyle İsrailoğullarıyla bir gece Mısır'ı terketmiştir. Firavun ordusuyla Musa'yı takibe koyulmuş, deniz kenarında Ona yaklaşmıştır. İşte o zaman Allah Musa'ya vahy göndererek "Asanı denize vur, deniz yarılacak. Selametle karşıya geç." buyuruyor. Böylece o büyük mucize gerçekleşiyor. İsrailoğulları karşıya geçiyor. Açık denize dalan firavun ordusuyla birlikte suya garkolup boğuluyor. İşte Hz. Musa'nın mücadelesinden kısa bir özet.

16- Hz. Harun (A.S.)

Hz. Musa'nın bir yaş büyük kardeşidir. Hz. Musa'ya yardımcı peygamber olarak görev yapmıştır.

17- Davut (A.Ş.)

Hz. Yakup soyundandır. İsrailoğullarına peygamber gönderilmiştir. 4 kitaptan biri olan Zebur ona gönderilmiştir. Kur'an dağların Davut'la birlikte Allah'ı teşbih ettiğini belirtiyor. Hz. Davut bir gün oruç tutar, bir gün yerd. Seneyi böyle geçirirdi. Demiri elinde yoğurur, istediği şekli verirdi. İlk zırhlı gömlek yapan Hz. Davut'dur.

18- Hz. Süleyman (A.S.)

Hz. Davut'un oğludur. Babasından sonra peygamberlik Hz. Süleyman'a verilmiştir. Süleyman A.S. Allah'a dua edip mülk ve saltanat istemiştir. Allah da duasını kabul edip, mülk ve saltanat sahibi kılmıştır. Rüzgârları, cinleri, emrine vermiş, hiç bir peygambere vermediği imkânlar bahsetmiştir.

19- Hz. İlyas (A.S.)

İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir.

20- Elyesâ (A.S.)

İlyas (A.S.)'dan sonra İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmiştir.

21- Hz. Yunus (A.S.)

Kur'an-ı Kerim'de (Zünun-Balık sahibi) olarak da anılan Hz. Yunus, Musul'un Ninova halkındandı. 35 sene kavmine telkinde bulunmasına rağmen 2 kişi iman etmişti. Kavmine kızan Yunus, Allah emri olmadan kavmini terk etmiş, bir gemiye binmişti. Gemide uğursuz olduğu söylenmesi üzerine kura çekilmiş, kura Yunus'a çıkmış ve Yunus denize atılmıştı. Yunus balığı dediğimiz insanların sevdiği bu balık Yunus'u yutmuştur. Allah'ın lutfuyla 40 gün balığın karnında yaşamıştır. Balığın karnında devamlı tövbe eden Allah'ı teşbih eden Yunus, affa uğramış ve Allah'ın izniyle balık Yunus'u sahilde bırakmıştır. Bu arada Yunus'un kavmi de hidayete ermiştir.

22- Hz. Zekeriyya (A.S.)

Soyu Davut (A.S.)'a uzanan Hz. Zekeriya da İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. İsrail oğulları tarafından şehit edilmiştir.

23- Hz. Yahya (A.S.)

Zekeriya (A.S.)'m oğludur. Beni İsrail peygamberidir. Genç yaşında (32. yaşında) babası gibi şehit edilmiştir.

24- Hz. İsa (A.S.)

Hz. İsa da Beni İsrail peygamberidir. Kendisine İncil verilmiş (Ulu'lazim) büyük peygamberlerdendir. Allah'ın ol emriyle babasız dünyaya gelmiştir. Annesi Hz. Meryem'dir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Meryem'den uzun uzun bahsedilmektedir. Bu isimle müstakil bir sure de vardır. Hz. İsa daha beşikte iken konuşmuş, Allah'ın kendisine peygamberlik verdiğini söylemiştir. Hz. İsa'nın mucizeleri arasında ölüyü diriltmek, körün gözlerini açmak, gökten safra indirmek vardır. Tevrat'ı doğrulayıcı, Hz. Muhammed'i müjdeleyici olarak gönderilmiştir. Kur'an-ı Kerim şöyle açıklıyor: "Meryem oğlu İsa'nın da şöyle dediğini hatırla: "Ey İsrailoğulları! Ben Allah'ın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir elçiyi müjdeleyici olarak gönderildim." (Saf-6) İsrailoğulları (Yahudiler) daha önceki peygamberleri öldürdükleri gibi. Hz. İsayı da öldürmek istediler. Cenab-ı Allah İsa A.S.'ı öldürmek isteyenlerden bir Yahudiyi İsa kılığına soktu. Yahudiler de onu öldürdüler ve astılar. (Çarmıha gerdiler).

"Biz Allah'ın resulü Meryem oğlu İsa mesihi öldürdük dediler. Oysa ki onu öldürmediler. Onu asamadılar da. Sadece o onlara benzer gösterildi. Onun hakkında tartışmaya girenler, onunla ilgili olarak tam bir kuşku içindedirler. Onların, ona ilişkin bir bilgileri yoktur. Sadece sanıya uymaktalar, onu kesinlikle öldürmediler. Tam aksine, Allah onu kendisine yükseltti. Allah Azizdir, Hâkim'dir." (Nisa:157-158)

Hz. İsa'nın semaya kaldırıldığında 33 yaşında olduğu söylenir.

25- Hz. Muhammed (A.S.)

Buraya kadar bahsettiğimiz peygamberler bir millete, bir bölgeye gönderilmiş peygamberlerdir. Getirdikleri hükümler sanatlarda öyledir. Hz. Muhammed A.S. ise peygamberlik halkasının sonu Hatemü'l-enbiya'sıdır. Bütün zamanlara mekânlara, inse, cinne, tüm âlemlere gönderilmiştir.

İşte Kur'an: "Ey Muhammed! Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya-107)

"Biz seni bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler." (Sebe-28)

"De ki; Ey insanlar muhakkak ki, ben göklerin ve yerin mülküne sahip olan, kendisinden başka ilâh bulunmayan, yaşatan ve öldüren Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberim." (Araf-158)

Cenab-ı Allah Kur'an yoluyla Yahudilere ve Hıristiyanlara sesleniyor: "Ey ehlikitap! Resullerin arası kesildiği bir sırada Resulümüz size geldi; ayan beyan açıklamalarda bulunuyor. "Bize ne müjdeci geldi ne uyarıcı" demiyesiniz işte müjdeci de geldi size uyarıcı da Allah her şeye kadirdir." (Maide 19)

Cenab-ı Allah peygamberimiz H.z. Muhammed'i göndereceğini bütün peygamberlere bildirmiş, kimin zamanında gelirse, biat etmesi için misak (söz) almıştır. İndirdiği Semavî (ilâhî) kitaplarda, peygamberimiz Hz. Muhammed A.S.'ın bütün özelliklerini anlatmıştır. Zebur, Tevrat ve İncil'in tahrif edilmesine rağmen, hâlâ Hz. Muhammed'i müjdeleyen alâmetler ortadan kaldırılamamıştır. Zebur'da peygamberimizin bazı sıfatları kayıtlıdır: "Üstün bir güzellik ve parlak bir yüz sahibi olması mübarek dudağı üzerine hikmetli sözlerin dökülmesi, kılıç kuşanması, kuvvetli olması." (Tevrat Tesniye Bab-18-my-18) "Onlar için kardeşleri (İsmailoğulları) arasında senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim, her şeyi onlara söyleyecek." Bu Tevrat âyetinde kelamı ağzına koyacağım demekteki maksat, okuma yazma bilmeyen Hz. Muhammed'e Kuran'ı ezberletileceğidir. Bir peygamberin geleceğini dört gözle bekleyen Yahudiler, Hz. Mu-

hammed gelince hemen inkâr ettiler. Hz. Kur'an bunu şöyle açıklıyor: "Allah tarafından onlara, kendilerinde bulunan Tevrat'ı tasdik eden bir kitap, Kur'an gönderilince ki daha önce müşriklere karşı böyle bir zafer kapısının açılmasını istiyorlardı, işte bu bildikleri kitap gelince ona inanmak istemiyorlar. Artık yapışsın Allah'ın laneti o inanmayanların yakasına." (Bakara 89)

"Onlara Allah'ın indirdiği Kur'an-a iman edin!" denildiği vakit, biz bize indirilen Tevrat'a inanıyoruz." diyorlar ve ondan başkasını inkâr ediyorlar. Oysa Kur'an onlardaki Tevrat'ı tasdik eden bir gerçektir. Onlara sor! "Eğer Tevrat'a inanıyor idiyse ne diye bundan önce Allah'ın peygamberlerini öldürüyordunuz." (Bakara-91)

Yahudi âlimlerinden Abdullah b. Selam, Peygamberimizi görüp konuştuğundan sonra Tevrat'ta müjdelenen peygamber olduğunu tasdik edip Müslüman olmuştu. Kuran'da kitap ehlinin Hz. Muhammed A.S.'ı öz evlâtları gibi Didikleri anlatılıyor: "Kendilerine kitap verdiklerimiz, O'nu oğullarını tanıdıkları gibi tanır- lar. (Buna rağmen) onlardan bir gurup bile bile gerçeği gizler." (Bakara-146)

Hz. Ömer Müslüman olan Abdullah b. Selam'a sorar: Allah resulünü öz evladın gibi tanıyor muydun?" Cevap verir: "Öz evladımdan daha iyi tanıyordum. Hz. Ömer ikinci defa sorar. Nasıl?" Şu cevabı verir: "Evladım hakkında şüphe edebilirim, belki beni hanımım kandırmıştır. Fakat Allah Resulü'nün son peygamber olduğundan zerre kadar şüphem yoktur." (Sonsuz Nur-s. 34)

İncil'de de peygamberimizin vasıfları anlatılıyor. Hıristiyan âlimleri de gelecek peygamberi bekliyordu. Kur'an-ı Kerim'de 'Meryem oğlu İsa'nın şöyle dediğini hatırla: Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir elçiyi müjdeleyici olarak gönderildim." (Saf-6)

İncil'de Hz. İsa gelecek peygamberi şöyle müjdeliyor. "Babadan size göndereceğim faraklit. Baba'dan çıkan hakikat ruhu, geldiği zaman, benim için şahadet edecektir." (Yuhanna Bab - 15 Ay. 26) "ve bununla beraber ben size hakikati söylüyorum: Be-

nim gitmem sizin için hayırlıdır. Çünkü ben gitmezsem faraklit gelmez. Fakat gidersem onu size gönderirim ve o geldiği zaman günah için salah ve hüküm için dünyayı ilzam edecektir." (Bab-16 Ay. 7-8. Risale-i Hamidiye s. 57-58)

Abdü'l Kays kabilesi büyüklerinden Carud b. el-Ala Hıristiyan âlimlerindendi. Hz. Muhammed. (A.S.)'ın peygamber olarak gönderildiğini duyunca kabilesinin ileri gelenleriyle birlikte gelmiş, sorular sormuş. Doğru cevaplar alınca: "Seni hak peygamber olarak gönderen zata yemin ederim ki, senin vasfını İncil'de buldum. Seni Meryem oğlu müjdeledi. Sana devamlı selâm olsun ve sana ikram edene hamd olsun. Gördükten sonra şüphe etmek gerekmez. Elini uzat. Ben şahadet ederim ki, Allah'tan başka Tanrı yoktur ve sen Allah'ın Peygamberisin." (Risale-i Hamidiye S. 56.) Peygamberimize Hıra dağında ilk vahiy gelince korku içinde eve dönmüş eşi Hz. Hatice'ye anlatmıştı. Hz. Hatice doğru Varaka b. Nevfel'e gitti. Bu zat bir Hristiyan âlimi ve aynı zamanda da Hz. Hatice'nin akrabası idi. Peygamberimizin anlattıklarını ona nakletti. Huşu ile dinleyen Varaka "Ya Hatice o doğru sözlü bir insandır. Gördüğü nübüvvetin ilk başlangıcında görülmesi gerekenlerdir. O'na gelen Namus-ı Ekber'dir. Hz. Musa'ya, Hz. İsa'ya da o gelmiştir. Yakın zamanda O peygamber olacaktır. Eğer o günlere yetişebilirim ben de O'na iman eder ve mutlaka ona müzehir olurum." (Sonsuz Nur-33)

Vahiylar arka arkaya geliyordu. "Ey örtüsüne bürünen! "Kalk da uyar" Rabbinin yüceliğini duyur" (Müddesir, 1-2-3)

Peygamber tebliğe başladığında ilk karşı çıkanlar Kureyş'in kodamanları oldu. Bunların başında Ebu Cehil vardı. Ebu Cehl'e soruyorlar? Onun peygamber olduğuna inanmıyor musun? Cevaben diyor ki: Aslında biliyorum ki, O peygamberdir. Fakat Haşimilerle eskiden beri aramızda bir rekabet var. Onlar, rıfade, şikaya bizde diye övünüp duruyorlar, birde Peygamber de bizden derlerse işte buna dayanmam. İşte, bu Mekke'nin aristokrat takımı bütün güçleriyle peygambere savaş açtılar. Peygambere ve Müslüman olanlara akla gelmedik zulüm ve işkence yaptılar. Fakat her şeye rağmen Müslüman olanlar gün geçtikçe artıyordu. Bunun üzerine Kureyş'in kodamanları top-

landı ve bir karar aldılar. Her kabileden bir kişi seçtiler. Bunlar Peygamberi öldürmekle görevlendirildi. Hepsi aynı anda kılıçlarını vuracaklar ve Hz. Muhammed A.S.'ı öldüreceklerdi. Cenab-ı Allah onların plânlarını bozdu. Durumu peygamberine bildirdi. "Küfre sapanlar, seni tutup bağlamaları, yahut öldürmeleri ya da yurdundan çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kururlar. Allah'da tuzak kurar. Tuzak kuranların en hayırlısıdır." (Enfal-30)

Böylece hicret emri ve kararı verilmişti. Peygamberimiz yanına siddik dediği Hz. Ebubekir" almış, yatağına da gerçekten Allah'ın Arslanı Hz. Ali'yi yatırmış, Yasin suresinin 9. âyetini okuyup bir avuç toprak alıp kendisini katletmeye gelen müşriklerin üstüne atmış, müşrikler uyuya kalmıştır. Bilahare içeri girdiklerinde yatakta Hz. Ali'nin olduğunu görünce bütün umutları yıkılmıştır. Peygamberimiz yorucu ve tehlikeli bir yolculuktan sonra 28 Haziran 622 Rebiülevvelin 12. günü Medine'ye ulaşmıştır. İslâm devletinin ilk temelleri böylece yükselmeye başlamıştır. Hicretin 2. yılında Bedir Savaşı Müslümanların zaferiyle sonuçlanmıştır. Hicretin 3. yılında Kureyş müşrikleri büyük bir kuvvetle Bedir'in intikamını almak üzere Müslümanların üzerine yürümüşlerdir. Uhud dağının eteğinde yapılan savaşta, önce Müslümanlar galip durumdayken okçuların peygamberin emrine riayet etmemeleri, mevzilerini terketmeleri sebebiyle Müslümanlar zor duruma düşmüş, bir hayli şehit vermişlerdir. Hz. Hamza Peygamberimizin amcası Uhud şehitleri arasındadır. İki taraf da çekilmiş savaş ortada kalmıştır.

Miladî 627 Hicretin 5. yılında bedevilerle birleşen Kureyş müşrikleri, Medine üzerine yürüdü. Meşhur Hendek Savaşı vukubuldu. Medine kuşatıldı. Allah'ın gönderdiği fırtına ve soğuk, müşrikleri darmadağın etti. Canlarını zor kurtuldular. Bu arada anlaşmalara uymayan Yahudi kabilesi Kurayza oğulları tedip edildi. Hicretin 6. yılında Hudeybiye anlaşması yapıldı. Miladî 629 Şubat'ta peygamberimiz Mekke'ye gitti. Umre yaptı. Miladi 630. yılının 1 Ocak günü Mekke fethedildi. Hicretinin 10. yılında Peygamberimiz, ilk ve son haccı olan Veda Haccını

ifa etti. Burada insan hakları beyannamelerinin en güzelini, veda hutbesini okudu. Arafatta nazil olan âyet. dinin tamamlandığını bildiriyordu. "Bu gün dinimizi, ikmal ettim, size olan nimetimi tamamladım ve din olarak size İslâm'ı seçtim." (Maide-3) Bundan sonra Peygamberimizin 81 gün yaşadığı rivayet edilmektedir. 8 Haziran 632 yılında 63 yaşında ebediyete intikal etmiştir. Cenab-ı Allah'ın bir kudsî hadiste "Habibim seni yaratmasaydım felekleri yaratmazdım." buyurduğu nakledilir. Bu kudsî hadisi büyük şair ve edip Necip Fazıl Kısakürek şöyle özetliyor, Türkçeleştiriyor. "O ki: o yüzden varız" Üstat yolu çiziyor: "Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya." Yarabbi: Bizi onun yolundan ayırma, şefaatine nail eyle. Bizi bağışla, bize merhamet et. Sen merhamet edenlerin en hayırlısıdır. Amin.

ONUN ÜMMETİNDEN OL

Beri gel, serseri yol!
O'nun ümmetinden ol!
Sel sel kümelerle dol!
O'nun ümmetinden ol!

Sen hiçliğe bakan yön!
Hep sıfır arka ve ön!
Dosdoğru Kabe'ye dön!
Onun ümmetinden ol!

Gel dünya mundar kafes!
Gel gırtlakta son nefes!
Gel arşı arayan ses!
O'nun ümmetinden ol!

Solmaz, solmaz; bu bir renk...
Ölmez, ölmez; bir ahenk..
İnsanlık hevenk hevenk..
O'nun ümmetinden ol!

Gökte çakıyor haber.
Geber çelik put geber!
Doğrul yeni seferber.
O'nun ümmetinden ol!

N.Fazıl KISAKÜREK

KİTAPLARA İMAN

İmanın bir şartı da Allah'ın gönderdiği kitaplara imandır. Bunların içinde dört büyük kitap sırasıyla, Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'dır. Bunun dışında suhuf olarak isimlendirilen yüz sayfa ilâhî emirler vardır. Asılları itibariyle iman esaslarında hiç farkları yoktur. Hepsi Tevhid dinidir. Ancak zamana göre, ibadet ve muamele şekilleri değişik olmuştur.

Tevrat

Tevrat Hz. Musa'ya indirilen ilâhî kitabın adıdır. Tevrat, itikat ve amele ait hükümleri ihtiva eden vaaz ve nasihat, kıssalar ve İsrailoğullarının hayat hikâyesini içine almaktadır.

Tevrat'ın aslının hak kitap olduğuna inanmak her Müslümana farz olduğu gibi, inkâr ve reddetmek küfrü gerektirir. Zira Kur'an-ı Kerim'de muhtelif surelerde on sekiz âyette Tevrat'tan bahsedilmektedir. Yine Kur'an'a göre Tevrat bir nur, bir rahmet ve bir hidâyet kitabı olarak takdim olunmaktadır. Ayrıca hakkı batıldan ayıran bütün hakikatleri, apaçık gösteren ve insanları doğru yola sevk eden bir rehber olarak da tanıtılmaktadır." (Enam 91-Hud-17- Kassas 43)

Yine Kur'an-ı Kerim'in haberine göre, gerek İsa A.S. ve gerekse peygamberimiz (A.S.) Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderilmişlerdir. Şu âyetler bunun açık delilleridir. İsa A.S. şöyle diyor: "Benden önce gelen Tevrat'ı tasdik etmekle beraber, size yasak edilenlerin bir kısmını helâl kılmak üzere Rabbinizden size bir âyet getirdim. Allah'tan sakının ve bana itaat edin." (Ali İmran 50)

"Onların izi üzerine, arkalarından Meryem oğlu İsa'yı, ondan önce gelmiş bulunan Tevrat'ı doğrulayarak gönderdik. Ona yol gösterici, aydınlatıcı olan ve önünde bulunan Tevrat'ı doğru-

layan İncil'i, sakınanlara öğüt ve yol gösterici olarak verdik." (Maide - 46)

"Meryem oğlu İsa'nın da şöyle dediğini hatırla: Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek AHMET adında bir elçiyi müjdeleyici olarak gönderildim." Fakat İsa'nın müjdelediği, elçi onlara apaçık delilleri getirdiğinde" bu katıksız bir büyüdür dediler." (Saff Ay - 6)

Allah'ın indirdiği ilâhî kitap Tevrat ne yazık ki: İsrailoğullarınca (Yahudilerce) tahrif edilmiştir. Yine bize Kur'an haber veriyor: "Ey mü'minler şimdi siz bunların (Yahudilerin) size inanmalarını mı umuyorsunuz? Bunların içlerinden bir grup vardır ki: Allah'ın Kelamını dinliyorlar, sonra onu kavramalarının ardından bilip durdukları hâlde tahrif ediyorlardı." (Bakara 75)

"Yazıklar olsun o kişilere ki; kitab'ı kendi elleriyle yazarlar da sonra onunla basit bir karşılık satın alsınlar diye. İşte bu Allah katındandır derler. Vah hâline onların, ellerinin yazdıkları yüzünden, vah hâline onların kazanıp durdukları yüzünden" (Bakara -79)

Bu âyetlerden açıkça anlaşıldığı gibi Yahudiler Tevrat'ın aslını bozmuşlar, tahrif etmişler, bugünkü şekline sokmuşlardır. Bugün mevcut olan Tevrat'ın Hz. Musa'nın ölümünden belki yüz sene sonra yazıldığı anlaşılıyor. Hz. Musa'nın ölümüne İsrailoğullarının ağladığından bahsediyor" ve İsrailoğulları Maav ovasında otuz gün Musa'ya ağladılar ve Musa için ağlama günleri tamam oldu." (Tesniye 34/8) Yine Hz. Musa'nın kardeşi olan Harun Peygamberin de ölümünden bahsediyor. Allah'ın seçkin kulları olan İsmet sahibi peygamberlere, çeşitli iftiralar atılıyor. Hz. Nuh'un şarap içip sarhoş olduğu, Harun ve Süleyman peygamberlerin puta taptığı, Hz. Lut'tan kızlarının hamile kaldığı Hz. İsa'nın yalancı olduğu gibi. İsnatlar yer almaktadır. Halbuki; Kur'an-ı Azimşanda bu mübarek insanların yaşantıları ve mücadelelerinden, sitayişle bahsedilmektedir. Hepsi temiz sulbden gelen, Allah tarafından korunmuş, ismet sahibi, mübarek zatlardır.

Tevrat'ın bugünkü, mevcut nüshaları çelişki içindedir. Bugün Tevrat'ın makbul addedilen üç nüshası vardır: 1. Yahudilerce makbul olan İbranice nüsha. 2. Roma ve Şark kiliselerince muteber sayılan Yunanca nüsha. 3. Samirilerce muteber olan Samirî dilinde yazılmış olan nüshadır.

Bu üç nüsha da birbiriyle çelişki halindedir. Meselâ Hz. Adem'in yaradılışından, Nuh tufanına kadar geçen süre hepsinde değişik, birinde 1308, birinde 1650, diğerinde 2260 senedir. Görülüyor ki Tevrat'ın aslı muhafaza edilememiş bu günkü Tevrat sonradan kaleme alınmıştır. Biz Müslümanlar olarak, bu günkü tahrif olunmuş Tevrat'a değil, Allah'ın Hz. Musa'ya, indirdiği gerçek Tevrat'a inanırız.

Zebur

Mukaddes kitapların ikincisi olan Zebur, Kur'an-ı Kerim'in haber verdiği göre Hz. Davut A.S.'a inzal olmuş bir kitaptır. Kuran-ı Kerim "Davud'a da Zeburu verdik." (Nisa 163) Göklerde ve yerlerde olan kimseleri Rabbin daha iyi bilir and olsun ki peygamberleri, birbirinden üstün kılmış ve Davud'a Zebur vermişizdir." (İsra-55) mealindeki âyetlerden anlıyoruz. Zebur mahiyet itibariyle yeni bir ahkâm getirmemiş, Tevrat'ın getirdiği hükümleri Hz. Musa'nın şeriatını olduğu gibi tasdik etmiştir. Muhtevası bakımından daha çok ahlâkî nasihatları dinî ilâhîleri, insanları, iyiliğe doğruluğa, Allah'a kulluğa sevk edecek, irşat edecek konuları içine almaktadır. Tevrat ve İncil'de olduğu gibi Zebur da bozulmuştur. Orijinal nüshası mevcut değildir. Müstakil bir kitap hâlinde yoktur. Bu gün Zebur'un tahrif olunmuş şekli Tevrat'ın Ahd-i Atik'in sonuna ilâve edilmiştir.

İncil

İslâm inancına göre İncil İsa peygambere Allah tarafından gönderilen ilâhî bir kitaptır. Her Müslümanın diğer mukaddes, kitaplara inandığı gibi İncil'e de hak kitap olarak inanıp onu tasdik etmesi imanın bir gereğidir.

Kur'an-ı Kerim'de Tevrat, İncil ve Kur'an birlikte zikrediliyor. "Kendisinden önceki kitapları tasdik eden hak kitabı. Kur'an-ı sana indirdi. Önceden insanlara yol gösterici olarak Tevrat ve İncili de indirmişti." (Al-i İmran-3)

"Allah şüphesiz, Allah yolunda savaşıp öldüren ve öldürülen mü'minlerin canlarını ve mallarını Tevrat, İncil ve Kur'an'da söz verilmiş bir hak olarak cennete karşılık, satın alınmıştır. Verdiği sözü Allah'tan daha çok tutan kim vardır? Öyleyse yaptığınızı alışverişe sevinin bu büyük başarıdır. (Tövbe-111)

Kur'an-ı Kerim'de İncil, bir nur, bir rahmet ve muttakîler için bir nasihat olarak takdim edilmektedir.

"Onların ardından, yanlarındaki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak, Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ve ona içinde bir hidâyet ve nur bulunan İncil'i verdik, önündeki Tevrat'ı doğrulayıcı ve korunanlar için yol gösterici ve öğüt olmak üzere." (Maide-46) ve Kur'an devam ediyor:

"Arkalarından Meryem oğlu İsa'yı da gönderdik, ona İncil'i verdik ve ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet duygusu koyduk." (Hadid-27) Diğer bir âyete "Sana kitabı hikmeti Tevrat'ı ve İncil'i öğrettim." (Maide-110)

Kur'an-ı Kerim'in bütün bu telkin ve tebliğlerine karşılık müminlerin inandıkları, ilâhî vahyin mahsulü olan İncil, maalesef bu gün mevcut değildir. Kur'an'ın haber vermiş olduğu, bu güzel vasıflar, hâlân ellerde dolaşan İncillerde maalesef bulunmamaktadır. Bu gün Hıristiyanların elinde bulunan ve Ahd-i Cedid adını taşıyan kitaplar, Hz. Allah tarafından İsa A.S.'a nazil olan kitap değildir, İsa'dan çok sonra muhtelif kişiler, tarafından yazılan kitaplardır. Zamanla o kadar İncil ortaya çıkmıştı ki Hıristiyan âleminde büyük kargaşalar ortaya çıkmış, Nihayet Bizans İmparatoru Konstantin'in müdahalesiyle 325 senesinde İznik'te toplanan Ruhanî mecliste binden fazla üyenin katıldığı bu toplantıda, 318 üyenin kararıyla Mesih'in (İsa'nın) uluhiyetine yer verilen bu günkü dört İncil kabul edilmiştir. Tabî ki bunların hepsi birbiriyle çelişki halindedir. Bu 4 İncil Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilidir. Batının ileri gelen ilim adamları, bu kitapların asıl mukaddes kitaplar olmadığını itiraf etmektedirler. Hatta 1994 yılının

ilk aylarında Londra'da toplanan Hıristiyan din adamları Hz. İsa'nın Kur'an'ı Kerim'deki anlatımını kabul etmişlerdir. Biz Müslümanlar Kur'anda Tevrat, Zebur, İncil olarak ismi geçen bu gün Ahd-i Atik, Ahd-i Cedit olarak isimlendirilen kitapları, ilâhî kitap diye kabul edemeyiz. Esasen bu kitapların hükümleri de Kur'an-ı Kerim ile nesh edilmiştir.

Suhuflar

Hz. Adem'e 10 sayfa, Şit Aleyhisselama 50 sayfa İdris A.S.'a 30 sayfa ve İbrahim A.S.'a 10 sayfa olarak tamamı 100 sayfa olan bu ilâhî emirlere suhuflar denmektedir. Bunlardan günümüze intikal eden olmamıştır.

Kur'an'da bahsedilen peygamberlerin tamamı ve bu peygamberlere gönderilen kitap ve suhuflar'ın belirli bir bölgeye gönderildiği görülmektedir. Bu bölge Yemen, Mısır, Suudi Arabistan, Suriye, Ürdün, Filistin, İsrail ve Türkiye'nin güneydoğusunu kapsamaktadır.

Zaten yüce Allah Kur'an'da peygamberlerin bir kısmından söz ettiğini, belirttiğine göre ismi zikredilmeyen dünyanın diğer bölgelerine gönderilen peygamberlere de muhakkak kitaplar, **suhuflar** verilmiştir. Biz şöyle deriz Hz. Adem'den Hz. Muhammed A.S. arasında her ne kadar peygamber gelmişse ve bu peygamberlere her ne kadar ilâhî emir, kitap, suhuf indirilmişse biz onların cümlesine inanır, iman ederiz.

Hz. Kur'an

Kur'an-ı Kerim son peygamber Hz. Muhamed (A.S.)'e Allah tarafından Cebrail aracılığıyla nazil olmuş ve ondan tavatür yoluyla nakledilmiş kutsî bir kitaptır. 114 sureden meydana gelen bu ilâhî bir kitap 6000 küsur âyettir. Peygamberimize Allah'tan nasıl gelmişse, peygamberimiz de bize aldığı gibi nakletmiş, 1400 seneyi aşan bir zaman içinde bir kelimesi dahi değişmemiştir. Zira Cenab-ı Allah, "Doğrusu Kur'an-ı biz indirdik onun koruyucusu elbette biziz." (Hicr-9) buyuruyor. Kur'an bizzat Allah kelamıdır. Bunda melek ve peygamber sadece bir vasıtaadır. Peygambe-

rin Allah'ı Teala'dan vahy yoluyla nakletmiş olduğu âyetler, zamanında binlerce sahibi tarafından, ezberlenmiş vahiy katipleri tarafından yazılmış ve böylece tevatür vukua gelmiştir. Bu tevatür milyonlarca kişi tarafından hıfz edilip (ezberlenip) zamanımıza kadar devam ettirilmiştir. Günümüzde İslâm dünyasında milyonlarca hafız mevcuttur. Allah'a hamd olsun Türk milleti hafızlık konusunda, İslâm ülkeleri arasında ön saftadır. Peygamberimiz bir hadis-i şerifinde hafızlığın onda dokuzu Türklerde, biri başka milletlerde buyuruyor. Bizim meşhur gezgincimiz Evliya Çelebi dahi hafızdır. Kur'an-ı Kerim-i ezbere 9 saatte okuduğunu belirtiyor. 600 küsur sayfalık Kur'an-ı Kerim'in hıfzedilmesi (ezberlenmesi) ki bu da Kur'an-ı Kerim'in bir mucizesidir. Cenab-ı Allah Kur'an'da Kur'an-ı Kerim'i anlatıyor. "Bu Kur'an muhakkak ki bütün âlemleri var eden Allah'ın vahyidir." (Şura, 192)

"Kitabın vahy olunup gönderilmesi, yegâne galip olan her işi hikmete çeviren, Allah tarafındandır." (Zümer-1)

"Şübhesiz Kur'an âlemlerin Rabbinin indirmesidir." (Şura-191)

"Ey Muhammed apaçık Arap diliyle uyarılardan olman için, onu Cebrail senin kalbine indirmiştir." (Şura 193-195)

"O daha öncekilerin kitaplarında da zikredilmiştir." (Şura-196)

Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olduğu ve asliyetini aynen koruduğu hususu, önde gelen ilim adamlarınca da kabul ve tasdik edilmektedir.

1. Cl. Huart "Litterature Arabe" Paris. 1902 s. 37'de şöyle der: "Şu unutulmamalıdır ki; bütün Kur'an da konuşan yalnız Allah'tır. Peygamber ise yalnız vahyin tebliğine vasıta olmuştur."

2. Nathan Söderblom'un Fransızca'ya "Manul d. Histoire des Religions" Paris 1925", s. 185 adıyla çevrilen eserinden "Kur'an muayyen zamanlarda Hz. Muhammed'e tebliğ edilmiş Allah kelamıdır ve semadaki nüshasının aynı olarak tebliğ olunmuştur. İşte bundan dolayı yanılmazdır denilmektedir.

3. H. Holman "Mahomet, prophe'te de İslâm" Paris 1947, sayfa 118. isimli eserinde şöyle diyor. "Hz. Muhammed son peygamberdir. Allah'ın kitabını en doğru şekilde yeryüzüne getirmek için dünyaya gelmiştir. Hakikatte İslâmiyet vahyedilmiş dinlerin en sonuncusudur." denilmektedir.

Bir heyet tarafından hazırlanan Charles Ledit tarafından telif olunan Le Coran faslı Paris 1949, s. 483 te "Kur'an bizim klâsik şekillerimizin hiçbirine giremez ve kitab-ı mukaddesinde hiçbir faslı da onunla mukayese edilemez. Kur'an'ın gayet ince bir güzelliği vardır."

4- Emile Dermenghem - La vie de Mahomet Corbeil 1950, s. 237 isimli eserinde, "Kur'an Hz. Muhammed'in tek mucizesidir. Edebiyatın üstün olan güzelliği ile zihinleri aydınlatma kudreti bu gün hâlâ hâledilmemiş bir muamma vaziyetini korumakta ve hiç sofu olmayan okuyucularını bile müstesna bir heyecan içinde bırakmaktadır." Yine aynı müellif "Mahamet, et la Tradition Islamgye" isimli eserinde "Hz. Muhammed'in peygamberliğinin, doğruluğuna delil olarak ileri sürdüğü yegane mucize hiçbir eşi olmayan Kur'an'dır." diyerek hayranlığını belirtmiştir. Bu misalleri yüzlerce çoğaltmak mümkündür.

Kur'an-ı Kerim'in Nüzulü

Kur'an-ı Kerim peygamberimize (S.A.S.) vahiy yoluyla nazil olmuştur. Lügatta "işaret etmek, elçi göndermek, fısıldamak," manalarına gelen vahiy kelimesi, dinde Allah'ın peygamberlerine, ilâhî talimat ve bilgileri öğretmesi anlamında kullanılmaktadır.

Allah'ü Teala hazretleri, bazen Cebrail Aleyhisselam vasıtasıyla, bazen de başka suretlerle doğrudan doğruya kelimini, emirlerini, iradesini, hikmetlerini, peygamberimize bildirdi ve duyurdu. Peygamberimizin Cebrail Aleyhisselam vasıtasıyla Allah'tan telakkî eylediği Nazm-ı Celil Kur'an'dır. Kur'an vahyin en yüksek şeklidir. Peygamberimizin Cebrail vasıtasıyla Allah'ın vahyini telakkî etmesi. Cebrail'in melekiyetten beşeriyete, yani insan suretine intikal edip Allah'ın kelimini Kur'an'ı Peygambere ilka ve talim etmesi, bazen de Peygamberin beşeriyetten

melekiyete yükselerek Allah'ın vahyine mazhar olmasıdır. Kur'an vahyin en yüksek mertebesidir.

Kur'an-ı Kerim yalnız manası ile değil aynı zamanda lafızları itibarıyla da Hz. Peygamberin kalbine indirilmiştir.

Kur'an'ın Tamamlanması

Kur'an-ı Kerim'in nüzul müddeti 22 sene 2 ay 22 gündür. Buna yuvarlak olarak 23 yıl denmektedir. Bu zaman zarfında, Kur'an âyet âyet veya âyetler hâlinde veyahut da sure sure inmiştir. Son âyet Peygamberimiz 63 yaşında iken Hicretin 10. senesi, Zilhicce ayının 9. gününde, Veda haccında inmiştir. Âyet mealen şöyledir:

“Bu gün sizin dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nime-timi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim.” (Maide - 3) Bundan sonra peygamberimizin 81 gün yaşadığı rivayet edilmektedir.

Kur'an-ın Toplanması

Kur'an-ı Kerim'in parça parça inmesi ve vahyin devam etmesi sebebiyle, her inen âyet ve surelerin yazılı olmasına rağmen, peygamberimizin hayatta bulunduğu müddet içinde, bu zaten mümkün değildi. Çünkü vahyin sonucu alınmamıştı. Peygamberimizin vefatıyla artık vahiy sona ermiş ve kitap hâlinde toplama imkânı doğmuştur. Hz. Ebu Bekir'in hilafeti zamanında Hz. Ömer'in teklif ve ısrarı ile bir komisyon kurulmuş, bu komisyonun başına Zeyd B. Sabit getirilmiştir. Zeyd vahiy kâtibi idi. Medine dönemi müddetince vahiy kâtipliği yapmış hafızı Kur'an ve kıraat özelliklerini çok iyi bilen kıvrak bir zekâyâ da sahipti. Ayrıca sahabe-i kiramın itimadına da haizdi. Komisyon üyeleri ise Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, İbni Mesut, Zübeyir, Talha gibi aşere-i mübeşşereden (sağlığında cennetle müjdelenen 10 kişi) Bu büyük zatların yanında yine güzide sahabelerden Ubey B. Kab- Abdullah B. Ömer, Abdullah B. Abbas, Abdullah B. Sait, Huzeyfe, Sa'd, Amr B. El As, Ebu Hureyre, Halit B. Velit, Ebu Musa, El Eşari, Ebu Zeyd, Ebu Derda gibi ünlü bilgin ve sahabelerden

oluşturulmuştu. Kur'an'ın toplanması takriben bir yıl sürmüştür. Hz. Ali "Allah'ın rahmeti Ebu Bekir'in üzerine olsun, mushafları toplamada en büyük ecir onundur." diye Hz. Ebu Bekir'e dua etmiştir. Toplama işi tamamlanınca Hz. Ömer çoğu hafız-ı Kur'an olan bütün sahabeleri toplayarak Kur'an'ı onlara okudu. Tamamının onayıyla mushaf kitap olarak tamamlanmış oldu.

Kur'an'ın Çoğaltılması

Hz. Ömer'in hilafeti zamanında İslâm fetihleri, Arabistan dışına taşmış, Hz. Osman döneminde fetihler hızla devam etmiş, İslâm'ın nuru çok geniş bir sahaya yayılmıştı. Ashabın Kur'an hafızları bu fethedilen bölgelere dağılmıştı. Fakat bunlar hem yeterli değildi hem de kıraat ve okuma kargaşası başlamıştı. Bu hâl fitnenin doğmasına sebep olabilirdi. Hz. Osman ashabın ileri gelenlerini toplayarak müzakere etti. Tek yazı tipiyle (tek harfle) toplanmasının karara bağlanmasının ardından, Hz. Ebu Bekir zamanında Cem edilmiş olan peygamberimizin eşi, Hz. Hafsa validemiz de emanette bulunan Kur'an alınarak, Zeyd B. Sabit başkanlığındaki komisyona tevdi edilmiş, komisyon büyük bir titizlik içinde çalışarak yedi nüsha yazılmış, bunlardan 1 adet Mekke'ye, Şam'a, Yemen'e, Bahreyn'e, Basra'ya ve Kûfe'ye gönderilmiştir. Bir tanesi de Medine'de bırakılmıştır. Bu mushaflara imam mushaflar denilmektedir.

Büyük gayret ve titizlik göstererek Kur'an'ı Allah'tan peygambere, nazil olduğu safiyetiyle bize intikal ettiren ashaptan Allah razı olsun.

İşte Kur'an

Kur'an Cenab-ı Hakk'a giden yolda, şerik ve ortak kabul etmeyen, Allah'ın zat-ı uluhiyetine isnat buyurduğu, hak ile batılı ayıran, dertlere deva, kalplere şifa. öğüt kaynağı, hidâyet rehberi, feyiz menbağı, ilâhî bir kitaptır. Erişilmez hasletleri itibarıyla yar ve ağyarı, dost ve düşmanı huzurunda dize getiren, kendine hayran bırakan, nazil olduğu günden bu güne asliyetinden zerre kaybetmeyen, her geçen gün ilâhî gerçekleri

daha açık olarak ortaya çıkmaya devam eden, asırların eskitemediği, yegane ilâhî kitap, şüphesiz ki Kur'an'dır.

Kur'an bize itikat, ibadet, ahlâk, ictimaiyet, iktisat, siyaset, tarih, hukuk, insan ve ahiret hakkında birçok hakikati bildirmiştir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz.

1- Kur'an Allah'ın varlığını birliğini ve büyüklüğünü bildirir.

2- Kur'an insanları, ilme, irfana, tefekküre çağırır. İnsanları gaflet içinde yaşamaktan men eder, Allah'ın hikmetine kudretine nazar etmeye çağırır.

3- İnsanlara gönderilmiş bazı peygamberlerin tevhid yolundaki mücadelelerini bildirir ve insanları, Hz. Muhammed Mustafa'nın şeriatına Kur'an'a çağırır.

4- İnsana, nefesine esir olmamasını, dünya hayatının geçici olduğunu, imtihan edildiğini, ahiret hayatının ebedî olduğunu anlatır.

5- Müslümanların dinlerinde sebat etmelerini, daima Hakk'ı savunmalarını, düşmanlarına karşı kuvvetli bulunmalarını tavsiye eder.

6- İctimaî, iktisadî ve siyasî hayatta takip edilmesi gereken esasları bildirir.

7- İnsanların ve cemiyetlerin, selameti için adalet, istikâmet, tevazu, sevgi, şefkat, ihsan, afv, edep, eşitlik gibi ahlâkî üstünlükleri tavsiye eder. İnsanları zulümden, hıyanetten, kibirden, cimrilikten, elindekini saçıp savurmaktan (israftan), intikam duygularından, katı yüreklilikten, fuşuyattan, alkol ve beden sağlığını bozan şeylerden, haramın her türlüşünden men eder.

8- Allah'ın yaratış kanunlarının değişmeyeceğini anlatır, insanlara kendi çalışmalarından başkasının fayda vermeyeceğini, asalak olmamasını, dünya ve ahiret için çalışmasını ve bu konuda mücadeleli olmasını bildirir.

9- Kur'an-a tâbi olanların onu rehber kabul edenlerin Allah'ın emir ve yasaklarına uyanların mükâfatlandırılacağını, Cennet'e konacağını, kitaba uymayan ve Allah'a âsi olanların ise cehenneme atılacağını haber vermektedir. Kur'an insanları düşün-

meye, Hakkı bulup tövbeye, avfa, hideyete, bağışlanmaya çağır-
maktadır. Kur'an bir müjde, bir kurtuluştur.

“Bu Kur'an insanlara bir açıklama, sakınanlara yol gösterme
ve bir öğüttür.” (Al-i İmran 138)

“Kur'an'dan insanlara rahmet ve şifa olan şeyler indiriyoruz.
O zalimlerin ise kaybını artırır.” (İsra-182)

“Hamd Allah'a mahsustur ki; kendi katından şiddetli bir
baskını haber vermek ve yararlı iş yapan mü'minlere, içinde te-
melli kalacakları, güzel bir mükâfatı müjdelemek ve Allah çocuk
edindi, diyenleri uyarmak için kulu Muhammed'e eğri bir taraf
bırakmadığı, dosdoğru kitabı indirmiştir.” (Kehf 1-4)

Allah'ım bizi bu dosdoğru olan kitabın yolundan gidenler-
den ona tâbi olanlardan eyle. Bizi bağışla, bize merhamet et. Sen
merhamet edenlerin en hayırlısısın. Amin.

AHİRETE İMAN

Ahiret âleminin giriş kapısı kabir, başlangıcı kıyamettir. Her zaman yakınlarımızı dostlarımızı götürüp daracık o kabre terkedip üzerini toprakla örtüp arkamızı dönüp, uzaklaştığımız, 150x100 ebadındaki o karanlık çukur hiç de basit bir yer değildir.

Peygamberimiz Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor: "Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya cehennem çukurlarından bir çukurdur. Münker ve Nekir meleklerinin sorularını cevaplayan imanlı kişinin kabri genişletilir. Cennet bahçelerinden bir bahçe olur. Meleklerin suallerine cevap veremeyen, imansız kişiyi kabir sıkar ve cehennem çukurlarından bir çukur olur." (Ansiklopedik İslam İlmihali s. 294)

"Bir kul kabrine koyulup, cenazeye gelenler, ayak sesleri duyulacak kadar uzaklaştıktan sonra iki melek gelir ve cenazeyi oturtur: "Şu Muhammed denilen adam hakkında ne diyorsun? derler. O: Ben şahadet ederim, O Allanın kulu ve elçisidir" der. O zaman cehennemden yerine bak, orayı Allah cennetle değiştirdi, denir. O cehennem ve cennetteki yerleri görür. Ama cenaze kâfir veya iki yüzlü ise (Muhammed için) başkalarının söylediğini söyledim..." Bilemedin ve söyleyemedin!" denir. Sonra iki kulağının arasına bir demir topuz vurulunca öyle bağırır ki, insan ve cin hariç, yakınlarından olanlar duyarlar. Zübdetül Buharî Cenaze B. H. No: 378. Peygamberimiz şöyle dua ediyor: Allah'ım! Kabir ve cehennem azabından, dirlik ve ölüm fitnelerinden ve (yüzü düzeltilmiş) deccal fitnesinden muhakkak ben sana sığınırım." (Zübdetül Buharî cenaze bahsi sayfa no: 397) Peygamberin dahi Allah'a sığındığı o müthiş gerçek işte ahiret âleminin başlangıcı. Sonra Allah'ın izni ile İsrail'in sur'a üflemesiyle, o büyük, o müthiş olay vuku'a gelir. Kıyamet kopar.

Cenab-ı Allah Hz. Kur'an'da kıyameti anlatıyor:

"O gün gök erimiş bir maden gibi olur." (Mearic-8)

"Dağlar atılmış renkli yün gibi olur." (Mearic-9)

“Gök çatlayıp yarıldığı zaman - yıldız dökülüp saçıldığı zaman- Denizler fişkırtıldığı zaman - Kabirler deşildiği zaman” (İnfitar: 1-4)

“Güneş büzülüp dürüldüğünde - Yıldızlar ışıklarını yitirdiğinde - Dağlar yürütüldüğünde - O bakmaya kıyılmayan develer kendi hâline bırakıldığında - Vahşi hayvanlar bir araya toplandığında -Denizler kaynatıldığında - Göğün örtüsü soyulup indirildiğinde.” (Tekvir 1-3-4-5-6 âyetler)

“Dağlar un ufak edilip, savrulduğunda.” (Mürselat-10)

“Kıyamet günü ne zaman diye sorar- Göz şimşek çaktığında- Ay tutulduğunda - ve Güneşle Ay bir araya getirildiğinde - der ki insan o gün “Kaçılacak yer nerede?- Hayır yok sığınacak yer Rabbinin huzurudur o gün Kıyamet 6 ile 12 Ayetler”

“Sura bir üfürüşle üfürüldüğünde- Yer ve dağlar yükletilip birbirine, bir çarpılışla parça parça, edildiğinde. İşte o gün olması gereken olmuştur. Gök yarılmıştır. O gün o lime lime sarkmıştır.” (Hakka-13-16 Ayetler)

“Ey insanlar Rabbinizden sakının, doğrusu kıyamet gününün sarsıntısı büyük şeydir. Kıyameti gören her emzikli kadın emzirdiğini unuttur. Her hamile kadın çocuğunu düşürür, insanları sarhoş gibi görürsün, oysa sarhoş değıllerdir. Fakat bu sadece Allah'ın azabının çetin olmasındandır.” (Hac-1-2)

Kur'an-ı Azimşanda kıyametin kopuşunu ve dehşetini anlatan çok sayıda âyetler vardır. Biz bu kadarını nakletmekle yetiniyoruz. Bu âyetlerden açık ve net anlaşıldığı gibi dünya hayatı sona erecek, tüm canlılar ölecek, tek bir canlı kalmayacaktır.

İşte bundan sonra İsrail Aleyhisselam Allah'ın emriyle ikinci defa sura üfleyecek, bütün insanlar dirilip kabirlerinden kalkacaklar. Kur'an şöyle diyor: “Sura üflenince kabirlerinden koşarak çıkarlar.” (Yasin : 51)

Tirmizînin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte “İnsanlar üç şekilde mahşere gidecektir. 1- Yaya olarak, 2- Binitli olarak, 3-Yüz üstü sürünerek. “Hz. Ali (R.A.) bu hususta; Ruhum kabza'î kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, muttakiler kabirlerinden çıktıklarında, beyaz develer ve binekler karşı gelecekler. O deve-

lerin kanatları vardır. Altından eğerleri vardır. Muttakîler kemal-i izzet ve ikramdan dolayı yaya yürümezler. (İmam Neseîde aynı madde hadisi cenaze bah. nakletmiştir.)

İşte kabirden çıkış ve yürüyüş başlamıştır. Ruhla beden birleşmiş olarak mahşere gider, bütün kâinatı yoktan var eden Allah için yeniden yaratmak elbet ki daha kolaydır. Cenab-ı Allah için zor olan hiç bir şey yoktur. Ol emriyle (kün) her şey yeniden vücut bulur. İtiraz eden inkarcıları Cenab-ı Allah Kur'an'la cevaplıyor: “İnsan kendisini bir nüfteden yarattığımızı görmez mi ki hemen apaçık bir hasım kesilir. Kendi yaratılışını unuturda; çürümüş kemikleri kim yaratacak diyerek, bize misal vermeye kalkar? Ey Muhammed de ki: Onları ilk defa yaratan diriltecektir. O her türlü yaratmayı bilendir.” (Yasin - 78-79)

“Biz onları kıyamet günü yüzü koyun körler, dilsizler ve sağırlar olarak hasrederiz, varacakları yer cehennemdir. Onun ateşine zaman sönmeye yüz tutsa, hemen alevini artırırız. “Bu âyetlerimizi inkâr etmelerinin, kemik yığını ve ufalanmış, toprak olduğumuzda mı yeniden dirileceğiz, demelerinin cezalarıdır. (İsra-97-98.)

Bu açık bir sihirdir, öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman, önceki babalarımız, yahut biz mi dirileceğiz? derler. Ey Muhammed de ki: Hem de zelil ve hakir olarak “Tek bir çılgık hemen bakıp kalkarlar, şöyle derler: Vay bize! İşte bu ceza günüdür. Onlara işte bu yalanladığımız hüküm günüdür denir, ilgililere şöyle emredilir. Zulmedenleri onlarla iş birliği edenleri ve Allah'ı bırakıp da taptıklarını derleyin, onları cehennem yoluna koyun.” (Saffat 15-23 Ay.)

“Rabbine and olsun ki; biz onları mutlaka uydukları şeytanlarla beraber hasredeceğiz, sonra cehennemin yanında diz çöktürerek hazır bulunduracağız.” (Meryem-68)

Evet insanlar ve cinler bütün mahlûkat mahşerde toplanacak ve burada amel defterleri dağıtılacaktır. “Kitabı sağından verilen alın kitabımı okuyun, doğrusu bir hesaplaşma ile karşılaşacağımı umuyordum” der. Artık o meyveleri sarkmış yüksek bir bahçede hoş bir yaşayış içindedir. Onlara şöyle denir: Geçmiş

günlerde peşinen işlediklerinize, karşılık afiyetle yiyiniz, içiniz.” (Hakka-19 ile 24)

“Fakat kitabı kendisine solundan verilen kimse: Kitabım keşke bana verilmeseydi. Keşke, hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Bu iş keşke son bulmuş olsaydı. Malım bana fayda vermedi. Gücüm de kalmadı der.” (Hakka, 25-29)

“Her insanın boynuna işlediklerini dolarız ve kıyamet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız. Kitabını oku. Bugün hesap görücü olarak sen kendine yetersin.” (İsra-13-14)

“Kitap ortaya konulmuştur, günahkârların, onun içindekilerden, korkup ürpererek şöyle dediklerini görürsün. Vay başımıza! Ne biçim kitap bu! Ne küçük bırakmış ne büyük, hepsini sayıp dökmüş! Yapıp ettiklerini hazır bulmuşlardır. Rabbin hiç kimseye zulmetmiyor.” (Kaf 49)

Amel defteri dağılmış, kitabını okumuş, mahşer halkı tepesine yaklaşan güneşin altında ter dökmektedir. Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz “A.S. kıyamet günü olunca güneş kullara bir veya iki mil kalıncaya kadar yaklaştırılacaktır. Resullullah buyuruyor. Güneş onları âdeta eritecek ve amelleri miktarınca ter içinde kalacaklardır. Onlardan kimini topuğuna kadar alacak, kimini diz kapaklarına kadar alacak, kimini beline kadar alacak, kimine de basbayağı gem vuracaktır.” (Tirmizî Kıyametin Sıfatları bahsi)

Yine Tirmizî'nin rivayet ettiği çok uzun bir hadiste gam ve keder, takat getirilmez duruma gelince, mahşer halkı Allah katında hesabın bir an evvel başlaması için şefaatchi ararlar. Hz. Adem'den başlayarak tüm peygamberleri dolaşırlar, fakat hiçbirisi şefaate cesaret edemez. Mahşer halkını peygamberimize gönderirler. Hz. Muhammed'e gidin derler. Mahşer halkı: Ya Muhammed sen son peygambersin, gelmiş geçmiş günahların bağışlanmıştır. Rabbin katında bize şefaet et.” Peygamberimiz buyuruyor, arşın altına gelir, secdeye kapanırım. Allah buyurur. Ya Muhammed başını kaldır dile, dilediğine nail ol şefaet et, şefaatin kabul olacaktır. Bunun üzerine başımı kaldıracağım. Ya Rabbi ümmetim, ya Rabbi ümmetim diyeceğim. Allah ya Muhammed buyuracak ümmetinden hesabı olmayanları cennet kapılarından

sağ kapıdan girdir. Ümmetin diğer kapılardan da girecektir.” Peygamberimiz sağ kapının bir kanadının, Mekke ile Basra arası kadar geniştir, buyuruyor.

O müthiş dehşet gününden etkilenmeyen zümreler de vardır. Buharînin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz bu zümreleri şöyle sıralıyor:

- 1- Adaletle hükmeden devlet başkanı,
- 2- Allah’a ibadet eden genç kişi,
- 3- Kalbi mescitlere bağlı olan kişiler,
- 4- Birbirlerini Allah rızası için sevenler,
- 5- Güzel, asil ve zengin bir kadının beraber olma teklifini Allah’tan korkarım diye reddeden kişi,
- 6- Sadaka verirken bunu gizli yapan kişi,
- 7- Allah’u Teala’yı gizli bir yerde zikrettiği vakit gözünden yaş gelen kimse.

Bu yedi zümre arşın gölgesi altında gölgeleneceklerdir buyuruyor. (Buhari Rikak bahsi)

Peygamberimizin şefaathetmesiyle mizan kurulup hesap başlayacaktır. Mizan, kelime olarak terazi demektir. İslâm ıstılahında ise kıyamette mahşer günü herkesin amellerini, tartmaya mahsus bir adalet ölçüsüdür. Allah’u Teala şöyle buyuruyor:

“Kıyamet günü doğru teraziler kurarız. Hiç bir kimse haksızlığa uğratılmaz. Hardal tanesi kadar olsa bile, yapılanı ortaya koyarız, hesap gören olarak biz yeteriz.” (Enbiya 47)

“Gerçekten kitabı ve ölçüyü indiren Allah’tır.” (şura 17)

Kur’an-ı Kerim tartı neticesindeki durumu şöyle beyan ediyor: “Tartıları ağır gelen kimse hoş bir hayat içinde olacaktır. Tartıları hafif gelenlerin ise yeri bir çukurdur. O çukurun ne olduğunu sen bilir misin? O kızgın bir ateştir.” (Karia 6-11)

“Amel defteri kendisine sağından verilen kimse, kolay gececeği bir hesaba çekilir ve arkadaşlarının yanına sevinçle döner.” (İnşikak 7-9)

“Onlar birbirlerine yalnız gösterilirken suçlu kimse o günün azabından kurtulmak için oğullarını, ailesini, kardeşini, ken-

disini barındırmış olan sülalesini ve yeryüzünde bulunan herkesi, feda etmek ve böylece kendisini kurtarmak ister. Hayır, olmaz... Orada sırtını çevirip yüz geri edeni, malını toplayıp kimseye hakkını vermeden saklayanı çağıran, deriyi soyup kavuran, alevli ateş vardır.” (Mearic 11-18)

Evet orada mal, mülk, evlât, iyal hiçbir şey yoktur. Orada; ancak güzel işler, salih amel, sağlam iman vardır. Kurtuluş yalnız bunlardadır. O gün mutlak hak yerini bulacaktır, işte Hz. Kur'an "Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür." (Zilzal- 7-8)

Peygamberimiz buyuruyor ki: "Haklar sahiplerine verilecektir. Şöyle ki boynuzsuz davarın, boynuzlu davardan Kıssası alınacaktır." (Tirmizî kıyamet bahsi)

İbni Mesud'un rivayet ettiği başka bir hadis de insanoğluna beş şeyden hesap sorulmadıkça onun ayakları, kıyamet gününde Rabbinin katından ayrılmayacaktır. Ömrünü nerede tükettiğinden, gençliğini nerede yıprattığından, malını nerede kazanıp, nereye harcadığından ve öğrendiği ilimde nasıl davrandığından". (Tirmizi kıyametin sıfatı)

"And olsun ki, yaptıklarını kendilerine bir bir anlatacağız. Zira onlardan uzak değildik. Gerçek tartı kıyamet günündedir. Tartıları ağır gelenler. İşte onlar, kurtulanlardır. Tartıları hafif gelenler âyetlerimize yaptıkları haksızlıklardan ötürü kendilerini mahvetmiş olanlardır. (Araf 7-8-9)

Din gününün sahibi Allah (c.c.) herkesin sermayesini önüne dökmüştür. İnkâr etmek mümkün değildir. Çünkü elleri, ayakları, bütün uzuvları, aleyhinde şahadet etmektedir. Her biri benimle şunu yaptı. Şu kabahati işledi diye şahadette bulunacaktır. Her hesabı görülen cennetlikse cennet meleklerine, cehennemlik ise zebanilere teslim edilecektir. Kâfir ve inkarcıların hesabından sonra Cenab-ı Allah vazifelilere şöyle hitap ediyor:

"Tutun onu, cehennemin tam ortasına götürün, sonra başının üstüne, kaynar su azabından dökün. Tat bakalım hani sen onurluydun, seçkindin. İşte budur, o kuşkulunıp durduğunuz şey." (Duhan 47- 50)

“O gün cehenneme, doldun mu deriz? O ise daha yok mu der.” (Kaf - 30)

Cenab-ı Allah buyuruyor. “Ve cennet takva sahiplerine yaklaştırılmıştır. Hiç uzak değildir.” İşte size vadedilen budur. Allah’a sürekli yönelen, korunması gerekeni koruyan herkese, görmediği hâlde Rahmandan rperen ve Allah’a yönelik bir kalp getiren herkese” esenlikle girin oraya. Sonsuzlaşma günüdür bu. Orada onlar için istedikleri her Şey var. Katımızda ise dahası var.” (Kaf 31-ibar- 35) Kfirlerin inkarcıların ebedi kalmak üzere cehenneme girmelerine karşı iman sahibi, ihlas sahibi m’minlerde, ebedi yurtlarına cennete gireceklerdir. Cenab-ı Allah’ın buyurduğu gibi. İstedikleri hatta hayallerinden geçmeyen Allah’ın nimetlerine kavuşacaklardır. Cenab-ı Allah cümlemize nasip eder inşallah. Aziz okuyucu, Allah’ın nimetlerine mahsar olmanın, azabından kurtulmanın, tek yolu, Şüphesiz imandır. Bunu Bakara suresinin ilk âyetleri çok veciz bir Şekilde aıkılıyor:

“Onlar gayba inanırlar, namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz, rızıktan yerli yerince sarfederler, Ey Muhammed! Onlar sana indirilen kitaba da senden önce indirilene de inanırlar. Ahirete de yalnız onlar kesinlikle inanırlar. İşte Rablerinin yolunda olanlar ve saadete erişenler bunlardır.” (Bakara 3-4-5)

Demek ki, biz lme, kabir suali ve kabir azabına, yeniden dirilmeye, amel defterinin varlığına, adil bir Şekilde yargılanacağımıza, amel terazisinin varlığına, cennet ve cehennemın mevcut olduğuna, sırat köprüsü ve Kevser havuzunun varlığına, işte ahirete iman diyince bunların tamamına inanırız. Ahirete imanın gereği budur.

KADERE İMAN

Allah'ü Tealâ Hazretlerinin, daha mahlukat yaratılmadan önce ezeli olan ilmi ile olmuş ve olacak her şeyi bilmesi ve bunların Allah katında malum olması kaderdir. Sonradan bu malumatın vukua gelmesi de kazadır. Böylece kaza, kaderin hariçte meydana gelmesi oluyor. Aslında ikisi de aynı şeydir.

Allah her şeyin yaratıcısıdır. O'nun irade ve kudreti dışında hiç bir şey meydana gelemez. Ancak insanları sorumlu tutmak için onlara da bir irade vermiştir. Bu itibarla kullar işledikleri şeylerden sorumludurlar. Allah haliktir. Kul kasiptir denir. Şimdi bunu biraz açıklayalım.

İnsanların cansızlar gibi olmayıp isteklerine göre hareket edebildikleri aşikârdır.

İnsan akıl gibi bir nimet ve irade serbestisi yanında nefis gibi gemlenmesi güç bir kuvvet ve şeytan gibi bir düşman arasında mücadele etmektedir.

Ademe secde etmekten imtina eden şeytan, Cenab-ı Allah tarafından kovulunca **“Rabbim beni hiç olmazsa tekrar diriliş gününe kadar ertele dedi.”** (Hicr-37-38)

“Rabbim beni saptırdığın için ant olsun ki yeryüzünde fenalıkları onlara güzel göstereceğim, halis kıldığın kulların bir yana onların hepsini saptıracağım dedi.” (Hicr-39-40)

“Allah şöyle dedi; benim gerekli kıldığım dosdoğru yol budur. Kullarımın üzerinde senin bir nüfuzun olmaz, ancak sana uyan sapıklar bunun dışındadır.” (Hicr 41-42)

“Ve cehennem onların hepsinin toplanacağı yerdir.” (Hicr 43)

“O her şeyi ölçüyle yapıyor doğru yolu göstermiştir.” (A'la -3)

İşte Cenab-ı Hak şeytanın iğfaline kapılan, irade zayıflığı gösterip şeytanın ardından giden kullarına ahirette, hesap gününde şöyle hitap ediyor:

“Ey insan oğulları! Ben size şeytana tapmayın o sizin için apaçık bir düşmandır. Bana kulluk edin. Bu doğru yoldur diye bildirmedim mi?” (Yasin 61)

“Ant olsun ki O sizden nice nesilleri saptırmıştı. Akletmez miydiniz?” (Yasin-62)

“İşte bu size söz verilen cehennemdir.” (Yasin-63)

“Bu gün inkarcılığınıza karşılık oraya girin” (Yasin-64) Cenab-ı Allah peygamberi vasıtasıyla kullarına uymaları gereken ilkeleri bildirmiş ve hiç bir mahlukata vermediği akıl nime-tini ihsan etmiş ve irade serbestisi vermiştir. Yüce Allah daha in-sanoğlunu yaratmadan önce kullarının dünyaya gelişinden ölünc-eceye kadar akıl ve iradelerini nasıl kullanılacaklarını, ne gibi hatalara düşeceklerini ilmî ezeliyle bilmiş takdir etmiştir. Ba-kınız Kur’an bunu ne güzel anlatıyor:

“Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan, önce bir kitapta ya-zılmış olmasın. Şüphesiz bu Allah’a göre kolaydır.” (Hadid-22)

“İnsan hayrı istediği gibi şerri de ister, insan pek aceleci-dir.” (İsra: 11)

“Göklerin ve yerin hükümrânlığı kendisinin olan, çocuk edinmeyen, hükümrânlıkta ortağı bulunmayan, her şeyi yaratıp, bir ölçüye göre düzenleyen ve dünyaları uyarmak üzere kulu Muhammed’e Hakkı batıldan ayırdeden Kur’an’ı indiren Allah yücelerin yücesidir.” (Furkan-1-2)

Demek ki, Cenab-ı Allah kullarına lütufta bulunmuş, iyi-yi, kötüyü, güzeli, çirkini, Hakkı, batılı, bütün ayrıntıları ile peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği kitaplarda açıklamış, iyiyi, güzeli, helali işlerse rızasının olduğunu, dolayısıyla mükâfat-landıracağını, kötüyü haramı seçerse rızasının olmadığını ve cezalandıracağını açık, seçik ve net olarak bildirmiştir.

Meselâ kul nefsinin ve şeytanın iğfaline kapılıp meyhane-ye, kumarhaneye veya bir fuhuş yuvasına gider. İradesini o yol-da kullanır veya nefsine ve şeytana galebe çalar, camiye gider. Herhangi bir hayır işiyle meşgul olabilir. İşte bu kulun ihtiya-rındadır. Yüce Allah daha insanoğlunu yaratmadan önce kul-

larının dünyaya gelişinde akıl ve iradelerini nasıl kullanmalarını, ne gibi hatalara düşeceklerini ilmî ezeliyle bilmiş ve takdir etmiştir.

Allah'ın insanlarda yarattığı ve onlara verdiği irade, kulu sorumlu tutabilecek kadar bir yetkiye sahiptir. Muhtelif işleri yapmaya selahiyetli olan bu irade muayyen bir iş üzerinde kararlaşınca bu kesip oluyor. Kul iradesini kullanmış oluyor, bunun akabinde o işin meydana gelişi de Allah'ın yaratmasıyla oluyor. Kul iradesini kullanmış, Allah da yaratmıştır. Bu bakımdan Allah her şeyin yaratıcısıdır. İşte hayır ve şer, bütün işlerin Allah tarafından yaratıldığına, olmuş ve olacak her şeyin Allah katında malum bulunduğuna inanırız.

İşte Kur'an: "Gaybın anahtarları, Allah'ın yanındadır. Onun için gaybı ancak O bilir. O karada ve denizde ne varsa hepsini bilir. Onun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez, yerin karanlıkları içindeki tek bir tane, yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptır. Levhi mahfuzda veya Allah'ın ilmindedir." (Enam -59)

Mezhep imamımız İmam Azam'ın kader hakkındaki görüşü: "Dünya ve Ahiretteki her şey Allah'ın dilemesi, ilmi kazası, kaderi ve levh-i mahfuza yazmasıyla olur. Fakat, levh-i mahfuza yazılan vafedilerek yazılmıştır. Hükümle değil yani levh-i mahfuza hayırlar, itaatler, fiiller, iradeler, hasılı her şey vasıflarıyla yazılmıştır. Mücerret sebebsiz ve vasıfsız hüküm verilerek yazılmamıştır.

Meselâ: "Ahmet, mü'min olsun ve hayır işlesin. Avam ise kâfir olsun ve şer işlesin." şeklinde hükümlü olarak yazılmamıştır. Eğer böyle olsaydı; Ahmet mü'min olup hayır işlemeğe; Avam kâfir olup şer işlemeğe mecbur olurdu. O zaman ilâhî emir ve yasaklara lüzum kalmazdı. Fakat levh-i mahfuza yazılan yazı, vasıflıdır. Çünkü Ahmet kendi irade ve ihtiyarı ile kendi kudretini sarfederek mü'min olmayı ister. Allah Ahmet için imanı yaratır. O da mü'min olur. Avam ise yine, kendi irade ve ihtiyarı ile kâfir olmayı ister, kudretini küfre sarfeder. Allah'da, onun için küfrü yaratır. Levh-i mahfuza da öyle yazılır. Böylece kul üzerine bir zorlama olmaz, Allah hiç kimseyi küfür- iman,

hayır-şer üzere cebretmez, yani onların kalbinde iman veya küfrü, amellerinde de hayır veya şerri zorla yaratmaz. Ancak kulun, ihtiyarını, rızasını, muhabbetini ve kudretini sarfetmesi ile yaratır.” (İmam Azam fikhü'l Ebbar. Serhi)

Şu hâlde Allah her şeyin halkıdır. Olmuş ve olacak her şeyi, ilmi ile bilir. Kullar da yaptıkları işlerden sorumludurlar. İyi işlerden mükâfat, kötü işlerden de ceza kazanırlar. Herkes yaptığından mes'uldür, ehl-i sünnet inancına göre kısaca kader ve kaza budur. Biz kadere iman ederiz.

İSLÂM

İslâm lügatta sulh, selamet, barış, itaat etmek, boyun eğmek ve teslim olmak anlamına gelir. Terim olarak Cenab-ı Allah'ın Cebrail ismindeki, melek vasıtasıyla sevgili peygamberimiz Muhammed Aleyhisselama gönderdiği, insanların dünya ve ahirette saadetlerini sağlayan ilâhî nizamın adıdır. Mekke'de Hıra dağında başlayan ilâhî vahy, Medine'de devam etmiş, yirmi üç yıl içinde tamamlanmıştır.

İslâm dinî bütün zamanlara, mekanlara ve bütün insanlara, daha ötesi, âlemlere gönderilmiş evrensel bir dindir. İslâmiyet bir ırkın, bir milletin, bir sınıfın, bir zümrenin dinî değildir. Âlemlerin Rabbi olan yüce Allah, İslâm peygamberine "Ey Muhammed biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya-107)

"De ki: Ey insanlar, muhakkak ki, ben göklerin ve yerin mülküne sahip olan kendisinden başka ilah bulunmayan, yaşatan ve öldüren, Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberim (Araf-158)

"Biz seni bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler." (Sebe-28) buyuyor. Şu hâlde İslâm cihan şümuldür. Onu hiç bir kimsenin, zümrenin, dar bir çerçeveye oturtmaya yetkisi olmadığı gibi, Müslümanların sayısını sınırlandırmaya, Hıristiyanlık da papazların yaptığı gibi kimse kimseyi, cennete ve cehenneme gönderme yetkisine sahip değildir. İslâm'ın ve imanın prensiplerini kabul eden, inanan herkes Müslümandır.

Kimseden icazet almaya muhtaç değildir. İcazeti ancak Allah'tan, Kur'an'dan ve peygamberinden alır.

İslâm dinî son din Hz. Kur'an son kitap, Muhammed (S.A.S.) son peygamber, Hatemü'l Enbiya'dır. İslâm Allah'ın gönderdiği bütün peygamberleri, kitapları tasdik eder. Çünkü

Allah'ın gönderdiği bütün peygamberler, tevhid akidesini getirmiştir. Hz. Nuh kavmine şöyle sesleniyor:

“Eğer yüz çevirirseniz bilin ki, ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim ecrim Allah'a aittir. Müslümanlardan olmakla emrolundum.” (Yunus-72)

İşte İbrahim'in dinî: “Din bakımından o kimseden daha iyi kimdir ki; iyilik yaparak kendinî Allah'a teslim etmiş ve İbrahim'in bir tek Allah tanıyan dinine uymuştur. İbrahim'i ise yakın dost edinmiştir.” (Nisa-125)

“İbrahim'in dininden, kendini bilmeyenden başka kim yüz çevirir. Muhakkak biz onu dünyada büyük rehberlik ve peygamberliğe seçtik. Ahirette de o iyiler arasında olacaktır.” İbrahim aynı şeyi oğullarına da tavsiye etti. Yakub da “Ey oğullarım Allah size İslâm dinini seçti. Sakın başka türlü değil, sadece Müslüman olarak ölün dedi. Yakub ölürken oğullarına sordu: Benden sonra kime ibadet edeceksiniz? Oğulları da senin ilâhına ve babaların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilâhına bir tek olan Allah'a inanacağız, biz ona teslim olmuşuz dediler.” (Bakara 130-133)

“İbrahim, ne Yahudi ne de Hıristiyan'dı. İbrahim bir tek Allah'a inanan tertemiz Müslümandı. Allah'a ortak koşanlardan değildi.” (Al-i İmran 67)

Görüldüğü gibi Hz. Adem'den Hz. Muhammed (S.A.S.) kadar gelen bütün peygamberlerin getirdiği Tebliğ ettiği din, tevhid dinî İslâm'dır. Onun için İslâm kendinden önce gelen bütün peygamberleri, kitapları tasdik eder.

“De ki: Biz Allah'a ve bize indirilen Kur'an'a, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a ve torunlarına indirilenlere; Musa ve İsa'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rableri tarafından verilen kitap ve âyetlere inandık. Onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırt etmeyiz, biz Allah'a boyun eğen Müslümanlarız.” (Bakara-136)

“Allah katında din İslâm'dır. Kitap kendine verilenler kendilerine ilim geldikten sonra sadece aralarındaki ihtirasları yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, Allah çabuk görür onların hesaplarını.” (Al-i İmran 19)

“Kim İslâm'dan başka bir din arzu ederse, asla kabul edilmeyecektir. Ondandır; ahirette de o hüsrana uğramışlar arasında olacaktır.” (Al-i İmran 85)

“Allah kimi doğru yola erdirmek isterse, onun gönlünü İslâm'a açar. Kimi sapıklıkta bırakmayı dilerse, onun kalbini daraltır. Göğe zorla çıkıyormuş gibi sıkıştırır, böylece Allah iman etmeyenlere, murdarlık ve rüsvaylık verir.” (Enam 125)

“Allah'ın gönlünü İslâma açtığı ve rabbinin nuru içinde, yürüyen kimse, hiç başkasının aynı olur mu? Vay kalpleri, Allah'ın zikrinden boş kalıp kaskatı olanlara! Onlar, açık bir sapıklık içindeler.” (Zümer-22)

“Ey iman edenler, Allah'tan gerektiği gibi korkup sakının ve sakın başka türlü değil ancak Müslüman olarak can verin.” (Al-i İmran 102)

“Bu gün dininizi kemâle erdirdim. Size olan nimetimi tamamladım, din olarak Müslümanlığı beğendim.” (Maide 3) Bura kadar gördük ki Cenab-ı Allah peygamberler vasıtasıyla insanlığa tevhid dinî İslâmı göndermiştir.

Başka din seçenlerden razı olmadığını, kabul etmeyeceğini, açıkça belirtiyor. Bizlere Müslüman olarak ölmemizi, huzuru rabbil âlemine öylece çıkmamızı tavsiye ediyor. Son âyette de görüldüğü gibi dininizi kemâle erdirdim. Artık bundan başka kitap peygamber gelmeyecektir. Zira Kur'an'ın nuru kıyamete kadar beşeriyetin önünü aydınlatacak, ona yol gösterecek ona mutluluk sağlayacaktır.

Cenab-ı Allah size olan nimetimi tamamladım. Sizin için Müslümanlığı seçtim buyuruyor. Elbet ki inanan kimse için İslâm büyük bir mutluluk ve yüce bir nimettir. İslâm bir hayat dinidir ve ilâhî bir nizamdır. Kâinatı ve bütün varlıkları yoktan var eden, varlığından haberdar eden yüce Allah en güzel surette (kıvamda) yarattım dediği, insanoğluna akıl, ilim ve irade gibi, başka mahlukata vermediği nimetler ihsan etmiştir. Bu değerlere sahip olan insanoğlunun bu vasıflarıyla, Allah'a yaklaşması beklenirken o aksine uzaklaşmış, Cenab-ı Allah “Ben cinleri ve insanları bana ibadet etsinler diye yarattım. (Zariyet 53) buyurduğu hâlde, elindeki diplomasına, cebindeki parasına, koltuğuna,

makamına mağrurlanan insanoğlu, kendisini yaratan bunca nimetler ihsan eden Allah'a isyan içindedir.

Kanunu ben yaparım, yaşantımı ben tanzim ederim diyor. Çünkü ben âlimim, zenginim, makam ve mansıp sahibiyim diyor. Bakın Kur'an-ı Kerim bunu ne güzel anlatıyor. "Biz hiç bir kasabaya bir uyarıcı göndermedik ki şımarık ileri gelenleri; Biz sizin peygamberliğinize asla inanmıyoruz! demesinler. Ayrıca biz mal bakımından da, evlât bakımından da daha çoğuz. Biz azaba uğratılmayacağız da derlerdi." (Sebe-34-35)

Tarih boyunca peygamberlere karşı çıkanlar, o memleketin zenginleri, asilleri, hatırlıları, Kur'an tabiriyle kodamanları olmuştur. Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.S.)'e karşı çıkanlar, savaş açanlar da Mekke'nin önde gelen zenginleri, asilleri ve kodamanlarıydı. Onlara göre peygamberlik Ebu Talib'in yetimine değil, Mekke'nin ulularına Ebu Cehil'e veya başka birine gelmeliydi. Tekebbüre kapılarak böbürlenmeleri, küfürlerini arttırmaktan başka bir şeye yaramıyordu. Çünkü onlar alışmışlardı. Her türlü kötülük ve menhiyatı işliyorlardı, içki, kumar, zina, faiz, adam öldürme, yol kesme, kız çocuklarını diri diri kuma gömme, puta tapma alışkanlıkları vardı. İslâm bunları yerle bir ediyordu.

Günümüzde İslâm düşmanlığı yapan kodamanlar da böyle değil mi? Milletın sırtından trilyonlar kazanan holdingciler, milletin büyük fedakârlıklarla okutup devletin başına getirdiği makamlar verdiği makam sahibi kodamanlar, demokrasi aldatmasıyla milletin oylarını alıp saltanat kuranlar, beytül male el atanlar, teşvik, tahsis ve hayali ihracat yoluyla hazineyi soyanlar, İslâm dışında her şeye sınırsız özgürlük isteyen devrimciler, solcular, sosyalistler ve ataistler, bunlar kirli suda yaşayan solucanlar gibidir. Bunlar çoğunlukla inanmadıkları hâlde efendim biz de Müslümanız diye milletin gözünün içine baka baka yalan söylemektedirler. Yaşantıları beyan ve demeçleri ortada iken; Kur'an'ın günün ihtiyacına cevap veremeyeceğini söyleyeninden tutun da, bu Kur'an bizim mutluluğumuzu önlüyor diyen zavallıya, çöl kanunu demek cür'etini gösteren edepsizine kadar yazar, çizer, devrimbaz çağdaş, "efendim İslâm ol-

sun ama bu devride içki, kumar, faiz, zina, onlara göre (seks) kadınların başörtüsü gibi şeyler olur mu, bu devirde hırsızın kolu kesilir mi? Adam öldürene kısas yapılır mı?" gibi bir sürü itirazları vardır. Bu itirazlar ya kasıtlı beyanlar veya cehaletlerinden kaynaklanan sözlerdir. Allah'ın çizdiği hudutları aşmak kitaplarını inkâr etmektir. Bu da o kişi ve kişileri imanın ve İslâm'ın dışına çıkarır.

Tabî ki kimseyi İslâm dairesi içinde tutmak veya İslâm dışına itmek gibi bir görev ve yetkimiz yoktur. Hiç kimsenin başka bir şahsı zorla İslâm yapması mümkün değildir. Bu yetki peygambere dahi verilmemiştir.

Kur'an bunu birçok âyetinde şöyle vurguluyor: "Allah'a Peygambere itaat edin, karşı gelmekten sakının! Yüz çevirirseniz, bilin ki, Peygamberinizin vazifesi, açıkça tebliğ etmekten başka bir şey değildir" (Maide-92)

"Peygamberin görevi tebliğden başka bir şey değildir. Allah ise, hem açıktan yaptığınız her şeyi hem de her gizlediğinizi bilir." (Maide - 99)

"Onları tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de veya göstermeden önce tutup senin ruhunu alsak da, senin vazifen tebliğden ibarettir. Hesabı görmek ise bizim işimizdir." (Rad-40)

"Peygamberlerin tebliğden başka yapacağı bir şey yoktur. Bütün bunlara rağmen yine de yüz çevirirlerse senin yapacağın açık tebliğden ibarettir." (Nahl 35-82)

"Peygamberlere açık tebliğden başka bir mükellefiyet yoktur." (Nur,54) Eğer siz yalanlarsanız, sizden önceki ümmetler de yalanlamıştı. Peygamberin vazifesi açık tebliğden ibarettir." (Ankabut-18)

"Eğer yüz çevirirlerse biz seni onlara bekçi olarak göndermedik. Senin görevin sadece tebliğdir." (Şura - 48)

Bu konuda bir çok âyet vardır. Biz bu kadarla yetiniyoruz. Bu âyetler maksadı anlatmaya yeter de artar kanatindeyiz. Burda şunu söylemek istiyorum. Türkiye'de hiç bir kimse başka bir şahsı zor kullanarak baskı yaparak, Müslüman yapma durumun-

da değildir. Zira buna yetkisi de yoktur. Gücü de yetmez. Peygamberimiz Hz. Muhammed (A.S.) babadan ve dededen yetim kaldıktan sonra kendisini himayesine alan, koruyan, müşriklere karşı göğsünü geren amcası Hz. Ali'nin babası Ebu Talib'in ölümü anında başına geliyor; "Amca ne olur; Allah'ın birliğini ve benim Peygamberliğimi, tasdik et diye yalvarmış, ancak Ebu Talib yeğenim bu dediğini yapamam. Kureyş'in kadınları Ebu Talib ölürken korkudan Muhammedin dinine girdi derler, diyor. Ebu Talib Kelime-i Şehadet getirmeden ölmüştü. Peygamberimiz en sıkıntılı günlerinde, kendisine destek olan amcasının bu şekilde ölmesine çok üzülüyordu. Allah'ın Resulü şöyle diyordu: Men edilmediğim müddetçe amca senin için af dileyeceğim. Ancak nazil olan âyet peygamberi uyarıyordu: "Akraba bile olsalar, cehennem, halkı oldukları açıkça belli olduktan sonra müşrikler için af dilemek ne peygambere yakışır, ne de iman edenlere" (Tövbe-113) Evet Allah'ın peygamberi öz amcasının Müslüman olarak ölmesini sağlayamadığı gibi onun için af ve mağfiret de dileyemiyordu.

İşte Allah'ın kesin hükmü: "Eğer Rabbin dileyseydi yeryüzündeki insanların hepsi toptan iman ederdi. Hâl böyle iken mü'min olmaları için insanları sen mi zorlayacaksın. Allah'ın izni olmadan hiç bir benlik iman edemez." (Yunus: 99-100)

"Sen hırslanmaya istesen de insanların çoğu inanmayacaktır." (Yusuf: 103)

"Dinde baskı, zorlama ve tiksindirme yoktur. Doğru ve güzel olan, çirkinlik ve sapıklıktan net bir biçimde ayrılmıştır. Her kim tağuta sırt dönüp Allah'a inanırsa hiç kuşkusuz sağlam bir kulpa yapışmış olur. Kopup parçalanması yoktur onun. Allah hakkıyla işiten, en iyi biçimde bilendir." (Bakara-256) Bu âyetler Kur'an'ın kesin hükümleridir. Müslüman buna kesinlikle uyar, hiç bir ferdin inançlarını baskı altına almaz ve zorlayamaz.

Şimdi bir de Türkiye'de sınırsız özgürlük şarkısı söyleyenlere bakalım. Kürtçülüğü, kominizmi, ataizmi, devlet yıkıcılığını düşünce özgürlüğü sayıp her gün kampanya yürütenler, söz İslâm'a gelince hayat hakkı tanımazlar. Laikliğin inanç hürriyeti olduğunu söylerler. Fakat dine baskı olarak kullanırlar. Hergün

yazarıyla, çizeriyle, politikacısıyla, Bremen Mızıkacıları gibi. Koro hâlinde İslama saldırırlar. Gerici, yobaz, anti Kemalist anti lâik, kökten dinci, şeriatçı gibi. kelimeleri sıralayıp giderler. Bunların özgürlükçülüğü, çifte standarttır. Onlara sorsan “Peki kardeşim, siz bu lâiklik ilkesini batıdan mı aldınız? Eğer öyle ise batıdaki tatbikatını kabul edin?” Cevapları hayır olmaz. “Bizim lâiklik anlayışımız kendine özgüdür “derler. Dini baskı altında tutmak ve dindara hayat hakkı tanımamak.

Maalesef Türkiye'deki lâiklik tatbikatı budur. Kavram kargaşasının sürüp gittiği ülkemizde, şüphesiz en çok tartışılan konuların başında, lâiklik kavramı gelmektedir. Nedir bu lâiklik? Köken itibariyle Lâtince olan bu sözcüğün karşılığı, hiç bir dine tâbi olmayan anlamındadır. Bu devlet düzeyinde olunca, devletin resmî bir dini olmadığı, bütün dinler karşısında tarafsız olduğu anlamı çıkar.

Türkiye'deki mevcut anayasaya göre de devlet hiç bir dine tâbi değildir. Anayasa: Madde: 2 Demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.” Evet devlet bu ama fert bu mudur? Fert ya dinlidir veya dinsizdir. Yani ya Müslümandır ya Hıristiyandır, Yahudidir veya ataisttir. Mesela Aziz Nesin gibi bir adam çıkıyor ben Müslüman değilim ve Allah'a inanmıyorum diyor, İstanbul müftüsüne telefon açıyor. Ataistler için ayrı mezarlık istiyor. Bakanlar kuruluna müracaat ediyor. Ataistlere özel mezarlık için. İşte bu vatandaş ve buna benzerler, lâiktir. Çünkü dinsizdirler ve hiç bir dine tâbi değildirler. Ama bir Müslüman ben lâikim diyemez, bir Müslüman hem dinli, hem dinsiz olamaz. Efendim ben bunu, inanç özgürlüğü açısından kullanıyorum diyorsa, şöyle söylesin. Elhamdülillah ben Müslümanım, insanların inançlarına saygılıyım. Lâiklik devlet yapısıyla ilgili bir konudur. Fert düzeyinde lâiklik kavramı yanlışdır. Ama her şeye rağmen, ben lâikim diyen varsa ki vardır. Biz onlara sadece tebliğ açısından yanlış yoldasınız deriz, onların yaptığı gibi baskı kurarak, tehdit ederek, yaygara koparmayız.

Hele şeriat ismi anıldıkça kanları tepelerine fırlıyor. En büyük tehlikenin şeriat olduğunu, her fırsatta açıkça, öfkeyle söylemekten çekinmiyorlar, ama bir ölüleri olduğu zaman cena-

zelerini camiye getirip Müslümanlara namazlarını kıldırıyorlar, mezarlıkta Kur'an okutup defnediyorlar. Hemen peşinden kahrolsun şeriat diye avaz avaz bağıırıp slogan atıyorlar.

Şimdi onlara soruyoruz: Yahu biraz evvel yapılan işlem, cenaze namazı, defin işlemi, şeriatın bir parçasıdır. Hem ölü-nüzü getirip, şeriata teslim edeceksiniz, hem de kahrolsun şeriat diyeceksiniz. Arkadaş şeriat dindir. Kur'an'dır. İslâmın tümüne verilen bir addır. Arapça karşılığı lügatta takip edilmesi gereken yoldur. Allah'ın peygamber vasıtasıyla bildirdiği hükümlerin hepsine şamil, ilâhî kanunun adıdır. İşte Allah'ın kelamı İslâm'ın kitabı Hz. Kur'an "sonra biz ilâhî hükümlerden ibaret olan bir şeriat ile vazifelendirdik seni; sen ona uy, bilmeyenlerin arzularına aldırma" (Casiye:18) Cenab-ı Allah peygamberi Hz. Muhammed'e böyle emrediyor.

Müslüman kardeşim sakın tuzağa düşme Eğer bilmeyerek bir hata işlemişsen hemen tövbe et. Allah tövbe edenleri bağışlar. Bu kavram kargaşasını böylece noktaldıktan sonra İslâm'ın temel prensiplerine dönelim.

İslâm'ın şartı beştir:

1- Kelime-i şahadet getirmek: Allah'tan başka hiç bir tanrı, ibadet edilecek hak mabud olmadığına ve Muhammed A.S.'ın onun kulu ve resulü olduğuna şahadet etmektir.

2- Namaz kılmak.

3- Zekât vermek.

4- Ramazan ayında oruç tutmak,

5- Malî durumu müsait olan Müslümanın hac ibadetini yapmasıdır.

KELİME-İ ŞHADET

Kelime-i şahadet getiren, Allah'tan başka tanrı olmadığını ibadet ve kulluğun yalnız Allah'a mahsus olduğunu ve Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve Peygamberi olduğunu kalbiyle tasdik, diliyle ikrar eden kişi mümindir. Müslümandır. İslâm daire-sine dahil olan bu kişi için İslâmî yükümlülükler başlamıştır. Allah'ın haram dediğini haram, helâl dediğini helâl kabul etmek, yap dediğini yapmak, yapma dediğini yapmamaktır.

NAMAZ

İnsanı Allah'a yaklaştıran en mühim ibadet şüphesiz ki namazdır. Tevhid kapısından giren ergenlik çağına (buluğa) erişmiş akli başında kadın, erkek her Müslüman namazla karşılaşır. Çünkü namaz dinin direğidir. İslâm âlimleri namazı tarif ederken, İslâm'ı görkemli bir bina, imanı bu binanın temeli, namazı da bu binanı sütunları, direği olarak görüyorlar. Peygamberimiz (S.A.S.) ise namaz mü'minin miracıdır buyuruyor. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Azimşanda yüzün üzerindeki âyetlerde namazı emrediyor. Yalnız otuz iki âyette namaz, zekât birlikte zikrediliyor. Bakara suresinin üçüncü âyetinde iman, namaz, zekât bir aradadır.

“Onlar ki; duyuların ötesi âleme (gayba) inanırlar, namazı, kıırlar, kendilerine verdiklerimizden başkalarına dağıtırlar.” (Bakara-3)

Namaz mü'minin günde beş defa Allah'ın huzuruna çıkmasıdır. Başka bir tabirle Allah'la konuşmasıdır. Farz, vacib, sünnet bütün namazların her rekatında okuduğumuz Fatiha suresi böyle değil mi?

1- Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

2- Hamd âlemlerin Rabbi; Allah'a dır.

3- O Rahmandır. Rahim'dir.

4- Din gününün mâlik-i sultanıdır.

5- Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.

6- Dosdoğru giden yola ilet bizi.

7- Kendilerine, nimet sunduklarının, üzerlerine gazap dökülmemişlerin, karanlık ve şaşkınlığa saplanmamışların yoluna. Amin

Büyük hadis imamı Müslim'in sahihinde rivayet edilen bir hadis-i şerifte peygamberimiz şöyle buyuruyor:

“Allah'u Teala buyuruyor ki; namazı ben kendimle kulum arasında ikiye ayırdım. Yarısı benim, diğer yarısı da kulumundur. Kulumun dilediği kendisi için tahakkuk edecektir. Kul âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun dediği zaman, Cenab-ı Hak kulum bana hamt etti” der. Rahman ve Rahimdir” dediği zaman, Allah'ü Teala, “Kulum bana sena etti” der. “Din gününün sahibi” dediğinde “Kulum beni tazim etti” der. “Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz” dediğinde” işte bu ancak benimle kulum arasında bir husustur. Kulumun dilediği kendisine verilecektir.” der. Bizleri doğru yola hidâyet et, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğrayanların yoluna değil” dediğinde ise Allah'u Teala bu da ancak kuluma ait bir husustur. Dilediği kendisine verilir buyuruyor. (S.Kutup Fizila-i Kur'an Fatiha)

Görülüyor ki Fatiha, Allah ile kul arasında bir konuşmadır. Kul Allah'a hamd ediyor ve arkasından da dileklerini sıralıyor. Namaz insanı moralman yükselten, manevî olgunluğa ulaştırarak Allah'a yaklaştıran ulvî bir ibadettir. Tabiri caiz ise ibadetlerin en güzelidir.

ZEKÂT

Mü'min'in önüne açılan ikinci İslâmî kapı zekâttır. Tabî ki zekât her Müslümana farz değildir. Zekât zengine farzdır. Bu zenginlik ölçüsü günümüzün doymak bilmez insanına göre, milyarlar, trilyonlar değil, İslâm'ın koyduğu ölçüdür. İslâm buna nisap diyor. İhtiyaçtan fazla olması ve üzerinden bir yıl geçmesi gerekmektedir. Bu nakit olur, ticaret malı olur. Bundan % 2,5, kırkta bir zekât verir. Arazi ürünlerinin zekâtı arazinin durumuna göre değiştiği gibi hayvanların zekâtı da deve, manda, sığır, koyun, keçi, ata göre değişiktir. Zekâtın cemiyet üzerindeki rolünü sayfalara sığdırmak mümkün değildir. Kısaca İslâm dinî fakirliğin ve yoksulluğun doğuracağı bütün ferdî, içtimaî ve ahlâkî, zararları inceden inceye hesaplayarak, bunların hepsini önleyecek tedbirleri bir dinî fariza olarak ortaya koymuş ve bunların hepsini de önlemiştir. Fakirlik ve yoksulluk fuşsun en tehlikeli kaynağıdır. Zaruret birçok insanı şeref ve haysiyetlerini, namuslarını satmaya zorlamaktadır. Günümüzde maalesef, sayılmayacak kadar ahlâksızlıklara şahit olmaktayız. Yine fakirlik ve yoksulluk, aile geçimsizliklerinin ve boşanmaların başlıca sebebini oluşturmaktadır.

Fakirliğin ve yokluğun, insan hafızasının alamayacağı, vicdanları titreten korkunç cinayetlere yol açtığını ürpererek her gün gazetelerden okuyor, televizyonda seyrediyoruz. En yakınlarını hunharca öldürenler, bir iki bilezik için kol kesenler, insanları kasap gibi doğrayanların sayıları gün gün artmaktadır.

Açlık ve işsizlikten bunalım geçirip Boğaz köprüsünden intihar edenler, yüksek binaların çatılarına çıkıp açım diye intihara teşebbüs edenler, yine açım yoksulum diye hırsızlık yapanlar, hatta bir kısım anarşinin altında yatan da budur. Şer güçler, zaruret sahibi insanları kullanabilmektedir.

İşte İslâm dini, açlık, zaruret ve sefaletin bütün bu zararları doğurduğunu ve bunların bir cemiyeti sarsan, huzuru kaçırان sebepler olduğunu bildiği için önlemini almış, zekât müessesini getirmiştir. Bunu da İslâmî anlamda zengin olan her Müslümana

farz kılmıştır. Kur'an-ı Kerim zekâta o kadar önem veriyor ki yalnız otuz iki âyette namazla zekâtı birlikte emrediyor. Örnek olarak bir kaç âyet mealini birlikte görelim:

“Namazı kılın, zekâtı verin, rüku edenlerle birlikte rüku edin.” (Bakara- 43)

“Namazı kılın, zekâtı verin, özbenlikleriniz için önden gönderdiğiniz, her hayrı, Allah katında bulacaksınız. Hiç kuşkusuz Allah yapmakta olduklarınızı iyice görmektedir.” (Bakara-10)

“İman edip yararlı işler işleyen, namaz kılan ve zekât verenlerin Rableri nezdinde mükâfatları vardır. Onlara hiç bir korku yoktur. Hiç bir şeyden de üzülmeceklerdir.” (Bakara 277)

“Öyle erler vardır ki; ne bir ticaret ne bir alış veriş onları Allah'ın zikrinden namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymaz, onlar kalplerle gözlerin döneceği, yer değiştireceği günden korkarlar.” (Nur. 37)

“Dinlerinde Allah'a karşı samimî ve halis mü'min olarak sadece Allah'a ibadet etmek, namaz kılmak ve zekât vermekle emrolunmuşlardı. Dosdoğru din işte budur.” (Beyyine 5) Kur'an-ı Kerimde zekâtın kimlere verileceği şöyle sıralanıyor:

“Sadakalar, yani zekâtlar Allah tarafından bir farz olarak fakirlere yoksullara, zekât toplama görevlilerine, kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenenlere kendi efendisinden satın alınıp hürriyetine kavuşma durumunda olan kölelere, borcunu karşılayacak durumda olmayanlara, borçlulara, Allah yolunda çalışıp cihat edenlere ve bir de naçar kalmış yolcuya mahsustur. Ancak Allah her şeyi bilendir.” (Tövbe-60)

Peygamberimiz Hz. Muhammed A.S. bir hadisinde şöyle buyuruyor. “Mallarınızı zekâtla koruyunuz. Hastalarınızı sadaka ile tedavi ediniz. Bela dalgalarını da dua ve yalvarışla karşılayınız. (Ömer N. Bilmen Büyük İslâm ilmihali.)

Allah ve Peygamberi zekâtını veren Müslümanın malının eksilmeyeceğini bilakis artacağını vadediyor. O hâlde inanan bir mü'min, malının en güzelinden Allah'ın emrettiği ölçüleri titizlikle koruyarak, bu ulvî farzı yerine getirmelidir.

Allah'ın rahmetine kavuşmuş olan büyük âlim Ahmet Ziyaeddin Gümüşanevî Hz. torunlarından Opr. Dr. Münir Derman

Beyefendi, 9 lisanı konuşan ayrıca Mısır Eser'den de mezun olan değerli bir zat idi. Eskişehir'de konferans veren bir Alman iktisat profesörün, şu sözlerini nakletmişti: Konferansı ben tercüme ediyordum. Bir ara Alman profesör dedi ki Müslümanların bir sosyal müessesesi var. Siz buna zekât diyorsunuz. Bu mutlak yerine getirilmesi gereken İslâm'ın farzıdır. Allah'ın kesin emridir. Eğer siz Müslümanlar bu emri tam olarak yerine getirseydiniz bu gün İslâm ülkelerinde bir tek fakir kalmazdı. Bunu devamlı vermek mecburiyetinde olduğunuzdan, belki bizler Hıristiyanlar dahi faydalanabilirdik. Alman Prof. Tövbe 60. ayetine atıfta bulunuyor. Burada bir hatıramdan bahsetmek istiyorum. Ankara'nın sayılı zenginlerinden bir iş adamında akşam yemeğinde bulunuyordum. Sene 1971. Mükellef bir sofradan kalktık. Biraz sonra meyve faslı başladı. Hem yiyor hem de konuşuyoruz. Mevzu fakirlik ve anarşi konusuna geldi. Dedi ki; bu anarşiye bulaşanların çoğu fakir ve yoksulluk sebebiyle kandırılıyor. Bunları halletmek lâzım dedi. Bende elimdeki elmayı beyefendiye göstererek dedim ki, Allah sana al kulum sana kırk tane elma bunun otuz dokuzunu aksıra, tıksıra ye, ama bir tanesini de etrafında ki fakire, yoksula, olmayanlara ver diyor. Hiç böyle yapmayı düşündün mü dedim. Cevabı hayır oldu. Peki malının kırkta birini ayırsan ne kadar tutar dedim. Milyonlar dedi. O devirde 1971'li yıllarda milyon kelimesi herkesin konuşabileceği bir rakam değildi. Adama dedim ki; sen servetinden her yıl bu parayı ayırsan, etrafında dolaşan fakirin, fukaranın, yetimin, cebinde meteleksiz okula giden üniversite öğrencisinin ihtiyacını karşılasan bu kişiler seninle karşılaşınca ne yaparlar? diye sordum. Cevabı: Bana hürmet ederler dedi. Sevgi ve saygı duyarlar dedi. Peki dedim bunların senin canında malında gözü olur mu? Hayır dedi. Peki diyerek hâl böyle iken niçin yapmadığını sordum. Kimse yapmıyor ben de yapmıyorum dedi.

Aziz okuyucu eğer Müslüman zenginler bu zekât müessesesini çalıştırsalar fuhuşundan, hırsızlığından tutun, cemiyeti sarsan ahlâksızlıkların yerle bir olduğunu, komünizm gibi servet düşmanlığı yapan ideolojilerin ülke dışına atıldığını, cemiyette sosyal gurupların kaynaşıp barıştığını görmenin mutluluğunu yaşarsınız. Dileriz Cenab-ı Allah zenginlerimizi bu iman şuuru ile şuurlandırsın. Amin.

ORUÇ

İslâm'ın bir farzı da oruçtur. Oruç ibadeti Hicretin ikinci yılında Medine'de farz olmuştur. Akli yerinde, buluş çağına erişen, kadın, erkek her Müslümana farzdır. Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Allah şöyle emrediyor: "Ey iman edenler sizden öncekilere oruç farz edildiği gibi, size de korununuz diye farz edildi. Sayılı günler olarak, artık sizden kim hasta veya yolculukta bulunursa, tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde tutar. Oruca dayanamayanlar, bir yoksulu doyuracak fidye verirler. Bununla birlikte, kim kendi isteğiyle bir hayır yaparsa bu onun için daha hayırlıdır. Yine de bu durumlarda oruç tutmanız hakkınızda daha hayırlıdır; eğer bilerseniz. O sayılı günler, insanlara hidayet ve hak ile batılı ayırt eden, hükümlerin apaçık delilleri olarak Kur'an'ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır. Kim o aya erişirse, o ayda oruç tutsun; hasta olanlar, yahut seferde bulunanlar ise, başka günlerde tutamadığı günler sayısınca orucunu kaza etsin, Allah size kolaylık diler. Güçlük dilemez. Bir de o sayısı belli günleri eda veya kaza olarak, tamamlamanızı, size yol göstermesi karşılığı O'nu yüceltmenizi ister, ola ki şükredesiniz." (Bakara: 183-184-185)

Kütübi Sitte'nin tamamının rivayet ettiği bir hadis-i şerifte peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.S.) şöyle buyuruyor: "Kim Ramazan orucunu imanla ve sevabını Allah'tan bekleyerek tutarsa, geçmiş günahları af olur."

Oruç Arapça'da: İmsak yani nefsi herhangi bir şeyden menetmek manasına gelir. Şeriat âlimlerinin ıstılahına göre, oruç Allah rızasını kazanmak maksadıyla, fecirden (tan yeri ağardıktan) güneşin batışına kadar olan zaman içinde yemek, içmek ve cinsi yakınlıktan nefsi menetmektir. İnsanı manevî yönden kuvvetlendiren oruç, nefsin terbiyesine en uygun ortamdır. Yememek ve içmemek meleklere mahsus bir hâldir. Oruç sayesinde kul hayvanî hayattan kurtulduğu gibi, melekle-

şir ve Allah'a yaklaşır. Orucun diğer ibadetlerden farkı kul ile Allah arasında kalan, riya karışmayan bir ibadet olmasıdır. Onun için Cenab-ı Allah Müslimin rivayet ettiği bir hadis-i kudside "Oruç sırf benim için yapılan bir ibadettir. Onun mükâfatını bizzat ben vereceğim" buyuruyor.

Bir hadis-i şerifte peygamberimiz (A.S.) şöyle buyuruyor: "Cennetin reyhan denilen bir kapısı vardır. Oruç tutanlar o kapıya çağrılacaklardır. Her kim oruç tutanlardan ise o kapıdan girecek ve kim o kapıdan girerse bir daha asla susamayacaktır." (Tirmizî oruç bahsi cilt. 2, s. 61)

Oruç insanı manevî alanda yükselttiği gibi, maddî alanda da sağlıklı üzerinde mühim rol oynadığı tıp otoritelerince tescil edilmiştir. Oruçlu bir mü'minin açlık ve susuzluğu yaşarken fakirlere ve yoksullara karşı da bir merhamet duyduğu muhakkaktır. Dolayısıyla zekât ve sadakaların, her türlü yardımların yapıldığı, fakir fukaranın en çok sevindirildiği ay Ramazan ayıdır. Mü'min orucun getirdiği maddî ve manevî faydaları hesap etmeden orucu sırf Allah emrettiği için tutar.

Kulluğun şartı da yaradana kayıtsız şartsız itaattir.

HAC

Hac İslâm şeriatında Mekke'de Beytü'l Haram-a muayyen zamanda ibadet kastiyle yapılan teveccühtür (ziyarettir). Hac Hicretin 9. yılında farz kılınmıştır. Farziyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir. İslâm'ın beş temel esasından biridir. İnkâr eden, hafife alan İslâm'ın dışına çıkar, küfre girer.

Haccın farzı ikidir. Biri Zilhicce ayının dokuzuncu Arefe günü öğle vaktinden onuncu yani bayram gününün tan yeri ağarmazdan biraz evveline kadar Arafat denilen mahalde bir anda olsa bulunmaktır. Arafattan dönüşte bayram günü Kabe'yi tavaf etmek, yani Kabe'nin etrafında yedi defa dönmektir.

Haccın şartları, vacibleri, sünnetleri, edebleri ve çeşitleri vardır. Gayemiz ilmihal veya hac rehberi yazmak olmadığı için, biz yalnız İslâm'ın iman cephesiyle ilgileniyoruz. Hac'ı farz kılan Kur'an âyeti şudur: "Açık seçik deliller, İbrahim'in makamı vardır. Orada, oraya giren güvene ermiş olur. Yoluna gücü yetenin o evi ziyaret etmesi insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır. Kim nankörlük ederse hiç kuşkusuz, Allah bütün âlemlere muhtaç olmayacak bir ganidir." (Al-i İmran- 97)

Peygamberimiz ise bir hadisi şerifinde "Ey insanlar Cenab-ı Allah sizlere haccı farz kılmıştır. Haccedin." (Ali Fikri Yavuz İslâm'da İbadetler) Peygamberimiz bizzat hac farzasını yapmıştır. İslâm tarihinde, mümtaz yerini alan meşhur Veda Haccı'dır. Hicretin onuncu yılında gerçekleşmiştir. İlk ve son Haccıdır. Gerçek bir insan hakları beyannamesi olan Veda Hutbesi, Arafat'ta Rahmet tepesinde irad edilmiştir.

Hac Kimlere Farzdır?

1- Müslüman olana, 2- Akıl sahibi olana, 3- Buluş çağına ermiş olana, 4- Hür olana, 5- Aile efradının bir yıllık ihtiyacının dışında gidiş, geliş hac masraflarını karşılayacak maddî imkânlarla sahip olana.

Haccı Eda Etmenin Şartları

1- Sağlıklı olmak, 2-Yol emniyetinin bulunması. 3- Hanımların yanlarında, mahremlerinin bulunması. Kocası, kardeşi, oğlu, amcası gibi. 4- Hapsedilmiş olmamak. Bu şartlara haiz olan her Müslümana Hac farzdır. Hac Müslümaların buluşma yeri, koklaşma ve tanışma yeridir. Her renkte, her dilde milyonlarca Müslümanın, dünyanın dört bir köşesinden Lebbeyk diyerek koşup geldiği, Allah'ın beyti etrafında pervane gibi döndüğü, o aşk ve vech hâlini görmek yaşamak büyük bir mutluluktur. Allah o mutluluğu her Müslümana nasip eder inşaallah.

Aziz okuyucu, İslâm, inşaların iki cihan saadetini hedeflemektedir. Dünyada insanın mesut olmasını, ahirette de Allah'ın lütfuna kavuşmasını sağlar. Dolayısıyla İslâm ilâhî bir nizamdır. Nizamı koyan ise Allah'tır. Ey Allah'ın kulu, seni yaratan Allah seni en güzel bilendir. O hâlde onun koyduğu ilâhî prensiplerine uy. Bunlar senin için ve mutluluğun içindir.

Yapılması Allah tarafından emredilen, yapılmaması yasak ve haram olan günlük hayatımızda lüzumlu olan **32 Farz** şunlardır:

32 Farzın 6'sı İmandadır: 1- Allah'a inanmak, 2- Meleklerle inanmak, 3-Peygamberlere inanmak. 4-Kitaplara inanmak, 5-Ahirete inanmak, 6- Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmaktır.

5'i İslâm'dadır: 1-Kelime-i şahadet getirmek, 2- Namaz kılmak, 3- Zekât vermek, 4- Oruç tutmak, 5- Hacca gitmek.

4'ü Abdesttedir: 1- Elleri dirseklere kadar yıkamak, 2- Yüzü yıkamak, 3- Başın dörtte birini mest etmek, 4- Ayakları topuklar dahil yıkamak.

12'si Namazdadır: 6'sı içinde 6'sı dışındadır. *Dışındakiler:* 1 - Hadesten taharet, 2- Necasetten taharet, 3- Setr-i avret, 4- İstikbal-i kible, 5- Vakit, 6- Niyet. *İçindekiler:* 1. Tekbir almak, 2. Kıyam (ayakda durmak) 3- Kıraat (okumak), 4- Rükû yapmak, 5- Secdeye varmak, 6- Tahiyatta oturmak.

3'ü Gusüldedir: 1- Ağzına su verip çalkalamak, 2- Burna su verip çalkalamak, 3- Bütün vücudu yıkamaktır.

2'si Teyemmüdedir: 1- Niyet etmek, 2- İki eli toprağa vurup önce yüzü, sonra elleri kollar dahil mes etmektir. İŖte Müslümana her gün lâzım olan ve yapmakta olduğu farzlar bunlardır. Bu farzları inkâr eden veya hafife alan kiŖi dinden çıkar.

Bir de İslâm'da büyük günahlar vardır. Müslümanların Ŗiddetle kaçınması gereken bu günahları Ŗöylece sıralayabiliriz:

1- Anaya, babaya isyan etmek, 2- Kumar oynamak, 3- Haksız yere adam öldürmek, 4- Zina etmek, homoseksüellik, 5- SarhoŖluk veren her türlü alkollü içki içmek, 6- Hırsızlık yapmak. 7- EŖkiyalık yapmak, fitne çıkarmak, 8- Namuslu kadınlara zina isnat etmek, 9- Müslümanlara iftira etmek, 10- Harpten kaçmak, 11- Faiz almak, faiz yemek, 12- Yalan söylemek, 13- Yalancı Ŗahitlik yapmak, 14- Haksız yere yetim malı yemek, 15- Dolandırıcılık yapmak, 16- Dedikodu yapmak, söz gezdirmek, 17- Gıybet yapmak, 18- Karaborsa ve ihtikar yapmak, 19- Haram-i Ŗerifte günah işlemek, 20- Sılayı rahmi terketmek, 21- Rüşvet almak ve vermek, 22- Cansız varlıklar karşısında tazim'de bulunmak. Mezarlara mum yakmak, adak adamak, bez bağlamak, dilek dileyip çocuk istemek, bunlar belli baŖlı büyük günahlardır. Ta-biî-ki günahlar bunlardan ibaret değildir.

Aziz okuyucu Ŗöyle bir otur. Duyduğun, bildiğin, bütün kötülükleri, çirkinlikleri, topla işte o kötülükler çirkinlikler, İslâm'ın dışındadır. Bir de bu güne kadar insanoğlunun, sahip olduğu bildiği ve gördüğu, hayranlık duyduğu tüm iyilik ve güzellikleri topla. İŖte o İslâm'dır. Tek kelimeyle İslâm bir güzellik manzumesidir. Eğer ben Müslümanım diyen kiŖi, hata ve kusur içinde ise Allah ve Rasulünün istediği ölçüler dışında yaşıyorsa bu onun kusurudur. Çünkü İslâm'da kusur yoktur. Allah ve Resulünün yolunu takip edip, emrine ittiba eden, İslâm'ı bilen ve yaşıyan, Müslümanın yüzünde Allah'ın nuru vardır. Ona bakmanın gözü kamaŖır. O Müslüman ki ne cennet arzusu ne de cehennem korkusu peŖinde değildir. Allah sevgisiyle hem hâldir. Kendisini yoktan var eden, sayısız nimetlerle donatan Cenab-ı Allah'a nasıl Ŗükredeceđinin heyecanı içindedir. Acaba kullukta hata yaparım da Rabbimi gücendirirmiyim korkusu ile titremektedir. O bütün ibadet ve takatini yüce Allah'a bir teŖekkür ola-

rak yapar. Rabbim beni yarattın. Sana hamd ederim, şükrederim, der. Allah'ın her emrini huzur içinde huşu ile yerine getirir. İşte kulluk da centinmenlik de budur.

Şimdi 21. yüzyıla ayak basmak üzere olan insanoğluna özellikle aydınlara, büyük servet üzerine oturan zenginlere, makam ve mansup sahiplerine sesleniyorum. Her fırsatta çağdaşlıkla övünen, bir sigaraya teşekkür eden, bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır diyen, sizler. Allah'ın verdiği pek çok nimetlere sahip olduğunuz hâlde, sizlerin Allah'a teşekkür borcunuz yok mudur? Şüphesiz Allah'ın bizlerin ibadetine, teşekkürüne ihtiyacı yoktur. Muhtaç olan bizleriz, bakınız; Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de ne güzel açıklıyor. "Kim şükrederse, bunu kendi yararına yapmış olur. Kim nankörlük ederse, Allah için fark etmez o her şeyden müstağnidir. Her hamde lâyıktır. (Lokman-12)

O hâlde el açıp diyelim ki, yarabbi, bizi Müslüman bir ülkede, Müslüman ana ve babadan, Müslüman olarak dünyaya getirdin, her türlü hamt sana mahsustur. Bizi nankörler defterine yazma, bizi hamd eden şükreden kullarından eyle, Ey ulu Rabbimiz bizi bağışla. Amin.

GEL KARDEŞİM

*Gel kardeşim uy İslâm'a.
Budur yakıŐan insana.
Şu göklere baksana,
Yaradanı bulursun.
Yok mu, hiç Şükran borcun,
Hani namaz, orucun.
Kalmaya zekât borcun,
Sonra pişman olursun.
Uzun yol var, önünde,
Durmaz isen sözünde.
Hesaplaşma gününde,
Tüm perişan olursun.
Kul hakkını yüklenme,
Sakın yalan söyleme.
Kimseye gadreyleme,
Sonra ceza bulursun.*

M. DOĞAN

1

AHLÂK VE MENŞEİ

AHLÂK VE MENŞEİ

Ahlâk; ailenin, toplumun ve bütün insanlığın şerefli ve mutlu yaşamasının yegâne teminatıdır.

Gerek semavî, kitaplar, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere, gerekse tarih, ahlâkı ifsat olmuş milletlerin birer birer tarih sahnesinden nasıl silinip yok olduklarını bizlere intikal ettirmektedir. Bugün de yarın da hatta gelecek bütün asırlara şâmil olmak üzere, eğer bir millet ahlâken sükût etmişse ekonomik, teknolojik ve sosyal refahı sağlaması, millet varlığını sürdürebilmesi mümkün değildir.

Hikâye anlatmaktan münezze olan Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de; ahlâken sükût eden illetleri nasıl helâk ettiğini bizlere anlatmaktadır. Her Müslümanın çok iyi bildiği Lût Kavmi'nin bir gecede yok olduğu, bugün İsrail topraklarında bulunan bir bölgenin Lût Gölü olarak anıldığı deniz seviyesinden düşük olduğu ve bu kara parçasında ot dahi bitmediği bilinen bir gerçektir.

Ahlâksızlıkları yüzünden cezalandırılan millet ve ümmetlerin sayısı oldukça kabarıktır. Nuh Kavmi, At Kavmi, Semud Kavmi ve en çok belaya uğrayan da İsrail oğullarıdır. Halbuki bu milletler o zamanın en ileri gitmiş kavim ve milletleri idi. Maddî imkânları onları uğradıkları musibetlerden kurtarmaya kâfi gelmemiştir.

Bilinen tarih dönemine, Milâttan sonraki milletler tarihine göz atacak olursak netice aynıdır. Büyük Roma İmparatorluğu ne parasızlıktan, ne silâhsızlıktan, ne de askerinin azlığından yıkılmıştır. Ahlâken sükût ettiği için tarih sahnesinden silinip gitmiştir. İran Sasanî İmparatorluğu, Cengiz İmparatorluğu, Büyük Hun Devleti, Arap İslâm İmparatorluğu, hatta Büyük Selçuklu ve Osmanlı devletleri de aynı akıbete uğramıştır. Bu milletler yükselişlerini adalet ve ahlâkla sağlamışlar, yükselişleri müddetince bu iki güçlü faktörü ayakta tutmuşlar, bu değerler gevşedikçe du-

raklamaya, zayıfladıkça gerilemeye, kaybettikleri noktada da yok olmaya mahkûm olmuşlardır.

İnsanı insan yapan en büyük değer hiç şüphe yok ki ahlâktır. Ahlâk adına bilinen, sevilen her güzel şey de ilâhî kaynaktır, semavîdir. Yani Cenab-ı Allah'ın kullarını yeryüzünde mutlu kılmak için insanlar arasından seçtiği peygamberler vasıtasıyla tebliğ ettiği bir numaralı düsturdur.

Cenab-ı Hak ilk insan olan Adem (SAV)'e aynı zamanda peygamberlik emanetini de tevdi etmiş, insan zürriyeti çoğalıp yeryüzüne yayılınca Yüce Allah her bölgeye, her millete aralarından seçtiği peygamberleri göndermiştir. Kur'an'da ismi geçen 24 peygamberin hepsi Orta Doğu'da görev yapmıştır. Halbuki müfessirler yirmi sekiz bin, hatta yüz yirmi sekiz bin peygamberden bahsetmektedirler. Zaten Cenab-ı Allah'da Kur'an'da "Peygamber göndermediğimiz milleti mesul tutmam" buyurmaktadır. Bütün insanların bir görev için dünyaya geldikleri, yaşayan her insanın mutlaka öleceği, her ölenin ise hesap vereceği bir gerçek olduğuna göre Allah'ın bir kısım millete peygamber göndermesi ve bir kısmına da göndermemesi düşünülemez. Zira Allah'ın adaleti ile bağdaşmaz. O hâlde Şarkta ve Garpta Dünyanın her bucağında az veya çok mevcut olan ahlâkın tamamı ilâhî menşelidir.

Tarihi tetkik ettiğimizde görürüz ki yeryüzünde yaşayan milletler içinde en yüksek ahlâk değerlerine sahip olan millet **Türk milleti** olduğunda İslâm ve Hıristiyan tarihçileri ittifak etmektedirler. Türk milletinin tarih boyunca sürekli büyük ve cihanşümül devletler kurması ve uzun müddet devam ettirmesi, yüksek ahlâkı ve manevî üstünlükleri ile mümkün olmuştur.

Gerek Selçuklu ve gerekse Osmanlı Türk devletleri döneminde gayr-i Türk unsurların, rüşvet irtikâp, yalan gibi çeşitli ahlâksızlıkları cemiyet bünyesine aşlamaları, dünyanın gıpta ettiği Türk ahlâkının yozlaşmasını ve cihan imparatorluklarının çökmesini sağlamıştır.

Şimdi kısaca Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim ve sevgili peygamberi Hz. Muhammed (SAV) efendimizin ahlâka verdiği değe-

re âyet ve hadislerle bir göz atalım, bilâhare Müslüman ve Hıristiyan tarihçiler ve sosyologlarından Türk ahlâkını dinleyelim.

Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de "Seni âlemlere rahmet olarak gönderdim"¹ dediği sevgili peygamberine yine Kur'an yoluyla sesleniyor: "Hakikaten sen büyük ahlâk sahibisin".² Sevgili Peygamberimizin ahlâk konusunda sayılmayacak kadar hadis-i şerifleri vardır. Biz bunların bir kaç tanesini alalım: "Ben güzel huyları tamamlamak için gönderildim".³ "Sizin hayırlınız ahlâkça en güzel olanınızdır".⁴ "Allahım! Yaradılışımı güzelleştirdiğin gibi ahlâkımı da güzelleştir".⁵ "Dört şey sende olduktan sonra dünyadaki kaybından korkma, sana bir zarar gelmez: a) Emaneti korumak, b) Doğru söylemek, c) Güzel ahlâk sahibi olmak, d) Helâl lokma".⁶ "Müslümanlık bakımından insanların en güzeli ahlâkça en güzel olanıdır".⁷ "Allah'u Teâla kötü huyların sahibi, çirkin sözlü kimseleri sevmez".⁸

Son olarak sevgili Peygamberimizin duası ile hadis kısmını kapatalım. Her ibadetinin sonunda şöyle dua ederlerdi: "Allahım ayrılık ve bozgunculuktan, iki yüzlülük ve kötü ahlâktan sana sığınırım".⁹

Biz de kötülüklerden Allah'a sığınarak sözü tarihçilere bırakalım.

TÜRK AHLÂKI

"Eski Türklerde iyi ahlâkın tanımı kısaca şuydu: insan, eline, beline, diline sahip olacaktı. Daha sonra temeli Türk olan İslâm tarikatlarına da giren bu üç temel yani ele, bele, dile hâkim olma

¹ Enbiya Sûresi, âyet: 107.

1-a Cemal Kutay,

² Kalem Sûresi, âyet: 4

³ Seçme Hadisler, Diyanet işleri Bşk. 1. Kitap, sayfa: 6.

⁴ Riyaz'üs Salihin, Cilt: II. Sayfa: 51.

⁵ Seçme hadisler, I. Kitap; Diyanet İşl. Bşk. Yayl., s. 6.

⁶ Seçme Hadisler, I. Kitap; Diyanet İşl. Bşk. Yayl., s. 40.

⁷ Seçme Hadisler, I. Kitap; Diyanet işl. Bşk. Yayl., s. 29.

⁸ Seçme Hadisler, I. Kitap; Diyanet işl. Bşk. Yayl., s. 15.

⁹ Seçme Hadisler, I. Kitap; Diyanet işl. Bşk. Yayl., s. 13.

görülyor ki biz Türklerde çok, pek çok eskiden Müslümanlıktan önce var olan ahlâk inanışları idi.

Eski Türklerde çocuk ergenlik çağına vardığı zaman ona Tanrı yolu gösterilirdi. Bu yol yordam şuydu: “Büyüklerle saygı, küçüklerle sevgi, doğru söz, yiğitlik, obanın töresine bağlılık, kendisi, çadırı ve uruğu için çalışma; başkasının malına dokunmama, Tanrı, başbuğ, oba, ana, baba kardeş soysop hakkını, kendi hakkından üstün sayma, ata ocağını söndürmeme”.¹⁰

Bütün tetkik ve araştırmaların ortaya koyduğu gibi, İslâm öncesi milletler ahlâksızlık içinde yüzerken Türk cemiyetinde fuhuş, yalan gibi ahlâksızlıkların kafi surette yasak olduğu bilinmektedir. İşte bu konuda, Arap tarihçisi **Câhiz’in “Fe-za’ili’l-Etrak”** isimli eserini birlikte okuyalım.

TÜRKLERDE AHLÂK

Türkler, yaltaklanma, yaldızlı sözler, münafıklık, kovuculuk, yapmacık davranma yerme, riya, dostlarına karşı kibir, arkadaşlarına karşı fenalık, ve bid’at nedir bilmezler. Çeşitli fikirler onları bozmamıştır. Hile-i şer’iye bilmezler, başkalarının malını helâl saymazlar, onların tek ayıbı ve başkalarını kendilerinden soğutan husus, vatanlarına karşı çok iştihak duymaları ve zaferin sevincini, birbiri peşinden vukuunu, ganimetin tadını ve çokluğu, sahralardaki oyunlarını, çayırdaki gezintilerini hatırladıkları ve uzun zaman boş durmakla kahramanlıklarının boşa gitmesini, enerjilerinin tükenmesini istemedikleri için dolaşmayı çok severler. Zira bir şeyin ustası olan bir insan ondan mahrum kalmaya tahammül edemez.

“Arap ordularının kalplerini Türkler gibi titreten olmamıştır.” diyen Câhiz Arap (İslâm orduları kumandanı, Horasan valisi) **Cüneyd bin Abdurrahman’la** Türkes Hakanı Sulu Han’ın aralarında geçen konuşmayı nakleder:

“Hakanla karşılaştılar hakanın durumu Cüneyd’i korkutup dehşete düşürdü. Birlikleri ve ordusu onun gözüne çok göründü. Üzerinde çok fena bir tesir bıraktı. Hakan bu vaziyeti ve Cüneyd’in

¹⁰ Câhiz: Feza’ili’l-Etrak (Türklerin faziletleri).

içinde bulunduğu ruh hâlini anlayınca ona şu şekilde bir haber gönderdi: “Korkma! Ben sana bir fenalık yapmak istesem bu şekilde bir şey yapmadan yerimde durmazdım. Kuvvetlerinin eksik tarafını önceden gördüm, eğer sana galip gelmek veya bir kötülük yapmak isteseydim düşünmeye fırsat bırakmadan kuvvetlerini tozla duman ederdim. Bu hileyi öğrenip de başka Türk'lere tatbik etmeyeceğini bilsem kuvvetlerinin ve tabyadaki eksik ve hatalı tarafı sana gösterirdim. Senin akıllı ve sülâlen arasında şerefli, faziletli ve dinini iyi bilen bir kimse olduğunu duydum. Dininizi tanıyabilmek için sana, dini hükümlerinize dair bazı şeyler sormak istedim. Sen bana maiyetinle gel ben sana soracağım. Sakın benden kuşkulanıp endişeye düşme. Benim gibi bir adama gadretmek yakışmaz. Benim gibi bir kimse önce hile ve hud'asından emin edip de, sonra verdiği sözü bozan bir insan değildir. Biz işlerimizde hile yapmayan bir milletiz. Hileyi sadece harpte mubah sayarız. Eğer harp hilesiz olacak olsa, hileyi harpte dahi mubah görmezdik.”

Cüneyd- İsteddiğini sor. Beğendiğim bir cevap bulursam veririm, aksi takdirde bu hususu benden daha iyi anlayana havale ederim.

Hakan - Zina eden bir kimse hakkındaki hükmünüz nedir?

Cüneyd - Bize göre zina edenler iki kısımdır: Birincisi; kendisini başkalarının namusuna göz dikmeye ihtiyaç bırakmaması, komşuların namusundan menetmesi için bir kadın verdiğimiz kimse. İkincisi ise kendisine böyle bir imkân vermediğimiz kimse (yani evli olan ve evli olmayan). Evli olmayana yüz sopa atarız. Ayrıca bu cezayı tatbik ederken onun kötü şöhretini artırmak, herkesin kendi namusunu ondan sakınmasını temin etmek için her tarafa onu tanıtmak, teşhir etmek, tekrar aynı hareketi yapmasına mani olmak, onun yaptığını yapmak isteyenlerin önüne geçmek maksadı ile büyük bir kalabalığı hazır bulundururuz. Böyle bir hareketi yapmaya muhtaç bırakmadığımızı (evliyi) öldürünceye kadar taşlarız.

Hakan - İyi ve güzel, büyük bir tedbir. Namuslu bir insana zina isnat eden kimse hakkında hükmünüz nedir?

Cüneyd - Biz böyle bir kimseye seksen sopa atarız. Şahadetini kabul ve hiç bir sözünü tasdik etmeyiz.

Hakan - İyi ve güzel. Büyük bir tedbir. Hırsızlık hakkındaki hükmünüz?

Cürneyd - Bize göre hırsız iki kısımdır: Birincisi; duvarları delerek veya evlerin üzerinden aşağıya sarkarak başkalarının muhafazalı yere koydukları malı almak için yol bulan kimse ki onun malı çalarken, duvarı delerken kullandığı, duvara tutunduğu elini keseriz. Diğeri ise tehdit edip yol kesen, başkalarının malını soyan, silâh çeken ve mal sahibi malını müdafaa edecek olursa onu öldüren kimsedir. Böyle bir kimseyi öldürür, insanların gidip geldiği yolların üzerinde çarımha gereriz.

Hakan - İyi ve güzel: Büyük bir tedbir. Gasbeden ve başkalarının malını yağmalayan kimse hakkındaki hükmünüz nedir?

Cüneyd - Gasbedilmesi, başkalarının malının yağmalanması, bazı hafif suçların işlenmesi ve yenip içilen şeylerin çalınması gibi şüpheli olan, hatta bu gibi ihtimallerin bulunması muhtemel olan bütün şüpheli suçlarda ve hırsızlıktan başka hareket ihtimali bulunan konularda el kesmeyiz.

Hakan - İyi ve güzel. Büyük bir tedbir. İnsan öldüren ve burun, kulak gibi şeyler kesen kimse hakkında hükmünüz nedir?

Cüneyd - Bu husustaki hükmümüz cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş, yaralamalara ise kısas (aynı cezayı tatbiktir). Bir adamı on kişi öldürse kısas olarak bunların hepsini öldürürüz, güçlü - kuvvetli bir adamı cılız bir adama karşılık öldürürüz. El ve ayaklar hakkındaki hükümler de aynıdır.

Hakan - iyi ve güzel. Büyük bir tedbir. Yalancı, kovucu, saygısız (sık sık gaz kaçıran) kimse hakkında ne dersiniz?

Cüneyd - Biz böyle kimselere sürgün, ahâlden uzaklaştırma, hor bakma gibi cezalar veririz, şahadetlerini kabul etmez, verdikleri hiç bir hükmü muteber saymayız.

Hakan - Sadece bu mu?

Bana göre kovucu, insanların arasını tutuşturan kimsedir. Böyle bir insanı hiç bir kimseyi göremeyeceği bir yere hapse-

derim. Alenen yellenenin kışını dağlar, bu hareketi yapan azasını cezalandırırım. Yalancıya gelince; sizin hırsızın elini kestiğiniz gibi ben de onun yalan söyleyen azasını keserim. İnsanları güldürüp hafif meşrepliğe alıştıran kimseyi ise idarem altındaki yerlerden sürgün ederim. Onu memleketimden çıkarmak suretiyle fikirlerini ve zihniyetini düzeltirim.

İbrahim Abdulmelik'ten, Abdulmelik Salih'ten, Salip Cüneyd'den nakleler; Cüneyd şöyle demiştir: Bu Türken daha vefalı, daha insafı, daha anlayışlı, daha zeki birini görmedim. Onunla gündüzleyin üç saat karşılıklı olarak konuştuk. Dilinden başka hiç bir yeri kıvıldamadı. Ben de dilimden başka hiç bir yerimi kıvıldatmadım.”¹¹

Bu tarihî olayı anlatan Câhiz; işte Türk hakanlarını böyle tarif eder diyerek Türkün yüksek ahlâkını hayranlıkla naklediyor.

Bilindiği gibi bu olayın cereyan ettiği zaman Türkler henüz İslâm dinine intisap etmemişlerdi. İslâm orduları hâlen İran'da meşguldü. Buna rağmen Hakk'ı ve doğruyu arayan Türk milleti ve milletin babası olduğu kanaatinde kesin hüküm sahibi olan hakanı yeni ve Hak dinin zuhurunu haber almış araştırmak üzere İran hududuna gelerek İslâm ordusu kumandanı Cüneyd ile konuşarak millet olarak büyük değer verdikleri, ahlâkî umdeler hakkında konuşmuş, büyük bir huşu ile dinlemiş ve tasdik etmiştir. Yalnız son maddede tatmin olamadığı görülmektedir ki, bu da Türk milletinin ahlâkî umdelerde ne kadar tavizsiz bir millet olduğunu göstermektedir.

Yalancılık gayr-i ciddîliğin milleti ifsad edeceği konusunda kesin hüküm sahibi olan hakanın tutumu Peygamberimizin hadis-i şerifleriyle tam ahenklidir.

Peygamberimiz buyuruyor; “Yazıklar olsun o kimseye ki, insanları güldürmek için konuşur ve yalan söyler; yazık; yazık ona.”¹²

Türk milleti tek tanrı inancı ve İslâm'ın getirdiği yüksek ahlâkî değere bu derece bağlı olduğu hâlde, kitle hâlinde İslâm

¹¹ Seçme Hadisler, I. Kitap, Diyanet İşl. Bşk. Yayl., s. 40.

¹² İ.H. Danişmend; Eski Türk Seciye ve Ahlâkı, s. 12.

dinine intisapları bir müddet daha gecikmiştir ki, bunun da mesulü Emevî saltanatının ırkçı tutumu ve zalim valilerinin İslâm dışı davranışları olmuştur.

Yabancı tarihçilerin de ısrarla belirttiği gibi “galiplerin, mağlupların dinine girmeleri akıl almaz bir iştir”. Gerçekten Türk milleti o asırda kendi aralarındaki savaflara rağmen mağlup olmamışlar, Emevîlerin bütün gaddarlık ve mezalimine rağmen kendi arzuları ile kitle hâlinde İslâm dinini kabul etmişlerdir. İranlıların İslâm’ı kendi eski sapık inançlarıyla yozlaştırmaya matuf hareketlerine karşı, IX. yüzyıldan sonra İslâm davasına sahip çıkan Türk milleti, İslâmiyeti asliyeti ile muhafaza etmekte en büyük hassasiyeti göstermiş, Avrupalı milletler ve tarihçiler tarafından İslâm dini, Türk dini, Hanefi mezhebi de Türk mezhebi olarak tanınmıştır.

Şimdi de dini, dili ve ırkı olan, asırlarca Türk’e kılıç çekmiş milletlerin mensubu Hristiyan tarihçilerinin Türkün yüksek ahlâkını itiraf eden satırlarına yer verelim:

Selçuklu çağdaşı Süryani Mikâil “**Vakayiname**” sinde şöyle diyor: “Türklerin meziyetleri vardır. Hilekârlıkla sahtekârlık bilmezler ve doğruluktan ayrılmazlar. Karı koca ihanetinden çekinirler, onun için Türkler arasında zina ender bir şeydir.”¹³

III. Ahmet devrinde Türkiye’ye iltica eden Fransız Generallerinden (**Kont Dö Boneval**) in 1740 tarihinde Frankfurt’da basılan eserinin I. Cilt, 215. sayfasında Türkler, Rumlar ve Frenkler arasında şöyle bir mukayese yapılır: “Haksızlık, murabahacılık, inhisarcılık ve hırsızlık gibi suçlar. Türkler arasında âdeta meçhul cinayetlerdir. Hasılı ister vicdanî bir akideden, ister ceza korkusundan mütevellid olsun, o kadar dürüstlük gösterirler ki insan çok defa Türklerin doğruluğuna hayran kalır. Bu memlekette yaşayan Rumlar ve Hristiyanlar, bilhassa Rumlar öyle değildir. Sık sık çarpıldıkları cezalara rağmen bunlar Hristiyanlığın safvetini ihlâl eden bir ahlâksızlık içinde yaşarlar. Türk adliyesinin salâhiyet dairesine dahil olmayan Frenklere gelince, ben kendimi onların hareketi hakkında mutlak bir sükût ile mükellef biliyorum.

¹³ İ.H. Danişmend, G. Menbalarına Göre Türk Seciye ve Ahlâkı, s. 68-69.

Bu mevzuun tetkiki pek eğlenceli olabilirse de o hususta ağız açmamayı tercih ederim.”¹⁴.

(M. de Thevenat), 1665 tarihinde Paris’de neşrolunan eserinin 111-112 sahifelerinde Türkü şöyle tarif ediyor:

“Ben burada Türkler demekle hakikî Türkleri kastediyorum; muhtelif dinlerden Müslümanlığa geçerek Türkiye’de büyük bir yekûn teşkil etmiş olan ve her türlü fenalıklarla fezahatlere tamamıyla müsait oldukları tecrübe ile sabit olduktan başka Allah’a olduğu kadar insanlara da ihanet etmek itiyadında bulunan muhtedîleri kastetmiyorum. Çünkü hakikî Türkler namuslu adamlardır. Kendileri gibi namuslu insanlar ister müslüman olsun, ister Hıristiyan olsun, ister Yahudi olsun, her hâlde hürmet ve takdir ederler. Bir Türk kadar bir Hıristiyan’ı da aldatmak ve dolandırmanın kafiyen caiz olmadığına inanırlar.

Türkler arasında intikâr ve murahaba büyük bir günah sayıldığı için o gibi günahkârlar pek nadirdir. Çok dindar ve gayet şefkatli ve insaniyetlidirler ki; din gayretleri son derece yüksek olduğu için, bütün Türkler İslâmiyeti baştan başa kâinata yaymak isterler.”

(Du Uor - 1654 tarihinde Paris’te neşredilen eserinin 193-194. sahifesinde):

“Hiç şüphesiz ki ahlâk bakımından Türk siyasetiyle, medenî hayatı bütün cihana örnek olabilecek vaziyettedir.”¹⁵ diye teslim ederken İslâm ve Türk düşmanı olarak bilinen Avukat Guer, Paris’te neşredilen iki ciltlik eserinin birinci cildinin 352. sayfasında şu mühim itirafına yer vermek mecburiyetinde kalmıştır: “Hakikî Türlerin huyları umumiyetle iyidir, fazileti severler, fenalıktan nefret ederler, dinlerinin esaslarına riayette kat’iyyen kusur etmezler, oruç tutarlar, kendi usullerince ibadet ederler, hemcinslerini severler ve icabında yardımlarına koşarlar, haksız kazançlarla murahaba ve ihtikârdan tiksiniirler.”¹⁶

¹⁴ İ.H. Danişmend; G. Menbalarına Göre Türk Seciye ve Ahlâkı, s. 70.

¹⁵ İ.H. Danişmend; G. Menbalarına Göre Türk Seciye ve Ahlâkı, s. 70.

¹⁶ İ.H. Danişmend; G. Menbalarına Göre Türk Seciye ve Ahlâkı, s. 70.

(J.R. Durden 1818 de neşredilen eserinin 466-467. sayfasında Türkün faziletinden şöyle bahseder):

“Umumiyetle çok fena adamlardan mürekkep olan ve hakikî Türkler tarafından da hemen hep istihlâf edilen dönmelerle devşirmeler kat’iyyen mevzu bahis olamaz. Münhasıran hakikî Türklerin hakkaniyet ve adaletle ve şahsî muamelelerinde hüsnüniyetle kanaatkârlıktan hoşlanırlar ve kendilerine hürmet gösterenlere karşı da çok iyi davranırlar.”¹⁷

(Mouradgea d’Ohsson 1971’de basılan kitabın 473. sayfasında şöyle diyor:

“Fısk-u Fücür içinde ifrata kapılıp giden Müslüman Türklere az tesadüf edilir. Tamahkârlıkla servet hırsı Türkün içindeki vicdan hassasiyetini tamamiyle söndürememektedir. Başka memleketlerde hilkati ürperten mahkemeleri utandıran ve insanlık şerefini ihlâl eden vahşetlere onlar kapılmazlar, her yerde olduğu gibi Türkiye’de de devletin yüksek tabakaları (Muhtedi ve devşirme zümreleri) en büyük ifratlara kapılan sınıflardır.”¹⁸

Yabancı tarihçilerin de itiraf ettiği gibi Türk milletinin üstün ahlâkı ve güçlü devlet nizamı devlet çarkını ele geçiren dönmeler tarafından tahrip edilmiştir. Bunların çoğunlukla **Enderun** ismi verilen okullardan yetişip vezirlik hatta sadrazamlığa kadar yükselmiş mansıp ve makamları rüşvet karşılığı satmak hiç bir liyakât ve kabiliyeti olmayan hemcinsleri dönmeleri lâıyk olmadıkları makamlara atamak yoluyla devleti yozlaştırmışlardır. Türkün alışkın olmadığı, bilmediği dalkavukluk, riya ve yalan gibi rezillikleri devlet idaresine sokmuşlardır ki bu yoldan üç kıtaya kök salan asırlık çınarı, güçlü cihan devletini içten kemirerek kurutmaya muvaffak olmuşlardır. Sokullular, Gedik Ahmetler, Rum Mehmetler, Hersekkade Ahmetler vs. hep bu kategoriye dahildir. Gedik Ahmet’in kumandanlığı, Sokullu’nun devlet adamlığı hep fasaryadan ibarettir. Zaferler Gedik Ahmet’in kumandanlığında değil Türk ordusunun teşkilât ve kahramanlığında. Başarılar Sokullu’da aranmamalı, devletin gücünde

¹⁷ İ.H. Danişmend; G. Menbalarına Göre Türk Seciye ve Ahlâkı, s. 64.

¹⁸ İ.H. Danişmend; G. Menbalarına Göre Türk Seciye ve Ahlâkı, s. 76.

aranmalıdır. Onu konuşuran kendi cesareti ve kabiliyeti değil cihan devletinin haşmeti, muzaffer ordular, bitmez tükenmez hazinelerdir. Kerameti, **Borazancı'da** değil de Borazan'da ararsak yanlış hükme varırız. Bu gün dünyanın en güçlü süper devleti Amerika dış işleri bakanı yüksekten atıyorsa bunu Amerika'nın güçlü devlet ol masına borçludur. Kissinger küçük ve fakir bir ülkenin dış İşleri bakanı olsaydı bu günkü gibi konuşabilir miydi? Elbetteki hayır. Has odabaşılıktan sadrazamlığa yükselen devşirme **Makbul** İbrahim Avusturya elçisine zenginlikten ve haşmetten bahsetmişse bu devletin azametidir. Boğazına ip takılan dönme ölmüş ama devlet bütün haşmetiyle ayakta kalmıştır. Kumandan sanılan Gedik Ahmet de aynı akibete uğramış ama seferler, zaferler birbirini kovalamıştır. Devletin faşına belâ kesilen, kendini her konuda mutlak söz sahibi sanan Sokullu hançerlettirilmiş, ne yazık ki arkada bıraktığı devşirme gurubu devlet çıkarından sökülüp atılmadığı için devlete yeni bir ruh vermek imkânı olmamıştır.

Fitne, fesat, riya ve dalkavukçuluk yolu ile liyakatli Türk çocuklarını her vesilede harcamışlar, cihan devletini morg masasına yatırmışlardır. Binbir güçlük ve milyonlarca şehit pahasına tutduğumuz Anadolu yarımadasında yine aynı facia ile karşı karşıyayız. Yine bünyede mikrop var. Dıştan saldıran Moskof ve Haçlı mikroplarını da hesaba katarsak, Allah'a sığınırız demekten gayri sözümüz kalmıyor. Zira başka kurtuluş yolu kalmamıştır.

II
VATAN SEVGİSİ

VATAN SEVGİSİ

Türkte Kendini Bulan Mukaddes Aşk

Vatan, bir milletin tarihi, hatıraları ile gelenekleri, sınırları ve mezarlarıyla bağlanıp sevdiği, uğruna severek ölmeye razı olduğu toprak parçasına verilen isimdir.

VATAN

İşte bundan dolayıdır ki; toprak unsurunun yanında bazen Dede Efendi'nin bir bestesi veya bestekârında ihtilaf olan **tekbir ahengi** gibi bir ses, bazen Bak'nin Kanunî Mersiyesi gibi Türk cihangirliğinin en yıkılmaz abidesi sayılabilecek muhteşem bir şiir, bazen Süleymaniye gibi bir kubbe, bazen Fatih'in bütün azametiyle sığmış olduğu mütevazı bir türbe bazen "Eyyüb Sultan" dediğimiz Sehabi makamı gibi dini bir abide, Konya'da makamı Mevlanâ, Hacı Bayram Anadolu'nun her köşesinde binlerce veli hepsinin ötesinde kefensiz yatan milyonlarca şehitleriyle vatandır.

Vatan duygusunun tarihçesi çok eski olup, milletlerin, toplumların varlıklarını, şereflerini, hürriyet ve istiklâllerini korumak istedikleri her yerde vatan duygusu ve sevgisi vardır.

Görüldüğü üzere; hakikî vatan, tarihin mahsulü olan manevî ve maddî bir toprak birliğinde içtimaî (toplumsal, millî) kuvvetleri toplayan millî vatandır. Orada ırk, millet, itikat (iman) ve iş (teknik) birleşmiştir. Toprağın vatan olabilmesi için maneviyatla, tarihle, kanla yoğrulması gereklidir. İşte o toprak parçası kutsaldır, mübarektir, gerçek vatandır. İşte üzerinde yaşadığımız yarımada, Anadolu dediğimiz şu toprak parçası bütün niteliklerine sahip gerçek vatandır. Çünkü binlerce yıllık tarihimiz, şerefimiz Türklük mührünü simgeleyen ölümsüz âbidelerimiz Allah'a kavuşmuş milyonlarca şehidimizle Türktür İslâmdır. Vatanı tam anlamıyla Türk vatandır.

Vatan bütün semavî dinlerde kutsal sayılmış bilhassa İslâmîyet bu konuda en büyük hassasiyeti göstermiştir. Cenab-ı ALLAH Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "Çünkü biz onları katıksız (şâibesiz) bir hasletle-ki bu daima yurtlarını hatırlamaları ve onun için çalışmalarını - halis (insanlar) yaptık."¹⁹

Görüldüğü gibi yüce Allah balçıktan (çamurdan) yarattığı insanın mayasını vatan (yurt) sevgisiyle yoğurmuştur. Öyle bir yoğrulmuş ki insanların ilk başından bu güne kadar nice canlar verilmiş, kanlar akıtılmıştır. Çünkü insanlar için ilâhî müjde cidden çok büyüktür. Birlikte Kur'an'a kulak verelim: "Ağırlıklı ve ağırlıksız olarak harbe gidiniz, malınızla, canınızla Allah yolunda savaşınız."²⁰

Hududa, gaza meydanına teşvik eden Cenab-ı Allah müjdeliler takdim ediyor. "Allahu Teâla, cennet mukabilinde müminlerin canlarını ve mallarını satın aldı. Onlar Allah yolunda savaşır. Allah'ın bu öyle bir vaadidir ki Tevrat'ta da İncil'de de Kur'an'da da sabittir. Kim Allah'tan ziyade vaadini yerine getirir? Yaptığınız bu hayırlı alış verişten dolayı sevininiz, işte büyük feyz ve necat (kurtuluş) budur."²¹

Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerimin müteaddî âyetlerinde vatan müdafaasında din, namus, şeref yolunda can veren şüheda hakkında şöyle buyuruyor: "Allah yolunda öldürülenlere "ölüdür" demeyin, zira onlar diridirler fakat siz farkında değilsiniz."²²

Kur'an şehitlerin durumunu anlatmaya devam ediyor; "Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın bilakis Rab'leri katında diridirler. Allah'ın bol nimetinden onlara verdiği şeylerle sevinç içinde rızıklanırlar, arkalarından kendilerine ulaşamayan kimsele-re kendilerine korku olmadığını ve kendilerinin üzülmeyeceklerini müjde etmek isterler."²³

Yüce Allah düşmanlara karşı uyanık ve hazırlıklı olmayı emrediyor. "Ey inananlar! Onlara (düşmanlarınıza) karşı gücünü-

¹⁹ H. Basri Çantay; Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim C.2

²⁰ Kur'an-ı Kerim, Tevze Suresi, Ayet: 41.

²¹ Kur'an-ı Kerim, Tevbe Suresi, Ayet: 9.

²² Kur'an-ı Kerim, Diyanet İşl. Bşk. Bakara Suresi, Ayet: 154.

²³ Kur'an-ı Kerim, Diyanet İşl. Bşk. Al-i İmran, Ayet 170

zün yettiği kadar - Allah'ın bilip sizin bilmediklerinizi yıldırma üzere kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Allah yolunda sarfettiğiniz her şey size haksızlık yapılmadan tamamen ödenecektir.”²⁴

Ayette bahsedilen Allah'ın ve sizin de düşmanınız anlamı, başta bütün manevî değerleri inkâr eden komünistleri Allah'ın son kitabı Kur'an-ı ve Hz. Muhammed (SAV)'i inkâr eden Yahudi, Hıristiyan bütün münkirleri kastetmektedir. Allah'ın bilipde sizin bilmediğiniz düşmanlar için de hazırlıklı olunuz emri üzerinde derin derin düşünmek zorundayız. Bu âyet bütün açıklığı ile içinde bulunduğumuz ortamı yansıtmıyor mu? Dış düşmanları rahatlıkla biliyor, gücümüz nisbetinde tedbir alıyoruz. Ama içimizde kol gezen dili, rengi, kıyafeti, her şeyi ile bizden olan bu milletin, bu vatanın nimetleriyle perverde olan kötü niyet sahibi vatan yıkıcıların nerede, ne kadar, ne zaman, ne yapacakları hakkında kesin bilgilere sahip olmak çok güçtür. İşte Yüce Allah onlara karşı da tedbir almaya uyanık olmaya davet ediyor. Zaten bütün problemimiz bu değil mi? İç güvenliğin dış güvenlik kadar zarurî olduğunu bunun için savunuyoruz. Allah'ın yöneticilere uyanıklık ihsan etmesini diliyoruz.

“Kuvvet ve savaş atları hazırlayınız” şüphesiz ki Kur'an'ın nazil olduğu sırada en müessir savaş aracı muhakkak ki “At”tı. Bugün ise atın yerini jetler, atom ve füzeler almıştır. O hâlde en modern harp araçlarını, tankını, jetini, füzeyi ve atomu yapmak Allah'ın emri ve üzerimize farzdır. Topyekûn millet olarak mesuliyet altındayız. Sevgili Peygamberimizin de bu konularda bizlere sayılmayacak kadar emir ve tavsiyeleri vardır. “Bir gün bir gece hudut boyunda nöbet tutmak, gündüzleri oruçla, geceleri de ibadetle geçirilen bir aydan daha hayırlıdır.”²⁵ Başka bir hadis-i şerifte ise şöyle buyuruyorlar: “Herkesin amel defteri kapanır. Yalnız Allah rızası için yurt sınırında nöbet bekleyenler müstesnadır, bunların amel defterleri kapanmaz. Kıyamete kadar amel-lerin sevabı yazılır, kabir azabından emin olur.”²⁶

²⁴ Kur'an-ı Kerim, Diyanet İşl. Bşk., Anfal Suresi, Ayet: 60.

²⁵ Riyaz'üs Salihin, Cilt II, sayfa: 533

²⁶ Riyaz'üs Salihin, Cilt I, sayfa: 564.

Peygamberimiz bu konuda sayılmayacak kadar çok olan hadis-i şeriflerinden bir kaç tenisini daha görelim.

“Allah yolunda (nöbet beklemede din ve vatan hizmetlerinde) uyumayan göze Cehennem haram kılınmıştır.”²⁷

Yine Peygamberimiz buyuruyorlar:

“Allah yolunda savaşanlar için Allahu Teâla Cennet’te yüz derece hazırlamıştır ki her derecenin arası yerle gök arası kadardır.”²⁸

Şehitlik konusunda başka bir hadis-i şerif de şöyledir: “Cennet’e giren hiç bir kimse yoktur ki bütün dünyaya malik olacak olsa dahi tekrar dünyaya dönmeyi arzu etsin, yalnız şehitlerdir ki kendilerine yapılan hürmet ve kerameti yahut şehitliğin faziletini gördüklerinden dünyaya dönüp de tekrar on defa şehit olmayı arzu ederler.”²⁹

Harp talimi, binicilik ve atıcılık mevzuunda da emir ve tavsiyeleri oldukça fazladır. Buyuruyorlar ki:

“Allahu Teâla bir ok yüzünden üç kimseyi cennetlik eder: a) Allah rızası için o oku yapan, b) Allah yolunda onu kullanan ve atan, c) Ok vermek suretiyle yardım eden. Atıcılık ve binicilik öğreniniz. Binicilik öğrenmenizden ziyade atıcılık öğrenmeniz benim hoşuma gider.”³⁰ Başka bir hadiste ise; “Bir kimse ok atmaya öğrenir de sonra terk ederse bizden değildir (yahut isyan etmiş olur)”³¹

İşte bunun içindir ki dinimiz “Cihat’ı farz kılmıştır.

TÜRKTE VATAN SEVGİSİ

Vatan ve vatan sevgisinin kutsallığı Müslüman Türk milletince en mübarek seviyeye yükseltildiği tarihen tasdik edilmiş bir gerçektir. Öylesine isbat edilmiştir ki her karış toprak kanla yoğurulmuş, ilâhî Kelimetullah’ın yücelmesi haremî ismete

²⁷ Riyaz’üs Salihin, Cilt I, sayfa: 214.

²⁸ Riyaz’üs Salihin, Cilt II, sayfa: 541.

²⁹ Riyaz’üs Salihin, Cilt II, sayfa: 548.

³⁰ Riyaz’üs Salihin, Cilt II, sayfa: 564.

³¹ Riyaz’üs Salihin, Cilt II, sayfa: 564.

nâmeahrem elinin değmemesi için milyonlarca can feda edilmiş, ırmaklar gibi kan akıtılmıştır.

Merhum Mehmet Âkif ne güzel dile getiriyor;

“Hiç bunca şehidin yatarak gövdesi yerde,

Derya gibi kan sine-i hilkatte tüter de

Yakmaz mı bu tufan bu duman gitgide arşı

Hissiz mi kalır lücce-i rahmet buna karşı...”

Elbette ki lücce-i rahmet hissiz kalmayacaktır. Uğruna kan akıtılıp can verilmeyen toprak parçasının adı zaten vatan değildir. Başka bir şairimizin şu güzel mısrası gerçeğin ta kendisidir.

“Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır.”

Evet, ölmeyi bilmeyen milletlerin yurt edinmeleri mümkün olmadığı gibi hayatiyelerini devam ettirmeleri de düşünülemez.

Millî şairlerimizden Mehmet Emin Yurdakul Türk oğlunu şöyle tarif ediyor.

“Türk evlâdı odur ki yurdu olan toprağı

Ana ırzı bilerek yâd ayağı bastırmaz;

Bi r yabancı bayrağı

Ezan sesi duyulan hiç bir yere astırmaz.”

Bu kutsal inançlar uğruna akıtılan kana maddî karşılık bulmak mümkün mü? Elbette hayır. Hayatta gözlerini yuman her Müslüman, kefenlendiğı, Allah katında öylece gönderildiğı hâlde, **“Şehit”** kanlı libası ile Hakk'ın katına çıkar.

Kan ve barut içinde çırpındığımız Kuvva-i Milliye yıllarında, Avrupa'nın ve onların piyonu, şımarık çocukları olan Yunan polikaryalarının vahşetini tel'in etmek üzere Hindistan Müslümanları bir miting tertipler. Yüz binlerce Müslümanın katıldığı bu mitingde kürsüye Pakistan'ın millî şairi Muhammed İkbâl çıkar ve söze başlar: Müslümanlar, bu gece rüyamda Resulullah'ı gördüm. Bana sordu: “Ey İkbâl, dünyada ne var ne yok” dedi. Dedim ki; “Kan ve ateş var.” Bana dünyadan hediye getirip getirmediğimi sordular.

- Ey Allah'ın Resulü, Cennet nimetlerinin karşısında dünya hediyelerine ne değeri olur? Ama size öyle bir hediye getirdim ki bunun değerinde bir hediye Cennet'te olduğunu sanmıyorum. Size yurtları için, Din-i Mübin için Anadolu'da çarpışan Mehmetçiğin kanını getirdim."

Bu konuşmadan duyulan Müslüman halk hemen oracıkta büyük bir miktarda para toplar, bilindiği gibi toplanan para Türkiye'ye gönderilir.

Mutlaka her milletin vatanına karşı bağlılığı vardır. Ama Türkün bu hasletini Arap tarihçisi Câhiz şöyle anlatıyor:

"Vatan sevgisi bütün insanları ve büyük memleketleri kapsayan bir hususiyet olmakla beraber aralarında beraberlik, uygunluk, vücut benzerliği ve vücutlardaki terkinin aynı olması dolayısıyla Türklere diğer milletlerden daha fazla ve daha köklüdür." El-Abdî; "Allah memleketleri vatan sevgisiyle mamur etti" der. **İbn-i el-Zubayr**; "İnsanlar kendilerine düşen hisseler içinde hiç birisinden vatanlarından memnun oldukları kadar memnun olmazlar." ise; "İnsanların arzularının çeşitliliği olmasa Allah çeşitli memleketleri mamur kılmazdı" der.

Kuteybe b. Müslim Türklerden bahsederken şöyle der; "Vallahi, onlar vatanlarına yabanda bağlı develerden daha fazla iştihak duyarlar." Zira deve ormanda iken Basra'daki vatanını ve yerini özler. Her şeyi Basra'daki her vadiyi çiğneyerek ancak ömründe bir defa geçtiği yollardan tekrar memleketlerine gelir. Orman ile Basra'nın arasındaki mesafeye rağmen kendisine mahsus hisse ile koklaya koklaya, sevk-i tabiisi ile yatağına gelir. İşte bundan dolayı Kuteybe bu hususta deveyi misal getirmiştir.

Vatan üzerinde titreme, ona iştirak ve arzu Kur'an'da geçer. İnsanların elinde dolaşan mushaflarda yazılıdır. Yalnız saydığımız sebeplerden dolayı Türkün vatanına karşı duyduğu iştihak diğer insanlara göre daha fazla ve şiddetlidir. Kuvvetli bir azme sahip olmalarından ve alışmadıkları âdetlerden daha fazla Türkleri vatanlarına dönmeye sevkeden başka bir sebep de şudur: Şöyle ki, ikâmet etmek bir yerde eylemek, uzun müddet kalmak, beklemek, az hareket etmek, az işle meşgul olmak Türklere çok ağır gelir. Zira bünyeleri hareket üzerine kurulmuştur. Durmaktan

nasipleri yoktur. Ruhî kuvvetleri bedenî kuvvetlerinden daha fazladır. Onlar ateşli, hareketli, anlayışlı kimselerdir. Hatıraları çok, bakışları keskindir. Kıt geçimi âcizdir, uzun zaman, bir yerde kalmayı ahmaklık, rahatlığı ayak bağı, kanaatkârlığı azimsizlik, muharebeyi terketmenin zillet getireceğini kabul ederler. İşte Türklerin vatanlarına dönmek istemelerinin ve ona iştiyaklarının sebepleri bunlardır.”³²

Tarihin her döneminde fütühatlarıyla ün yapmış olan fatih millet her gittiği yerde imarda bulunmuş ve vatan edinmiştir. Gerileme döneminde bile düşmanlarına da parmak ısırtacak destanî kahramanlıklar, müdafaalar yapmış, her karış toprağı kanla sulamadan hiç bir kasabayı hatta köyü dahi terketmemiştir. Düşman, karalara ancak Türk şehitlerinin cesetlerine basarak girebilmiştir. Kanijeler, Pilevneler, Estergonlar başlı başına bir destandır. Kanijenin seksenlik kumandanı **Tiryaki Hasan Paşa** bir avuç müdafii ile Avusturya ordularını perişan eder ve Kanijeyi kurtarır. Devrin padişahı bu koca kurda vezirlik beratı gönderir. Müjdeyi alan ak sakallı gazi göz yaşları içinde mırıldanır; “ne iş yaptık ki bize vezirlik verilir, devletin mülkünü muhafaza zaten görevimizdir. Koca Devlet-i Aliye'nin vezirliği bizim gibi bir ihtiyara mı kaldı?” der.

Türk, vatan müdafaasında maddî çıkar peşinde değildir. Rütbe, nişan, madalya amaç değil, olsa olsa vasıttır. Asıl amaç din, devlet, millet, kutsallığına inandığı namusu, geride bıraktığı eşi Ayşe... anası Fatma... bacısı Suna'dır... 93 Moskof harbinde Anadolu orduları kumandanı **Gazi Ahmet Muhtar Paşa**nın kâtibi umumisi **Mehmet Arif Bey** “**Başımıza Gelenler**” isimli ibretli ve kıymetli eserinde madalya mevzuunda şöyle bir olay anlatır: “Yaralı bir subay gördüm ve kendisini arabayla taşıdım ve dedim ki, geçmiş olsun, kahramanlığının mükafatını görürsün. Bizzat kumandan paşaya seni mükâfatlandırmasını söyleyeceğim”. Münasip bir zamanda bu olayı paşaya anlatarak bu subaya madalya vermesini rica ettim. Paşa güldü; herkese madalya verecek olursak madalyanın kıymeti kalmaz onun hangi durumda vurulduğunu bil-

³² Câhiz; Halife Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Fazileti, s. 78-79.

miyoruz.” Bunu anlatan Mehmet Arif Bey, Paşanın o korkunç savaş boyunca ancak 5-10 kişiye madalya verdiğini yazıyor.

Fransız Akademisi üyesi **Claude Ferrere’in** dediği gibi; “Türkiye’nin son derece kuvvetli bir bünyesi vardır. Öyle görünüyor ki bu bünye kafası kesilse bile kendisini kolay kolay ölüme terketmeyecektir. Londra istediği kadar Atinalı uşaklarını Ankara’ya salsın, son söz henüz söylenmiş değildir.”³³

Gerçekten Türk milleti daima son sözü söylemesini bilmiş, Doğu’da Moskof a karşı, Nene Hatun’uyla tabya tabya savunmuş; Batı’da, Ayşelerin sırtında taşıdığı cephaneyle Yunan sürülerini denize dökmüştür. Çanakkale destanı ise tek kelimeyle bir harikadır. Dünyanın en güçlü ordularını ve donanmalarını 250.000 vatan evladının kanı pahasına da olsa hezimete uğratan şanlı Mehmetçiğe merhum Mehmet Akif şöyle sesleniyor:

**İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek
Şüheda gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rüku olmasa, dünyada eğilmez başlar.
Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor;
Bir hilâl uğruna, Ya Rab ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdat inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhid-i
Bedr’in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi...
Sana dar gelmeyecek Makberi kimler kazsın?
“Gömelim gel seni tarihe!” desem sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvara da yetmez o kitap...
Seni ancak ebediyetler eder istiab.
“Bu taşındır” diyerek Kabe’yi diksem başına;
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da rida namiyle,
Kanıyan lahdine çeksem bütün ecramıyla;**

³³ Claude Farrere, Türklerin Manevî Gücü, s. 138

**Ebr-i insanı açık türbene çatsam da tavan
 Yedi Kandilli Süreyya'yı uzatsam oradan;
 Sen bu avizenin altında, bürünmüş kanına
 Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına.
 Türbedarın gibi ta fecre kadar bekletsem;
 Gündüzün fecrile avizeni lebriz etsem;
 Tüllenen Magrib'i, akşamları sarsam yarana.
 Yine bir şey yapabildim diyemem hatırana.**

Büyük şair şehitler başbuğu Mehmetçiğe bütün coşkuluğu ile hitap ederek destanını bağlıyor;

**Sana gelmez bu ufuklar almaz bu Cihat
 Ey şehit oğlu şehit, isteme benden Makber.
 Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber.**

Dünyada yaşayan 800.000.000 (Sekizyüz milyon) Müslüman arasında **"Mehmet"** ismi yalnız Müslüman Türklerde vardır. Peygamberimizin has ismini, Ona duyduğu hürmet ve edeb düşüncesiyle **"Muhammed"** ismini kısaltarak kullanmış **"Mehmet"** demıştır. Şanlı askerine **"Mehmetçik"** unvanını takmıştır. Diğer Müslüman milletlerde ise bu dikkat ve saygıyı göremiyoruz. Gerek vatan sevgisi gerekse şehitlik ve gazilik anlayışı Türkün şahsında gerçek anlamına kavuşmuştur.

Akif; bunu "Ordunun Duası'nda ne güzel dile getiriyor:

**'Türk eriyiz milletimiz kahraman...
 Müslümanız, Hakk'a tapan Müslüman,
 Putları Allah tanıyanlar, aman
 Mescidimin boynuna çan asmasın...**

Daima Hakk'a tapan ve Hakk'ı tutan Türk milleti mabedinin göğsüne nâmahrem elinin değmemesi için mücadele etmiş, ölmüş-öldürmüş ama namusunu çiğnetmemiştir.

Türk milletine en büyük armağanı (İstiklâl Marşı) bırakan Mehmet Akif Ersoy bu ölümsüz eserinde gelecek nesillere da şâmil olmak üzere şöyle sesleniyor:

Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın;
 Siper et gövdeni dursun bu hayasızca akın...
 Doğacaktır, sana vadettiği günler Hakk'ın
 Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.
 Bastığın yerleri "Toprak diyerek geçme tanı!"
 Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
 Şen şehit oğlusun incitme yazıktır atanı.
 Verme dünyaları alsan da bu Cennet vatanı.

Bu vatanın mübarekliğine dikkat çeken merhum Akif şöyle devam ediyor:

**Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
 Şüheda fışkıracak topağı sıksan şüheda!
 Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hûda,
 Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.**

Arkasından en içli duygularla Cenab-ı Allah'a huşu içinde şöyle yalvarıyor:

**Ruhumun senden, ilâhî şudur ancak emeli;
 Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
 Bu ezanlar -ki şahadetleri dinin temeli
 Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli.**

Biz de Âkif'e katılıyor Yüce Allah'tan yardım ve nusret diliyoruz. Yine bütün samimiyet ve ihlasla dileriz ki büyük şairin ruhu şâd, makamı Cennet ola.

Görüldüğü gibi tarih boyunca vatanın kutsallığını öz benliğinde duymuş bir milletin çocukları iken bu gün bu bağların zayıfladığını görmenin üzüntüsü içindeyiz. Bir avuç hainin vatanı parselleme oyunlarına karşı kahir ekseriyeti teşkil eden millet çoğunluğu, üzerine ölü toprağı saçılmışcasına büyük bir gaflet içindedir. Tarihin hiç bir döneminde rastlanmayan bu uyku hastalığından kurtulmak zorundayız. Tarih boyunca kısa da olsa gaflete düşmemizin zararından milyonlarca şehit ve toprak kaybı pahasına da olsa Allah'ın lutfu ile kurtulmak imkânını bulmuştur.

Dün dışdaki düşmanlarla kana kan, cana can döğüşen Türk milleti dünkünden az olmayan haricî düşmanların yanında bir de içimize kol salmış yabancı ideolojilerin uşakları olan **kızıl komünist moskof uşakları, bölgeciler** ve bunlara paralel olarak yurdumuz **Siyonist uşağı** kökü dışa bağılı olan **Hür Masonlar Cemiyeti** vardır. 1974 yılına kadar gizli çalışan **Türk Yükselme Cemiyeti** ismi altında faaliyet gösteren bu fesat yuvası, maalesef bağımsızlık şarkısı söyleyen ve sözde Millî Görüş sahibi olduğunu iddia eden gafillerin ortaklaşa kurdukları hükümet döneminde mason locaları kanun himayesine alınarak serbestçe çalışma imkânına kavuşmuştur. Görüldüğü gibi tehlike geçmişte anlattığımız bütün badirelerden daha vahimdir. Kurtuluş Savaşı başlarında merhum Mehmet Akif Bey Türk milletine sesleniyordu:

**Vatanın takati yoktur yeniden ihmale;
Dolu dizgin gidiyor, baksana, izmihlale!
Ey cemaat, uyanın, elverir artık uyku!
Yok mu sizlerde vatan namına hiç bir duygu?
Düşmeden pençesinin altına istikbalin.
Biliniz kadrini hürriyetin, istiklâlin,
Hem vatan gitti mi, yoktur size bir başka vatan;
Çünkü mirasyedi sail, kovulur her kapıdan!
Göçebeyken koca bir devlet kurmuş bünyat
Çerge halimde mi görsün sizi kalkıp ecdat?**

Sanki bu büyük şair bu gün bütün haşmetiyle aramızda bugünkü acıklı hâlimiz karşısında yüzümüze tükürürcesine haykırmaktadır.

**Beş on vatansız için nara yakmayın vatani!
Huda rızası için kaldırın nifakı... Günahı!
Alev saçaklara sarsın mı, Ya ibad-Allah?
Sararsa hangimizin hânümânı kurtulacak?
O bir tutuşmaya görsün, ne od kalır, ne ocak!
Neden beş altı vatansız beş altı kundakçı
Yığın yığın buluyor arkasında kundakçı?**

Ey bu milletin, bu vatanın nimetleri ile perverde olanlar, günümüzdeki gerçek bu değil mi? Beş-on vatansız, yordakçılarının desteği ile son müstakil Türk Devleti'ni yıkmak için her türlü şeniati işleliyor mu?

Yaşadığımız şu buhranlı dönemde Akif dilinden Türk mil-
letine sesleniyoruz;

**Lâkin, hain milyonları örten şu yığından
Tek kolda “Yapışsam...” demiyor bir tarafından!
Sahipsiz olan memleketin batması Hak'tır;
Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.
Feryadı bırak, kendine gel, çünkü zaman dar...
Uğraş ki telâfi edecek bunca zarar var.
Feryad ile kurtulması me'mul ise haykır!
Yok, yok! hele azmindeki zincirleri bir kır!
“İş bitti... sebatın sonu yoktur!” deme, yılma!
Ey millet'i merhume, sakın ye'se kapılma!**

Bu müthiş mısraların yazıldığı yıllarda vatanın bugünkü ka-
dar tehlikede olduğunu sanmıyorum. O gün karşımızdaki düşman
ve hedefler açıkça biliniyordu ve Türk milleti bu düşmanlara karşı
yek vücut bütünleşme içinde bulunuyordu. Halbuki öyle miyiz?
Maalesef ki tam aksine fesat tezgâhları millî bünyemizi tahrip et-
miş, kardeşi kardeşe, babayı oğula düşman hâla getirmiştir. Açıkça
düşman hudutlardan geçmiş içimizde kol gezmektedir.

Akif ne güzel söylüyor:

**Tefrika girmezse bir millete düşman giremez.
Toplu vurursa yürekler onu top sindiremez!**

Akif'e aynen iştirak ederek diyoruz ki: Türkiye'nin tek
kurtuluş ümidi birlikte, beraberlikte, kardeşliktedir. Edirne'den
Hakkari'ye, Kars'tan Muğla'ya, Trabzon'dan Antalya'ya bu mü-
barek topraklarda yaşayan 70 milyon Türkün bir beyin gibi dü-
şünmesi, bir kalp gibi çarpışması ile mümkündür.

Cenabı-ı Allah'tan milletimizi fesatçılarının şerrinden ko-
rumasını dilerken son olarak:

“Ey Türk Kendine Dön” diyoruz.

III
MİLLET VE SOY

MİLLET VE SOY

Bazı milliyetsizlerin ve soysuzların iddialarının aksine **millet** te soy da vardır. Millete ve soya karşı en büyük düşmanlık şüphesiz ki komünistlerden gelmektedir. Kızıl felsefenin amacı dini, dili, milliyeti ve aileyi ortadan kaldırmak, insanlığı robotlaşmış bir sürü hâline getirip sonra sömürmektir. Siyonizmin birer kuklası olan **Mason Locaları** da birçok noktalarda **komünistlerle mukaddes** duyguları yok etmede işbirliği hâlinde faaliyetler sürdürdüğü bilinen bir gerçekken, bunun dışında Türk milletine ve milliyetçiliğine karşı başka bir cinayet de İslâm adına işlenmektedir. İslâm perdesi arkasına gizlenen azınlık ırkçılarının bu davranışları komünistlerinkinden daha tehlikeli ve daha tahripkârdır.

Halbuki İslâm, onların iftiralarından münezzehtir, pakdır. Bizzat Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de Hucurat suresinde “Ey insanlar doğrusu biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler hâline koyduk”³⁴ buyurmaktadır. Kâinatta mevcut canlı ve cansız bütün yaratıkların yaratıcısı ve Rabbi olan Cenab-ı Allah şöyle buyuruyor:

“O gökleri o yeri yaratması dillerinizin ve renklerinizin birbirine uymaması da O'nun ayetlerindedir. Hakikat bunlarda âlimler için elbet ki ibretler vardır.”³⁵

Her iki âyetin hükmü de gayet açık ve sarihtir. Yani yüce Allah insanı bir erkekle bir dişiden yarattığını milletlere ve kabilelere ayırdığını, renk renk, boy boy tasnif edilerek ayrı ayrı diller öğretildiğini ve bunun da Allahın açık ayetleri olduğunu beyan ederek bu konuda âlimler (ilim sahipleri) için ibretler var buyurmaktadır.

³⁴ Kur'an-ı Kerim, Hucurat suresi, âyet: 13.

³⁵ Kur'an-ı Kerim, Rûm suresi, âyet: 22.

Gerçek böyle değil mi? Allah'ın bütün insanları aynı renkte, aynı boyda yaratması ve bir lisan konuşturması elbet ki mümkündür.

Kesin hüküm şu ki; dil, renk, soy konusunda insanoğlunun hiç bir dahli yoktur. Kur'an'ın gerçek tefsiri hadis-i şeriflerdir. Peygamberimiz bir hadisinde bu mevzua açıklık getiriyor. Buyuruyorlar ki;

“Soyunuzu, sopunuzu bilin, tanıyın ki; akrabanızla olan bağlılığı vasletmiş (idame etmiş) olasınız. Zira hakikat şudur ki, (o bağlılık) kesilince akraba için yakın da olsa (hakikatta) yakınlık yoktur. O vasledilince akraba uzakta olsa hakikatta uzaklık yoktur.”³⁶

Soyumuzu sopumuzu yani kan akrabalarımızı unutmamızı sıkı sıkıya tenbihleyen Peygamberimiz bize numune-i imtisal olsun diye kendi soyunu sayarak Hz İbrahim'e kadar çıkarmıştır. Ceddimiz Selçuklular ve Osmanlılar da aynı yolu takip ederek, atalarını saymış Oğuz Han'a kadar ulaştırmışlardır. Bundan dolayı Müslüman milletlerde şecere (Soy Kütüğü) büyük itibar görmüş, her aile soy kütüğü tanzim etmiştir.

Peygamberimiz başka bir hadis-i şerifte şöyle buyuruyorlar: “Akrabanız akrabanız, onları sakın ihmal etmeyiniz. Sila-ı rahmi, yani onlarla münasebet ve muhabbeti kesmeyin.”³⁷

Zaten Cenab-ı Hak mütemediyen zekât (içtimaî yardımlaşma) konusunda nisap sahibi yani dince zekât vermekle yükümlü olan Müslümana emri ilk önce soyca, kanca yakın olanların yardımına koşmasını, sonra diğer Müslümanlara yardım etmesini emretmektedir ki bu da İslâm'ın bu mevzuda ne kadar hassasiyet gösterdiğini isbatlamaya kâfidir. Konu öyle açık ki, Ahiret'te dahi soy bağı, akrabalık unutulmamaktadır.

Peygamberimizin açıklaması şöyledir: “Şehit Ahiret'te kendi ailesinden akrabasından yetmiş kişiye şefaet eder.”³⁸

³⁶ H. Basri Çantay, On Kerre Kırk Hadis, C. 2, s. 195.

³⁷ H. Basri Çantay, On Kerre Kırk Hadis, C. d. s. 156.

³⁸ H. Basri Çantay, On Kerre Kırk Hadis, C. 1, s. 212.

Bu âyetlerin ve hadis-i şeriflerin ışığı altında islâmiyet milliyetçiliği ve kişinin milletini sevmesini emretmektedir. Demek ki, millet vardır. Her Müslüman milletini sevmelidir. Her Türk dinini çok iyi öğrenmeli, milliyetçilik ile ırkçılığı birbirinden ayırabilecek bilgilere sahip olmalıdır ki, azınlık ırkçılarının **haşa İslâm adına** yürüttükleri Türk düşmanlığı kampanyasını çürütebilsin. Müslüman Türk sana milletini sevmeni Peygamber öğütüyor, buyuruyor ki; **“Kişi kavmini (milletini) sevmekle kınanamaz.”**

Milletini sev, onun yükselmesi için gece gündüz uyuma dinlenme, fakat bu sevgin başka milletlere hor bakmanı gerektirmez.

Bu sevginin amacı milletini mutlu kılmak, devletini, daim törelerini yaşatmak gayesini gütmektir. Bil ki senin ataların tarih boyunca küçük ve basit milletlerin tevessül ettiği ırkçılık kompleksine düşmemiştir. Zaten her milliyetçinin feyz kaynağı Hak'tır, hakikattir, ecdat yoludur. Büyük hasletlerle yaratılmış insanlığı yönetmek üzere yola çıkmış, Türk milletine mensupsun. Tarihte onun ismi Cund Allah (Allah'ın Ordusu) olarak geçmektedir. O'na lâayık ol töremize göre **“Oğul atayı geçmelidir”**. Unutma ki; görevin ulvî ve büyüktür. Bugünkü sıkıntılarının arzı ve geçicidir. Yarının büyük hedefleri seni bekliyor.

Her milletin yaratılış bakımından özellikleri vardır. Mensup olduğun millet de mayası ve terkibi bakımından Allah'ın lütfuna mazhar olmuştur. Kişilerin dereceleri Allah katında müsavî olmadığı gibi milletlerin dereceleri de farklıdır. Cenab-ı Hak zaman zaman bazı milletlere üstünlükler bahsetmiştir. Ta ki doğru yolda devam ettiği müddetçe. Şu âyet-i Kerime de bunun isbatı değil mi? “Ey İsrailoğulları sizlere ihsan ettiğim nimetimi ve atalarınızı vaktiyle âlemdeki ümmetlerin üzerine üstün kıldığımı hatırlayın.”³⁹

Bu âyette Yahudilere, bütün insanlara ve ümmetlere karşı açık bir üstünlük verdiği beyan edilmektedir. Bundan sonraki müteaddid âyetlerde ise buna lâayık olamamalarından dolayı

³⁹ Kur'an-ı Kerim, Bakara suresi, âyet: 122.

çeşitli nankörlük, sapıklık ve azgınlıklarından dolayı bu nimetlerin ellerinden alındığı gibi en aşağı derecelere itildiği, hatta öyle bir zillet ki binlerce yıl yurtsuz ve yuvasız dünya yüzünde hor ve hakir olarak dolaştıkları bilinen bir hakikattir.

Allah Asr-ı Saadet ve müteakip yıllarda bu nimeti Araplara vermiş, Emevî ve Abbasilerin tutum ve davranışları onları da bu imkândan mahrum bırakmıştır. Kur'an onları ikaz ettiği halde gevşemiş ve çözülmüşlerdir.

“Ey iman edenler! İçinizden kim dininden dönerse Allah mü'minlere karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu, kendisinin onları seveceği bir kavim getirir ki; onlar Allah yolunda savaşırlar ve hiç bir kınayanın kınamasından, dedikodusundan çekinmezler, bu Allah'ın lütfü inayetidir ki; onu kime dilerse ona verir. Allah ihsanı bol olan en çok bilendir.”⁴⁰

Arabların cihaddan yüz çevirerek haddi aşmaları, ilerde de görüleceği gibi korkunç derecede arabcılık ve ırkçılık yapmaları sebebiyle, zaafa düşmeleri, tarihen de sabit olduğu gibi, yukarıdaki âyette de görüldüğü üzere bu kutsal görev Türk milletine tevdi edilmiştir. Bu büyük görevi 1000 yıldır samimiyet ve muvaffakiyetle devam ettiren Türk milleti, büyük düşmanlıklar ve suikastler neticesi yorgun düşmüştür. Ama ata sözü gereğince “Yiğit düştüğü yerden kalkar”: Zaten diğer İslâm milletleri içinde bu görevi yürütebilecek bir güç olmadığı gibi, en ufak bir iz dahi mevcut değildir. O hâlde görev yine bizdedir ve bize düşmektedir. Buna lâayık olmaya çalışmak bu yüce ihsanı kaçırmak dinî, millî ve insanî vazifemizdir.

Birçok hadis-i şerifte güçlü Müslüman zayıf Müslümandan, cesur mü'minin korkak mü'minden üstün olduğunu buyuran Peygamberimiz, şu hadis-i şerifinde de aynı soydan olan Arap kabilelerinin bir kısmının diğer kısmına karşı, üstün ve faziletli olduğunu buyurmaktadır: “Eslem, Müzeyne ve Cüheyne'nin bir kısmı, yahut Cüheyne ve Müzeyne'nin bir kısmı Allah nezdinde

⁴⁰ Kur'an-ı Kerim, Maide suresi, âyet: 54.

yahut kıyamet gününde Esed, Tamim, Havazin ve Gafatan'dan daha hayırlıdır. Ravi (Buhari ve Müslim)⁴¹

Hayırlı olduğu bildirilen Arap kabileleri kendi arzuları ile İslâm'a intisap etmiş olmaları sebebiyle Peygamber dilinden övgüye mazhar olmuştur. Mensup olduğumuz Türk milleti de Abbasî Devleti'nin inkırazı sırasında Müslümanların en buhranlı yıllarında kitle hâlinde bir günde 200.000 çadır, yaklaşık en az bir milyon kişi toptan kendi arzuları ile İslâm dinini seçmiş, bu olaydan sonraki İslâm Dünyasının çehresi değişmiştir. Daha önceki dönemlerde de ahlâk, fazilet ve üstün niteliklere sahip olan Türk milleti, Milâdi X. asırdan itibaren derece bakımından en ön safa geçmiştir. Peygamberimiz birçok muteber hadis kitaplarında kayıtlı olan bir hadisinde milletlerin fitratlarında yani mayalarında özellikler olduğunu beyan etmektedir; "İnsanlar madenler gibidir. İrk (soy, kan) da esastır. (Yani iyi ve kötü, gizli bir çok hasletlere câmidir, irsiyetin mayasıdır.) Kötü edep (ve terbiye) de kötü ırk gibidir."⁴²

Aynı hadis Diyanet İşleri Başkanlığınca müteaddid baskıları yapılan **A. Himmet Berki'nin** te'lif ettiği **239 Hadis** isimli kitapta ve **Bekir Sadak'ın** tercüme ettiği Büyük Hadis Kitabı "**Taç Tercümesi'nde** kayıtlıdır. İşte bu gerçeğin ta kendisidir. Çünkü Peygamber buyurmaktadır. Biz de aynı şeyi savunuyoruz. Edepliğin edepsizden, doğrunun yalancıdan, imanlının imansızdan, mücahidin korkaktan üstün olduğu değil mi bu saydığımız. Yüksek karakteri binlerce yıldır savunan ve yaşayan en yüksek seviyeye çıkararak Türk milletidir. Böyle olduğu dost ve düşman herkesçe teslim edilirken milletimizin üstün vasıflı ve yüksek karakterli olduğunu söylediğimiz zaman, rengi sararan ve öfkeyle bize ırkçı diyen zavallılara acıyorum. Çünkü ırkçılık ve İslâm tarihinde ve günümüzdeki tatbikatlarına Türk milletinin ırkçılık gibi küçük ve basit inançlardan münezzehe olduğunu ilerde tarihî belgelerle açıklayacağız.

⁴¹ Taç Tercümesi (Büyük Hadis Kitabı) C. III., s. 777. H. No: 1243.

⁴² H. Basri Çantay, 10 Kerre 40 Hadis, C. I, s. 65.

Şimdi kısaca milliyetçiliği ve milliyetçilikten neyi kastettiğimizi izah edelim:

Ziya Gökalp'a göre milletin tarifi şöyledir; "Millet, dilce, dince, ahlâkça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir topluluktur."⁴³

Bazı bilim adamlarınca vatan birliği, millî hukuk, millî edebiyat vs. ile tarif genişletilmekte ise de bunların kültür, örf ve geleneklerin içinde bulunduğu muhakkaktır.

Yukarıda sıraladığımız milleti millet yapan vasıflara bağlı olan bu değerler ile yaşamayı kendisine düstur edinen Türk milletini ve devletini ebediyete kadar yaşatma ülküsüne kendini adayan herkes milliyetçidir.

Çocukluk yıllarımda, 1938 senesinde köy köy dolaşarak kafatası ölçen bizzat kendi köyümde şahit olduğum C.H.P.'nin dünkü ırkçılığının karşısında olduğumuz gibi bu günkü yeni C.H.P.'nin "**Halklar Sloganı**"nın da kesin olarak karşısındayız.

Bizce kendini Türk sayan, Türk milletinin yükselmesi için çaba sarfeden, derdiyle hemdert olup sevinciyle sevinen Türk Devleti'nin devamlılığı ve bölünmezliği konusunda tavizsiz ve kararlı olan her Türk vatandaşı ister Garplı, isterse Şarklı olsun Türkoğlu Türktür. Aslında doğulu-batılı, kuzeyli-güneyli gibi coğrafi terimlere de karşıyız. Elimizde kalan son vatan parçasının; Anadolu'nun doğusuyla batısıyla adı, tek kelimeyle "Türkiye" dir. Burada yaşayanların % 99,5'i Türktür. Devede kıl misali 100.000 civarında olan Rum, Ermeni, Yahudi hariç ki onlar da Milleti'nin Al-i Menfaatlarına ters düşmedikleri müddetçe bizden insanlık ve şefkat göreceklendir. Yok eğer Rum, Yahudi, Ermeni, Türk Devleti aleyhine ihanetlere devam ederse, yabancılara casusluk yaparsa Türk Milletini ticarî sahtekârlıklarla soyarak Atina'ya, Tel-Aviv'e yahut da Fransa ve Amerika'ya dünyanın sair devletlerinde örgütlenmiş bulunan Ermeni Komitelerine Türkiye'den para aktarmak suretiyle ekonomimizi zayıflatmak ve düşmanlarımıza yardım etmek yolunda berdevam iseler,

⁴³ Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları (1000 Temel Eser serisi), s. 2.

elbette ki devlet haklarından gelir ve gelmelidir. Çünkü hiç bir millet böyle bir ihanete seyirci kalmaz. Bu tip ihanetler benliğinden kopmuş bir Türk tarafından da irtikâp edilse cezası Rumun, Ermeninin ve Yahudinin çarpılacağı cezadan az olması asla düşünülemez. Milliyetçi felsefenin iktidarında yabancıların olduğu kadar Türkün Türkü soymasına da asla müsaade edilmeyecektir. Soyguncu, vurguncu, karaborsacı ve tefeci hangi millette mensup olursa olsun vatan haini ve millet düşmanıdır. Yalan rüşvet, adam kayırma, karaborsa ve irtikâp milliyetçilik düşüncesinin hududları dışındadır.

İmparatorluk döneminde hasseten Tanzimat'tan sonra geniş hürriyete kavuşan etnik gruplar açık-seçik olarak alenen Türk düşmanlığı yapmışlar, devletin sahibi aslisi olan Türkü ezmeyi, ona her fırsatta hakaret etmeyi baş gaye edinmişlerdir. Bir taraftan batıl inançlarını Türk unsurunun da kafasına empoze etmişlerdir ki, meselâ; Rumlar için matem günü olan İstanbul'un fetih günü mübarek salıyı haftanın uğursuz günü olarak Müslüman Türke kabul ettirmişler. Bu bâtil inanca göre salı günü yola çıkmak ve yeni bir işe başlamak uğursuzluk olarak telkin edilmiştir. Halbuki Allah katında günlerin uğursuzu yoktur, yalnız faziletlisi vardır. O da müminlerin bayramı olarak nitelendirilen **cuma** günüdür. Eğer ikinci bir kutsal gün ararsak o da salı günüdür. Çünkü o gün Peygamber'in hadis-i şerifinde müjdelediği İstanbul fethi gerçekleşmiştir. Ve yine o gün Müslüman Türk cihan devletinin temelini atmış **Orta Çağ**'ı kapayıp **Yeni Çağ**'ı açmıştır. Ama ne yazık ki millî şuurlarını devamlı ayakta tutan Rumlar, bunda dahi muvaffak olmuştur. Bunun dışında, Türk milletini hakir ve aşağılık göstermek için her türlü ahlâksızlığa tevessül etmişler, âdi ve çirkin sloganları yaymışlardır. Bunlardan bir misal vermek istiyoruz:

“Al turpu vur Türke yine yazık bu turpa”...

Türkü turptan da değersiz göstermeye çalışan azınlık ırkçıları o kadar azıtmışlar ki II. Abdülhamit zamanında saray bahçesinde cereyan eden şu olay ibret vericidir:

“Saray'da görevli olan bir Arnavut, bahçıvanlık yapan bir Türke, mayası icabı pis Türk diye haykırır. Sarayın penceresin-

den bu hakarete şahit olan İslâm halifesi ve büyük Türk Hakanı II. Abdülhamit Han şöyle haykırır: **Unutma ki ben de Türküm.**"

Başka bir olay da büyük milliyetçi Ahmet Vefik Paşa'nın Bursa Valiliği sırasında cereyan eder. Paşa, Bursa Valisi iken kazalara teftişe çıkar. O günlerde Osmanlı camiasına dahil bütün milletler milliyetlerini açıkça ifade eder, fakat devletin asıl unsurunu teşkil eden Türkler bunu sanki bir suçmuş gibi saklardı. Bursa o tarihlerde bir iskân ve göçmenler bölgesiydi. Paşa uğradığı bir kazada halkla sohbet ederken karşısındakilerin milliyetlerini sorar, herkes göğsünü gere gere Boşnakım, Arnavutum, Gürcüyüm, Çerkezim der. Sıra rengi soluk bir ihtiyara gelir. Adamcağız ezile büzüle: "Türküm efendim" der. Bunun üzerine Paşa: "Niçin saklıyorsun öyle" diye sorar, "Türk olmak bir kabahat mi? Bak ben Türküm". Sahimi Paşa sen de Türk müsün? demek Türkten de paşa olurmuş ha! cevabını verince Ahmet Vefik Paşa'nın gözleri dolar: "-Paşa da kim oluyor, Türklerden padişah çıkar, padişah anladın mı? dedikten sonra rahatça ağlayabilmek için تنها bir yere çekilir."⁴⁴

Evet fütuhatları yapan, büyük devletler kuran ve yaşatan, dünyanın sitayişle bahsettiği Türk milleti öz yurdunda hor ve hakir görülüyordu. Devletin külfeti ona, nimeti ise başkalarına (azınlıklara) tevdi ediliyordu, işte Türkçülük milliyetçilik akımı böylece başladı. Türk buna mecbur bırakılmıştı. Çünkü azınlıklar dernek ve cemiyet kurmuşlar, çeşitli eylemlere de geçmişlerdi. Bir kısım Türk münevverlerini de hürriyet ve müsavat gibi teranelerle rotalarına alan etnik unsurlar ve onları her fırsatta teşvik eden, tahrik eden İngiliz, Fransız ve Moskof, gayelerine ulaşmış vakitsiz olarak I. Meşrutiyeti ilân ettirmişlerdir. Kurulan **Meclis-i Mebusan'ın** kahir ekseriyetini azınlıklar, gayr-i Türkler teşkil ediyordu. Bugün bize hürriyet kahramanı olarak yutturulan o günün sadrazamı **Mithat Paşa** ve şürekası öyle bir Kanun-i Esasî yapmışlardır ki; bu taslağı okuyan Türk hakanı Abdülhamit; "Paşa! Paşa! Bu Kanun-i Esasî yürürlüğe girerse milletimin hâkimiyet hakkı ne olacak" diye kükrer.

⁴⁴ Cemal Kutay, Tarih Konuşuyor, C. VII. sayı: 39, s. 3122.

Hürriyet teranesine kendisini kaptıran Mithat Paşa o kadar ileri gitmiştir ki; Sırp, Bulgar komitacıları ile o günün anarşist azınlık, İslâm gençlerini de İstanbul'da kol kola yürütmüş, Türk Bayrağına **Hilâlin** yanına bir de **Haç** takmıştır. Bu şartlar içinde yukarıda bahsettiğimiz **Meslis-i Mebusan**, demode silâhlı eğitimi noksan bir orduya sahip olan Türkiye Devleti'ni meşhur 1877-1878 Türk-Rus 93 Moskof savaşına itmiştir. Elinden yetkileri alınan Türk hakanı Abdülhamit Han, bütün gücüyle direktmişse de devletin felâketini hazırlayan Rumeli'nin (Rumeli) kaybına ve doğuda Kars, Ardahan, Erzurum gibi vilâyetlerin elimizden çıkmasına, milyonlarca vatan evlâdının can vermesine sebebiyet veren bu savaşı önleyememiştir.

Devleti harbe iten azınlıklar meclisi bu savaşta Türk Devleti'nin zararları çıkacağını kesin olarak biliyordu. Zaten başlıca arzuları idi. Bu kendi milletlerinin istiklâli için gerekli ve şarttı. Biz bu ekmeksizleri değil onların piyonu olan sözde Türk sahte hürriyetçileri, kafasız aydınları suçluyoruz.

Ne yazık ki bu gün bu Meclis'i Mebusan'ın kapatılmasını tenkit eden bir sürü zavallı Türk vardır ve bundan dolayı Abdülhamit Han istibdadıdır. Meşrutiyet ve parlâmento düşmanı olarak ilân edilir. Soruyoruz: Peki, Abdülhamit Han bu Meclisi kapatmayı devlet için yok olmasına göz mü yummalıydı? Elbette hayır. Her insanın olduğu gibi Abdülhamit Hanın da kusuru vardır. Hakkında söylenilenin aksine çok merhametli ve halîmselîm olması ki bu bir noksandır. Kapatmakla kalmayıp, devleti perişan eden bu meclisten hesap sormalı, sadrazam dahil Divan-ı Harbe sevk etmeliydi.

Felâketler birbirini kovalamış, Birinci ve İkinci Balkan Savaşı arkadan Birinci Dünya Harbi memleketi harap ederken her kafadan bir ses çıkıyordu: **Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük** akımları âdeta çarpışıyor. Osmanlılık sloganına yapışanların çoğunluğu ve İslamcılık hareketini yürütenlerin bir kısmı bu fikirlerde samimî değillerdi. Bu fikirleri paravana olarak kullanıyorlar, aslında azınlık ırkçılığı ve Türk düşmanlığı yapıyorlardı.

Büyük şair merhum **Mehmet Akif** de **İslamcılar** grubuna dahildi. Türkçülük akımına şiddetle karşı çıkıyor, ateşli makale-

ler yazıyordu. Halbuki hücum ettiği Türkçüler de öz be öz Türk ve Müslümandılar.

Ancak yılların getirdiği ızdırap ve felâketler, azınlık ırkçılarının tutumu Akif'in kafasında inkılâp yaratmış, İngiltere'nin desteğiyle Yunan palikaryalarının İzmir'e çıkmasını fırsat bilen yerli Rumlar Türk halkına karşı katliama ve zulme yönelmişlerdi.

Hasan Basri Çantay "**Merhum Âkifnâme**" isimli eserinde şöyle bir hâdise anlatır: "Beş-on arkadaşı toplanmış, Rum mezalimini konuşuyorduk. Bir kişi telâşla içeri girdi. Asırlarca Türk milletinin nimeti ile perverde olan yerli Rumların Türk halkına karşı giriştikleri hunharca zulümlerden söz etti. O koca Akif birden haykırdı (Orada derhal bir Türk Ocağı açınız) deyince merhum Akif'le birlikte toplantıya gelen zevat hayret içinde (üstad sen de mi?) demesiyle Akif; "Evet ben de" diyerek kararını açıklıyordu. Bundan sonra gerçekleri bütün açıklığı ile gören, ihanet ve suikastlerin şahidi olarak olgunlaşan Mehmet Akif karşımızdadır. O artık gerçek anlamda bir milliyetçidir. Artık Türk milletine hitap ediyor;

"Bir zamanlar biz de millet hem nasıl milletmişiz:

Gelmişiz dünyaya, milliyet nedir öğretmişiz!. Hadiseler devamlı inkişaf ediyorken Halife'nin Cihad-ı Ekber ilânına rağmen, Müslümanlar, bu fermana bigâne kalmakla da yetinmeyip yer yer düşmanla da iş birliği yapmışlardır.

Türk-İslâm düşmanı müstevlilere karşı İslâm'ın şerefini korumak bir avuç Türke kalmış, Allah'ın lütfü ve inayetiyle bu uğraştan muzaffer olarak çıkmıştır. Bu hadiseler içinde bilfiil mücadeleye iştirak eden camiden camiye, cepheden cepheye koşan Akif'in İstiklâl Savaşı'nda payı büyüktür. Büyük Türk milletine armağan ettiği ölümsüz İstiklâl Marşı'nda bütün haşmetiyle Türk bayrağına şöyle sesleniyor:

**"Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl,
Kahraman ırkıma bir güll... ne bu şiddet bu Celâl?
Sana olmaz, dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl."**

Merhum, son mısralarını şöyle bağlıyor:

**“Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl!
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlal;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl.”
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet.**

Daha önceleri milliyet kelimesinden bile bahsetmekten kaçınan Akif ırk kelimesini kullanmakta bile beis görmemiştir. Şimdi soruyoruz; uyanmamız için illâ bir musibetle mi karşılaşmamız lâzım? Halbuki, biz ısrarla “felâket kapıyı çalmadan, kucaklaşıp kaynaşalım, aynı milletin çocukları olmanın idrakine varalım ve Türk milliyetçiliği etrafında birleşelim” diyoruz. Ve böylece Türk milliyetçiliğinin adını koyuyoruz.

Kaderde, kıvançta, kutsal değerlerde vatanın ve milletin bölünmezliği inancında birleşen her Türk vatandaşına sesleniyor, kutsal davanın saflarına çağırıyoruz. Bu davaya katılan herkese Türk ve Türk milliyetçisi diyoruz. Konuyu merhum Akif'le kapatıyoruz;

**“Vatanın takati yoktur yeniden ihmale;
Dolu dizgin gidiyor, baksana izmihlale!
Ey cemaat, uyanın elverir artık uyku!
Yok mu sizlerde vatan namına hiçbir duygu?
Düşmeden pençesinin altına, istikbâlin,
Biliniz kadrini hürriyetin, istiklâlin.**

IV
IRK VE IRKÇILIK

IRK VE IRKÇILIK

İslâm inancına ve İlâhî dinlere göre kâinatın yaratıcısı Cenab-ı Allah'tır. Yer yüzünü donatıp şenlendirmek ve zatına kulluk etmek üzere mahlukâtın en mütakâmili ve şerefli olan insanoğlunu, sulbünden türediğimiz ilk insan ve ilk Peygamber Hz. Âdem'i (çamurdan) yaratmıştır.

Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de "Ey inananlar doğrusu biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık, sizi milletler ve kabileler hâline koyduk ki birbirinizle kolayca tanışasınız, şüphesiz Allah katında değerliniz O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Allah bilendir, haberdardır."⁴⁵

Kur'an'ın açık ve sarîh hükmü, bir erkek ve dişiden yaratılan insanın yine Cenab-ı Allah'ın hüküm ve iradesi ile milletlere ve kabilelere ayrıldığı kesin olarak ifade edilmektedir. Bu ayrımın **Nûh Tufanı**'ndan sonra gerçekleşmiş olduğu, II. Adem olarak nitelendirilen Hz. Nuh'un; **Ham, Sam, Yafes** isimindeki üç oğlundan insan soyunun çoğaldığını ve Türklerin atasının ise **Yafes** olduğunda bütün tarihçiler ittifak etmektedir.

Ayeti kerimede buyrulduğu gibi insanları tanışmaları, bir-biriyle yardımlaşmaları ve dünya hayatının idamesi için milletlere ve kabilelere ayıran Cenab-ı Allah her millete ayrı bir özellik ve kabiliyet vermiş, üstünlüğü takvaya ve kulluğa bağlamıştır.

Ayeti koyduğu kurallara uyan insanın **ferden fert** dahi olsa üstünlüğü muhakkaktır. Allah tarafından terbiye edilmiş ismet sahibi insanlığı Hakk'a davetle görevli olan peygamberler de fazilet yönünden derecelidir.

Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Hz. Muhammed (SAV) Kur'an'da, isimleri geçen diğer peygamberlerden üstündür. Bütün peygamberlerin en üstünü de son peygamber olan Hz. Muhammed (SAS) dir. Sahabeler içinde de derece itibarı ile birbiri-

⁴⁵ Hucurat suresi, âyet: 13.

ne üstün faziletli zevat olduğu gibi Hz. Ebubekir de takva bakımından bütün sahabelerden üstündür.

Hal böyle olunca millet ve kabilelerin de Allah'ın bu lütfuna mazhar olduğunu, sapıklığa ve dalâlete düşmeleri sonucu bu nimetin ellerinden alınarak zelil ve perişan olduklarını görmek mümkündür.

Kendilerine bahşedilen üstünlük nimetinin kadrini bilmeyen milletlerin başında Yahudiler gelmektedir. Kur'an-ı Kerim bu konuda şöyle diyor: "Ey İsrailoğulları size verdiğim nimeti ve sizi âlemlere üstün kılmış olduğumu hatırlayın."⁴⁶

Cenab-ı Allah Yahudi milletine, geçmişı hatırlatarak kötülüklerden vazgeçmelerini ihtar ediyor. Diğer âyetlerde de İsrailoğullarına verilen nimetler sıralanıyor:

- Hz. Musa'nın önderliğinde Firavun'un şerrinden kurtulmaları, Kızıldeniz'in yarılması, çölde susuz kalışları ve Hz. Musa'nın asasını vurması ile yerden suyun fişkırması, gökten kudret helvası ve bildircin kuşu inmesi, köle iken hür millet hâline gelerek devlet sahibi olmaları gibi yüce nimetleri hatırlatmaktadır. Her türlü ikaz ve ihtara kulak tıkayan Yahudi, küfürde ısrar etmiş, Allah'ın insanları hidayet yoluna çağırması için vazifelendirdiği peygamberleri katletmek cüretini göstermesi sebebiyle lanetlenmiş, böylece Allah'ın âyet-i kerimede "sizi âlemlere üstün kılmıştık" fermanına ters düşmüşler yine Kur'an lisanıyla aşağı derecelere itilerek zelil ve hakir olmuşlardır.

Bahsedilen bunca nimet ve üstünlüklerin kıymetini idrak edememeleri Yahudilere pahalıya mal olmuş, bazı müfessirlere göre bir kısmı hıncır (domuz) suretine döndürülmüş, devletleri ellerinden alınmış, uzun süren Bâbil esareti kendilerince Mukaddes olan **Arz-ı Mevud** (Filistin topraklarından) vadedilen topraklardan kovulmuş ve nihayet binlerce yıl vatansız olarak dünyanın dört bir bucağında aşağılık bir yaşantı sürdürmüşler, zaman zaman da ağır darbeler yemişlerdir. İspanya sürgünü ve II. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi, milletlerin varoluşundan za-

⁴⁶ Kur'an-ı Kerim (Süleyman Akeş tefsiri) âyet: 122.

manımıza kadar Cenab-ı Allah bir çok milletlere üstünlük tanımış ancak onlar gayeden uzaklaşmaları ile zelil olmuşlardır.

Allah'ın lütfettiği bu üstünlük diğer milletlere ve kabilelere zulmetme ruhsatı değildir. Olsa olsa o milletlere yol gösterme, azgınlık ve sapkınlıklarına set çekerek ayırım yapmadan adaleti hâkim kılmak, yani Allah'ın rızasına uygun düşecek bir nevi fermanıdır. Dolayısıyla Hakk'ın rızasını kazanmak, O'na kulluk etmektir. Aksi takdirde Allah'ın, Peygamber'in yasakladığı insanlığı lanetlediği Yahudi ırkçılığı veya İslâm tarihinin yüz karası Emevî ırkçılığı olur ki bu İslâm ve insanlık dışıdır. Bu da kendinden emin olmayan aciz milletlerin tevessül ettiği yoldur.

Şimdi kısaca İslâm öncesi ve sonrası ırkçılık vakalarına bir göz atalım:

Allah'ın, hak kitap olarak Hz. Musa'ya indirdiği **Tevrat'ı** tahrif eden Yahudiler, aslı Müslümanlarca da kutsal kabul edilen bu mukaddes kitabın vahyedilen ile hiç bir alâkasını bırakmamışlar, tamamen Yahudi ırkçılığının programı hâline koymuşlardır. Ellerindeki mevcut kitaba göre Yahudinin dinlere ve milletlere bakışı şöyledir:

Lois Marscheolko "**Yahudi**" adlı kitabında İsrailoğullarının ırk programı hâline koydukları Tevrat'tan aldığı pasajlar XX. asırda dahi Yahudinin insanlık hakkındaki düşüncelerini gözler önüne sermektedir. "Onları öldürecek ve külliyyen yok edeceksiniz, onlarla hiçbir anlaşmada bulunmayacak onlara merhamet göstermeyeceksiniz."⁴⁷

İnsanlık âlemini ve onun birer şubelerini temsil eden milletleri kereste malzemesi kadar değersiz sayan Yahudi, dilediğini kesmek, biçmek, yakıp, yok etmekten ırkı adına zevk duyan bir canavar durumundadır. Bu onun için aynı zamanda dinî bir vecibedir de. Uydurulmuş kitaplarında Allah'a ve peygamberlere de iftira etmekten çekinmeyen bu lânetli ırk bakın ne diyor: "Süleyman İsrail topraklarındaki bütün yabancıları soydu... ve

⁴⁷ Louis Marschalko; Yahudi, S. 18.

bunların onbinini yük taşıyıcısı, dört binini de dağlarda taş kesici olarak çalıştırdı.”⁴⁸

Kendi içlerinden çıkan Allah’ın Peygamberine soyguncu diyecek kadar küfürbazlık yapan Yahudi, bununla ırkına şunu öğütüyor: “Senin peygamberin dahi başka milletleri soyduğuna göre, sen haydi haydiye soyabilirsin ve soymalısın” diyor.

“Allah şöyle der: İşte, elimi Yahudi olmayanların üzerine kaldıracam ve onlar oğullarınızı kollarında, kızlarını sırtlarında taşıyacaklardır. Ve krallar sizin uşaklarınız, kraliçeler dadılarınız olacaktır. Önünüzde yüzleri yere doğru eğilecek ve ayaklarınızın tozunu yalayacaklar.”⁴⁹

Aşağılık kompleksi içine yuvarlanmış olan İsrailoğlu bu inancıyla bir fırsat zuhurunda insanlıktan intikam alacaktır. Korkunç propaganda imkân ve araçlarına sahip olan Yahudi basın, yayın, sinema, tiyatro, radyo ve televizyon gibi güçlü propaganda yayıcıları sayesinde her zaman kendini mazlum, karşısındakini zalim göstermek maharetini başarmıştır. Zihniyetleri, ellerindeki kutsal diye inandıkları, aslıyla hiç bir alâkası bulunmayan düzme Tevrat’ta yazılıdır: “...onlarla anlaşma yapmayacak ve merhamet göstermeyeceksiniz. Onlarla evlenmeyeceksiniz, kızını onun oğluna vermeyecek ve onun kızını da kendi oğluna almayacaksınız...”⁵⁰

Yahudi bu inançlarını vatansız geçirdiği binlerce yıl devam ettirmiştir. **Chemberlein’e** göre hali hazırda Yahudi olmayanlardan gebe kalan Yahudi kızları uzak diyarlara gönderilip oralarda çocukları ile birlikte öldürülmüşlerdir. 1949 yılına kadar yakın bir geçmişte Amerikalı Yahudi hahamları Yahudilerin başka dinden olanlarla evlenmesini yasaklayan bir ferman neşretmişlerdi.

II. Dünya Savaşı’nda yediği fiskenin tesiriyle cıyak cıyak bağırarak Yahudi ektiğini biçiyordu. Aslında **Nazizm’in** mucidi Hitler’in hocası da kendisi idi. Çırağın ustasına yaptığı ufak bir

⁴⁸ Louis Marschalko; Yahudi, s. 18.

⁴⁹ Louis Marschalko; Yahudi, s. 18.

⁵⁰ Louis Marschalko; Yahudi, s. 15.

nazireden ibaret olan Yahudi katliamı bilmem kendi yaptıkları ile boy ölçüşebilir mi?

Bugün dahi zorla gasbettikleri Arap topraklarında Birleşmiş Milletler'e ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine rağmen saldırı ve katliamları devam etmektedir. Son hunharlıkları Beyrut katliamlarını anlatmaya bilmem lüzum var mı? İşte bunun adı ırkçılıktır. İnsanlık dışıdır. Kısacası adı bir cinayettir.

Özetlenirse; Yahudi dünyanın kendisi için yaratıldığını ve bütün milletlerin İsrailoğullarına uşaklık etmekle mükellef olduklarını iddia etmektedir. Onlara göre bütün insanların kendi ırkları hariç canları, malları ve namusları Yahudi için mubahtır, işte Yahudi ırkçılığı budur...

Bir de günümüzde güya medeniyet öncülüğü yapan Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ırkçılığa temas etmek isteriz. Son yıllarda biraz gevşemesine rağmen bazı eyaletlerde zenci çocukların beyazlarla aynı okullarda okumak imkânının olmadığı bir gerçektir. Derilerinin siyah olmasından gayri suçları olmayan, aynı toprak parçası için döğüşen bu insanlar beyazlarla aynı lokantada yemek yemek, aynı otobüste seyahat etmek hakkına sahip değildir. Bunun adı da medeniyettir. Bu noktada merhum Mehmet Akif'i hatırlamamak mümkün değildir;

**“Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusum, korkma nasıl böyle bir imamı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar.”**

İnsanların soy, soy, renk ayrılmaları, değişik dillerde konuşmaları kabiliyet ve yetenekleri ile birbirleriyle tanışarak yardımlaşmak sureti ile medeniyetin gelişmesi, insan neslinin mutluluğunu amaçlıyordu, işte bu gaye ile insanı yaratan Cenab-ı Allah, Rahman ve Rahim sıfatı ile lütfedip “Seni âlemlere rahmet olarak gönderdim” dediği sevgili kulu ve peygamberi Hz. Muhammed (A.S.) vasıtasıyla Kur'an-ı Kerim'i ve hak din olan İslâm'ı gönderdi. Irk, hatta kabile taassubu ile Nifak yapan Arap'a insanlığı ve toleransı öğretmiş, İslâm'ın yüce prensipleriyle yoğurarak bir millet hâline koymuştur.

İslâmiyet soy ve milliyeti hiç bir zaman inkâr etmemiş, aksine görev saymıştır. Habeşli bir köle olan **H.z. Bilâl'i** kölelikten kurtarmış, ona hürriyet ve fazilet bahşetmiş fakat milliyetine dokunmamıştır. Peygamber dilinden her zaman **Bilâl-i Habeşi** olarak çağrılmıştır.

Selman-ı Farisî (Farslı Selman), Rumî ve Ebuzer-i Gıffarî gibi sayısız misalleri vardır ki bu sahabîlerin ayrı milletten olmaları yadırganmamış, itibarlarına gölge düşürülmemiştir. Ne yazık ki saadet asrı kısa sürmüş. H.z. Peygamberin ahirete intikâli H.z. Ebubekir, H.z. Ömer, H.z. Osman ve H.z. Ali devrinin son bulması ile Emevîlerin iktidarı gasp etmesi neticesi ırkçılık yeniden hortlamış, İslâm'ın yüce adaletine gölge düşürülmüştür.

EMEVLER VE İRKÇILIK:

Arap ırkçılığına dayanan Emevî devleti, İslâmın yayılmasından kuşku duyuyor, Arap ırkından olmayan Müslümanlara **Mevalî** (azadlı köle) lâkabını takıyor, onları horluyordu. Zorla gasbettikleri saltanatı idame ettirmek isteyen Emevîler, o kadar ileri gitmişler ki Arap ırkçılığı bir yana, kabile ırkçılığının en korkunç tatbikatını sahneye koyarak devletin bütün imkânlarını Ümeyyeoğullarına tahsis ve tevdi etmişler, cami minberlerinden H.z. Ali'ye küfür ve lanet okumuşlar, cemaatı kendilerini taklide zorlayarak süflî amellerine ulaşmak için her çareye baş vurmuşlardır.

Emevî yanlısı bir hatibin cuma namazında, Küfe Camii minberinden H.z. Ali ve evlâtlarına küfretmesine tahammül edemeyen **Hicr İbn Adiy** ismindeki sahabi ve on bir arkadaşının hayatına kıyılmıştır. Bu muhterem zatlara isnat edilen suçlar ise; Halifeye ulu orta söz söylemek ve icraatını tenkit etmektir.

Ne kadar garip bir isnat ki, bunlar İslâm'ın yüce Peygamberinin prensiplerine taban tabana zıttı. Allah'ın sevgili Peygamberi herkesçe bilinen meşhur hadis-i şerifinde "Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır" buyuruyordu. İslâm'ın prensiplerine yüz çeviren Emevîler, Hakk'ı savunanı ölüme sevk ediyorlar, halkı sindiriyorlardı. İnsan gayr-i ihtiyarî kısa bir zaman

geriye dönerek büyük adil insan Hz. Ömer (r.a.) devrine göz atmak ihtiyacını duyuyor:

İran seferinden muzaffer olarak dönen İslâm orduları ganimeti paylaşmışlar, kumaşları sefere katılan gaziler arasında taksim etmişlerdi. Müteakip günlerde cami minberine çıkan Halife Hz. Ömer, cemaate hitaben: “Ey Müslümanlar beni dinleyiniz” diye söze başlayınca camide hazır bulunan bir genç ayağa kalkar ve “konuşma Ya Ömer seni dinlemiyorum” der. Hz. Ömer (r.a.) gence sorar: “Niçin dinlemiyorsun?” Cevaben der ki: “İran seferinden yeni döndük, ganimet mallarını taksim ettik, hisseme düşen kumaştan cılız vücuduma bir entari zor çıktı. Görüyorum ki aynı kumaştan senin dev vücuduna entari çıkmış. Bunun hesabını istiyorum”. Koca Halife Hz. Ömer gayet sakin camide bulunan oğlu Abdullah’a seslenir; “Ya Abdulah kalk ve anlat.” Abdullah oturduğu yerden kalkarak der ki: “Ey Cemaat bana inanır mısınız?” Hep bir ağızdan söylenen “inanınız” sözünü aldıktan sonra şöyle der: “Genç doğru söylüyor, kumaşlar müstakilen ne bana ne de babama kâfi geldi. Ben de hissemi babama verdim, ikisinin birleşmesi ile o elbise meydana geldi.” Bunu dinleyen genç: “Şimdi konuş ya Ömer! Seni dinliyorum der.

İslâm’ın yüce prensiplerinin uygulanmasından hiç bir taviz vermeyen Hz. Ömer yine bir gün hutbeye başlarken; “Ey cemaat, eğer yanlış yola saparsam beni ikaz ediniz” der. Ayağa kalkan bir Müslüman, kılıcını çekerek “Ya Ömer, eğer yanlış yola gidersen seni bu kılınçla hizaya getiririm” der. Hz. Ömer bu Müslümana minnetle bakarak elini kaldırır ve Allah’a şükreder: “Hamdolsun sana Ya Rabbi. Ömer şaşırırsa onu doğru yola sevkedecek kulların var” der.

Bu ulvî manzaranın üzerinden çeyrek asır geçmeden Ümeyyeoğullarının istibdadı başlamıştı. Halifeyi tenkit etmek, zulmü alkışlamak, valinin Kûfe’den alınmasını istemek. Hz. Ali’ye dua etmek gibi tutum ve davranışlar suç sayılıyor, en sert şekilde ölüm cezasına çarptırılıyordu. Her türlü devlet baskısına rağmen Kûfe Kadısı **Şüreyh**, Muaviye’ye gönderdiği mektupta şöyle diyordu: “Duyduğuma göre **Hurç İbn Adıyy**, her zaman namazı kılınız, zekâtı veriniz, Hac ve Umreyi daima yapınız,

iyiliği emrediniz, fenalıklardan da insanları menediniz diyenlerdendir. Bu sebeple Hurc'un malı ve kanı haramdır. Bununla beraber karar senindir."⁵¹

Kadının bu hükmüne rağmen Muaviye, öldürülmeleri için emir verdi, cellât önüne çıkarılan on bir zata şöyle bir teklif yapıldı: "Eğer Ali'den uzaklaşırsanız, ondan nefret eder, lanet okur ve onu kötülerseniz biz de sizin kanınızı dökmekten vaz geçeriz."⁵²

On bir zat böyle bir işi yapmaktansa ölmeyi tercih etmişler, hatta Hurc İbn Adiyy de; "Ben Rabbimin rızası olmayan bir sözü ağzıma almam"⁵³ diyerek iğrenç arzularına karşı koymuştur. Bunun üzerine On kişi derhal öldürülmüş, On birinci zat **Abdurrahman bin Hasan**, Muaviye'nin emri ile vali **Zeyyat** tarafından diri diri toprağa gömülmüştür."⁵⁴ Hadiseden üzülen Hz. Ayşe Muaviye'ye hitaben; "Ey Muaviye! Hurc İbn Adiyy'i öldürdüğün zaman Allah'tan hiç korkmadın mı?" diyerek teessüflerini beyan etmiştir. Burada merhum Mehmet Akif'i hatırlamamak mümkün değil; Şöyle haykırıyor:

Zulmü alkışlayamam zalimi asla sevmem.

Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.

İşte bu sahabilerin kabahati Peygamber ehli beyt damadı, ilk Müslüman, Bedir-Uhud dahil bütün savaşların gazisi, hayatta iken cennetle müjdelenen on mutlu kişiden biri olan Hz. Ali'yi sevmeleri ve ona küfretmemelerinden ibarettir. Bu baskı, zulüm ve tehdit halkı belki sindirmiş ama, bunu fırsat bilen Muaviye ahlaken düşük ve hiç bir meziyeti olmayan Yezid'i veliaht ilân etmiş, bu gaye için düzenlenen törenlerde söz alan bir dalkavuk Muaviye'ye hitaben; "Yezid-i veliahd tayin etmeseydin uhdene havale edilmiş olan İslâm Hilafetini perişan eyleyecektin" demişti. Temim kabilesi reisi **Ahmet b. Kays'ın** sükûtunun farkına varan Muaviye sebebini sormuş, Ahmet ise "Yalan söylersem Allah'tan, doğru söylesem sizden korkarım"⁵⁵ demek zorunda

⁵¹ Ebu'l-Ala eli-Mevdudi, Hilâfet ve Saltanat, s. 220.

⁵² Ebu'l-Ala el-Mevdudi; Hilâfet ve Saltanat, s. 220.

⁵³ Ebu'l-Ala el-Mevdudi; Hilâfet ve Saltanat, s. 220.

⁵⁴ Ebu'l-Ala el-Mevdudi; Hilâfet ve Saltanat, s. 221.

⁵⁵ Corci Zeydan; İslâm Medeniyeti tarihi, C. 5, s. 110.

kalmıştı. Güçlü bir kabile reisi olan Ahmet'in bu sözü Emevîlerin ne denli zorba olduklarını göstermesi bakımından kâfidir. İnsanoğlu bir raddeye kadar açlığa, susuzluğa çıplaklığa katlanabilir ama adaletsizliğe, hor görülmeye ve haksızlığa tahammül edemez. İşte Emevî saltanatının kendi öz ırkı olan Araplara karşı güttüğü siyaset tamamen islâm ve insanlık dışıdır. Cenab-ı Allah "Mü'minler kardeşirler" buyururken Ümeyye oğulları Allah'ın emrine muhalefet ediyor, sair milletlerden Müslüman olan kişilere **Mevalî** (azadlı köle) lâkabı takmaktan çekinmiyorlardı. Irkçılık esasına göre tanzim edilen Emevî hükümetine göre Müslüman Araplarla, Arap olmayan Müslümanlar arasında fark vardır. Hukukî müsavat hemen hemen ortadan kalktı. Fethedilmiş bulunan veya ilerde fethedilecek olan memleketlerdeki Arap olmayan unsurlar Araplar tarafından köle muamelesine tabi tutulacaklardır. Bunlar İslâm'ı kabul etseler dahi Araplarla aynı seviyede olmayacaklardı. Nitekim ırkçılık o devirde öyle bir hâle geldi ki bir kimse vali, kadı, cami imamı tayin edilmek istenirken Arap olup olmadığı hususu iyice araştırılıyordu. **Haccac İbn-i Yusuf** Kûfe'de bulunduğu sırada şöyle bir hüküm vermişti: "Arap olmayanlar camilerde imamlık etmeyeceklerdir."⁵⁶

Arap olmayanlara cenaze namazı kıldırmak hakkı dahi verilmiyordu. Namaz kıldıracak bir Arap bulunana kadar cenaze ortada kalıyordu. Hiç bir arab, Arap olmayanla evlenmediği gibi bir Arabın sair milletten bir Müslümana kız vermesi kesinlikle yasaklanmıştı.

"Beni Süleym'den bir zat, kızını Arap olmayan birisiyle evlendirmek istedi. Bunun üzerine **Muhammer b. Beşir el-Haricî** hâkime giderek şikâyetinde bulundu. Hâkim, karı-kocanın boşanmalarını emrettikten başka, Arap ırkından olmayan Müslümanı kamçlattı. Saçını sakalını kestirdi, şehirde teşhir ettirerek onu rezil etti."⁵⁷

⁵⁶ Ebu'l Ala el-Mevddudi, Hilâfet ve Saltanat, s. 228.

⁵⁷ Ebu'l-ala el-Mevddudi; Hilâfet ve Saltanat, s. 230.

Kur'an'ın, Peygamberin buyruklarını hiçe sayan Emevîler, islâm'ın kesin emrine rağmen Hak dini kabul eden Müslümanlardan cizye alıyorlardı. Halbuki cizye, Müslüman olmayan millet ve kişilerden alınan bir nevi vergidir ki bunun karşılığı canları ve malları İslâm devletinin garanti ve emniyet taahhüdüdür. Bunun en güzel misallerinden birini yine Hz. Ömer'den bir diğeri de Türk tarihinden verelim:

Suriye'de fütuhata devam eden İslâm orduları kumandanı **Ebu Ubeyde**, Hristiyan halka cizye karşılığı canlarını ve mallarını korumayı taahhüt etmişti. Bizans imparatoru **İrakliyus'un** büyük bir orduyla üzerine geldiğini öğrenince Suriye'deki fetih edilmiş vilâyetlerin valilerine gönderdiği talimatta toplanan cizyenin **zimmî** halka iade edilmesini emretmiş, halka hitaben yazdığı yazıda şu açıklamada bulunmuştu: “Büyük bir düşman kuvvetinin bize karşı ilerlediğini haber aldığımızdan ödediğiniz cizyeleri size geri veriyoruz. Aramızdaki mukaveleye göre bu vergi karşılığında sizi himaye edecektik. Fakat şimdiki durumda bu himayeyi sağlama bizim kudretimiz dışına çıkmak üzere olduğundan sizden aldığımız paranın hepsini geri veriyoruz.”

Bundan dolayı Hristiyanlar, Allah sizi yine bize hâkim kılsın ve Romalılar üzerine muzaffer eylesin. Eğer sizin yerinizde Romalılar olsaydı bize bir şey iade etmek şöyle dursun, hepsini alırlardı diyerek İslâm kumandanlarının başarıları için dua etmişlerdir.”⁵⁸

İntişar-ı İslâm Tarihi'nin yazarı **T.W. Arnold** devamla “Vergi iadesinin bir numunesi de Türk ordusuyla Türk donanması'nda görülmüştür. Şöyle ki: **Megares** isimli Hristiyan Arnavutlar Yunanistan'ın Korintos tarafındaki dağlara bitişen geçitlerin muhafazası için silâhlı birlikler vermek şartı ile vergiden istisna edilmişlerdi. Yine bunun gibi Türk ordusunun geçeceği yollarla köprüleri tamir eden ve orduya öncülük vazifesi yapan Hristiyanlar bu hizmetlerin karşılığı haraçtan ve kendilerine bağışlanan arazinin vergisini ödemekten muaf tutulmuşlardı.”⁵⁹

⁵⁸ T.W. Arnold; İntişar-ı İslâm Tarihi, s. 105-106.

⁵⁹ T.W.B Arnold; İntişar-ı İslâm Tarihi, s. 106-107.

İslâm'ın cihat ve fütihat gayelerinin dışına çıkan Emevîlerin tek gayesi ganimet elde etmek ile yağma ve talan esasına dayanıyordu. Bu tutumları ki İslâm dininin yayılmasını geciktirmiş, hatta bir noktada durdurmuştur. “**Haccac bin Yusuf'un** açtığı bu yolu **Horasan ve Maverünnehir'de** bulunan Emevî valileri de takip ediyordu. Samimiyetle Müslüman olan halktan alınan cizyenin sebep olduğu haksızlıklardan dolayı **irtidad** edenler bile olmuş, Emevîlerin saltanatlarının sonuna kadar Horasan ve Maverünnehir ahalisinin Müslüman olması önlenmiştir.”⁶⁰

Aslında Emevîler İslâm'ın yayılmasını hiç bir zaman arzu etmemişler, aksine durdurmaya çalışmışlardır. Bu niyet ve arzularını ta başından Muaviye zamanında görmek mümkündür. “Muaviye devrinde dahi mevaliyi hizmetkâr ve esir mertebesinde addederlerdi. O devre kadar bunların miktarları çoğalmıştır. Muaviye mevalinin çoğalmasını Arap devleti için tehlike telâki ettiğinden hepsinin veya bir kısmının imha edilmesini tasavvur etmiş, maiyetinden **Ahnef b. Kays, Sümre b. Cündeb** gibi emirlere tasavvurunu anlatmış, mevalinin miktarı gün be gün artıyor, Arap devleti için tehlike görüyorum. Bir gün hücum etmelerinden korkulur. Bir kısmını katletmek, diğer kısmını yol tanzimi gibi işlerde kullanmak istiyorum demiş, fikirlerini sormuştur. Ahnef, doğru bir iş olmadığını söylerken Sümre, Mevalî'nin katlini muvafık bulmuş hatta bu işe kendisini memur etmesini talep etmiş, Ahnef'in teklifine uyararak niyetinden vazgeçmiştir.”⁶¹

Allah'ın bütün insanların mutluluğu için gönderdiği Hak dine koşmaktan gayri bir emeli olmayan insanlar için güya İslâm halifesi olan Muaviye'nin kuvveden fiile çıkmasa dahi düşüncesi tek kelimeyle korkunçtur. Peşi sıra gelen Emevî halifeleri Ömer b. Abdülaziz başta olmak üzere bir iki kişi hariç İslâm'la ilgileri yoktu.

Öyle Emevî halifeleri iş başına gelmişti ki bunlardan **Abdümelik bin Mervan** Medine'de halka hitaben yaptığı konuşmada “Kim bana takvanın lüzumunu ihtar ederse onun kellesini keseceğim” diyen ilk Emevî halifesi olmuş, Emr-i bi'l

⁶⁰ Corci Zeydan; İslâm Medeniyeti Tarihi, C. IV. s. 147-148.

⁶¹ Corci Zeydan; İslâm Medeniyeti Tarihi, C. IV. s. 115.

Ma'ruf'u yasaklamıştı. Abdülmelik tahta geçmeden dindar gözü-kürken, hükümdar olunca dine hürmetsizliğini ilândan çekinmemişti. Rivayete göre Abdülmelik, Kur'an okumakla meşgulken hilâfetin kendisine intikalini haber alır almaz, Kur'an'ı kapayarak Kelâm-ı Kadîm'e hitaben: "Seninle bu en son münasebetimdir yahut bu andan itibaren senden ayrılıyorum" demişti. Abdülmelik bu sözleri alenen söyledikten sonra **Kâbe-i Muaz-zama'yı** mancınık ile döğmeye, Kabe'nin mescidi içinde **İbn-i Zübeyr'i** katle başını eliyle koparmaya, valisi Haccac'a müsaade etmesini garip görmemek gerekir."⁶²

Makam-ı mukaddes olan Kabe dahilinde ve etrafında kıtal ve muharebe caiz değil iken Emevîler "Kabe'de üç gün adam öldürdüler, Kabe'nin binasını yaktılar. Medine-i Münevvere halkını kılıçtan geçirdiler, kapalı olan evler, hane ve içinde olan bütün eşya ile yakıldı. Hatta **Kıptiler** ve **Nebatiler** evlere girerek kılıçları omuzları üzerinde Kur'an'ı ayakları altında tepeleyerek kadınların yaşmaklarını sıyırıp ayaklarındaki halhallerini söküp almışlardı."⁶³ Halbuki muteber hadis alimlerinden Buhari-Müslim-Nesaî ve Ahmed-İbn-i Hanbel'in naklettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz şöyle buyuruyorlar: "Medine halkını zulmetmek suretiyle korkutanlar Allah'ı korkutmuş gibidir. Allah'ın melekleri ve bütün halkın laneti onların üzerindedir. Kıyamet günü de Allah günâhlara karşı fidye kabul etmez."⁶⁴

Her türlü murtedliği mubah sayan Emevîler, dine hürmetsizliği o kadar ileri götürmüşlerdi ki Halife Mervan'ın şarapçısı **Velid b. Yezid** sarhoşluğu sırasında Kur'an'ı açtırarak oklamak suretiyle parça parça etmiştir. Bir yönden zındıklıkları diğer yönden halka karşı zorbaca ve gayr-i İslâmî hata gayr-i insanî davranışları, muhaliflerini gün be gün artırmış ve nihayet Emevî saltanatı feci şekilde yıkılarak son bulmuştur.

⁶² Corci Zeydan; İslâm Medeniyeti Tarihi, C. IV. s. 153.

⁶³ Corci Zeydan; İslâm Medeniyeti Tarihi, C. IV. s. 154.

⁶⁴ Ebu'l-A'la el-Mevdudi; Hilâfet ve Saltanat, s. 248.

ABBASÎLER:

Hız. Peygamberin amcası Hız. Abbas'ın soyundan gelmeleri sebebiyle bu ismi almışlardır. Emevîlerin Hız. Ali soyunu en feci şekilde yok etmeleri sonucunda hilâfet ve saltanatın kendi hakları olduğunu iddia eden Abbasoğulları, Emevîlerin İslâm ve insanlık dışı tutum ve davranışlarını değerlendirmesini bilmişler, kendilerinin risalet hanedanına mensup olduklarını anlatarak "Biz Kitap ve Sünnet-i Seniyye'yi Nebeviyye ile memleketi idare edeceğiz, icraatımız Allah'ın va'zettiği hududlar dahilinde olacaktır" diyerek halkı etraflarında toplamayı başarmışlardır. Hicrî 132 senesinde ilk Abbasî halifesi olarak bi'at edilen **Abdullah Seffah** ile beyanatında Emevîlerin zulüm ve kötülüklerinden bahsederek "Umut ediyorum ki şu anda iktidara gelmiş olan aileden zulüm, zorbalık ve haksız muamele görmeyecek, sizin için hayırlı olmayan davranışlarla karşılaşmayacaksınız."⁶⁵ demiştir.

Seffah'tan sonra amcası **Davud İbn-i Ali** ayağa kalkarak itimat telkin edici bir tonla konuşmaya başlamış "Ortaya çıkışlarınının sebebini; Müslümanların gasbedilen haklarının geri alınması, Hız. Ali'ye ve evlâtlarına reva görülen zalimane hareketlerin ortadan kaldırılması, beni Ümeyye'nin haksız ve kanunsuz hareketlerine son verilmesi olarak açıklamıştır.

Şimdi size evvelâ Allah'ı ve resulünü sonra da amcası Hız. Abbas'ı şahid ve kefil olarak takdim ediyorum. Bundan sonra bizimle sizin aranızda Allah'ın kitabı ve resulünün sünnetinde esasları belirtilmiş olan devletin prensiplerinden başka bir unsura yer vermeyecektir."⁶⁶ Bu süslü ve umut verici bir söylev ve vaatler ne yazık ki tatbikat bulmamış, Abbasiler de haleflerinin izini adım adım takip etmişlerdir.

"Şam'a giren Abbasî orduları 50.000 kişiyi katletmişler, meşhur Emevî Camii'ni 70 gün müddetle tavla olarak kullanmış, hayvan doldurmuşlardır. Ayrıca Muaviye dahil bütün Ümeyye oğullarının mezarları sökülerek ölülerin kemikleri meydana çıkarılmıştır. **Hişam İbn-i Abdülmelik'in** henüz çürümemiş ce-

⁶⁵ Ebu'l-A'la el-mevdudi; Hilâfet ve Saltanat, s. 262.

⁶⁶ a.g.e.,s. 263.

sedine kırbaç vurulmuş, mezardan çıkarılan cesetler bir gün müddetle halka teşhir edildikten sonra yakılmış, külleri havaya savrulmuştur. Beni Ümeyye'nin çocukları öldürülmüş, cesetlerinin üstünde sofralar kurularak yemek yenmiş, Basra'da öldürülen Benî Ümeyye mensuplarının cesetleri ayaklarına ip bağlanmak suretiyle sokaklarda süründürülmüş, köpeklere parçalattırıldı. Bunlara benzer hareketlerin bir kısmı Medine ve Mekke'de de icra edilmiştir.”⁶⁷

Abbasîler de Emeviler gibi siyaseti kanundan üstün tutmuşlar, politik gayelerinin tahakkuku için Allah tarafından tayin olunan hududlara tecavüz etmekte hiç bir mahzur görmemişlerdir.

Görüldüğü gibi Abbasî ihtilâlinin maksadı, sadece hükümdar ve hanedan değişikliğinden öteye gitmemiştir.

Emevî devrinde cereyan eden kötülüklerin ve fenalıkların hepsi Abbasîler devrinde de aynen devam etti. Beni Ümeyye (Emevîler) İstanbul'daki Rum Kayserini, Abbas oğulları ise İran Kisra'larını taklit etmişlerdir.”⁶⁸

İrkçılık konusunda da Emevileri taklit eden Abbasîlerin siyaseti ters tepmiş, Acem ırkçılığının harekete geçmesine vesile olmuştur. “Ancak Halife Mansur devrinde belli başlı valilerin, emir ve kumandanların kısm-ı azamı makam sahiplerinin çoğunluğu Acemlerden tayin edilmiş, böylece Arap nüfuz ve üstünlüğüne son verilmişti.”⁶⁹

Bu gevşeme topluca ihtida olaylarına yol açmış, Türk milletinin İslâm dinine katılmasını sağlamıştı. Hicrî 350 senesinde toplu hâlde 200.000 çadır Türk Müslüman olmuş (her çadır halkı asgari 5 kişi kabul edilmelidir) ve bu ilhaklar durmadan devam etmiş yine Hicrî 435 yılında on bin çadır halkı Müslüman olmuş, yirmi bin koyun kurban keserek sevinç ve şükran iadelerini belirtmişlerdir.”⁷⁰

⁶⁷ Ebu'l-A'la el-Mevdudi; Hilâfet ve Saltanat, s. 264.

⁶⁸ Ebu'l-A'la el-Mevdudi; Hilâfet ve Saltanat, s. 267.

⁶⁹ Ebu'l A'la el-Mevdudi; Hilâfet ve Saltanat, s. 271.

⁷⁰ Corci Zeydan; İslâm Medeniyeti Tarihi, C. IV. s. 322.

Müslüman olan Türk boyları Ehl-i Sünnet mezhebini seçmiş ve İslâm'ın özüne sahip çıkmışlardır.

Büyük Selçuklu Devleti'ne isim veren **Selçuk Bey** hayata gözlerini yumarken oğullarına şöyle vasiyet ediyordu: "Oğullarım! Allah'a hamd olsun ki Bizi İslâm gibi yüce bir dinle müşerref kıldı. Kur'an'a sıkı sarılın, bid'ad ehli ile sapık mezhep salikleri ile mücadele ediniz. Oğullarım, yabguluk makamını elinizden bırakmayınız. Torunlarım Tuğrul ve Çağrıya dikkat ediniz. Umarım ki onlar dine ve devlete büyük hizmet ederler. Ben atalık hakkımı helâl ediyorum. Siz de evlâtlık hakkınızı helâl ediniz." İşte bu ulvî vasiyetin babadan-oğula, nesilde nesile aynı iman ve şevkle nasıl devam ettiğini Tuğrul ve Çağrı Bey'in İslâm'a hizmetini hep birlikte göreceğiz.

İlk önce Selçuklu Türklerinin Batı'ya, İslâm ülkelerine inmeye başladıkları zaman, İslâm ülkelerinin ve Abbasî hilâfeti-nin durumunu ortaya çıkaran, sapık mezhepleri ve meydana gelen devletçilikleri gözden geçirelim. Siyasî bakımdan bir çok devletlere parçalanmış bulunan İslâm dünyası fikir ve mezhep mücadeleleriyle de dayandığı esasları kemiriyordu. Bilhassa daha Abbasî halifeliğinin kuruluşundan beri varlıklarını duyuran, zaman zaman İslâm dünyası ve medeniyeti için büyük tehlikeler teşkil eden bugün de Avrupa medeniyetine karşı dogmatik ve müfrit akidelerle her türlü metod ve vasıtaları kullanarak saldıran komünist zümreler gibi, aynı metod ve vasıtaları maharetle işleyen eski Zerdüş ve Mazdek taraftarlarının bâtinî veya gulâd-ı Şia (Aşırı Şiî) adı altında İslâm medeniyetini baltalama hareketleri çok şiddetli ve tehlikeli bir mahiyet almıştı. İslâm âleminin sarsılmasından faydalanan İsmaili ve Karamatî fırkaları İslâm dini ve hâkimiyeti yerine İran'ın eski düalist ve komünist dinlerini koymaya çalışıyorlardı."⁷¹

Karamatîler, bizzat halifelik merkezine yakın sahaları Suriye'yi ele geçirdikten sonra İslâmiyetin mukaddes şehri Mekke'de müslümanları heyecana düşüren hareketlerde bulundular. Horasan tarafları da müfrit şialar tarafından alt-üst ediliyordu.

⁷¹ Prof. Osman Turan; Selçuklular ve İslâmiyet, s. 14.

(M. 920) Gulât-ı Şia fırkaları İslâmiyeti yıkarak kendi gayelerini gerçekleştirecek hayalî bir Sahib-i Zaman'ın pek yakında çıkacağına inanıyorlar ve bunu bekliyorlardı. İslâm dünyasının siyasî ve fikrî kargaşalığından faydalanan Bizans İmparatorluğu Makedonya sülalesine mensup kuvvetli hükümdarlar idaresinde artık müdafaa siyasetini bırakıp, taarruza geçmiş bulunuyor ve ordularını halifelik merkezine doğru ilerletiyordu. İslâm dünyası için içten ve dıştan bu gibi korkunç hadiseler cereyan ederken Türkler arasında İslâmiyetin yayılmakta olduğuna dair gelen haberler yegâne teselli teşkil ediyor, Müslümanların ümitlerini ve gözlerini Şarka doğru çeviriyordu. Gulat-ı Şia'dan olmayan İranlılar da ırkdaşları tarafından güdülen bu yıkıcı hareketlere şüphesiz taraftar değillerdi. Fakat ne Arapların ne de İranlıların bu tehlikeyi önleyecek kudret ve enerjileri kalmamıştı. Türkler hakkında gelen ilk ümit verici haberler dolayısıyla ki **Halife el-Muktedir (M. 921), İbn-i Fadlan** başkanlığındaki meşhur elçilik heyetini Oğuzlara uğramak üzere Bulgarlara göndermişti. Bu hadiseler münasebetiyle X. asırda Bağdat'a Şarktan gelecek fatih Türlerin İslâmiyeti kurtaracağına ve burada hüküm süren **Şii Büveyh Oğullarının** hâkimiyetine son verileceğine dair bir inanınış yerleşmişti.⁷²

⁷² Prof. Osman Turan; Selçuklular ve İslâmiyet, s. 15.

V.
MUCİZE-İ KUR'AN
GERÇEKLEŞİYOR

MUCİZE-İ KUR'AN GERÇEKLEŞİYOR

Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'in de şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler! içinizden kim dininden dönerse Allah mü'minlere karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu, kendisinin onları seveceği bir kavim getirir ki onlar Allah yolunda savaşır- lar ve hiç bir kınayanın kınamasından, dedikodusundan çekin- mezler; bu Allah'ın lutf-u inayetidir ki onu kime dilerse ona verir. Allah ihsanı bol olan, en çok bilendir."⁷³

XVII. yüzyılın büyük Türk âlimlerinden merhum **Vanî Mehmet Efendi**, Beyazıt Kütüphanesinde 67 numarada kayıtlı Ara'is'ül-Kur'an isimli tefsirinde kavmi şöyle tesbit ediyor: "Allahu Tealâ'nın avn-ü inayetiyle Hüsn-i Tevfikine istinaden biz deriz ki bu kavim Arap kavmine mugayenet-i Tâmmе ile mugayir bulunan Türk kavmidir."

Büyük Türk müfessiri bu esası tesbit ettikten sonra da ka- naatini şu tarihî delillerle te'yid ediyor: "Türk kavmidir, zira uzun zamandan beri karada, denizde, Şark'ta ve Garp'te Rumlar ve Frenklerle mücadelede bulunan, Bizans ülkelerini zaptedip ora- larda ikamet etmiş olan Türkler olduğunu görüyoruz. Rum, Er- meni, Gürcü ülkeleriyle Frenk memleketlerinin bazıları ve Rus diyarının bir kısmı Türk memleketi hâline gelmiş, Türk dili ora- larda yayılmış, Türkler tarafından bu memleketlerde İslâm ahkâ- mı tatbik ve icra edilmiştir. Bu da Allah'ın Türklere nasip etmiş olduğu bir Fazl-ı İlâhî'dir. Allah'ın fazl-u inayeti büyüktür."

Vanî Mehmet Efendi Peygamberimizin arabları Türkler aleyhine hareket etmekten men eden yani "Türkler size ilişme- dikçe siz de onlara ilişmeyiniz" hadis-i şerifini de delil olarak zikretmektedir.⁷⁴

⁷³ Kur'an-ı Kerim, Maide Sûresi, âyet: 54.

⁷⁴ İsmail Hami Danişmend; Türklük Meseleleri, s. 91 -92.

Kur'an-ı Kerim ve Meal-i Hâkim isimli üç ciltlik kıymetli eseri bizlere armağan eden Merhum Balıkesirli Hasan Basri Çantay, aynı hadis-i şerifi dört ciltlik On Kerre Kırk Hadis isimli kitabında zikrettikten sonra şöyle yorumluyor: "Türkler üzerinize saldırmadıkça siz de onlarla savaşmayınız." Bu hadisin sahih olup olmadığı hakkında bazılarınca serdedilen beyanlara karşı **(Temyiz-üt-Tayyib min-el Habis fimâ Yedürü alâ el-Sinet'inminel-Hadis)** eserinin müellifi Muhaddis Abdurrahman bin Aliyyi Şeybâni (öl. 1337) diyor ki: İş bu hadisin her birini destekleyen şahitleri vardır. Mevzu olduğuna hükmetmek caiz değildir. Nitekim ilk İslâm ordularının müteceviz olmayan Türklere hiç bir surette taarruz etmemesi ve meselâ Hz. Ömer (R.A.) gibi celâdetli bir zatın bile İran-Horasan seferinde Türk hakanına iltica eden İran şahını takip vesilesiyle Türklerin mıntıkasına tecavüz edilmemek hususunda İslâm ordusu kumandanı Ahnef b. Kays'a (öl. M. 686) kati emir vermesi de bu hadis hükümüne ne kadar sadakatle riayet edildiğini gösteren fiilî delillerdir. Müslümanlar Hz. Peygamber (S.A.V.) in bu emrini ve benzerlerini dikkat nazara olarak, Türklere onların İslâm'dan evvel de İslâmdan sonra da daima hoş geçinmek siyasetini takip ettiler ve seçkin hasletlerinin şevki ve gönül rızalarıyla seve seve Müslümanlık dairesine giren Türklere de umumiyet itibarıyla o büyük Peygamberin tebliğ ettiği İslâmî kaidelerden ayrılmamaya çalıştıklarından bilakis Müslümanların her sahada itilâsına bugüne kadar canlarıyla, kanlarıyla hizmet eylediler.⁷⁵ Peygamberimizin bu konudaki hadis-i şerifleri çeşitli sahabelerden kelime farklarıyla muteber hadis kitaplarında itimada şayan Muhaddislerce zikredilmiştir. **Kütüb-i Sitte**'den (Altı Sahih Kitaptan) birinin müellifi olan **İmam Ebi Davud** (Doğumu H. 203) Kitabı-ı Sünen'inin 1280 Mısır tab'ının II. Cildinde şu hadisi şerifi kaydetmiştir: "İki cami'ayı kışkırtmayınız. Türklerle Habeşliler size ilişmedikçe siz de onlara ilişmeyiniz."⁷⁶

Yine büyük hadis imamlarından Taberâni (Doğumu H. 260) **Mu'cem'ül-Kebir** ve **Mü'cem'ül-Efsat** isimli eserinde İbn-i

⁷⁵ H. Basri Çantay; On Kerre Kırk Hadis, C. III, s. 288-289.

⁷⁶ İsmail Hami Danişmend; Türk Irkı Niçin Müslüman Oldu?

Mesut'tan şu hadis'i şerifi rivayet etmiştir: Türkler size ilişmedikçe siz de onlara ilişmeyiniz. Çünkü milletimin mülkünü ve Allah'ın ona olan ihsanını onun elinden en evvel Kantura nesli alacaktır.”⁷⁷

Bu hadis-i şerifleri tarihin seyri içinde yorumlamak gereklidir. **İslâm tarihlerinde zikredildiği gibi, İslâm'ın ilk tebliği yıllarında Mekkeli müşriklerin** zulmünden kurtulmak için bir kısım Müslüman Hz. Peygamberin emriyle Habeşistan'a hicret etmişti. O anda ülkenin kralı olan Necaşi'nin iltica eden Müslümanlara çok iyi muamele ettiği, müşriklerin elçiler göndererek Necaşi'den mültecilerin iadesini ve kendilerine teslim edilmesini istemelerini şiddetle reddettiğini islam tarihleri kaydetmektedir. Hatta Necaşi'nin ölüm haberini alan Peygamberimizin bu âdil insanın giyabi cenaze namazını kıldığını da biliyoruz. Habeşlilerin bu kadarcık da olsa yaptığı hizmet Hz. Peygamber tarafından şükranla karşılanmış, yukarıdaki hadis-i şerifte görüldüğü gibi Habeşlilere karşı onlara ilişmeyiniz buyurmuştur. Bilâhare Habeşlilerin bir kısmı Müslüman olmuştur. Hâlen Habeşlilerin bir kısmı Müslüman, çoğunluğu Hristiyandır. Devlet idaresine hâkim olan Hristiyanlarla ülkedeki Müslüman halk muhtariyet için döğüşmektedir. Yüce Allah'ın yalnız Peygamberlerine lutfettiği mucize sırrıyla geleceği müjdeleyen Allah'ın Resulü, Türk ırkının kendi arzusuyla İslâm'a gireceğini İslâm ülkelerine sahip olarak büyük hizmetler ifa edeceğini belirtmiştir.

Kütüb-i Sitte müellifi Ebu Davud'un eserini te'lif ettiği zaman Türkler henüz kitle hâlinde islâm'a katılmamış olup, İslâm ülkelerinde hiçbir fonksiyonları yoktu. İmam-ı Tabarânînin asrı da öyledir. Hadis-i Şerifte zikredilen “Milletimin mülkünü, Allah'ın ona olan ihsanını onun elinden ilk önce Kantura nesli alacaktır” kısmı mühimdir.

Avrupalı tarihçiler Kantura'nın bir Türk prensesi olduğu ve Hz. İbrahim Peygamber'le evlendiğini zikretmektedirler. Yine İmam-ı Tabarâni aynı hadisi değişik şekilde Hz. Muaviye'den şu şekilde nakleder: “İbn-i Zi'l-Kelâ anlatıyor: Bir

⁷⁷ İsmail Hami Danişmend; Türk Irkı Niçin Müslüman Oldu?

gün Muaviye'nin yanındaydım. Ermeniye vilâyetinin valisinden kendisine posta geldi. Muaviye, valinin mektubunu okudu, hidetlendi, sonra kâtiplerden birini çağırdı ve ona valinin tahriratına şöyle cevap yaz, dedi. İdaredeki araziye Türklerin akın ve yağma ettiklerinden bunun üzerine arkalarından takip kuvvetleri sevk ettiğinden ve bu takipçilerin yağma edilen şeyleri onlardan istirdâd etmiş olduklarından bahsediyorsun, anan sana matem tutsun, sakın bir daha öyle bir harekette bulunma, Türkleri kışkırtma ve onlardan hiç bir şey istirdâd etme. Çünkü ben Resulullah'tan işittim. Buyurdu ki: "Türkler yavşan otu biten yerlere (Avrupa'ya) kadar ilerleyecektir."⁷⁸

Yine bu konuda muteber kitaplarda çok sayıda hadis'i şerif bulmak mümkündür, İmam-ı Taberânî **Mu'cem'ül-Ebsat**'ında "Türkler size ilişmedikçe siz de onlarla mütareke hâlinde bulunun."⁷⁹ İmam-ı Suyuti, Beyazıt Kütüphanesi 1110'da kayıtlı **el-Cami'ül-Kebir**'inin el yazması nüshasında kelime farkıyla şöyle naklediyor: "Türkler size ilişmedikçe siz de onlara ilişmeyiniz."⁸⁰

Bütün bu hadis-i şeriflerden çıkan netice şudur: Cenab-ı Peygamber mecbur kalmadıkça Türklerle savaşılmamasını tenbih etmektedir. 1400 senelik İslâm tarihi zaten hadisi sertlerin izahını fazlasiyle yapmıştır. Bu konuda tereddüdlerin izalesi için tavsiyemiz Asr-ı Saadet'ten bu güne kadar gelen İslâm tarihinin okunmasıdır. Mamafih biz de ilerde muteber kaynaklardan Türk milletinin İslâm'a hizmetini, kitabımızın hacmi nisbetinde ele alacağız.

Mevzuumuza Ruhü'l-Beyân Tefsirinin sahibi İsmail Hakkı Efendi'nin 1137 Hicrî yılında Matbaa-i Âmire'de basılan Hadis-i Erbain (Kırk Hadis) Şerhinin 33. sayfasında "Adem Cennet'te Lisan-ı Türk Hi ile Hak demekle kıyam edip çıkmıştır. Zira dünyada âhir tasarruf Türküdür dedikten sonra şunu iyi anla, gerçek telâkki et manasına gelen **Fethem Cidda**" tenbihiyle biz Türkleri uyanıklığa davet etmiştir. Bu haberin Türk olduğu yani Hz. Adem'in, Türk olduğu tarihin şahadetiyle sabit olan Nuh

⁷⁸ İsmail Hami Danişmend; Türk Irkı Niçin Müslüman Oldu?

⁷⁹ İsmail Hami Danişmend; Türk Irkı Niçin Müslüman Oldu?

⁸⁰ İsmail Hami Danişmend; Türk Irkı Niçin Müslüman Oldu?

Peygamberin oğlu **Yafes**'ten rivayet edildiğini eski yazma kitaplarda okuduğunu, ama hangi kitapta okuduklarını hatırlamadıklarını yazarak inşallah bu hakikati bir müdekkik vatandaş meydana çıkarır” diyor. Biz Türklere bu müjdeyi veren İsmail Hakkı Efendi gibi keşif ve tasarruf sahibi, sözüne güvenilir bir zat verdiği göre mutlaka bir mezaha dayanmaktadır. Bunda kimsenin şüphesi yoktur.”⁸¹

Kaşgarlı Mahmut **Divan-ı Lügat-it-Türk** adlı 1333 İstanbul basımlı kıymetli eserinde Buhara ve Nişapur hadis imamlarından şu hadisi kudsiyi rivayet ediyor: “Ulu ve Aziz Allah diyor ki; benim ismini verdiğim ve Maşrık'ta iskân ettiğim bir takım askerlerim vardır ki her hangi bir kavme karşı gazaba gelecek olursam o Türk askerlerimi işte o kavmin üstüne saldırtırım.”⁸²

Yine Kaşgarlı, aynı eserin 3. sayfasında şu hadis-i şerifi naklediyor: “Türk dilini öğreniniz, çünkü Türklerin çok uzun sürecek bir hakimiyetleri vardır.”⁸³

Pakistanlı ilim adamı “**Mevlâna Şeyh Muhammed**’i dinliyelim: “Türkler siyaset sahasında ortaya çıktıkları zaman İslâm âleminin vaziyeti hiç de memnuniyet verici değildi. Bağdat hilâfetinden sadece bir isim kalmıştı. Mısır’da Fâtimî halifeleri, ismen hilâfet, hakikatte imparatorluk kurmuşlar, Kuzey Afrika’yı da idareleri altına alıp Filistin ve Suriye hatta zaman zaman Hicaz’a kadar da nüfuz sahalarını genişletmişlerdi. İslâm devletinin azameti, şevketi, kudreti, zayıfladıkça zayıflayıp kaybolma tehlikeleri baş göstermişti. İşte Hak Teâlâ’nın kendi dinini korumak için, kuvvetli bir unsur ortaya çıkarmasına şiddetle ihtiyaç görünüyordu. İslâm’ın bu siyaseti ve idare zayıflığını bertaraf eylemek hususunda, Müslüman himmet sahipleri gerekliydi. Tam bu sırada Cenab-ı Hak Teâlâ kudretini gösterdi. Selçukîler ortaya çıktılar. İslâm ülkelerine yayılmaya başladılar. Bunların İslâm memleketlerine gelmeleri ilk başta kaygu ile karşılandı ama sonradan ne hizmetlerde buldukları görüldü.

⁸¹ Sinan Omur; Kahraman Türk Ordusuna Çemkiren Köpekler (Bugün Gazetesi, 12.2.1971).

⁸² Divan-ı Lügat-it-Türk; C. I, s. 294.

⁸³ Divan-ı Lügat-it-Türk; C. I, s. 3.

Selçukîler, göçebe Türk kabilesi idiler. Şehir halkının çeşitli hilebazlıklarından politikalarından, kandırmacalarından, dalavelerlerinden haberleri yoktu. İslâm ülkelerine geldikten sonra, can çekişmekte olan İslâm saltanat, şevket ve azametini yeni baştan canlandırdılar ve bu devlete yeni bir ruh üfleyip hakikatta ölüyü dirilttiler. Selçukîler, İslâm'ın şan-u azametini yeniden iade etmek yolunda hakikaten muvaffak oldular. Hatta İslâm devletine o devre kadar görülmemiş bir şan-u şevket hazırlamak imkânı da buldular.⁸⁴

“Selçukîler, küçük mütearrız hükümdarcıkları temizleyip yerine muazzam Selçukî saltanatını kurdular. Öyle bir saltanat ki bir ucu Çin hududunda diğer ucu Akdeniz kıyılarında idi ve bir elden idare ediliyordu. Dağılmış şirazesini bozulmuş o koca İslâm devletini yeniden bir araya toplamaya muvaffak oldular. Söylediğimiz gibi can çekişen İslâm hükümetini canlandırdılar. Kanlarıyla canlarıyla, başlarıyla, mallarıyla, hayvanlarıyla çalıştılar. İslâm devletini, İslâm hükümetini ihya eylediler. Diyebiliriz ki, eğer o devirde İslâm dini sarsıntı geçirmekten kurtulmuş ise bu cesur Türk erlerinin çalışmaları ve kollarının kuvveti, kafalarının dirayetiyle olmuştur. Selçukîlerin İslâm'a büyük hizmetlerinden biri de, Rumî Devleti'nin İslâm ülkelerine saldırmasını önlemek ve doğrusu her zaman İslâm'ın gözüne diken gibi batmak isteyen bu devleti zamanla tamamen ortadan kaldırmaktır.

Selçukîler, dinlerine kuvvetle bağlı inançlarına kuvvetli er kişilerdir. Onların dine bağlılıkları, İslâm'ın ilk devrindeki Sahabilerin bağlılıklarına benzer. “Dine bağlılık hususunda, o kadar ileri gidiyorlardı ki bu işi delilik derecesine kadar vardııyorlardı.” Haçlı savaşlarında (Sâlip muharebelerinde) koca Avrupa'nın birleşik muazzam ordularını işte Selçukî Türklerinin kahramanca, hatta delilik derecesindeki cesaret ve şecaatleri bozmuştur. Onların ilerlemelerinin önüne set çekmiştir. Bu itibarla her bakımdan Selçukîlerin İslâm tarihinde parlak ve ehemmiyetli sahifelerde altınla yazılacak yerleri vardır).⁸⁵

⁸⁴ Mevlânâ Şeyh Muhammed; İslâm'ın Yayılış Tarihi, C. III, s. 935-936.

⁸⁵ Mevlâna Şeyh Muhammed; İslâm Yayılış Tarihi, C. III, s. 937.

Yine Pakistanlı büyük İslâm âlimi **Ebu'-a'Â'lâ el-Mevdûdi** Selçuklular Tarihi isimli kıymetli eserinde Türk soyunun inançlarındaki kuvvetli ve yüksek hasletlerini şöyle anlatıyor: “Dar görüşlü kimseler onların bu yükselişini ancak zamanın gidişatı ve takdirin icabı olarak değerlendirmek isterler. Başka sebepler üzerinde durmak lüzumunu hissetmezler. Fakat derin bir tatbikata girişenler bu gelişmenin bir hayli sebepleri olduğunu ve Cenab-ı Hakk'ın bu camianın tabiatında yaratmış bulunduğu kabiliyetten geldiğini anlamakta gecikmezler.”⁸⁶ Muhterem yazar aynı eserinde Selçuklu Türkünün yüksek hasletini şöyle sıralıyor: “Selçuklular olgun, inançlı ve saffetli bir imana sahip bulunuyorlardı. Ehl-i Sünnet mezheplerine bağlı idiler. Fıkhî ve medenî hususlarda bütün Müslümanların rızalarına ve İslâm fıkhına göre hareket ediyorlardı. Halk da bu inançta olduğu için takip ettikleri bu siyaset sebebiyle herkes tarafından seviliyorlardı.”⁸⁷

“Selçukluların bünyesinde kusur ve zaaf lar bulunmayıp bilâkis iyi vasıflar vardı. Başbuğları, cefa ve sıkıntılara katlanan, savaş tedbirlerinden anlayan ve bizzat çarpışmalara katılan gerçek bir lider vasfına sahip kimselerdi. Maiyetlerinde bulunan kumandanlar da itaatkâr ve işlerinin ehli olan şahsiyetlerdi. Yaşayışları Türkmençe olup sade ve basitti.”⁸⁸

Türkün yüksek vasıflarını böylece sıralayan Mevdûdî, İslâm Medeniyetine olan katkılarını da şöylece anlatıyor: “Onların zamanında İslâm âleminin her tarafı nice nice imar işleriyle donatıldı. Sayısız mektepler, medreseler ve kütüphaneler kuruldu. Nişapur'da, İsfahan'da, Bağdat'da ve diğer şehirlerde birçok medreseler ve ilim merkezleri ortaya çıktı. Bilginler hükümdarlardan himaye ve iltifat gördüklerinden, ilim ocağı olan bu medreselere toplanıp ilim yolunda çalışarak ilim ve fenni ilerlettiler.”⁸⁹

Sayın Mevdûdî'nin belirttiği gibi Selçuklu Türkünün Anadolumuzda bıraktığı 900 senedir ülkemizi süsleyen o ölümsüz Türk-İslâm eserlerini doya doya şevkle seyretmemek, seyret-

⁸⁶ Ebu'l-Al'lâ el-Mevdudî; Selçuklular Tarihi, C. I, s. 129.

⁸⁷ Ebu'l-A'lâ el-Mevdudî; Selçuklular Tarihi, C. I, s. 32 ve 132.

⁸⁸ Ebu'l-A'lâ el-Mevdudî; Selçuklular Tarihi, C. I, s. 32 ve 132.

⁸⁹ Ebu'l-A'lâ el-Mevdudî; Selçuklular Tarihi, C. I, s. 33.

dip iftihar duymamak için insanın kalbinde iman, damarında Türk kanı olmaması gerekir. Eski Konya müftüsü sayın **Tahir Büyükkörükçü**, müftülüğü sırasında Ankara İmam-Hatip Okulları Mezunları Cemiyeti'nde verdiği konferansta Konya'daki Alâaddin Camii'ni gezen Alman ilim adamının şu sözlerini nakletmişti: "Alâaddin Camii minberinin karşısına geçen Alman, fotoğraf makinesini eline alır santim santim resmini çeker. Yanında bulunan Türk tercüman, Alman arkeologa sorar: Bu minberle neden bu kadar ilgileniyorsunuz. Alman cevaben der ki **Almanya yıkılsa yeniden yapılabilir ama bu minber bir daha yapılamaz.**" Müslüman-Türk Anadolu'nun tescilli tapusu olan bu muhteşem eserleri bizlere armağan eden mübarek ceddimize Cenab-ı Allah'tan rahmet ve mağfiretler dileriz.

O mübarek insanların dine, ilme hizmetlerine adalet tatbikatlarına geçmeden önce çağdaş tarihçilerin Türkler hakkındaki hükümlerini görelim.

Milâdi 1085 yılında ölen Arap tarihçisi **İbn-Hassül** şöyle diyor: "Türklerin müstehak olmadıkları vasıfları kendilerine vermeksizin ve aynı zamanda malik buldukları vasıfları da kendilerinden esirgemeksizin ne lehlerinde ne de aleyhlerinde bir taassup ve taraftarlık eseri göstermeksizin, ahlâklarını ve hâllerini zikredelim.

Bütün milletler içinde cesaret ve şecaatte onlardan daha ilerde olan ve büyük maksatlar elde etmek yolunda onlardan daha ileriye gidebilen bir millet yoktur. Allah onları aslan suretinde yaratmıştır.

Bugün cihan padişahı İslâm Dini'nin başı, ulu ve yüce sultan **Tuğrul Bey**'dir. Allah ona yardım etsin ve onun hükümdarlığını, te'yid eylesin, düşmanlarını hor ve hakir kılsın, Türk bayrağını muzaffer etsin, Türkler Tuğrul Bey'in şahsında adaleti yeryüzünü tutmuş ünü doğuya ve batıya yayılmış bir hükümdar buldular. Tanrı hiç bir hükümdara bu genişlikte ülkeler vermemiştir.

Türk hakanına itaat etmek bugün her Müslümana farz olmuştur. Gizli ve açık olarak onun dostluğundan ayrılmamak,

gece ve gündüz ona dua etmek, dinimizin şevket ve azameti için şarttır.”⁹⁰

Selçuklu tarihi sahasında tek otorite olan değerli ilim adamı Sayın Prof. Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye** adlı kıymetli eserinde çağdaş Selçuklu müelliflerinden Müslüman tarihçi İmameddin İsfahani ile Süryani Mihael'in tefsirlerini şöyle naklediyor: “Eski kaynaklar ve kendi müşahedelerine dayanan Süryanî Mihael, M.Ö. İran'da **Ahamenid** devrinde ilk Türk istilâ ve göçlerini anlattıktan sonra Türklerin İslâmiyet'i kabulünü ve sebeplerini nihayet Selçuklu muhaceretini nakleder.” Biz bunları işittik, babalarımız ve bizler gördük dedikten sonra meseleye Hızikiyel Peygamber'e isnat olunan bir rivayet ile girişir. Allah, Rumların fenalıklarına gazaplandığı için Türkleri bu istilâyâ memur etti” der ki; Türklerin “Tanrı'nın ordusu” Cund Allah olup böyle bir vazife ile vazifeli buldukları Türk-İslâm, Hıristiyan ve Yahudî müellifleri tarafından da belirtilmiştir. Mihael'e göre Türk milleti istilâyâ ve göçmeye başlayınca yeryüzünü doldurdu. Gerçekten dünya Türkleri taşımaya kâfi gelmedi.”⁹¹

Muhterem Hocamız Prof. Osman Turan Bey, **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti** adlı eserinde de Mihael'in sözlerini tamamlıyor. “Türk kavmi çıkınca yeryüzünü doldurdu, daha önce çıkmış olanları tenkil ettiler. Zira dünya onları taşımaya kâfi değildi. Bunlar, onları (ilk çıkanları) Garba doğru ittiler. Önlerinde **köpeğe benzer** bir hayvan (**Oğuzname'deki bozkurt**) yürüyor ve ona yetişemiyorlardı. Hareket ettiği zaman göç (göş) yani “**Kalkınız**” diye sesleniyordu. Türkler o duruncaya kadar ilerliyor ve orada çadır kuruyorlardı. Uzun müddet onları sevk ettikten sonra kayboldu ve bir daha bu hayvandan bahse-

⁹⁰ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi, C. II, s. 37.

⁹¹ Prof. Osman Turan; Selçuklular Zamanından Türkiye, s. 13.

^{92-a} Doç. Dr. Süleyman Ateş Diyanet İşleri Başkanı, Minberden Ögütler, sayfa 264-265.

^{92-b} Osman Keskinoğlu; Diyanet İşleri Başkanlığı Yüksek Din Kurulu Üyesi, Kur'an Yolunda S. 262.

dildiği duyulmadı.” ifadesiyle gördüğü ve işittiği Oğuz Göçleri’ni anlatmaktadır.⁹²

Diyanet İşleri Başkanı Sayın Doç. Dr. Süleyman Ateş Bey minberden öğütler isimli hutbe kitabında İstanbul’un fethini (fethi mubin-i) dile getirirken, Türk ırkının tebşir edilmiş (öğülmüş) bir millet olduğunu izahla art niyetli fesatçılara ders veriyor.

“İslâm’ın kritik bir devrinde Allah dinine hizmet şerefini Türklere vermiştir.

Kur’an’ın vukuundan önce bir mucize olarak haber verdiği bu irtidat olaylarından sonra Allah’ın getirdiği müslüman Türkler, İslâm’a çok büyük hizmetler etmişlerdir. Onların gösterdikleri kahramanlıklar her türlü takdirin üstündedir. Atamız Alparıslan, kefenini giyerek yönettiği elli bin kişilik ordusuyla Bizans’ın yüz elli bin kişilik ordusunu yenmiş ve Selçukluların sayesinde Anadolu baştan başa İslâmlaşmıştır. Yine Selçukluların sayesinde koskoca İslâm âlemi rafizi Büveyhilerin Tehdidinden kurtarılmış, dünyada ehli sünnet görüşü hâkim olmuş, Kudüs’ü almak kasdiyle Avrupa’dan 600.000 kişiyle çıkan Haçlı ordusu Türklere çarparak kırılı kırılı 50 bin kişiyle Kudüs’e girebilmiş, fakat kısa bir süre sonra Selahaddin-i Eyyubî tarafından o kutsal topraklardan sökölüp atılmıştır. Müslümanlık olmasaydı Türkler Türklüklerini koruyamazlardı. Nitekim Müslüman olmayan Türk asıllı kavimler Türk kalamamışlardır. Türklerde olmasaydı, belki Müslümanlık çok güç durumlarda kalacaktı. Milletimiz islamı iyi benimsemiş, islâmda milletimize çok güzel uymuştur. Onun için **-Önce Türklük mü, Müslümanlık mı-** gibi sözlere gerek yoktur, ikisi ayrılmaz bir bütündür eskiden Avrupalılar, “Türk” kelimesinden Müslümanlığı anlıyorlardı. Açık söylemek lazımdır ki, dün olduğu gibi bugün de İslamın en güzel temsilcisi milletimizdir. Milletimizi Müslümanlıktan ayırmaya çalışmak onu vurmaktır. Dün olduğu gibi bugün de İslâm âleminin lideri olmaya layık toplum milletimizdir.

⁹² Osman Turan; Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti, s. 73.

Elbette milletimiz mümtaz bir millettir ki yüce Peygamberimizin övgüsüne mazhar olmuştur.

“İstanbul elbette fetholunacaktır. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden ordu ne güzel ordudur.” Bu Peygamber övgüsüne mazhar olup, bize İstanbul'u hediye eden koca Fatih'in ve onun kahraman ordusunun ruhu şad olsun”⁹³

İslâm perdesi ardında Türk düşmanlığı yapanlara vurulan bu güçlü şamardan sonra, yine selahiyetli bir kalemden sayın Osman Keskinoglu'nun Kur'an Yolunda isimli eserinden Maide suresi 54. âyetinin izahını okuyalım.

“Bu vasıflara ve meziyetlere lâyıkiyle haiz şerefli ve dirayetli bir millet olan Türkler, yüz yıllar boyunca İslâm'a hizmet ederek Cenab-ı Hakk'ın övdüğü milletler arasına katılmışlardır. Rahmetli Hamdi Yazır'ın Tefsirinde dediği gibi: **“Arap ve Fars hizmette saf dışı kalınca bu defa Allah Türkleri gönderdi. İslâm devleti Türklerin elinde kaldı. İstanbul fethi hadisinin de delaleti üzere Allah'ın gönderdiği ve övdüğü milletler camiasına Türkler de dahil oldu.**

Hiç şüphe yok ki Türkler buna liyakat kazanmıştır. İlim, idare, Askerlik sahasında Türklerden nice âlimler, büyükler yetişti.. Birçok Türk devletleri bu dine hizmet ettiler ve dikkate değer bir husustur ki, Türk devletleri en uzun ömürlü olmuştur. İslâm tarihine göz atmak bunu isbata yeter.”

Yukarıdan beri sıraladığımız Kur'an-ı Kerim'in Maide Sûresi'nin 54 üncü âyeti, merhum Türk-İslâm âlimi Vanî Mehmed Efendi'nin, âyet-i Kerime'yi tefsiri kâinatın efendisi Sevgili Peygamberimizin muteber kitaplardan aldığımız hadis-i şerifleri, Kaşgarlı Mahmud'un **Divan-ı Lügat-it Türk'te**, Buhara ve Nişapur hadis imamlarından zikrettikleri hadis-i kudsî, ayrıca yüzlerce Müslüman ve Hıristiyan tarihçi Türklerin Müslüman oluşu ve İslâm ülkelerine inişlerini, herc-ü merc olmuş memlekette asayiş koruduğunu, bozulmuş nizamı yeniden canlandırarak Türk-İslâm medeniyetini ihya ettiklerini ittifak hâlinde

⁹³ T. W. Arnold; İntişar-ı İslâm Tarihi, s. 48.

kaydetmektedir. Gerek çağdaş tarihçiler ve gerekse asrımıza kadar yazılmış olan tarihlerde, Türk milletini “Cund Allah” Allah’ın ordusu olarak belirtmişlerdir.

İntişar-ı İslâm Tarihi’nin yazarı **T.W. Arnold** bu konuda şunları yazıyor: “Hıristiyan krallıkları birbiri peşinden Türklerin büyüleyici ellerine düşüyordu. Bulgaristan, Sırbistan, Bosna, Macaristan istiklâllerini onlara teslim etmişlerdi. Azametli Venedik Cumhuriyeti, malik olduğu topraklardan birçoğunun elinden çekilip alındığını gördü. Hatta Otranto’nun zaptından sonra ebedî belde Roma bile tehdiye maruz kalmıştı. XV. Milâdî asrın sonraları ile XVI. asır içinde meydana getirilen Hristiyan yazılı eserleri, Türkün parlak başarıları durdurulmadıkça Hıristiyan Avrupa’nın mukadderatını tehdit edecek musibet şekillerinin tahminleriyle doldurulmuştur. Türk, Cenab-ı Hakk’ın günahkarlıktan ve ahlâkî düşüklükten dolayı kullarını terbiye etmek için gönderilmiş ilâhî bir kırbaç şeklinde temsil olunmuştur.”

Şimdi yeniden toplu hâlde mevzuun tahlilini yapalım. Cenab-ı Allah buyuruyor: “Ey iman eden kullarım, içinizden kim dininden dönerse Allah mü’minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu, kendisinin onları seveceği bir kavm getirir ki, onlar Allah yolunda savaşsınlar ve hiç bir kınayanın kınamasından, dedikodusundan çekinmezler. Bu Allah’ın lutf-u inayetidir ki onu kime dilerse, ona verir. Allah ihsanı bol olan, en çok bilendir.”⁹⁴

Yüce Allah bu âyet-i kerime’de mü’minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu, Allah yolunda cihat yapacak bir milleti İslâm ile müşerref kılacağını beyan ederek, o milletin Allah’ı, Allah’ın da o milleti seveceğini, bunun da Allah’ın lutfu ihsanı olacağını beyan ederek, her şeyi en iyi bilen ve yegâne kudret sahibinin ancak, zâtı olduğunu buyurmuştur ki dört yüz yıllık İslâm tarihinin seyri içinde değerlendirecek, Müslüman Arapların Asr-ı Saadet’teki şevk ve heyecanı yitirdiklerini, cihat ruhunun kaybolduğunu, yerini adalete ve fitneye terk ettiğini görüyoruz. İşte o anda Cenab-ı Allah’ın takdiri ilâ-

⁹⁴ Kur’an-ı Kerim; Maide Sûresi, âyet 54.

hîsi tahakkuk etmiştir. Zaten tarihçilerin de ittifakla birleştikleri nokta da o anda kurtarıcı yeni bir gücün beklendiğidir. Kaşgarlı Mahmud'un Buhara ve Nişapur'un hadis imamlarından rivayet ettiği Hadis-i Kudsi de, âyet-i kerîme'yi izah mahiyetindedir. "Benim Türk adını verdiğim ve şarkta iskân ettiğim bir ordum vardır. Bir kavme gazablandığım zaman onları o kavmin üzerine saldırtırım."⁹⁵

Kaşgarlı aynı eserinde "Türk dilini öğreniniz. Çünkü Türklerin çok uzun sürecek bir hâkimiyetleri vardır."⁹⁶ Hadis-i Şerifini naklettikten sonra o çağları yaşayan, hadisleri işiten ve gören bir kişi olarak, eserin giriş kısmında şöyle diyor: Tanrı'nın devlet güneşini, Türk burçlarından doğmuş olduğunu ve Türklerin ülkeleri üzerinde göklerin bütün dairelerini döndürmüş olduğunu gördüm. Tanrı onlara Türk adını verdi. Türk, kuvvetli demektir ve yeryüzüne onları hâkim kıldı, cihan imparatorlukları Türk ırkından çıktı. Dünya milletlerinin yuları Türklerin eline verildi. Türkler Tanrı tarafından bütün kavimlere üstün kılındı. Hak'tan ayrılmayan Türkler Tanrı tarafından Hak üzere kuvvetlendirildi. Türkler ile beraber olan kavimler bile aziz oldu. Böyle kavimler Türkler tarafından her arzularına eriştirildi. Türkler himayelerine aldıkları milletleri kötülerin şerinden korudular. Cihan hâkimi olan Türklere herkes muhtaçtır. Onlara derdini dinletebilmek ve bu suretle her türlü arzuya nail olabilmek için de Türkçe öğrenmek lâzımdır."⁹⁷

Çağdaş Arap tarihçisi İbn-i Hassül'ün dediği gibi "Bütün milletler içinde cesaret ve şecaatte onlardan daha ilerde olan ve büyük maksadları elde etmek yolunda onlardan daha ileri gidebilen bir millet yoktur. Allah onları arslan suretinde yaratmıştır. **Gazzî** şöyle diyor: "Türkler, barışta melek, savaşta ifrit gibidir."⁹⁸

Büyük Türkiye İmparatorluğunu, elçi veya seyyah olarak görme imkânını bulanlar Türkün bu özelliğini şöyle anlatıyorlar:

⁹⁵ Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi, C. I, s. 19 ve Divan-ı Lügat-it-Türk; C. s. 294.

⁹⁶ Divan-ı Lügat-it-Türk, C. I, s. 3.

⁹⁷ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi, C. I, s. 221.

⁹⁸ Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Merkûresi Tarihi, C. C, I, s. 26.

Savaş meydanlarında inanılmaz kahramanlık harikaları gösteren Türkleri, barışta görünce şaşdırmamak mümkün değil, insan kendi kendine soruyor. Savaş meydanlarının korkunç milleti şu sakin ve mütevazî insanlar mı? Kur'an'da geçen "Onurlu ve zorlu, düşmanlarına karşı şiddetli"⁹⁹ lâfzı, Türk tarihinin her döneminde görülmüş ve isbat edilmiştir. Akka önlerinde hezimete uğrayan **Napolyon Bonapart** "Türk mağlûp edilebilir, ama esir edilemez" sözüyle hakkı teslim etmiştir. Türk milletinin cihan hâkimiyeti inancı tarihi kadar eskidir. **Bursalı İsmail Hakkı Efendi'nin** "Hadisi Erbain (Kırk Hadis) isimli eserinde naklettiği hadise göre "Adem, Cennet'e Lisan-ı Türk-i ile **Hak** demekle kıyam edip çıkmıştır. Zira dünyada âhir tasarruf Türkündür".¹⁰⁰

Kun hükümdarı milletine şöyle sesleniyor: "Şimdi ölürsek, dünya durdukça kahramanlık sânimiz yaşayacak, oğullarımız ve torunlarımız başka milletlerin başbuğları olacaktır."¹⁰¹

Nesilden nesile, babadan oğula intikal eden cihangirlik, büyüklük felsefesi Türkün ruhunda devamlı yaşamış, o günkü bilinen dünya "üç kıta üç deniz" Türkün hakimiyetine baş eğmiştir. Göktürk hakanı **İstemi Han** diyor ki "Atalarımızdan işittik ki Garp İmparatorluğu (Roma) elçileri geldiği zaman bu bizim için artık yer yüzünü fethedeceğimize delâlet eder."¹⁰²

Tarihimizi tetkik ettiğimiz zaman bunun tahakkuk etmiş olduğunu görüyoruz. Asya'dan Sibirya'ya kadar Çin'in bir kısmı hariç Türk hâkimiyetine girdiğini, Avrupa'da İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya hariç Türk nal şakırtılarının duyulduğu, Afrika'nın kısmen de olsa fethedildiğini görüyoruz. Mevdûdî'nin dediği gibi "Dar görüşlü kimseler onların bu yükselişini ancak zamanın gidişatı ve takdiri icabı olarak değerlendirmek isterler. Başka sebepler üzerinde durmak lüzumunu hissetmezler. Fakat derin bir tetkikata girişenler bu gelişmenin bir hayli sebepleri

⁹⁹ Kur'an-ı Kerim; Maide Sûresi, âyet 54.

¹⁰⁰ Sinan Omur; Bugün Gazetesi, 12.2.1971.

¹⁰¹ Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi, C. I, s. 83.

¹⁰² Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi, C. I, s. 63.

olduğunu ve Cenab-ı Hakk'ın bu camianın tabiatında yaratmış bulunduğu kabiliyetten geldiğini anlamakta gecikmezler.”¹⁰³

Maalesef günümüzde dar görüşlü kimseler sayılmayacak kadar çoktur. Yüzlerce roman okuduğu hâlde tarihini okuma ihtiyacı görmeyen, kökünden kopmuş aydınlar, istisnalar hariç, sözde tarihçiler veya o kisve altında ki hain kalemler Cenab-ı Allah'ın taltif ettiği cihan nizamını kurmakla görevlendirdiği, tarih boyunca hiç bir millete nasip olmayan Türkün büyük başarısını küçültme kampanyasını gün be gün hızlandırdıkları gözden kaçmamaktadır. Ama güneş balçıkla sıvanamaz. Onun ziyası dünya durdukça bakidir.

İslâm yayılış tarihinin müellifi Pakistanlı âlim **Mevlâna Muhammed**, kıymetli eserinde “Kuvvetli bir unsurun (milletin) ortaya çıkmasına şiddetle ihtiyaç görünüyordu. Tam bu sırada Cenab-ı Hak Teâlâ kudretini gösterdi. Selçuklu Türkleri ortaya çıktı.”¹⁰⁴

Gerek Mevdûdî ve gerekse Mevlana Muhammed sayısız eserlerinin müellifi olan asrımızın değerli İslâm âlimleri takdir sahibi Ulu Allah'ın, Türk'ün fitratında üstün hasletler yarattığını belirterek, yukardan beri izaha çalıştığımız meseleyi de vuzuha kavuşturmuş oluyorlar. İşte bu inançla İslâm liderliğini eline alan, Hakk'ın kılıncını kuşanıp, bi-hakkın temsil eden mübarek insanların meziyet ve hizmetlerinden bahsetmek isteriz.

KILINÇ TÜRKÜN ELİNDE OLUNCA

Selçuklu tarihi müellifi **Râvendi**, İmamı A'zam Ebu Hanife'nin bir duasını nakleder: Mezhep imamımız, mübarek insan Hac farızasını yaparken; “Ey Allah'ım! Ben Senin için Muhammed'in şeriatını takrir ettim. Eğer içtihadım doğru, mezhebim haksana bana yardım et” der. Hafiften gelen bir ses ona:

-“Sen doğru söyledin, Kılınç Türklerin elinde buldukça mezhebine zeval yoktur. Bu rivayeti nakleden Ravendi, şunu ilâve eder: “Allah'a hamd olsun ki artık İslâm arkası kuvvetli ve

¹⁰³ Ebu'l-A'lâ el-Mevdûdî; Selçuklular Tarihi, C. I, s. 129.

¹⁰⁴ Mevlâna Şeyh Muhammed; İslâmın Yayılış Tarihi, C. III, s. 936.

Hânifi Mezhebi mensupları mes'uddurlar. Zira Arap, Acem, Rum ve Rus diyarlarında kılıncı Türkün elindedir.”¹⁰⁵

Râvendî'nin naklettiği duayı Hz. İmam'ın yapıp yapmadığını bilmiyoruz. Zira ne o anda yaşadık ne de olaya şahidiz. Ama ortada olan bir gerçek vardır ki, o da **Türk milletinin amelde mezhebinin İmam-ı A'zam Ebû Hanife Mezhebi** olduğu. Hanifi Mezhebi'ni yayan, bin yıl yaşayışını, onun hükümleriyle düzenleyen yine Türk milletidir. Asırlar boyu Avrupa milletleri İslâm dinine Türk dini, Hanifi Mezhebine Türk mezhebi demektedir. İslâmiyeti kabul ettiği günden bugüne kadar Ehl-i Sünnet'i, müdafî olan Türk milleti, yine bugün de Ehl-i Sünnet'i (Hanifi Mezhebinin) en güzel şekliyle temsil edendir. Hac farızasını yapan kardeşlerim, mukaddes topraklarda Mekke ve Medine'de bunu müşahade etmişlerdir. Hiç bir Türkün Kur'an'a, Kabe'ye ve Mescid-i Nebevî'ye hürmetsizliği görülmemiştir. Hatta günahkâr olan, haram irtikâp eden ibadet ve taatı olmayan bir Türk, Kur'an'ı göğsünden aşağı tutmaz. Kible'ye ayağını uzatıp yatmazken o mukaddes belde Kâbe-i Muazzama içinde ayağını uzatıp yatana, Mescid-i Nebevî içinde Kur'an'ı bacağı arasına kıştırana bizzat görenlerdenim. Hele Tâdil-i erkân'a riayet edip Sennet-i Resulullah'a bağlı olan, parmakla sayılacak kadar az görmek İslâm ulularına hürmetsizlik cidden üzücüdür. Bugün Türkiye'mizde tanınan, bazılarınca itibar gören on civarında da eseri tercüme edilmiş olan Mısırlı **Muhamed Kutub**, bir mecmuada tefrika edilen eserinde, Osmanlı Türküne tutucu diyerek şiddetle çatıyor ve şöyle diyordu: “İslâmiyet, Birinci Dünya Savaşından sonra Türklerin taassubundan kurtuldu, Sudan'da Mehdîlik ve Hicaz'da Vahhabîlik'te gerçek şahsiyetine kavuştu.”¹⁰⁶

Derhal Hilâl Mecmuası'nın idarehanesine gittim. Kapıda sahibini yakaladım ve sordum; “Siz nasıl neşredersiniz? Türk milleti asırlar boyu ehl-i sünnet yolunda kan döktü, can verdi” diye sordum. Bana cevaben “Ne var bunda kardeşim? Arapda mezhep mühim değil” dedi ve “acele işi olduğunu söyleyerek içerde hoca efendi var o bir baksın sonra görüşelim” diyerek uzaklaştı. İçeri

¹⁰⁵ Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi C. I, s. 936.

¹⁰⁶ Hilâl Mecmuası; Sayı: 63.

girdiğimde Erzurum Merkez Vaizi Osman Demirci isimli zatla tanıştım ve yazıyı okumasını söyledim. Okudu. “Sen haklısın bu yazının yazılmaması” lâzım diyerek beni teskin etti.

Bu olayı şunun için anlatıyorum. İslâm Dini'nin sarsıldığı, sayısız bid'at mezhebinin İslâm Birliği'ni parça parça ayırdığı bir dönemde, İslâmiyet'i kabul eden Türk milleti, Ehl-i Sünnet-i seçmiş, bid'at ehliyle şiddetli mücadeleye atılmış, İslâm birliğini yeniden sağlamış, gerek Selçuklu ve gerek Osmanlı Devleti döneminde sapık mezheplere fırsat verilmemiştir. Yalnız Osmanlı Devletinin son döneminde Hicaz'da Vahâbilik gelişmiş, büyük buhranlar içinde olan Türk Devleti yine de elinden gelen bütün imkânlarını sarfederek mücadeleyi sürdürmüştür.

İşte tarihin seyri içinde İmam-ı A'zam'ın duasını, Selçuk Bey'in vasiyetini, şimdi daha iyi muhakeme edebiliyoruz. O hasta yatağında son anlarını yaşayan Türkmen Başbuğu oğullarına şöyle der: “Oğullarım! Allah'a hamdü senalar olsun ki; bizi İslâm gibi bir dinle müşerref kıldı. Kur'an'a sıkı sarılın, Ehl-i Sünnet'in müdafî olun oğullarım, Yabguluk makamını elinizden bırakmayın, torunum Tuğrul ve Çağrı'ya dikkat edin, ben babalık hakkımı helâl ettim, siz de evlâtlık hakkınızı helâl edin.”

Tarih bize gösteriyor ki, bu vasiyet babadan oğula, oğuldan toruna intikal etmiş, o Tuğrul ve Çağrı Bey'ler büyümüş, devlet idaresini ellerine alarak, Mısır'da Şî (Fatımî) devletini, İran'da hortlayan Mazdekliği ortadan kaldırmış, Ehl-i Sünnet Mezhebi'ne bağlı olan Abbasî Halifeliğine yeniden kuvvet ve itibar kazandırmıştır.

TUĞRUL BEY

“Tuğrul Bey fevkalâde insanlardan biri idi. Onun eşine ve emsaline tarihte pek az rastlanmıştır. Bir hayli zorba saltanatlar devirdi. Nihayet kuvvetli ve kudretli bir devlet kurdu. Siyaset, dirayet, tedbir, cüret, cesaret ve işbirlik bakımından zamanın değil belki de tarihin en büyük kumandanlarından biridir.”¹⁰⁷

¹⁰⁷ Ebu'l-A'lâ el Mevdûdi; Selçuklular Tarihi, C. I, s. 214.

“Bu Türk başbuğu, hem fatih, hem de iyi bir kumandan olmakla beraber, aynı zamanda gayet iyi bir hatipti. Onun vasıflarına; sabırlı, tahammüllü ve ketum sıfatlarını da katmak icabeder.”¹⁰⁸

“Bu büyük Türk kahramanının dindarlığını, İslâm Dini’ne bağlılığını da tarihçiler yaza yaza bitiremiyorlar. Bildirdiklerine göre, Tuğrul Bey aşırı derecede ibadetine bağlı bir hükümdar idi. Namazını asla geciktirmezdi. Her perşembe ve pazartesi mutlaka oruç tutardı.”¹⁰⁹

“Tuğrul Bey, çok âdil, hakşinas ve dindar hükümdardı. Kendime saray yapıp, yanında Allah’ın evini cami inşa etmezsem utanırım sözü buna bir misaldir. Âlimlere ve din adamlarına sevgi ve saygı onun tabiatı hâline gelmişti. Adaleti, şefkati, ihtiyatı, sabrı, tahammülü ve ketum oluşunu kaynaklar ittifakla kaydeder.”¹¹⁰

Yerli ve yabancı tarihçiler bu büyük insanın meziyetlerini anlatmakla bitiremiyorlar. Biz ancak denizden bir katre misali, Çağdaş Arap tarihçisi İbn-i Hüссül’ün şu sözleriyle sona erdiriyoruz.

“Bugün cihan padişahı, İslâm Dini’nin başı ulu ve yüce Sultan Tuğrul Bey’dir. Allah ona yardım etsin ve onun hükümdarlığını te’yid eylesin, düşmanlarını hor ve hakir kılsın, Türk bayrağını muzaffer etsin, Türkler, Tuğrul Bey’in şahsında adaleti yer yüzünü tutmuş, ünü doğuya ve batıya yayılmış bir hükümdar buldular. Türk hakanına itaat etmek bugün her Müslümana farz olmuştur. Gece ve gündüz ona dua etmek dinimizin şevket ve azameti için şarttır.”¹¹¹

25 yılı aşkın hükümdarlık yapan, durup dinlenmeden, din, devlet, millet için çırpınan Tuğrul Bey, **Rey** şehrinde hastalandı 6 ay süren bir hastalıktan sonra (7 Eylül 1063 M.) 8 Ramazan 455 Hicrî yılında Hakkın rahmetine kavuştu. Çocuğu olmadığı için yerini yeğeni **Çağrı Bey’in** oğlu **Alparslan** aldı.”

¹⁰⁸ Ebu'l-A'lâ el-Mevdûdi; Selçuklular Tarihi, C. I, s. 215.

¹⁰⁹ Abu'l-A'lâ el-Mevdûdi; Selçuklular Tarihi, C. I, s. 216.

¹¹⁰ Prof. Osman Turan; Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti, s. 95.

¹¹¹ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi, C. II, s. 37.

ALPARSLAN

“Biz temiz Müslümanlarız. Bid’at nedir bilmeyiz. Bu sebeple Allah halis Türkleri aziz kıldı.”¹¹² Tarihin şahadetiyle sabit olan bu ifadeyi yaşayan nesillere intikal ettiren büyük kahraman. aziz şehit Alparslan, üzerinde yaşadığımız cennet vatanı bize yurt olarak bıraktığı topraklar üzerinde hür ve müstakil yaşamanın minnet ve şükran duyguları ile dolu olarak 904 yıl sonra ölümsüz adını saygı ile anıyor, genç kuşaklara ilham kaynağı olması ümidi ile o mübarek zatın hasletlerini kısa da olsa nakletmek zaruretini duyuyoruz.

Hilâlin haça, imanın küfre üstün geldiği Malazgirt meydanındayız. Bizans İmparatoru **Romenos Diogenes** Türkmen akınlarını durdurmak, Türk-İslâm ülkelerini fethetmek amacı ile devrin en kalabalık ve muazzam ordusunun başında ilerliyordu.. Halep’te bulunan Alparslan haberi alınca derhal Musul üzerinden Ahlat’a vasil oldu. Düşman ordusuyla kendi kuvvetleri arasında sayı bakımından mukayese kabul etmez farklılık vardı. Bizans ordusu 200.000 civarında iken Türk ordusu 50.000’i geçmiyordu. Veziri **Nizamu’l Mülk’ü** bir miktar askerle payitahtında emniyet tedbiri olmak üzere görevlendirirken, bütün askerlerinden **Melikşah’a** sadakat yemini almış, kefenlik beyaz elbisesini giymişti. Son olarak barış teklifinde bulunmak üzere halifenin elçisi **İbn-i Muhalleban** ile kumandanlarından **Sav Tekin’i** imparatora göndermişti. Kuvvetlerinden ve zaferden emin olan Romen Diyojen, Alparslan’ın teklifini istihza ile karşılıyordu. İsfahan mı güzel yoksa Hamedan mı diye sorar. İbn-i Muhalleban; “İsfahan” deyince İmparator, Hamedan’ın soğuk olduğunu öğrendik, biz İsfahan’da, atlarımız Hamedan’da kışlar” ifadesiyle gururunu belirtir. Türk elçisi Sav Tekin, dayanamayarak; “Atlarınız Hamedan’da kışlar ama sizin nerede kışlayacağınızı bilemem” der. Sulh ümidinin suya düştüğünü gören Türk Başbuğu 24 Ağustos günü savaş için hazırlıklarını ikmale girişti. Sultanın imamı Buharalı Muhammed bin Abd al-Melik: “Ey Sultan, Sen Allah’ın başka dinlere zafer vaad eylediği İslâmiyet

¹¹² Prof. Osman Turan; Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, s. 138.

uğrunda cihat yapıyorsun. Bütün Müslümanların mimberlerde sana dua ettiği cuma günü savaşa giriş, ben Tanrı'nın zaferi senin adına yazdığına inanıyorum.”¹¹³

İslâm dünyasının kaderiyle yakından ilgili olan bu meydan muharebesi için, halife de bütün İslâm ülkeleri camilerinde okunmak üzere şu dua metnini her tarafa gönderdi: “Allah'ım, İslâm'ın sancaklarını yükselt. Hayatlarını sana kulluk için esirgemeyen mücahitlerini yalnız bırakma. Alparslanı düşmanlarına muzaffer kıl ve askerlerini meleklerin ile te'yid eyle. Zira o senin rızanı kazanmak için varını, canını ve her şeyini fedadan sakınmıyor. O, senin yolunda ve dininin üstünlüğü için nasıl cihat ediyor ise sen de onu öylece koru; düşmanlarını kahret.”¹¹⁴

Halife hutbenin sonunda Müslümanlara hitab ederek;

-Ey Müslümanlar, temiz bir kalp ile sultana dua ediniz. Küfrün kökünü kazımak ve İslâm'ın bayraklarını yüceltmek için yalvarınız. “Müslümanlar kendilerine büyük bir huzur sağlayan Selçukluların din düşmanları tarafından boğulmak istediklerini gördükleri için, telâşla ve işte bundan dolayıdır ki müşterek bir duaya hep birden “Amin” demekte idiler. Bu duaya el açanlar arasında kendisinden Allah'ın yardımını esirgememesini istedikleri insan da vardı. O da ötekiler gibi heyecanla ellerini havaya kaldırarak bu duaya amin diyor. Cuma namazını kıldıktan sonra gösterdiği yolda ve Allah'ın rızası uğrunda hayatlarını seve seve verecek olan, azami 50 bin kişi tahmin edilen ordusunun karşısına çıkmış bulunuyordu. Üzerinde kefenvari beyaz bir elbise vardı. Güzel kokular sürünmüştü: 40 yaşları civarında gözükken bu asil insan askerlerine “işte ben kefenlik elbisemi giydim, şehit düşersem böylece gömünüz” diyordu. Atından inerek secdeye vardı “Ya Rabb'i, Seni kendime vekil yapıyor, azametinin karşısında yüzümü yere sürüyor ve Senin uğrunda savaşıyorum. Ey Tanrım, niyetim halistir, bana yardım et, sözlerimde hilaf varsa beni kahret.”¹¹⁵

¹¹³ Prof. Osman Turan; Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, s. 128.

¹¹⁴ Prof. Osman Turan; Selçuklu Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, s. 128.

¹¹⁵ Prof. Osman Turan; Selçuklu Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti s. 129.

Gözleri dolu dolu olarak secdeden başını kaldıran Alparslan beylerine ve askerlerine şöyle hitap etti: “Burada Allah’tan başka Sultan yoktur. Emir ve kader tamamıyla O’nun elindedir. Bu sebeple benimle birlikte savaşmakta veya savaşmamak için uzaklaşmakta serbestsiniz.”¹¹⁶

Bu sözleri derin bir sessizlik ve huşu içinde dinleyen asker ağlayarak senden ayrılmayacağız diye gök gürültüsünü andıran bir sesle sultana cevap verince Alparslan son olarak vasiyet hitabesini yaptı: “Ey askerlerim, eğer şehit olursam bu beyaz elbise kefenim olsun. O zaman ruhum göklere çıkacaktır, yerime Melikşah’ı geçiriniz. Ona bağlı kalınız. Eğer zaferi kazanırsak önümüzde çok hayırlı günler olacak.”¹¹⁷

...Ve artık savaş başlıyor. Bir şairimiz 900. yıl dönümü münasebetiyle Selçuklu Enstitüsünün açtığı müsabakada birincilik kazanan “**Malazgirt Marşı**”nda bu ulvî manzarayı ne güzel canlandırıyor:

**“Aylardan Ağustos günlerden Cuma,
Gün doğmadan önce iklim-i Rûm’a,
Bozkurtlar ordusu geçti hücumu...
Yeni bir şevk ile gürledi gökler
Ya Allah... Bismillah... Allahuekber.
Önde yalın kılınc Türkmen Başbuğu
Ardından Oğuz’un elli bin tuğu
Andırır Altay’dan kopan bir çığı.
Budur Peygamberin övdüğü Türkler
Ya Allah... Bismillah... Allahuekber.
Türk, Ulu Tanrı’nun soylu gözdesi,
Malazgirt, Bizans’ın Türke secdesi,
Bu ses insanlığa Hakk’ın müjdesi...
Bu seste birleşir bütün yürekler...
Ya Allah...Bismillah...Allahuekber.**

¹¹⁶ Prof. Osman Turan; Selçuklu Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, s. 129.

¹¹⁷ Prof. Osman Turan; Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, s. 129.

Naramızdır bugün gök gürültüsü
Kanımızdır bugün yerin örtüsü
Gazi atlarının nal pırlıtsı
Kılıçlarımızda, çakan şimşekler
Ya Allah... Bismillah... Allahuekber.
Yiğitler kan döker bayrak solmaya
Anadolu başlar vatan olmaya
Kızılma'ya hey Kızılma'ya!
En güzel marşını vurmada mehter
Ya Allah... Bismillah... Allahuekber..."¹¹⁸

Allah'ın yüce ismiyle Malazgirt ovasını inleyen Türkmen ordusu muzaffer olmuş, bir gün önce gururundan yanına varılmayan mağrur Bizans imparatoru esir düşmüş, 200.000 kişilik muazzam ordusundan eser kalmamıştı. Alparslan huzuruna getirilen tutsak imparatora, İslâmın adaletini Türkün mertliğini göstermiş, tarihin ve tarihçilerin kendisine verdikleri "Adil Sultan" unvanına yakışır bir olgunluk içinde Bizans imparatoruna uzattığı sulh elini neden reddettiğini sormuş ve dökülen kanların vebalinin de kendisine ait olduğunu da hatırlatarak; Sizin durumunuzda olsaydım bana nasıl muamele ederdiniz?" diye sormuştur. İmparator "Düşmana yapılması gerekeni yapardım" cevabını verince bu açık sözlülüğü takdir eden Hakan; "Şimdi sana ne yapacağımı sanıyorsun? sualini tevci etmiştir. Üç ihtimali varid gösteren İmparator şöyle mukabele etti: "Beni öldürebilirsin, bu kasap işidir. Zaferini göstermek üzere beni şehirlerinde dolaştırır ve satarsın, bu da sarraf işidir. Üçüncü ihtimali söylemek ise bir hayâl ve delilik olur" dedi. Alparslan bunu öğrenmek için ısrar edince o da "beni tahtıma aide edersin, sana dost kalır yıllık vergi öder ve senin naibin olurum, çağırdığın zaman askerim ile gelir hizmet ederim."¹¹⁹

Alparslan bunun üzerine "Ben Allah'a muzaffer olursam, sana iyi muamele yapacağıma söz vermiştim. İşte şimdi (seni

¹¹⁸ Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu; Malazgirt Destanı.

¹¹⁹ Prof. Osman Turan; Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, s. 135.

affediyorum), benden göreceğiniz muamele, saydığınız üçüncü şıktır.”¹²⁰ der.

Alparslan Mağlup imparatora şu Türk atasözünü de hatırlatmıştır: “Bir kavmin büyüğüne zelil olduğu zaman merhamet ediniz.” Mağluba (10.000) onbin dinar harçlık da veren âdil sultan Türk muhafız kıt'alarının eşliğinde mağlup imparatoru Erzurum üzerinden yola çıkarmış, ne yazık ki payitahtına varmadan tahtı elden gitmiş, yerine yeni geçen imparator Mihael Dukas'ın emriyle Kilikya'da Ermeni prensesi Seneherip tarafından gözleri kör edilmiştir.

Durumu öğrenen Hakan çok müteessir olmuş, ordularına Anadolu'ya hücum emri vermişti. İşte o günleri yaşayan bir Ermeni müellifi “Kadınlaşmış, iktidarsız ve iğrenç Rum milleti, Ermenistan'ın çocuklarını yurtlarından çıkarıp dağıttılar. Milletimizi yıktılar ve Türklerin istilâlarına imkân verdiler.” diye Ermenilere tercüman olurken meşhur Süryanî âlimi Mihael de bu devirde Rumlar, bizim milletimize Ermenilere karşı zulme başladılar. Çıkardıkları bir emirname ile Rafizi mezheplerini kabul etmeyenleri takibe ve ezmeye koyuldular, İstanbul patriği, kiliselerde bulunan mukaddes kitapların yakılmasını emretti.”¹²¹

Görüldüğü gibi aynı dinden olan Bizans Rumları, tebaası olan milletlere her türlü mezalimi yaparken, Alparslan ise devletini yıkmaya, milletini esir etmeye azmetmiş düşmanını affediyordu. Alparslan'a “Sultan'ul-Âdil” (Âdil Sultan) ismini veren Anadolu'da yaşayan Hıristiyan halk idi. Bütün tarihçilerin ittifak ettiği ikinci bir nokta da, eğer Bizans imparatoru Malazgirt'te muzaffer olsaydı, dönüšte aynı dine bağlı olan Ermenileri tamamen imha etme kararında idi. Muzaffer orduları ile Türk birliğini gerçekleştirme amacı için Türkistan seferine çıkan Sultan Alparslan işte bu orduyla Çin'i dahi fethederim dediği anda basit bir kale kumandanı olan **Yusuf Hârezmî** ismindeki hain tarafından şehit edildi. O anda başına toplananlara; “Ben bu orduyla dünyayı fethederim dediğim anda işte bu duruma düştüm. Gu-

¹²⁰ Prof. Osman Turan; Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, s. 135.

¹²¹ Prof. Osman Turan; Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, s. 102.

rura kapıldım. Halbuki her sefere çıkarken Allah'tan yardım dilerdim."¹²²

Sultan Alparslan 9 yıl süren saltanatı esnasında çok büyük işler başarmış, amcası Tuğrul Bey'den teslim aldığı Selçuklu Devleti'nin kudret ve genişliğini çok fazla arttırmıştı. O, Türk-İslâm cihangirlik davasına bağlı kalarak kendisini (Dünya Sultanı) hissediyor, devrin müellifleri de ona "Cihan Sultanı" ünvanı veriyorlardı. "Hükümdarlar arasında onun kadar islâmiyete ve cihada bağlı bir kimse yoktu." hükmü Alparslan'ın (Âdil Sultan) olduğunda müttefikler. Ona aynı zamanda ("Fetihler babası" Ebu'l-Feth) ünvanı verilmişti. İyiliği, merhameti ve düşkünlere yardımı ile meşhurdu. Türk hakanlarının milletin babası (Velâyet-i Pederâne) olduğuna dair millî an'aneye ve İslâm idealine son derece bağlı bulunuyordu. Sultanın İran'da ve başka ülkelerde mevcut Bâtınî ve Râfızîlere karşı çok hassas davranması da samimî Sünnî ve Müslümanlığın icabı idi. Onun şu sözleri duru, sağlam imanını gösterir: "Biz temiz Müslümanlarız ve bid'at bilmeyiz. Bu sebeple Allah, halis Türkleri aziz kıldı."¹²³ "Hıristiyanlar en büyük mağlubiyeti Alparslan'dan gördükleri hâlde devrin Bizans, Ermeni, Süryanî kaynakları Alparslan'ın adaletini, yüksek insanlık vasıflarını övmekte müttefikler."¹²⁴ Pakistanlı âlim Mevdûdî, Alparslan'ı şöyle anlatıyor: "Onun çok ismi vardı. Fakat en meşhur ismi Alparslan'dır. Bu kelime Türkçe olarak sultanın şahsî vasıflarına pek uygun bir sıfat idi."¹²⁵

Alparslan son derece Allah'tan korkan iyi bir Müslümandı. Hem Allah'tan korkar, hem de her işinde O'na tevekkül ederdi. Eli açık, kolayca kızmayan ve affı seven bir hükümdardı. Emirler ve saltanat idaresinin diğer mensuplarının devamlı isyanlarına rağmen onlara kin tutmaz, kendilerini daima affederdi. Yakınları ve akrabaları düşmanlık yapsalar bile onları tesadüfen öldürmüş olsa dahi yine de onlara acır ve hatta arkalarından ağladığı da olurdu. Dininin dışındaki yahut da

¹²² Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi, C. I, s. 193.

¹²³ Prof. Osman Turan; Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 35.

¹²⁴ Prof. Osman Turan; Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 35.

¹²⁵ Mevdûdî; Selçuklular Tarihi, s. 225.

kendi milletinden ve ümmetinden olmayan düşmanlarına karşı zafer kazandığı zaman onlara da şefkat ve merhamet gösterir, yumuşak davranırdı. Tarihçiler onun iyi vasıflarını yazmakla bitiremiyorlar. Mutfağında her gün 50 koyun kesilir, fakirler doyurulurdu. Divanında bütün fakir ve yoksulların isimleri kayıtlıydı. Bunlar muntazaman kendileri için tayin edilmiş olan meblâğı alırlar, ihtiyaçlarını giderirlerdi. Ayrıca her ramazan ayında 15.000 dinar sadaka dağıtırdı. Kesin emirle halkın ezilmemesini, verginin âdilâne toplanmasını ve taksitle ödenmesini sağlamıştı.”¹²⁶

Görüldüğü gibi yerli ve yabancı tarihçilerin ittifak ettikleri Sultan Alparslan'ın vasıflarından şunu çıkartabiliriz; O halis bir Türk, temiz bir Müslüman, büyük bir kumandan, yetenekli devlet başkanıdır. Türkün devlet baba sistemini İslâmın inancıyla mecederek ülkesi içinde yaşayan dili, dini, milliyeti ayrı çeşitli insan topluluklarını mesut ve müreffeh yapmıştı. Allah ondan razı olsun, kabrini nûr, makamını cennet eylesin.

Şair **Senâî**, Alparslan hakkındaki “Kaside”sinde şöyle söylüyor: “Göklere yükselen Alparslan'ın başını gördüm. Merv'e gel ve onun toprak olmuş tenine bak. Ne kemeri üstünde yıldız, ne ay gibi parlak yüzü, ne altında at, ne de elinde dizgin kalmıştır.”¹²⁷

Alparslan'ın şehadeti İslâm âleminde duyulunca bütün Müslümanlar ağlamış, Halife bir hafta süreyle yas ilân etmiş, Bağdat çarşıları alış-verişe kapatılmıştı. Oysa hayırlı bir halef bırakarak Hakk'ın huzuruna çıkan Alparslan, Allah'ın yüce dine kayıtsız-şartsız bağlılığı ve milletine yaptığı büyük hizmetlerin mutluluğu içindeydi. “Ey temizlenmiş ve arınmış ruh, Rabbin senden, sen Rabbinden razı olarak Cennet'e dön.”¹²⁸

Biz de çocuklarımız ve hatta gelecek nesiller, asırlar boyunca büyük hakandan hoşnut ve razı olduk. Onun aziz hatırasını hürmetle andık. Türk milleti var oldukça duygularımız devam edecektir. Ruhu şâd olsun...

¹²⁶ Mevdûdî; Selçuklular Tarihi, s. 257.

¹²⁷ Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi, C. I, s. 194.

¹²⁸ Kur'an-ı Kerim; el-Fecr, âyet 28.

MELİKŞAH

“Hayr’ul-Halef” Sultan Melikşah, babasının ölümü üzerine Selçuklu tahtına oturmuş, şehit hakanın yüksek vasıflarının yaşatıcı ve takipçisi olarak devletin dizginlerini toparlamış, isyanları süratle te’dir etmiş, devletin parçalanmasına asla müsaade etmemiştir.

Kardeşi Horasan Meliki **Tekiş**’i tenkil etmek üzere 1068 yılında İsfahan’dan çıktı. Yolda büyük bir zâtın kabrini ziyaret etti. Bu arada vezir Nizamülmülk, Sultan Melikşah’a; “Kardeşinize karşı muzaffer olmanız için dua ettim” der. Büyük hakanın karşılığı büyüklüğünü tasdik edercesinedir. “Hayır, ben müslümanlar için Tekiş daha hayırlı ise onu, değilse beni muzaffer kılması için dua ettim”¹²⁹ der. Görülüyor ki Melikşah, milletin mutluluğunu, İslâmın geleceğini her şeyin üstünde tutmaktadır. Sevgili Peygamberimiz “Küçük cihaddan büyük cihada gidiyoruz” buyurunca sahabî “Ya Resulullah, savaştan dönüyoruz. Bundan büyük cihad nedir?” diye sorunca “Nefisle yapılacak mücadele”¹³⁰ buyurur. İşte büyük hakan âlemlere rahmet olarak gönderilen yüce Peygamber’in buyruğuna uyarak canı ve saltanatı için değil, milleti için dua etmiş, nefisle mücadelede en büyük cihadı yapmıştır.

Yine Melikşah’ın bir seferinde yaşlı bir kadın önüne çıkar ve atının dizginlerini tutar ve ineğinin kaybolduğunu ve bulunmasını ister. Melikşah “Ana senin ineğin kaybolduysa ben nereden bilirim” deyince, bilmezsin de niçin padişah oldun? Yerini, bilene terket der. Melikşah, doğru söyledin onu, ben büyük işlere girişmişim diyerek kocakarının ineğinin bedelini öder.

Sultan Melikşah’ın saltanat dönemi, Selçukluların ihtişam dönemidir. Çeşitli ülkelerde türlü insan zümrelerinin üstünde zora dayanmayan ve aksaksız hâkimiyetini sağlamıştı. Sınırları Kaşgar’dan Boğaziçi’ne ve Ege adalarına, Aral Gölü’nden ve Kafkaslar’dan Yemen ve Aden Kiralarına kadar genişlettiği büyük imparatorluğunda Sultan’ül-Âlem, Sultan-ı A’zam, es-Sultan-ul-

¹²⁹ Osman Turan; Selçuklu Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, s. 159.

¹³⁰ Hadis.

Mu'azzam gibi şöhretlerinden başka es-sultan'ül-Âdil gibi de unvanlar olarak ün salmıştı. Hâkimiyeti altındaki toprakların her tarafında yürürlükte tuttuğu adaleti, yerli, yabancı, müslim, gayr-ı müslim tarihçi ve münekkitleri hayran bırakmıştı. Bu hususta hakkında söylenenleri -ki bunlar tabiatıyla aynı zamanda da bu devir Selçuklu Devleti'nin mahiyetini ortaya koyar- kısaca tesbit edelim:

Zubdat: Melikşah "Âdil Sultan" diye şöhret buldu.

Ahbar: O, âdil ve insafı idi, zalimleri kahreder, mazlumların haklarını verirdi.

İbn'ül-Esir: Zamanında sükûn, emniyet ve adalet hâkim olmuştur.

Tabakat-i Nâsirî: Melikşah kahredici, cesur ve âdil idi.

en-Nucu'uz-Zahire: Melikşah hükümdarların en iyisi idi. Daima muzaffer idi.

Anonim Tarih-i Âl-i Selçuk: Melikşah'ın adaleti ve siyaseti sayesinde ahali öyle rahat etmişti ki hiç bir padişahın zamanında kâfir ve Müslüman böyle huzur görmemişlerdi.

Ani'li Samuel: Krallar kralı Melikşah, her tarafta hakimane ve barışçı bir idare kurdu, hiç kimseyi incitmek, kimseye ızdırap vermek istemezdi. Asil adaleti yüksek düşünceleri ve tam bir hükümdar tavrı ile o, herkes tarafından sevilmişti. Benim kanaatime göre Avrupa ona tâbi olmakta gecikmeyecektir.

Stefanos Orbelian: Melikşah çok iyi, barış sever bir hükümdardı."¹³¹

Ermeni tarihçisi Urfalı Mateos meşhur **Vakaayiname**'sinde Alparslan'ın ölümünü anlattıktan sonra yerine geçen oğlu Melikşah'ı şöyle anlatıyor: "Mesih'in ümmetine karşı iyi, merhametli ve son derece müşfik davrandı. Melikşah'ın saltanatı Allah'ın lütfuna mazhar oldu. Devletinin hududu uzaklara dayandı. Kendisi de Ermenistan'a rahat yüzü gösterdi."¹³²

Nizam'ül-Mülk'e göre eski padişahlar âlimlere maaş vermedikleri ve onları bir vazife ile bağlamadıkları için bunlar çok

¹³¹ İbrahim Kafesoğlu; Sultan Melikşah, s. 191-193.

¹³² İsmail Hami Dânişmend; İstanbul Fethinin Medeni Kıymeti, s. 16.

defa hükümdarlara ve devlete karşı hareket ediyorlardı. Bu mü-nasebetle de “Dünyanın efendisi Melikşah, Afrasyab (Oğuz Han) neslinden olup, dindarlara ve âlimlere saygı, zâhidlere ihsan, fakirlere şefkat ve halka adalet yapmak gibi hiç bir kimseye na-sip olmayan yüksek vasıflara sahiptir ve cihana hâkimdir.”¹³³

Fütuhatlarından dolayı Ebu'l-feth lâkabını alan Sultan Melikşah, Türk milletinin yetiştirdiği ender simalardandır. Er-ken ölmek talihsizliği bir yana bırakılırsa, fetihleri, adaleti, po-pülerliği, mağlubiyetsizliği ve ihtişamı ile o ancak Kanunî Sultan Süleyman'la mukayese edilebilir.”¹³⁴

Melikşah gibi bir hakanı yazabilmek ne bu kitapçığın hacmi, ne de kalemimizin gücüyle mümkündür. Biz onun fütu-hatlarını ve siyasetini ele almak imkânını bulamadık. Ancak büyük hakanın bir nebze de olsa üstün hastlerinden bahsetmek-le yetiniyoruz. Ümid ederiz ki yarının büyük ve güçlü Türki-ye'sini kuracağından asla şüphemiz olmayan aziz Türk gençliği-ne ilham kaynağı olması dileğiyle asırların ötesinden, Selçuk'tan, Tuğrul'dan, Alparslan'dan, Melikşah'tan buyruklar iletiyor, geçmişle geleceğin arasında bağlantı kurmaya çalışıyoruz. Geç-miş bilmeyen bir milletin geleceğe ışık tutması beklenemez. Büyük şairimiz Yahya Kemal Beyatlı'nın dediği gibi;

Ne harabî, ne harabatiyiz

Kökü mazide olan atiyiz.

Yüce Allah'tan her Türk çocuğunun bir Melikşah olarak yetişmesinde bize yardımcı olmasını dileriz.

SULTAN SENCER

Sultan Sencer, dedeleri gibi âdil, onlardan devraldığı mira-sa sahip, Türk-Cihan hâkimiyeti mefkuresinin takipçisi idi. O muhterem hakanın 1133 yılında halifeye gönderdiği mektupta şu sözleri bunun en açık delilidir: “Allah, bu dünyayı bizim ta-sarrufumuza tevdi ve emanet etmiştir. Bütün hükümdarlar ve emirler bizim naib ve memurlarımızdır. Biz cihan padişahlığını

¹³³ Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi. C. I, s. 175.

¹³⁴ İbrahim Kafesoğlu; Sultan Melikşah, s. 193.

babamızdan ve tevcih eylediği sancaklarla, halifenin dedesinden (Kaim bi Emri'llah) miras aldık."¹³⁵ Bu mektupla Türk-cihan hâkimiyeti mefkuresinin tam bir temsilcisi olduğunu açıklıyordu. Doğudan gelen tehlikelerle meşgul olan Sultan Sencer, devletin batı uçlarını tâbi emir ve beyliklere bırakmıştı. Batıda Haçlı ordularına karşı gereken mücadelenin yapılmadığını müşahade eden Sultan Sencer, halifeye yazdığı mektupta buna temas ediyordu.

“Haçlıların Filistin’i işgalleri, peygamberlerin kıblesi olan Kudüs’ün domuz ve şarap ticarethanesi hâline getirilmesini acı bir dil ve tenkit ediyor ve Şark’ta kazandığı büyük zaferleri sayıyordu. O Hindistan’dan Bulgar diyarına, Kaşgar ve Talaş şehirlerine kadar büyük hanlara emir ve kumandanlara hazineden milyonlarca para harcayarak İslâmın hudutlarını koruduğunu belirtiyor. Haçlılara karşı cihadın da Garp ülkeleri hükümdarlarına ait olduğunu söylüyor, böylece kendisine tâbi sultan ve meliklerin vazifelerini yapmasını ihtar ediyordu.”¹³⁶

Sultan Sencer’in Şarktan saldıran kuvvetler karşısında yenilmesi Büyük Selçuklu Devleti’nin sarsılmasını, ölümüyle çöküntüye girmesini çabuklaştırmıştır. “Bizzat yaptırdığı **Dar’ul-Ahire** ismini verdiği yeşil kubbesi ile meşhur türbesine ve orada daima Kur’an okuyanlara büyük vakıflar ihdas etmişti. Sultan Sencer ilim, edebiyat ve sanatın âşığı ve hâmisi idi.”¹³⁷

“Yarım asrı geçen devrinde şöhret sahibi âlim, şair, riyaziyeci, felsefeci ve hukukçu şahsiyetler onun himayesinde bulunmuş veya bizzat kendisi tarafından yetiştirilmiştir. O da Melikşah gibi Türk-İslâm hükümdarları tarafından örnek bir padişah sayılıyordu. Sultan Sencer’in yazdırdığı **Mefahir’ul-Etrak** (Türklerin Mefahiri) adlı eseri İslâmiyete olduğu kadar millî an’anelere de bağlı bulunduğunu gösterir. Maalesef bu eser zamanımıza kadar gelmemiştir. Zamanında Semerra Camiî kapısında koşum takımları altın olan bir at bulunduruluyordu. Mehdi’nin oraya ineceği inancı ile bu atı daima camiin kapısında

¹³⁵ Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi, C. I, s. 220.

¹³⁶ Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi, C. I, s. 200.

¹³⁷ Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi, C. I, s. 201.

bekletiyorlardı. Sencer cuma namazından çıkarken bu durumu sorup cevap alınca “bu camiden benden daha hayırlısı çıkmaz”¹³⁸ diyerek sapık inançlara değer vermediğini göstermiştir. Dedesi Alparslan’ın dediği gibi “Biz temiz Müslümanlarız, bid’at nedir bilmeyiz, onun için yüce Allah halis Türkleri aziz kıldı”¹³⁹ sözüne sadık kalmıştır.

“Sultan Sencer yumuşak tabiatlı, in’am ve ihsanı bol, vefakâr ve yüksek nefisli, iyilik yapmaktan zevk alır, muhtaç kalınlara yardım eder, in’am ve ihsanda bulunur, kılıçla topladığını kalemle dağıtırdı.”¹⁴⁰

Büyük Selçuklu Devleti’nin parçalanması Türk-İslâm dünyasının zayıflamasına sebep olmuş Hıristiyan papazlarının tahrik ettiği Avrupa’nın milyonlara balığ olan çekirge gibi üşüşen çapulcu kuvvetleriyle mücadele etmek Türkiye (Anadolu) Selçuklularının üstüne kalmıştı. Türkiye Devletinin kuruluşu ve dünyanın en müteşebbis ve enerjik milletinin Anadolu’da yurt kurması, Avrupa’yı dehşet içinde bıraktı. Avrupa’nın en büyük devleti olan Bizans’ın, Türklerin eline geçmesinin an meselesi olduğu anlaşılıyordu. Bizans’ın yıkılması ise Avrupa kapılarının Türk ordusuna açılması demektir. Türklerin Rumeli’ye geçmesini önlemek Anadolu Suriye ve Filistin’den atmak üzere bütün Avrupa birleşti.

Türklerin Anadolu’ya tam olarak yerleşmesine fırsat vermeden harekete geçen bu çapulcu sürüsüne karşı İslâm âlemini korumak görevi gibi tarihî mesuliyet Türk ırkının omuzlarına çökmüştü.

KILIÇ ARSLAN VE

I. HAÇLI SEFERİNİN TEŞEKKÜLÜ

Papanın teşvikiyle, Kudüs’ü müslümanlardan alıp Cennet’e kavuşmak ve zengin Doğu illerini yağmalamak üzere Avrupa’da papazların yoğun faaliyeti gittikçe genişliyordu. Piyer

¹³⁸ Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi, C. I, s. 201.

¹³⁹ Prof. Osman Turan; Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 35.

¹⁴⁰ Kıvımettin Burslan; Irak ve Horasan Selçukluları, s. 264.

Lermit isminde bir Fransız papazı, topal bir merkep üzerinde, kucağında koca bir haç ile köy köy dolaşarak 50.000 kişi toplamıştı. Yola çıkan bu kabileye Almanya'dan da 50.000 kişi katılmış, Balkanlara doğru ilerleyen bu çapulcu ordusuna katılanlarla, mevcut korkunç derecede kabarmıştı. Bu kalabalık yağmacılardan endişeye kapılan Bizans, bunların direkt olarak Türk topraklarına geçmesini sağlamıştı.

Haçlılar Türk başkenti İznik'i almak sevdasıyla şehre yaklaştılar. 1096 Eylül ayında şehir yakınlarında Türk Hakamı Kılıç Arslan tarafından tamamen imha edildiler ama sürünün ardı arkası kesilmiyordu. Eli silah tutan Hıristiyan Avrupalı kontuyla, düküyle, şövalyesiyle her sınıftan insan çekirge gibi Türk-İslâm ülkelerine saldırıyordu. Godefrey de Bouillon kumandasında 600.000 kişilik ikinci kuvvet 1097 yılında Türk başkenti İznik'i kuşattı. Bu vahşet sürüsüne karşı koyamayacağını anlayan Kılıç Arslan, İznik yakınlarında yapılan ilk çatışmada netice almanın kolay olamayacağı ve büyük zayıat vermemek düşüncesiyle çete savaşına karar vermişti. Bu sebeple geri çekildi. Eskişehir yakınlarında yeniden saldırıya geçen Türk hakamı düşmana bir darbe daha indirerek yine geri çekildi. Bundan sonra Anadolu yaylalarında korkunç bir gerillâ savaşı başladı. Düşmana bulunduğu yerde saldırıp vuran Sultan Kılıç Arslan Anadolu'yu terk eden Haçlı sayısını 600.000 den 100.000'e indirmiş, yarım milyon çapulcuya Anadolu'yu mezar etmişti. Kalan kuvvetleriyle Antakya'yı kuşatan Haçlı ordusu içerde bulunan bir Hıristiyanın yardımıyla ve yol göstermesiyle Antakya'yı düşürdü. Haçlılar yola çıktıktan üç yıl sonra hedefleri olan Kudüs'e eriştiler. Kudüs kapılarına geldiklerinde mevcutları 600.000 den 40 bine inmişti. Fatımîlerin elinde olan Arap ve Şiilerin müdafaa ettiği Kudüs düştü. Şehre giren Haçlı ordusu 70.000 Müslüman ve Yahudi'yi kılıçtan geçirdi. Kadın, çocuk demeden katliam yaptılar. Böylece 467 yıllık Müslüman şehri Kudüs, Katolik bir Lâtin Krallığı'nın merkezi oldu. Türk ulusu, Haçlıları Doğu Akdeniz'den söküp atmak için yüz yıldan fazla uğraştı. Böylece Haçlılar bir noktaya kadar muvaffak oldular. Gırtlığı sıkılmış, can çekişmekte olan Bizans imparatorluğunu Türk pençesinden kur-

tardılar. Bizans 250 yıl daha yaşayacak, ardı arkası kesilmeyen Haçlı sürülerine karşı Türkün Allah yolundaki cihadı devam edecektir.

Anadolu'ya çeki-düzen veren **Kılıç Arslan**, 1107 yılı Mart ayında Musul'a girdi. Oğlu Melikşah'ı şehre vali bırakan Sultan, dönüşte **Hapur Çayı'nı** geçerken atıyla boğuldu. Evet hünkâr şehit olmuştu. Arkadan gelen 11 yaşındaki **Sultan Mesut** bayrağı devraldı. Bir Türk ölmüş bir Türk dinliyordu, cihat ruhu aynı şevkle yaşıyordu.

Kılıç Arslan pek genç yaşta 34 yaşında ebedî âleme göçtü. Saltanatı 15 yıl sürmüştü. Uzun boyu, yakışıklı, âdil ve cömert bir hükümdardı. Çok ağır şartlar içinde mücadele etti. Bir milleti yok olmaktan kurtardı. Onda insanüstü bir cesaret, azim, iman ve vatanperverlik duygusu vardı. Eşsiz kahramanlığından dolayı Kılıç Arslan'a (Ebul'l-Gazi= Gaziler Babası) namı verildi. Halife de ona (Ebu'l-Şüca) lâkabını vermişti.¹⁴¹

1147 yılında II. Haçlı Seferi başladı. Sefer "Alman imparatoru **III. Konrad** ile Fransa Kralı **VII. Louis** tarafından yönetiliyordu. Sultan Mesut, III. Konrad kumandasındaki 75.000 kişilik Alman kuvvetlerini Konya ovasında imha etti. 5000 kişiyle canını kurtaran Alman imparatoru İznik'e sığındı. Bu sırada Fransa Kralı VII. Louis 150.000 kişilik ordusuyla İznik'e geldi, imparator ile birleşti. Bu büyük orduya karşı meydan muharebesi verip Türkiye'nin istikbâlini tehlikeye atmayı doğru bulmayan Sultan Mesut, Haçlıları Toros geçitlerine kadar çekti. Toroslarda büyük zayıat veren Haçlılar Antalya'ya sığındı. 39 yıl babasının yolunda devam eden Sultan Mesut düşman sürülerini yurdundan kovmanın huzuru içinde devleti kendi arzusuyla oğlu II. Kılıç Arslan'ın muktedir ellerine teslim etti.¹⁴²

II. Kılıç Arslan, Türkiye Selçuklularının şanlı devresini açarak Türkiye'deki beylikleri merkeze bağlamakla Anadolu birliğini kurmuş, Türkiye bir refah devresine girmiştir.

¹⁴¹ Enver Behnan Şapolyo; Selçuklular Tarihi, s. 148-149.

¹⁴² Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi, C. II. s. 90-92.

Anadolu'ya kaymak isteyen Bizans imparatoru **Maniel Kommnenos'u** Eskişehir civarında bozguna uğrattı. 20.000 Bizans askeri harp meydanında kalmıştı. Anadolu'daki emellerinden vazgeçmeyen Bizans 1176 yılında Macar, İtalyan, Fransız, Sırp gibi çeşitli milletlerden topladığı muazzam orduyla Türkiye üzerine yürüdü. Kuvvetler mukayese kabul etmez derecede farklılık arz ediyordu. Kılıç Arslan'ın topu topu 60.000 kişilik kuvveti vardı. İkinci bir Malazgirt Savaşı meydana geldi. Türkiye sınırları içinde, Eğridir gölünün az kuzeyinde Miryakefalon mevkiinde dağ yamaçları arasında beklemediği bir anda Türk ordusu tarafından çevrilen Bizans kuvvetleri tamamen kılıçtan geçirildi. Dağ yamaçları düşman leşleriyle doldu.¹⁴³

Malazgirt'ten 105 sene sonra meydana gelen bu olaydan sonra Bizans'ın siyaseti Anadolu kıyılarında tutunabilmekten ibaret kaldı.

Bu savaşın tesiri Avrupa'da büyük olmuş, Alman imparatoru **Friedrick Barbarossa**, İngiltere kralı Arslan Yürekli Richard, Fransa kralı Philippe Auguste gibi Avrupa'nın en ünlü kralları III. Haçlı seferine kumanda ediyordu.

Bavyera'dan hareket eden Alman imparatoru Friedrich Barbarossa, Uluborlu civarında Türkiye sınırını geçip Türk topraklarına girdi. Ordusunu yıpratmak istemeyen Kılıç Arslan, gerilla savaşına girişti. Haçlı ordusuna fırsat buldukça vurdu ve zayıf verdi. Türk akınları karşısında şaşırıp ve bocalayan Türk usulü harbi bilmeyen Haçlılar Uluborlu'dan Akşehir'e ancak bir ayda gelebildiler. Kılıç Arslan Konya'ya çekilmişti. Konya'yı kuşatan Haçlı ordusu kalenin düşmeyeceğini anlayınca Konya'yı terketti. Karaman'a geldi. Oldukça yıpranan ve zayıf veren Haçlı ordusu Akdeniz sahillerine erişmeden kumandanları Alman imparatoru Barbarossa, Göksu'da boğularak öldü. Başkumandanından mahrum olan Haçlı ordusu Silifke-Suriye yoluyla Filistin'e girdi.¹⁴⁴

¹⁴³ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi, C. II. s. 97.

¹⁴⁴ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi, C. II. s. 100.

Bundan sonra görev **Selâhaddin Eyyubi'ye** düşüyordu. “Akkâ'yı alan Haçlı ordusu Kudüs'ü alamayacaklarını, acı tecrübeler ve ağır zayıat vererek anladıktan sonra memleketlerine döndüler. Kudüs Müslümanlarda kaldı.”¹⁴⁵

1192 yılında 77 yaşında Konya Aksaray'ında Hakk'ın rahmetine kavuşan II. Kılıç Arslan'ın cenazesi Konya'da Sultan Mesud Camiî yanındaki kümbete gömüldü. Onbir erkek oğlunun en küçüğü olan, güvenip sevdiği oğlu I. Keyhüsrev'e ölüm yatağında yaptığı şu vasiyet, Kılıç Arslan'ın iman, ahlâk ve faziletini anlamak bakımından kayda şayandır: “Ey Oğul! Bil ki ben bu fani dünyadan göçüyorum, hayatım sönmek üzeredir. Sen saltanat bağının yeni yetişmiş meyvası ve Yüce Tanrı'nın lütuf ve kerem bahçesinin çiçeğisin. Tahta senden daha lâyıık olanı görmüyorum. Seni kardeşlerin arasından bundan dolayı seçtim. Şahlık vasıflarını ancak sende buldum. Tanrı emaneti olan bu halkın başına seni geçiriyorum. Mülk ve canlarını sana emanet ediyorum” dedi ve Kur'an'dan bir âyet okuduktan sonra;

Ey Oğlum! Tanrı'ya ortak koşma, çünkü Allah'a ortak olmak isteyen daima felâkete uğrar, doğruluktan ayrılma halka karşı yüzünü ekşitme, yeryüzünde gururla yürüme. Çünkü Tanrı mağrurları sevmez. Öğütlerine devamla;

Oğlum, vefasız dünya hiç kimseye kalmadı. Onun gülüşü, bulutun ağlayışı gibi süreksiz, onun ağlayışı, şimşegin gülüşü gibi devamsızdır. Bir saat gülersen bir yıl ağlarsın. Eğer sana bir kötülük erişirse bu dünyanın âdeti icabıdır. Bu manalı sözleri oğluna söyledikten sonra;

-Devlet büyükleri gelsinler” dedi. Onlara da:

-Benim saltanatımın güneşi sönmek üzeredir. Mülk sahipsiz, şehir büyüksüz olmaz. Biri göçer, öteki yerine geçer. Cihan başsız olmaz. Ben Keyhüsrev'e tahtımı veriyorum. Devlet kapısını ona açtım, tahtıma varis buldum. Size; ona itaat etmek, ardından yürüme düşer “dediği zaman büyükler göz yaşı dök-tü.”¹⁴⁶

¹⁴⁵ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi, C. II, s. 101.

¹⁴⁶ Enver Behnan Şapolyo; Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, s. 153-154.

Her Türk hakanı mutlaka milletini ve devletin geleceğini düşünmüş. Türk - İslâm töresi gereğince son nefeslerinden evvel görevlerini ifa etmişlerdir.

(Oğuz Töresi'nde yazılı bazı kurallar:)

“Hakan olanlar Tanrı kapısında duacı olup, iyilik niyaz ederler. Halka adalet ve merhametle hükümdarlık ederler. Sonra gelenler önce gelenlerin hayırlı işlerini bozmayalar. Tâbi olanlar daha hayırlı olmaya çalışalar ve devleti devam ettirebilirler. Hakanla işbirliği yaparlar; akıllı, ulu ve görgülü, iyi ve yavuz kişiler ola, hükümdarlarının veziri bilgili kişi ola, vezirler halkın ekmek, et ve yağın düşüne, ulusu aç komaya, muhtaçlara her an el uzata, her kim ki düşmüşlere el uzatmaz, o vezirliğe yaramaz.

Hakanlar, yoksulların atası, vezirler babasıdır. Her ikisi akıl birliği edip tarla ve meraları koruya, tarlada altın başaklar, meralarda koyun ve sığır bol ola.

Hakanların devleti askeriyle yaşar. Çerisiz yurt olmaz, yurdunu ve ocağını yıklanlara karşı amansız ol. Dört bucak düşmanlarını hükümün altında yaşat ki onlar senin devletini yıkmayalar.”¹⁴⁷

Türk tarihi boyunca devam eden devlet-i ebed müddet felsefesi, devletin millete, milletin devlete bakışı kısaca devlet, millet bütünleşmesi Türkü büyük yapan unsurlardır. İşte cihan hâkimiyeti bu felsefeden doğmuştu. Ta, Hun Türklerinden Gök Türklerle, Selçuklu'dan Osmanlı Türküne devlet baba felsefesi Türk cihan Hâkimiyeti inancı, töre hükmü olarak intikal etmişti.

Türk Bilge Kağan Orhun Abideleri'nden gelecek nesillere şöyle sesleniyor: “Kardeşim Kül Tiğın'le öle yite çalıştım. “Gayemiz az milletimi çoğaltmak, çıplak milletimi giydirmek, aç milletimi doyurmak, Türk töresini ayakta tutmaktır.”¹⁴⁸

Bu büyük Türk hakanının: “ey Türk titre ve kendine dön” sözüne bu günün nesli kulak vermelidir. İslâm imanı ile müşerref olan Türk ırkı İslâm'da cevher-i aslîsini bulmuş, adaletin ta-kipçisi, cihadın öncüsü olmuştur.

¹⁴⁷ Enver Behnan Şapolyo; Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, s. 213-214.

¹⁴⁸ Orhun Kitabeleri.

Türkiye Selçuklu Devleti hakanı **II. Rükneddin Süleyman Şah'ın**, Gürcü Kraliçesine yazdığı tarihî mektup bu inancın açık bir belgesidir. Süleyman Şah özetle şöyle diyordu: “Gök kubbesi altında bulunan sultanların en yücesi Allah'ın gölgesi ve melek-lere benzeyen ben Rükneddin, Gürcülerin hükümdarı sen Thamara'ya bildiririm ki; kadınların akli zayıftır. Sen Gürcülerin eline kılıncı koyup Allah'ın sevdiği Müslümanları ve İslâm kavimlerini öldürmeye emir verdin; benim hür milletime tâbiyet vergisini zorladın, şimdi bizzat ben sana ve milletine İslâmın adaletini göstermek ve Allah'ın yalnız bizim ellerimize tevdi eylediği kılıcı bir daha kullanmamanızı öğretmek maksadıyla geliyorum. Gelişimde otağının önünde diz çöken, Muhammed'in Peygamberliğini kabul edip dinini bırakan, boşuna ümit bağladığın haçı huzurumda kıran kimselerden başkasının yaşamasına müsaade etmeyeceğim.”¹⁴⁹

Allah'ın kendisine tevdi eylediği mukaddes görevi bihak-kın yerine getiren Türk ırkı, dört iklim, yedi bucaktan saldıran çeşitli milletlerin taarruzlarını göğüslemiş, ırmaklar gibi kan akıtmış, her şeye rağmen İslâm'ın Kiblegâhı'na düşman ayağı değdirmemiştir. İslâm tarihinin bin yıllık döneminde oynadığı bu mühim rol sebebiyle bütün Haçlı âlemi ve Avrupa milletleri en büyük düşman olarak Türk ırkını seçmiş, bu hınç ve kini günümüzde yirminci asra kadar aynen devam edegelmiştir. İki yıl önce Almanya'da geçen gerçek bir olay Haçlı Seferlerini hazırlayan **Piyer Lermi**t'lerin bugün de yaşadığını göstermektedir.

“Yolumuz Batıdır veyahut da Batı'nın trenine bindik gidiyoruz” diyen, evinde her gün Fransızca gazete okuduğunu, Fransız müziği dinlediğini, karısının Fransız olduğunu, tahsilini de Fransa'da tamamladığını iftiharla söyleyen hatta devamla biraz da Fransız olduğunu ima eden aydınlara -Türk Devleti'nde söz sahibi olduğu hâlde- Anadolu'nun Türk çocuklarına ve İslâm'a yürekten inanan bilerek veya bilmeyerek Türk düşmanlığı yapan dini bütün kişilere, hâlen Almanya da Doktora yapan genç

¹⁴⁹ Prof. Osman Turan; Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 257.

bir Türkün bizzat yaşadığı ve kendisinden dinlediğim hadiseyi millî bir görev bildiğim için aynen naklediyorum:

“... Okulda arkadaşlık yaptığım Alman genci yanıma gelecek; Bugün Heidelberg başpiskoposunun mühim bir konferansı var, gelir misin? dedi. Ben de “hay hay, gidelim” dedim ve dört Alman genciyle konferansa gittik. Papaz efendi kürsüye çıktı ve direkt olarak İslâmiyete hakaret etmeye başladı. Ben terlemeye başlamıştım. Durumu anlayan Alman arkadaşlar “Haydi çıkalım, saçmalamaya başladı” diyerek beni teselli etmek istediler. Fakat ben çıkmayacağımı ve sonuna kadar dileyeceğimi söyledim. Konferans bir hayli uzundu. Papaz efendi İslâm dinine her türlü iftirayı yaptıktan sonra esas ateşi “Türk milletine tevcih etti. Barbar Türkler... Hunhar Türkler... Medeniyet Düşmanı Türkler... gibi kötülük namına aklına gelen her şeyi sayıyordu. Nihayet konferans bitmişti. Hemen yerimden kalktım. “Papaz Efendi (!) sual sorabilir miyim?” dedim. “Evet” dedi.

Dedim ki; “Konferansınızı sabırla dinledim. İslâmiyet hakkında söylediğiniz tamamen yanlıştır. Ama siz Hıristiyanınsınız, kendi dininizi doğru göstermek için bu tutumunuzu normal karşılayabilirim, ama garibime giden dünyada yaşayan 800.000.000 Müslüman içinden nüfusu 40.000.000’u dahi bulmayan Türkleri seçmeniz beni hayrete düşürdü. Halbuki bu gün bizden daha kalabalık İslâm ülkeleri var. Meselâ; Pakistan, Endonezya, Arap devletleri, İran... Niçin onlar hakkında hiç bir şey söylemedin de yalnız Türk milletine hücum ettiniz? Bunu izah etmenizi istiyorum.”

Papaz cevaben dedi ki: “İslâm dini, Arap yarımadasından çıktı. Biz bu dini yok etmek veya Arap yarımadasında hapsedmek için Haçlı Seferleri düzenledik. Karşımıza siz çıktınız. Milyonlarca Hıristiyanı kılıçtan geçirdiniz, Viyana kapılarına kadar siz geldiniz, Hindistan’a İslâm’ı siz götürdünüz ve İslâmın kılınca oldunuz. Siz Türkler önümüze çıkmasaydınız biz arzumuzu yerine getirecektik. Bizim hesabımız sizinledir. Pakistanlıyla, Endonezyalı ile Arap ve İranlı ile bir hesabımız yoktur.” Ve devamla dedi ki; “Bu yalnız benim görüşüm değildir. Her Avrupalı böyle düşünür.”

Genç kardeşimiz hikâyeye devamla şöyle dedi; “Aradan bir müddet geçmişti. İbadet etmek için bir yere ihtiyacımız vardı. Bir gün başpiskopusun bizim için bir oda ayırdığını söylediler. Çok şaşırdım. Kendi kendime “Acaba papazda bir değişiklik mi vardı? Derhal kalktım. Papazın yanına vardım. Ayırdığı oda için teşekkür ettikten sonra sordum “Bize böyle bir yer ayırdığınıza göre her hâlde kanaatlerinizde bir değişiklik olmuştur.” Cevaben “Hayır” dedi ve ilâve etti. “Size bu imkânı sağlamak fikirlerimizin değişmesini icap ettirmez. Sizin hakkınızdaki düşüncelerimiz bugün de, yarın da değişmeyecektir. “Evet... Geçmiş unutmamak nasıl ki Avrupalının Hıristiyan papazın hakkı ise tarihini bilmek de her Türkün görevidir. Geçmişten ders almayanın geleceğe ışık tutması mümkün değildir. O hâlde yeniden tarihin sayfalarına dönelim.

CİHAN DEVLETİNE DOĞRU

Hakanlar ölüyor, hanedanlar yıkılıyor, arkadan gelen başka bir Türk boyu görevi devralıyordu.

Korkunç bir âfet gibi çöken Moğol istilâsı Türk Oğuz boylarını Batıya göçe zorluyordu. Mahan Ovası’nda Türkmenleri etrafına toplayan **Gündüz Alp** gür sesiyle atının üzerinde şöyle hitap ediyordu: “Dostlarım, oymak beylerim, nihayet karar günü geldi. Yıllardır Horasan’da, Harzem ülkelerinde dolaşıyoruz. Oğuz-Karahan neslindeniz. Kayı Boyu’nun cengâver silâhşörleriyiz. Asil bir soya mensubuz. Fakat neyleyim ki bir yurdumuz yok.” Bu son sözü söyledikten sonra derin bir göğüs geçirdi. Yıllardır sürülerini otlattıkları bu yem yeşil Mahan ovasına baktı ta uzaklarda kulaklarını dikmiş olan kurdun garip duruşunu bir müddet seyretti.

Vaktiyle ecdadımız bir kurdun peşinden giderek selâmete erişmişti. Ta uzakta Batıda ben de şimdi bir kurt görüyorum. Oğuzlar! Selçuklular Batıdadır. Yolumuz Batı olsa gerek. Umarım ki bizim de talihimiz Batıda parlayacaktır. Belki bir gün bu

gezgincilikten kurtulacağız. Soydaşlarım! Bilinmeyen diyarlara, meçhullere doğru hazır mısınız?"¹⁵⁰

Dünyanın en uzun ömürlü, en muhteşem devletini kurarak üç kıtaya, üç denize hâkim olacak olan üç büyük idealin (Türk, İslâm, Kızılma) nın temsilcileri Cenab-ı Allah'ın kendileri hakkındaki takdirlerinden habersiz, elli bin kişilik kayı aşireti bir kere daha yollara revan oldu. Dağlar dereler geçerek Urmiye ve Van Gölleri'ni sıralayarak Ahlat yakınlarına ulaştılar. Buradaki ikâmetleri ancak iki sene kadar sürdü. M. 1221-H. 618 senelerine doğru bir kere daha göç başladı. Bu defaki yerleştikleri yer Erzincan tarafları idi. 10.000'leri geçen sürülerine otlak imkânı bulamayan Kayılıların çilesi dolmamıştı. Gündüz Alp yeniden göç emri verdi Yeni göç Fırat kıyılarını sıralayarak Halep'e doğru yayılıyordu. Halep yakınlarında otlak sıkıntısı olmadığı gibi Moğol tehlikesinden de bahsedilmiyordu. Hareketli hayata alışkın olmaları sebebiyle bu rahat asude hayat Kayıları sıkılaşmaya başlamıştı. Bunu fark eden Gündüz Alp yeni yurtlar keşfetmek için Fırat'ı geçerek karşı sahilleri kolaçan etmek gayesiyle atını Fırat'a sürmüş, akıntıya kapılarak kudurmuş dalgaların arasında hayata veda etmiştir. Aşiret başsız kalmıştı. Gündoğdu dört oğlu vardı. Bunlar Sungur Tekin, Gündüzdoğdu, Ertuğrul ve Dünder idi. 50.000 kişilik aşiretin tamamı Kayılardan değildi. Bunların arasında diğer Oğuz boyları da vardı. Bu boylar Gündüz Alp'in oğullarının başbuğuluğunu tanımak istemiyorlardı. Günlerce münakaşadan sonra «ayılardan başına Ertuğrul baş olarak tanındı ise de bu tanıyış tam değildi. Kayılardan olmayan diğer Oğuz boylarından bir kısmı çadırlarını, eşyalarını, sürülerini alarak Fırat'ı geçip Suriye'ye doğru hareket ettiler.

Şimdi Halep Ovasında yalnız Kayı aşireti kalmış, Ertuğrul Bey kardeşlerini toplayarak "akrabalarımız olan Oğuzlar bizden uzaklaştılar, biz ne yapacağız burada kalacak mıyız?" diye sordu.

Gündoğdu söz olarak "Buralardan gidelim. Moğollardan bir haber yok, vatanımıza dönelim." vatan hasretiyle dolu bu sözler üç kardeşi de büyülemişti. Yeniden kuzeye doğru yola

¹⁵⁰ Zuhuri Danişman; Osmanlı Padişahları, s. 7.

çıktılar. Nihayet aylarca yolculuktan sonra Erzurum yakınındaki Pasin Ovası (Sürmeli çukur)a vardılar. Burada yerleşme müna-kaşaları başladı. Ertuğrul'dan ayrılmayan Dünder, Sungur Tekin ile Gündoğdu bir oldu. Dört kardeş ikiye bölündü. Ve böylece ihtilâf patlak verdi. Kayılar ikiye ayrılmıştı. Gündoğdu ve Sungur teklin ile beraber Orta Asya'ya doğru yola çıkan Kayıhanlılar'dan tarih bir daha bahsetmedi. Onlar gittikten sonra kayılar 400 çadır kalmıştı. Ertuğrul ve Dünder Bey'ler derin bir ye'se düştüler. Sanki öksüz kalmışlardı. Orta Asya'ya dönemezlerdi artık. Anadolu'ya gitmekten başka yapacak bir iş kalmıyordu. Moğol tehlikesinin yaklaştığına dair haberler de sıklaşmıştı. Sarı Batı'yı Selçuk sultanı Alâeddin Keykubât'a göndermeye. Anadolu'da yerleşme müsaadesi almaya karar verdiler. Alelacele yola çıkan Sarı Batı hayırlı haberlerle dönmüştü. Selçuk sultanı kendisini çok iyi karşılamış şimdilik Ankara yakınındaki Karacadağ yaylasını ihsan ediyorum. Bahtınız açık olsun diyerek kapiya kadar yolcu etmişti. Hikâyeyi dinleyen Ertuğrul duygulanmış, yaşlı gözlerini silerken bir Türk Hakanı'ndan ancak böyle bir al-i cenaplık beklenir diye minnet duygularını belirtmişti. Yeni yurtlarına doğru harekete geçen Kayılar Erzincan civarına yaklaştıkları zaman aşiretin öncüleri, Ertuğrul Bey'e gelerek ilerde iki ordunun çarpışmakta olduğunu haber verdiler.

Evet, Yassı Çimen'de iki ordu kıyasıya vuruşmakta idi. Ertuğrul Bey, bir müddet manzarayı seyretti. Savaşın neticesi belli olmak üzereydi, bir taraf ilerliyor, diğer taraf geriliyordu. Aşiretin muhariplerini etrafına toplayan başbuğ, Türk töresi gereğince seyirci kalmanın mümkün olmayacağını, yenilmek üzere olan tarafa yardım etmenin gerektiğini, Kayı aşiretinin sânına da bunun yakışacağını belirttikten sonra, yıldırım hızıyla savaş meydanına atıldı. Neye uğradığını bilemeyen Harzemşah ordusu paniğe kapılmıştı; Selçuk ordusu yeni bir şevkle canlanıp taarruza geçti. Savaşın ibresi kısa zamanda değişti. Biraz evvel mağlup olmak üzere olan ordu muzaffer olmuştu. Muzaffer Selçuk kumandanı heyecan ve göz yaşları ile Ertuğrul Gazi'yi kucaklayarak "Sizi bize Allah gönderdi, bizi mağlubiyetten kurtardınız" diyerek hayretini belirtmekten kendini alamamış, Ertuğrul Ga-

zi'ye şöyle bir sual tevcih etmişti: "Niçin galibiyete yakın tarafa değil de bize yardım ettiniz? Ertuğrul Gazi, vakur bir tavır ile cevap verdi: "Biz Kayı hanlıyız, Oğuz neslindeniz. Bizim töremizde galiba, zalime değil, mağluba ve mazluma yardım etmek vardır. Allah'a şükür ki yardım ettiklerimiz de bizim soyumuzdan imiş. Bize bu hizmet şerefi yeter."

Selçuk kumandanı, Ertuğrul Gazi'yi Sultan Alâeddin'e götürmek istemiş bu yardımın Sultan tarafından mükâfatlandırılacağını belirterek ısrar etmesi üzerine Ertuğrul, "Biz bu yardımı karşılıksız yaptık. Hizmeti ücretle satmayız. Esasen sultana selâmlarının arz edilmesini, ellerinden öptüğünü söyleyerek Karacadağ'a doğru harekete geçti. Ertuğrul burada iken gerek Moğollara, gerek Bizans Rumlarına karşı Selçukîlere mühim hizmetlerde bulunmuş olduğu için nihayet kendisine mükâfat olarak ucda Bizans hududunda Söğüt kışlağı ile Domaniç yaylağı **ikta** edilmiş ve işte bunun üzerine burası müstakbel Osmanlı Devleti'nin beşiği olmuştur.

Attan eğeri, belinden kılıcı çıkarmayan bir avuç Türkmen gece uyumamış, gündüz durup dinlenmeden cihan devletinin temelini atmıştır. Merhum Namık Kemal Bey:

"Biz ol nesl-i Kerim-i dide-i Osmaniyiz kim Muammerdir. Serâpâ mâyemiz hûn-i Şehadet'den

Biz ol â'li-himmem, erbâb-ı cidd-ü içtihad-ız kim

Cihangirâne bir devlet çıkardık bir aşiret den."

derken tarihî gerçekleri dile getirmişti. İlâhî kanun hükmünü icra ediyordu. Selçuklu Devleti yıkılırken Cenab-ı Allah kendi yolunda cihat yapacak olan saf, temiz Müslümanlara Kutsal Kitabı'ndaki vaadi ilâhîsini gerçekleştiriyordu.

Bütün Osmanlı tarihlerinde ittifakla kaydedilen Ertuğrul Gazi'nin şu rüyası dikkate şayandır:

"Ertuğrul, bir gece fakih bir adamın evine inmişti. Oturunca fakih ona dedi ki (yerini değiştir. Çünkü tam arkanda saygı gösterilmesi gereken bir kitap vardır.)

Ertuğrul; O nedir? dedi. Fakih cevap verdi: Tanrı'nın ke-rem sahibi Peygamberi Muhammed'e (salât ve selâmların en iyisi üzerine olsun) indirdiği Kelâm-ı Kadim'dir.

Evdekiler uyuduktan sonra Ertuğrul kalktı, yıkandı, hak-kında hiç bir şüphe beslenmeyen kitap tarafına döndü, namaz kılar gibi ellerini göbeğinin üzerine koydu. Gönül açlığı içinde sabah olup da evdekiler uyanıncaya kadar ayakta durdu. Bu hâ-lini ve Tanrı'nın kitabına karşı gösterdiği saygıyı onlardan gizle-di. Sonra uyudu, düşündü yüce Tanrı tarafından birisinin ona "Kelâmımıza büyük saygı gösterdin. O'nu arkanda bırakmadın, biz de seni, arkandan gelecekleri ve çocuklarını yüceltiriz" dedi-ğini gördü."¹⁵¹

Türkler İslâmla müşerref oldukları ilk günden beri İslâm'ın özünü Ehl-i Sünnet-i temsil ediyorlardı. Sultan Alparslan'ın dediği gibi "Biz, temiz Müslümanlarız, bid'at nedir bilme-yiz. Onun için Yüce Allah halis Türkleri aziz kıldı."¹⁵²

Mevlâna Muhammed'in belirttiği gibi "Selçukîler dinleri-ne kuvvetle bağlı, inançları sağlam, er kişilerdi. Onların dine bağlılıkları, İslâmın ilk devirlerindeki Sahabîlerin bağlılıklarına benzer. O kadar ileri gittiler ki Haçlı Seferleri'nde Birleşik Av-rupa ordularını, Selçukî Türklerinin kahramanca hatta delilik derecesindeki cesaret ve şcaatleri bozmuştu."¹⁵³

Asırlar boyu babadan oğula intikal eden temiz saf ve nezih inanç, Selçuk'tan Ertuğrul'a intikal ediyor, cihanın gıpta ettiği Osmanlı güneşi doğuyordu. Fatih devri tarihçisi Enverî'ye göre "Osmanlılar Selçukluların meşru halefidir."¹⁵⁴

Eski Türk geleneği bu Oğuzluk havası ile meşrudur. Dede Korkut kitabının Mukaddimesi'nde şöyle yazılıdır: "Ahir za-manda hakanlık gerü, Kayı'ya değe ve kıyamete dek kimse elle-rinden almaya."¹⁵⁵

Yazıcıoğlu Ali, **Tevarih-i Âl-i Selçuk**'unda şöyle der:

¹⁵¹ Osmanlı Tarihleri; Türkiye Yayınevi 1949, s. 341-342.

¹⁵² Prof. Osman Turan; Selçuklular Tarihi ve Türk-Islâm Medeniyeti, s. 138.

¹⁵³ Mevlâna Şeyh Muhammed; İslâmın Yayılış Tarihi, C. III, s. 937.

¹⁵⁴ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi, C. II, s. 31.

¹⁵⁵ Yılmaz Öztuna; Resimli Türk Tarihi, s. 31.

(Topkapı Sarayı Revan Köşkü Kütüphanesi, Nu: 1390, sayfa 26).

“Ve hem Peygamber Aleyhisselâm zamanına yakın zamanda Bayat Boyu'ndan Korkut Ata koştı. Oğuz kavminin bilgisi idi. Her (ne) derse olurdu. Gaip gelişmesi sanıldığı kadar hızlı değildir. Ertuğrul Gazi'nin yarım asra yaklaşan pek mütevazı beyliğini saymasak bile oğlu Osman Gazi (43 yıl) Bey'den haberler söylerdi. Hak Teâlâ'nın gönlüne ilham ederdi. Ayıtdı, Âhir zamanda gerü hanlık Kayı'ya değe, dahi kimse ellerinden almaya dedi. Dediği Osman Rahmetu'llah neslidir.”¹⁵⁶

XVII. asrın büyük tarihçisi **Müneccimbaşı** bile şöyle yazar: (III-257) “Kadimu'z-Zaman Türkmen kabaili Beyninde buyurdu ki: Saltanat A'kibet Oğuz Han'ın vasiyeti üzere oğlu Kayı Han evlâdına nakl edip ilâ A'hir'z-Zaman ber devam olur.”¹⁵⁷

Gazi Ertuğrul 1281 yılında 90 yaşında iken Hakk'ın rahmetine kavuştu. Hayata gözlerini kapayan Ertuğrul geride hayru'l-halef üç oğul bırakmıştı. Bunlar Sarı Batı, Gündüz Alp ve Osman Gazi idi. Beyliğin başına kardeşlerin en küçüğü cihan devletine ismini veren Osman Bey geçti. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılması ve diğer beyliklerin istiklâlini ilân etmeleri üzerinde Osman Bey de aşiret ileri gelenlerinin ısrarı üzerine, Selçuk sultanı ile olan bağlarını kesti. Osman Bey kadirşinaslık örneği göstererek kendilerine yurt veren Selçuk sultanlarına karşı diğer beyliklere nazaran ağır davranıyordu. İşte arkadaşlarının ısrarıyla “N'ola, silâh arkadaşlarımın, Türkmen beylerimin Türk milletinin istediği gibi olsun” dedi. Osman Gazi Türk töresi gereğince bir ak keçeğe oturtuldu. Dokuz defa havaya kaldırıldı, mehter çalmaya başladı. Coşkun ve heyecanlı Türkmen beyleri birer birer Osman Gazi'nin önüne gelip yükündüler (diz çöktüler). Osman Gazi de her birini birer bardak kımız sundu. Kımızı içen, Osman Bey'e itaat edeceğine dair emin ediyordu.

¹⁵⁶ Yılmaz Öztuna; Resimli Türk Tarihi, s. 52.

¹⁵⁷ Yılmaz Öztuna; Resimli Türk Tarihi, s. 52.

Orada bulunan **Ahi Evran** Osman Gazi'ye kılıç kuşattı. **Dursun Fakih** dua okudu.¹⁵⁸

Bütün tarihçilerin ittifakla belirttiğine göre; Osman Gazi, Oğuz (Türkmen) Boyu'nun bütün hasletlerini üzerinde cem'etmiş olup, Türk-İslâm geleneklerine bağlı idi. Asırların ötesinden gelen Türk cihan hâkimiyeti inancıyla dopdolu olarak devlet postuna oturmuştu.

Müneccimbaşı Ahmed Dede, Tarihinde şöyle bir olay anlatır: "Mevlâna Celâleddin-i Rûmî (Kuddise Sırrıhu) ilgili bazı menkıbelerde hikâye olunduğuna göre; Ertuğrul Gazi, Konya'ya her gelişinde kendilerini ziyaret ederlerdi. Bir keresinde henüz küçük bir çocuk olan Osman Gazi'yi de beraberlerinde Şeyh'e getirip hayır dualarını rica eylediler. O sırada Selçuklu hükümdarı bulunan kimsenin Kalenderî olan bir şahsa bağlılığını işiten Hz. Mevlâna, hoş şimdi hükümdar kendine bir baba bulduysa biz de kendimize bir oğul bulduk diyerek Osman Gazi'nin elinden tutup hayır dua eylediler. Onu ulu ve devamlı olacak bir devletle müjdelediler. Madem ki bunun oğulları ve torunları benim neslime inanırlar ve bağlanırlar, devletleri daim olsun diye de dua buyurdular."¹⁵⁹

"Şeyh-i Ekber Muhiddin-i Arabî, Osmanlı Devletinin zuhurundan 70 sene evvel kaleme aldığı (Daire-i N'umaniyye fi'di-Devlet'l-osmaniyye) adlı eserinde cifir ilmi yardımıyla Kur'an âyetlerinin gizli manalarından Osmanlı Devleti'nin sânnını, yüceliğini ve kıyamete kadar daim olacağını keşfetmişlerdi."¹⁶⁰

Büyük cihangir Yavuz Sultan Selim Han'ın çağdaş **İdris-i Bitlisi'nin Heşt-i Behişt adlı eserinde** (tarihinde) naklettiğine göre o devirde Kumral Abdal adlı salih bir kimse vardı. Yenişehir havalisinde oturur, zaman zaman dervişleriyle küffar köylelerine gaza ederdi, bir gün Hz. Hızır Aleyhisselâm yahut evliyaullahtan bir kimse Kumral Abdal'la buluşup Allah'ı Teâlâ Osman Gazi'ye kıyamet gününe kadar devam edecek ulu bir devlet ihsan eyledi, var müjdele diye emretti. Kumral Abdal,

¹⁵⁸ Zarurî Danışman; Osmanlı Padişahları, s. 37.

¹⁵⁹ Münecimbaşı Tarihi; C. I, s. 46-47.

¹⁶⁰ Münecimbaşı Tarihi; C. I, s. 46.

Osman Gazi'yi bilmezdi. O kimse Osman Gazi'nin tanınmasına yarayacak bazı işaretleri bildirdi. Kumral Abdal o işaretler yardımıyla Osman Gazi'yi bulup müjdeyi verince, Osman Gazi çok sevindi ve şimdi bir kılıç ile bir maşrabam var, ikisini de sana veriyorum, dedi. Kumral Abdal sadece maşrabayı uğur olarak (teberrüken) aldı. Bir müddet sonra Osman Gazi, onun için bir zaviye yaptırıp Yenişehir yakınlarındaki birçok köyü ve tarlayı bu zaviyeye vakfettiler.”¹⁶¹

Bu menkıbeyi nakleden İdris-i Bitlisi, devlet adamı ve aynı zamanda Osmanlı tarih yazarıdır. Doğunun fethinde ve **doğu beylerinin** itaat altına alınmasında büyük hizmetleri olmuş, Yavuz'un Mısır seferine iştirak etmiş ve 1520 yılında vefat etmiştir.

Müneccimbaşı, tarihinde bu konuda başka bir olay daha zikreder. “Çok eskiden beri Rum ilinde Şiraz yakınlarındaki bir dağ üzerinde bir kilise vardı, ismine **Margirit Kilisesi** derlerdi.

İçinde birçok keşiş oturur, ilim-i nücum, felsefe gibi ilim-u kadime ile meşgul olurlardı. Bu keşişler Osmanlı Devleti'nin zuhurunu ve kendi memleketlerini de istilâ edeceğine istihrac ettiler. Sorup soruşturarak Osman Gazi'nin varlığından haberdar olduklarında huzurlarına kıymetli hediyelerle bir elçi göndererek kilise ve vakıf köyleri için bir **aman-nâme** istediler, Osman Gazi de istedikleri aman-nameyi verdi. Bir zaman sonra Sultan Murat, Bin Orhan Hazretleri o memleketleri fethetmek istediklerinde ruhbanlar gelerek o amannâmeyi gösterdiler. Aman-nâme'yi gösterdikleri Türk tarihlerinde yazılıdır.¹⁶²

Tarihlerin kaydettiği bu olaylardan sonra Osman Gazi'nin bizzat görüp **Şeyh Edebâî** gibi mümtaz bir velinin yorumladığı rüyayı anlamak daha kolay olacaktır. Sevgili Peygamberimiz salih kişilerin gördüğü rüyanın hak olduğunu buyurmuştur. Yine bir hadis-i şerifinde rüyanın vahiyden bir cüz olduğunu bildirmiştir. Bütün tarihî kaynaklar Osman Gazi'nin son derece dinine bağlı, adaletli, Allah yolunda Cihatdan bir an bile geri durmayan Türk-İslâm mücahiti olduğunda birleşirler. Yerli ve

¹⁶¹ Müneccimbaşı Tarihi; C. I, s. 47.

¹⁶² Müneccimbaşı Tarihi; C. I, s. 47-48.

yabancı bütün Osmanlı tarihçilerinin ittifak ettiği Osman Gazi'nin rüyası şöyledir:

“-Bir gece Osman, Edebâli'ye misafir oldu. Sabır ve tahammülle yatağına girerek uyudu ve şu rüyayı gördü: “Ev sahibinin yanında yatıyordu. Edebâlinin göğsünden birden bir hilâl çıkarak ve gittikçe gözle görülecek derecede büyüyerek dolunay hâlini alıp kendi göğsüne girdi. Ondan sonra yanlarından bir ağaç çıkarak buda gittikçe büyüdü, gittikçe yeşilliği artıyordu. Dalların gölgesi üç kıtanın ufuklarının sonuna kadar kara ve denizi kuşattı. Kafkas, Atlas, Toros ve Hemos dağları bu yaprak ormanın dört direği gibi görünüyordu. Ağacın kökünden deniz gibi gemilerle dolu olan Dicle, Fırat, Nil, Tuna kaynıyordu. Sahralar ekinler dolu, dağlar büyük ormanlar ile kaplı idi. Bu dağlardan çıkan bereketli sular gül ve selvi bahçeleri içinde dolaşarak akıyorlardı. Sahralarda uzaktan kubbeler, ehram, dikili taşlar, sütunlar, lâtif kuleler ile süslü şehir görünüyordu. Bu büyük binaların hepsinin tepelerinde birer hilâl parladığı gibi minare şerefelerinden yapılan namaza davet sesleri sayılmayacak kadar çok bülbüllerin ötüşleri ile bin renkli papağanların durmadan söylenişleri ezan sesleri ile karışıyordu. Bir mızıka heyetini andıran hava mahluklarının nağmeleri, yaprakları kılıç şeklinde uzanmakta olan ağaçlardı. Bu sırada şiddetli bir rüzgâr çıkarak bu yaprakları dünyanın bütün şehirleri üzerine bilhassa iki deniz ile iki karanın birleştiği, iki yakut ve iki zümrüt arasına yerleştirilmiş bir cevhere benzeyen ve bütün dünyayı kuşatan bir halkanın en kıymetli bir taşı yerinde olan Konstantiniyye'ye (İstanbul) doğru dağıttı. Osman, halkayı parmağına geçirmek üzere iken uyandı.”¹⁶³

Rüyanın metnini Avusturyalı tarihçi Hammer'den naklettikten sonra, yorumunu da Âşıkpaşaoğlu Tarihi'nden takip edelim: “Osman Gazi uykudan uyandı, sürdü geldi, Şeyh'e haber verdi, bunun üzerine Şeyh der ki: Oğul Osman! Sana müjde olsun ki Hakk Teâlâ sana ve nesline padişahlık verdi, mübarek olsun ve benim kızım Malhum Hatun senin helâlin oldu. Hemen

¹⁶³ Hammer; Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, C. I, s. 6465.

nikâh edip kızını Osman Gazi'ye verdi. Şeyh Edebâlî, Osman Gazi'nin rüyasını tâbir edip padişahlığı kendisine ve nesline müjdeleyince dervişlerinden Durdu oğlu Kumral Dede dedi ki: "Ey Osman! Sana padişahlık verildi, bize bir şükran borcu vermen gerek. Osman Gazi "ne vakit padişah olursam sana bir şehir vereyim" dedi. Bize köyceğiz yeter diyen derviş yazılı belge istedi. Osman Gazi "Ben yazmak bilir miyim ki benden kâğıt istersin?" İşte bir kılıncım var, babamdan dedemden kalmıştır, onu vereyim. Bir de maşraba vereyim. Birlikte senin elinde olsunlar. Neslin bu nişanı saklasın. Eğer Hakk Teâlâ beni padişahlığa eriştirirse, benim neslim dahi bu alâmeti görüp kabul etsinler dedi. Şimdi dahi o kılıncı Kumral Dede nesli elindedir. Osman Gazi Padişahın neslinden gelenler o kılıncı görünce dervişlere ihsan ettiler ve kılıncın kınını yenilediler. Osmanlı hanedanından kim padişah olsa o kılıncı ziyaret eder.

Edebâlî 125 yıl yaşadı iki zevce aldı biri gençliğinde, biri ihtiyarlığında idi. İlk hatunun kızını Osman'a verdi. İhtiyarlığında aldığı Geredeli Taceddin'in kızı idi. Hayreddin'le bacanak oldu. Bu menkıbeleri Sultan Murat'ın babası Sultan Mehmet zamanında Edebâlî oğlu Mahmut Paşa'dan işittim. O da Mahmut Paşa da 100 yaşından ziyade yaşamıştır."¹⁶⁴

Bu kıssayı nakleden Aşıkpaşaoğlu (Derviş Ahmet) Amasya'ya bağlı Ulvaç Çelebi köyünde doğdu. Çelebi Sultan Mehmet'in Musa Çelebi ile çarpıştığını görmüş, II. Murat ile Mustafa Çelebi'nin Ulubat köprüsü yakınındaki çarpışmalarına şahit olmuş, 1437 yılında Hacc'a gitmiş, 1438 yılında II. Murat'ın Macaristan akınına katılmış, ganimet olarak hissesine 9 esir düşmüş, padişah da kendisine 5.000 akçe ile 2 at hediye etmiştir. Aşıkpaşaoğlu ayrıca 1448 II. Kosova meydan muharebesine katılmış, bilâhare Fatih Sultan Mehmet han zamanında İstanbul'un fethinde bulunmuş, 23 Mart 1481 yılında 88 yaşında vefat etmiştir."¹⁶⁵

Görüldüğü gibi Derviş Ahmet uzun yıl yaşamış, Yıldırım Beyazıt devrine kadar olan kısmı bizzat görmüş daha önceki 90

¹⁶⁴ Aşıkpaşaoğlu Tarihi; s. 11.

¹⁶⁵ Aşıkpaşaoğlu Tarihi; Giriş kısmı.

yıllık devri bahsettiği gibi, uzun ömürlü devlet ileri gelenlerinden bizzat dinleyerek, **Tevârih-i Âl-i Osman** ismiyle meşhur tarihine kaydetmiştir. Şunu arzetmek istiyoruz ki, tarihin kaleme alındığı yıllarda rüyada geçen Kafkas, Dicle ve Nil nehri bilâhare iki asra yakın bir zaman sonra Osmanlı hudutları içine katılabilmiştir. Bu da rüyanın sıhhat derecesi bakımından önemlidir. Zaten Osman Gazi'nin hayatı, mücadelesi, son nefesindeki vasiyeti ve devletin kapladığı o muazzam saha rüyayı gerçekleştirmiştir. Bir avuç Türkmen atlısıyla harikalar gösteren Osman Gazi 1326 yılında 70 yaşında hasta yatağında Bursa'nın fethine giden oğlu Orhan'dan fetih müjdesi bekliyordu. Arada bir gözünü açıyor, yanında oturan imam Yahşi'ye Orhan'dan bir haber var mı diye soruyor, yeniden dalıyordu. Bursa'yı teslim alan Orhan Bey ayağının tozuyla babasına fetih müjdesini ulaştırmış "Gözün aydın babacığım, Bursa artık Türkün oldu." Mutlu haberi alan Osman Gazi'nin yaşlı gözleri hafifçe aralanmış, titrek elleri Orhan'ın boynuna dolanmış hâlde "berhudar ol oğlum, gazan mübarek olsun" dedi, beni şol Gümüşlü Kubbe'ye göm dedikten sonra Oğuz töresince oğluna nasihat etti: "Tanrı buyruğundan gayri iş işlemeyesin, bilmediğini şeriat ulemasından sorup anlayasın, iyice bilmeyince bir işe başlamayasın, sana itaat edenleri hoş futasın ve askerine in'amı-ihsanı eksik etmeyesin ki ihsanın kulcağıdır. Zalim olma, âlemi adaletle şenlendir ve cihadı terk etmeyerek beni şâd et. Ulemaya riayet eyle ki şeriat işleri nizam bulsun. Nerde bir ilim ehli duyarsan ona rağbet, ikbal ve hilm göster. Askerine ve malına gurur getirip şeriat ehlinde uzaklaşma. Bizim mesleğimiz Allah yolu ve maksadımız Allah'ın dinini yaymaktır. Yoksa kuru kavga ve cihangirlik davası değildir. Sana da bunlar yaraşır. Daima herkese ihsanda bulun, memleket işlerini noksansız gör senin gibi bir evlât bıraktığım için ölümüme esef etmiyorum."¹⁶⁶ Dünyada kurulan devletin en büyüğüne, en uzun ömürlüsüne ismini veren altı yüz küsur yıldır hayırla anılan Osman Gazi, insanoğlu için mukadder olan edebî yolculuğa çıkmış, vasiyeti gereği Bursa'da Gümüşlü Kubbe'ye defnedilmiştir. Allah'ın rahmet ve mağfireti üzerinde olsun.

¹⁶⁶ Mufassal Osmanlı Tarihi; C. I, s. 62.

ORHAN GAZİ

Çocukluğundan beri gaza meydanlarında at oynatan Kayı Boyu'nun Türkmen başbuğu, etrafı düşmanla çevrili babasından devraldığı 16.000 km karelik Osmanlı Devleti'nin bütün yükünü omuzlarına yüklemişti. Türkmen töresi gereğince oğulun babayı geçmesi inancıyla doluydu. Devraldığı mirası geliştirmek, devleti ebed müddet felsefesinin ana unsuru idi. 38 senelik hükümdarlığı müddetince kılıncı kuşalı, atı eğerli yaşadı. Babasından devraldığı mirası altı misli genişleterek 16.000 km. kareden 95 bin km. kareye çıkardı. Osmanlı Beyliği'ni teşkilâtli devlet hâline getiren Orhan Gazi'dir. Süleyman Paşa gibi Rumeli fatihi Sultan Murad-ı Hüdavendigâr ismiyle maruf şehit hünkârın babası olmanın mutluluğu, şüphesiz ki Hakk katında en büyük karâneydi. Oğlu Süleyman Paşa'nın vefatı, 80 yaşını geçmiş olan Orhan Gazi'yi teessüre garketmiş "ikinci oğlu Murat'ı çağırıp ona padişahlar için lüzumlu olan şeyleri nasihat ettiler. Saltanatı Murat Han'a vasiyet eyleyip, Dar-ı Cihan'a rihlet buyurdular."¹⁶⁷

Tacü't-Tevarih'in yazarı Hoca Sadeddin Efendi, Sultan Murad-ı Hüdâvendigâr'ın görevi devralışını ve Orhan Gazi'nin vasiyetini şöyle anlatıyor: "Yüksek yapılı keremli vücudunun gün geçtikçe çökmekte olduğunu gösteren belirtiler ortaya çıkınca, adaleti cihanı tutan şanlı şehzade getirildi. Ona Tanrı'nın buyruklarını yerine getirmek en iyilerin efendisi olan Peygamberin ışığını tutuşturmak, yere karlasıca küffârı yok etmek, fesatlık çıkarıcıları ezip-çiğnemek, adalet, kerem, şefkat göstermeyi amaç bilmek, padişahlığın gereği olduğu kadar dine hizmet edenlerin de yoludur konusunda nice sâlik ve nasihatlerde bulundu. Böylece iyiliklerle dolu yerine geçecek olana Osmanlı soyunun törelerinden olan vasiyetleri bir bir hatırlatarak iyi huylu şehzadeyi adalet ve doğruluk, iyilik ve dürüstlük yoluna yönelterek şu güzel sözleri söyledi.

¹⁶⁷ Münecimbaşı Tarihi; C. I, s. 98.

Ey dileğim bağlarımın tatlı meyvesi
Şehzadem Murad'ım padişahlar iğesi
Vasiyet eylerim kulak tut bu sözüme
Benim için sakın ah u figan eyleme
Daima olsun gözün dini yüceltmede
Keremle bezli elbiseler giy üstüne
Halkı koruma yolunda sarfet gayreti
Kendine rehber tut Şeriatı bileni
Yoldaş olsun sana Resulullah"ın yolu
Dinin desteği olup dalgalandır sancağı
Çünkü padişahlıkta sensin tek buyuran
Memlekette adalet eyle sen durmadan
İyi ad bırakmaktır amaç buna çalış
Zulmünden duyulmasın kimseden bir çığrış
Hükmünü tutarsan adaletin özünde
Güzel adı şüphesiz bulursun kendinde
Cihat yolunda bütün gücünü harca, gör
Dünyada adını Gazi Murat eyle gör
Bu fani cihana mağrur olmayasın ha
Sakın Hak yolundan hiç ayrılmayasın ha
Boş olur sonunda bütün dünya işleri
Ölür herkes bil, ne denli olsa da ömrü
Yerimi tutan sensin hamdolsun Allah'a
Tacu tahtımı Tanrı verdi sana
Kerem eyle ana dualarında yâr ol
Dileğim senden budur ey akıllı oğul
Bil şimdi erişti bana ilâhî emir
Padişahlık tahtımda oturmak sana gelir
Durmadan cihanın düzenini kolla sen
İnme padişahlar tahtından ayrılma sen.

İyiliklerle dolu sözlerine misk ile son verip vasiyetlerini beğenilecek biçimde tamamlayınca temiz ruhu (Rabbine dön) sedasını iştirip kabullenerek O'nunla buluşmuş ve yer yüzünden göklere yükselmiştir.”¹⁶⁸

“Osmanlıların bu 40 yıllık uzun devirde hukuk ilmi, din, bilim, güzel söz sanatı ve şiir alanında yaptıkları süratli ilerleme Orhan Bey'i Türklerin en ulularından biri hâline getirmiştir. Bugün bile Bursa onun kemiklerinden ve hatırasından meydana gelmiş muazzam bir türbe gibidir.”¹⁶⁹

Bizans İmparatorluğunun çökmesinden dolayı Asya, Afrika ve Avrupa'da meydana gelecek boşluğun doldurulması için bu halkı süratle kalkındırmak isteyen tabiat, Osman Bey'i ve fetihleri medenileştiren kanun yapıcı ikinci bir başkanı, Orhan Bey'i göndermişti.”

Orhan Bey'in Türk ve Hıristiyan tarihçileri tarafından yapılan tasvirleri Osmanlı ailesinin bu zeki, zarif ve dinî bir ululuğa sahip oğlunu iyi belirtmiştir.

Babası Osman Bey gibi Toros Kartalı misali burnu, kalın kaşları ırkının kumral saçları, bozkır çocuğunun soğuk mavi gözleri, yüksek alnı, güçlü dudakları, geniş omuzları, uzun kolları, kısa bacakları üzerinde sağlam bir vücut.”¹⁷⁰

Lamartine, dünyanın bilinen üç eski kıtası üzerinde Asya, Afrika ve Avrupa'da nizamı sağlayacak bir güce ihtiyaç olduğunu, halkın kurtuluşu için tabiat Osmanlılara yardım etti, demekle bütün materyalist Avrupalı'nın yolunu takip ediyor. Allah'ın Osmanlı Türküne insanlığın saadeti için nizam kurması, asî ve isyankârları te'dib etmekle görevlendirdiğini söylemiyor.

Avrupalı tarihçi Hammer, Orhan Gazi'yi şöyle tasvir ediyor: “Âdil, bahadır bir harpçi, usta kanuncu bir padişah olduğundan hakkıyla Osmanlıların Numa'sı denilebilir.”¹⁷¹

¹⁶⁸ Hoca Sadettin Efendi; Tac-ut-Tevarih; C. I, s. 104-105.

¹⁶⁹ A. de Lamartine; Türkiye Tarihi; C. I, s. 105.

¹⁷⁰ A. de Lamartine; Türkiye Tarihi; C. I, s. 105-106.

¹⁷¹ Hammer; Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, C. I, s. 195.

“Orhan Gazi fethettiği ülkelerde tebasına tatbik ettiği siyasete çok dikkat etmiş, imparatorluğun temellerini adalet üzerine kurmuştur. Yaptırdığı imarete kendi eliyle fakirlere yemek dağıttığı olmuştur. 1335’te kurduğu Bursa Medresesi, İznik Medresesi’ni gölgede bırakmış ve bir yüksek tahsil müessesesi olmuştur. Değerli adamları takdir ve temyiz etmekte mahirdi. Bilginlere hürmetkârâne davranırdı, ilk zamanlarında kendisini ziyaret etmiş olan büyük Arap seyyahı İbn-i Batuta, Orhan Gazi için Türkmen meliklerinin büyüğüdür demek suretiyle kanaatlerini belirtmiştir.”¹⁷²

Tam bir Türk - İslâm mücahidi olan Orhan Gazi’yi bütün tarihçiler numune bir insan, âdil ve nizamcı bir hakan olarak belirtiyorlar.

MURAD-I HÜDDAVENDİGÂR

(Gazi Şehit Hakan)

1362 yılı mart ayında Osmanlı Türk Hakanlığı’nı devralan Sultan I. Murat, 27 yıllık saltanat döneminde daima hareket hâlinde olmuş, Rumeli ve Anadolu’da giriştiği irili-ufaklı 37 savaşın hepsinden muzaffer olarak çıkmış, babasından devraldığı 95.000 km. karelik Türk devletini 5 katından fazla geliştirerek 291.000 km. karesi Avrupa’da, 208.000 km. karesi Asya’da olmak üzere cem’an 500.000 km. kareye çıkarmıştı, devletin devamlılığı için oğulun babayı geçmesi inancıyla dolu devlet-i müddet fikrinin temsilcisi olan Murat Han, en büyük imtihanı Birleşik Haçlı Ordularına karşı Kosova’da vermiştir.

Cenab-ı Allah’tan istediğini almış, rütbelerin en büyüğüne kavuşmuştur. Sırp, Bulgarlar, Makedonlar, Arnavutlar, Ulahlar, Karadağlılar, Hırvatlar, Slovenler, Slovaklar, Çekler, Moldavyalılar, Transilvanyalılar, Macarlar, Lehler, Bosnalılar gibi 15 Avrupa kavmi Türkleri Avrupa’dan atmak için bir araya gelmişlerdi. Düşmanı hareketinde serbest bırakmamak, Memalik-i Osmaniye’yi (kılıç hakkı Türk toprakları) çiğnetmemek için süratle düşman üzerine yürüyen Gazi Murat Han, düşmanı Ko-

¹⁷² Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi; C. III, s. 40-41.

sova'da buldu. Ordusunu yerleştiren Türk başbuğu ertesi gün meydan savaşı vereceği sahayı ve düşmanı gözetlemek için yanında şehzadesi Yıldırım Beyazıt olduğu hâlde yüksekçe bir tepeden düşmanı kolaçan etmiş, Kosova sahasını dolduran demir zırhla kaplı kendi ordusuna nisbetle sayı bakımından kat kat fazla düşmanı üzüntü içinde seyretmiş, müteessir bir hâlde ordugâha dönen Sultan Murat, kumandanlarla durumu gözden geçirip savaş tabi'yasını tespit ettikten sonra çadırına çekilip gönlünü rabbine Cenab-ı Allah'a tam bir teslimiyet içinde 318 yıl önce Malazgirt'teki Gazi Alparslan misali, hakim-i mutlak olan Allah'a şöyle yalvarıyordu: "İlâhi Seyyid-i mevlâyı bunca kerre Hazretinde duamı kabul edip beni mahrum etmedin. Yine benim duamı kabul eyle. Bir yağmur virüb bu zulmet-i aybarı defî idüb âlem-i nuranî kıl. Ta ki kâfir leşkerini muayene görüp ceng-iderüz. Ya İlâhî mülk ve kul senindir. Sen kimse istersen verirsin. Ben dahi bir nâçiz kulunam, benim fikrimi ve esrarımı Sen bilürsün. Mülk ve mal benim maksadum değildir. Buraya kul karavaş için gelmedim. Hemen halis ve muhlis Sen'un rızanı isterim. Ya Rabb, beni bu Müslümanlara kurban eyle, tek bu mü'minleri küffâr elinde mağlup idüb helak eyleme. Ya İlâhî, bunca nüfusun elinde mağlup idüb helak eyleme. Bunları mansur ve muzaffer eyle. Bunlar için ben canum kurban ederüm, tek Sen kabul eyle. Askeri İslâm için teslim-i ruha razıyam. Tek bu mü'minlerin ölümün bana gösterme. İlâhî beni civarında mihmaan idüp mü'minler ruhuna benim ruhumu feda kıl. Evvel beni gazî kıldın, âhir şehadet ruzi kıl."¹⁷³

Bütün tarihçilerin ittifakla kaydettikleri savaşın arefe günü toz ve dumanla kaplanan Kosova sahasında o gece yağın yağmurla fırtına dinmiş toprak yatışmıştı. 20 Haziran 1389 günü güneşin tatlı ışıkları Kosova'ya başka bir güzellik getirmişti. O anda her şey zafer müjdesiyle doluydu. 8 saat gibi kısa bir zaman içinde düşman ordusu perişan olmuş, Sırp Kralı Lazar başta olmak üzere Kosova düşman leşiyle dolmuştu. Gazi hakan büyük Başbuğ, savaş alanını gezerken padişaha mühim bir şey söylemek isteğiyle yanına sokulan yaralı Sırp asilzadesi **Lazar'ın da-**

¹⁷³ Münecimbaşı Tarihi; C. I, s. 125-126. (Tercüman 1001 Temel Eser).

madı olan Miloş tarafından hançerle kalbinden vurularak şehit edildi. Osmanlı - Türk tarihinin ilk ve son şehit padişahı hakkında yerli ve yabancı bütün tarihçiler hayranlıklarını belirtmekten kendilerini alamıyorlar. O, gerçekten samimi bir Müslüman, âdil bir hakandı. Rumeli fütuhatının hızla devam ettiği günlerde Bursa'ya her gün bir fetih müjdesi geliyordu. Evrenos Gazi'den gelen zafer müjdesine karşı gönderdiği fermana şöyle diyordu:

Evrenos Bey'e hüküm ki;

“Selâm Tanrı'nın olup, cümle varlık O'nundur. Mülk dahi Tanrı'nın olup, kullarına bir bahşîşi, bir sadakasıdır. imdi malumun ola ki vardığın yerden ileri varmayıp olduğunca durasın. Biz dahi ol tarafa varmak üzere olup, ayağımız üzengidedir. Bulduğumuzda bilece söyleşir, her hangi tarafa gitmek gerekirse o canibe varırız.

Gümülcine'yi sana ihsan eyledik. Orada eyleşip bir hoşça dirlik kurasın, “kılıcının ekmeğidir” diye fukaraya zahmet vermeyesin. Vergileri adalet üzere toplayasın. Bilginlere riayet edip, düşkünlere merhamet gözüyle nazar kılasın.

Sen bize cennet mekân karındaşımızın yadigârsın ve dahi babam, atam armağanısın. Onlara nice hizmet ettinse bize de öylece hizmet edesin. Hizmetin ve mürüvvetin bekleriz. Hizmet oldur kim gerektiğince gayret kuşağın kuşanıp dediğimiz yere varasın.

Mürüvvet odur kim kılınana baş eğenleri hoşça tutasın yola gelmezleri yola getiresin.

Esbabu harb-ı darpta nesne eksikliğin olmaya kapında kaç yiğitler koyup yürük atlar besleyesin. Kılınçta ve kalkanda cebede ve çeşende yay bu mızrakda, ok ve pırnakda zerrece noksanın olmaya. Mülkün Tanrı mülkü olduğunu bilesin. Ona göre gönül oynasın ki kibir tozlarını silesin, Allah mülkünü dilediğine verir fetvasını biran dahi hatırından çıkarmayasın. Yakında biz dahi o tarafa varırız, ona göre tedarik göresin. Huda'nın takdirine razı olasın. Şöyle bilesin: Tanrı'nın selâm, rahmet ve bereketi üzerine olsun -Orhan bin Murat-¹⁷⁴

¹⁷⁴ Cemal Kutay; Tarih Konuşuyor; C. VII, s. 37, 3047.

Bizans Tarihçisi Halkondilas şöyle diyor: “Çok cesurdu, hiç bir muharebede telâş göstermezdi. Maksudını istihsâl etmek için iyice düşünür, plânlar, yapar sonra harekete geçerdi. Hiç bir tedbiri ihmal etmez ve küçümsemezdi. Tebasına ırk ve din farkı gözetmeksizin şefkatle muamele ederdi. Başarı gösterenleri mükâfatlandırmayı unutmazdı. Muharebeden dönünce ordusuna parlak bir nutuk çeker, askerlerinin manevî gücünü takviye ederdi. En küçük hataları bile cezalandırır ve tekerrür etmemesi için tedbir alırdı. Verdiği söze sadık kalmak hususunda devrinin bütün hükümdarları arasında büyük şöhret yapmıştı. Aleyhinde davranan düşmanlarının, elinden kurtulduğu görülmemişti. Ma-yeti kendisini sevmekle beraber çok da korkardı.”¹⁷⁵

Fransız tarihçisi Fernand Grenard'ın Sultan Murat hakkındaki mütalaası ise şöyledir:

“O sırada Osmanlıların başına tarihlerinin en büyük hükümdarlarından biri geçti. Zamanın Avrupa'sında şahsi kıymet bakımından bu hükümdarın bir eşi dahi yoktu. Murat da kendisinden öncekiler gibi okuyup-yazmayı bilmiyordu. Bununla beraber hızlı ve doğru hareketler yapan tedbirli bir strateji ustası, rakibinin maddî ve manevî kaynakları hususunda asla aldanmayan nüfuzlu bir siyasî idi. Bütün bunların üstünde etrafındakilerin tam itimadı ve sadakatini kazanmış, yaratılıştan kumandan doğmuş bir hükümdar idi. Mamafih bu vasıf en mükemmel derecede Türk hususiyetidir, babası ve büyük babasında da aynı hususiyetler vardı. Bu hususiyetler sayesinde şuradan buradan toplanan küçük bir topluluk tek bir kalp hâlinde yürüyordu. Muvaffakiyetinin sebebi de buydu. Milletın istikbâli yeni hükümdarın tahta çıkışında tayin edilmiş bulunuyordu ve ölümünde bu istikbâl 5 asırdan fazla bir müddet için temin edilmişti.”¹⁷⁶

I. Murat Bey'i Osmanlı Vakayınameleri, babası gibi dindar, dervişlere ve ulemaya hizmetkâr olduğunu kaydederler. İmaret, tekke, zaviye gibi içtimî tesisler kurmuştur. Hangi şehirde bulunsa cuma namazını cemaatle kılar ve namazdan sonra

¹⁷⁵ Yılmaz Öztuna; Resimlerle Türkiye tarihi; s. 61.

¹⁷⁶ Fernand Grenard; Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü; s. 55-56.

fakirlere sadakalar dađıtırđı. Bizans kaynakları bile onun fethe-dilen yerlerde kurduğu âdil ve âl-i cenap idare sayesinde halkın Bizans imparatorunu ve bu devlet hâkimiyetini bir daha arama-dıklarını kaydederler.”¹⁷⁷

Dâhi asker ve devlet adamı olan ve hayatında Melik’ül-mesayik Gazi Murat (Derviş Gazilerin, şeyhlerin kralı Murat Ga-zi) diye anılan Sultan Murad, yarasının ağır olduğunu son anlarını yaşıadığını farkedince oğlu **Beyazid’i** çağırmaalarını emretti. Ku-mandanlarından Bayezid’e itaat etmelerini isteyerek oğluna nasihatta bulundu. Bütün tarihçiler oğluna vasiyeti hakkında itti-fak ettikleri hâlde, metin vermiyorlar. Ancak Tac’üt-Tevarih ya-zarı Hoca Sadettin Efendi (manzum olarak) şöyle dile getiriyor:

**Ey kederli gönlümün neşe kaynağı
Sensin Allah’ın yerime atadığı
Bana hayır dualar dermeğe çalış
Cömertlek, adalet töresine alış
Adalet temelidir padişahlığın
Sunduğu gökçek armağandır Allah’ın
Çalış ki er-geç bu armağana eresin
Saltanatın hakkını tamam veresin
Sanma saltanatı sen ki rahatdürür
Bilesin gerçekte belki üzüntüdür
Ey umut bağının meyvesi gayret et
Âlemde sen bulursun böylece şöhet
Çünkü cihan kimse için bakî değil
İyi ad bırakmak gerekdir bunu bil.”¹⁷⁸**

Bugüne kadar beni daim **gazi** eyledin, bundan sonra da (şahadet” nasip eyle diye Rabbine iltica eden Hüdâvendigâr Mu-rat Han maksadına erişmiş, Türk-İslâm askeri zafer şenliği ya-parken temiz ve nezih ruhunu Allah’ına teslim etmişti. “Ku-mandanları toplayıp istişare yapan Vezir-i Azam Çandarlı Ali Paşa umumî istek üzerine Yıldırım Bayezid’in hükümdarlığını

¹⁷⁷ Mufassal Osmanlı Tarihi; C. I, s. 137.

¹⁷⁸ Hoca Sadettin Efendi; Ta’cüt-Tevarih; C. I, s. 189.

ilân etti. Meydana beyaz sancak çekildi. Türk an'anesine göre padişahlardan başka hiç kimse beyaz sancak altında oturamazdı. Yıldırım Bayezid, beyaz sancak altına geldi. Bütün vezirler, kumandanlar, şeyhler, ulema karşısında durdular ve birer birer ona biat ettiler. "Padişahlık sana ve Türk milletine mübarek olsun" sesleri yükseldi."¹⁷⁹

YILDIRIM BAYEZİD HAN

Babasıyla birlikte Rumeli ve Anadolu'daki bütün savaşlara katılan Yıldırım Kosova'nın en büyük kahramanıdır. A. de Lamartine'nin belirttiği gibi "Bayezid, ova içine dalarak kardeşi Yakup'u zorlayan, babasını kuşatmaya çalışan Arnavut süvarisine karşı kendi atlılarını harekete geçirdi. Yanında bulunan ve bizzat savaşa katılan bir tarihçi olayı şöyle anlatmaktadır. Elinde çekiç gibi salladığı ve her vuruşta miğferleri dağıtan ağır silâhlarla donatılmıştı. Kendilerine örnek olan başkanlarını gören Türk - Osmanlılar, Haçlı kalabalığını yararak Yakup Bey ile sultanın imdadına koşuyorlardı. Pırlanta gibi parıldayan kılınçları inip kalktıkça Yemen taşı gibi kıpkırmızı kesiliyordu."¹⁸⁰

Yine bir Fransız tarihçisi Fernand Grenard ise "Murat'dan sonra tahta geçen oğlu Yıldırım Bayezid; Atım Roma'daki Saint Pierre Kilisesi'nin mihrabında yemini yiyecektir" demiştir¹⁸¹ diye yazılmıştır.

Yıldırım'ın bu sözdeki kastı o sırada Avrupa'nın en büyük kilisesi aynı zamanda Katolik Mezhebi'nin merkezi olan Saint - Pierre Kilisesi'ni camiye tahvil etmek ve İtalya'yı fethetmektir. Hangi dine ait olursa olsun ibadethaneyi tavla yapmak değildir. Türk tarihi boyunca başka dinlere ve din adamlarına veya ibadethanelere baskı ve tecavüz görülmemiştir. Türk tarihinin her döneminde Kızıl Elma diye bilinen yüce bir gayeden bahsedilir. Fatih'in birinci Kızıl Elması İstanbul Ayasofya kilisesi'dir. Camiye tahvil edilerek gerçekleşmiştir. İkinci Kızıl Elma'ya erişmek

¹⁷⁹ Zuhuri Danışman; Osmanlı Padişahları; s. 147.

¹⁸⁰ A. de Lamartine; Türkiye Tarihi; C. I, s. 153.

¹⁸¹ Fernand Grenard; Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü; s. 61.

gayesiyle tertiplediği İtalyan Seferi'ne çıkarken Yahudi dönmesi bir doktor tarafından zehirlenerek maksadına erişmeden Hakk'ın Rahmeti'ne kavuştu.

İşte Yıldırım da hedef olarak Bizans'ın payitahtındaki Ayasofya ile Roma'daki Saint - Pierre'yi Kızıl Elma olarak seçmiş ne yazık ki Timur galesi gerek Bizans'ı gerekse Roma'yı Yıldırım'ın pençesinden kurtarmıştır. Ayasofya Fatih'e nasip olmuş ama Sint-Pierre'den çan indirilip minare alemleri takılamamıştır. Kızıl Elma'nın her asırda hatta her zaman değiştiğini görmek mümkündür. İlerde göreceğiz ki Yavuz, kutsal toprakları ve mukaddes emanetleri bununla birlikte Asya'yı fetihle Türk - İslâm Birliği'ni hedef almıştı. Oğlu Kanunî Sultan Süleyman'ın Kızıl Elma'sı ise Avrupa'nın son şeddi olan Viyana idi. Demek ki Kızıl Elma seçilirken o günkü duruma göre ehemmiyet derecesi gözönünde tutuluyordu.

“Ben savaş için yaratıldım” diyen Yıldırım Bayezid'i yabancı tarihçiler şöyle anlatıyor: Fransız Tarihçisi Benoist - Mechin; “Yıldırım Bayezid bütün tarihin en büyük kumandanlarından biridir.”¹⁸² derken, Romanyalı tarihçi Lorga “Yıldırım'ın Dünya hâkimiyetine doğru gittiğini görüyoruz. Ülkesinde demir bir disiplin ve mükemmel bir nizam ve asayiş mevcuttur.” demekle hakkı teslim ediyor. Gerçekten, Yıldırım 13 yıl gibi kısa bir zamanda babasından devraldığı 500.000 km², lik ülkeyi 942.000 km².ye ulaştırmayı başarır.

Yıldırım Bayezid Han'ı dillere destan olan kahramanlığı üstün sevk ve idaresi ile başbuğ olarak Niğbolu'da görüyoruz. Hıristiyan Avrupa, Osmanlı Türkünü Avrupa'dan atmak, Memluklar tarafından ortadan kaldırılan Kudüs Krallığı'nı yeniden ihya etmek gayesini taşıyordu. Niğbolu seferini en iyi incelemiş olan tarihçi **A.S. Atiya** şöyle diyor: “1396 Haçlı Seferi için yola çıkan Fransız Şövalyeleri ve yardımcı yabancılar sadece Macaristan ve Bizans'ı kurtarmak için değil, Türkleri Asya'daki müstahkem yerlerinde ezmek, mukaddes makamları Mısır sultanının pençesinden kurtarmak fikriyle oralara gidiyorlardı. Bunlardan

¹⁸² Şinasi Çoruh; Emir Sultan; s. 157.

bazıları şüphesiz Niğbolu'dan öteye de gittiler. Fakat bir fatih, bir halaskar olarak değil köle ve esir olarak."¹⁸³

Âdeta bütün bir Avrupa ayaklanmıştı. Başta Macaristan, Fransa, Almanya, İngiltere, Lehistan Krallığı ve Venedik Cumhuriyeti olmak üzere Avrupa'nın irili-ufaklı bütün milletleri zafer alayı şenliği içinde Niğbolu'ya saldırdı. Zaferlerinden o kadar emin görünüyorlardı ki Yıldırım'ın karşısına çıkacağına ihtimal dahi vermiyorlar, büyük bir gurur içinde "gök yıkılsa mızraklarıyla tutabileceklerini" söylerken diğer taraftan birbirlerine nutuk çekiyor, Bursa'dan hatta Şam'dan, Yafa'dan, Kudüs'ten bahsediyorlardı. Türk hakanını esir edip ellerini arkasından bağlama şerefini aralarında pay edemiyorlardı. Düşmanın serhaddi geçtiğini haber alan Yıldırım, kendine has süratle Bursa'dan hareket etmiş, Niğbolu'ya yaklaştığı zaman kalenin durumunu yakından görmek, muhafız bulunan Doğan Bey'le konuşup talimat vermek gayesiyle tebdil-i kıyafet ederek yalnız başına düşman hatlarını geçmiş, abluka altında olan kale surlarına yaklaşarak, erkek ve gür sesiyle "Bre Doğan Bre Doğan" diye seslenip Doğan Bey'le konuşup gereken emir ve talimatı vererek düşman hatlarını yarıp ordugâhına ulaşmış olduğunu bütün tarihçiler uzun uzun anlatmaktadır. Yıldırım bunları yaparken birleşik haçlı ordusunun kumandanları, çılgınca eğleniyor, Türk ordusunun yaklaştığını haber veren gözcünün kahkahalar atarak kulağını kesiyorlardı.

Onlara göre Yıldırım, değil buralara gelmek, Bursa'da dahi yoktu. Korkudan Mısır'a, Kahire'ye kaçmıştı. Ama sabah olup da Türk sancaklarını gören Haçlılar şaşkına döndüler. Çokluğa güvenen Birleşik Avrupa Ordusu kısa zamanda toplanmış, tarihin en büyük meydan savaşı başlamıştı. 20.000 süvariye **Şıpka Geçidi**'nde yedek olarak saklayan Yıldırım önce hafif kuvvetlerini düşmana karşı sevk etmiş bu birliklere karşı muvaffakiyet sağlayan Haçlı ordusu zafer şenliği içinde ilerlerken, Fransa Kralı **V. Charles'in** amcasının oğlu **Neveres** kontu Burgonya veliahtı Prens **Korkusuz Jean'in** dediği gibi başlarına Yıldırım düşmüştü.

¹⁸³ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi; C. III, s. 83.

Savaşı dikkatle takip eden Yıldırım Bayezid 20.000 Anadolu sipahisinin başına geçerek iki rekât namaz kıldıktan sonra kısa bir hitabede bulunmuş, 20.000 Türk atlısının başında elinde meşhur baltası ile mağrur Haçlı ordusuna Niğbolu'yu mezar etmiştir. Haçlıların ziyatı 100.000 ölü, 10.000 esirdi. Avrupalılar Türk ordusunun zayıyatının 30.000 olduğunu söylerler ise de bu onların yüz bine karşı biz de o kadar Türk şehit ettik diyebilmek için avunma gayretinden başka bir anlam taşımaz.

Türk zayıyatının bir kaç bini geçmediği diğer bütün tarihçiler tarafından belirtilmektedir. Haçlı ordusunun en mağruru olan Fransız Şövalyeleri tamamen imha edilmiş olup kumandanlarından 27 asilzade esirler arasında bulunuyordu. Aralarında Neveres Kontu Burgonya Velihtı Prens Korkusuz Jean'dan başka, kraliyet hanedanına mensup beş şövalye ve Mareşal Bouceiceault da bulunuyordu. Niğbolu savaşında Türkleri ilk defa tanıyan Yıldırım'ın kumandanlığına ve kahramanlığına hayran olan Korkusuz Jean, esaretten kurtulursa bir daha **Türk-lere karşı kılınç çekmeyeceğine dair yemin etmişti.**

Fidye-i necatı gelip de serbest bırakıldığı zaman Yıldırım Bayezid kendisini çağırarak “Bir daha benim aleyhimde silâh kullanmamak üzere ettiğın yemini sana iade ediyorum. Eğer şerefını koruyan bir adam isen aksine silâhını süratle eline al ve Hıristiyanlığın bütün kuvvetini aleyhime topla. Sen kazanmak için fırsatlar sağlamakla beni memnun etmiş olursun.”¹⁸⁴

Şehzadeliğinden beri mazbut bir hayat yaşayan, tarihin büyük kahramanı Yıldırım, durmak bilmiyordu. Zevk ve safaya düşkün yaşlı vezir-i azam, kahramanı içki ve sefaletle alıştırmıştır. Bazı tarihçiler her ne kadar Sırp prensesi **Olivera'nın** sebep olduğunu söylerler ise de buna ihtimal vermiyoruz. Yıldırım'ın bir kadına zebûn olması düşünülemez. Güvenilir tarihçiler başta Haçova zaferinin kahramanı Şeyh'ül-İslâm **Hoca Sadeddin Efen-di**, Tac'üt-Tevarih adlı eserinde meseleyi şöyle dile getiriyor: “Ali Paşa, çeşitli oyunlar ortaya koyup aydın gönüllerin padiş-

¹⁸⁴ Hammer; Osmanlı İmparatorluğu Tarihi; C. I, s. 304.

hını bu dalgalarla gereksiz düzenlerle oyuna getirip söz ve saz meclislerine kandil eyledi.”¹⁸⁵

Kısa bir gevşeme neticesi işlerine hâkim olan Ali Paşa etrafına topladığı dalkavuklarla birlikte çelik iradeli Yıldırım'ın devlet düzenini bozmuş, Hakkı tevdi etmekle mükellef olan kadılar dahi rüşvet ve irtikaba tevessül etmeye başlamıştı. Halkın şikâyetlerine kulak tıkanıyordu. Padişah âdeta tecrit edilmişti. Halk sarayların duvarlarını aşamıyordu. Yıldırım Bayezid Han Bursa civarında ava çıkmış at koştururken, birden çıkan üç köylü atın önüne kendilerini atmış, atını şaha kaldıran Yıldırım, süratle yere atlayıp yerde yatan köylüyü kaldırarak sorar: “N'oldu sana? Köylü:

-“Yandık padişahım yandık” diye inleyince, Hakan hayretle;

-Neden yandınız? Sizi kim yaktı?

Köylü der ki: Padişahım, Anadolu'da nizam bozuldu. Kadılar rüşvet alıyor, güçlünün, haksızın hükmü yürüyor. Zayıf ve kimsesizler eziliyor. Dinledikçe kızaran, hiddetlenen Yıldırım, köylüye haykırarak: Niçin bana bildirilmedi? Görsünler benim tebamı yakanın bedenini çırağ gibi yakarım.

Büyük Türk âlimi Hoca Sadeddin Efendi olayın padişaha duyurulmasını şöyle anlatıyor: “En sonunda asker, kapıda hizmette olanlarla birlikte gayretli padişahın atağına varıp durumu şikâyet ettiler. Ve devleri yakalayıp, bağlayan o yiğidin durağında bağırp çağırarak gönülden çığırışlarla onu gaflet uykusundan uyandırdılar. Doğuştan adalet üstünde olan padişah zulme uğrayanların feryatları ile uyarılınca tekrar atalarının yolunu tuttu. Güvendiği özü doğru bilginleri, kadıları denetlemek üzere gönderdi. Kısa zamanda entrika çeviren kadılardan bir çok kişi yakalanıp, ülkeler açan padişahın fermamı gereğince zincire vuruldular. Hatta söylenir ki Anadolu ve Rumeli kadılarından özü çirkin, kötü tutumlu 80 kadı'nın her biri yakılacak hâkimlerden sayılmıştı.”¹⁸⁶

¹⁸⁵ Hoca Sadeddin Efendi; Tac'üt-Tevarih; C. I, s. 212.

¹⁸⁶ Hoca Sadeddin Efendi; Tac'üt-Tevarih; C. I, s. 212-213.

karşı saygılı ve hürmetkardı. Büyük Türk âlimi ve ulu kişi **Emir Buharî Hazretleri Bursa'ya** yerleşmişti. Bir gün Ali Paşa'ya yazdığı bir mektupla Allah'ın emriyle Bayezid Han kızı Hindu hatuna talip olduğunu padişaha tavassutta bulunmasını rica ediyordu. Mektubu okuyup öfkelenen Sadrazam Ali Paşa yazdığı mektupta padişahın kızının fakir bir dervişe kalmadığını ve haddini bilmesini ihtar ediyordu. Büyük bir üzüntüye düşen Buharî Hazretleri Bayezid Han'a bir mektup kaleme alarak Ali Paşa ile mektuplaşmasından bahsediyor ve direkt olarak Allah'ın emriyle padişahın kızını istiyordu. Mektubu okuyan Yıldırım derhal Ali Paşa'yı çağırarak "Bak ha Ali, Emir Buharî Hazretleri kızımı isterler. Allah'ın emriyle kızım Hindu Hatun'u verdim. Düğün hazırlıklarına da seni memur ediyorum." Şaşırarak Ali Paşa "aman sultanım" diyecek olursa da, savaş meydanlarının kahramanı büyük bir ruh coşkunluğu ile "Biliyorum Ali diyeceğini ama rütbece o bizden büyüktür. Biz dünyanın hakaniyiz, o âhiret sultanıdır" diyerek Ali Paşa'yı susturmuş, kızı Hindu Hatun'u Buharî Hazretlerine vermiştir.

Bunun üzerine Yeşil Bursa'nın süsü, ziyneti olan inşallah ebediyyen ayakta kalacak Türk Anadolu'nun mühürü Ulu Cami yapılmıştır. Sultan Yıldırım Bayezid, damadı olan Buharî Hazretleri yanında camiye gezerken sorar: "Efendi Hazretleri, camii nasıl buldunuz?" Emir Sultan: "Binanın güzelliği, sağlamlığı son derecede iyi. Ancak herşeyinin tamam olması için dört köşesinde birer meyhane yapsanız iyi olur" diye cevap verince Şehriyâr Hazretleri şaşırıp "Burası Allah'ın evidir, buraya nasıl meyhane yapılır?" Emir Sultan: "Ey Sultanım, aslında Allah'ın evi mü'minin kalbidir, niçin siz şarap içerek, günah işleyerek onu kirletiyorsunuz?" deyince Yıldırım Han, gaflet uykusundan uyanıp yaptıklarına pişman olmuş ve Emir Sultan'ın huzurunda bir daha içki içmemeğe tövbe etmişler, o saatten sonra içkiyi içmemişler, eğlence meclisleri tertip etmemişler ve kötülük işlememişlerdir.¹⁸⁹

¹⁸⁹ Münecimbaşı Tarihi; C. I, s. 141.

Buharî Hazretleri doğruyu her zaman, her yerde söylemişler, Yıldırım ise daima Hakk'ı tasdik edip, adalete baş eğmiş, mertliğin, doğruluğun timsali olmuştur.

Buharî Hazretleri, “Mevkiî ne olursa olsun herkese müsavi muamele etmekle maruftur. Bir defa bir meselede hükümdar bulunan Yıldırım Bayezid Han'ın şahadetini makbul tutmamış, padişah sebebini sorunca: “Siz cemaatla namaz kılmayı terk ettiğiniz için şahadetinizi kabul edemem” demekten çekinmemiştir. Yıldırım bunun üzerine sarayının yanında bir cami yaptırarak, şer'i özürlü olmadıkça beş vakit namaza devam mecburiyetinde kalmıştır.¹⁹⁰

Ülkesine mutlak hâkim olan Yıldırım'ın adalete baş eğişi acaba bugünkü idareciler tarafından tetkike değmez mi? İstanbul muharasını yarıda bırakıp Timur üzerine yürüyen Yıldırım Bayezid, **Ankara Meydan Muharebesinde** 100.000 kişilik ordusuyla Timur'un 300.000 kişilik ordusuna karşı 6 saat üstün döğüşmüş, Kara Tatarların hemen arkasından Anadolu Beylik askerlerinin Timur tarafına geçmesiyle kanatlar çökmüş, Ali Paşa'yla Şehzade Süleyman Çelebi'nin kaçmasıyla Yıldırım bir avuç fedai ile Timur'a parmak ısırtmış, savaşı kaybettik kaçalım Padişahım diyenlere, “Osmanoğlu savaş meydanından kaçtı de-dirtmem” diyerek sonuna kadar döğüşmüş, atının tökezlemesiyle esir düşmüştür. Akşehir'de hayata gözlerini kapayan Yıldırım 47 yaşındaydı.

I. MEHMET ÇELEBİ

13 yaşındaki kahraman ihtiyat kuvvetlerinin başında Çubuk Ovası bozgununu üzüntü ile seyrediyor, yanında bulunan lalası Bayezid Paşa'ya soruyordu: “Kara Tatarların ihaneti çok fena oldu.” “Evet şehzadem, fakat saflarımız düzeldi gibi görülüyor, ama Anadolu askerinin Timur tarafına geçmesi nasıl telâfi edilecek? Hünkârımız herhalde onun da tedbirini almıştır. Ama ordumuz geriliyor, lala, bize sıra gelse gerek.” Bayezid Paşa “Evet şehzadem, hemen emir veriniz.” Bunun üzerine 13 yaşın-

¹⁹⁰ Mufassal Osmanlı Tarihi; C. I, s. 205.

daki kahraman şehzade babasına yaraşan bir çeviklik ve süratle düşmanın üstüne atıldı. Kasırğa gibi gelen birliklere gözü ilişen Yıldırım yanındaki kumandana “Kimdir bu gelenler?” Yanındakiler “Padişahım, bunlar oğlunuz Şehzade Mehmet’in kuvvetleridir” deyince: “Berhudar olsun, kader hükmünü nasıl olsa icra edecek. Benin tahtım ona yadigâr olsun onda parçalanacak Osmanlı ülkesini birleştirecek cevheri görüyorum.”¹⁹¹

Akşam karanlığı basmış, kimse kimseyi görmüyordu. Süleyman Çelebi ve İsa Bey kaçmış, Musa ve Mustafa Çelebi ortada gözüküyordu. Meydanda yalnız küçük Mehmet vardı. Beyazid Paşa, şehzadenin yanına yaklaşarak : “Şehzadem, bir dakika beni dinleyin.” Küçük kahraman gürlüyordu. “Sırası değil lala, sonra söylersin şimdi babama yardım zamanıdır. Bir dakika fevt etmeye gelmez. Şu kudurmuş Timur askerlerini hele bir kere tepenin etrafından atalım.” “Ama şehzadem elinizdeki kuvvetin mevcudunu biliyor musun?” “Lala, bilirsem ne olacak.” “Efendim üzülerek söylüyorum ki savaşı kaybettik. Bu kötü günü de gördük. Çok evvelinden bu faciayı hisseden ağabeyiniz Süleyman Çelebi geri çekildi. Şimdi Bursa’ya yaklaşmak üzeredir.” “Ben de ağabeyim gibi babamı bırakıp da kaçayım mı lala? Babamı çakal sürülerinin elinde terk ederek bir taç peşinde koşamam. Bana ne taht ne taç lâzım lala. Bana şanlı babamın hayatı lâzım. Allah onu korusun. Ben de sonuna kadar onunla bileyim.”¹⁹²

Bayezid Paşa çekilmek için küçük kahramanı bir türlü ikna edemiyordu. Genç şehzade avaz avaz bağıyor, “Yapamayacağım lala yapamayacağım, babamı bırakamayacağım, yüreğim parçalanıyor. Lala bırak sen git, madem ki ağabeyim Süleyman da böyle düşündü, onun yanına git. Ona hizmet et. İnşallah Türk milletini kurtarırsınız. Bana gelince babamın kaderine ortak olmaya karar verdim.”

Bu defa Bayezid Paşa sertleşti. Gideceğim şehzadem fakat yalnız gitmeyeceğim seni de beraber götüreceğim. Zorla mı lala? İcab ederse evet. Çocuk şehzade afalladı. Bayezid Bey’in bu söz-

¹⁹¹ Zuhuri Danişman; Osmanlı Padişahları, s. 207.

¹⁹² Zuhuri Danişman; Osmanlı Padişahları, s. 208.

leri karşısında irkildi. Seni hiç böyle görmemişim lala. Bir daha böyle görmeyeceksiniz. Bu ilk ve sondur. Haydi Şehzadem çabuk olunuz. Beş dakika sonra her şey bitecek. Ve birden Şehzadenin atının dizginlerini tuttu ve etrafındaki askerlere haykırdı... Şehzadeyi seven ardından gelsin! Düşman ordusunu yaran bir avuç kahraman şehzadelerinin ardında Amasya'ya doğru uçtular.”¹⁹³

Timur fırtınasına tutulan Osmanlı Türk Devleti tarihte Fetret Devri diye anılan 12 sene devam eden şehzadeler kavgasına sahne oldu. Netice Çubuk Ovası'nda kan-ter içinde balta sallayan Yıldırım'ın sanki ilâhî bir duygu ile belirttiği gibi, Osmanlı Türk Devleti'ni toparlamak en büyük şehzadeye değil, en akıllısına, en yiğidine nasip olmuş; Şehzade Mehmet, kardeşlerini saf dışı ederek millî bütünlüğü sağlamış, I. Mehmet Çelebi unvaniyle hakanlık tahtına oturmuştur.

İhanetlerin kurbanı olan büyük Türk kahramanı Yıldırım, can pazarında geleceği tesbit etmiştir. Bir baba duası aynı zamanda vasiyet gibi şu sözleri söylemişti: “Berhudar olsun, kader hükmünü nasıl olsa icra edecek, benim tahtım ona yadigâr olsun! Onda parçalanacak Osmanlı ülkesini birleştirecek cevheri görüyorum.”¹⁹⁴

“Uzun mücadelelerden sonra bu Fetret Devresi'ni kapatarak Osmanlı Devleti'ni yine bir bütün hâlinde kurmağa o muvaffak olmuş ve bundan sonra 1413-1421 yılları arasında tek başına Osmanlı tahtını temsil etmiştir. Çelebi Sultan Mehmet, devrinin en tanınmış silâhşörlerindendi. Açtığı seferlerde döğüşlere bizzat katılmakla meşhurdur. Bu cesur asker 24 muharebede ve çarpışmada bulunmuş, kırka yakın yara almıştır. Azmi, cesareti ve dirayeti ile birlikte en büyük meziyetlerinden birisi de cidden kadirşinas ve vefalı olması, zamanında affetmesini ve kalp kazanmasını bilmesiydi. Ciddiyet ve vakarı, şehzadeliliğinden beri herkesin hürmetini kazanmasına sebep olmuştur.”¹⁹⁵

¹⁹³ Zuhuri Danışman; Osmanlı Padişahları, s. 209.

¹⁹⁴ Zuhuri Danışman; Osmanlı Padişahları, s. 207.

¹⁹⁵ Mufassal Osmanlı Tarihi; C. I. s. 264.

Osmanlı tahtına rakipsiz olarak geçtiği zaman henüz 26 yaşında bulunuyordu. 1421 yılında Edirne'de avlanırken at sırtında ağır bir kalp krizi geçirdi. Bütün tedavilere rağmen vefat etti. 35 yaşında idi. Ölümünden az evvel "Tiz oğlum Murad'ı getirin. Ben had bu döşekten kurtulamazım. Murat gelmeden ben ölürüm. Memleket bir birine tokuşur. Tedarik edin benim vefatım duyulmaya."¹⁹⁶

Ölüm haberi tarihe II. Murat olarak geçecek henüz 18 yaşındaki genç şehzadenin Amasya'dan Bursa'ya gelene kadar 41 gün askerden gizlenmiş, kendisi tarafından yaptırılan meşhur Yeşil Türbe'ye defnedilmiştir. Hak rahmet ede.

DERVİŞ GAZİ II. MURAT HAN

Taht ve saltanat hırsı beslemeyen, kahramanlığı yanında bir gönül adamı olan Sultan Murat, Varna, Kosova gibi iki büyük meydan savaşı kazanmış, İstanbul'u muhasara etmiş, hepsinden öte Fatih Sultan Mehmet gibi bir evlât yetiştirmiştir. İki büyük Haçlı ordusunu dize getiren Fatih'e İstanbul kapılarını, Kanunî'ye Mohaç ovalarını açan gönül padişahıdır. Derviş Gazi Murat Han'dır. Onu 1444 yılında Niğbolu savaşından 48 sene sonra bütün hasletleriyle Varna'da görüyoruz. 20 gün önce imzalanan **Segedin Barış Antlaşması'nın** mürekkebi henüz kurumamıştı. Sulha sadık kalınacağına dair **Sultan Murat** Kur'an, Macaristan Kralı Lodisles İncil üzerine yemin etmişken, **Kardinal Cesarani** Ortaçağ Hıristiyanlığının tipik örneğini ortaya koyarak "Hıristiyan olmayanlara karşı verilen sözü tutmakla mecburiyet olmadığımı"¹⁹⁷ ileri sürerek, zaten böyle bir antlaşmanın geçersiz olduğunu, zira bu antlaşma yapılırken papa ve diğer Avrupa devletleri ile mutabık kalınmadığını ileri sürerek, antlaşmanın bozulmasını sağlamıştır. 1444 yılı Eylül ayında Haçlı ordusu, Demirkapı'dan Tuna'yı geçerek Vidin-Deliorman yoluyla Şumnu'ya geldi. II. Mehmet'in riyaset ettiği Türk-Osmanlı Devlet ricali müzakere neticesinde Gazi Murat Han'ın işbaşına davet edilme-

¹⁹⁶ Mufassal Osmanlı Tarihi; C. I, s. 265.

¹⁹⁷ Hammer; Osmanlı İmparatorluğu Tarihi; C. II, s. 276.

sinden gayri çıkar yol olmadığına karar verdiler. Daha önceden tahtı oğlu II. Mehmet'e terk edip Manisa'ya çekilen Murat Han'a felâket anlatılarak işbaşına çağrılıyordu. Haberi alan Gazi Hünkâr oğlunun ilerdeki prestijini düşünerek çağrını reddediyor, genç padişahın bu işi uhdesinden gelebileceğini söylüyordu. Murat Han'ı ordunun başında görmek isteyen vüzerâ genç padişah II. Mehmet'e bir mektup daha yazdırmağa muaffak oldular. Mehmet, gazi babasına şöyle hitap ediyordu: "Eğer padişah biz isek, size emrediyoruz, gelip ordunuzun başına geçin. Yok siz iseniz gelip devletinizi müdafaa edin."¹⁹⁸

Son mektup tesirini göstermişti. II. Murat Han, Manisa'dan Edirne'ye hareket ederek oğlunun emrinde başkumandan olarak 40.000 kişilik ordusuyla Balkanları aşıp düşmanı Varna'da yakaladı ve 10 Kasım 1444 iki ordu karşı karşıya saf bağlamıştı. Demir zırhlarla kaplı Haçlı ordusunu gören Gazi Murat ellerini göğe kaldırarak tok ve hüzünlü bir sesle Allah'ına yalvardı: İlâhî, Mü'min kullarını, benim günahım çokluğundan ötürü küffar elinde zebun etme! ilâhi, Habibin hürmeti için, ümmetini Sen sakla ve Sen onu mansur ve muzaffer eyle."

Bu içli duadan sonra Türk ordusu "Amin, Amin" sesleriyle Haçlı ordusunun üzerine atıldı. Kanlı savaş sonunda düşman perişan olmuş, Macar Kralı Ladislas'ın kesik başı Koca Hızır'ın mızrağında dolaşırken meydan düşman leşleriyle dolmuş, kaçmak isteyenlerin ekserisi bataklığa saplanmıştı. Segedin Barış Antlaşması'nın bozulmasında en büyük rol oynayan Kardinal Cesaranî maktuller arasında idi. Haçlı ordusunun kumandanı **Hunyad** canını zor kurtarmış binlerce ölüyü arkada bırakarak firar etmişti. Türk ordusunun zaiyatı düşmana nisbeten yok denecek kadar azdı. Şehitler arasında Sultan Murat'ın eniştesi Anadolu Beylerbeyi **Karaca Paşa** ile sancak beyi olan **Umur Bey** de bulunuyordu. Savaş meydanını gezen muzaffer kumandan II. Murat düşman ölülerinin tüysüz çocuklar olduğunu görünce "İçlerinde ihtiyarları olsaydı bu kadar delice bir teşebbüste bulunamazlardı"¹⁹⁹ dedi. Sultan Murat, bu savaşta oğlunun emrinde

¹⁹⁸ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi; C. III, s. 174.

¹⁹⁹ Hammer; Osmanlı İmparatorluğu; C. II, s. 283.

kumandanlık görevi yapmış, kendisini kutlayanlara “Zafer oğlumuz Mehmet Han’ındır. Biz onun emrinde bir kumandanız” demiştir. Ordu Edirne’ye dönünce, Buçuk Tepe Vak’ası meydana gelmiş, 16 yaşındaki genç padişahın tecrübesizliğinden istifade eden yeniçeriler maaşlarını bahane ederek Edirne çarşısını tamamen yakmış, Halil Paşa’nın ısrarı ile Sultan Murat ikinci defa tahta geçmiş ve II. Mehmet hocaları ile yeniden Manisa Sancağı’na gönderilmiştir.

Hadiselerin meydana gelişini Sadrazam Çandarlı Halil Paşa’dan bilen genç şehzade, yolda kendisiyle birlik olan hocası **Molla Hüsrev’e** “Şu herif bana ne acı mekreyledi”²⁰⁰ diyerek üzüntüsünü belirtmiştir.

Devleti yeniden ele alan Gazi Murat Han, Mora’yı haraca bağlamış, Arnavutluk’la meşgulken bunu fırsat bilen **Yanko Hunyad** Varna’nın intikamını almak için Alman, Macar, Leh, Çek ve Ulahlardan müteşekkil yeni bir Haçlı ordusu teşekkül ettirmiş. Belgrad üzerinden Tuna’yı geçip Osmanlı himayesindeki Sırbistan’ı işgale başlamış, düşmanın bu teşebbüsünden haberdar olan II. Murat, Türk ordusunun başında olarak Kosova sahrasına kadar ilerleyip düşmanı burada karşılamıştır.²⁰¹

II. KOSOVA SAVAŞI

Gazi Murat Han, savaşın vicdanî mesuliyetini üzerinden atmak için elçiler göndererek sulh teklifinde bulundu. Haçlı orduları kumandanı Hunyad’ın bu teklifleri reddetmesi neticesi harp kaçınılmaz olmuştu. 17 Ekim 1448 Perşembe günü, 59 yıl önce dedesi Murat Hüdavendigâr’ın ordugâh kurduğu yere otağını kuran II. Gazi Murat Han akşam otağına çekilmiş yarın yapacağı savaşı plânlarken çadırını bekleyen asker, yaşlı bir gazinin kendisini görmek istediğini söyler. Padişah müsaade edince 75 yaşlarında kırçıl bıyıklı gazi, derviş hünkârı selâmlayarak konuşmaya başlar “Padişahım, bundan 59 yıl önce yine aynı sahada dedeniz Hüdavendigâr’ın maiyetinde bulunuyordum.

²⁰⁰ İsmail Hami Danişmend; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi; C. I, s. 217.

²⁰¹ Aşıkpaşaoğlu Tarihi; s. 148.

Henüz ocuktum. O gece otağı önünde nöbet bekliyordum. De- deniz o gün sabaha kadar Allah'a yalvardı. Cenab-ı Hakk duasını kabul etti, gerisini siz biliyor musunuz." Bunları söyleyen yaşlı serhad gazisi geldiği gibi otağı terk edip gitmişti. Gazi Murat, diz üstü gelerek yönünü Kible'ye dönmüş Cenab-ı Allah'a şöyle yalvarıyordu: "Ya Rabbi, benim de adım Murat. Dedem Hüdavendigâr'a ltfettiğin zaferi bana da nasip eyle. İslâm askeri zafer şenliği yaparken benim de ruhumu kabzeyle. "Bütün tarih- iler büyük Türk hakanının tam bir derviş gazi misali gönlünü Cenab'ı Hakk'a bağladığını, sabahın erken vaktinde 40.000 kişi- lik ordusunun başına geçerek 100.000 kişilik Haçlı ordusu karşı- sında harp sanatının en ince taktiklerini uygulayarak düşmanı pskrttğnde ittifak halindeler. Ne var ki birinci gün kesin netice alınmamış, akşam olunca iki ordu mevzilerine çekilmişti. Bazı Haçlı kumandanlarının, Türk ordusunun gece karanlığın- dan istifade ederek kaçacağını ileri sürerek gece baskını yapıl- masını ne sürmeleri tasvibe mazhar olmuş, Birleşik Hıristiyan ordusu gece baskınına teşebbüs etmiş, ne var ki Türk ordusu gecede de uyanık dimdik ayakta bekliyordu. Saldıran düşman ordusu Türk mızraklarıyla karşı karşıya gelmiş, baskın akamete uğramıştı.

18 Ekim güneşle beraber iki ordu bütün hatlarıyla birlikte yeniden taarruza geçti, iki gün devam eden savaş Haçlı ordusunu tamamen hırpalamış, hücum insiyatifi Türklere geçmişti. n- c gün Gazi Murat Han düşmanı çevirmeye başladı. Demir zırh- lara bürünmüş Haçlı ordusunun hareket kabiliyeti olmamasına karşı Türk ordusu kollar sıvalı, elinde yatağan, düşman ordusunu delip parçaladı. Ve tarihin en büyük imha muharebelerinden birini kazanmış oldu. 4.000 Türk şehidine karşılık 17.000 dş- man imha edilmiş, Macar millî kahramanı Hunyad, Varna'da olduğu gibi yine bir avuç adamıyla canını kurtarabilmiş, geri kalan Haçlı ordusu esir edilmişti. Amacımız tarih yazmak olma- dığı için her kahraman Türk hakanının hayatından bir kaç sayfa çevirmekle yetiniyoruz. Diğer Türk büyüklerinde olduğu gibi, Murat Han'ın yüce ruh yapısından misaller vermekle iktifa edi- yoruz.

O günlerde Ankara'dan doğan bir güneşten, **Hacı Bayram Veli**'den bahsediliyordu. Fitne erbabı işi ters yönden mütalâa ediyor. Gazi Murat'a devamlı ihbarda bulunuyorlardı. Kendisiyle bizzat görüşmek isteyen padişah, adamlar göndererek Hacı Bayram Veli'yi Edirne'ye çağırdı. Büyük Veli'yi dinleyen hassas hükümdar çok memnun olmuş, günlerce başbaşa sohbet ederek derviş ruhunu coşturmuş, hatta Hacı Bayram Veli'ye kendisini mürid alması için ricada bile bulunduğu halde, isteği reddedilerek şu cevabı almış; "Hünkârım, sizin işiniz başka, bizimki başkadır. Her iş de Allah'ın rızası vardır. Senin bir günlük adaletle hükmetmen altmış yıllık nafîle ibadete bedeldir" sözüyle teklifi kabul etmemiş. Yine bir gün sohbet ânında söz İstanbul'a gelmişti. Sultan Murat, Hacı Bayram Veli'ye hitaben: "Şeyhim, aylardır zihnimi bir kurt gibi kemiren bir mesele vardır, İstanbul meselesi.. Allah'ın izni, Peygamberin himmeti ile İstanbul'u almak murad ederim. Büyük babam Yıldırım Bayezid, amcam Musa Çelebi tarafından bir kaç kere muhasara edilen İstanbul'u almak mümkün olmadı. Himmet et, dua buyur da şu şehri zapt edelim" dedi. Hacı Bayram, bir müddet düşündükten sonra "Hünkârım bana öyle gelir ki bu Şehr-i Konstantaniyye'yi siz alamayacaksınız. Şehir elbet ki Türklerin eline geçecektir, lâkin şehrin fethini sen ve ben göremeyeceğiz. Konstantiniyye'nin fethini senin şehzaden Mehmet ile bizim köse (Akşemseddin Hz.leri) başaracaktır."²⁰²

Murat Han; "ince ruhlu, hassas, çok adil, merhametli, sözüne ve ahidlerine sadık, cesur, azmi ve tedbir sahibi, güler yüzlü, ahdine riayet edenler hakkında dost ve ahdini bozanlar hakkında şedid idi. Hammer'in de itiraf ettiği gibi memleketini şeref ve hakkaniyetle idare ederek milletin hatırasında müdeyyin, lütüfkâr, adil ve metin bir hükümdar namı bıraktı. Harpte olduğu gibi sulhta da sözünün sadık eri idi. Murat ince ruhlu hassas idi. İlmî musahabeleri sever, ulemayı himaye eder ve onlara muayyen tahsisat verirdi. Musiki, şiir ve edebiyata düşküdü. Meclis bu gibi fazilet ve ince ruhlu sanat erbabiyle bezenirdi.

²⁰² Tahsin Ünal; Osmanlılarda Fazilet Mücadelesi, s. 50.

Memleketin bir tehlikeye maruz kaldığını haber alınca sohbet ve eğlenceleri bırakır hududa koşardı.”²⁰³

Rum müverrih Dukas şöyle diyor: “Murat düşmanlarına karşı babasından da mülayim davranır ve kin beslemezdi. Allah bilir ki Murat halka karşı fazla teveccühü olan ve fukaraya karşı cömert olan bir insandı. Bu lütuflarını Hıristiyanlara da gösterirdi. Murat’ın hiddet ve şiddeti çok sürmedi.”²⁰⁴

Bir gezinti dönüşünde Ada Köyü köprüsü üzerinde derviş kılıklı, nurâni yüzlü bir ihtiyarla karşılaştılar. İhtiyar Sultan Murat’ın yüzüne bakıp “Dünya maslahatı tamam oldu. Şimdiden sonra âhiret maslahatı görüp tövbe ve istiğfar etseniz münasip olur” dedi.²⁰⁵

Millî kahraman Hoca Sadeddin Efendi bu olayın 1 Şubat 1451 Çarşamba günü vukua geldiğini kaydederek şöyle anlatıyor: “Gönülleri okuyan padişahın tarikatte olduğunu sır olarak bilen vezirler, İshak ve Saruca Paşa, dervişin konuştuğu sırada keremli sultanın sağ ve solunda yürüyorlardı. Bu dervişin kim olduğunu sorup araştırdıklarında İskah Paşa onun Emir sultan tekkesinden yetişmiş yüreği saf bir kimse olduğunu söyledi. Saraya dönen Sultan Murat, ağır bir sancıya yakalandı. Önce bir vasiyetname yazdırıp içinde nice güzel tavsiyeler ve cihangirlikle ilgili geçerli tedbirleri bildirerek, bu vasiyetnameyi vezirlere göstererek onlardan oğlunu tahta oturtmalarını, halkın hakkını ve hukukunu korumalarını isteyerek yolda karşılaştığı dervişin bulunup getirilmesini emretti. Ne kadar araştırdılarsa da kayıp bir mücevher gibi bulunamadı. Hastalığı şiddetlenen Derviş Gazi Murat Han 3 Şubat 1451 Cuma günü Hakk’ın rahmetine kavuştu. Vefatı Manisa Sancak Beyi olan oğlu II. Mehmet Edirne’ye gelene kadar 13 gün kimseye duyurulmadı.”²⁰⁶ 30 yıllık hükümdarlığı müddetince büyük işler başaran Murat Han Bursa’ya nakledilerek Gazi Hüdavendigâr civarına defnedildi.

²⁰³ Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi; C. I, s. 451.

²⁰⁴ Zaburi Danışman; Osmanlı Padişahları: s. 283.

²⁰⁵ Müneccimbaşı Tarihi; C. I, s. 224.

²⁰⁶ Hoca Sadeddin Efendi: Tac’üt-Tevarih: C. II, s. 254.

II. MEHMET FATİH HAN

“Fatih” diye tarihe geçen Türk milletinin bağrından yetişip, çağ açıp çağ kapayan, cihan tarihinin de büyük Türkmen başbuğu 30 Mart 1432 Pazar günü sabah güneşinin doğuşuyla birlikte Edirne Sarayı'nda dünyaya geldi. Selâmlıkta Kur'an okurken oğlunun doğum müjdesini alan Gazi Murat Han, Sure-i Muhammed'i okuyordu. Şair ruhlu padişah “Bag-ı İrem'de gülü Muhammed açtı” sözü ile mutlu çocuğa “Mehmet” ismini koydu. Devrin en kıymetli bilginlerinin elinde yetişen Fatih, babasının ölümünü 3 gün sonra Sancak beyi olduğu Manisa'da Çandarlı Halil Paşa'nın gönderdiği özel haberciden öğrendi. Arap atına atlayan II. Mehmet. “Beni seven arkamdan gelsin” diyerek olanca hızıyla Edirne'ye ulaştı. Türkiye tahtına oturduğu zaman 19 yaşını tamamlamamıştı. Vasiyeti gereğince babasının cenazesini İshak Paşa'yla Bursa'ya gönderen genç padişah yaşından ümit edilmeyen bir olgunlukla elçileri kabul etmiş, karşılarında bir çocuk görme ümidiyle huzura giren elçiler tamamen aksini görmüşlerdi. Murat korkusuyla yaşayan Bizans İmparatoru çocuk denecek yaşta bir gencin tahta geçmesine en çok seviniplerden biri olarak gönderdiği elçi vasıtasıyla hem tebrik ediyor, aynı zamanda da genç padişahı tehdit ediyordu. İtimatnamesini sunan Bizans elçisini sabırla dinleyen II. Mehmet elçiye gayet mülayim davrandı. Evvela Karaman galesini ortadan kaldırmak istiyordu. Babasının ölümünü fırsat bilen Karamanoğlu İbrahim Bey bazı Osmanlı şehir ve kasabalarını işgal etmişti. Bizans elçilerinin küstahlığını ve Fatih'in yüz hatlarını takip eden Halil Paşa huzurundan çıkınca Bizans elçilerine şöyle dedi:

“Ey akılsız Rumeliler, sizin hile ve yalanla kurmuş olduğunuz tuzak ve plânlarınızı çoktan anladım. Benim merhum efendim ve sultanım II. Murat Han, vicdanının doğruluğu ve iyi yaratılışından dolayı iyilik etmek isterdi. Fakat yeni padişahım Sultan Mehmet böyle değildir. Eğer İstanbul onun fetih teşebbüsünden kurtulabilirse Cenab-ı Hakk'ın sizin fesatlıklarınızla hilelerinizi affettiğini görmemek istediğini anlamış olacağım.

Ey akılsızlar, anlaşmanın mürekkebi henüz kurumadı. Ak-lınızca bizi korkutmak istiyorsunuz. Eğer bir şey yapmaya muk-

tedir iseniz yapınız. Orhan'ı Trakya hükümdarı ilân ediniz. Macarları çağırınız. Sizden aldığımız vilâyetleri yeniden ele geçiriniz. Fakat şurasını da iyi biliniz ki başarılarınıza hiç bir şeyin faydası olmayacaktır. “En sonunda her şeyden mahrum olacaksınız.”²⁰⁷

Birinci sefer-i hümayun'u Karaman üzerine düzenleyen II. Mehmet Beyşehir, Seydişehir ve Akşehir'in Osmanlı topraklarına katılmasını sağlayarak antlaşma yaptı. Padişahın Karaman seferini fırsat bilen Bizans imparatoru Konstantin, Süleyman Çelebi'nin torunu olduğu iddia edilen Şehzade Orhan'ın Bizans'ta kalması için ödenen tahsisatın arttırılmasını istiyor, aksi hâlde salıverileceğini elçiler vasıtasıyla beyan ederek tehdit ediyordu. II. Mehmet bu sefer teklifi şiddetle reddederek bir kuruş dahi tahsisat vermeyeceğini söyleyip elçileri kovdu.

Genç padişah kafasına koymuştu; Bizans ortadan kalkmalı. Fethe hazırlık olmak üzere projesini bizzat kendisinin yaptığı Rumelihisarının inşaatına 21 Mart 1451'de başladı. İnşaata Vezir Sahabettin Paşa nezaret ediyordu, inşaatta Vezir-i A'zam Halil Paşa, Zagnos Paşa, yetmişlik Vezir Sanıca Paşa her biri bir burca nezaret ediyor, 7.000 civarında işçi çalışıyordu. Hisar 4 ay gibi kısa bir zamanda aynı yılın ağustos ayında tamamlandı.

Bu yoğun faaliyet Bizans'ta panik yaratmış telâşa kapılan İmparator Konstantin, bir yıl önceki sözlerini unutmuş. Orhan için istenen tahsisattan vazgeçerek ayrıca vergi ödemeyi de kabullenmişti. Rica yoluyla Hisar inşaatının durdurulmasını talep ediyordu.

“Sultan bu sözleri duyunca çok kızdı. Ve elçiye cevap olarak şöyle dedi: Ben sizin şehriniz aleyhinde bir düşünceye sahip değilim. Benim yaptığım memleketimin emniyetini sağlamaktır. Yoksa anlaşmaları bozmak değildir. Sizin imparatorunuzun Macarlarla anlaşarak babamın Rumeli'ye geçmesini önlediği zaman da ne kadar kötü bir duruma düştüğümüzü unuttunuz mu?

Boğaz'ı kadirgalarınız kapamıştı. Bunun için babam Sultan Murat, Cenevizlilerden yardım istemek zorunda kalmıştı. Ben o

²⁰⁷ Hammer; Osmanlı İmparatorluğu Tarihi; C. II, s. 330-331.

zaman henüz çok gençtim ve Edirne'de idim. Müslümanlar dehşetten titriyorlardı. Siz onların uğradığı bu talihsizliğe karşı ancak kötü sözler kullanıyordunuz. Babam Rumeli yakasında bir hisar yapmayı daha Varna Meydan Muharebesi'nde aklına koymuştu. Onun yeminini şimdi ben yerine getiriyorum. Benim kendi arazim üzerinde yapmak istediğim şeyleri kontrole sizin hak ve gücünüz yeter mi?

Her iki sahil de benimdir. Asya kıyıları Osmanlıların oturduğu bir yerdir. Avrupa sahilinin ise savunmasını yapamadınız ve beceremediniz. Gidin efendinize söyleyiniz ki bu padişah asla eskilerine benzememektedir. Şimdi benim gücümün eriştiği yerlere onların istekleri bile erişememişti.

Bundan sonra elçilere ilâve olarak şunları söylemişti:

Haydi, şimdi sizin dönmenize müsaade ediyorum, fakat bundan sonra sizin gibi haber getirenlerin diri diri derilerini yüzdürteceğim.”²⁰⁸

Hisara gerekli muhafız ve topçu bataryası yerleştiren Mehmet Han, Edirne'ye döndü. O kışı surları yıkacak topları dökmekle gerekli sefer hazırlıklarını yapmakla geçirdi.

Feth-i mübin için topladığı mecliste şöyle konuşuyordu:

“İlâhî Kelimetu'llah ihya-i zikr-i Cemil ve ukbada bais-i ecri Cezil vadü ola, öyle olsa beldei Tayyibe-i Konstantiniyye'deki bağı İrem ondan bir kuşe.”²⁰⁹ dedikten sonra İstanbul'u methediyor ve kendi memleketinin ortasında kalmış olan bu diyarın zamanında bir küfür ocağı olarak kalmasına müsaade edemeyeceğini beyan ediyordu.

I. Mehmet'in tebşir edilen mübarek ordusu 21 Mart 1453 günü Edirne'den hareket etti. 850 küsur yıllık İslâm tarihi döneminde Peygamber'in müjdesine mazhar olmak gayesiyle tertip edilen 12. kuşatmayı başlatıyordu. Birinci kuşatma Hz. Osman'ın hilâfeti devrinde Suriye valisi Muaviye'nin kumandasında H. 34 (M. 655) yılında yapılmış ikinci sefer Muaviye'nin hilâfesinde oğlu Yezid'in kumandası altında büyük Sahabi Hz. Eba

²⁰⁸ Hammer; Osmanlı İmparatorluğu Tarihi; C. II, s. 334.

²⁰⁹ Dr. Selâhattin Tansel; Fatihin Siyasi ve Askeri Faaliyeti, s. 29.

Eyyubi'l-Ensari'nin katıldığı ve şehit düştüğü H. 48 (M. 668) yılında yapılmış, üçüncü sefer yine Muaviye devrinde H. 54-60 (M. 674-680) yılları arasında yapılmış 7 sene devam etmiştir. Dördüncü sefere yine Emevîler devam etmiş, H. 97 (M. 715) yılında vukua gelen bu kuşatma neticesi İstanbul'a bir cami yapılması sağlanmıştı. Arapların son kuşatması Abbâsi halifesi el-Mehdî devrinde H. 165 (m. 782) yılında meşhur oğlu Harun Reşid komutası altındaki ordularca yapılmış, hiçbir muvaffakiyet sağlanamamıştır. İşte bundan sonra İslâm'ın kılıncını Türkün elinde görüyoruz.

Büyük kahraman Yıldırım Bayezid tarafından dört defa muhasara edilen İstanbul, son seferinde düşmek üzere iken, Timur gâilesinin çıkmasıyla muhasara kaldırılmış, Ankara Meydan Muharebesinin acıklı sonucundan sonra, Musa Çelebi tarafından da kuşatılan şehrin fethi mümkün olmamıştır. Altıncı Türk muharasını Gazi Derviş II. Murat Han yapmış 64 gün devam eden kuşatmada surları yıkacak topların olmaması sebebiyle neticede elde edilememiş, buna rağmen Bizans vergiye bağlanmış, İmparator Osmanlı Devleti'ne her yıl 300.000 akçe (18.000.000=Onsekiz milyon lira) ödemeyi taahhüt etmek zorunda kalmıştır. Milâdi 655 yılından 1453 yılına kadar 798 senelik devrede İslâm orduları tarafından 12. ve son kuşatmayı II. Mehmed'in Türkmen ordusu derviş gazilerin önderliğinde gerçekleştireyordu.

Cenab-ı Allah'ın "Seni de ey Resulüm âlemlere ancak rahmet olarak gönderdim"²¹⁰ dediği sevgili kulu ve peygamberi Hz. Muhammed (A.S.) geleceğe ışık tutan hadis-i şeriflerinde şöyle buyuruyordu: "İstanbul mutlaka fetholunacaktır. Onu fetheden başbuğ ne mutlu, onu fetheden asker ne güzel askerdir.

İşte bu hadis-i şerifteki övgüye mazhar olmak gayesi ile Araplar ve Türkler tarafından seferler tertiplenmiştir. Büyük Türk âlimi merhum Hasan Basri Çantay bu hadisin izahında şöyle diyor: "Bişr isminde Üsüd el-Gaabe'de birçok sahabe mezkurdur. Onlardan biri Bişr el-Anavi'dir ki İstanbul'un mutlaka

²¹⁰ Enbiya sûresi; âyet: 107; (Ali Fikri Yavuz).

feth olunacağına dair olan hadis-i şerifin ravisidir.²¹¹ Müslüme b. Abdül-Melik bu zatın oğlu Ubeydu'llah b. Bişr'den bu hadis-i şerifi sorup öğrenerek gaza maksadıyla İstanbul'a gelmiş, uzun müddet Galata civarında oturmuş oradaki Arap Camii'ni bina edip feth muvaffak olmadan Şam'a dönmüştür.

El-Haka'ik'de Hacı Zihni Efendi merhum İslâm kuvvetlerinin bu hadis-i şerifteki medh ve tebşire mazhar olmak için müteaddit defalar vaki seferlerinde mümkün olmayan feth-i şerifi Türk padişahı II. Mehmet Fatih kazanmıştır. (857 H.Ğ 1453 M.) Allah cümlesinden razı olsun.

Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi'nin XIII. Cildinin 2. sayısında fetih hadisi üzerinde bir araştırma yapan Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyesi Ali Yardım Bey, hadisin metnini ve tercümesini yaptıktan sonra kaynakları şöyle sıralıyor: "Tetkimize göre hadisin en eski yazılı kaynağı Buharî (256-870)'nin et-Tarih'ul-Kebir'idir. Cilt I, Kısım II, sayfa 81, Haydarabad 1362 baskısıdır. Yine öğrendiğimize göre bu kaynak şimdiye kadar hiç kullanılmamıştır. İkinci yazılı kaynak Ahmet b. Hanbel; Müsned IV/335 Kahire (1313. Üçüncü Kaynak el-Hakim; el-Müstedrek IV/42-422, Haydarabad 1335,²¹² Kıymetli ilim adamımız kaynakları sıralamakta devam ediyor. Hadisin senedi ve raviler hakkında da genişçe bilgi vermektedir.

Hicrî 34, Milâdi 665 yılından 1453 yılına gelene kadar tertip edilen sefer ve kuşatmaların hepsi bu hadis-i şerifin tebcil ettiği millet, ordu, kumandan olmak gayesine matuftur. Hz. Peygamberin Mekke'den Medine'ye hicretinde evinde misafir olduğu büyük sahabe Hz. Eba Eyyubi'l Ensarî de bu mutlu müjdeye mazhar olabilmek için Arap-İslâm ordularınının M. 668 yılındaki kuşatmasına katıldığı ve şehit düştüğü tarihten sabit olduğu gibi bu muhterem sahibi kendi ismiyle maruf Eyüp semtinde, aynı isimle şöhret bulan camiin avlusundaki türbesinde - milyonlarca Müslüman - Türkün ziyaret ve fatihalarına nail olmaktadır. İşte çocukluğundan beri bu ulvî gaye ile dopdolu

²¹¹ Hasan Basri Çantay; On Kerre Kırk Hadis; C. I, s. 190.

²¹² Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi; C. XIII, sayı: 2, s. 116-123.

olarak yetişen genç Türk hakanı II. Mehmet, fethin manevî kumandanları olan **Akşemseddin ve Molla Gürânî**'yi bir lâhza da olsa yanından ayırmazken, maddî imkânlarını sonuna kadar seferber etmiş, Ortaçağ insanının hafızasının alamayacağı keşif ve buluşlar ortaya koymuş, karadan Kasımpaşa sırtlarından kaydırıldığı gemileri Halic'e indirerek, kuşatmayı tamamlamış ve Bizans'ın denizden gelen yardım kapılarını kapayarak, imparatoru bu kısma da asker sevk etmeye mecbur ederek, kara surlarının müdafaasını nisbet dahilinde zayıflatmış, o güne kadar görülmemiş büyüklükte muhasara topları döktürmüş, ayrıca kendisi tarafından keşfedilen havan topu da bu muhasarada kullanılmıştır.

Bütün bu çabalara rağmen İstanbul bir türlü düşmüyor, Bizans ise teslimе yanaşmıyordu. Kuşatmanın ellinci, mayısın 26. günü ordugâha gelen Macar Kralı **Ladislav**'ın elçileri Macarların İstanbul'u kurtarmak için silâha sarıldıklarını bildirmesi, muhasaraya karşı olanları cesaretlendirmiştir. Başta Sadrazam Halil Paşa açıkça muhasaranın kaldırılmasını savunuyor, tehlikeleri sayıp döküyordu. **Zağnos Paşa** ise aksine hiç bir tehlikenin bahis konusu olmadığını Hıristiyan devletlerinin bu gün için ittifak kuramayacaklarını, şehrin ise düşmek üzere olduğunu savunuyor, Akşemseddin ve Molla Gürânî hazretleri de onu destekliyordu. Muhasaranın devamı karara bağlanmıştı. Fatih, Çandarlı'yı "Lala, sen kal" diyerek otağında tutmuş ve şöyle söylüyordu: "Bak ha lala, baban ve dedelerin, babam ve dedelerime hizmet ettiler. Ben de senden **ikdam** beklerim. Bizans'ın hediyeleri seni aldatmasın. Genç hakanın sesi perde perde yükseliyordu. Lala, lala ben beni değil, benden sonraki gelecek nesilleri düşünüyorum. İstiyorum ki topraklarımın ortasında Bizans gibi bir fitne kalmasın. Benden sonra geleceklere tehlikeden uzak müreffeh bir yurt bırakayım. Kararlıyım lala, önüme dikilme. Ya Bizans beni, ya ben Bizans'ı alırım. Avusturyalı tarihçi Hammer, daha Edirne'de iken Fatih'le Halil Paşa arasında geçen bir olayı şöyle anlatıyor: "Sultan bir gece birden bire harem ağalarını gönderdi ve Halil Paşa'yı çağırtdı. Sadrazam Halil Paşa, padişahın babası II. Sultan Murat zamanında Mehmet'in iki defa tahttan

indirilmesine sebep olanlardan biriydi. Bu sebeple başından da-ima korkuyordu. Halil Paşa bir tabak aldı ve içini altınla doldurdu, padişaha sundu. Padişah bu saatte tamamiyle giyinmiş yatağının üzerinde oturmuştu. Halil Paşa'ya "Lala ne yapıyorsun?" dedi. Halil Paşa da "Devlet büyüklerinin böyle fevkalâde saatlerde efendileri tarafından çağrıldıklarında ellerinin boş olarak gelmeleri âdetten değildir. Senindir. Şimdiye kadar ben de emanet idi" diye ilâve etti. Padişah ise şöyle dedi: "Onların bana hiç bir lüzumu yoktur. Benim senden istediğim İstanbul'u almak için bütün gücünle bana yardım etmendir" dedi.

Halil Paşa bu sözleri duyunca birden titredi. Çünkü Rumlardan hediyeler alıyordu. Bunun için de onlarla gizlice anlaşmıştı. Halk da onun düşmanlara uyduğuna inanıyordu. Halil Paşa'nın korkusu geçince padişaha şimdiye kadar Rum İmparatorluğu'nun büyük bir kısmının eline geçtiğini söyledi. Buraları sizin elinize geçiren Cenab-ı Hakk hiç şüphe yok ki onun payitahtının kapılarını da size açacaktır" dedi. Padişahın bu büyük emri üzerine herkesin mal ve canını teslim ederek birbirleri ile yarış edeceklerini de ilâve etti.

Padişah: "Şu yatağı görüyor musun lala? Ben bütün gece hep bu yatağın içinde çırpındım, bir türlü uyuyamadım. Rumların paralarına aldanmamağa dikkat et. Cenk pek yakında başlayacaktır. Allah'ın ve Peygamberin yardımıyla biz bu şehri kâfirlerin elinden alacağız." Bu sözlerden hoşlanan ve korkan sadrazama padişah izin verdi ve geri gönderdi.²¹³

II. Mehmet hep fethi düşünüyordu. Macar elçisi ordugâhı terk ettikten sonra Bizans'a şehrin teslimi için on bir defa "İsfendiyaroğlu başkanlığında bir elçilik heyeti gönderdi. Heyet salona girdiği zaman imparatorun bütün maiyeti orada idi. İsfendiyaroğlu, imparatora şehri derhal teslim etmesini ve böylelikle padişahın gazabının teskin olacağını, dolayısıyla can kaybının önleneceğini, padişah adına tebliğ etti. imparator istenilen

²¹³ Hammer; Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, C. II, s. 242-243.

vergiyi vermeğe hazır olduğunu, ancak şehri teslim etmeyeceğini söylüyordu.”²¹⁴

Bu haberi alan II. Mehmet umumî hücum hazırlığına girişti; Vizir Veliyüddinoğlu Ali Paşa’yı Akşeyh’e gönderdi. “Kale fetholmak, orduya zafer bulmak ümidi var mıdır?” dedi. Padişah bu kadar işe kanaat getirmedi. Vezir-i Mezbur’ı yine gönderdi. “Tayin-i vakt eylesin” dedi. Akşemseddin murakabeye vardı. Mübarek yüzü dirildi. Başını kaldırıp Rebi’ul-Evvel ayınının 20. günü seher vaktinde sıdku himmetle filân canibden yürüyüş eylesinler, ol gün fetih ola” dedi. Mehmet Han, şeyhi ordunun başında görmek istiyordu. Kalktı Şeyh’in çadırına geldi. Çadır sınıksı kapalıydı. Hançerin çıkarıp çadırı bir miktar yardı, içeri baktı, gördü çadırın içinde döşenmiş olan yaygı kalkmış, şeyh secdeye kapanmış, tâc mübarek başından düşmüş ak saç toprağa bulanmış, gözünden yaş akar. Padişah şeyhin bu hâlini görüp dehşetnâk oldu, döndü mekânına geldi.”²¹⁵

Türlere anavatanlarını hatırlatan bir Türkmen atının üzerine binmiş olan Sultan Mehmet Han, askerlerini şevke getiren kısa fakat yiğit bir konuşma yaptıktan sonra bütün bölümlerden, mangalardan tek bir sadâ yükseldi: ALLAHUEKBER”. Borular çalıp, Türkistan davulları vurulmaya başlayınca dalga hâlinde hücum başladı.²¹⁶

Genç Türk hakanı kır atının üzerinde ve en önde idi. Topkapı’nın önünde tarihin en kanlı boğuşması oluyor ve “Fatihlik rütbesinin eşiğinde olan padişah kılıncını çekmiş, askerlerine “Evlâtlarım! Türk Bahadırları; Yiğitlerim! ALLAH bu şehri size nasip etmiştir. İleri!... Ben de sizinle bile ölmeğe hazırım! Tek bu şehir Türkün eline geçsin. Asker, padişahlarının arkasından arslanlar gibi surlara atılıyordu. Birden bire surların üzerinde bir **TÜRK BAYRAĞI DALGALANDI**, Türk ordusu birden coşmuş, şeyhlerin, dervişlerin **ALLAHUEKBER sesleri** Göklere yükseliyordu. Yağız çehreli Türk bahadırı olan ok ve kılıç darbeleri ile şehit düşen Hasan, bayrağı onun elinden kimse alama-

²¹⁴ Hammer; Osmanlı İmparatorluğu Tarihi: C. II, s. 368.

²¹⁵ Münecimbaşı Tarihi; C. I, s. 260.

²¹⁶ A. de Lamartine; Türkiye Tarihi; C. II, s. 459-460.

dı.”²¹⁷ Türk ordusu artık şehre fevç giriyordu. Binlerce yıllık Doğu Roma - Bizans, tarihi gömülmüş, bir çağ kapanmış yeni bir çağ açılmıştı.

“Türk bayrağını Topkapı üzerinde gören ve o andan itibaren **Fatih** unvanına hak kazanan II. Mehmet, Peygamber'in senasına mazhar olmanın verdiği sevinçle atından inip, toprağa secde ve Allah'a hamd eyledi.”²¹⁸

Surların üzerinde EZAN'I MUHAMMEDİ okunuyor, “TEKBİR SESLERİ ARŞA YÜKSELİYORDU.” Fatih Sultan Mehmet, Türk askerlerinin girdiği Topkapı'dan şehre girerken askerlerine “Gaziler! HÜDA'ya hamdolsun, İstanbul'un fatihi oldunuz” diyordu.²¹⁹

Ayasofya'nın önüne gelen genç Fatih “atından yere indi, şükranne olarak yere kapandı ve toprak alıp başının üstüne götürdü. Sonra Ayasofya'ya girdi. Mukaddes mahalde durdu. Patrik halk yerlere atılarak ağlaştılar. Sultan Mehmet onlara elleriyle susmalarını emretti. Sükûnet teessüs edince patriğe:

-“Ayağa kalk! ben Sultan Mehmet, sana ve arkadaşlarına ve bütün halka söylüyorum ki; bugünden itibaren artık ne hayatınız ne de hürriyetiniz hususunda benim gazabımdan korkmayınız.”²²⁰

Oradan imparatorluk sarayına gelen Fatih, harabe olmuş sarayı görünce üzüntülerini belirtti. Tebrikleri kabul eden mutlu başbuğ, imparatorun cesedini arattı. Türkmen cihangirliğinin asaletini göstererek Konstantin'in cenazesini dinî kaidelerine uygun olarak kaldırılmasını emretti. Ayasofya kilisesinin camiye tahvil edilmesini emreden Fatih Mehmet, fetihten 3 gün sonra ilk cuma günü askerleriyle cuma namazını Ayasofya Camii'nde eda etti. bazı tarihçilere göre namazı Akşemseddin kıldırıldığı, hutbeyi Fatih'in okuduğu söyleniyorsa da Fatih'in hutbe okumadığı yalnız kısa bir hitabede bulunduğu zikredilmektedir. Merhum İsmail Hami Dâdişmend Bey ise o mübarek günü şöyle

²¹⁷ Zahuri Danişman; Osmanlı Padişahları; s. 313.

²¹⁸ Yılmaz Öztuna: Türkiye Tarihi; C. III, s. 204.

²¹⁹ Zuhuri Danişman: Osmanlı Padişahları; s. 314.

²²⁰ Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı: Osmanlı Tarihi; C. I, s. 491.

anlatıyor: “İmamete İstanbul’un fethinin manevî kahramanı olan Akşemseddin geçmiş ve ilk defa olarak fatih namına okunan hutbeyi de bu nuranî yiğit Veliî okumuştur.”²²¹

“Ayasofya’da cuma namazını kıldılar ve Hutbe-i islâm okundu. Sultan Mehmet Han, Gazi adına kim, ol Sultan Murat Han Gazi oğludur ve ol Sultan Mehmet Han Gazi oğludur. Ol dahi Sultan Bayezid Han oğludur ve ol dahi Murat Hünkâr oğludur, ol dahi Orhan Gazi Han oğludur. Ol dahi Osman Gazi Han oğludur, ol dahi Ertuğrul Gazi Han oğludur. Elhasıl Gök Alp neslidir. Kim Oğuz Han oğludur.”²²²

Kızıl Elma’sına erişen genç Fatih, böylece Türk cihan hâkimiyetinin temelini atmış oluyordu, İstanbul’da ikâmeti 20 gün süren Türk başbuğu büyük bir merasimle Edirne’ye döndü.

“Doğu Roma’nın düşmesinin tesiri bütün dünya sathında muazzam olmuş. Avrupa korkunç bir felâket olarak nitelerken İslâm âlemini sevince gark etmiş, Kahire’de yapılan donanma şüphesiz İslâm âleminde kutlanan en muhteşem fetih İstanbul fethi olmuştur. Şenlikler günlerce sürmüş, şehir baştanbaşa ışıklarla donatılmış. Memlûk Sultanı Fatih’e elçiler göndererek kendisini tebrik etmiştir.”²²³

“Feth-i Mübin dolayısıyla izhar edilen sevinç, Kahire’deki Abbasî halifesinin emriyle camilerde Türk şehitlerinin ruhlarına minnetle dualar edilmiştir. İslâm âleminin bu derece sevince boğulmasının dinî sebepleri çok derinlerde idi. İstanbul, Müslümanlar için bir ideal olmuş fakat Emevîler ve Abbasîler zamanında alınmamıştı. Peygamber, İstanbul Fatih’ini ve fethini başaracak orduyu saadete tebşir etmişti. Kur’an’da geçen “**Belde-i Tayyibe**” tabiri bile “**Ebcad Hesabıyla**” İstanbul’un fethinin Hicrî tarihini (857) gösteriyordu.”²²⁴

Türk İstanbul’un ilk valiliğine, “Subaşı unvanına haiz olan Süleyman Bey, kadılığına da meşhur Nasreddin Hoca sülalesinden **Celâlzade Hızır Bey (Çelebi)** getirilmişti, ilim dağarcığı ola-

²²¹ İsmail Hami Danişmend; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi; C. I, s. 263.

²²² Aşıkpaşaoğlu Tarihi; s. 36-42.

²²³ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi; C. III, s. 211-212.

²²⁴ Voltaire; Türkler, Müslümanlar, Ötekiler s. 8.

rak şöhret bulan bu büyük Türk âlimi, ilminin yüksekliği kadar ahlâkiyle ve adaleti ile meşhurdur. İstanbul kadılığı zamanında Fatih'i mahkemeye celbedip mahkûm etmiştir.

“Fatih'in mahkemeye celp edilerek hüküm giydiği hakkında Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin Millet Kütüphanesi'ndeki Emirî Koleksiyonda bulunan yazma nüshasının 36. sayfasında nakledilen bu kıymetli an'ane Abdurrahman Adil'in “Hadi-sat-ı Hukukiyye” sinde de hülâsa şeklinde neşredilmiştir. Bu güzel an'aneye göre büyük Türk padişahı iki mermer sütunu üçer arşın kesip kısaltan (Rum) mimarbaşının elerini kestirmiş, mimar dâva açmış ve nihayet. Şarkî Roma fatihi: “emir Şer-i şerifindir!” diye mahkemeye gelince usûl bilmediği için baş köşeye geçmek iste-mişse de birden bir hâkimin şu ihtarı ile karşılaşmıştır:

“Oturma Begüm! Hasmunla murafaa-i şer olup ayak bera-ber dur.”

İstanbul kadısı, şanlı maznuna haksız ve hükümsüz el kes-tirdiği için şer'an kendi ellerinin de kesilmesi lâzım geldiğini söylemişse de, mimarbaşı (hakkından) feragat edip kısas isteme-diği için Fatih Sultan Mehmet, günde on akçe tazminata mah-kûm olmuş hatta kısastan kurtulduğu için bu tazminatı kendili-ğinden yirmi akçeye çıkarmıştır.”²²⁵

Din ve mezhep farkı gözetmeyen Türk adaletinin bu muh-teşem manzarası fetihten evvelde sonra da, Garbın da, Şarkın da asırlarca gözlerini kamaştırmıştı.

Şimdi büyük Türkmen başbuğu, peygamber müjdesi Fatih Sultan Mehmet Han'ı ve onun başardığı feth-i mübin-i çeşitli kılıklara giren-Türk düşmanlarına, dini, dili, her şeyi ile hatta apaçık kendi ifadesiyle Türk düşmanı olan Fransız düşünürü Voltaire'nin kaleminden dinleyelim.

“- Kadınları baskı altında tutan ve güzel sanatlara ilgisiz davranan Türkleri sevmem, ama iftiradan da o kadar öğrenirim ki onlara bile çamur sıçratılmasına katlanamam.”²²⁶

²²⁵ İsmail Hami Danişmend; İstanbul Fethinin Medenî Kıymeti, s. 46.

²²⁶ Voltaire; Türkler, Müslümanlar, Ötekiler-Giriş Bölümü.

Diniyle, diliyle bizden olduğunu iddia eden cebinde Türkiye, Türk damgalı hüviyet taşıyanların hiç değilse bu Fransız kadar insafli olmalarını temenni ederek “Voltaire”nin sözlerine devam edelim:

“Keşiflerimizin asıl zoru Müslüman olan Türklerle idi. İstanbul’un fatihlerine başka türlü karşı konulamayınca onlar aleyhine sürü sürü kitaplar yazıp doldurdular. Sayıca Yeniçerilerden üstün olan yazarlarımız kadınları partilerine kazanmaya uğraştılar.”²²⁷
 “Baştan başa yalan olan bütün bunlara Avrupalılar inanmıştır.”²²⁸

HER ULUSUN KARAKTERİ AYRIDIR

Haçlıların İstanbul yağmasını anlatan Voltaire şöyle diyor: “Katliam zorbalık ve aç gözlülüğün bütün iftiralarına dalıverdiler. **Nicatas’ın** anlattığına göre yalnız Fransız kumandanlarının elde ettikleri ganimetler ağırlık olarak 90 ton gümüş değerinde imiş. Kiliseler soyuldu. Ayasofya’da azizlere ait eşyalar en kirli yerlere döküldü. Kutsal kâseler dinsiz hizmetlerde kullanıldı. Ve... Bir milletin değişmez karakterini belirten bir olay da şu olmuştur ki; “Fransızlar Ayasofya’nın en mukaddes yerinde dans ettiler. Ordularının peşi sıra gelmiş olan kadınlardan biri de patrik Kürsüsüne çıkıp mesleğine ait şarkılar söyledi (!) Yunanlılar çok defa krallarını boğazlarken Meryem Ana’ya dua ederlerdi. Fransızlar da bir yandan Ayasofya’yı yağma ederken öte yandan kızları kucaklayıp okşuyorlardı.”²²⁹

“-Dukas’ın o kâfirce çılgınlık dediği, Müslümanların her savaşta attıkları “ALLAH ALLAH” narâlarıdır. Asıl boş inançlar Yunanlılarda olmalıdır ki bir kâhinliğe güvenerek gidip Ayasofya Kilisesi’ne sığındılar. Güya bir melek oraya inecek; onları koruyacakmış. Kilisenin avlularında bir kaç Yunanlı öldürüldü. Kalanı esir edildi. Fatih de o kiliseyi gül suyu ile yıkadıktan sonra orada namazını kıldı. Allah’ına şükretti. Oradan da gidip Konstantin sarayına yerleşti.

²²⁷ Voltaire; Türkler, Müslümanlar, Ötekiler s. 8.

²²⁸ Voltaire; Türkler, Müslümanlar, Ötekiler s. 9.

²²⁹ Voltaire; Türkler, Müslümanlar, Ötekiler; s. 21.

Bütün tarihçilerimiz en modernine kadar keşişlerin o zaman uydurdukları masalları tekrarlayıp durdular. Fatih İstanbul'u kan ve ateşe boğan bir barbarmış, bir kavunu kimin yediğini anlamak için ondört uşağının karnını yardırmış... Çoğu birer alfabetik yalan dergisi olan sözlüklerimizde böyle gülünç masallara sık sık rastlanır.”²³⁰

Avrupa Kralları ile Fatih'i mukayese eden Voltaire şöyle devam ediyor: “II. Mehmet, Avrupa hükümdarlarının hepsinden daha terbiyeli, kültürlü idi. **Kardinal İzador'un**, daha bir çoklarının safsatalarına aykırı olarak Fatih'in sanıldığından daha makul ve kibar bir padişah olduğunu kabul etmek zorundayız.”²³¹

Bazı yazarlar II. Mehmet'in güya patrike “bendeki yetki ile seni kutsal Teslis patrik yaptı” dediğini anlatırlar. Bu aptalca iddiayı güdenler bilmiyorlar mı ki bizim “Üçlü Allah dogmamız Türkleri tiksindirir. Onlar bu sözü ağızlarına almayı küfür sayarlar ve bizlere birden fazla Allah'a tapan putperest gözüyle bakarlardı.”²³²

-Türklerin Hıristiyanlara karşı her zaman barbarca davranmadıklarını bilmek önemlidir. Hiç bir Hıristiyan devleti kendi topraklarında Türklerin bir camisi bulunmasına müsaade etmez. Oysa ki Türkler bütün Rumların kiliseleri olmasını, hoş görürler.”²³³

Türkün “Devlet Baba” sistemini millet ve devlet bütünleşmesini koca Fatih'in “**Ben milletimin kölesiyim**” sözünün sanki canlı şahidi imiş gibi Voltaire tarafından dile getirilişini Türkün ekmeğiyle kursağı dolu, ensesi kalın göbeği burnunda nâmerdlere ithaf ediyorum. Ve Voltaire devam ediyor:

“-Otuz milleti bayrağı altında toplayan Türk Devleti, şimdi burada yanlış bir anlayışla cenkleşmek gereğini duymaktayız. Türk Hükûmeti'nin saçma ve münasebetsiz olduğu, ulusların mal ve canlarıyla top yekûn padişahın kölesi sayıldığı iddia ediyor. Böyle bir idare kendiliğinden çökerdi. Türkler hür ve ba-

²³⁰ Voltaire; Türkler-Müslümanlar-Ötekiler; s. 32.

²³¹ Voltaire; Türkler-Müslümanlar-Ötekiler; s. 33.

²³² Voltaire; Türkler-Müslümanlar-Ötekiler; s. 34.

²³³ Voltaire; Türkler-Müslümanlar-Ötekiler; s. 35.

ğimsızdırlar, aralarında hiç bir sınıf farkı yoktur. Yalnız devletteki görevleri dolayısıyla birer rütbeleri olabilir. Karakterleri hem sert, dikbaşı hem de halim-selim ve sabırlıdır. Türk İmparatorluğu, Avrupa devletlerinden hiç birine benzemez. Fakat oradaki kanunların, bir kişinin keyfi üzerine kitleler asıpkesmeye elverişli olduğunu düşünmek hatadır. Bir padişah devlet işlerinde keyfine göre hareket edemez. Vergileri artıramaz, hazinenin parasına dokunamaz, Türk İmparatorluğunu istibdada dayanan bir devlet olarak göstermekle bizi çok aldatmışlar.”²³⁴

Türkün içtimaî nizamını ve gerçek demokrasi anlayışını anlatan Voltaire şöyle devam ediyor:

“-Türklerin sırtına yüklediğimiz iftiralarla koskoca bir kitap olur. Onlar dünyanın en güzel ve en büyük kesimine hâkimdirlere. Küfürler savurmaktansa o yerleri geri almağa çalışmak daha şık olmaz mıydı? Türkleri sevmem, lâkin iftiradan da o kadar öğrenirim ki onlara dahi çamur sıçratılmasına katlanamam. Türklerin karakterlerinde büyük tezatlar rastlanır, hem de kıyıcı ve merhametlidirler fakat hırsızlıkları hemen de hiç yoktur. Boş vakitlerini kötüye kullanmazlar, içlerinden pek azı birden fazla kadınla evlenir. Avrupa’daki büyük merkezler arasa en az genel kadını olan şehir İstanbul’dur. Dinlerine sıkı sıkıya bağlı olan Türkler, Hıristiyanlardan tiksiniyorlar, onlara kâfir gözüyle bakarlar. Bununla beraber onları bütün ülkeleri içinde hatta devlet merkezinde hoş görürler ve korurlar, İstanbul’daki Hıristiyan sokaklarında Paskalya Yortusu’nda, ağır yürüyüşle yapılan ayinlere müsaade edildiği hâlde bu törenlerin başında dört yenilerinin muhafızlık ettiği de görülür. Türkler mağrurdurlar. Fakat kişizadelik taslamazlar. Yiğittirler fakat düello etmezler, çünkü ancak harbe giderken kılıncı taşırlar.”²³⁵

Yazar bundan sonraki kısımda, haşmetli Türk Devleti’nin Avrupa’ya bakış açısını ele alarak şöyle diyor: “Bizler her zaman Türklerin ayağına gideriz! Onlar bir defa olsun Batıya gelmezler. Bu bizim ihtiyacımızın açık bir belirtisidir. Bütün iskeleleri ticaret

²³⁴ Voltaire; Türkler-Müslümanlar-Ötekiler; s. 43-44.

²³⁵ Voltaire; Türkler-Müslümanlar-Ötekiler; s. 46-47.

filolarımızla doludur. Bütün Avrupa devletlerinin konsoloslukları vardır. Hepsinin Bab-1 Ali'de elçileri olduğu hâlde Türklerin Batıda bir tek temsilcisi yoktur. Bab-1 Ali bu duruma muhtaç Avrupalıların kendi haşmetine karşı bir nevi yağcılığı diye bakar. Bu elçilere zaman zaman öyle hareketler edilir ki Avrupa prensleri arasında bunların bir nebzesinden harbe tutuşulurdu. Fakat Türklerle aldırılmaz; İngiliz Kralı **Giyom**, "Türlere karşı onur taslanmaz" demiştir. Bu söz malını satmak isteyen bir bezirgan tarafından söylense belki hoş gider, ama şeref denilen nesneye kıskançlıkla bağlı bir hükümdara bilmem nasıl yakışır."²³⁶

"-Girit'li Yunan âlimi Georgios Trapezuntios (139-1484) 89 yaşında Roma da ölmüş olup Fatih zamanında 58 yaşında ve aşağıdaki satırları yazdığına yani 1466'da 71 yaşında olgun bir adamdı. Trapezuntios, Fatih'i Kiros, İskender ve Sezar'la eş telâkki etmektedir. Hatta demektedir ki; bir kelime ile gelmiş-geçmiş bütün hükümdarlardan büyüktür."²³⁷

Yukarıdaki pasajda Fransız Voltaire sanki bugün aşağılık kompleksi içinde millî değerlerine sırt çeviren Türk aydınına ders veriyor. Âdeta "kalk ayağa ey miskin sen işte böyle haşmetli bir tarihten geldin, şerefli mazini kirletiyorsun. Ben sizden olmadığım, sizi sevmediğim hâlde, sizin kadar o muhteşem tarihinize küfredemiyorum" demek istiyor. Voltaire'nin Türkü neden sevmediğini "Muhteşem Süleyman" bahsinde anlatacağız. Şimdi biz çok kısa olarak, Fatih'in fetihlerinden, yüksek karakterinden bahsedelim:

30 sene, 2 ay, 14 günlük saltanatı müddetince durmadan, dinlenmeden, cepheden cepheye koşmuş, 2 İmparatorluk, 4 krallık, 11 prenslik ve dukalık olmak üzere 17 devleti Türk topraklarına katarak devletin yüz ölçümünü 2.214.000 km² ye çıkarmıştır. Fatih'in Avrupa'yı fethetmesini önleyen âmillerin başında Yıldırım devrinde de olduğu gibi Karamanoğulları gailisi ile kendini Timur sanan Uzun Hasan'ın akılsızca tutumları olmuştur. Türkün Türkü kırmasını önlemek isteyen Fatih, önce-

²³⁶ Voltaire; Türkler-Müslümanlar-Ötekiler; s. 69-70.

²³⁷ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi; C. III, s. 222.

leri aşığadan almış Akkoyunlu Türk hakanına karşı çok yumuşak davranmışsa da Uzun Hasan kısa zamanda elde ettiği başarıların şımarıklığı, Avrupalıların ve Karamanoğullarının tahrikiyle Yıldırım'la Timur arasında Çubuk Ovası'nda meydana gelen faciadan 71 sene sonra Otlukbeli dramının müsebbibi olmuştur.

Fatih'in modern ve disiplinli ordusunun ovaya inişini seyreden Akkoyunlu hükümdarı dehşete kapılmış "Vay kahpe Osmanoğlu, bu kadar orduyu nereden buldun?" demekten kendini alamamıştır. Neticede mağlûp olan Uzun Hasan savaş alanında canını kurtarıp kaçarken devamlı olarak kendini savaşa tahrik eden Karamanoğlu'na beddua ederek "Karamanoğlu ocağımı yıktın, dilerim Allah'tan ocağın yıkılsın. Benim Osmanoğluyla savaş neme gerekti" diyerek arkasına bakmadan kaçmış, ölümlerine uğullarına "Osmanoğullarıyla iyi geçinmelerini harbe sebebiyet vermemelerini vasiyet etmiştir."

Savaşın muzafferî Fatih Sultan Mehmet Han, Türklük şuurunun en güzel örneğini vermiş, kumandanlarından İbrahim Paşa'nın Akkoyunlu Türk ordusunu takip etmek ve ülkesini fethetmek için yaptığı teklifi reddederek "Hacet değil, kendisine yapılanlar çok bile oldu. Selâtin-i İzam-ı Ehl-i İslâm'ın hanedanı kadim'in yıkmağa ikdam eyu âdet değil, bana kalsa saltanatım için bu kadar fazlasına bile gitmezdim. Ancak o, buna sebep oldu. Maksudumuz kendisini tedip etmektir, bu fazlasıyla olmuştur."²³⁸

Şu muhakkak ki Uzun Hasan'a karşı zaferden sonra hiç de düşmanlık beslememiş, barış yoluna gitmiştir. Bir şiirinde;

-İmtisal-i Cahidu fillah olup dur niyyetim

Din-i İslâm'ın mücerred gayretidir, gayretim.

diyen Türkmen başbuğu Fatih, Trabzon seferine çıkmıştı. Trabzon Rum imparatorluğu ile evlilik bağı olan Uzun Hasan, annesi Sare Hatun'u Fatih'i bu işten vazgeçirmek üzere iyiniyet elçisi olarak göndermişti. Sare Hatun'a iltifat eden Fatih yoluna hızla devam etmiş, annesinin yanında Trabzon'a kadar refakat etmesi

²³⁸ Dr. Selâhaddin Tansel; Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti s. 325.

şartıyla Uzun Hasan'la barış yapmış, Trabzon Rum İmparatoru **David Komniosu** himaye etmek emelinde olan Akkoyunlu hükümdarı böylece safdışı edilmiştir.

Gümüşhane'nin sarp ve karlı dağlarından aşıp ormanlar keserek ilerleyen Fatih'in Bulgar Dağı (Bolkar Dağı) yamaçlarından yaya tırmanmak mecburiyetinde kaldığını gören Sare Hatun, fırsattan istifade ederek: "Hey oğul, bir Trabzon'a bunca zahmet nedendir?" demişe de Fatih'ten şu kestirme cevabı almıştır: "- Hey ana bu zahmet din yolundadır. Zahmeti ihtiyar itmezsek bize gazi demek yalan olur."²³⁹ diyen Fatih: "Gerçek bir Müslüman katkısız bir Türkmendi. Tarihte büyük imparatorluk kurucularının vasıflarını taşıyan bir kimse idi. Cihanşümul hâkimiyet fikrini iyice benimsediği muhakkaktı."²⁴⁰

Devrinin kumandanlarında aranan bünyevî sağlamlık da Fatih'te mevcuttu. At sırtında uzun müddet yolculuk etmeye, açlığa, uykusuzluğa mütehammildi.

Fatih'in en büyük vasıflarından biri de ilme ve âlime verdiği değerdirdi. Daha çocukluğunda babası II. Murat tarafından hocasına tayin edilen büyük âlim Molla Gürânî, zeki, fakat cevval şehzadeyle, küçük Mehmet ile başı deritte idi. Bir gün derse girerken elinde sopa vardı. Değneği gören şehzade, hocasına elindeki ne olduğunu sormuş; Büyük âlim "sopadır. Sultan babanızın emri var yaramazlık yapar, derslerinize çalışmazsanız bu sopayla döveceğim." Zeki şehzade hocasını tepeden-tırnağa bir kere süzmüş, o günden sonra derslerine muntazam olarak çalışmıştı.

Bütün tarihçilerin kaydetmiş olduğu şu olay da Fatih'in ilme ve âlime ne kadar hürmet ve saygı duyduğunu gösteriyor. İstanbul'u fethederek **Fatih** (Ebu'l-Feth Gazi) unvanlarına nail olan II. Mehmet, mübarek insan gençliğin en ateşli yaşında muzaffer olarak İstanbul'a girerken Bizanslı kızlar hakanla at-başı giden Akşemsettin'i padişah sanarak çiçek buketini bu büyük âlime manevî kahramana takdim etmişlerdi. Bu nurânî ihtiyar,

²³⁹ İsmail Hami Danişmend; İzahlı Osm. Tarih Kronolojisi, C. I, s. 294.

²⁴⁰ Mufassal Osmanlı Tarihi; C. I, s. 597.

eliyle genç hakani, talebesi Mehmet'i göstererek "Padişah odur, buketi ona veriniz" diye ihtar edince feth-i mübin-i gerçekleştiren genç başbuğ gülerek genç kızlara şöyle hitap ediyordu: "Verin, verin. Çiçekleri ona verin vakıa padişah benim ama a benim hocamdır." Fatih bu kadirşinaslıkla yetişmesinde, Fatih olmasında büyük emeği geçen mübarek âlime şükran borcunu ödemek, istiyor, diğer yandan ise gelecek Türk nesillerine, âlime, ilme ve hocaya karşı takınılacak tavrı öğretiyordu.

Bunun bir misalini de mezhebimizin kurucusu imam-ı A'zam Hazretlerinde görüyoruz. Bir gün yol kenarında dostlarıyla oturup, sohbet ederken 10 yaşlarında bir çocuk önlerinden geçer, çocuğu gören büyük insan ayağa kalkar yanındaki arkadaşları sorarlar: "Ya İmam! O çocuk kimdi ki ayağa kalktınız?" Cevaben şöyle der: "O benim hocamın torunudur. Hocama hürmet olsun diye öyle davrandım" der.

Daha açık misali de büyük sahabî Hulefa-i Raşidin Hazret-i Ali'den öğreniyoruz: "Bana bir harf öğretenin kölesi olurum." Evet çocuklukta şahit olduğum bir olayı da anlatmadan geçemeyeceğim:

- İlkokul 4. sınıfta idik. Haylaz bir arkadaşım vardı. Aynı sırada otururduk. O anda arkadaşımın babası dersaneye girdi ve hocamızın yanına oturdu. Dersimiz ise matematikti. Öğretmenimiz arkadaşımı tahtaya davet etti ve kendisine bir problem söyledi. Zaten matematikle pek arası olmayan arkadaşımız problemi yapamamıştı. Kızan hoca "yaramazlığı bilirsin, derse gelince yapamazsın" diyerek temiz bir dayak çekti. Sıraya dönen arkadaşım kıpkırmızı olmuştu. İçini alamıyor sessiz sessiz ağlıyordu. Bu arada babası ayağa kalkı. Öğretmenimizin elini sıkarak "sağ olun eliniz dert görmesin, eti senin kemiği benim" diyerek vedalaştı.

Yukardan beri sıraladığımız ilme verilen değeri, hocaya karşı saygıyı bu günün ilericilerine, ebeveynine ve genç kuşaklarına anlatmak mümkün müdür? Belki zordur ama bunu izaha mecburuz. Zira büyük ve güçlü Türkiye'yi kurmak istiyorsak -ki elbette istiyoruz- o hâlde güçlü ve büyük olmanın yolu bir bü-

tün olmak, sevgi ve saygıya dayalı olan Türk töresini yeniden canlandırmaktır.

Yeniden Fatih'e dönüyoruz.

II. Mehmet gençliğinde öğrendiği ile iktifa etmeyerek muntazam olarak okumuş, Molla Güranî, Hocazade, Molla İlyas, Şiraceddin Halebi, Hasan Samsunî, Molla Abdu'l-Kadir, Mola Hayreddin gibi âlimleri yanından ayırmamış, maddî fedakârlığa katlanarak Ali Kuşçu ve Ala'ad-Din Tusî gibi Türk âlimlerini de İstanbul'a getirmiştir.

Büyük Türk, Farsça, Arapça, Yunanca, Lâtince, Sırpça, İtalyanca ve İbranice lisanlarını konuşuyor, ayrıca her şehzadeye öğretilen Çağatay Türkçesini çok iyi biliyordu.

"II. Mehmet de babası II. Murat gibi Mevlevî Tarikati'na intisap etmişti. Mevlâna'nın torunlarından olan Emir Adil Çelebiye bağlanmıştı."²⁴¹

Osman Gazi bölümünde anlatmıştık. Yeri gelmişken kısa da olsa yeniden dönmek istiyoruz. Ertuğrul Gazi Konya'ya Selçuklu Sultanı'nı görmeğe gittiğinde Mevlâna Hazretlerini de ziyaret ederdi. "Bir seferinde çocuk yaşta olan Osman'ı da götürmüştü. Mevlâna'nın elini öptürerek hayır duasını rica etmiş, Hz. Mevlâna hoş şimdi hükümdarlar kendine bir baba bulduysa biz de kendimize bir oğul bulduk diyerek Osman Gazi'nin elinden tutup hayır dua eylediler, onu ulu ve devamlı olacak bir devlet, müjdelediler. Mademki bunun oğulları ve torunları benim neslime inanırlar, devletleri daim olsun diye dua buyurdular."²⁴² Büyük Velî'nin duası kabul olmuş, cihan hâkimiyetini sağlayan Türk Osmanlı Devleti kurulmuş ve dünyanın en uzun ömürlü devleti unvanına hak kazanmış, aynı zamanda Türk-Osmanlı Hakanlarının çoğu Fatih de dahil Mevlevî Tarikati'na intisap etmişti.

Fernand Grenard 1453 yılında vukua gelen feth-i mübinden sonraki durumu şöyle anlatıyor: "1453'ten sonra Osmanlıların büyük yayılış devrine bir taraftan tehlike artar ve

²⁴¹ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi; C. III, s. 229.

²⁴² Münecimbaşı Tarihi; C. I, s. 46-47.

daha bariz hâle gelirken bir taraftan da Avrupa'nın zayıflığı daha da ciddî bir hâl aldı. Bütün bunlar bilinmiyor değildi. Ama yine de Varna ve Niğbolu'daki müşterek gayreti tekrarlamak mümkün olmadı. Dünyanın yalnız kendileri için yaratılmış olduğuna inanan, zafere alışkın, üstelik yenilmekten korkmayan bu muhteşem milletin inanılmaz küstahlığına iktidarsız seyirci kalındı. Uzun sürenin bir sadet onu istediği şeyin doğru, istemediği şeyin de fena olduğuna inandırmıştı.”

Fernand Grenard bu bölümde Türk ırkının cihan hâkimiyeti inancını dile getirmektedir. Bir taraftan muhteşem millet derken malum olan Hıristiyan taassubu ile inanılmaz küstahlık demesinin yadırganmaması gerekir.

Evet Türk milleti tarih boyunca muhteşem olmuştur. Yine de olacaktır. Ama hiç bir zaman küstah olmamıştır. Çünkü küstahlık zayıfa, güçsüze yaraşan bir unvandır. Güçlü ve muhteşem sıfatıyla küstahlığın arasında bağ kurmak kabil değildir. Küstah canidir, insafsızdır, aynı zamanda korkaktır, da, Hakka, adalete de düşmandır. Çünkü kendisinden emin değildir. Muhteşem sıfatı ise doğrudur, Türkün büyük tarihinin tek kelimedede izahıdır.

Merhum İsmail Hami Danişmend Bey, İstanbul'un muhasarası anındaki Bizans halkının durumu ile fetihten sonraki gelişmeleri şöyle anlatıyor: “Bizans Rumları Türk muhasarasından biraz evvel akdediliveren Ayasofya ittihadını lanetle ve umumî bir galeyanla karşılayıp, İstanbul sokaklarında Lâtin şapkası yerine Türk sarığı görmek istediğini ilân etmişler ve bu suretle Katolik taassubuna karşı Müslüman Türkün XI. asırdan beri Hıristiyanlarca malum olan adalet ve vicdan hürriyeti şuuruna bel bağlamışlardı. Bu umumî düşüncelerinde aldanmamış olduklarını Fatih'in fetih günlerinde ilân ettiği esaslardan anlıyoruz. Buna karşılık Bizans Ortodokslarının minnetleriyle şükranlarını umumî ve alenî dualarla eda ettiklerinden de bahsedilir.”²⁴³

“Rumlar dinî müsamahakârlığın kendi aralarında birbirlerine karşı bile gösteremedikleri derecesini görünce II. Mehmet'i takdis ve tebcil eden sesleri göklere kadar yükseldi.

²⁴³ İsmail Hami Danişmend; İstanbul Fethinin Medenî Kıymeti, s. 16.

İşte bundan dolayı fetihten kaçanlar tekrar memleketlerine dönmeye can attıkları için Lamartine'nin tabiriyle bir kaç ay içinde İstanbul'a Türklerden fazla Rumlar üşüştü. Avrupa'nın Şarkında Türkün vicdan hürriyeti ve insanlık şuurundan doğan bu tarihî şafak Ortaçağ loşluğuna nihayet verirken Garp'taki mutaassıp Katolik dairesinin XV. asır karanlıklarında (Huasutes)ler hayvan gibi boğazlanıyor. Engizisyon mahkemele-ri imanlarıyla vicdanlarından şüphelendiği binlerce zavallıyı diri diri yakıyor ve Endülüs Müslümanları yer yer imha ediliyor yahut cebren tanassur ettiriliyordu.

İstanbul fethinin insanlık hakları bakımından inkârına imkân olmayan büyük kıymet ve ehemmiyeti işte bu mahiyette- dir. Avrupa Kültür Dairesi'nin Şark ve Cenubî-Şarkî sahalarına vicdan hürriyeti işte o nuranî Feth-i Mübin'le girmiştir.”²⁴⁴

Fatih, kuvvetli manevî yapısı, sarsılmaz azmî ile asırların ötesini gören gerçek devlet adamı idi. Hatta asrının en ileri tek- niğini şahsında temsil ediyordu. İşte Fatih bu vasıflarından dola- yıdır ki dünyada gelmiş ve geçmiş hükümdarların en büyüğü- dür. Çünkü o bir çağ kapamış, yeni bir çağ açmıştır. Türk cihan hâkimiyetini perçinlemişti. Kızıl Elma'ya sahip olmuş, mucize-i Peygamberiye'nin şahsında gerçekleşmesi şerefine mazhar ol- muştur. Fatih'in cesareti, ilmi, yüksek siyaseti yanında, sarsılmaz imanı ve islâmî cephesinin çok kuvvetli olduğu yerli ve yabancı tarihçiler tarafından zikredilmektedir. Tarihî olaylar da bunu açıkça gösteriyor.

Bu koca Türk bundan sonra neler yapacaktı, kesin olarak bilemiyoruz. Hedefi biraz şüpheli kalmış bir Şark seferine çıkmak üzere 27 Nisan Cuma günü o zamana kadar misli görülmemiş en muazzam toplanlarla 300.000 kişilik ordusunun başında İstanbul'dan Üsküdar'a geçen büyük Türkmen başbuğu orada hastalanıp bir- kaç gün kaldıktan sonra hareket etmiş, Üsküdar'la Gebze arasında Tekfur Çayırı ve Sultan Çayırı ismiyle de anılan Hünkâr Çayırı mevkiinde tekrar hastalanıp Allah'ına kavuşmuştur.

²⁴⁴ İsmail Hami Danişmend; İstanbul Fethinin Medenî Kıymeti, s. 34.

“Tasavvurlarımdan sakalımın kılları haberdar olsa koparı-
rım” diyen Fatih, sırrını da birlikte götürmüştür. Bu yüzden
seçtiği Kızıl Elma'nın neresi olduğunda ittifak yoktur. Bazı ta-
rihçiler hedefin Suriye ve Mısır olduğunu söylerken, Konya
(Karaman) valisi Şehzade Cem'in daha önceden eyalet askeriyeye
Suriye sınırında bulunmasını gerekçe göstermektedirler.

Tarihçiler Fatih'in suikaste kurban gittiğini ve zehirlene-
rek öldürüldüğünü kaydediyorlar. Merhum tarihçi Zuhuri Da-
nişman şöyle diyor: “Daha evvel de Venedikliler bir kaç defa
Fatih'i zehirlemeye teşebbüs etmişlerdi. Fatih sağ kaldıkça Ve-
nedik'in deniz hakimiyeti mahvolacaktı. Batı Roma, İtalya, Av-
rupa Hıristiyanlığı perişan olacaktı. Bu düşünce ile Venedikliler
Fatih'in öldürülmesi için her türlü teşebbüse girişmekte mahzur
görmüyorlardı. Fatih'in hususî doktoru aslen Yahudi olup, güya
Müslüman olmuş Yakup Paşa adında birisi idi. Bu adamın asıl
adı “Maestro Jacopo” idi. Venedikliler bu adama bol para yedire-
rek büyük Türk hakanını zehirlettiler. Fatih vefat ettiği anda
henüz 49 yaşını 1 ay geçiriyordu. Ölüm haberi bir anda Avru-
pa'da bayram vesilesi olmuş, kiliselerde âyinler düzenlenerek
dualar edilmiştir, İstanbul'da bulunan Venedik elçisi ülkesine
Fatih'in ölümünü (Büyük Kartal Öldü) diye bildirmiştir.”²⁴⁵

Fatih'in ölümünü ordudan gizleyen büyük Türk veziri Ka-
ramanlı Mehmet Paşa, Fatih'in meydana getirdiği büyük eser
“**Kanun-nâme-i Al-i Osman**”ı kaleme alan kişi olarak Kanunna-
me'deki “Ferzed-i Ercümen-i Es'ad ve Emced Varis-i Mülk-i
Süleymanî nûr-i hadekai Sultanı Tac-ı Rûusu-s-Selâtin oğlum
Cem Edemallahu bekahu”²⁴⁶ kısmındaki Şehzade Cem'i tahtına
vâris göstermesini göz önüne alarak ayrıca kendisinin de özel
sevgisi olan Konya valisi Cem'e sadık adamlarından özel haberci
göndermiş ve tahta davet etmiştir.

Vezir-i Azam Karamanî Mehmet Paşa merhum büyük Şeh-
zade Bayezid aleyhine olarak meşru veliaht olduğu anlaşılan küçük
şehzade Cem Sultan'ın cülus etmesine taraftardır. Bu Türkmen vezi-

²⁴⁵ Zuhurî Danişman; Osmanlı Padişahları, s. 332-333.

²⁴⁶ Ord. Prof. İsmail Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi; C. II, s. 162.

re karşı Bayezid'i isteyenlerin çoğu devşirme ve dönme vezirlerle onların dayandığı Yeniçeri Ocağı'dır. Bunların amacı çelik iradeli Cem'in yerine zayıf iradeli, halim-selim olan Bayezid'in geçmesini temin etmek devşirme hâkimiyeti kurmak gayesine matuftu. Bu ricalin baskısı karşısında Amasya valisi olan Bayezidde Keklik Mustafa isimli bir haberci ile aynı tahta çağırılmıştı. Amasya'ya nisbetle yakın olan Konya'dan Cem'in daha çabuk İstanbul'a gelmesi kesin-di. Ama ne yazık ki kader ağını örmüştü. Cem'e giden haberci Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa'nın adamları tarafından yakalanarak öldürüldü. Bir rivayete göre de Hersekzade Ahmet Paşa'nın adamlarınca yakalandı. Hangisi olursa olsun hiç bir farkı yoktur. Çünkü ikisi de devşirme soyundandır. Bütün devşirme grubu konuda ittifak etmişti. Hatta Bayezid'e açıkça muhalif olan, Otlukbeli savaşında sert tartışma yapan Şehzade Bayezid'e "Sen padişah olursan emrinde kılınç kuşanmam" diyecek kadar küstahlık yapan devşirmelerin sahte kahramanı Gedik Ahmet Paşa, Cem'e karşı cephe alarak soydaşlarının safına geçmiş, azınlık ırkçılarının ittifakı böylece tamamlanmış oluyordu. Habercinin öldürülmesiyle Cem haberi geç almış, Bayezid Türk-Osmanlı tahtına oturmuştu. Bu arada koca Türkmen başbuğu Fatih'in vefatı ordudan gizlenmeye çalışılmış, dönme vezirlerin kurduğu fitne tezgâhı meyvesini vermiş, büyük Türkmen veziri Karamanî Mehmet paşa devşirme çapulcuların elinde şehadet mertebesine erişmiş bulunuyordu, işte bu ahval karşısında her türlü destekten mahrum kalan Sultan Cem mücadeleyi kaybetmiş, Mısır'a geçmiş Hacca gittikten sonra tekrar Anadolu'ya dönmüşse de yeniden başlattığı mücadeleyi kaybederek bir daha dönmek üzere vatandan cüda olmuş. Hıristiyan Avrupa devletlerinin bir koz olarak kullanmak istedikleri Cem, Fatih'in oğlu olduğunu her vesileyle isbat etmiş, Roma'ya vardığında **Papa VIII. Innocent** ile görüşmüştür. Bu resmî mülakattan evvel Vatikan teşrifatçıları kendisine hükümdarların bile papanın ayaklarını öptüklerinden ve başlarını açtıklarından bahsetmelerine karşı şanı Fatih'in mümtaz oğlun ölümü bile böyle bir zillete tercih edeceğinden şiddetle reddetmiş, ne başını açmış, ne de eğilmiş. Dimdik salona giren bu Türkmen şehzadesine karşı gerek Papa ve gerekse maiyeti gayr-i ihtiyarî ayağa kalkmıştır. Şehzadeyi kucaklayan papa iltifatta bulunmuş hatta bir

fırsatını bularak Cem'i Hıristiyan olmaya davet ederek "Eğer kabul ederseniz Osmanlı tahtına oturmanız için bütün Avrupa ordularını emrinize veririz" demek cüretini bile göstermiştir. Gözleri çakmak çakmak olan büyük Fatih'in talihsiz şehzadesi, ırkının ululuğu kadar büyük ve ulvî bir cevapla papayı susturarak şöyle mukabelede bulunmuştur: "Değil Osmanlı tahtı, bütün kâinatın hükümdarlığı bile beni atalarımın dininden çıkaramaz."²⁴⁷

İtalya'nın Napoli şehrinde Kapucubaşı Mustafa isminde bir dönme berber tarafından ustura ile zehirlenerek şehit edilmiştir. Cem son zamanlarında daima Allah'a münacaatta bulunmuş, "Ya Rabbi! Eğer bu kâfirler beni bahane edip ehl-i İslâm üstüne huruç itmek kasdindelerse beni o günlere erişdirme, canumu kabzeyle."²⁴⁸

Elbette elbette benim mevtüm haberin intişar idesüz me-bada ki küffar benim adıma Müslümanlar üzerine huruç eyliye. Benden sonra karındaşım Hüdavendigâr Sultan Bayezid Hazretlerine varasuz. Diyesüz ki; beni redditmesün, ne veçhile olursa benüm tabutumı kâfir memleketlerinde komasun. Ehl-i İslâm memleketine çıkarsun ve cem'i borçlarım eda eylesun ve benüm anamı ve kızımı vesair talukatumu ve benim üstümde sabıkası olan huddamumu artamayub halli haline göre riayet eyleye."²⁴⁹ Bu içli ve samimî vasiyetini yapan büyük Fatih'in bahtsız şehzadesi her ne pahasına olursa olsun Haçlı Seferlerinin Müslüman Türkün üzerine saldırmasına âlet olmamış, bu temiz duygular içinde Rabbine kavuşturmuştur. Cenazesi Celâl ve Sinan Beyler tarafından yıkanmış, ölüm haberi Türkiye'de büyük üzüntülere vesile olmuş, camilerde gıyabî cenaze namazları kılınmış, sarayda 3 gün matem tutulmuş, padişah siyah sarık sarınmış ve İstanbul dükkânları 3 gün kapalı tutulmuş, her türlü alış-verişten men edilmiştir. Merhum şehzadenin cenazesi Bursa'ya getirilmiş ve babasının sağlığında vefat eden kardeşi Şehzade Mustafa'nın Muradiye'deki türbesine gömülmüştür.

²⁴⁷ A. de Lamartine; Türkiye Tarihi, C. III, s. 640.

²⁴⁸ İsmail Hami Danişmend; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. I, s. 399.

²⁴⁹ İsmail Hami Danişmend; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. I, s. 399.

II. SULTAN BAYEZİD

Halim, Selim olan Bayezid, şair, âlim ve aynı zamanda hattat idi. Onu küçük gösteren en büyük âmil, Fatih gibi bir baba Yavuz Sultan Selim gibi bir oğul arasında sıkışıp kalmasıdır. İki cihangir arasına kısılan Sultan II. Bayezid Han yine de büyüktür. Yavuz gibi bir evlât yetiştirmek bahtiyarlığı onu yükseltmek için kâfi ve yeterlidir. 31 yıllık hükümdarlık dönemini iki bölümde incelemek gerekirse; Birinci bölümü olan 14 yıllık zaman içinde şehzade Cem galesiyle uğramış, bu müddet için de Macaristan, Morova seferine çıkmış, ikinci sefer-i hümayunu olan Boğdon harekâtında Akkerman kal'asını fethederek üçüncü seferini yine Macaristan ve Arnavutluk üzerine yöneltmiş Belgrad'ı kuşatmışsa da almaya muvaffak olamamıştır. İkinci 17 yıllık dönemi de birinci 14 yıllık dönemden pek farklı değildir. Bu kısımda da büyük bir harekât göremiyoruz. Venedik'ten Koran, Modan, Navarin ve İnebahtı gibi üsler alınmış, Mısır'la başlayan 6 yıl savaşından ise bir netice elde edilememiştir. Bu arada Akkoyunlu Devleti'ni eline geçiren Safavîlerin büyük tehlike arzemesi ve diğer taraftan oğulları Şehzade Ahmet'le küçük oğlu Selim arasında başlayan çekişme, yumuşak mizaçlı olan II. Bayezid'i kararsızlık içinde bırakmış, küçük şehzade Selim'in atak ve kararlı tutumuna boyun eğerek tahtından feragat etmiş, âhir ömrünü Dimetoka'da geçirmek isteyen sabık hükümdar yolda vefat etmiştir. Cenazesi İstanbul'a getirilerek kendi adına yapılan Cami'in yanına defnedilmiştir.

YAVUZ SULTAN SELİM HAN

"**Hazır ol cenge ister isen sulh-i salah**" diyen Yavuz 1470 yılında babasının vali olduğu Amasya Sancağı'nda dünya'ya geldi. **Müftü'ül-Sakaleyn** ismi ile maruf büyük Türk âlimi Kemalpaşazade'nin anlattığına göre Selim'in doğumu sırasında bir derviş seher vakti saray kapısında bulunarak "Bugün bu hanedandan bir erkek çocuk doğacaktır ve babasının yerine geçecektir. Vücudunda yedi ben olacaktır. Onların miktarınca Alişan

beylere galebe edecektir."²⁵⁰ Bu haberi işiten Amasya valisi Şehzade Bayezid, tiz dervişi bulun diye buyruk vermişse de derviş sırta kadem basmış, bütün aramalara rağmen bulunamamıştır. Henüz 5 yaşında çocukken dedesi Fatih Mehmet Han'ın huzuruna çıkarılan istikbâlin Yavuz'u küçük Selim, padişahın elini öpmüş, torununu dikkatle süzen Fatih Sultan Mehmet Han oğlu Bayezid'e hitaben: "Bayezid, bu çocuğa mukayyed ol. Umarım ki bu büyük bir cihangir olacak."

Peygamberin müjdesine mazhar olan Fatih, sanki geleceği görürcesine istikbâlin cihangir Yavuz'unu müjdeliyordu.

14 yaşına kadar utangaç bir çocuk olan Şehzade Selim, çok sevdiği amcası Cem'in hayat hikâyesini dinledikçe ve Kanunname-i Al-i Osman'ı tetkike başlayınca birden değişmiş, utangaç çocuğun yerine cesur ve atılgan bir genç kâim olmaya başlamıştı.

II. Bayezid oğlunun taşraya çıkma zamanının geldiğini görerek Selim'i Trabzon ve havalisi valiliğine atadı. Bu münasebetle İstanbul'da düzenlenen merasimde genç şehzade huzura çıkarak babasıyla vedalaşıp elini öperek hayır duasını rica etti. Bayezid, oğlundan ayrılırken "Göreyim seni bakalım, bana ve devletime nasıl hizmet edersin. Karındaşların yanında yüzün kara olmasın."

Babasının kardeşlerine daha çok ehemmiyet verir tarzda konuşmasından müteessir olan Selim "Merak buyrulmasın Sultanım baba. Duanız bereketiyle muvaffak oluruz. Cenab-ı Hakk yüzümüzü ak etsin."

Şehzadeyi uğurlamak üzere seher vakti Vezir-i A'zam Davut Paşa, vezirler diğer devlet ricali sarayın Bab-ı Hümayun Kapısında hazır bulunuyordu. Selim, önünde valilik sancağı olduğu hâlde kapıdan çıkmış, devlet ricali önünde 3.000 kişilik maiyet erkânı arasında Eminönü iskelesine kadar muhteşem merasim devam etmiş, Kaptan-ı Derya Sinan Paşa Şehzadeyi top atışlarıyla karşılayarak amiral gemisine almıştı. İşte Şehzade Selim böylece çocukluk çağından çıkıyor, gençlik devresi başlıyordu. Yolda muhterem hocası Muhiddin Efendi'ye "Bir gün

²⁵⁰ Zuhuri Danışman; Osmanlı Padişahları: s. 427.

taht bize müyesser olursa gaza meydanlarını kahramansız bırakmayacak, namımızı ebedî kılacağız" dedi.

Kahramanlığı ile askerın, adalet ve disiplini ile halkın sevgisini kazanan Şehzade Selim, daha o zamandan Şah İsmail tehlikesine parmak basmış, Erzincan civarında faaliyet gösteren Şah İsmail kuvvetlerine karşı taarruza geçerek perişan etmiş, ayrıca Gürcüler üzerine de sefer yapması dolayısıyla ürken, ekserisi dönme, devşirme saray ricali Selim'i babasına serkeş olarak tanıtmışlardı. Bayezid bir kısım ricalin de baskısı ve ayrıca kendi özel sevgisi dolayısıyla Ahmet'i Veliht yapmak istiyordu. İstanbul ile Trabzon arasında kuvvetli istihbarat teşkilâtı kuran Selim buna mani olabilmek için İstanbul'a yakın Rumeli'de bir sancağa naklini istedi. Selim'in bu isteği kabul edilmemiş, Trabzon'a ilâveten istediği yerin sancağına katılmasına muvafakat edildiği veyahut da Anadolu'da istediği yerin verileceği bildirildi. Ulemeden Nureddin Sarıgöz de nasihatçi olarak gönderildi. Selim cevap vermiyordu. Kendinden kesin cevap bekleyenlere "Altı yıldır babamı görmüyorum. Elini öpmek üzere kendisine mülâki olmadan bir cevap vermeyeceğim" mukabelesinde bulundu. Kalabalık maiyet erkânı ile Trabzon'u terk ederek oğlu Süleyman'ın sancağı Kefe'ye geldi. Kırım'dan kuvvet temin ederek 1511 yılı Mart ayında Rumeli'ye geçmesi Şehzade Ahmed'i telâşa düşürmüş, devlet erkânı tarafından da soğuk karşılanmıştı. Selim'e karşı olan devşirme vezirler padişahı oğluna karşı asker sevk etmeye zorluyorlar, Selim te'dib edilmediği takdirde diğer şehzadelerin de aynı yola başvuracağını tekrarlıyorlardı. II. Beyazid birden bire kuvvete müracaat etmeyerek Selim'e nasihatçi gönderdi. Gelen heyete hüsn-ü kabul gösteren şehzade kötü bir niyeti olmadığını, ta'zimlerini arz ve el öpmek için geldiklerini beyan ederek ısrar ediyordu. İstanbul'a dönen heyetin, Selim'in kötü niyeti olmadığını, babasının ziyarete geldiğini söylemesi, aleyhinde olanları tatmin etmemiş, devşirme grup bunun hile olduğunu, Selim'in tahta göz koyduğunu ısrarla savunmuştu. Bunun üzerine padişah Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa'ya şehzadeyi korkutması ve sancağına dönmeye zorlaması için emir verdi. Fakat Hasan Paşa, Selim'in sancaklarını görünce

askerini geri çekti ve Edirne'ye döndü. Bunun üzerine ihtiyar padişah bizzad kendisi harekete geçti. Edirne üzerine yürüyen Selim, Çukur Çayır'da babasının ordusuyla karşılaştı. Rumeli akıncı ve sancak beylerinin araya girmesiyle çatışma önlendi. Padişah II. Bayezid, sağ olduğu müddetçe şehzade Ahmet'i veliahd yapmayacağına dair teminat verip, ayrıca Selim'in Rumeli'de sancak isteğini kabul ediyor, Semendire Sancağı'na Alacahisar ve İzvornik de ilâve edilerek tevcih beraatı takdim, ediliyordu. Selim işini sağlama bağlamıştı. Buna rağmen Sancağına dönmüyor, Eski Zara ve Filibe arasında eğleniyordu. Bu arada Anadolu çok karıştı. Şah Kulu isminde bir eşkiya, Şah İsmail adına isyan etti Vezir-i Azam Hadım Ali Paşa orduyla bu işle meşgul oldu. Selim'in sancağına dönmeyişi ise Ahmet taraftarları devlet ricalini ürkütüyordu. Selim'e haber gönderilerek sancağına dönmesi ihtar edilmişse de Şehzade buna yanaşmıyor, Anadolu'daki harekâtın neticesini beklediğini ileri sürerek reddediyordu. Aslında çok güçlü istihbarata sahip olan Selim, babasına ve devlet erkânına itimat etmiyordu. Gerçek de bu yönde gelişmekte idi. Ahmet taraftarlarının ağır basması yaşlı padişahın bu oğluna karşı olan zaafı Selim'i haklı kılan sebeplerin başı idi. Hatta Bayezid "Ahmet Han'ı getirin ve benim fermanımı yerine getirin, mülki sahibine virem, tahtı vârisine teslim kılam" dediği ve hatta Rumeli beylerbeyini çağırarak Ahmet'e itaat edeceklerine dair söz aldığını kaynaklar rivayet etmektedir.

Hâdiselerden günü gününe haber alan Selim süratle Edirne'ye girdi. Kendi adına memurlar tayin ettikten sonra Çorlu yakınında Karıştıran Ovası'nda babasının kuvvetlerinin bulunduğu mahalle geldi. Şehzade Ahmet taraftarlarının da tahrikiyle Uğraş Köyü mevkiinde baba-oğul ordusu karşılaştı. Şehzade Selim'in bir avuç fedaisi devletin ordusuna yenilmiş, Selim yürük atının sayesinde kendini Karadeniz kıyısının sahiline atarak bindiği gemiyle Kefe'ye ulaşmıştır. Bu durum Ahmet'in ekmeğine yağ sürmüş, fakat ordusuyla Maltepe'ye kadar geldiği hâlde İstanbul'a girememişti. Ayaklanan Yeniçerilerin Ahmet taraftarları devlet erkânının evlerini yağma etmesi Şehzade Ahmet'i geri dönmeye mecbur etmişti. Bu arada Manisa valisi Şehzade Kor-

kut'un da kendi lehine girişimleri fayda etmeyip asker ittifak hâlinde Selim'i dilemekte idi. Kefe'de bulunan Selim ise kışa kıyamete rağmen topladığı 3.000 kişi ile Tuna'yı geçerek Rumeli'ye girdi.

Selim Rumeli'de iken İstanbul'daki Yeniçerilerden payitahta davet haberi geldi. Bazı tarihçilere göre bu haberin Yeniçerilerden değil, II. Bayezid'den geldiği söylenmektedir.

İstanbul'a giren Selim, Yenibahçe'de devlet erkânı tarafından karşılandı. Bayezid, tahttan çekilmenin lüzumuna inandığı hâlde ilk önce buna yanaşmadı. Fakat ertesi günü sarayın etrafını çeviren sipahî ve Yeniçerileri gören Bayezid sebebini sorunca, asker, kendisinin ihtiyar olduğunu, tahtı Selim'e bırakmasını ısrarla isteyerek Selim'den gayrı hükümdar istemediklerini beyan edince, Bayezid çaresiz "Tahtı oğlum Selim'e bıraktım, padişahlığı mübarek olsun" demek mecburiyetinde kalmıştı.

Babasının elini öpen Selim, ihtiyar padişaha Eski saraya kadar refakat eyledikten sonra Yeni Saray'a dönmüştü.

1512 yılında Osmanlı-Türk Devleti tahtına oturan Yavuz Sultan Selim Han bir yılı aşkın bir zaman kardeş gailisi ile uğraşmıştı. Şehzade Korkut'u ve Ahmet'i saf dışı ettikten sonra da devleti için büyük tehlike arz eden Şah İsmail üzerine yapacağı hazırlıklarına girişti. Edirne'de divan toplayan padişah, devlet erkânı ve ulemaya hitaben: "Hristiyanlar şu anda baş kaldıracak durumda değildir. Fakat doğudaki durum endişe vericidir. Çünkü Şah İsmail İran'a hâkim olduktan sonra kısa zamanda Gence, Şirvan, Geylan Mazenderan, Taberistan, Cürcan, Kürdistan ve Gürcistan'ı ele geçirerek buralarda 14 nefer şehriyâr-ı öldürmüş, bunların kuvvetlerini dağıtmış, hazinelerini yağma etmiş ve Özbek Hanı Şeybek'i öldürdükten sonra kafatasıyla şarap içmişti. Bundan başka cemaat ile namaz kılmayı men eden bu zat, camilerde minberleri yıktırılmış, Ehl-i Sünnet'ten olan ulemayı da öldürmüştür. Bundan başka taraftarları onun uğurunda her şeyi yapabilmekte hatta Ehl-ü İyâli ve Malü menallerini feda etmekte kız ve kız kardeşlerini ona peşkeş çekebilmektedir. Ayrıca kuvveti durmadan artan bu teşekkülün Osmanlı toprakları için bir tehlike teşkil ettiği de aşikârdır, işte bu sebeplerden do-

layı onlarla savaşmak aklen ve seran lâzımdır."²⁵¹ dedikten sonra toplantıya katılanları birkerre süzdü ve ilâve etti: "Kuvvetimiz yeterlidir. Kudretimiz karşısında hüsrana uğrayacaktır."

Şimdi burada olanların hepsine soruyorum: Herkes fikrini çekinmeden söylesin İran üzerine bir sefer açılması münasip midir değil midir?

Hiç kimseden ses çıkmıyordu. Sükût uzadıkça Yavuz asabileşiyor, renkten renge giriyordu. Kapıcılar kethüdası Abdullah ismindeki asker ayağa kalkarak iki adım ilerledi ve padişahın karşısında durarak: "Hakanım, dedi. Biz asker evlâtların ister Şah İsmail üzerine olsun isterse bütün dünya devletlerine karşı olsun seninle birlikte gitmeyi vatan borcu biliriz. Yavuz'un çehresindeki asabî hâl birden gitmiş, askerî sevgi ve hayranlıkla süzerek "berhudar ol Abdullah, ekmeğim helâl olsun. Mükâfaat olarak Selanik sancağını sana ihsan ediyorum." demişti.

Bu olay divanda bulunanların dilini çözmüş, vezir, kumandan ve bütün devlet erkânı hep bir ağızdan seferin muvafık olduğunu ve emre amade olduklarını beyan ederek "Cenab-ı Allah hünkârımızın kılınanı keskin eylesin" temennisinde bulunarak ulema tarafından seferin vacip olduğuna dair fetva da alınınca sefer hazırlıklarına girişilmiş, Saruhan (Manisa) sancak beyi olan Şehzade Süleyman kaymakamlık görevinde bulunmak, devletin batı sınırlarını korumak üzere Edirne'ye çağırılmıştır.

Genç ve devletin tek varisi Şehzade Süleyman, büyük bir debdebe ile Edirne'ye gelmiş, babasının huzuruna çıkmıştı. Yavuz oğluna dik dik bakarak: "Ne o Süleyman! Anana giyecek birşey bırakmamışsın? Anan ne giysin?"²⁵² diyerek oğlunu azarlamıştı. Büyük kahraman, oğlunun tersine gayet sade giyinirdi. Hatta bir gün vezirlerinin devletin azametini üzerinde göstermesini ve tantanalı bir şekilde giyinmesini tavsiye etmelerini gülerek karşılamış "Sizler bana şirin görünmek için güzel giyinirsiniz. Ben kimin için giyineyim" diyerek sade görünümünü devam ettirmiştir.

²⁵¹ Dr. Selâhattin Tansel; Yavuz Sultan Selim; s. 33-34.

²⁵² Zuhuri Danışman; Osmanlı Padişahları; s. 430.

Savaş hazırlıklarını ikmal eden Yavuz, Şah İsmail'e gönderdiği mektupta şöyle diyordu: "Bayındırları perişan ettikten sonra Şark kasabalarımıza musallat oldun. Zındıklığı, mülhitlikle birleştirerek bu kadar fitneler çıkardınız. Ebu Bekr ve Ömer'e sövmenizin katli mucib olduğuna fetva verilmiştir. Sefer ayında o tarafa geleceğim. Kılıncıma yapışmadan evvel İslâmlık teklifi şeriat icabıdır, tövbe ediniz. Atlarımızın ayaklarının bastıkları yerleri geri veriniz. Böyle yaparsan tarafımızdan dostluktan başka bir şey görmezsin. Fakat kötü hâllerde devam ettiğin takdirde zulmet-i zulümden simsiyah yaptığın yerleri nura kavuşturmak ve senin elinden almak üzere inşallah yakında geleceğim. Takdir ne ise öyle olacaktır."²⁵³

6 Mayıs 1514 Yenişehir'de orduyu hümayunu toplayan Yavuz 1 Haziran'da Konya'ya 2 Temmuz'da Sivas'a vasıl oldu. Orduda yoklama yapıldı. Hasta ve ihtiyarlardan 40.000 kişiyi ayırdı. 100.000 kişilik ordusuyla İran hududuna yürüdü. İran topraklarına girdiği hâlde Şah İsmail'den haber alınmaması ordu içinde dedikoduların yayılmasına yol açmış, yorgun asker bazı zevatın da tahrikiyle aylardan beri yol yürüdüklerini, yorgun düştüklerini ileri sürerek kumandanları üzerinde baskı yapmağa başlamışlardı. Aynı fikirde olan bazı vezirler de geri dönmenin doğru olacağı kanaatinde idi ama bunu Yavuz'a kim söyleyecekti? Padişahın çocukluk arkadaşı olan Hemdem Paşa'ya müracaat ettiler. Kabul eden Paşa o akşam padişahla satranç oynarken nihayet fırsatın geldiğine kani olarak padişahım, İran topraklarındayız. Düşman korkudan meydana çıkmadı, şan ve şöhretinizi gösterdiniz. Daha fazla dolaşmakla askeri perişan etmek reva değildir. Lütfedip geri dönsek."

Yavuz, birden satrancı bıraktı. "Bre kaldırın şunu emriyle" (idam fermanını vermişti)" içeri giren cellâtlar Hem dem Paşa'nın işini bitirdiler.

Yavuz Şah İsmail'e bir mektup daha yazarak savaşa tahrik etti. Cihangir hakan bu mektupta şöyle diyordu:"- Bana mektup gönderip, cüretli kelimeler edip (Bu taraflara gelmekte acele

²⁵³ Zuhuri Danışman; Osmanlı Padişahları; s. 398-399.

edesiz. Biz dahi beklemekten halâs oluruz) diye bildirmişsin, imdi biz çok uzak yollardan gelerek memleketine girmiş bulunuyoruz.

Malumdur ki memleketler padişahların menkuhesi (nikâhlı karısı) gibidir. Erkeklikten hissesi olan kimseler kendinden başka bir kimsenin menkuhesine tecavüz etmesine tahammül edemezler. Öyle olduğu hâlde senden hâlâ eser yok. Öyle gizlenmişsin ki sağlığını ölümün müsavi... Korktuğun aşikâr... Senin bu korkunu gidermek için 40.000 kadar askerimi ordudan ayırıp geride bıraktım. İnsanın düşmanına mürüvveti bu kadar olur. Daha fazla olmaz. Yine meydana çıkmazsan erkeklik adı sana haramdır. Miğfer yerine başörtüsü, zırh yerine çadıra çekilip serdarlık sevdasından ve başkumandanlık hevesinden vazgecesin."²⁵⁴

Yavuz bu mektupla birlikte Şah ismail'e bir de kadın elbisesi gönderdi.

Hareket eden ordu, Eleşkirt mıntıkasına geldiğinde birden bire Yeniçerilerin isyan ettikleri, hatta Yavuz'un çadırına ok attıkları görüldü. Yeniçeriler şöyle haykırıyorlardı: "Aylardan beri düşman arayarak yürüdük. Düşmandan eser yok. Harap bir memlekette daha nice seyahat edeceğiz? Gerekir ki artık geri dönelim." Vaziyet çok tehlikeli idi. Yavuz'un çadırına ok yağıyordu. Fakat o korkusuz cihangir gayesi uğruna her şeyi göze alan büyük insan, çadırından çıkarak yeniçerilerin arasına atıldı. Osmanlılara has bir üslûpla şu hitabede bulundu:

- "Ehlü iyal kaydünde olanlara desturdur. Gerü karularunun yanuna getsunlar! Biz buraya gerü dönmek için gelmedük! Rahat isteyen bu yola yaraşmaz, bizi isteyip yolumuzda can ve baş feda edecek yiğitler ölümünden havfitmez. Ölümden korkanlar geri dönsün. Düşmanla çarpışacak mertler benimle gelsün. Eğer içinde er yoğ ise ben yalnız giderim."²⁵⁵

²⁵⁴ Zuhuri Danişman; Osmanlı Padişahları; s. 398-399.

²⁵⁵ İsmail Hami Danişmend; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. II, s. 10.

Bu sözler askerinin ruhuna birden bire hâkim olmuş, "padişahım bin yaşa" sesleri dağlarda akis yaratmış, bu arada Şah İsmail'in, ordusuyla Çaldıran'da olduğu haberi geldi.

Çaldıran Van'ın Muradiye kazasına bağlı bu gün nahiye merkezi olan Çaldıran köyü değildir. Hâlen İran topraklarında Tebriz şehrinin batısındaki Çaldıran ovasıdır. Kısa mesafeden gelerek daha önce mevzi alan İran ordusunda en ufak yorgunluk alâmeti yoktu. Buna karşılık Osmanlı-Türk ordusu aylarca süren 2500 km. yol kat ederek 22 Ağustos 1514 akşamı Çaldıran ovasına gelebilmişti. Hemen o akşam harp meclisini toplayan Yavuz, kumandanları askerinin ve hayvanların çok yorgun olduğunu hatırlatarak en az 24 saat dinlenmenin gerekliliği üzerinde ısrar ederken, Defterdar Pirî Mehmet Çelebi, zaman kaybının Osmanlı-Türk ordusunun aleyhine olacağını savunmuş, gerekçe olarak da ordu içinde alevîlerin olduğunu, heran Şah İsmail ile anlaşmalarının mümkün bulunduğunu hatırlatmış, müzakereleri sükûnetle dinleyen Yavuz; Pirî Mehmet Çelebi'nin fikirlerini çok beğenmiş, hatta "işte yegâne sahib-i rey bir adam, ne yazık ki vezir olmamış."²⁵⁶ diyerek gece sabaha kadar savaş hazırlıklarının tamamlanmasını emretmiştir. 23 Ağustos Çarşamba günü seher vakti kılıncını kuşanmış, atına binmiş, ordunun başında mevkiini almıştı. Sayı bakımından denk olan iki ordu güneşin ilk ışıklarıyla saldırıya geçmiş, disiplinli Türk-Osmanlı ordusu meşhur "Hilâl şeklini alarak" merkeze yüklenerek Şah İsmail'in ordusunu top ateşiyle çökerterek perişan etmişti. Savaşı kaybettiğini anlayan İsmail, elinden ve bacağından yaralı olduğu hâlde tam yakalanacağı bir sırada İranlı zabitanın kendini feda ederek "Şah Menem = (Şah Benim)" diyerek teslim olmasıyla binlerce ölüyü arkasında bırakıp İran içlerine doğru süratle uzaklaşmış, tahtını ve sevgili gözdesi Taçlı Hanım'ı ve bütün hazinelerini de Yavuz'a terk etmişti.

Ertesi gün büyük bir divan toplayan muzaffer kumandan Yavuz, askerini taltif etmiş, bahşişler dağıtmış, şehit defnine nezaret etmiştir. İki gün Çaldıran'da kalan padişah 26 Ağustos

²⁵⁶ Dr. Selâhattin Tansel; Yavuz Sultan Selim; s. 53.

günü yürüyüşe geçti. 11 gün sonra bir Türk şehri olan Tebriz'e girdi. Şehirde büyük bir sevgi ile karşılanan Yavuz burada 9 gün kalmış 8 Eylül Cuma günü milyonluk nüfusa malik olan taht şehri Tebriz'de cuma namazını eda ederek Ehl-i Sünnet akidesine uygun olarak adına hutbe okutmuş, 12 Eylül 1514 günü 1.000 kişilik âlim ve san'atkâr kafilesini de yanına alarak yola çıkmış, Araş nehrini geçerek Azerbaycan yoluyla Anadolu'ya girmiştir. Tarihin en büyük meydan muharebelerinden birini kazanan Osmanlı-Türk hakanı Yavuz bu seferinde rakibi Şah ismail'e büyük bir darbe vurmakla kalmamış, Adana, Gaziantep, Hatay, Urfa, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Muş, Bingöl, Bitlis, Tunceli vilâyetleri ile o zamana kadar müstakil beylik olan Dulkadiroğullarının topraklarını ve ayrıca Kuzey Irak'ı, Musul, Kerkük, Erbil vilâyetlerini Türk-Osmanlı topraklarına katmıştır ki cem'an 217.000 km² bu günün Türkiye'sinin üçte birine muadil toprak elde etmiştir.

11 Temmuz 1515 Çarşamba günü İstanbul'a avdet eden Yavuz 5 Haziran 1516'da ikinci sefer-i hümayununa çıkmak üzere Topkapı Sarayı'ndan Üsküdar'a geçti. Sür'atle güneye inen büyük Türk hakanı Çaldıran'dan tam iki yıl sonra Merci-dabık ovasında Mısır kuvvetlerini de perişan ederek devrin en büyük şehirlerinden Haleb'e girdi. 29 Ağustos 1516 Cuma günü namazını Halep Camii Kebirinde kılan Yavuz, hutbeyi adına okutmuş, minbere çıkan hatibin Hakimu'l-Harameyni'ş-Şerifeyn (yani Mekke'nin, Medine'nin hâkimi) diye tavsif etmesine karşı müdahale ederek Hadimü'l-Harameyni'ş-Şerifeyn (Mekke'nin ve Medine'nin hizmetkârı) demesini istedi. Hatip bu istek üzere Hadimü'l-Harameyni'ş-Şerifeyn deyince halıyı kaldırarak toprağa alnını koydu. Şükür secdesine kapandı. Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra sırtındaki 600.000 lira kıymetindeki cübbeyi (Kaftanı) hatibe hediye etti."²⁵⁷

Böylece İslâm'ın liderliği resmen Türklere geçiyordu. 766 yılından beri halifeliği elinde bulunduran Abbasîlerin son hâlifesi **Mütevekkil** de Mercidabık esirleri arasında bulunuyordu.

²⁵⁷ Müftü Celâl Yıldırım; Türk-İslâm Tarihinin Altın Sayfaları, s. 401.

Manevî üstünlükleri de elde eden Yavuz, üç buçuk ay içinde Suriye, Lübnan, Filistin'i fethederek 21 Aralık Tunus'ta Kölemen ordularını bir daha mağlup etmiş, 30 Aralıkta Kudüs'e giren muzaffer Türk hakanı Mescid-i Aksada iki rekat namaz kılarak 2 Ocakta Gazze'ye gelmişti. Kurban bayramını burada geçiren Yavuz o güne kadar hiç bir cihangirin cesaret edemediği Sina Çölü'nü 13 gün gibi kısa bir zamanda geçerek, 22 Ocak 1517 Süveyş Berhazından Mısır'a girdi. Ridaniye köyü civarında Aliye mevkiinde mevzilenen Mısır kuvvetleri İtalya'dan getirdikleri 200 adet topu da mevziye sokmuş, Yavuz'un geçit yollarını tıkdıklarından emin bir hâlde bekliyordu, istihbaratıyla düşmanın maksadından haberdar olan Yavuz bir alayı Memlûk mevzilerinin önüne bırakarak esas kuvvetleriyle Mukattam Dağı'nı dolaşarak Mısır kuvvetlerinin arkasına düştü. Böylece sahraya çıkıp meydan muharebesi vermeye mecbur olan Tomanbay toplarını kullanmak imkânı dahi bulamamıştı.

Çarpışma çok kanlı oluyor, Kölemenler inatla döğüşüyordu. Zaman ilerledikçe Türk ateşli silâhları tesirini göstermiş, zaferden ümit kesen Tomanbay etrafına topladığı çelik zırhlı süvari kıtaları ile Yavuz'u öldürmek kastiyle Osmanlı merkezine saldırmış, Türk karargâhına giren fedai kıtası karşısında Sinan Paşa'yı bulmuştu. Kahraman Yavuz o anda Mukattam Dağı'nı dolaşan birliklerinin başında idi. Merkezi kahramanca savunan Sinan Paşa düşmanı defetmiş, aldığı yaralar neticesi kurtarılamıyarak şehadet rütbesine yükselmiştir.

Yavuz'u öldürme plânında muvaffak olamayan Tomanbay, kurtarabildiği bir avuç insanla savaş meydanını terk ederek Kahire'ye doğru kaçmıştı.

Kesin zafere ulaşan Sultan Selim Han, Sinan Paşanın, şehadetine çok üzölmüş "Mısır'ı aldık, lâkin Sinan'ı kaybettik, Mısır ona muadil olamaz."²⁵⁸ sözleriyle üzüntüsünü ve Sinan'ın değerini ortaya koymuştur.

Kaçan Kölemen birliklerini takibe Rumeli askerini memur eden Yavuz, Kahire'nin işgalini emretti, ilk anda Kahire'yi fet-

²⁵⁸ Dr. Selâhattin Tansel; Yavuz Sultan Selim; s. 169.

heden Türk birlikleri Tomanbay'ın gece baskınına uğramış ve imha edilmiştir. Bu olaydan haberdan olan cihangir padişah Anadolu Beylerbeyi Mustafa Paşa ile Yeniçeri Ağası Ayaş Ağa'yı memur etti. Korkunç bir sokak muharebesi oluyor, Kahire ev ev müdafaa ediliyor, kadınlar pencere ve damlardan Türk askerinin üzerine kaynar su, taş yağdırıyordu. Bütün direnmelere rağmen Türk ordusu Kayıtbay Köprüsü'ne kadar ilerlemiş burada ikinci bir barikatla karşılaşmıştı. Neticenin gecikmesi Yavuz'un sabrını taşımış olacak ki Türk hakanı bizzat Kahire'ye yürüdü. Padişahın müdahalesi üç gün süren sokak muharebesini sona erdirmiş, Mısır Sultanı Tomanbay arkasına geçirdiği kadın elbisesi sayesinde kaçmaya muvaffak olmuştur.

15 Şubat 1517'de büyük bir merasimle şehre giren Yavuz, Yusuf Nebi Aleyhisselâm Tahtı'na oturdu. 20 Şubat Cuma günü hutbeyi adına okutan Türk padişahı şehirde eğlenceler tertiple-di.

Buna rağmen Kölemen sultanı Tomanbay henüz yakalanmamıştı. Takibe bizzat çıkan padişah, Nil nehrini geçerek Tomanbay'ın peşine düştü. Daha sonra takibi sürdüren Rumeli beylerbeyi Mustafa Paşa Tomanbay'ı yakalamış, haberi olan padişah "işte şimdi Mısır'ı fethettik" diye sevincini belirtmiştir.

31 Mart günü Tomanbay Ümmü'd-Dinar'daki karargâhta Yavuz'un huzuruna çıkarıldı. Mehter cenk havası çalarken otağa giren Kölemen sultanı, Türk hakanını hürmetle selâmladı. Yavuz. Tomanbay'a iltifat ederek oturmasına müsaade edip hâl ve hatırını sormuş, Tomanbay'ın riyasız ve mertçe konuşmasını alâka ile dinlemiş, hatta bir ara Tomanbay, Sultan Selim'i, Memlûk ordusunu kahramanlığı ile değil top ve tüfek gibi ateşli silâhlarla yenmekle itham etmiş.

Yavuz ise; büyük bir devletin başında olmak sıfatıyla kendisinin bu silâhlardan neden edinmediğini sormuş ve Kur'an'ın düşmana ayn: silâhlarla mukabele etmeyi buyuran âyetini okuyarak Tomanbay'ı susturmuştur.²⁵⁹

²⁵⁹ Yılmaz Öztuna; Türkiye Tarihi; C. V. s. 47.

Halkın tahrikleri neticesi Tomanbay'ı idam ettiren Yavuz, Mısır idaresini yeniden tanzim etmiştir.

Bir buçuk yılı aşkın bir zaman İstanbul'dan uzak her an sefer hâlinde aynı zamanda iki büyük meydan muharebesi ile orta çapta birkaç savaş veren ordu arasında "Mısır'ı fethettik, artık işimiz kalmadı" mealinde sözler ediliyordu. Fakat hiç bir kumandan bunu Yavuz'a söylemek cesaretini gösteremiyordu. Nihayet büyük alim, şair ve tarihçi Müftü-ül Sakaleyn ismiyle maruf İbn-i Kemal (Kemal Paşazade)'ye baş vurarak umumî arzusunun padişaha ulaştırılmasını rica ettiler. Bir gün Yavuz Sultan Selim Han ile at gezisine çıkan Kemal Paşazade sohbet hâlinde iken padişah "ordu ve kumandanlar arasında neler konuşuluyor Efendi Hazretleri?" diye sorunca fırsatı kaçırmayan Kemal Paşazade padişahım Nil kenarında gezinti yaparken "askerlerin memleket hasretiyle dolu yanık türküler okuduğunu gördüm. Askerlerin dönmek arzusunda olduğu kanaatindeyim" diyerek kendi uydurduğu türküyü okumuştur;

"Nemiz kaldı bizim Mülk-i Arab'de

Nice bir dururuz Şam-u Haleb'de

Cihan halkı kamu aysü Tareb'de

Gel gel ahi gidelim Rum illerine"²⁶⁰

Türküyü dinleyen Yavuz, Kemal Paşazade'nin uydurması olduğunu anlamış fakat kızmamıştı. Umumî isteğin bu olduğuna kanaat getiren hakan, hemen yolculuk hazırlıklarına başlamıştı 13 Eylül 1517 de Mısır'dan ayrılan padişah, sadrazam Yunus Paşa'nın ulu orta konuşarak Mısır seferini tenkit etmesine kızarak idam ettirmiş, sadaret makamı için İstanbul muhafızlığı görevini yürüten büyük Türk veziri Piri Mehmet Paşa "Mühür-ü Hümayun"u almak üzere Şam'a çağrılmıştır. Alimlere karşı büyük hürmet besleyen Yavuz, onlarla at-başı sohbet ederek Suriye'ye ilerlerken, Kemal Paşazade'nin atının ayağından sıçrayan balçık padişahın kaftanını çamur içinde bırakmıştı. Korku ve telâşa kapılan İbn-i Kemal'a Yavuz, tebessüm ederek "Üzülmeyiniz hocam, sizin gibi bir âlimin atının ayağından sıçrayan ça-

²⁶⁰ Dr. Selâhattin Tansel; Yavuz Sultan Selim; s. 202.

mur, benim için bir şereftir. Öldüğüm vakit bu çamurlu esvabı sandukam üzerine koysunlar"²⁶¹ diye vasiyet etmiştir.

O anda arkasından çıkardığı kaftan muhafaza edilmiş, büyük cihangir ölünce vasiyeti yerine getirilerek kaftan sandukasına örtülmüştür.

25 Temmuz 1518 günü 2 sene 4 ay 20 gün sonra payitahta (İstanbul'a) ulaşan Yavuz Selim han "İstanbul'da halkın büyük karşılama hazırlığı yaptığını işitince gece vakti yanında birkaç kişiyle kayığa binmiş, gizlice Topkapı Sarayı'na çıkmıştır. Ertesi gün padişahın sarayda olduğu öğrenilince hiç bir merasim yapılmamıştır.

İstanbul'da 9 gün kalan Yavuz Edirne'ye hareket ederek, Batı işlerini düzene koymuş., barış antlaşmalarını yenileyerek Avrupa'nın uykusundan yararlanmak istenmiştir. Niyeti İran'ın işini bitirmek, sonra Avrupa'ya dönmektir. Bilinmeyen bir sefer için hummalı bir hazırlık vardı. Anadolu'da 60.000 asker toplanmış gemi yapımına hız verilmişti. Padişahın Vezir'i Azam Piri Mehmet Paşayla yaptığı konuşma dikkate alınırsa seferin Batıya, Hristiyan dünyasına karşı hazırlandığı akla en yakın olanıdır;

"Bir gece uykusu kaçan Yavuz, dünyanın bir kaç hükümdara yetmeyecek kadar küçük olduğunu ve özellikle küffar-ı hak-sar memalikinde taç sahibi hükümdarların bulunmasını kendi için ayıp sayılacağını düşünerek sabahı etmiş ve erkenden Pirî Paşa'yı çağırarak ona: "Allah'ın inayetiyle bu kadar askerim, hazinem ve gemilerim var. Böyle olduğu hâlde sevahri-i Fren-gistan'da papa, Ferencesko ve İspanya ve Venedik gibi kefer-i fidnecü padişahlık davasını ederler. Başlarına taç koyar, para bastırır ve yer yüzünde bunun kullanılmasını sağlarlar. Bu hâl benim gafletimden, senin de ihmalinden meydana gelmiştir. Bundan sonra teveccühüm Hristiyan memleketlerine olacaktır. Bu sebepten dolayı büyük bir donanmanın hazırlanması lâzımdır."²⁶² dediğine göre hedefi göstermiş oluyordu.

²⁶¹ İsmail Hami Danişmend; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. II, s. 45.

²⁶² Dr. Selâhattin Tansel; Yavuz Sultan Selim; s. 243.

Bir gün Hasan Çan'la saray bahçesinde gezerken omuzları arasında azap veren bir ağrıdan bahsetmesi üzerine muayene eden Hasan Can, etrafı kızarmış bir çıbanbaşı bulmuş ve bir merhem sürmesini teklif etmişse de kabul etmemiş. O geceyi ızdırıp içinde geçiren padişah ertesi gün hamama girip henüz tamamıyla olgunlaşmamış çıbanı sıktırıp fazlaca zedelemiş. Hammamdan çıktıktan sonra huzuruna giren Hasan Çan'a "sözünle amel itmedik ama kendimizi helak ettük" demiş. Çıban süratle büyüyüp azdığı hâlde ehemmiyet vermeyip 31 Temmuz 1520 de İstanbul'dan Edirne'ye hareket etmiş. Yolda hiç kimseyi dinlemeyip ata binmesi üzerine rahatsızlığı gittikçe artmış, çıban açılmış ve nihayet Çorlu civarında Sırt Köyü'ne vardığı zaman, daha ileriye gidemeyecek bir hâle geldiği için orada ordugâh kurulmuştur. 2 aya yakın bir zaman burada konaklayan Yavuz, durumunun kötüye gittiğini sezince Vezir-i A'zam Pirî Mehmet Paşa'yı ordugâha çağırılmış, başbaşa konuştuktan sonra Şehzade Süleyman'ın da çağırılmasını emretmiştir.

Ölürken yanında bulunan Hasan Çan'la arasında şu meşhur konuşma oldu: "Hasan Can, ne hâldir? -Sultanım, Cenabı-ı Hakk'a teveccüh idüb Allah'la olacak zamandır.

- Bizi bunca zamandan berü kimin ile bilirdün? Cenabı-ı Hakk'a teveccühümüzde kusurmu fehm itdün?

- Haşa ki bir zaman zikr-i Rahman'dan gafil müşahede itmüş olan, lâkin bu zaman gayr-i ezmana benzedüğü cihetden ihtiyaten cesaret itdim, deyincede padişah bir an susmuş, sonra Sure-i Yasin tilavet eyle demiş ve onunla birlikte Yasin Sûresini bir defa okumuş, ikinci defa okurken ölmüştür."²⁶³

Vezir-i A'zam dahil olmak üzere diğer vezirler ölüm haberini ertesi gün otag-ı hümayuna geldikleri vakit öğrendiler. Yavuz'un ölümü Şehzade Süleyman gelene kadar ordudan gizli tutuldu. Cenazesi İstanbul'a getirilen Yavuz'u Edirnekapı'da büyük bir kalabalık karşılamış, genç Padişah Süleyman, bizzat tabutun altına-girerek omuzunda taşımış, büyük Türk cihangiri-

²⁶³ Dr. Selâhattin Tansel; Yavuz Sultan selim; s. 248.

nin namazını devrin büyük alimi Şeyh'l-Islâm Ali Cemali (Zembilli Ali) Efendi kıldırmıştır.

8 sene 4 ay 28günlük saltanatı müddetince bir asra sığmayacak büyük işler başaran Yavuz, babasından devraldığı 2.373.000 km²'lik imparatorluk topraklarını 4.184.000 km²'lik genişleterek 6.557.000 km²'ye çıkarmış, oğlu Süleyman'a koskoca bir cihan devleti ve yenilmez bir ordu bırakmıştır. Üstün bir kumandan değerli bir şair olan koca Yavuz, şiddeti kadar âdil, azameti kadar mütevazı, aynı zamanda kadirşinastı.

"İstanbul Hristiyanlarının yaptıkları bir münasebetsizliğe kızarak bütün Hristiyanların başının kesilmesini emretmişti. Telaşa kapılan devlet erkânı, durumu Şeyhü'l-İslâm Zembilli Ali (Cemali) Efendi'ye anlatarak padişahı kararından vazgeçirmesini rica ettiler. Ricayı kabul eden Zembilli Ali Efendi Yavuz'un huzuruna çıkarak "Efendimiz, dedeniz Fatih Sultan Mehmet Han Hazretleri İstanbul'u fethettikleri vakit, bütün Hıristiyanların mal ve canlarına dokunulmayacağına dair yazılı bir ferman vermişti. Büyük ve şanslı dedenizin verdiği emri geri almak sizin şanınıza yakışmaz." Yavuz'un canı sıkılmış, odanın içinde bir kaç defa dolaştıktan sonra : "Ya öyle mi? Fermanı getirsinler görelim" dedi. Ali Efendi sükûnetle cevap verdi: Bu ferman bir yangında yanmıştır. Yavuz bunu işitince fevkalâde sevindi. "Ben fermanı görmedikçe, İstanbul'da Hristiyanların kafasını kesmekten vazgeçmem" diye diretti. Zembilli Ali Efendi derhâl cevap verdi: Acele buyurmayınız efendimiz, ferman yandı ise fermanı hatırlayan 2 Müslümanın şahitliği kâfidir. Yavuz dayatıyordu. Dedem Fatih İstanbul'u alalı 70 yıl oldu. O zamanı hatırlayacak adamın hiç olmazsa 90 yaşında olması lâzımdır. Şimdi bu yaşta kimse yoktur.

Ali Efendi önceden hazırladığı 90 yaşında 2 ihtiyarı Yavuz'un huzuruna çıkardı. Bu 2 ihtiyar Fatih'in böyle bir fermanı olduğunu söylediler. Bu şahadet üzerine Yavuz emrini geri aldı.²⁶⁴

²⁶⁴ Zuhuri Danışman; Osmanlı Padişahları; s. 249.

İki büyük insanın daha bir çok maceraları vardır. "Bir gün hazine bekçilerinin baş hazinedara karşı isyan tipi davranışlarına kızan Yavuz 150 kişinin idamını emretmişti. Durumdan haberdar olan şeyhü'l-islâm derhâl saraya gitmiş, divan toplantısı olmasına rağmen kapıyı itip içeri girmişti. Vezirler derhâl ayağa kalkarak Ali Efendi'ye baş köşede yer gösterdiler. Zembilli Ali Efendi, Yavuz'a:

"150 kişinin idamını emretmişsiniz. Müftü olarak vazifemiz İslâm hükümdarının ahiket umurunu muhafaza etmektir. Şer'an katillerine dair delil mevcut olmadığından bu 150 kişinin affını isterim" dedi.

"Şeyhü'l-İslâm'ın müdahalesine canı sıkılan Yavuz "Efendi, bu iş devlet işidir. Ulemanın buna karışması devlet işlerinin bozulmasına sebep olur. Bu iş bir siyaset ve idare işidir." Müftü şiddetle ısrar ediyordu. Bu mesele sizin ahiret umurunuzdandır. Buna karışmamız bizim vazifemiz icabıdır. Bir sözüyle vezir kellesi uçuran Yavuz "Peki affettik" dedi.

Müftü Ali Efendi gayet sakin "Ahiret'e ait vazifemiz bitti, şimdi mürüvete ait sözümüz vardır" dedi. Yavuz hayretle Hoca'nın yüzüne bakarak: "Nedir?" dedi. Bu adamları vazifelerinden attınız. Bu hâle göre sokaklarda dileneceklerdir ki bu da saltanat şanına lâıyk değildir. Yine eski vazifelerine alınmaları lütfunda bulunmanızı dilerim. Yavuz Sultan tatlı tatlı güldü. "Öyle olsun" dedi ve hocayı kapıya kadar uğurlayarak taltif etti."²⁶⁵

Şah İsmail'e büyük hıncı olan Yavuz, İran'a ipek ticaretini yasaklamıştı. "Emri hilâfına hareket eden 400 İranlı tüccarın idamını emretmişti. Yine karşısına Zembilli Ali Efendi çıkmıştı; Padişahım bunların katli caiz değildir." Hiddetlenen Yavuz: Âlemin üçte biri için üçte ikinin katli caiz değil midir? dedi. "Evet, ancak büyük karışıklıklara sebep olduğu takdirde mubah olur." Yavuz; Emrime muhalefetten büyük suç mu olur? Memleketinde emri geçemeyen padişahın hükümetinin zevali yakın değil midir? Amma bunların muhalefeti sabit değildir. Yavuz sertleşti. Devlet işlerine karışmak hakkınız değil. Bu nevi işler

²⁶⁵ Zuhuri Danışman; Osmanlı Padişahları; s. 427

ahiret umurunuzdandır ve bizim karışmak hakkımız vardır, bunları serbest bırakmazsanız büyük azaba müstahak olursunuz, diyen müftü Yavuz'u selâmlamadan dönüp gitti. Yavuz hayatında böyle bir hakarete uğramamıştı. Bir an hiddete kapılarak atının dizginlerini çekti fakat sonra vazgeçti ve yürüdü. Bir müddet sonra İranlı tüccarları affetti."²⁶⁶

Dindar ve ulemaya hürmetkar Yavuz, son derece kadirşinastı. "Çok sevdiği büyük Türk veziri Pirî Mehmet Paşa işlerin çokluğundan şikâyet ederek padişahın bir yardımcı istedi. Rumeli Beylerbeyi Çoban Mustafa Paşa'nın olmasını talep etti.

Sultan Selim: "Ben deli olmadım. Öyle bir adam tayin edeyim" diye kabul etmemiş, aradan bir müddet geçince Pirî Paşa yeniden rica edince "Madem ki ısrar ediyorsun senin vezirin olsun" diyerek kabul etmiş. Bir hayli zaman sonra padişaha yaklaşan Çoban Mustafa Paşa bir punduna getirip Yavuz'a Pirî Paşa'yı kötöleyince Yavuz elindeki okla Mustafa Paşa'nın başına vurarak:

"Bre mel'un! Bunca zamandan beri hizmetimi gören Türkün doğru veya yanlışını bilmez miyim?

Kalk sen benim vezirim değilsin. Anın vekilisin ve bu rütbeye anın arzıyla nail oldun" diyerek öldürmek istemişse de yine Pirî Mehmet Paşa padişaha rica ederek kurtarmıştır."²⁶⁷

İhanetleri affetmediği gibi hizmetleri de unutmayan Yavuz, vezirlerin kabusuydu.

Pirî Paşa bir gün usanarak "Padişahım, önünde sonunda bir bahane ile beni öldüreceksin. Hemen bir an evvel halâs etsen münasiptir" sözleriyle ve yeisle teessürünü izhar edince bu söze bir hayli gülen Yavuz Sultan Selim:

"Benim dahi bu mana muradım, lâkin yerini tutar bir adam bulunmaz. Yoksa seni muradına eriştirmek kolaydır."²⁶⁸ sözüyle kadirşinaslığını göstermişti.

²⁶⁶ Zuhuri Danişman; Osmanlı Padişahları; s. 429.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi; C. II, s. 304.

²⁶⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi; C. II, s. 303.

Lüks ve israfa şiddetle karşı olan Yavuz sadeliği severdi. Bütün emeli her ihtimale karşı devlet hazinesini dolu tutmaktı. "Hazine defterdarı Abdü's-Selâm Bey'i çağırarak Sirkeci ile Sarayburnu arasında bir köşk yapılmasını emretti. Yapılan köşkü gezen Yavuz, köşkü çok lüks bularak defterdarı haşlamış "ben senden bir gölgelik istedim. Sen ise lüks bir kâşane yapmışsın. Ben bu kadar para sarfına ruhsat vermemiştim" deyince zenginliği ile ma'ruf olan Abdu's-Selâm Bey, köşkü kendi malından hediye olarak yaptığını arz ve kabulün istirham eyleyerek vaziyeti kurtarmıştı."²⁶⁹

Yerli ve yabancı, dost, düşman bütün tarihçiler Yavuz Sultan Selim Han'ın emsalsiz bir kumandan, millî konularda hassas, devlet iradesinde tavizsiz, şahsî hayatında mütevazı olduğunu söylerler. F. Grenard Yavuz'u şöyle tarif ediyor: "Yemeklerinde ağaçtan yapılmış bir kâse içinde bir tek çeşit yemek yiyen, sert, zalim, şair hem de iyi bir şair, katı bir askerdi."²⁷⁰

Bütün Avrupalı tarihçilerin büyük Türk hakanlarına karşı kullandıkları zalim sözcüğünü Grenard'ın kullanması da tabîdir. Halbuki Yavuz'un ortaya çıkışı bir taç ve taht meselesinden ibaret değildi. O babasına karşı harekete geçtiği zaman devlet doğudan ve güneyden olmak üzere iki kuvvetin tehdidin baskısı altında idi. ihtiyar ve âciz padişah bir köşeye çekilmiş, devletin idaresini Hadım Ali Paşa ile bir avuç muhteris devşirmenin insafına terk edilmişti. Bu ortam içinde devlet dizginlerini kuvvetli pençesine geçiren Yavuz tam anlamı ile millî kahraman, 8 yıllık hakanlık döneminde yaptığı fütuhatla eşsiz bir cihangir ve Türk cihan hakimiyeti felsefesinin takipçisi ve taktikçisidir.

Devlet-i Ebed Müddet inancıyla yola çıkan büyük dehâlar elbette ki önüne çıkan engelleri aşacak, ufak tefek pürüzleri temizleyecektir, devletin bekası için giriştiği uğraştan, hedefinden alıkoymak isteyen bir kaç vezirin kellesini koparmasını zalimlik saymak kast-ı mahsusa taşıyan hümanistlerin o büyük

²⁶⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi; C. II, s. 305.

²⁷⁰ Fernand Grenard; Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü; s. 86.

kahramanı küçültmek için attıkları çamurdan başka bir şey değildir.

Büyük Türk âlimi Müftü'l-Sakaleyn Kemal Paşazade'nin dediği gibi o, asrın güneşi idi. o az zamanda çok iş yapmış, güneş gibi gölgesi uzun, zamanı çok kısa olmuştur.

Bu büyük Türkün ölümüne ağlayanlar olduğu kadar sevenler de çok olmuştur. Devletim ve milletim diyenler göz yaş dökerken, TÜRK'ün iç ve dış düşmanları bayram yapmıştır. Koca Türkmenin faslını yüreği yaralı başka bir Türkmenin ruhundan fışkıran mısralar ile bitirelim:

**"Ruhunu Sultan Selimin Ya Allah
Gark-ı Rahmet kıl bi-Hakk-ı Fatiha
Kim vefatına onun tarihidir.
Ehl-i iman ruhu için Fatiha".
İbni KEMAL**

MUHTEŞEM SÜLEYMAN

1495 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Tarihçiler şehzadenin doğum haberini müjdelemek için koşuşan saray hizmetçilerinin Trabzon Valisi Şehzade Selim'i selâmlıkta Kur'an okurken bulmuşlar, bu mesut hadiseden haberdar etmişler, sevinç içinde başını kaldıran Selim "Adını Süleyman koydum" diyerek büyük bir huşu içinde okumasına devam etmiş. O anda Selim'in okuduğu kısmın Neml-sûresi 30. âyet olduğu zikredilmektedir. Ayet mealen şöyledir: "O muhakkak ki Süleyman'dandır ve O (mektubun ilk satır) Bismillahirrahmanirrahim'dir."²⁷¹

İtina ile büyütülen Süleyman 10 yaşma girdiği zaman babası Selim'in müracaatı üzerine II. Bayezid tarafından Bolu'ya sancak beyi olarak gönderilmişse de, Şehzade Ahmet'in itirazı (kıskanarak itirazı) üzerine Bolu'dan alınarak Kefe'ye nakledilmiş, hadiseye içerleyen Yavuz, Trabzon'dan kalkıp Kefe'ye gelmiş

²⁷¹ Ali Fikri Yavuz; Kur'an-ı Kerim ve Meal-i Alisi, 26-30.

oğlunun vilâyetini de bizzat idare ederek Gürcülere karşı akın yapmış. İşte bundan sonraki babasının oğluna reva gördüğü tutumu hazmedemiyerek Rumeli'de sancak talebinde bulunmuştur.

30 Eylül 1520 tarihinde Yavuz'un tek varisi olarak Türk-Osmanlı cihan devleti tahtına oturan Süleyman 25 yaşını henüz ikmal etmişti. Arzularını gerçekleştirecek her türlü imkâna sahip bulunuyordu. Dünyanın en kuvvetli ordu ve donanması, en düzenli devlet teşkilâtı., zengin ülkeler, muntazam maliye ve dünyanın en kabiliyetli milleti emrinde idi.

Babasının aksine Avrupa'yı hedef seçen Muhteşem Süleyman 18 Mayıs 1521 de iik sefer-i hümayununa çıkmış, II. Murat Gazi, Fatih ve dedesi II. Bayezid tarafından muhasara edildiği hâlde fethi müyesser olmayan Avrupa'nın kilit noktası olan Belgrad üzerine yürüdü. 3 ay 11 gün devam eden birinci sefer semeresini vermiş, Belgrad'ın düşmesiyle Avrupa'nın bel kemiği kırılmış oluyordu. Henüz tahta oturalı 1 yıl olmadan ilk zaferini kazanan Süleyman, Türk Akdeniz'in kangreni hâline gelen Rodos'a Ortadoğu'da Hristiyanlığı son kalıntısı haydut yuvasını dağıtıp yok etmek amacıyla 16 Haziran 1522 günü İstanbul'dan ayrılarak ikinci seferine çıkan büyük Türk hakimı 214 yıldır devam eden Rodos Haçlı Devleti'ne 20 aralık 1522 tarihinde son vererek Türk ticaret gemilerinin ve Akdeniz'in kesin emniyetini sağlamış oluyordu. Bu arada Avrupa'da büyük hadiseler oluyor, ahlâksızlığın içine yuvarlanan kilise her türlü rezaleti işleyen papazlar, cemiyeti avucunun içinde tutuyordu.

"Avrupa bir iç harbin içinde bulunuyordu. Papa bile, kendisine gönderilen elçileri Roma varoşlarında soyduruyor, cinayeti işleyerek kendi kendisinin günahını çıkaran, kız kardeşiyle zina eden ve kızını hamile bırakanlar Papa VI. Alessendra ve Sigismonda kızlarını hamile bırakan keşişlerin başında geliyordu. Papa III. Paulus'un oğlu Pierluigie Fana Piskoposu rahibeye zorla tecavüz etmişti. Hiç bir rahibe yoktu ki hiç olmazsa rahiplerle düşüp-kalkmasın."²⁷²

²⁷² Yılmaz Öztuna; Osmanlı Padişahlarının Hayat Hikâyeleri.

Rezalet çukurunun içindeki Avrupa bütün ümidini İspanya Kralı, aynı zamanda Almanya imparatoru olan Charles Quint'e bağlamıştı. Türkiye Devleti tarafından V. Karlos olarak nitelendirilen bu genç kral İspanya, Almanya, Avusturya, Hollanda, Belçika ve İtalya'nın büyük bir kısmıyla Amerika'da sömürgelere sahip Hristiyan dünyasına hâkim dış görünüşüyle acayip bir dev manzarası arz ediyordu.

O sırada Garp Hristiyanlığı biri dinî biri de siyasî olmak üzere iki buhran içinde sarsılıp kıvrılmakta idi. Siyasî buhran Almanya İmparatoru Charles Quint ile Fransa Kralı I. Fransuva arasında sürüp giderken, Lutter'in ortaya attığı Reform Hareketi Katolik Birliğini inhilâle uğratmıştı. Avrupa'ya tamamen hâkim olmak isteyen Charles Quint ile varlığını sürdürmek isteyen Fransa Kralı I. Fransuva karşı karşıya gelmiş 24 Şubat 1525 de yapılan meydan savaşı, Fransuva'nın mağlubiyeti ve esaretiyle son bulmuştu. İşte bu hadiseden sonra ki 6 Aralık 1525 günü Fransız elçisi Kont Jean Frangipani, cihan imparatoru Kanunî Sultan Süleyman tarafından kabul edildi. Elçi Fransuva'nın annesi Louise de Savoie'den geliyordu. Kıymetli hediyeler takdim eden elçi Fransuva'nın annesi tarafından kaleme alınan mektubu Muhteşem Süleyman'a sundu. Louise'nin Türkiye Hakanı'ndan yardım dileyen mektubu şöyle idi:

"İspanya Kralı Şarlken, oğlum Fransuva'yı Pavi Muharebesinde tutup hapseyledi. Şimdiye kadar oğlumun hâlasını Şarl'ın insaniyetine bırakmış idim. Halbuki malumunuz olan insaniyetini icra etmedikten başka, oğlumun, hakkında hakaret dahi etmektedir. İmdi âlemin musaddaki olan azamet ve şânınız ile oğlumu düşmanımızın pençe-i kahrından halâs ile ibraz-ı übbehet buyurmanızı zat-ı şahanenizden bilhassa niyaz ederim."²⁷³

Ana kraliçe oğlunun kurtuluşu için bu şekilde yalvarırken kral I. Fransuva da mektubunda şöylece yardım dileğinde bulunuyordu:

"Dünyanın cihad-ı mamuresinden bir çok ülke ve biladın hâkim ve padişahı ve bil-cümle mazlumların dadhahı olan Sul-

²⁷³ Mufassal Osmanlı Tarihi; c. II, s. 820.

tan-ı Muazzam ve Hakan-ı Mufahham Hazretlerine arzım budur ki; Macaristan Kralı Ferdinand'ın üzerine hücum ettiğinizde biz dahi hizmet ve inayetinizle hapisten halâs olup İspanya Kralı Şarlken'in üzerine hücum edip öcümüzü alırız. Siz ki Şahın Şah-ı Celilü'ş - Şansınız. Onun hakkından gelinmiye inayet buyrulduğu hâlde bundan böyle bende-i nimetşinasınız iştibah buyrulmaya."²⁷⁴

İşte bu acıklı ve merhamet dileyen mektupları okuyan cihan padişahının cevabî mektubu da şöyledir:

"ALLAH'a hamd ve Peygamberine salat ve selâm getirdikten sonra şöyle devam ediyordu: Ben ki Sultan-ı Selâtin ve burhan-ül Havakin taç bahş-i hürevan ruyu zemin zil'ulah-ı fil arzeyn Akdeniz'in ve Karadeniz'in ve Rumeli'nin ve Anadolu'nun ve Karaman'ın ve Rum'un vilâyeti Dulkadir'in ve Diyarbakir'in ve Kürdistan'ın ve Azerbaycan'ın ve Acem'in ve Şam'ın ve Haleb'in ve Mısır'ın ve Mekke'nin ve Medine'nin ve Kudüs'ün ve külliye diyar-ı Arap'ın ve Yemen'in ve dahi nice memleketlerin ki abâ-i Kiram ve ecdâd-ı muazzam enera'llahu berahinevm kuvvet-i Kahireleri ile fetheyledikleri ve Cenab-ı Celâlet Meabım dahi tig-i ateşbâr ve şemşir-i ve zafer-i nigârimle fetheylediğim nice diyarın sultanı ve padişahı.

Sultan Bayezit Han oğlu, Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han. Sen ki France vilâyetinin kralı Françesko'sun.

Dergâh-ı Selâtin penahıma yarar adamın Frankipon ile mektup gönderip ve bazı ağır haberi dahi ıskalayıp memleketinize düşman müstevli olup el-an hapiste idüğünüzü ilam edip hâlâsınız hususunda bu canibeden inayet ve medet istida eylemişsiniz. Her ne ki demiş iseniz benim paye-i serir-i âlemmesirime arzolunup alâ sebili't-Tafsil ilmi şerifim muhit olup tamam malum oldu. İmdi padişahlar sınımak ve hapsolunmak acip değildir. Gönlünüzü hoş tutun, azürde hatır olmayasınız. Öyle olsa bizimabâ-i Kiram ve ecdad-ı izamızız nurulah-ı merakidehüm daim def-i düşman ve feth-i memalik için seferden hâli olmayup biz dahi anların tarikine salık olup

²⁷⁴ Mufassal Tarihi; C. II, s. 820.

her zamanda memleketler ve subbu hasin kal'alar fetheyleyüp gece-gündüz atımız eğerlenmiş ve kılıncımız kuşanılmıştır. Hak Sübhanehu ve Teâlâ hayırlar müesser eyleyüp meşiyet ve iradatı neye mütaalık olmuş ise vücuda gele, Baki ahval ve ahbar ne ise mezkur adamınızdan istintak olunup malumunuz ola."²⁷⁵

Avrupa ahvalini yakından takip eden Muhteşem Süleyman İspanya ve Almanya İmparatoru Charles Quint'e karşı Fransa Kralı I. Fransuva'yı desteklerken Katolik papaya karşı Protestanlığı yaymaya çalışan reformcu Luter'i savunuyordu. Dedesi Fatih'in İstanbul'u fethi sırasında ve daha sonra uyguladığı siyaset Hristiyan devletlerin birleşmesini önlemişti. Torunu büyük Süleyman da aynı siyaseti uyguluyor gerek siyasi gerekse mezhep ayrılıklarını ayakta tutmayı Türkiye Devleti'nin yararına buluyordu.

Kanuniden destek bulan Luter "Türkleri Tanrı tarafından Hıristiyanlığı te'dip, tecziye ve ıslah için gönderilmiş millet" sıfatıyla selâmliyordu.

Türkiye ile Almanya henüz sınır komşusu değildi. Arada Macaristan bulunuyordu. Güçlü kara ordusuna salıp olan bu devlet Charles Quint'e baş eğmeyen tek Avrupa devleti idi. Eğer Macaristan da yutulursa devlet tehlikeye girebilirdi. Bütün hesaplayan Türk hakani 23 Nisan 1526 günü üçüncü sefer-i hümayununa çıkmak üzere İstanbul'dan ayrıldı.

İstanbul-Mohaç arası 1500 km. ilk yolu 128 günde olan Türk ordusu 29 Ağustos 1526 günü düşmanı Mohaç'ta yakalamış, tarihin en kısa ve kesin imha savaşını vermişti. Türk kılıncından kurtulabilen Macarlar, Karasu bataklığından can vermiş, Macar Kralı II. Layoş ve 7 piskopos da bataklığa gömülenler arasında bulunuyordu.

Macar ordusunun tamamen inhasına mukabil Türk şehitlerinin 150 kişi civarında idi. 31 Ağustos'ta askerine büyük bir resmi geçit yaptıran Kanunî, Budapeşte'nin işgalini emretmiş cana ve mala dokunulmaması için kumandan ve askere sert ve kesin buyruk vermiştir.

²⁷⁵ Mufassal Osmanlı Tarihi; C. II, s. 821.

1 Eylül günü Türk ordusu hiç bir mukavemet görmeden şehre girmişti. Halbuki şehrin muntazam surları, ayrıca kuvvetli bir tahkimatı vardı. Kralın maktul düşmesi meşhur Macar ordusunun tamamen imhası panik yaratmış, maktul kralın karısı olan Charles Quint'in kız kardeşi Prens Maria daha ilk bozgun haberini alır almaz ülkesini terk ederek Avusturya kralı olan kardeşi Ferdinand'ın yanına kaçmıştır. Şehrin ileri gelenleri muzaffer Türk hakanını merasimle karşılayarak Budapeşte'nin anahtarını Kanuniye bizzat teslim ederek tarihî şehrin can ve mal emniyetini sağlamışlardı.

Muhteşem Süleyman şanına yakışır merasimle şehre girmiş Budapeşte'de kaldığı 13 gün içinde Macaristan'ın kaderini çizmekle meşgul olmuştu. Buna göre Macaristan Türkiye İmparatorluğuna tabi bir krallık olacak, Macar tahtına Türk dostu olarak bilinen, Mohaç savaşına katılmayan, Erdel voyvodası Szapolyo oturacaktı.

Macaristan statüsünü böylece plânlayan cihan devletinin büyük başbuğu 16 Eylül 1526 tarihli fermanı ile Macaristan tacını Szapolyo'ya lütfediyordu.

Sultan Süleyman'ın üçüncü sefer-i hümayunu hedefine ulaşmış, Macaristan'ın fethi ile Fransa Kralı I. Fransuva'ya yardım vaadi yerine getirilirken mağrur Charles Quint'e de ders verilmiş oluyordu.

Gerçek şu ki; bu seferin devamınca İspanya ve Almanya imparatoru paniğe kapılmış, korkulu rüyalar görmüş, eniştesine yardım elini dahi uzatamamıştır.

Kanunî'nin İstanbul'a dönmesini fırsat bilen Avusturya Kralı Charles Quint'in kardeşi Ferdinand, kardeşi Maria'yı ileri sürerek Macar Krallığında hak iddia etmesi üzerine Türklere karşı olan grup tarafından Bratislava şehrinde toplanan İkinci Diyet Meclisi'nce Macar krallığına seçildi. Ortada 2 krallı bir Macaristan devleti vardı. Biri kılınc hakkının tayin ettiği Türkiye İmparatorluğu'na tâbi, diğer Charles Quint'ten destek olan kardeşi Ferdinand idi. Türk ordusunun İstanbul'a dönmesini fırsat bilen Avusturya Kralı Szapolyo'yu sıkıştırmaya devam

etmiş, vukua gelen Tokay Meydan Savaşı'nı kazanarak Budapeşte'yi işgal etmeye muvaffak olmuştur.

İşte bu hadise üzerine Szapolyo'yu himayeye kararlı olduğunu, kılınc hakkı olan Macaristan'ı dilediğine verebileceğini beyan eden Muhteşem Süleyman, Almanları Macaristan'dan ve Budin'den atmak, Charles Quint'le kardeşi Ferdinand'a göz dağı vermek, yakalayabilirse Alman ordularını imha etmek gayesiyle dördüncü sefer-i hümayununa çıktı. Budin'i Macar topraklarını yeniden işgal eden Türk ordusu Szapolyo'yu yeniden Macar tahtına oturtmuş Sekbanbaşı tarafından krallık tacı Szapolyo'nun başına konmuştur. Süratle Avusturya sınırlarını aşan Türk ordusu 27 Eylül 1529 günü Hristiyanlığın taht şehri olan Viyana'yı kuşattı. Seferin gayesi Viyana'yı düşürmek değildi. Amaç Macaristan'ı yeniden fethetmek, Charles Quint ile Ferdinand'ı takip ve tecziye etmeğe matuftu. Bu sebeple ağır muhasara topları getirilmemişti. Muhteşem Süleyman boş yere zayıat verme niyetinde olmadığından mevsimin geçmiş olmasını da dikkate alarak muhasarayı kaldırmış akıncı birliklerini Almanya ve Avusturya içlerine akın için salarken esas ordusuyla 16 Ekim günü Viyana'dan hareket etti.

I. Viyana kuşatması 17 gün sürmüş, şehir âdeta tahrip edilmişti. Bu kadarı kâfi gören Kanunî 17 Eylül'de ordusuna bir resm-i geçit yaptırmış askere 250 bin Duka (150.000.000) bahşiş dağıtarak tebrikleri kabulden sonra ordu Türkiye'ye müteveccihen yola koyulmuş, 16 Aralıkla İstanbul'a dönmüştür.

Dördüncü sefer-i hümayun 7 ay 7 gün sürmüş oluyor. Kanunî'nin ordusu emniyet içinde payitahta dönerken Balı Beg'in kardeşi Mehmet Bey ve Malçakoğlu Kasım Bey'in akıncılar Avusturya ve Almanya topraklarının altını üstüne getiriyorlardı. Kasım Bey, Avusturya'yı baştan başa çiğnerken Mehmet Bey Bavyera'nın merkezi Brunn'u fiilen zapt etti.

3 üncü bir akıncı kolu Avusturya'yı aşarak İsviçre'ye daldı. Ren nehrine kadar ulaştı. Avrupa'da panik yapan bu akın Türk tarihinin de en büyük akın hareketidir. XV. ve XVI. asrın da en büyük gerillacıları hiç şüphesiz ki Türk akıncılarıdır.

Büyük şairimiz Yahya Kemal Beyatlı'nın mısralarında belirttiği gibi.

**"Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik,
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik.
Aktogalı Beylerbeyi haykırdı ilerle.
Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kabilelerle."**

Bu gün Moskof tanklarının dolaştığı Macar ovaları dün akıncı cedlerimizin nal sesleriyle musikî besteliyordu. Böylece Birinci Almanya Seferi kapanıyor fakat Türk-Alman mücadelesi bitmiyordu. Türk ordusuyla bir meydan savaşını göze alamayan Charles Quint, Kanuni'nin önünde kaçıyor, mevsimin geçmesi Muhteşem Süleyman'ın sefer dönüşünü fırsat bilerek yeniden harekete geçiyordu. Bu kaçma ve kovalamaca 1529-1556 yılları arasında 27 sene devam etmiş, gerek karada gerekse denizde yapılan her mücadeleyi kaybeden Charles Quint, ümitlerini kaybetmiş hayalperestlerin hâlet-i ruhiyesi içinde tahttan feragat etmiş, İspanya'yı oğlu II. Felipe'ye, Almanya'yı da kardeşi I. Ferdinand'a terk etmiştir. Tek başına Avrupa İmparatorluğu'nu tahakkuk gayesiyle taç giyen Has-burg hanedanının bu muhteris genci büyük Türk gücü karşısında aczini idrak ederek imparatorluk sevdasından vazgeçmiş ve bu unvanın yalnız Muhteşem Türk hakanı Kanuni'ye ait olduğunu tasdik etmek zorunda kalmıştır.

Baştan beri belirttiğimiz gibi amacımız tarih yazmak olmadığı için zaferleri, seferleri kronolojik olarak sıralamak, bütün olayları izah etmek değildir. Gayemiz büyük Türk milleti'nin cihan hâkimiyeti inancını ve devlet-i ebed müddet felsefesini izah etmeğe çalışmaktan ibarettir. Böylece bugün Türk milleti'nin Avrupa'ya bakış açısıyla cedd-i mübareklerin o Türkmence bakışları arasındaki farklılığı tesbit etmektir.

Yeniden geriye dönerek Avrupa hadiselerini kısaca özetleyerek ileriye doğru getirelim; Hasburg hanedanından Charles Quint'in İspanya ve Almanya tacını giymesi, Fransa Kralı, I. Fransuva'yı mağlup ve esir ederek hapse tıkmaması, kralı ve annesinin muhteşem Türk hakanına müracaat ederek yardım ricası Kanunî'nin III. seferi hümayunu ve Büyük Mohaç zaferi, Budapeşte'nin fethi, Szapolyo'nun Macaristan Krallığı'na tayini ile

Türk ordusunun çekilmesini fırsat bilen Charles Quint ve kardeşi Avusturya Arşüdükü Ferdinand'ın Macaristana taarruzları Türk hakanı Kanuni Sultan Süleyman Han'ın IV. seferi ve Viyana kuşatması ile Avrupa'nın altını üstüne getiren büyük Türk akınlarını kısaca izah etmiştik.

Hasburglu kardeşlerin rahat durmaması Kanunî'ye II. Almanya ve beşinci seferi hümayuna çıkma fırsatı vermiş, 25 Nisan 1532 de 200.000 kişilik ordusu ve 400 âdet topla hareket eden cihan padişahı adeta bir seyahat gezintisi yapmış 11 adet Almanya ve Avusturya kal'ası fethedilmesine rağmen memaliki çığnenen Harsburg Hanedanının kral kardeşleri Charles Quint ve Ferdinand kalabalık ordularına rağmen meydan savaşını göze alamamışlardır. Halbuki Kanunî'nin amacı fetihten ziyade düşman ordularını ezmek ve Avrupa'ya metbuluğunu kabul ettirmektir, düşmanı ininden çıkarmak gayesiyle Ferdinand'ı tahrik ediyor, hesaplaşmaya, meydan savaşına çağırıyordu.

Kanunî'nin Ferdinand'a hitabı şöyledir: "Bu kadar zamandır erlik davasını eder merd-i meydanım dersin. Şimdiyedeğın kaç kerredir ki üzerine geliyorum ve mülküne dilediğım gibi tasallut ediyorum. Ne senden, ne karındaşımdan nam ü nişan yok.

Size saltanat ve erlik davası haramdır. Askerlerinden belki avretinden dahi utanmaz mısınız? Belki avrette gayret var, sende yoktur. Er isen meydana gelesin Hak Teâlâ Hazretlerinin takdiri neyse yerine gelse gerek. Seninle saltanatı Baç Sahrası'nda üleşelim. Reaya fukarası dahi asude olsun, yoksa meydanı arslandan hâli buldukça tilki gibi fırsatla şikâr almayı erlik sayma. Bu kerre dahi meydana gelmezsen avretler gibi ig ve çıkırık olup dahi padişahlık tacın urunmıyasın ve erlik adını dile getürmiyesin."²⁷⁶

Bu hakaret dolu mektuba rağmen Harsburg'lu kardeşler gururlarını ayakları altına alarak mektubu cevapsız bırakmışlardır. Sefer mevsiminin geçmesi sebebiyle şanlı Türk ordusu ana vatana dönmüş, İstanbul Türk halkı cihangir ordusunu büyük bir coşkunlukla karşılamış, günlerce şenlik yapmıştır, işte bu sefer sonu ki; Ferdinand elçiler göndererek sulh talebinde bu-

²⁷⁶ Mufassal Osmanlı Tarihi; C. II, s. 855.

lunmuş, İran seferine çıkma arzusunda olan Muhteşem Süleyman aşağıdaki şartlarla bu sulhe avdet etmiştir:

1- Kral Ferdinand, Osmanlı-Türk hakanını baba ve metbu bilecek ve ancak kardeş diye hitap ettiği Vezir'i A'zamlı müsavî sayılacaktır.

2- İşte bu vaziyetin neticesi olarak Kral Ferdinand, Osmanlı ülkesine kendi arazisi gibi riayet edecek ve padişah da Avusturya'yı kendi ülkesi ve tebaasını da kendi tebaası bilecektir.

3- Kral Ferdinand Macaristan üzerindeki veraset iddialarından vazgeçmiş ve yalnız Macaristan'ın Şimal-Garbisi ise Garb'ında fiilen hâkim olduğu şerit gibi arazi kendisine bırakılmıştır.

4- İşte bundan dolayı Osmanlı himayesindeki Macar kralı Szapolyo ile Kral Ferdinand arasında Osmanlı mümessillerinin nezareti altında bir hudud hattı çekilecek ve bu hudut Türkiye tarafından ayrıca tasvip edildikten sonra muteber olabilecektir.

5- Eski Macar kraliçesi ve Kral Ferdinand'ın kız kardeşi Maria'nın kocasından varis olduğu malikâne maişetine medar olarak merhameten kendisine ihsan edilecektir.

6- Bu sulh ahkâmı muvakkat değil, daimdir.²⁷⁷

Anlaşmada da görüldüğü gibi Türk üstünlüğü tescil ediliyor, Macaristan meselesine açıklık getirilerek Charles Quint'in imparatorluk hayali suya düşüyordu. 22 Haziran 1533 yılında Türk hakanı tarafından tasdik edilen muahedenin bir nüshası Avusturya murahhasları tarafından talep edilmişse de bizim öyle bir âdetimiz yok diye reddedilmiştir. Hammer'in dediği gibi "Kral Ferdinand artık bir Osmanlı veziri derecesine inmiştir."

Bu anlaşmadan sonraki Kanunî altıncı sefer'i Hümayunu Doğu'ya İran'a tevcih ediyordu. Şah Tahmasb'ın düşmanca tutumları Charles Quint'le ittifak teşebbüsleri ve Kanunî'nin seferde olmasını fırsat bilerek Türk sınırlarına ve şehirlerine tecavüzü tedibini gerekli kılmıştı, işte bu amaçla sefere çıkan Türk ordusu İran tarafından istirdad edilen Türk kal'a ve şehirlerini

²⁷⁷ İsmail Hami Danişmend; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi; c. II, s. 157.

tek tek fetheylemiş, Tebriz'i ve Bağdat'ı fethederek İstanbul'a dönmüştür, karada hiç bir rakip tanımayan Türk ordusu Büyük Türk Denizcisi Cezayir Sultanı Barbaros Hayred-din Paşa'nın cihan hakanına hizmet arz ederek kaptan'ı deryalık makamına atanmasıyla deniz hâkimiyeti de Türkiye'nin eline geçmiş, Preveze'de Andrea Dorya'nın komutasındaki Birleşik Haçlı Donanması'nın imhasıyla Akdeniz bir Türk Gölü olmuştur.

Yedinci Seferi Hümayunu Venedik (İtalya) üzerine açan Türk hakanı bu seferde Almanya'ya kur yapan mağrur Venedik Cumhuriyetini ezmiş, Otranto'yu yeniden almış, denizde Barbaros eliyle adaları tahrip ederek gücünü sifıra indirmiştir.

Türkiye İmparatorluğunun bir parçası olan Boğdan Voyvodası'nın Türkiye'nin sulh hâlinde bulunduğu Lehistan'a tecavüzü İstanbul'a göndermekle yükümlü olduğu yıllık vergiyi ödememesi divan-ı hümayun tarafından görevli olarak gönderilen, diplomaside kullanılan Andrea-Girilti'yi Erdel'de yakalatıp öldürmesi, şımarık asî Voyvoda V. Petru Raşid'in te'dip etmesini gerekli kılmıştı. Ayrıca Charles Quint ve kardeşi Ferdinand tarafından tahrik edildiği de tespit edilmiş bulunması Boğdan (Moldovya) seferinin açılmasında başlıca sebeplerdir.

Böylece Muhteşem Süleyman ordusu başında Sekizinci Seferi hümayununa çıktı. Türk ordusunun Boğdan topraklarına girmesiyle voyvoda V. Petru ülkesini terk ederek Almanya'ya kaçmış, ülkeyi feth eden Türk ordusu statüde bazı değişiklikler yaparak voyvodalığa Petru'nun kardeşi Stefan'ı tayin etti. Buna göre yeni voyvoda takdir edilen vergiyi 2 yılda bir bizzat İstanbul'a getirip teslim edecek, protokolda Osmanlı paşasıyla eşit sayılacaktı. Boğdan işini bu mihval üzere hâlleden Türk hakanı Kanunî 4 ay 30 gün süren seferden 27 Kasım 1539 da İstanbul'a döndü.

1541 yılının baharı yeni bir hareket getirdi. Türkiye'ye tâbi Macaristan Kralı Szapolyo'nun ölümünü fırsat bilen Ferdinand'ın yeni ümitlere kapılması, Szapolyo'nun ölürken 15 günlük bir bebekten başka bir vârisi olmaması yine kılınçların sıyrılmamasını gerekli kılıyordu. Macaristan'a yeni bir statü getirmek isteyen Muhteşem Süleyman Budin Seferi olarak isimlendirilen

Dokuzuncu Seferi hümayuna çıkıyordu. 20 Haziran 1541 de İstanbul'dan ayrılan Türk ordusu 22 Ağustos'ta Budin önlerine geldi. Henüz 13. ayını ikmal eden Jancs'un mahzurları göz önüne alınarak Mohaç Zaferi'nin 15. yıldönümüne tesadüf eden 29 Ağustos 1541 Macaristan Budin Eyaleti olarak Türkiye'ye katıldı. 2 Eylül'de Budin'e giren Kanunî cuma namazını Fethiye Camiinde kılmış, hutbeyi ise sefere bizzat katılan Şeyhül-İslâm Ebu's-Suud Efendi okumuştur. Bu arada dilencilik yolunu tercih eden Ferdinand, Budin'e elçiler göndererek yılda 100.000 duka altın ödemek, Türkiye'yi metbu tanımak şartıyla Macaristan idaresinin kendisine tevdi buyurulmasını rica ediyordu. Macaristan'ın bundan sonra Türk eyaleti olduğu elçilere tebliğ edilerek huzurdan kovuldu.

Kanunî'nin IX. Sefer-i hümayunda olmasından yararlanmak isteyen Charles Quint, Ceyazir'i fethetmek gayesiyle Afrika'ya taarruz etmişse de Barbaros'un evlâtlığı Hasan paşa tarafından büyük bir bozguna uğratılmıştır.

Muhteşem Süleyman'ın Edirne'ye dönmesini fırsat bilen Ferdinand, muhtelif milletlerden topladığı 100.000 kişilik Haçlı ordusuyla Budin'e saldırmış serhat beylerinin ve akıncıların büyük kahramanlığı, kalabalık Haçlı ordusunun bozguna uğrayarak Avusturya topraklarına kaçmasıyla son bulmuştur. İstanbul'a dönmeyen, o kışı Edirne'de geçiren Türk hakanı Kanunî 20 Nisan 1543 günü (türküsüyle gönüllerde yaşayan Estergon) onuncu sefer-i hümayununa çıkmıştır.

Tek kelimeyle Türkün ihtişamını sergileyen bu seferde de Meydan savaşı imkânını bulamayan Türk ordusu önüne çıkan engelleri rahatlıkla aşarak 29 Temmuz'da Estergon önlerine varmış, Alman, İtalyan, İspanyol, Hırvat, Çek, Slovak birlikleri tarafından savunulan Macar Başpiskoposluğunun merkezi Estergon 12 günlük bir müdafaadan sonra Türk ordusuna teslim olmuştur.

Büyük Kilise'yi camiye çeviren cihan padişahı namazını burada eda etmiş, Estergon'u Budin eyaletine bağlı Sancak merkezi yapmıştı.

Estergon'dan güneye sarkan Türk ordusu 4 Eylül günü İstolni Belgrad'ı fethetmiş, ümitsiz fakat yiğitçe döğüşen kal'a muhafızlarını affederek kal'a kumandanına elini öptürmüştür. İşte bu Onuncu Sefer-Hümayun neticesidir ki Charles Quint ve Kral Ferdinand baş eğmeyi kabul etmiş Devlet'i Aliyye'ye müracaat ederek sulh istemiştir.

10 Kasım 1545 yılında Türk-Cihan Devleti ile Almanya ve Avusturya arasında 5 yıllık sulh anlaşması yapılmıştır.

Muahede şartlarını havi Muhteşem Süleyman'ın Fermanı Türk-Osmanlı Devleti'nin azametini Charles Quint ile Ferdinand'a hangi gözle baktığını tespit bakımından bu kısma almayı lüzumlu görüyoruz. Zira amacımız tarih yazmak olmayıp Türk milletinin tarih boyunca nesilden nesile, hanedandan hanedana, babadan oğula intikal eden cihan hâkimiyeti inancını tespit etmektir. Büyük düşünme hassasına sahip olduğumuz devirlerde neydik? Cüce fikirlerin işgaline uğramış XX. asrın Türkiye'si olarak neyiz?

Cihan padişahının lütfeylediği ahitname şöyledir: "Ben ki Sultan Süleyman Han İbn-i Sultan Selim Han İbn-i Sultan Bayezid Han'ım. Bu bizim mübarek ahidnamemizi okuyup işitlenlere ma'lum olaki :

Romalıların ve ona tâbi olanların kralı olan Ferdinand benim izzetlü, azametlü dergâhıma yarar elçisin ve adamın gönderüp bab-ı saadet meabım canibi ile sulh ve selâh rica edip ve gönderdiği elçi dahi anın karındaşı vilayeti İspanya kralı (Charles Quint) tarafından dahi vekil idüğün arz edüb bilfiil Ongürüs (Macaristan) vilâyetinden Hristiyan taifesinin ellerinde olan yerler mukabelesinde her yıl dergâhımıza 30.000 sikke Macar altını kesim vermek üzere aman-ı şerifim talep edip inayet-i şahanemden kendüye ve müşarünileyhe İspanya kralına 5 yıla değin aman-ı şerifim ihsan edüb şol şartlar üzere beyan olunur ki vilâyet-i Ongürüs şimşir-i zafer te'sir ile feth olunmuş bir memleket olup, ol vilâyette şol kal'alar ve kasteler ki bilfiil benim askerim ve beylerim tasarrufunda olup içine teçhizat ve adam konulup zaptolunmuş ola. O asır kal'alara ve saktelere tâbi köyler ve yerleri ve bağları ve bahçeleri ve reayaları bilcümle

serhatleri ve sınırlarıyla kema kan Ehl-i İslâm'ın tasarrufunda ola. Vilâyet-i Ongürüs'te dahi şol kal'alar ve kasteler ki reâyası Ehl-i İslâm'ın tasarrufuna gelmemiş ola. Onların mukabelesinde her yıl hazine-i âmireme 30 bin altun sikke gelüp vasıl ola."²⁷⁸

Bu muahedeye göre kral Ferdinand elinde kalan Macar toprakları için Türkiye'nin alelade bir tabii olduğu gibi Bohemya kralı ve Avusturya arşüdükası olarak da Türkiye hakanına şahsen tabi bir hükümdar olmayı, Türk protokolünde vezir'i a'zam'la eşit sayılmayı kabul etmektedir. Bu hususu fiilen isbat etmek üzere Türkiye ile yukarıda ahidnamede geçen 30.000 duka vergi dışında her yıl ayrıca 8.000 duka altın ödeyecektir. Kral Ferdinand, Türk hakanı Kanunî Sultan Süleyman'ı met-bu-i mufahhamı ve babası bilecek Türk hakanına bir oğul gibi itaat edecektir. Türkiye'den kaçıp Almanya topraklarına sığınan ister Müslüman, ister Hristiyan bütün esirler, kaçaklar ve mülteciler Alman makamları tarafından derhâl Türkiye'ye iade edilecektir. Almanya'dan Türkiye'ye kaçan mülteci, kaçak ve esirler Müslüman ise Türkiye bunları iade etmeyecek, Hristiyan ise iltica sebeplerini tetkikten sonra iade edip etmemekte tam bir serbestiye malik olacaktır.

Sınırlarda meydana gelen her türlü asayişsizlikten Almanya sorumlu tutulacaktır. Yukarıda hülâsa edilen hükümlere aykırı her hangi bir davranış olduğu takdirde Türkiye kendisini bu muahede hükümleriyle bağlı saymamakta, ilgili devletlere harp açmakta veya ceza seferleri düzenlemekte tamamen serbest sayacaktır.

Türkiye bu mahedeyi Charles Quint ve Ferdinand'ın ardı gelmez ricaları üzerine lütfen kabul etmiştir. Divan-ı Hümayun'un maksadı Avrupa'ya sulh bahşetmektir, yoksa böyle bir muahedeyi kabulde hiç bir mecburiyeti yoktur. Türkiye Charles Quint'i ancak İspanya Kralı ve Ferdinand'ı Bohemya Kralı olarak kabul etmektedir. Charles Quint, Almanya yani Batı Roma İmparatoru olduğunu, Türkiye ile alâkalı hiç bir hukuki ve diplomatik vesikada iddia etmeyecektir.

²⁷⁸ Mufassal Osmanlı Tarihi; C. II, s. 1037.

Roma İmparatorluğu tacı tektir ve münhasıran büyük Türk hakam'na aittir. Charles Quint muahedenin Türkçe olan asıl metninde geçen Vilâyet-i İspanya Kralı Karlo ibaresini aynen tasdik etmekle bu hukukî durumu kabullenmiş olmaktadır."

Harold Lamb'ın dediği gibi "Ferdinand ve İspanya Kralı olmaktan çıkarak Süleyman'ın gittikçe büyümekte olan ailesi arasında birader sıfatıyla katılmayı dostça isteyen Charles ile bir oğul sıfatını dileyen Ferdinand diye anıldılar.

Bu resmi olmayan, fazlasiyle samimî unvanı gran Kal'ası anahtarlarının teslimi esnasında Viyana elçisi hiç de hafif sayılmayacak bir küçülme ile açıkça istemeye mecbur olmuş ve kendisine verilen talimatı aynen tekrarlamıştı: Oğlun Kral Ferdinand senin malik olduğun şeyleri kendi malı gibi ve kendisinin malik olduğun şeyleri senin malın gibi sayar. Çünkü senin oğlundur. Macaristan'ı kendine alıkoymuş olduğunu bilmiyordu. Zira bilmiş olsa bu memleketi muhafaza etmek için hiç bir vakit savaşmazdı."²⁷⁹

Başka bir yabancı tarihçi Fernand Grenard, Türk cihan devletinin Avrupa'ya bakış açısını şöyle tespit ediyor:

"...Osmanlı Hükümeti için Hristiyan hükümdarlar padişahın kölesi, Charles Quint "İspanya köpeğidir". Hükümet elçi kabul eder fakat göndermez. Ecnebi saraylarla yapacağı çok istisnai muharebeler için de basit bir haberci gönderir; ama yine de memleketlerin vaziyetleri hükümetlerin niyetleri hakkında iyi bir bilgi sahibi olmakta geri kalmaz. Bu istihfaflı azamet barbarlık değildir daha da ciddidir. Ve Avrupa fikirlerine taban tabana zıt bir anlayışın işaretidir.

Osmanlı hâkimiyetinin hudut tanımayan bir karakteri vardır. Onunla devamlı bir sulh değil ancak mütarekeler yapılabilir."²⁸⁰

İşte kendini dev aynasında gören Avrupa hâkimi hatta Batı Roma İmparatoru sayan Charles Quint ve kardeşi Ferdinand böylece baş eğip aman dilemeleri üzerine, yukarıdaki muahede

²⁷⁹ Harold Lamb; Muhteşem Süleyman; s. 190.

²⁸⁰ Fernand Grenard; Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü; s. 144.

lütfe tarafından bahşedilmiş, beş yıl geçerli olmak üzere ahit-name yapılmıştır. Bu boşluğu değerlendiren Muhteşem Süleyman ikinci İran seferine çıktı. 29 Mart 1548 de İstanbul'dan ayrılan Türk hakanı Doğu Anadolu'yu temizleyerek 20 Temmuz'da İran sınırını geçti. 21 Temmuz'da Azerbaycan'ın Hoy şehrine girdi. Tebriz'de boşaltarak Kazvin'e çekildi. Kanunî'nin Avrupa seferlerinden yararlanarak Doğu Anadolu'da çapulculuk yapan, köy-kasaba yakıp masum halkı kılıncıtan geçiren Şah Tahmasb Ferdinand ve Charles Quint gibi cihan padişahının önünden kaçıyor, Türk ordusunun karşısına çıkmaya cesaret edemiyordu. İleri harekâtına devam eden Türk Hakan'ı 27 Temmuz'da Tebriz'e girdi. Osmanlı Türk padişahı Tebriz'de 5 gün kalmış 1 Ağustosta şehirden ayrılp Van üzerine hareket ederek 25 Ağustos'ta Van kal'asının tesliminden sonra Halep'e hareket etmiş ve kışı Halep'de geçiren padişah 9 Nisan 1554 yılı Halep'den ayrılarak XII. seferi hümayununa, (Nahcivan) Seferine çıktı, İran ordusunu ezmek amacını taşıyan bu sefer de gayesine vasil olamadı. Çünkü İran şahı, babası Şah İsmail'in yaptığı hataya düşmüyor, Türk Hakan'ının önünde devamlı kaçıyordu. Kars civarına gelen Kanunî, şah'a ağır bir mektup yazarak er meydanına davet ederek tahrik etmek istemişse de Şah tuzağa düşmemiştir.

18 Temmuz'da Revan'a (Erivan) giren Türk ordusu 28 Temmuz'da Nahcivan'a dahil olmuş ama yine de Şah ve İran ordusu yoktu. Türk ordusu ilerledikçe İran ordusu devamlı çekiliyor, kesin bir savaşa yanaşmıyordu. İran topraklarında kovalamaca oynamaya devam etmenin yarar getirmeyeceğini gören Kanunî Doğu Beyazıt, Erzurum, Sivas, Tokat yoluyla Amasya'ya geldi. Padişah o kışı Amasya'da geçirdi. Cihan padişahının Anadolu'da kışlaması Şah Tahmasb'ı ürkütmüş, Nahcivan seferinden büyük zararlar gören İran'ın yeni bir seferle istilâdan kurtulmayacağını idraki ile 10 Mayıs 1555 de geniş selâhiyetler taşıyan İran, murahhaslarını Amasya'ya gönderdi.

Müzakereler uzun sürmemiş 29 Mayıs'ta Türk-Osmanlı-İran Sulh Antlaşması, tarihe "Amasya Muahedesi" adıyla geçer. Barış mutabakatına göre;

İran, Doğu Anadolu'daki vilâyetlerden tamamen vazgeçiyor, Irak üzerinde hiç bir hak iddia etmiyor, Gürcistan Hristiyan putperestliklerini Türkiye ile taksimi kabullendiği gibi merkezi Ahıska olan Samışa Prenslığı, Acaristan bugünkü Batum Ahıska Bölgesi, Gürcistan'ın Doğu yarısı ile İran'ın batı yarısı ve en büyük ikinci şehri Kütayış, Türkiye'ye bırakılıyordu. Böylece İran da cihan Hakanı Muhteşem Süleyman'a baş eğerek kalan mülkünü teminata alıyordu.

Tarihin en hareketli kısmı geçiren Amasya, Büyük Hakan'ın kaldığı 7 aylık süre içinde yoğun diplomatik faaliyetlere sahne olmuş, İran'la müzakereler yapılırken Almanya elçisi Baron Busbek, Fransa Kralı II. Henri'nin elçisi Codignac, ülkelerinin ricalarını Türk hakanı'na arz etmek için bekliyorlardı. Fransa Charles Quint'e karşı yardım rica ederken Almanya ve İspanya kralının elçisi barış için bekliyordu. Bütün gayretleri, padişah henüz Anadolu'da iken arzularını elde etmekte.

İran'la yapılan antlaşma, Hristiyan elçiler üzerinde şok tesiri yapmış doğu sınırlarını emniyet altına alan, İran'ı pes ettiren Türkiye'nin Avrupa'ya yapacağı seferlerin korkusunu o anda yaşamaya başlamışlardır.

Aylardan beri Amasya'da bulunan Almanya elçisi Baron Busberk, Türk-İran Muahedesinden dört gün sonra 2 Haziran'da altı aylık bir mütakere elde edebilmiştir.

3. iran Seferi, XII Sefer-i Hümayun 5 yıl 2 ay 23 gün sürmüş, Kanunî 31 Temmuz 1555 günü payitahta (İstanbul'a) dönebilmıştır. Türk Hakanı'nın en uzun süren sefer-i hümayunu budur.

1555 yılı Avrupa'da büyük değişiklik olmuş, büyük kaprislerle Almanya ve İspanya tacını giyen Charles Quint, Türkün 5 Karlo dediği, Haçlı âleminin ümidi 30 yıl müddetle kara ve denizde Türk Hakanı'ndan yediği tokatın tesiri ile tahtını II. Filip'e bırakmıştır. Bu çekilme ile Almanya ve Avusturya birleşiyor, Ferdinand'a bırakılıyor, Filip İspanya Kralı oluyordu.

Tahttan çekilen Charles Quint kapanmış, el etek çekmiş, rahip hayatı yaşarken yerini alanlar hâlâ uslanmamışa benziyordu.

Almanya ve Avusturya tacını birleştiren I. Ferdinand, kara Avrupa'sında hemegonya kurma hayalini sürdürürken, İspanya tahtına oturan II. Filip, denizlere göz dikmişti. Büyük bir Haçlı ordusu ile deniz ittifakının başına geçen Filip 200 gemilik muazzam bir donanma kurmuştur. İspanya kralının kumanda ettiği Haçlı donanması Papalık, Malta şövalyeleri, Ceneviz Cumhuriyeti, Toksana Büyük Dukalığı, İtalya gemileriyle bizzat katılıyor, Almanya ve Fransa asker veriyorlardı. Türkleri Afrika'dan atmak, deniz hâkimiyetini kurmak amacıyla harekete geçen Haçlı donanması Türk milletinin yüce tarihine Preveze deniz zaferine eş olacak değerde ikinci bir zafer yazdırmadan öte gidememiş, 14 Mayıs 1560 ta Cebre deniz zaferi vukua gelmiştir. Düşman amirallerinin bir kısmı esir edilmiş, 70 gemi denizin dibini boylamış, 10 gemi sağlam olarak ele geçirilmiştir. Mağlubiyet haberi Avrupa'da panik yaratmış, kiliseler matem çanları çalarken meşhur Andrea Doria'nın bu mağlubiyet üzerine çok az yaşadığı kahrından öldüğü rivayet edilir.

Bu arada 1564 yılında Ferdinand ölmüş yerine oğlu Maksimilyen geçmişti. Türkiye, yeni krala babası tarafından ödemekte olan 30 bin duka altın yıllık vergiyle yine her yıl ödemekle mükellef olduğu 15 bin altının iki yıllık tutarı olan emlâğın, cem'an 90.000 altının derhâl hazineye teslimini talep etmiş, Türk gücünün nelere muktedir olduğunu çok iyibilen yeni kralca 1565 yılının ilk aylarında 4 şubat günü paraları Hazine-i Hümayun'a teslim edilmesi sağlanmıştır.

Ancak Türkiye'ye tâbi Erdel Bey'inin Avusturya'ya ait Szatmar Kal'asını düşürmesi, işleri karıştırmış, Kral Maksimilyan Türk Hakanı'na müracat ederek karanın iadesini istemiş, Devlet-i Aliye bunu kabul etmiyerek yeni bir muahedeyle tesbit edilerek Türkiye'ye bırakılmasını öne sürmesi üzerine Masi-milyan Osmanlı İdaresindeki Tokay kalesini işgal etmesi cihan padişahını kızdırmış. İşte bu sebeple son seferine (Sigetvar), XIII. Sefer-i Hümayununa çıkmıştır.

Yaşlı ve hasta olmasına rağmen 1 Haziran 1566 yılında da İstanbul'dan ayrılan Kanunîyi Edirne Kapısı'nda yolcu edenlerin başında Müftü Ebu's-Suud Efendi ve İstanbul kadısı Kadızade

Ahmet Efendi de bulunuyordu. Meşhur Şair Bakî de Edirne Kapı da uğurlayıcılar arasında idi. Herkes kuşkulu idi. İçlerinden bir ses onlara sanki cihan padişahını son defa uğurladıklarını söylüyordu.

Uğurlayıcılar arasındaki baki son görevini yaparcasına şöyle diyordu:

"Duamız oldur ey Bakî ihtadan saklasın bari

Hudavend-i Cihan Sultan-ı a'dil Şah Süleyman'ı."

Hasta ve yaşlı hakan, şehir ve kasabaları at üzerinde geçiyor, hâli arazide arabaya biniyordu. 5 Ağustos'ta Sigetvar önlerine gelen Türk ordusu, yol üstünde Körös-Maros bölgesini işgal etmiştir.

Sigetvar'ın kuşatılmasını emreden Kanunî bazı rivayetlere göre vezir ve kumandanlara bir soru yöneltir; "Kızıl Elma"yı sorar. Bir kısmı "Kızıl Elma"nın Roma olduğunu, diğer bir kısmının da Viyana'yı tarif etmeleri üzerine hakan askerlere sorar:

- Asker evlâtlarım! "Kızıl Elma neresidir?"

Orduda tek ses çıkar, "Padişahımızın gönlünden geçen yerdir."

Muhteşem Süleyman, Koca Kurt, tebessümle "(Sigetvar)'ı gösterir. Gönlümden şu kal'a geçiyor."

Asker tekbir sesleriyle hücumla geçerken cihan padişahı bir daha kalkamayacağı yatağına uzanır. Son nefesinde kal'anın düşüp-düşmediğini sorar:

- "Henüz düşmedi" cevabını alınca;

"Bu kal'a benim yüreğimi yakmıştır, dilerim Allah'tan ateşlere yana" diyen Kanunî 6/7 Eylül 1566 da cuma'yı cumartesiye bağlayan gece ahirete intikal etmiştir. Sağlığında fetih müjdesi alamayan padişahın ruhu 7 Eylül günü kal'a burçlarından okunan "Ezan-ı Muhammedi" ile huzura kavuşmuştur. Ruhü şâd ola.

45 yıl 11 ay 7 gün Türk-Osmanlı tahtında oturan Kanunî, tarihçilerin ittifakı ile "Cihan Padişahıdır. Babası cihangir Yavuz'dan teslim aldığı devleti daha da genişletmiştir. 6.557.000 km2 olarak devraldığı toprakları 14.893.000 km2 ye çıkarmıştır.

Askerî dehâ bakımından Fatih ve Yavuz'dan sonra müta-lâa edildiği doğrudur. Ama onlardan güçlü, tecrübeli, mükemmel bir orduya sahipti.

Kanunî devrinin parlaklığı yalnız fütuhâtının azametine münhasır değildir. Türk-İslâm medeniyeti de en yüksek seviyesine bu devirde çıkmıştır. Edebiyatta; Fuzulî, Bakî, ilimde; Zenbilli Ali Efendi, İbn-i Kemal Ebu's Suud, Mimaride; Koca Sinan, tarihte; Selânikli Mustafa, Celâlzade Mustafa, Nişancı Mehmet, Coğrafya'da; Pirî Reis, Denizde; Barbaros Hayred-din Paşa ve Turgut Reis asrın dev simalarıdır.

Hassas bir ruha sahip olan Kanunî de güçlü bir şairdir;

**"Âlem içre muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi."**

diyen cihan padişahı başka bir şiirinde Türkün İslama olan inancını, cihat ruhunu dile getiriyor;

**Allah Allah diyelim ru'yet-i şahı çekelim
Yürüyüp her yandan Şark'a sipahi çekelüm.
İki yerden kuşanalum yine gayret kuşağın
Bulaşıp toz ile toprağa bu râhi çekelüm.
Paymâl eyleyelüm kişverini sürh-ser'ün
Gözüne sürme deyu düd-i siyahı çekelüm.
Bize farz olmuş iken olmamız İslâm'a zahir
Nice bir oturalım bunca günahı çekelüm.**

72 yıllık ömrünü Allah ve millet yolunda harcayan Türk Hakanı, dindar ve mütedeyyin idi. Devrin büyük Türk-İslâm âlimi Ebu's-Suud Efendi'ye Sigetvar seferinde yazdığı mektup ilme ve ulemaya ne denli itibar gösterdiğin açık belgesidir.

Niş'den bizzat kendi elyazısıyla yazarak gönderdiği mektupta Büyük Türk Hakanı, Ebu's-Suud Efendi'ye ve onun şahsında ilme, ulemaya karşı duyduğu saygı ve tevazuyu şöyle dile getiriyor:

"Hâlde hâldeşim, sinde sindaşım, ahiret karındaşım Tarık-ı Hak'da yoldaşım Molla Ebu's-Suud Hazretlerine du'a-ı bi-had iblağından sonra, nedür hâlinüz ve nicedür mizac-ı lâzımül'-

imtizacınız." gibi samimî sözlerle devam eden mektubunda Ebu's-Suud Efendi'den muzaffer olması için Cenab-ı Hakk'a duada bulunmasını rica ediyor ve nihayet kısmında; "Bende-i Hûda, Süleyman-ı biriya" imzasıyla mektubuna son veriyor.²⁸¹

Ceddi Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmış olan "Sahn-ı Seman" isimli ilahiyat ve hukuk fakültelerinde başka yine İstanbul'da tıp ve riyaziye fakültelerini meydana getirmiştir.

Ölümsüz eserlerin sahibi olan Kanunî Muhteşem unvanını ebedî kılan 400 kûsûr yıldır Türkün gurur âbidesi, yabancıların hayranlık duyduğu Türk-İslâm ülkelerinin en muhteşem eseri Süleymaniye'yi devrinin belki de dünyanın yetiştirdiği en büyük mimarı "Mimar Sinaneddin (Mimar Sinan) eliyle Müslüman Türkmen ırkına hediye etmiştir.

Türkün, devlet baba inancıyla dolu olan Süleyman Han bir sohbet esnasında etrafındakilere "Velinimet-i âlem kimdir? diye sormuş. Onlarda;

- "Padişah Hazretleridir." demeleri üzerine:

- "Hayır. Velinimet-i âlem reaya yani köylüdür. Ki ziraat ve haraset emrinde huzur ve rahatı terk ile iktisap ettikleri nimetle bizleri ifam ederler."²⁸² demiştir.

İşte günümüzde başkalarına izafe edilerek söylenen "Köylü şehirlinin efendisidir" sözü, Kanunî'ye aittir.

Sigetvar seferine çıkarken oğlu II. Selim'e kendi el yazısıyla yazdığı vasiyetname şöyledir:

"...Benim candan sevgili iki gözüm nuru Selim Han'ım. Bu iki bazubendi ve bir ceheri al sandığı vakf eylemişimdir. İki cihan fahri Muhammed Mustafa'nın ruhuna. Sana vasiyet ederim bunları satıp Cidde-i Mamure'ye su getiresin. Oğulluk idüb bu vasiyeti yerine getiresiz ve cümle oda oğlanları şahiddir. Sen benim yazımı bilirsin, ub esvab Fahr-i âlemin'dir, benim değildir. Göreyim nice yerine korsuz; dünya kimseye paydar değildir, ümmidir ki bahasıyla satasız. Hak Teâlâ bu seferi mübarek edib

²⁸¹ Nihat Sami Banarlı Resimlerle Türk Edebiyat Tarihi, fasikül; 8, s. 267.

²⁸² İsmail Hakkı Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi; C. II, s. 420.

gönül hoşluğuyla gelmek müyesser ide. Ha-bib-i Ekrem hürmetine aleyhisselâm."²⁸³

Muhteşem Süleyman sanki bu seferinin son olduğunu, bundan sonraki yolculuğun ahiret âlemine uzanacağını sezmişçesine kendisinden sonra Türk-Osmanlı tahtına oturacak olan, hayatta tek vâris olarak kalan II. Selim'e vasiyetini yazıyordu. Yolda Niş'den gönderdiği mektupla Müslüman-Türkün iftiharını büyük âlim Ebu's-Suud Efendi'den Cenab-ı Hakk'a duada bulunması için rica ediyordu. Zira herşey sanki hakanın son demlerini tespit etmekteydi.

"Padişah Edirnekapı'dan çıkarken yanına yaklaşan bir pirin; "Padişahım biz senden razı idik Hak Teâlâ da senden razı ola" diye dua etmesi²⁸⁴ acaba bir tesadüf mü idi? Yoksa gönül sultanı ile cihan sultanının vedalaşması mı? Büyük şair Bakî'nin mısraları ile Kanunî bahsini kapatalım:

Gün doğdu şah'ı âlem uyanmaz mu habdan Kılmaz mı cilve hayme-i gerdun Tınabdan. Yollarda kaldı gözlerümüz gelmedi haber Hak-i Cenab-ı Südde-i devlet me'abdan.

DURAKLAMA VE DÜŞÜŞÜN SEBEPLERİ

Muhteşem Süleyman'ın ölümünde zirvede bulunan Türk Cihan İmparatorluğu bütün ihtişamına rağmen iç bünyedeki hastalığın belirgin hâle gelmesidir.

Dinde, soyda ve idealde birliğin meydana koyduğu Osmanlı-Türk Devleti, ahlâkın, faziletin, yiğitliğin abidesidir. Akçakocaların, Turgut Alplar'ın, Evren Gazilerin, Timurtaş Paşaların ve Adsız Türkmen yiğitlerinin vücuda getirdiği muhteşem Türk Devleti İstanbul'un fethiyle devşirme istilâsına uğramış, Halil Hayreddin Paşa'nın idamiyle devşirme sadrazamlar devri başlamıştır. Fatih, II. Bayezid, Yavuz ve Kanunî'nin saltanat müddetince hatta II. Murat'a kadar 1,5 asır içinde 4 Türkmen bu makamı elde edebilmiş ancak vezaret görevleri çok kısa olmuştur. Sözde Müslüman olmuş gözükken bu dönme devşirme guruh

²⁸³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi; C. II, s. 410.

²⁸⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi; C. II, s. 410.

gerçek manada Müslüman olmadığı gibi, ırkî taassuplarına bağlı kaldıkları da tarihen sabittir. Fitne, fesat, riya ve dalkavukluk gibi Türkün bilmediği ırkî hasletlerini araç yaparak devlet çarkını istilâ etmişler, çok azı müstesna Türk milletinden intikam almışlardır.

Çeşitli iftira ve tahrıklarle Halil Paşa'nın idamını gerçekleştiren dönme ittifakının ilk sadrazamı aslen Rum olan Mahmut Paşa'dır. Kısa da olsa bu devşirmeleri anlatmayı dinî ve millî borç sayıyoruz.

İstanbul'un fethini müteakip 1454 yılında Halil Hayreddin Paşa'nın azil ve idamı ile başlayan vezir-i a'zamlık makamı bir rivayete göre bir yıl gibi bir süre boş kalmış hiç bir atama yapılmamıştır. Diğer bir rivayete göre dönme İshak Paşa vekâlet etmiştir. Resmen ilk sadrazamlık makamını elde eden Mahmut Paşa'dır.

Baba tarafından Rum olduğu hakkında yerli ve yabancı bütün tarihçilerin ittifak ettiği bu dönme vezirin ana tarafında da i'tilâf vardır. Bazılarına göre ana tarafından Arnavut, bazı tarihçilere göre Hırvat'tır. Bir kısım tarihçiler onun köklü bir Rum ailesinden geldiğini yazıyorlar. Fransız tarihçisi A. de Lamartine bu devşirme vezir hakkında şöyle diyor:

"Rum baba ve Arnavut anneden dünyaya gelmiş olan Mahmut Paşa, Hristiyan olarak "Vaftiz" edilmişti. Çocukluğundan devşirme olarak alınmış, sarayda yetiştirilmiş ve eğitimle Müslüman yapılmıştı. Sözde Hz. Muhammed'in dinine sadıkmış gibi görünmesine rağmen, hayatının sonuna kadar ilk dinini ve ait olduğu ırkı unutmamış, görevi sırasında karşılaştığı kâfirlere karşı onların kanından olduğundan daima müsamahalı davranmıştır."²⁸⁵

Fatih'in en büyük oğlu Şehzade Mustafa'nın ölümüyle saray ve İstanbul matem içindeyken bu devşirme vezirin âlem yaptığı tespit edilince azledilmiş, bilâhare boynu vurulmuştur.

Mahmut Paşa'nın idamıyla başlayan sadaret makamına sırada bekleyen dönme güruhundan Gedik Ahmet Paşa getirildi.

²⁸⁵ A. de Lamartine; Türkiye Tarihi, C. III, s. 554-555.

Tebedülât Ruh'da, seciyede değil, sadece isimde olmuş, bir dönme gitmiş başka bir dönme gelmişti. Devşirme vezirlerin meşhurlarından olan Gedik Ahmet, bazılarına göre Rum hatta paleologlar soyu ile irtibatlı olduğu söylenirken Arnavut diyenler de vardır. Soydaşı olan bir İtalyan tarihçi ise Sırp olduğunu iddia etmektedir. Maalesef şimdiye kadar tarih ve ansiklopedi kitaplarında 100 Türk büyüğü arasında yer verilen bu sergerde sadrazamlık döneminde Fatih Sultan Mehmet Han'ın emirlerini dinlemeyecek kadar ileri gitmiştir.

Padişahın kendini Arnavutluk seferine memur etmesine itiraz ederek sefere çıkmaktan imtina etmesi, sadrazamlıktan azl edilmesine ve hapse atılmasına sebep olmuştur.

Anadolu seferlerine bir kahraman edasıyla çıkan bu devşirme, her seferinde çoluk-çocuk, kadını, ihtiyar demeden binlerce Türkmen kanı akıtmaktan zevk duymuştur. Otranto'yu fetheden Türk ordusunun başında bulunması bu sahte kahramanı Otranto fatihi yapmış, tıpkı günümüzde Ecevit'in Kıbrıs kahramanlığı misali. Halbuki II. Bayezid devrinde Otranto'nun elimizden çıkmasının tek müsebbibi bu dönme Herkekezade Ahmet Paşa'nın şefaatiyle hapisten çıkan Gedik Ahmet, Şehzede Bayezid'e karşı olmasına rağmen Fatih'in ölümünden sonra "Şehzadeler Kavgası"nda İstanbul'daki devşirmelerin ittifakına katılarak Bayezid tarafına ilhak olmuş, daha evvel takdir ettiği Cem'in üzerine yürümüştür. Cem galesinin atlatılmasından sonra II. Bayezid tarafından Edirne'de boğdurulmuş, böylece yaptıklarının cezasını çekmiştir.

Mahmut Paşa ile Gedik Ahmet arasında sadaret makamını işgal eden Rum Mehmet Paşa ismiyle müsemma tam bir Rum dönmesi ırkının bütün soysuzluğuna sahip olan bu rezilin Anadolu'ya yapmadığı kalmamıştır. Aşıkpaşaoğlu Tarihi'nde, bu devşirme hakkında şöyle der;

"Bu Rum veziri İstanbul'un intikamını almağa müştak idi. Kim Ehl-i İslâm içindeydi!" dedikten sonra bu Türk düşmanının Anadolu'daki cinayetlerini şöyle tasvir etmektedir:

"Rum Mehmet yürüdü. Lârende'ye vardı. Mescitlerin ve medreselerin yıktı. Şehrin avretini ve oğlanunu soydurdu, ür-

yan-ittirdü ve Lârende'den vardı Ereğli'ye çıktı. Ereğli'nün vilâyetini harab ittürdü. Ol vilayetün halkı ayıttu:

Bu Allah Resulü'nün vakfidır. İmdi sen bunu böyle harab ittün. Sen Allah'ın Resulüne ne cevap verürsün? dediler. Bunun gibi söz diyenlerü öldürttü."²⁸⁶

Bu Rum dönmesinin Türk milletine karşı kin ve intikam duygularını açıklayan bir sözünü Müftü's-Sakaleyn Kemalpaşazade şöyle naklediyor:

"Padişahun bizim vatanumuz hakkında ittüğü hasaretün intikamunu ben de Lârende ve Karaman ülkesünde icraya muvaffak olayum."²⁸⁷

Görüldüğü gibi bu soysuzlar her ne kadar Müslüman olmuş gibi gözükmüşlerse de aslında Haç'larını koltukları altında taşımışlar, fırsat buldukça Müslüman Türkten intikam almışlardır.

Solakzade Tarihi'nde Gedik Ahmet Paşa'nın Silifke seferinde işgal ettiği kalelerdeki Türk zabitlerini kale burçlarından aşağı attığı yazılır.

Ellerine geçen fırsatı Türk halkı ve Türk medeniyet âbideleri aleyhine kullanarak millî kin ve garazlarını tatmine çalışmalarını tarihi bir gerçektir. Diğer dönmeler gibi eştiği kuyuya düşen Rum Mehmet, Fatih tarafından idam edilmiştir.

Tarihçi Aşıkpaşaoğlu bu dönmenin ölümünü Türkmen halkın hislerine tercüman olurcasına dile getiriyor: "Rum Mehmet it gibi boğduruldu." diye sevinç alâmeti gösteriyor.

Fatih'in son zamanlarında Karamanî Mehmet Paşa isminde Mevlâna soyundan bir Türkmen sadrazamlık makamına gelmişse de padişahın ölümüyle dönmeler tarafından şehit edilmiş, aralarında ittifak kuran dönmeler hâlim ve selim olan Bayezid'i Cem'e tercih ederek Bayezid'in tahta geçmesini sağlamışlardır.

Böylece devşirme tahakkümü devam etmiş, Gedik Ahmed'in kayınpederi olan Rum veya İliyalı dönme İshak Paşa padişahın arzusu hilâfına saderet koltuğuna oturmuştur.

²⁸⁶ Aşıkpaşaoğlu Tarihi; s. 195.

²⁸⁷ İsmail Hami Danişmend; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi; c. I, s. 319.

Babası büyük Başbuğ Fatih'in ölümünden haberdar edilen Şehzade Bayezid maiyet erkânı ile Üsküdar'a gelmiş ve Üsküdar'dan İstanbul'a geçerken kaygının etrafını alan yeniçerilerin tazyiki ile katil, devşirme İshak Paşa'nın sadareti zorla kabul ettirilmiştir. Halbuki Bayezid, sancağından bile getirdiği Hamzabeyoğlu Mustafa Paşayı sadarete getirmeyi düşünüyordu. Büyük Türk veziri Karamanî Mehmet Paşa'yı şehit eden, soydaşları İshak'ın sadaretini sağlayan dönmeler ittifakı bununla da yetinmemiş padişahı tehdit ederek Hamzabeyoğlu Kara Mustafa Paşa'nın Amasya'ya sürgününü sağlamışlar, bilâhare hapsedilmesini düzenleyen devşirmeler Fatih devrinden beri yılmadan dönme her partisine kafa tutan bu kıymetli Türk vezirin katlinde muvaffak olmuşlardır.

İshak Paşa'yla Gedik Ahmet, kayınpederli-damatlı devşirme çetesi ve çömezlerinin iki Türk vezirini şehit etmeleri ulema sınıfı ve Türk halkı tarafından nefretle karşılanmış, isimleri lanetle anılmıştır.

Nihayet "Mazlumun ahi yerde kalmaz", "Zalimin zulmü varsa mazlumun ahi var" atasözü yerini bulmuş, dönme Gedik'in Edirne'de idamı kayınbabası İshak'ın payitahttan sürgünü, ulema sınıfıyla şehrin Türk sakinlerinin gönlünü almış, Bayezid'in bu müsbet hareketi adetâ alkışlanmıştır.

Gerçi Sadrazamlık makamına yine bir devşirme olan Davut Paşa tayin edilmişse de dönmelerin diktatörlüğü yıkılmıştır. Sair soydaşları gibi riya, menfaat, çıkar peşinde koşan bu dönme vezirin öldüğünde nakdî servetinden 500.000 akçe haraç verdiği bahsedilmektedir.

Bu dönme vezirin azliyle boşalan sadaret makamına eski Hersek Dukası Stefon Kossaric'in oğlu olan Hersekzade ismiyle maruf başka bir devşirme Hersek Ahmet Paşa getirildi. Bir yıl sonra azledilen bu dönme bilâhare Bayezid ve Yavuz zamanında bir kaç defa o makama gelmiştir.

1497-1498 de I. Sadareten azliyle Çandarlı Soyundan merhum Halil Paşa'nın oğlu olan Türk soylu Çandarlı İbrahim Paşa bu makama gelmişse de, 2 yıl sonra vefatiyle kapılar yine dönmelere açılmış, zira kurdukları cunta ile Türkmenlerin dev-

let kademelerinde yükselmesini önlemişler, her fırsatta saray etrafındaki devşirme çemberini genişleterek sistemli çalışmaları ile, kendi soydaşlarına ikbâl kapılarını açmaya muvaffak olmuşlardır. Daima biri gitmiş diğeri gelmiştir.

İbrahim Paşa'dan sonra yine devşirmeler sıraya dizilmiş, Nesih Paşa, Hadım Ali Paşa, II. defa Hersekzade Ahmet Paşa, yine Hadım Ali'nin ikinci sadareti ve Hersekzade'nin üçüncü sadareti, azli ile tellâklıktan yetişme Rum dönmesi Koca Mustafa'nın sadareti ile II. Bayezid devri kapanmış, Yavuz devri başlamıştır.

Fatih'in ölümünden sonra Cem'e karşı Bayezid'i destekleyen devşirme partisi, daha Sultan Bayezid'in sağlığında Şehzade Selim'e karşı harc-ı âlem gördükleri Şehzade Ahmet'i tutmuşlar, Selim'i babasına kötülerken Şehzade Ahmed'in veliiaht yapılması için, ihtiyar Bayezid'e baskı dahi yapmışlardır. Ancak Yavuz'un şecaat ve ataklığı devşirmelerin oyununu bozmuş, bilgenin gücü, yüreğinin sağlamlığı sayesinde hakkı olan Türkiye tahtına oturabilmiştir.

Sadrazamların kâbusu olan Yavuz Han, amcası Cem'in zehirlenmesinde parmağı olan Rum dönmesi Koca Mustafa Paşa sergerdesinin hesabını görmüş, bu devşirme grubunun Türk kıyımı sebebiyle vezaret rütbesinde Türkmen soyundan kimse'nin yetişmemesi, yine bir dönmenin bu makama getirilmesini zaruret kılmış, tıpkı günümüzde birçok müesseselerde olduğu gibi plân dairesinde sistemli şekilde solcunun yerine solcu, masonun yerine mason geldiği gibi. Dördüncü defa Hersekzade Ahmet Paşa sadarete getirilmiş, kısa zaman sonra azledilen bu dönmenin yerine yine bir başka dönme, Dukagin oğlu Ahmet Paşa tayin edilmiştir. Yeniçeri isyanına katıldığı, devlet sırrını düşmana satması gibi ihanet suçuyla kellesi koparılan devşirmenin yerine, beşinci defa Hersekzade Ahmet Paşa atanmış, 7 ay gibi kısa bir süre içinde azledilmiş, yerine milliyeti belli olmayan devşirme Hadım Sinan Paşa getirilmiştir.

Dönmeler içinde en müsbeti olan Sinan Paşa, şecaati ile meşhurdur. Ridaniye Meydan Muharebesi'nde şehit düşen bu vezir için, Yavuz'un gözyaşı döktüğünden bahsedilir. Sinan Pa-

şa'nın Ridaniye'de şehit düşmesiyle boşalan makama, dönme Yunus Paşa'yı getiren Yavuz, Mısır dönüşü yolda konuşurken, Mısır'ın fethini tenkit eden bu devşirmenin hemen oracıkta hesabını görmüş maiyetindeki dönmelere Mühr-ü Hümayun'u vermeyerek, İstanbul'a muhafız olarak bıraktığı öz-be-öz Türk çocuğu olan Pirî Mehmet Paşa'yı, Mührü Hümayun'u teslim alması için Şam'a çağırmıştır.

İran'a karşı yapılan Çaldıran Savaşı'na defterdar olarak katılan Piri Mehmet Paşa, Yavuz'un başkanlığında toplanan harp meclisinde bütün vezirlerin orduya 24 saat istirahat verilmesi görüşüne şiddetle karşı çıkarak, sabahın erken saatinde düşman üstüne atılması gerektiğini, çünkü ordunun içinde kızılbaşların bulunduğunu, 24 saatlik verilen bir dinlenmede aralarında irtibat kurulabileceğini, böyle bir durumda Türk ordusunun müşkül bir duruma düşmesinin muhtemel olduğunu, cesaretle savunması Yavuz'u memnun etmiş, aynı görüşte olan Padişah Pirî Mehmet Paşa'ya iltifat ederek, "Gerçek tedbir senindir ama ne yazık ki vezir değilsin" diyerek, bir sürü vezir içinde yiğit Türkmenin vezir olmamasına hayıflanmış ve yukarıda görüldüğü gibi zuhur eden ilk fırsatta Mühr-ü Hümayun'u bu asil Türkmene teslim etmiştir.

Yavuz'a canla-başla hizmet eden bu büyük devlet adamı Yavuz'un son, Kanunî'nin ilk sadrazamı olarak 5 sene 5 ay 4 gün sadrazamlık makamında bulunmuş, 25 Kanunîsani 1523 te emekliye sevk edilmiştir.

Tarihçiler bu konuda Kanunî Sultan Süleyman Han'ın, baba yadigârı olan yaşlı ve onurlu vezir karşısında hürmet duyduğundan dolayı, serbest hareket etmediğinden takaüde sevkettiğinde birleşiyorlar. Bu alim ve soylu vezirin iş başından uzaklaşması, yine dönmelere ikbâl kapılarını açmış, hizmetkârlıktan yetişme Pıragalı İtalyan veya Rum asıllı olan, Devşirme İbrahim vezaret makamına getirilmiş. Her türlü mürailiği ikbali için mubah sayan devşirme, Kanunî'nin ayağını yıkadığı suyu içecek derecede dalkavukluk yapmış, böylelikle yükseldikçe yükselmiştir.

Kanunî'nin bir sefer dönüşü Pirî Mehmet Paşa'ya büyük iltifat göstermesi, dönmeyi kuşkulandırmış, kendisinin azledilerek yerine tekrar Pirinin getirilmesi ihtimali düşüncesiyle, kendi hâlinde Hakk'a kulluk etmekle meşgul olan, muhterem ve asil Türkmeni zehirletmek suretiyle şehit etmiştir. Bilâhare seraserlik unvanına da sahip olan soysuz, kendi kendine "Seras-ker-i Sultan" lâkabı takmış, öylece tellâllar çağırtmış, meşhur irakeyn seferinde vukua gelen bu olaya, Piri Mehmet Paşa gibi Türkmen olan Defterdar İskender Çelebi şiddetle karşı çıkarak, tellâlları yakalayıp "Sultan" unvanıyla çağırılmalarını ihtar etmesi üzerine, alçak dönmenin hışmına uğrayarak hayatını kaybetmiştir.

Devşirme Makbul İbrahim Paşa İskender çelebi Bağdat'a varıldığı gün yani 13 Mart 1535 Cumartesi günü At Pazarında asılarak şehit edilmiş, bütün serveti hazineye aktarılmıştı. Aynı gece padişahın rüyasına giren mübarek ve masum şehit, Hünkara hücum ederek, günahsız yere katlolunduğunu söylemiş, telaşla yataktan fırlayan padişah, ellerini açarak ilâhi İbrahim sen bana bu günahsızı nasıl katlettirdinse, dilerim sen de yılına varmadan katle müstehak olursun şeklinde beddua etmiştir. İskender Çelebi'nin haksız idamı genel bir üzüntü yaratmış, bulunuyordu. Kanunî meselenin üzerine bizzat eğilmiş, İskender Çelebinin masum olduğu kanaatine varmış, muhteris sadrazamın ihtiraslarına karşı koyan kahraman defterdarın ölümüne kendisini alet eden devşirme vezire karşı içinde büyük bir nefret doğmuştu. Her şeye rağmen sadrazamın ihtirasları hudut tanııyordu. Divana çıkarken yanında çalgıcı ve şarkıcı taşıyor. Hiçbir sebep yokken insan idam ediyor, dinî konulara lâkayıt davranıyordu. Bu davranışları halk arasında nefret uyandırıyor, devlet ricalini birer birer aleyhine çeviriyordu. İbrahim öylesine gurur içindeydi ki, gittikçe yaklaşan tehlikenin farkında bile değildi. Devlet hazinesini keyfince harcayarak taraftar toplamaıya çalışmaktaydı. Yalnız son seferinde seksen bin altın dağıtmıştı. Duruma muttali olan padişah, bunca paranın bir grup rezile dağıtılmasının, vezirin ne denli kötü niyet taşıdığını tahminde güçlük çekmiyordu. "Batı kaynakları ise Kanunî'yi Fransa'ya Almanya'ya karşı himayeden vazgeçirmek istediği hatta alınması

mümkün duruma gelmişken Viyana kuşatmasını kaldırarak Almanya İmparatorluğu başkentinin Türklerin eline geçmesine engel olduğu bunu anlatan gizli belgelerin ise Fransız elçisi tarafından sadrazamın baş düşmanı Hürrem Sultana yollandığı ve onun bunları hünkara verdiği kayıtlıdır.

Yine bu kaynaklara göre Akdeniz'de bir Venedik Gemisini zapteden Osmanlı Devleti Kaptan'ı Derya'sı Barbaros Hayreddin Paşa İbrahim Paşa'nın Venedik Doçuna (yani devlet başkanına) gönderdiği bir mektubu ele geçirmişti. Bu mektupta Hristiyanlık lehinde ve İslâmiyet aleyhinde bazı hezeyanlar bulunduğunu gören hünkâr sadrazamdan büsbütün nefret ederek idamına karar vermiştir.

Pargalı Balıkçı'nın oğlu böylece can verip gitti ama çok kıymetli canlara da kıydı. İskender Çelebi'den Gayri firganı Ramazan Çelebi'nde canına kıymıştı. Fırgani devrinin meşhur hekimlerindendi. Kanunî'nin dikkatini çekmiş ve saraya davet etmiştir.

Maktul İbrahim'in Budapeşte'den getirip at meydanının karşısına diktiği üç heykeli şu Farsça beytiyle tenkit ettiği için hayatından olmuştur.

Dü İbrahim Amed Bedeyri Cihan

Zeki püt-şiken şüd, yeki püt-nişan...

bu beytin çok zarif, aynı zamanda tarihî gerçeklere uygun manası vardı. Malumdur, ki İslâmı inançlara göre putları ilk kıran Hazret-i İbrahim'di şöyle diyordu Figani, "Dünya kilisesine iki İbrahim geldi, biri putları kırdı, öteki putları dikti." İşte bundan dolayı Fırgani Ramazan Çelebiye kin bağlayan Frenk İbrahim Padişahın dördüncü seferi hümayuna çıkmasını fırsat bilerek bu değerli ilim adamını yakalattı. Tahtakale'de önce teşhir ettirdi. Sonra astı.

Pirî Mehmet Paşa gibi mübarek, Yavuz Sultan Selim Han'ın bergüzarı büyük devlet adamını da belki yeniden makamını alır korkusuyla, alçakça bir suikastle şehid etmişti. Köşesinde ibadet ve Taatle meşgul bu Türkmen vezir, ırkı hasletin icabı şairdi de. Bir mısrasında bakın ne güzel söylüyor:

**Zahid-i hasret-i mey Öyle zaif eyledi kim,
 Elde Tesbih-ü asâsı Salavat ile yürür,
 Remziya, kaddine benzer nice serv ola ki ol;
 Salunur Őiveler ile melek-sima yürür...**

Daha 4 gün evvelki uşaklığını unutan, ne oldum delisi kesilen, ne olacağıının hesabını yapamayacak kadar cahil olan dönme, nihayet bir hiç olarak daha evvelki soydaşları gibi köpek kadar değer biçilmeden hak ettiği cezayı bulmuş, yağlı kemend boğazına takılmıştır. Devşirmeyi bu akibete götüren sebeplerden biri de bidayette çok sofu Müslüman gözüküğü hâlde yükseldikçe dine ve Kur'an'a karşı saygısız davrandığı, hatta kendisine Kur'an hükmü budur diyenleri tehdit ederek Kur'ana karşı geldiği, böylece bütün devşirme soylular gibi gerçek müslüman olmadığını ortaya koyması, dönmenin kaderini tayin etmiş, böylece üç Türkmenin de âhı yerde kalmamış intikamları alınmıştır. Ne yazık ki sırada Türk vezirlerin olmaması sebebi ile imparatorluğun ihtişam devri dönmeler elinde kalmış, sırayla Ayyaş Mehmet Paşa, Lütü Paşa, Hadım Süleyman Paşa, Kehle-i İkbâl Rüstem Paşa, Kara Ahmet Paşa, Semiz Ali Paşa ve nihayet devşirme cuntasının sahte kahramanı Sokullu Mehmet Paşa azamet devrini sürdürmüş, Türkün dillere destan ahlâkını dejenere ederek devlet nizamını bozmuşlardır. Rüşvet, irtikâb, riya ve dalkavukluk gibi, Türk milletinin bilmediği ahlâksızlıklar, bunlar vasıtası ile cemiyete aşılınmış, Türkler saraya çevresinden ve devlet kademelerinden uzaklaştırılmış, zamanın yüksek tahsil yapan Enderun (Saray) Okulu devşirme çocuklarla doldurularak dönme iktidarının devamı sağlanmıştır.

Bu kişilerin taklitçisi ve tatbikçisi ruhsuz ve Őuursuz tarihçilerin 100 büyük Türk arasına kattıkları, Türk soyu ile yakından ve uzaktan ilgisi bulunmayan sahte kahraman devşirmelerin başı Boşnak, Sokullu Mehmet Paşa'dır. Bu devşirme vezir, daha Kanunî sağken ilk cinayetini irtikâb etmiş, serhat kahramanlarından Budin Beylerbeyi Arslan Paşa'yı idam ettirmiştir. Kanunî'nin hâlası oğlu olan Arslan paşa, Sokullu'nun bazı hareketlerini padişaha yazdığı bir mektupla Şikâyette bulunmuş, padişah da bu mektubu Sokullu'ya okumuştü. İşte o andan beri Arslan

Paşa'ya karşı kinle dolan dönme bu delişmen kahramanın emirsiz yaptığı bir hareketten başarısızlığa uğramasını fırsat bilerek, ordugâha padişahla konuşmak için gelen serhat beyini, hâlasının oğlu hakanla konuşma fırsatı vermeden idam ettirmiştir.

Sigetvar kuşatmasında, cihan padişahının ölümü ordudan gizlenmiş, II. Selim'e ulaklar vasıtası ile haber iletilmiş, haberi alan Selim yola koyulmuş, üç gün İstanbul'da kaldıktan sonra Belgrad'a hareket etmiştir. Hünkârın ölümünden kısa bir zaman bir kaç saat sonra Sigetvar'ı düşüren Orduyu Hümayun da Belgrad'a müteveccihen yola koyulmuş, Şehzadenin geldiğini haber alan Sokullu Belgrad yakınlarında padişahın ölümünü açıklamıştır. Sigetvar'dan getirilen Kanunî'nin otağı Balgrad civarında Hünkâr Tepesi'ne kurulmuş, II. Selim otağa yerleşmiştir. İşte bu arada padişaha ar'za yazan Sokullu, askere cülûs bahşîşi verilmesini, padişahın bu konuda teminat vermesini istiyor, âdeta II. Selim'i tehdit ediyordu. Devşirmelerin lideri, padişahın İstanbul'da verdiği cülûs bahşîşini hiçe sayarak II. defa para koparmaya çalışıyor, devşirme yeniçeriyi kışkırtarak Belgrad'da ilk yeniçeri patirtısının çıkmasını âdeta organize ediyordu.

Çarşı-pazar dağılan yeniçeri, Selim'in maiyetinde getirdiği Anadolu askerine tecavüz etmeye başlamış, Selim Han ile gelen Urum askeri içimizde durmasın yoksa kılıncıtan geçiririz tehdidi ile sokaklarda dolaşmaları üzerine kan dökülmesini istemeyen padişah, Lala Hüseyin Paşa'yı devşirmelerin Urum askeri dediği Anadolu'nun yağız delikanlılarını, Türkmen yiğitlerini İstanbul'a götürmeye memur etmiştir. Hegemonyasını kurabilmesi için hazırladığı plânın birinci safhasını sessizce hâleden Sokullu Anadolu askerinden kurtulduktan sonra esas plânını tatbik ederek padişaha cülûs bahşîşini de kabul ettirerek padişahı âciz bırakmış ve böylece devşirme Sokullu Belgrad'dan hareket eden ordu Halkalıya geldiğinde siyasetinde muvaffak olmuştur. İkinci yeniçeri patirtısı çıkmış, bu isyan hareketini daha önceden haber alan Sokullu tedbir almadığı gibi seyirci kalmıştır. Belgrad'da 23 altın, 2000 akçe cülûs bahşîşi alan yeniçeriler; "Hakkımız 3.000 akçedir" diye biner akçe fazla istemişler, ayrıca biner akçe de sefer in'amı koparmışlardır. Hazinenin İstanbul'da olması

sebebiyle paraları alamadıklarını ileri süren devşirmeler İstanbul'a girince sokak rezaletine başlamış, bu arada perde önüne geçen Sokullu: "Şevketlü Hünkârım, bunlar mübarek lisan-ı şerifinizden ver-gülerin işitmeyince müteselli olmazlar. İnyet eyleyin fitne defolsun, buyurun" demiş.

Sultan Selim'in vezir-i a'zam'a verdiği şu cevap, o yetmiş iki buçuk millet döküntülerinin iyi Türkçe bilmediklerini gösterdiği için çok şayan-ı dikkattir: "İçlerinde Türkçe bilir var ise gelsün söyliyelim!"

Tarihçi Selâniki'ye göre bu vaziyet üzerine padişahın karşısına çıkabilecek kimse zuhur etmediği için nihayet Sultan Selim hepsine birden : "Cümle bahşiş terakkileri verilsün makbulümdür" demekten başka çıkar yol bulamamıştır.

SOKULLU VE SONRAKİLER

II. Selim'in saltanatı boyunca imparatorluğu tam bir diktatör olarak yönetmiş III. Murat tahta çıkınca eniştesini makamında bırakmaya mecbur kalmıştır. Ancak bu devirde artık Sokullu'nun muhalifleri büyük güç kazanmışlardı. Bu muhalefet III. Murad tarafından alttan alta iyice desteklendi. Padişahın hocası olan müstakbel Şeyhülislâm Hoca Sadetin Efendi Padişah musahibi İsfendiyaroğlu Vezir Şemsi Paşa gibi devlet adamları III. Murat'ı Sokullu'ya karşı harekete geçirmeye çalışıyorlardı, bir defasında Şemsi Paşa hükümdarı şu sözlerle uyarmıştı. Veziri azama inanmayınız, size arzylediği ahvali doğru söylemez halkın işleriyle bizzat meşgul olunuz her işi vezire bırakmanız doğru değildir.

Ancak Sokullu'nun da etrafı vardı. Yaşlı muhteris vezir büyük bir servet sahibiydi. Yıllık geliri bu günkü parayla 135 milyona kadar yükselmişti. Ölümünde bıraktığı serveti bugünkü rayiçle 2 trilyon TL. olarak hesaplanmıştı.

Sokullu'nun lütfuna mazhar olan bazı tarihçiler bu veziri göklere çıkarmışlardır. Fakat Ali gibi çok büyük ve Sokullu'yu şahsen tanıyan bir tarihçi de onu yerin dibine batırmış ve şiddetle tenkit etmiştir.

Hatta Sokullu'nun küçük yiğeni tarihçi Peçevi İbrahim Efendi bile, eserinde Sokullu'yu yer yer kınamıştır. Peçevi eserini Sokullu'nun ölümünden epey sonra yazdığı için, tarafsız tarihçi sıfatıyla bu tenkitleri yapabilmıştır.

Tarihini Sokullu hayatta iken kaleme alsaydı, böyle davranacağı şüpheliydi. Eserinin bir bölümünde kendisinin de mensup olduğu Sokullu zadelere şöyle bahseder:

"Kendi akraba ve yakınlarını ileri çektiğinden gayri, Sokullu ailesinden iki sahip devlet vezir-i azam olmuş, beş devletlü dahi vezaret rütbesine yükselmiştir ve on kimse vardır ki; beylerbeylik unvanını bulmuştur, ümera ve sair ayan mazbutumuz değildir. Modern tarihçiler de umumî olarak Sokullu'yu göklere çıkarmayı âdet edinmişler bu konudaki; klişe fikirleri birbirlerinden almışlar. Fakat olayların akışı içinde Sokullu'nun durumunu incelemeye ve çözümlenmeye lüzum görmemişlerdir. Çok garip bir davranışla devlerin cihan devletinin eşsiz kudretinden doğan bütün, başarılar Sokullu'ya mal edilmiş, bazı başarısızlıklara devrin hükümdarlarına bilhassa II. Se-lim'e yüklenmiştir. Halbuki Sokullu'nun iktidar yıllarındaki başarılarının çoğu II. Selim'e ve III. Murad'ın sadrazama karşı tutumlarıyla gerçekleşebilmiştir.

Kıbrıs'ın fethi insiyatifi ve şerefi doğrudan doğruya II. Se-lim'e aittir, Sokullu Kıbrıs'ın fethine şiddetle muhalifti. Çünkü bizzat sefere çıkmadığı için Kıbrıs fatihliğini kazanacak paşanın karşısına rakip olarak dikilmesinden çekiniyordu, İnebahtı bozgununun birinci derecede sorumlusu donanmaya ne pahasına olursa olsun taarruz fermanı gönderen Sokullu'dur.

Kaptan-ı Derya harp meclisinde taarruza geçmezse Sadrazamın başını kestireceğini açıkça söylemiştir. Astırhan'ın fethi ve Don-Volga kanalı gibi devletin geleceğiyle ilgili son derece önemli bir teşebbüsü Sokullu maliyecilikten yetişmiş üçüncü sınıf bir devlet adamına vermiştir, bütün bunlar Sokullu'nun iddia edildiği gibi büyük bir diplomat ve deha sahibi bir devlet adamı olduğunu gösterecek deliller değildir.

Sokullu Kanunî devrinde yetişmiş vezirler arasında orta çapta bir kumandan ve devlet adamı olarak kabul edilebilir, zeki

olduğu kadar kurnaz, haris ve icabında zalim olmasını bilmesi yeniçeri ocağına dayanarak bir takım devlet adamlarıyla beraber muhaliflerine ve hatta iki hükümdara karşı cephe alması sayesinde 14 yıl 3 ay 15 gün gibi uzun bir müddet iktidarda kalmıştır. Esasen mesele çıkartmaktan hoşlanmayan enerjik bir şahsiyet olmayan II. Selim daha tahta oturduğu günlerde yeniçeri patırdısıyla gözü korkutulduğu için Sokul-lu'yu azletmeyi düşünmemiştir. Halefi olan oğlu genç ve nis-beten enerjik olduğu için bunu düşünmüş, fakat Sokullu taraftarlarının kudretinden ürkmüştür. Onun için eniştmesini açıkça azletmek yerine bir suikast düzenlemeyi daha uygun görmüştür.

Sokullu 2 Ekim 1579 günü divan-ı hümayun toplantısından çıkarırken deli olduğu iddia edilen bir Boşnak derviş tarafından hançerlenmiştir. Sokullu bir defa hayatını kaybedince de yeniçeri ocağı lüzumsuz bir ayaklanma yerine iş birliği yapacak yeni vezirler aramayı tercih etmiştir. Bir yeniçerinin aradığı müttetik vezir elbette yine bir devşirmeydi, çünkü III. Murat bu müsbet hareketin sonunu getirememiş Sokullu'nun organize ettiği devşirme cuntasını söküp atamamıştır.

Sokullu başta olmak üzere bütün devşirmeler hayatlarının sonuna kadar çoğunluğu Hristiyan kalan aileleriyle gerek dinî, gerekse ırkî bağlılıklarını muntazam olarak devam ettirmişlerdir.

Günümüzde hâlâ yüzleri kızarmadan büyük Sokullu, dahî devlet adamı, şöyle dindar, böyle bilmem ne gibi cilt cilt kitap yazarlar acaba şu vesikayı okuduktan sonra da utanmazlar mı.

"Franz Babinger Das Archirdes bozulaken Osman Puseha Berlin 1931 s 8 ve Not :4

Suriye ve Mısır Valilerinden Osman Paşa öl. 1686 Balkanlardaki köyüne bir cami ve kardeşleri papaz olduğu için bir de kilise yaptırmıştır. Ünlü Sokullu Mehmed Paşa Ortodoks rahibi olan kardeşi için bir kilise inşa ettirmiştir."

Burada da görüldüğu gibi en yakınları kardeşleri Hristiyan hatta hatta papazdır. Bu tarihî belgeler kim ne derse desin, bu devşirme sürüsünün kısmı azaminin Türklüğe ve Müslümanlığa pamuk ipliğiyle dahi bağlı olmadığını ortaya çıkarmaktadır. Bütün emelleri ikbal ve paradır. Bunda da muvaffak olmuşlar hatta

en başta gelen amaçları ki, o da kendi öz milletlerini korumuş himaye etmişler, bunun yanında devletin sahibi aslisi olan Türk ırkını her fırsatta ezmişlerdir.

Bu meşhur devşirmenin Don-Volga kanalı Astrahan seferindeki kabahatini ortaya koyan meşhur Katip Çelebi şöyle tenkit ediyor.

"Kıssadan hisse budur ki; küçük adamla büyük işe mübaşeret caiz değildir, maslahatın münasib ser-kârı, gerek zikro-lunan hususa bir padişah varıp zamaniyle mübaşeret etse ancak uhdesinden gelebilir ve bu makuule işler sahip himmet padişah işidir vüzera ve serdarlar kârı değildir."

Bu projenin başarısızlıkla neticelenmesinden büyük üzüntü duyan II. Sultan Selim Han, aynı zamanda damadı da olan Sokullu'yu şu sözlerle haşlamıştır. "Cümle mesarif ve zayi'at görülüp senden tazmin olunmalıdır." diyerek sadrazamın bu hayati projedeki sorumluluğunu yüzüne çarpıyordu.

Eski Türklerin kuzgun denizi, Osmanlı yazarlarında Harem-i şirman denizi dedikleri Hazar denizine dökülen Volga-İdil, İtil nehriyle Azak denizine dökülen DON-TON Nehrinin birbirine en çok yaklaştıkları noktada bir kanal açarak Karadeniz'le Hazar denizini birleştirmek gayesiyle açılan Türk tarihinin en şuurlu ve hayati seferine yazık ki na-ehil kişilerin elinde başarısızlığa uğramıştır.

Türk Osmanlı tahtında bir Fatih, Yavuz veya Kanunî yoktu. Seferler muhakkak ki, başarısızdı. Çoğunluk tarihçilerin sarhoş ayyaş diye tenkit ettikleri II. Selim padişahı, kim ne derse desin Sarı Selim yinede büyüktür. Birçok Tarihçinin göklere çıkardığı Sadrazam Sokullu'nun muhalefetine rağmen Kıbrıs'ı fethetmiş, Don-Volga seferini açmıştır. Sokullu ne yapmıştır. Kanununun Ruhunu teslim ettiği Sigetvar seferinden sonra hiç bir sefere çıkmamış çıkmayışını kınamazlar, işte insanı kara kara düşündürende bu ya. Elbette ki tam sorumlu Sokullu değildi. Kırım Hanının ihaneti de başarısızlığın bir bölümüdür, eğer bu tarihî plân gerçekleşebilseydi. Türk illeri Moskof pençesine düşmeyecek Türk cihan hâkimiyeti uzun asırlar sürecektir Moskof tehlikesi de komünizm belası da olmayacaktı.

- Ejderhan-Astrahan Hanlığının toprakları Ruslardan temizlenecek, Moskof arlığı Hazar Denizinden yukarı atılacaktı. Böylelikle Rusların Karadeniz'e inebilme ümitleri kapanacaktı.

- Kırım Hanlığını kuzeyden ve doğudan tehdit eden tehlikeler kökünden kaldırılmış olacak, Rusları asırlarca dize getirmiş olan Kırım Hanlığı'nın o meşhur süvari kuvvetleri Rusya'nın istenilen yerine daima akabilen kudret olarak kalacaktı.

- Kafkasya'nın kuzeyinde Don ve Volga nehirlerinin sulağı verimli ve asıl halkı Türk olan geniş topraklar Osmanlı ülkesine katılacaktı.

- Kuzey ve Güney Kafkasya'nın Osmanlı sınırları içine katılması fikri kendiliğinden gerçekleşecekti. Böylelikle kıt'a bütünlüğü hakikat olacaktı.

- Karayollarına bir de deniz yolu eklenerek kuzey İnan her taraftan kontrol altına alınacak ve çoğu Türkmen oymaklarından ibaret olan Afganistan zerinden Akşabd Buhara yolu açılacaktı. İnan zerine sefer açmak mecburiyeti olduğunda ordunun ikml yollarına deniz yolu da katılacaktı.

- Böylelikle, Osmanlı Devleti'nin mutlak egemenliğinde olan Karadeniz'den sonra Hazar denizinde de hâkimiyet kuruyor, Rusya'nın ilerleyişi kati olarak durdurulurken İnan'ın direnme gücü de kırılıyor, Türk yurtları bir bayrak altına toparlanıyordu.

Bu büyük idealin çapını lbilecek kapasiteden yoksun Sokullu büyük dahi devlet adamı vs. olamaz. İşte büyük masraf ve fedakrlıkla başlatılan bu seferin neticesiz kalması ile Rus arı IV. İvan Avrupa krallarına müjdeler göndermiş bütün Hristiyan lemi bayram yapmıştır.

"Aslen Yahudi asıllı olan İngiliz Tarihçisi Wels, Cihan Tarihinin Umumi Hatları adlı eserinde şöyle diyor.

"- Eğer Osmanlı Türkleri, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul fethi ve Kırım Hanlığını himayesine almasından sonra sadece ve yalnızca kendi kaynakları ve öz vatanları olan Orta-Asya'ya ya İnan-Afgan üzerinden veya Don-Volga nehirleri arasında açacakları kanalla Karadeniz'le Hazar denizini birleştirerek erişmiş

olsalardı, cihan içinde Türk hâkimiyetini kıracak başka kuvvet aramak hayaldi" Görülüyor ki bu büyük teşebbüs haçlı âlemini korku ve telâş içinde bırakmıştır.

Bu iki hayati sefere karşı cephe almış, birinci sınıf kumandan ve devlet adamlarını kışkandığından kara ve deniz kuvvetlerini sıradan kişilere teslim etmiş, meselâ Estergon Seferinde kara ordusunu 3. derecede vezir maliyeci Kasım Paşaya, deniz kuvvetlerini de bilahare İnebahtı'nda Türk donanmasını mağlup ettiren Müezzinzade Ali Paşa'ya teslim etmiş kendisi yan gelip yatmıştır.

Şüphesiz ki, II. Selim Han babası Muhteşem Süleyman'ın boşluğunu dolduramadı, ecdadı izam'ın yolunu terketti. Ordusunun başında sefere çıkmadı. Ama büyük dahi devlet adamı kahraman vs. gibi unvanlarla göklere çıkarılan Sokullu bu hayatî seferlerin hangisine katıldı. II. Selim'i kınayan hakaret eden satılık kalemler neden Sokullu'nun seferlere çıkmadığını yazmazlar?

Sokullu'dan sonra gelen devşirme güruhu Sokullu'ya rahmet okutacak kadar ileri gitmişler, Tarihte Celâli isyanları diye anılan hadiseleri hunharca tedip etmeleri, birçok masum ve hatta sabi çocuk ve kadın demeden katletmeleri, Anadolu'yu harabeye çevirmiş devletin sahibi aslisi olan Türkü kendi devletine asi yapmıştır. Bunların ayyuka çıkan zulmünden müteesir olan II. Mehmet Han'ın oğlu genç Şehzade Mahmut Anadolu'da bitip tükenmeyen isyan hareketlerini, vezirlerin tutum ve davranışlarını yakından takip eden enerjik zeki kabiliyetli bir gençti. Anadolu isyanları konusunda babasına yazdığı mektupta şöyle diyordu.

"Şevketli Babacığım! Anadolu isyanlarla harap olmaktadır. Vezirlerin paşaların tuttuğu yol, yol değildir. Eşkiya üzerine yalnız kuvvet göndermekle bu iş bastırılamaz. Uzun yıllardır Anadolu şefkatten mahrumdur. Tebaa-i şehaneniz şefkate, merhamete muhtaçtır. Vezirleriniz ise eşkiyadan fazla halka zulmetmektedir. Lütfen bana bir ordu verirseniz kısa zamanda bu isyanları bertaraf edeceğime inanıyorum."

İşte bu yaraya parmak basan gerçekleri dile getiren samimî mektup büyük ümid vadeden soylu Şehzade'nin masumane dileği hayatına malolmuş, padişah-ı tahrik eden devşirme cuntası oğlunun tahta göz diktiğini söyleyerek bu kahraman şehzade-

nin idamını sağlamışlar ve böylece menfur emellerine devam etmişlerdir. Şimdi bu kıstastan sonra duraklama ve gerileme devrinin bir kaç sivri tepesini görelim.

KOCA SİNAN PAŞA

Türk Osmanlı tarihinin başta gelen zalimlerinden biri de bu Arnavut devşirmesidir. Kindar, inatçı, cahil aynı derecede mevki ve para düşkünü olan Sinan Paşa Avrupa'yı titreten Akıncı Ocağı'nın da katilidir.

13 yıl süren Avusturya seferi Vezir'i Azam Koca Sinan Paşa'nın ısrarıyla açılmıştır. Padişah III. Mehmet'e Beç Kralı dediği Almanya ve Avusturya imparatorunu esir edip zincirler içinde İstanbul'a getireceğinden dem vurmak suretiyle, sefer aleyhinde bulunanların kâfir olacakları hakkında fetva bile neşrettirmiş ve palavralarının binde biri nisbetinde bir muvaffakiyet göstere-memiştir.

Kendisi Eflak cephesinde bulunduğu sırada, Macaristan cephesinde korkaklığı ile ün salmış, Osmanlı menbalarında "muhanneş-muhanneş İbni muhanneş-menhus İbni mehus-ceban ve cebin" gibi sıfatlarla tasvif edilen oğlu Mehmet Paşa'yı Serdar tayin etmiştir. Usturgan Meydan Savaşın'da bu korkak rezilin orduyu bırakıp kaçışını harp meydanında bulunan Tarihçi Peçevi şöyle anlatıyor.

Dördüncü gün alaylarımızı tertip idüp varduk: Serdarımız olacak yâdgâr bir arizi cür'et idüp Tearruk itmiş: megar ziyade gevirmiş, hemen at arkasında alay yüzünde istifrağ itmeğe başladı! görenler, işitenler egerçi sengi ta'n ile başladı emma çi faide? Kendüsün yitirmiş ne söylediğın bilir ve ne kabahatin fehm kı-lar! heman yürüsünler diyu müteakiben efendumuz Mehmet Paşa'ya ve Osman Paşa'ya çavuşlar göndürürdü. Egerçi, meterisin her biri hendek ile mahdut birer Tabya idüğü zahirdir ve atlu asker üzerine varmak müyesser değıldür! dediler lâkin Osman paşa:

"- Bu sefihin sözün işitmek ölmek yeg! diyüp yürüdü: Biz dahi Anadolu alayı ile takip itdük-" Peçevinin bu izahatına göre

kendi korkaklığını çok iyi bilen Sinan-Paşa-zade biraz cesaretlenmek için tearruk etmiş-yani rakı içmiş, fakat fazla kaçırdığı için atının üstünde ve bütün askerın gözü önünde kusmuş ve herkes lanet okurken o sarhoş devşirme dölü tabyalardaki düşman piyadelerine karşı süvari hücumu yapılmasını emretmiştir. Osmanlı inhitatının en büyük ve en müthiş sebebi işte bu devşirme facialarında aranmalıdır.

Hücum emri alan Türk süvarileri Tepedelen mevkiine vardıkları zaman düşmanın yaylım ateşiyle karşılaşmış, yanık beylerbeyi Osman Paşa vuruşa, vuruşa şehit düşmüş ve o kol bunun üzerine bozulup birçok insan ve hayvan telef olmuştur.

O sırada Mihâliçli Ahmet Paşa ile sofu Sinan Paşa da üst taraftaki tabyalara saldırırken Serdar-ı bi-ar müneccim başının tabiriyle-bilasebe Katip Çelebiye göre: İki asker birbirine kırışmağa karib olup top ve tüfek atılırken Serdar-i bed-kar askeri sindu sanup=ve Edirne'li Mehmet'e göre de: Avret gibi susup Budin'e doğru etbaiyle yüz döndürerek dolu dizgin kaçmaya başlamıştır."

Peçevi soysuz devşirmenin kaçışını şöyle naklediyor.

- Serdar-ı yadgar ol hinde ki kaçar, asla ardına bakmaz ve budun'a varmayınca atının dizginini çekmez olmuştur-başkumandanın alçakça kaçışı Türk ordusunun bozulmasına sebep olmuştur.

Kahramanlığını bu güne kadar yadettiğimiz Tiryaki Hasan Paşa'nın cesareti ve gayretiyle ki tarihi toplar ve kıymetli eşyalar Budin'e taşınabilmiştir. Türk milleti bu korkak Arnavud Mehmet Paşa'yı da kahraman Gazi Tiryaki Hasan Paşayı da unutmamıştır. Birini lanetle birisini de rahmetle anmayı görev bilmelidir.

Palavradan başka hiç bir marifeti olmayan bu Arnavud Koca Sinan da oğlu gibi korkaktır.

"Düşmanın yaklaştığını casuslardan haber alınca askerden evvel hatta gece karanlığında karşıya geçmiş ordunun da geçmesini emretmiştir. Fakat bu geçiş üç gün üç gece sürdüğü hâlde birçok ağılıklarla toplardan başka pek çok askerın bilhassa akıncı sınıfının geçmesine vakit kalmadan Eflak prensi Mihail'in taar-

ruzu başlamıştır. Bütün felaketler gibi bu vaziyetin de tarihî mes'uliyeti Serdar-ı bî-ar'ın boynundadır. Köprü başına tahsil memurları koyduran: Serdar akın hareketinde alınan esirlerle ganimetlerden "pencik ve bac gibi vergiler toplamaya kalkıştığı için ordu çabuk geçirilememiş-nihayet vergiden vazgeçilmişse de iş işten geçmiş ve Eflak yakasında kalanlar felakete uğradıktan başka düşman topçusu köprüyü ateşe tutup ortasından yıkmış olduğu için, üstünde bulunan asker kalabalığı Kamilen Tunaya dökülüp o feryad-u figana cihana zelzele vererek" mahvolup gitmiştir. Köprünün yıkılması üzerine öte yakada kalanlar kamilen kılıçtan geçirilmiş ve bilhassa azamet ve istila devrindeki büyük ve parlak rolleriyle meşhur:

"Akıncı taifesinin askeri karşı yakada bulunmayla hiç bir feryad hâlas olmayup ol zamanda akıncı kökü kesilüp münkariz" olmuştur: efradi umumiyetle Türk ırkından olan ve iki buçuk asırdan beri Avrupa'yı titreten akıncı ocağı koca Sinan denen devşirmenin ihaneti ve harisliği yüzünden yok olmuş, karşı yakada kalan bütün ağırlıklar düşman eline geçmiştir.

Serdar-ı bi-ar'ın yüzünden o gün binlerce insan kırılmış devlet Telafisi mümkün olmayan zarara uğramıştır.

Katip Çelebi'nin tabiriyle "bir bertebe musibet ve hasaret oluşturm ki, bir asırda naziri vaki ve bir tarihte böyle inhizam şayi olmuştur."

Osman-zade Taip de Koca Sinan'ın bu facia'daki yüz kı-zartıcı vaziyetini şu beytiyle anlatır.

Kendünün had işi tebah oldu
Balçığa düştü rü-Siyah oldu."

Köprü faciasından sonra düşman Yerköy'e girmiş kalede bulunan asker ve halkı kamilen kılıçtan geçirip kadın ve çocukları esir etmiştir.

Bu iki facia askerin tepkisine sebep olmuş yüzüne karşı bağırıp çağırarak yaptığı marifeti gör diye hakaret edilmiştir. Eflak cephesinde kendisinin Macaristan cephesinde-Muhanes İbni muhannas-menhus İbni menhus-denilen ödleğ oğlu Mehmet Paşa'nın sebep oldukları Tergevişte, Yerköy, Usturgon facia-

larının etkisi büyük olmuş, Padişah III. Mehmet'i ve bütün Türk milletini teessür ve matem içinde bırakmıştır. Bu menhus devşirmeler daha Küçükçekmeceye gelmeden azledilerek Malkara'ya sürülmüştür. Mührü hümayun Manisa (Sa-ruhan) eşrafından Türk oğlu Türk Lala Mehmet Paşa'ya verilmişse de divanda ilk tebrikleri kabul ettikten sonra hastalanmış ve vefat etmiştir.

İstanbul'un fethinden bu yana takriben 142 sene zarfında 26 devşirme Sadrazama karşılık iş başına gelen Türk soylu sadrazamlardan dördüncüsüdür. Karamani Mehmet Paşa Çandarlı İbrahim Paşa-Piri Mehmet Paşa- ve bir de bu Lala Mehmet Paşa'dır. Zekası ilmi ve adaletiyle tanınan bu mübarek adamın vakitsiz ölümü üzerine sadaret makamı üç gün boş kalmış, halk yeni Sadrazamın kim olacağı merakı içindeyken maalesef yine Sardar-ı bi-ar Koca Sinan üçüncü defa mührü hümayuna sahip olmuştur. Bu hilekâr, yalancı ve palavracı devşirmenin seciyesi Osmanlı tarihlerinde şöyle özetleniyor.

"Zatinde Hod-fürüş ve hod-bin ve Arnavud-i anüd cinsinden lecüc ve pür-kibr-ü kin" olarak tasvir ediliyor, alim ve şair düşmanı olmakla tanınan Koca Sinan Paşa, hem halkın hem münevver sınıfının nefret ve laneti içinde can vermiş-öldükten sonra hakkında yazılan şu kıt'a umumi nefretin en açık örneğidir.

Vasifi Berzahsinan Paşa'yı had-ray-i anid

Sal-i Ömrü zulm ile yetmişti doksan yaşına

Nasb-ı nefes itmişti Kesr-i ırzına her bi-kesün

Kast idedi bir fakirin ekmeğine aşına

Kalb-i sahtinde yağ idi hiç Terahhumdan eser

Bakmaz idi kimsenün gözden akan kan yaşına

Herkese (toprak başına!) dir idi Tarih didüm

N'ola öldü ise ol bed-ahd (Toprak başına)

Bütün devşirmeler gibi ahlaksızlıkla yekta olan Koca Sinan'ın ölümünde bıraktığı servet korkunçtur. Tımar, zeamet, hatta sancakları parayla satan millî bünyemize rüşveti sokan bu devşirmelerdir. Listeye geçen servet-i şöyledir: -600 bin duka altını, 7 milyon 900 bin akça, 29 yük kıymetli taş 20 çekmeçe dolusu zeberced, 155 inci tesbih, 61 ölçek inci, 20 miskal altın

tozu, 2 elmas gerdanlık, 30 parça roza elması, 7 murahhas sofrası, 32 murassa kalkan, 16 murassa bilezik, 20 altın ibrik, 1 murassa satranç takımı, 140 murassa mihver, 120 murassa Kemer, 600 samur kürk 600 vaşak kürk, 30 siyah tilki kürkü, 1075 top ipekli ve sırmalı kumaş, 900 muhtelif cins kürk, 2 murassa at kasası, inci işlemeli 30 eğer, 16 murassa eğer, 16 murassa siper, 34 altın üzengi, murassa kılıçlar, yatağanlar, 100 kantardan fazla gümüş kaplar, vs. Bu listeye konan eşyaları ve döşemeleriyle mutfak takımları, hayvanları ve emlaki dahil değildir.

Bunca servet ve samana konan bu zibidi devşirmeleri doyurmak mümkün olmamıştır.

CİGALE-ZADE SİNAN PAŞA

Coğal-oğlu Yusuf Sinan Paşa Kanunî devrinde 1560 tarihindeki Cebre deniz zaferinde kaptanı Derya Piyale Paşa tarafından babasıyla beraber esir edilip 13 yaşında ihtida ettirilmiş bir Ceneviz dönmesidir.

Devşirmeler içinde nadir rastlanan İtalyan tipinden biri olan bu dönmenin asıl adı Sciplone Cicala'dır. Osmanlı Türk kaynaklarında Frenk Kaptan olarak geçen babası Vicanti di Cicala, Charles Quint'in hizmetinde çalışan bir korsandır. Anasının adı Lucrec olan Sinan Paşa bütün devşirmeler gibi Türklüğe ihanette diğerlerinden geri kalmamıştır. Coğal-oğlu Sinan Paşa bu bakımdan tetkik edilecek bir tiptir.

"Türk dűřmanlıđıyla meşhur Papa sekizinci Clement Türkiye'yi mahvetmek için iřte bu İtalyan devşirmesini alet edip kendisini elde etmek üzere (cicala) Cođal'a ailesinden bazı kimseleri vasıta olarak kullanmıştır. Bunların en mühimleri Sinan Paőa'nın İstanbul'daki ikbal devirlerinde henüz ber hayat (hayatta olan) Annesi Lucrec ile Antonio Cicala ve (Vincenzo Cicala) isimlerindeki iki Cizvit papazıdır. Papa'nın Cođal-oğullarıyla olan gizli muharebe ve münasebetleri hakkında (Rinleri) isminde bir müellifin 1898 de Roma'da neşredilen ve birçok vesikalara istinad eden Clementi VIII'e Sinan Paőa

Cicala=sekizinci Kleman ve Coğal-oğlu Sinan paşa isminde bir kitabı bile vardır.

Papa'nın Coğal-oğlundan istediği şey yeniden Hristiyan olup Osmanlılara karşı ordu başında isyan etmesidir. Buna mukabil teklif ettiği şeyde Osmanoğullarının yerine Cicala (Coğala) sülalesini geçirmek suretiyle Türkiye'de Türk İslâm hâkimiyetini devirip bir Hristiyan saltanatı kurmak. İşte bu sayede bütün Müslüman unsurlarını zorla Hıristiyanlaştırmaktır. Papa bu hususta İspanya Kralı üçüncü Philippe ve Almanya İmparatoru ikinci Rodoiphe ile de anlaşmıştır. Bu anlaşmaya göre (Arz-ı Mukaddes=Filistin)le Atina dukalığı İspanya Krallığına, Macaristan'la Erdel Almanya İmparatorluğuna verilmek şartıyla bütün Osmanlı ülkesi Coğal-oğluna kalacak ve kendisi isyan edince bütün bu devletlerle Hristiyanlık âleminden yardım görecektir! Sinan Paşa (Carlo Cicalo) ismindeki kardeşini Naxos-Naksa dukalığına tayin ettirmiş olduğu için bir aralık kendisi de oraya gidip akrabasından olan (Antonia Cicala) ismindeki papazla müzakerelere girişmiş Hristiyanlığa dönmeyi kabul etmiş ve hatta bir müddet sonra papa sekizinci Clement 5 Nisan 1603 tarihli mektubunda kendisine bu vadini hatırlatarak tatbikine davet etmiştir. Sinan Paşa'nın İstanbul Latin imparatorluğu mukabilinde teklif edilen isyan hareketini yapmamış olması Türklüğe Müslümanlığa bağlılığından değil, korkaklığından ve bilhassa kendisinde o kadar muazzam bir işi başarabilecek kabiliyet görememesindedir; onun için papalığın mütemediyen kurcalayıp durduğu bu müthiş ihanet teşebbüsü nihayet sekizinci Clemant'in ölümüyle suya düşmüştür."

Dahili idare bakımından da sıfırdan Coğal-oğlu tarihçilerimizin de belirttiği gibi iğrenç ve zalim olarak tasvir edilir. Zalimliğinin etkisi Anadolu'yu da etkilemiş Celâlilik denen baş kaldırma olaylarına sebep olmuştur. Tabii ki her devşirmenin yaptığı gibi Anadolu'yu kana ve göz yaşına boğmuştur.

Tarihçi Peçevi bu dönmeyi şöyle anlatıyor:

- Sen hâli üstüne bastın, sen keçeygi çektin, aşağı dur, varşundan yıkıl deyu esyay-ı hasise için kuşunet izhar etmek suretiyle herkesin kalbini kıran menfur bir tiptir.

Katı ve zalim İtalyan dönmesinin davranışları neticesi gadre ve zulme uğrayanların Anadolu'ya geçerek Celali isyanlarına katılması ve İstanbul halkının da hoşnutsuzluğu padişahın uyanmasını sağlamış, sadareten azledilmiştir. Bilahare şark serdarlığına atanan Coğal-oğlu emrindeki muazzam orduya rağmen liyakatsizliği ve korkaklığından ötürü ayağına kadar gelen büyük bir zaferi kaçırmıştır.

Bir taraftan kaptan'ı deryalık makamını uhdesinde tutan Sinan Paşa, diğer taraftan İran'a karşı yürütölen seferin serdarı olarak yola çıkmıştı. Kars önlerine varan Coğal-oğlu Ka-rakaş Ahmet Paşa'yı öncü olarak çıkarmış, bu sırada Şah Ab-bas'ın Erivan taraflarında dolaştığı haberi gelince Erzurum Beylerbeyi Köse Sefer Paşa, serdara müracaat ederek bir miktar askerle önden giderek Şah'ı yakalayıp esir edebileceğini beyanla serdarında kendisini menzil menzil geride takip etmesini söylemişse de, Sinan Paşa bu yerinde teklifi reddetmiş, on gün sonra Nahcivan tarafından yazdığı mektupla. İran Şahı'na meydan okuyarak savaşa davet etmişse de, bir netice alamayınca Şirvan Valisi olan oğlu Mahmut Paşa'nın yanına gitmek istemesi asker arasında huzursuzluk doğurmuş, ileri gelen ordu erkanı serdarın çadırına girerek,

"Derya'ya sefer itsen ananı görmeye gidersün, kara'ya serdar olsan oğluna gidersün."

diyerek soysuzluğu yüzüne vurulmuştur. Kararsızlık ve korkaklığı yüzünden sefer mevsimi geçmiş, kış bastırılmış, hatta kıtlık dahi baş gösterince otağını yıkıp orduyu terhis ederek, Van Kalesine çekilmiştir. Şah Abbas'ın kaleyi kuşatması üzerine, Van Gölü'nden gemilerle kaçarak Erzurum'a sığınıp İstanbul'dan imdat istemiştir. Ayağına gelen bu fırsatları kaçırın beceriksiz dönme, İran Şah'ının kuvvet toplamasına fırsat vermiş, ertesi sefer yılı yeniden asker toplayarak Erzurum'dan Tebrize doğru çıkmış, Urmiye gölü civarında yapılan savaşı kaybederek hazineneyi, ordugahı ve bütün topları bırakıp, iki bin kadar Kapu kuluyla Van taraflarına doğru kaçmıştır. (Serdar-ı yadđâr.) Coğal-oğlu Van'a geldiği zaman, kendisine yardıma gelen Haleb Beylerbeyi Canbolat oğlu Hüseyin Paşa'yı idam ettirmiştir.

30 bin askerle serdara yardıma gelen Canbolat oğlu Van'a yaklaştığı zaman ordunun bozgununu haber alınca Van'da durumu beklemiş, düşman karşısında hazinesini, ordugahını ve toplarını bırakıp kaçan Coğal-oğlu kahramanlığını, Canbolat-oğlu Hüseyin Paşa'ya tatbiki 30 bin askerin Halebe dönmesiyle, Canbolat-oğlu'nun yiğeni Ali Beyi başlarına geçirerek yeni bir Celali isyanı doğurmuştur. Böylece devletin ve milletin başına yeni belalar açılmasına sebebiyet vermiştir. Ölünceye kadar anavatanıyla alakasını sürdüren bu İtalyan dönmesi Van'dan Diyarbekir'e gelmiş ve nihayet burada 9 Kasım 1605 tarihinde ölmüştür.

Ölüm sebebini tarihçilerimiz şu kelimelerle anlatıyorlar.

- Kasret-i gumüm-u hümündan ölmüş veya teessüründen zehir içerek hayatına hatime çekmiştir.-

KUYUCU MURAT

Kuyucu Murat Paşa Anadolu Türk halkının kanını dökmekten zevk alan bir Hırvat devşirmedir.

"Celali isyanlarını bastırmakta gösterdiği zulüm ve insafsızlıklarda meşhurdur. Haklı ve haksız yüzbinden fazla insanı öldürmüştür. Evvelâ saraya girmiş, sonra Yemen valisi olan Mahmut Paşa'nın kethüdalığını yapmıştır. 1576 da Yemen beylerbeyi olmuştur. 1585 de Tebriz seferine Karaman Beyler beyi olarak iştirak etmiştir. Bu muharebenin en çetin bir safhasında bir kuyu'ya düşerek İranlılara esir düşmüş ve Kahkaha kalesine hapsedilmiştir. Kuyuya düştüğü için kuyucu lakabı verildiği söylenirse de bu lakap daha ziyade Anadolu'da yaptığı zulümler ve katlettiği Türkmen halkını kuyulara doldurması sebebiyle takıldığı rivayeti, akla en yakın olanıdır. 1590 yılında esaretten kurtulup İstanbul'a döndükten sonra, çeşitli eyaletlerde görev yapmış, 1606 yılında sadrazamlığa tayin olmuştur. Anadolu'daki Celali isyanlarını bastırmak gayesiyle yola çıkan Kuyucu Murat Konya'ya gelmişti. Konya'da Saraç-zade Ahmet Bey adında cesur, kıymetli bir bey vardı ki, halka zulmeden yağmacılık yapan eşkıyaya göz açtırmıyordu.

Paşa Konyalılarla konuştu: Bir Őikayetiniz var mı?

Konyalı'lar şu cevabı verdiler: Devletlu yıllardır eşkiyadan çekmediğimiz kalmadı. Ama nihayet eşkiyanın hakkından gelen bir adam çıktı. Hamdolsun bizi rahata kavuŐturdu. Kuyucu Murat Paşa sordu: Ya? Kimdir bu adam? Saraç-Zade Ahmet Bey, attığı kurŐun ŐaŐmaz tuttuğunu koparır bir adamdır, devletlu.

- İyi ama bu Ahmet Bey için de bir asidir derler ve benim vazifem devlet kanunlarına karşı gelenleri tepelemektir.

Konyalılar büyük bir telâşa düştüler.

- Aman devletlü bizi zalimlerden o kurtardı. Ayaklarının türabı olalım onu bize bağışla, mert cesur bir delikanlıdır. Devletin sadık bendesizdir.

- Onunla bir kerre konuşmak isterim.

- Eğer onun canına kıymıyacaksanız, biz de kefil olarak huzurunuzda getirelim.

- Söz veriyorum canına kıymıyacağım.

Saraç-zade Ahmet Bey Paşa'nın huzuruna getirilmiş tam bir Türkmence vakar ve edeb ile Paşa'yı selamlayarak.

- Buyurun devletlü beni emretmişsiniz.

- Hoş geldin Ahmet Bey Konyalılardan methini işittim eŐkiyayı yıldırımıŐın, ben Haleb'e gidiyorum seni Konya'ya bırakmak isterim ne dersin?

- Padişahım'a dua ederim:

- Berhudar ol, fakat bu eşkiyanın saçı solu belli olmaz birleŐip üzerine gelirlerse?

- Allah'ın izniyle hepsinin hakkından gelirim. Konya'da kuş bile uçurtmam devletlü.

- Çok iyi memnun oldum, ama bununla beraber başın sıkıŐır, yardıma ihtiyaçın olursa en müşkil anlarında ne kadar asker toplayabilirsin?

Murat Paşa'nın düŐüncesinden bi haber Ahmet Bey Türkmence cevap verdi.

- 30 bin asker toplarım devletlü.

- Ya o hâlde gönül rahatlığı ile Haleb'e giderim var Konya'yı hoşça idare et.

Böyle söyledikten sonra Ahmet Bey dışarı çıktı, neşeliydi. Devletine hizmet edecekti. İşte o anda Hırvat devşirmesi Kuyucu Murat Paşa yanındakilere kararını açıklıyordu. Böyle bir adam arkada bırakılıp gidilmez hemen kaydını görün, yüzüne güldüğü masum Türkün devşirmelere has bir kalleşlikle idamına karar veriyordu."

İşte Kuyucu zaliminin katlettiği yüz bini aşkın Türkmenin kısmı azamisi Ahmet Bey misali devletine bağlı, milletten, fakirden yana, hak tarafından sevilen kahramanlardı.

Bu zorba için merhamet neydi ki;

"Çadırında oturmuş koparılan kellelerin kuyuya atılışını seyrediyordu. Bu sırada yakınından bir sipahi geçti. Atının terkesinde 8-10 yaşında bir çocuk vardı. Murat Paşa sipahiyi huzuruna çağırıtı ve çocuğu attan indirtti. Çocuğa sordu.

Nasıl oluyor da bu eşkiyanın arasında bulunabiliyorsun? Çocuk safiyane cevap verdi.

- Kıtık olmuştu, aç kalmıştık. Babamda bu yüzden eşkiyaya katılmıştı. Bize ekmek getirmek için...

- Babanın başka sanatı yok mu idi? Ne iş yapardı?

- Saz çalardı:

Kuyucu Murat Paşa'nın birden rengi değişti:

- Ya! dedi. Demek saz çalarak Celâli eşkiyasını eğlendirir onları harbe teşvik ederdi. Tiz bu oğlanın başın kesin!

Cellatlar 8-10 yaşındaki bu masum çocuğun yanına yaklaştıkları vakit çocuk ağlayarak yalvarıyordu. Nolur cellat amcalar beni öldürmeyin babamın kabahati yoktu. Bize ekmek bulmak için dağa gitmişti, ama benim ne kabahatim var ve ben dönmezsem anam ne yapar, yalvarırım size...

Çocuğun feryatları o kadar yürekler acısı idi ki cellatlar gerilediler, ellerini çektiler ve ilk defa Murat Paşaya karşı geldiler;

- Devletlu bizim başımızı kes ama biz bu çocuğa kıyamayız.

Paşa bunun üzerine askere emretmiş, askerde cesaretle "Biz askeriz harp ederiz cellat değiliz" sözüyle red edince, Paşa

bu sefer hademelerine öldürün bu melun çocuğu diye buyruk verdiyse de hademeler geri çekildi:

- Ne dersiniz yapalım emredin devletlu öl diyin ölelim, il-la bir masum kanına giremeyiz!

Koca orduda kimse zalime baş eğmiyordu. Doksanlık ihtiyarla 10 yaşındaki, masum çocuk karşı karşıya kalmıştı. Çocuğu kuyunun başına götüren zalim Kuyucu zavallı yavrunun gırtlaklığını sıkarak kuyuya attı. Sonra yanındakilere dönerek şu sözleri söyledi: Hepiniz bu çocuğa acıdınız masum dediniz, ben de bilirim ki masumdur, kabahatsizdir. Ama diğer Celali eşkiya anasının karnından okla mızrakla at ile çıkmadılar, onlar da bunun gibi çocuk idiler. Böyle çocuklar, eşkiyanın tabiatını alıp asi olurlar, ne kadar terbiye etsen fesadı izale etmek mümkün değildir."

Merhum Tarihçi İsmail Hami Danişment Bey bu ihtiyar caniyi şöyle anlatıyor:

"Anadolu Türklüğünün ebediyen la'netle anacağı Kuyucu Murat'ın Hırvat devşirmelerinden olduğunda ittifak edilmekle beraber, Atayı'nin (şakaayık) zeylinde Hırdavadiyye-ün nasl Rumıyy-ül asl gösterilir. Bu rivayete göre Hırvatistan'da doğmuş olmakla beraber, Rum demektir, ihtiyarlığından dolayı koca lakabı ile anılırsa da kuyu lakabı meşhurdur.

Tarihçi Peçevi onun bir Celali tenkilindeki vahşetinden bahsederken bu lakap meselesini şöyle anlatır:

Vezir-i bi-nazır kuyucular kazdırdı. Ve götördükleri Türkleri kuyu başına çöktürdü. Birer boynun vurdurdu ve bu tarik ile her gün bir iki kuyu dolardı. Ve müceddeden bir dahi kazılmağa muhtaç olurdu. Akibet Kuyucu koca deyu talkib olunup dünyaya velveleler verdi. Bu tarik ile yalnız celali namıda olanları değil, belki it'am-u iska edenleri ve hemcivar olanları bile kırdırdı.

Anadolu'da Kuyucu Murat'ın kuyulara doldurduğu Türkün sayısı yüz binden fazla gösterilir."

Evet yaşlılığından dolayı koca, cinayetlerinden ötürü kuyucu namıyla maruf Murat paşa ilahî takdire boyun eğmiş, etme

bulursun, inleme ölürsün ata sözündeki, espri ve hikmetten yakasını kurtaramamış, İran seferi dönüşünde Arnavut devşirmesi Nasuh Paşa tarafından 5 Ağustos 1611 yılında zehirlenerek öldürülmüştür. Türk milletinin dolmayan çilesi devam etmiş kuyucu gitmiş Nasuh gelmiştir.

NASUH PAŞA

İkbâl ve menfaat kavgacılarını kendi aralarında da olanca hızla sürdüren devşirme grubu en ufak fırsatta bir birlerinin ayağının altını kazıyor, bir saat önce devletlu diye el etek öptüğü velinimetinin gözünün yaşına bakmadan kafasını kopartıyordu. Aslen Arnavut olan Nasuh Paşa da, devamlı elini eteğini öptüğü, Sadrazam Kuyucu Murat'ı, eline geçen ilk fırsatta harcamış, sedaret mührünü cebine indirmişti. Bütün devşirmeler gibi mürailik, hiyle ve desiden başka bir meziyeti olmayan Nasuh Paşa kendinden öncekiler gibi Türk düşmanlığında ve zalimlikte yektedir.

"I. Sultan Ahmet Han'ın kızı Ayşe Sultanla da evlenip saraya damat olduktan sonra artık kabına sığmayacak hâle gelmiş ve dünyada kendinden gayri kimsenin varlığına razı olmayıp, vüzeranın kimini tekaüde kimini sağa sola sürerek herkesi kendine düşman etmiş, muhtelif vazifelerle memleketin her tarafına haydut tipli adamlarını salıp, müthiş bir şebeke kurarak ırza, cana, mala tecavüz ettirip durduğu için halkında nefretine uğramıştır. Nihayet saltanat makamına bile göz dikerek Kırım prenslerinden Mehmet Giray'ı Padişahın haberi olmadan davet edip, iclasa karar verince mesele saraya aksetmiştir, (foyasının meydana çıktığını görünce) Arnavutluğa kaçmak için bir nevi menzil teşkilâtı kurmağa kalkınca, maiyetinde bulunanlar tarafından ihbar edilmiş, harekete geçen I. Sultan Ahmet Han derhâl sarayını kuşattırarak kızının gözleri önünde devşirme Nasuh'un hesabını gördürmüştür."

Meteliksiz devlet kapısına kapaklanan bu zibidi vezirin soygun, vurgun, rüşvet yoluyla elde ettiği servet korkunçtur. İdamından sonra devletçe el konulup hazineye devredilen men-

külü bu zalim Arnavudun ne denli haris olduğunun açık belgesidir, şöyle ki:

"İnci dolu çekmeceler, bir milyondan fazla duka altını, milyonlarca gümüş guruş, 1018 murassa kılıç, bunların yalnız birine 50.000 kıymet biçilmiştir; İran ve Mısır halıları ve ipekleriyle dolu mahzenler, 110 at ve kısrak, kırk çift som altın üzengi, 1800 deve, 4000 yük hayvanı 6000 öküz ve inek 5.000 koyun vs. bunlardan başka bir hayli arazi ve emlaki vardır."

Masum Türk halkını soyup soğana çeviren bu eşkıyalar, kendi sıfatlarını Anadolu Türkünün omuzlarına yüklemişler, çaresizlikten dağa çıkan veya kendilerini tasvip etmeyen devletin sahibi aslisi olan Türkü Celali olarak vasıflandırmakla da kalmayıp, devletin ordusunun başında Türkü Türke kırdırarak Anadoluyu harebeye çevirmişlerdir.

"Amasya tarihi müellifi Hüsametdin Efendi merhum Anadolu Türklüğünün baş kaldırışını şöyle anlatıyor.

Çünkü bütün Timar ve zeamet Türklerden vezaret kanunen memnu gibi olmuştu. Bütün makamı İktidar Gayr-i Türklerle münhasırdı. Türkler ancak uzak yahut küçük vilayetlere beylerbeyi olabiliyordu. Divan-ı hümayun'da bir tek Türk vezir yoktu. Defterdarlıktan, nişancılıktan yetişen Türk vezirler, ender olmakla beraber, sadareten mahrum idiler. Vezaret ve sadaret âdeta Arnavutlarla Boşnaklara has bir mesned-i al'i idi. Frenk İbrahim Paşa'nın Sedaretinden bu zamana kadar makam-ı Sedareti vezareti ihraz edenler Gayr-i Türklerdi. Türklerin aleyhinde söylenilen hezeyanların, uydurulan efsanelerin hepsi de Gayr-i Türklerden sudur etmiş, riyakarların gayretiyle revaç bulmuştur. Anadolu'da Türkler Gayr-i Türklerin bu tahakkümlerine karşı kıyam ediyorlar, taraf taraf ihmal bayrağını açıyorlardı. Şâyani dikkattir ki Anadolu sancaklarına vilayetlerine mir-i liv ve Beylerbeyi olan Gayr-i Türkler içinde Türkçeyi bilmeyen Akaadi-i İslâmiye'den bi-haber koyu cahil adamlarda vardı. Çünkü devşirmelerden vezir olanlar Hristiyan babalarını, kardeşlerini, hısımlarını kabüli İslâm ettikleri günden itibaren mir-i liva beylerbeyi yapıyorlardı.

Hele zaimler, sipahiler ekseriyetle gayr-i Türklerdi; hâlbuki, timar ve zeamet Anadolu'da Türklere has bir dirlikti, gayri-i Türklerin nazarında Türkler reayadandı. Türklerin en ziyade gücüne giden gayr-i Türklerin tahakküm ve istibdadı idi. Vaktiyle Kur'an-ı Kerîm'in emrettiği müsavâtı, hizmetleri mukabilinde mükafatı talep eden, bu uğurda avaz, avaz bağırarak gayr-i Türkler makam-ı iktidarı elde ettikleri günden itibaren, Türklere müsavât yerine tahkirat, mükafat yerine muadat ile mukabele ettiler.

Bundan dolayı Türkler gayr-i Türklere karşı isyan etmişler, ihtilâl bayrağını açmışlardı. Gayr-i Türklere de bu kadar yüksek makamlar veren Osmanlı hanedanı da kıyam eden Türklerin nazarında küçülmüştü. Hatta Osmanlı hanedanı bile gayr-i Türklerin bu tahakküm ve istibdadından bizar olmuştu."

Hüsameddin Efendi'nin de belirttiği gibi gayr-i Türkler devlet çarkını ele geçirmişlerdi. Her sivri devşirme ileriye matuf çalışmalar yapmış, bil'akis Sokullu ile birlikte Enderun saray okulu devşirmelerle doldurularak bir sürü murai ve dalkavuk türedi imal edilerek, Devletin sahibi aslisi Türk ince ve sinsi bir hesapla yönetimden uzaklaştırılmıştır.

İşte bu sebeplerle devlet baba geleneği sarsıntıya uğramış, Türk millî bünyesinde rüşvet ve suistimal bu devşirmeler yolu ile sokulmuş, Timar, zeamet ve sancaklar para karşılığı alınıp satılmaya başlamıştır. Mertliğin yerini hiyle, doğruluğun yerini yalancılık ve hırsızlık, adaletin yerini zulüm kaplayınca yer yer baş kaldırmalar zuhur etmiştir. Bu ayaklanmalar, devlete karşı değil, bürokrasiyi temsil eden devşirme grubuna ve zihniyetine karşı olduğunu tarihi belgelerle tesbit etmek mümkündür. İşte devşirmelerin sivri tepelerinden biri olan Köprülü ve onun hakkında Türk devlet adamlarını düşünceleri.

KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA

"Meslek hayatına saray aşçılığından başlayan Mehmet Paşa aslen Arnavut devşirmesidir. Arnavutluğun Berat Sancağı Rodnik Köyünden olan Mehmet Paşa'ya Köprülü denmesi Amasya'nın Köprü kazasında tavattun etmiş olmasındandır."

IV. Mehmet'in çocuk yaşta olması sebebiyle valide Sultan tarafından geniş yetkilerle sadarete atanmış Köprülü, Kuyucu Murat kadar zalim ve katildir.

Mührü-hümayun'u elde ettiği andan itibaren Türk kamu oyunun (Anadolu'nun) tepkisi ile karşılaşmıştır.

Anadolu'yu temsil eden Türk devlet adamlarının Köprülüye karşı tepkisini Tarihçi Naima şöyle anlatıyor.

"Devlet-i Aliye'de yüksek makamlara ve ileri rütbelere hangi yoldan ulaştığımızı anlatmaya lüzum yoktur." diye başlayan Anadolu Türk devlet adamlarının padişah katına arzları şöyle devam ediyor: "Hâlen sadrazam olan devletli zulüm ve fesat ehlinin def-i adiyle şimdiye kadar sayısız kimseyi kılıçtan geçirdiği malumdur. Sefer bahanesiyle ele geçirmek istediği bu kadar kimse Rumeli'ne geçip eline düşünce, ayağıyla gelmiş av olarak birer birer hepimizi intikam kemendiyle yakalayıp, siyaset kılıcıyla katı ve idam edeceğinden şüphemiz yoktur. Böyle bela denizine düşüncelerin kurtuluş sahiline ulaşmaları nasıl mümkün olabilir, hâlen Tayyar-oğlu memleket vezirleri arasında isabetli rey ile tanınmış vezir oğlu vezirdir. Sadrazamlık mührünün Tayyaroğluna verilmesi hususu toplanmış olan vezirler, Beyler, zabıtlar ve askerler ittifakıyla padişah katına arz ve mazhar olunsun müsaade buyrulup Tayyar-oğlunu sadrazamlığa tayin ederse hangi tarafa gitmemizi emrederse hepimiz yola düşüp din ve devlet uğrunda paçaları sığayıp padişahın uğrunda can ve baş feda etmekten geri kalmayız, sadaret mührü Köprülü Mehmet Paşa'nın elinde buldukça sefer için o tarafa bir adım dahi atmaz."

Görüldüğü gibi Anadolu paşaları ve beyleri devlete bağlı Köprülü'ye karşıdır. Aynı zamanda bu zalim devşirmeye can teslim etmenin imkânsız olduğunu açık ve seçik olarak padişaha arz etmekte, teklif olarak da Anadolu Türklüğünün temsilcisi olan Tayyar-oğlu Ahmet Paşa'nın sadarete atanmasını talep ediyorlardı. Bu isteklerinin padişah tarafından kabul edilip gereği yapıldığı takdirde emredilen yere koşacaklarını, din ve devlet uğrunda baş koyacaklarını arz etmekte, ama ne yazık ki, Padişah IV. Mehmet henüz çocuktur. Saray kadınlar elindedir. Köp-

rülüyü getiren de Valide Sultandır. Ahval bu olunca teklif itibar görmüyor, yeni bir fermanla sefere katılmaları emrediliyor, bunun üzerine İstanbul'a ikinci bir mektup gönderiliyor, bunda daha kısa ve net olarak şöyle denilmektedir.

"Halen vezir-i A'zam olan devletlü (Köprülü) ile Padişah'a hizmet için hareket imkânsızdır. Köprülü ile birlikte gitmemiz teklifi beyhude bir hayaldir. Vezir'i azam olalıdan beri bu kadar bin sipahi, yeniçeri, beyler ve vezirleri günahsız olarak katlettiği için her birimiz can korkusuna düşmüştür. Vezirlik mührü başkasına lütfedilmedikçe ne paşalardan ne de asker taifesinden birimizin o tarafa gitmesi tasavvur olunabilir."

Bununla da yetinmeyen Anadolu paşaları Bursa Kadısı Ha-şim-zade ve Bursa ayanından bazı kişileri ve yanlarına şehir ihtiyarlarını da katarak devlet katına gönderdiler, ama konuşma fırsatı dahi verilmedi. Bu arada kapucu Hasan ağa Padişah'a isyancıların kuvvetli olduğunu vezir-i azletmenin en doğru yol olduğunu söyleyerek aksi hâlde fitnenin dağılması imkânsız dediği kaydedilmektedir.

İşte bundan sonra ki, Anadolu hareketi isyan hâline dönüştürülmüş, bir Köprülü yerine binlerce kişi feda edilmiştir. Mürtaza Paşa serdar olarak tayin edilmiştir.

"Ayıntap (Gazi Antep) Müftüsü ve Kilis Kadısının aracılığı ayrıca Murtaza Paşa'nın bazı zabıtları elde etmesi, isyancıları amandname ile dahâlete yani (affa) ikna etmişler ve amandnameleri derhâl getirtmişler, paşalar İstanbul serdarının (Köprülünün) verdiği eman-ullah'a inanıp şehre girmişlerdir. Şereflerine verilen ziyafetlerden sonra yatsı vakti abdest almak için kollarını sığadıkları sırada üzerlerine kılıç ve hançer "üsürölüp" hepsi öldürülmüş ve kesik başlarına yaftalar takılarak İstanbul'a 31 kelle gönderilmiştir. Bu tertip muvaffakiyet üzerine Köprülü Mehmet Paşa Anadolu'ya müfettiş olarak Boşnak İsmail Paşa ismindeki zalim vezir-i göndermiş, Üsküdar'dan "Arabistan hududuna değin" tesadüf edilen şüpheli insanların hepsi idam edilmiş hergün İstanbul'a 20-30 kelle gelmeye başlamıştır. Bu şeneat bir sene sürmüş ve netice olarak bir Arnavudun sadaret hırsına 10-12 bin Türkmen kurban edilmiştir."

Buraya kadar olayı tarihçi Naima ve büyük araştırıcı İsmail Hami Danişment Bay'den naklettik, şimdi yine kıymetli tarihçilerimizden merhum Zuhuri Danişman Bey'in Köprölü ve olaylara bakışını görelim.

"Köprölü Mehmet Paşa yaşı geçkin bir ihtiyar olmasına rağmen at üstünde bütün Anadolu'yu dolaşarak bin bir hiyle, entrika ve çeşitli vasıtalarla korkunç zulümler, yaparak pek insafsızca kanlar akıtarak Anadolu'daki, isyanları bastırdı. Bir ara Erdel seferine gitti. Boğaz dışındaki Venedik gemileri onun zamanında kovuldu, memleket biraz rahata kavuşur gibi oldu ve Köprölü bu sırada beş senelik bir sadrazamlıktan sonra (1661) vefat etti.

Köprölü Arnavutluğun Berat sancağındaki Rodnik köyündendir. Kendisinden sonra oğul Fazıl Ahmet Paşa'ya rakip olabilecek kıymette bir devlet adamı bırakmamak için en değerli devlet adamlarını insafsızca öldürttü. Eşkiyalığı temizlemek adı altında 30 bin insan öldürttü. Vefatı sırasında onun gadrine uğrayanlardan 100 bin kişiden fazla bir kitle hapishanelerde inlemekte idi."

Köprölü için isyancı olup olmaması bahis konusu değildi. En mühimi kendisini sevmeyenler ve karşısında olan ehil Türk devlet adamları onların peşinde giden Anadolu'nun Türk çocuklarıydı. Hadi diyelim ki, Anadolu'daki paşalar isyancıydı. Ve kelleleri gerekliydi ama IV. Murat Han'ın bergûzarı, yiğit Türk kahramanı Deli Hüseyin Paşa'nın kabahati neydi, Girid'de yıllarca yokluk içinde harikalar yaratan, Avrupa başkentlerinde Koytas adındaki atı üzerinde yapılmış resimleri elden ele dolaşıyor, kahramanlık destanları okunuyordu, imparatorluk içinde tanımayan yoktu. Bu kahramana bir ara mührü hümayun gönderilmiş fakat dönen dolaplarla bir saat sonra mühr-ü hümayun geri alınmıştı.

"Köprölü çok iyi biliyordu ki, kendisini kimse tanımadığı hâlde Deli Hüseyin Paşa'yı bütün memleket tanıyordu. Günün birinde sadrazamlığa getirilebilirdi. Binaenaleyh Deli Hüseyin Paşa'nın öldürölmesi lâzımdı. Köprölü buna karar verdi. Deli Hüseyin Paşa'nın hiç bir suçu yokken zalim Köprölü Mehmet

Paşa onun katli için Şeyhülislâm Balu'lu Mustafa Efendi'den fetva istedi. Şeyhülislâm Köprülü gibi bir zalime mertçe kafa tuttu. -ol makulane namdar kimsenin katli caiz değildir. Gerekse bir yere nefyetsinler, sonra din ve devletin bir işine yarar.- dedi.

Köprülü bu değerli Türk kahramanını, on yıldan beri Girid'de memleket ve millet uğruna canını feda eden büyük Türk evladını Girid serdarlığından azlederek kaptan-ı deryalığa tayin etti. Para ile ahlaksız adamlar tutarak Deli Hüseyin Paşa'dan şikayetler getirmek istedi, fakat hiç kimse bu kahraman Türk evladı aleyhine şikâyet etmek alçaklığını kabul etmedi. Bu Köprülü'yü büsbütün çileden çıkardı. Nihayet bir takım suçlar uydurarak Padişah'a şikayet etti. Hüseyin Paşa İstanbul'a çağrıldı. Sokakları dolduran kadın, erkek, çocuk on binlerce halk onu. -Allah nazardan saklasın! Allah seni millete bağışlasın- sözleriyle bağına bastı.

Bir kaç gün sonra Hüseyin Paşa padişah huzuruna çıkarıldı. İsnat edilen suçlar karşısında gülen delişmen yiğit büyük kahraman kendini müdafaa etme lüzumu bile duymadı. Yalnızca, -Padişahım bana edenleri Allah'a havale ettim. Beni çoktan öldürmek isterlerdi. Bu yalancı şikâyetçileri ıs-marlayarak getirttiler- diyerek sustu. Padişah Deli Hüseyin Paşanın hapsini emretti. Fakat Köprülü'nün ısrarları karşısında biraz sonra idam emri verdi."

Sadrızamlığa gelinceye kadar, ünü tünü bilinmeyen meteliksiz züğürt bu muhteris soysuz 5 yıllık sadareti döneminde korkunç bir servete sahip olmuştur. Bu Arnavudun gadrine uğrayan Büyük şehit Deli Hüseyin Paşa aslen Bursa Yenişehir'lidir. IV. Murat Han zamanında saraya intisap etmiş, İran şahının Osmanlı ülkesinde bunu gerecek yiğit var mıdır, diye gönderdiği yayı İran elçisi önünde germek suretiyle parçalayıp önüne koyması meşhurdur, işte o günden sonra IV. Murat Han'ın iltifatına mazhar olan Hüseyin Paşa bileğinin gücü ve yüreğinin sağlamlığı ile kademe kademe yükselmiştir. Bu şanlı vezirin ölümünden Türk halkının teessürünü tarihçi Naima şöyle anlatıyor.

"Yazık yüzlerce yazık ki, böyle namlı bir veziri garaz yüzünden katlettiler, deyu bütün millet hüznü içinde kaldı ve esef etti. Meclislerde ve hatta sokaklarda, şehirlerde onun ruhuna dua ve ölümüne sebep olanlara lanet ederek onun yadıyla yıllarca meşgul oldular."

Mufassal Osmanlı tarihinde Deli Hüseyin Paşa'dan sonra Şeyhülislâm Bolu'lu Mustafa Efendiyi ve Şeydi Ahmet Paşa'yı da haksız yere idam ettirdiği kayıtlıdır.

Deli Hüseyin Paşa'nın idamına fetva vermeyen şeyhülislâm da bu devşirmeden kellesini kurtaramamıştır.

Tarihçilerin bir kısmının lehte bir kısmının aleyhte olduğunu nakleden Mufassal Osmanlı Tarihi lehte olanların dahi zulmünü tasdik ettiklerinde itirazı yoksa da bizce tarafgirlikleri vardır. Çünkü Avrupalı tarihçiler, dahi 36 bin kişinin bu zalimin emriyle katledildiklerini yazmaktadır.

Yine Mufassal Osmanlı Tarihi, Silahtar Tarihinden Fındıklı Mehmet Ağa'nın Köprülü hakkındaki kanaatlarını şöyle aktarıyor.

"Köprülünün hayatının bile doğru yoldan meydana getirilmediğini söyleyen Fındıklı Mehmet Ağa meşhur sadrazamı idamları dolayısıyla devleti berbat hâle getirip, müdebbir, adam bakımından inkıraza uğratmakla itham etmekte ve şöyle demektedir. Paşa'yı mezbur maldar, zalim, cabbar, haddin ve hod rey-i birahm ve nahakk-ı Kitab-u hunriz sinni seksen allıya baliğ olmuş bir dislenk koca idi. Padişah-ı sağiri avlayıp Rumeli ve Anadolu'da hak ve nahak katlettiği vüzera, mirimiran, ümera, ehâll-i vilayet ve mütemavvil adamların mal ve emlakın bikulliye kabz eyleyip akarlar ve zannınca hayratlar ile memalik-i İslâm mamur ve abad eyledi. Hükkam-ı memleket ve taifesi askeride sahibine nam ve şan komayıp kolun kanadın kırdı. Ve kalanların dahi kuvvet ve kudreti kalmayıp el'an devlet-i aliye'nin yıkılıp berbat olmasına ve düşmana cevap verip müdebbir komayıp inirain ve nerbar kafire mağlup olmasına sebep oldu."

Köprülünün zulmü hakkında bütün tarihçilerimiz birleşmektedir. Türkiye tarihinde (silik bir şahsiyet olduğunu daima

ikinci derecede eyaletlerde kullanıldığını mühim bir iş yaptığı ve görüldüğü ne de işitildiğini belirterek sert hatta kaba aynı zamanda cahil) olduğunu kaydeden Yılmaz Öztuna Bey aziz şehit ve büyük Türk kahramanı Deli Hüseyin Paşa'nın şehadet olayını şöyle anlatıyor.

"Hüseyin Paşa yakışıklı yüksek ahlaklı, ağır başlı bir adamdı. Bütün millette sevilmişti. Kadın, erkek herkesin nazârında çağının en büyük kahramanıydı. Paşa'nın bu itibarı mahvına sebep oldu. Kendisinden başkasının prestijini çeke-meyen ve şüphesiz dehası bir yana, çok zalim ve kindar biri olan Köprülü devleti yıpratın büyük kötülüklerden biri olan kabiliyetli rakiplerini ortadan kaldırma siyasetini takip etti."

Sokullu'dan sonra Türk devlet adamlarını imha eden bu zalim vezirin bütün meziyeti, kurnazlığı ve bütün devşirmeler gibi saraya hoş görünmesidir.

Başarısı ise onun zamanında Venedik donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan kovulmasıdır. Kara Mehmet ismindeki bir topçunun isabetli atışıyla büyük amiral gemisinin baştardasını uçurması ve Türkün kör kaptan dediği Amiral Mocanigonun ölümüyle Venedik donanmasının bozgunu büyüklük payesi verilmesine sebep gösterilmiştir.

Bir cihan imparatorluğunun haşmet ve azametinin sefasını süren cefasını Türk milletine çektiren bu dönme ve devşirmelerden 122 tanesi sadaret makamını işgal etmiştir. Vezirlik rütbesine yükselenler her hâlde bu rakkamın bir kaç katıdır.

Haçlı sürülerinin yapamadığı tahribatı, onların soyundan gelen sözde müslüman olmuş gözüken devşirmeler, Dedelerinin yapamadığını Türkü Türke kırdırmakla başarmışlar, iki yüz yıllık devre içinde milyonlarca Türkün kanına girmişlerdir.

Dolayısıyla Anadolu harap olmuş, fakir düşmüş Rumeli'ye nisbetle nüfus kesafeti bakımından bile çok çok geride kalmış, işte bu hâli, Türk cihan devletinin çökmesine yol açmıştır. Zaferlerin ve fütuhatin sahibi, ordunun bel kemiği olan Anadolu eyalet askerleri katliamlar, dolayısı ile seferlere eski gücüyle katılamamıştır.

Amasya tarihi yazarı merhum Hüsamettin Efendi'nin de belirttiği gibi devşirmelerin hısım, akraba ve soydaşlarını, sözde din değiştirmiş gözükkenleri, müslüman Türk milletinin başına bela etmeleridir. Bunların içinde Türkçe konuşamayan-lar vardı, zira Kanununun vefatından sonra Sokullu'nun teşvikiyle kazan kaldıran yeniçerilere karşı II. Sultan Selim Han, tarihçi Selaniki'ye göre şöyle der. (İçinizde Türkçe bilen varsa gelsin söyleşelim) isyancıların içinden kimse çıkmayınca. Padişah ne isterlerse makbulüm diyerek meseleyi kapatmak zorunda kalmıştır. Bunların zulüm ve istibdadı Türk padişahları tarafından elbette ki tasvip görmemiştir. Ama ne yazık ki, dizginler elden kaçmış, kaçan dizginlerin toplanması bir daha mümkün olmamıştır. Padişahların çoğu bunlarla mücadeleyi göze alamamış, bu şekavet yuvasını dağıtmak isteyen Genç Osman ise gençliğinin ve tecrübesizliğinin kurbanı olmuştur.

Lehistan seferinde devşirme vezirlerin entrikalarını Yeniçeri ve kapıkulu askerlerinin itaatsiz ve kuru kalabalık olduğunu tesbit eden bu talihsiz genç Türk hakanı devleti yeniden kurmayı kafasına koymuştu.

Dejenere olan yeniçeri ocağı şekavet yuvasına dönüşmüş, devlet yönetimini gasbeden devşirme güruhu devlete ve hakana ihanet halindedir.

15 Eylül 1621 tarihinde Hotin kalesine yapılan hücumda bizzat padişah da katılmıştı. Bu kanlı hücumda Budin Valisi Karakaş Mehmet Paşa hayatını hiçe sayarak bir avuç kahramanla şanlı Türk tarihine yeni destanlar yazıyordu. Hatta bir aralık düşman ordugâhına şanlı Türk bayrağı da dikilmişti. Harp kazanılmış gibi, idi. Düşman ordusu perişandı. Fakat Mehmet Paşa'nın askeri azdı. Yardım gerekliydi, bu durum birçok kişi tarafından görülmüş, hatta sadrazamın kethüdası Sadrazam Ohrili Arnavud Hüseyin Paşa'ya, kurt gibi düşman hatlarını yaran Karakaş Mehmet Paşa'nın başarısını göstererek:

"Devletlu Karakaş Paşa düşmanı perişan etti. Ama askeri az olduğundan müşkil durumdadır, acep derhâl yardım kuvvetleri göndermeyi emretmez misiniz?"

Sadrazam Ohrili Arnavud Hüseyin Paşa kethüdasının yüzüne sert bir ifade ile baktı: Bunu benim görmediğimi mi zannedersin, elbette gördüm, fakat ona yardım etmekle onun bir harbi kazanmasına sebep olacağız da ne olacak? Bilir misin ne olacak? Ben sadrazamlıktan azledileceğim, Karakaş Paşa benim yerime Sadrazam olacak... Biz Sadaret mührünü kolay elde etmedik."

Bütün devşirmeler gibi ikbal ve menfaatten başka hiç bir şey düşünmeyen devlet ve millet, düşmanlarından tipik bir misal de bu Arnavud Hüseyin Paşadır. Devamlı takviye alan Leh kuvvetleri karşısında bir avuç kahramanıyla baş başa kalan yiğit kumandan Karakaş devlete olan can borcunu ödemiş, makamların en yükseğine şehadet mertebesine ulaşmıştır.

Kazanılmış zaferin kaybına ve düşman ordusunun imha edilememesine bu Arnavud'un ihaneti sebep gösterilir.

Lehistan'ın sulh teklifi ile neticelenen Hotin seferi Türkiye Devleti lehine yapılan bir antlaşmaya bağlanmış, buna göre:

1- Kanunî devrindeki hudut esas olacaktır.

2- Kanunî devrindeki, hudut boylarında Lehliler tarafından sonradan yapılan kaleler plangalar yıkılacaktır.

3- Hotin kalesi Osmanlı hâkimiyetinde bulunan Boğdan Voyvadalığına teslim edilecektir.

4- Lehistan Krallığı öteden beri Kırım Hanlığı'na vermekte olduğu 40.000 florin senevi haracın tediyesine devam edecektir.

Buna benzer 12 maddeden oluşan andlaşmadan sonra Türk ordusu İstanbul'a dönmüştür.

Gerek Saray'da gerekse devlet idaresindeki, laçkalığı adım adım takip eden Genç Osman nihayet Hotin seferinde ordunun da işe yaramaz bir duruma düştüğünü görünce kafasında tasarladığı, devletin kuruluş dönemindeki, cevher'i aslisine dönüş plânını tatbik koymaya teşebbüs etmiştir.

Şehit hakanın Islahat düşünceleri şöyle tespit edilmiştir.

1- Kozmopolitleşen saray an'anelerini değiştirerek harem-i hümayunu tasfiye etmek ve hanedanın Türk ailelerinden nikahla kız almasına yol açmak.

Genç Osman bu maddeyi gerçekleştirmiş. Lehistan seferi dönüşü kendisine meşru zevce almak üzere üç kız seçti. Üçü de Türk olan kızlardan bir tanesi Pertev Paşa'nın diğer biri de Şeyhülislâm Esat Efendi'nin kızı Ukeyll hanımdır.

2- Yeniçeri ve sipahi ocağını lağvetmek onların yerine Anadolu ve Suriye Türkmenlerinden millî bir ordu kurmak,

3- Paytahtı kozmopolitleşen İstanbul'dan Anadolu'ya nakletmek.

4- En mühimi devlet çarkını işgal eden devşirme sultasına son vermek, devlet adamlarını da tamamen Türk soyundan seçmek,

Genç Osman düşüncelerini gerçekleştirme imkânı bulamadan bu devşirme güruhun elinde hunharca katledilerek şehit olmuştur.

Soyunun kahramanlığını taşıyan genç hakan Hotin seferinde savaşa bizzat katılmış, Lehistan ordugâhına kadar girmiştir.

Aynı zamanda şair de olan şehit hakan bir şiirinde idealinin büyüklüğünü şöyle dile getirir.

Niyetim hizmet idi Saltanatü devletüme

Çalışur hadis-ü bedhah acab nekbetüme.

Aziz Türk genci bir cihan devletinin uğradığı suikastleri kısa da olsa misallerle anlatmaya çalıştık, bilmem ki, bu gün farklı durumda mıyız, devletin kilit noktaları, basın köşe başları hâlâ o türedi neslinin elinde değil mi?

YENİÇERİ

Ağabeyleri gibi külfetten kaçan nimet yağmacılığında şahin kesilen devşirme asker muazzam Türk ordusu içinde ufak bir azınlıktan ibaretken eyalet askerinin sancak ve timarlarına dönmesiyle hakimiyeti ellerinde tutuyor, soydaşları olan ağabeylerinden aldıkları direktiflerle borularını öttürüyor, dilediklerini yapıyorlardı.

Aslında Yeniçeri, nedir? Zaferlerdeki payı ne ölçüde olmuştur? Yabancı tarihçilerin etkisi altında kalan tarihçilerimiz bir avuç yaya askerden meydana gelen bu devşirmeleri büyütmüşlerdir. Türk milletinin büyük zaferlerini gölgelemek, Hristiyan milletlerini mazur göstermek ve ayrıca meydana gelen zaferi ırkdaşlarına mal etmek isteyen Avrupalı tarihçiler mazurdur. Ancak dökme kalıpcı yerli tarihçileri affetmek mümkün değildir. Artık bugün Hristiyan tarihçilerin dahi taassuptan kurtularak gerçeği yazdığını görebiliyoruz. Türk milletine ufacak bir sempati dahi duymayan Fernand Grenard bile devşirme yeniçeri hakkında şöyle konuşuyor:

"Avrupalıların muhayyilesine pek hususî bir şekilde tesir ettiği için ehemmiyeti mübalâğa edilen yegane orjinal birlik olan yeniçeriler yaya askerdir. Sayıları azdı. XIV. asırda 1000, XV. asırda 5000, XVI. asırda 12.000 ve dejenere olmaya başladıkları XVI. asır sonlarında 24.000, ayrıca Yeniçeriler Osmanlı zaferlerinde bazen kendilerine atfedilen hâkim rolü oynamış değildir. Şaşırtıcı bir hayranlık uyandırmaları, düşmanın onlara kadar ulaşabildiği nadir hâllerde, el değmemiş bir duvar gibi olan yeniçerilere çarpmadan önce akıncı, azab ve sipahileri yararak zayıflamış, bitkin hâle gelmiş olmasından ileri geliyordu. Varna'da Hristiyanlar 15.000 kişiydi. Acaba bunların kaçı sağ ve sol kanat süvarilerinin darbesini yedikten sonra canlı bir kal'a gibi padişahı muhafaza eden yeniçerilere kadar varabildi."²⁸⁸

Fernand Grenard'ın bu kısa izahını biraz açıklarsa hakikata varabiliriz;

Rumeli'nin ilk fütuhatında henüz Yeniçeri kurulmamıştı. I. Kosova Meydan Savaşı'ndan sayıları belki 1.000 kişiydi. Niğbolu, Varna ve II. Kosova savaşlarında 5.000 olduğunu kabul etsek bu meydan muharebelerinde ortalama 100.000 kişi olan Türk ordusu içinde devşirme askerin rolü Grenard'ın temas ettiği kadar dahi olmasa gerektir.

Fatih Sultan Mehmet Han'ın İstanbul'u düşüren, uzun Hasan'ın 100.000 süvarisinin üzerindeki ordusunu kısa bir zamanda

²⁸⁸ Fernand Grenard; Asyanın Yükselişi ve Çöküşü; s. 130-131.

hezimete uğratan, Hakk'ın rahmetine kavuştuğu anda Gebze civarında Hünkâr Çayı'nda topladığı 300.000 kişilik ordu içinde Yeniçerinin vurucu gücü nedir? Fatih, Yavuz, Kanunî devrinde yeniçeri sayısının 15 hatta 20.000 olduğunu kabul edelim. Çaldıran, Merc-i Dabık, Ridaniye, Mohaç zaferlerini kazanan Türk ordusu içindeki Oranları ve zaferde payları yüzde kaçtı? Hele Avrupa içlerine bir sel gibi akan Kanunî'nin 250.000 kişilik muazzam ordusu içinde yeniçerinin zaferinden söz edilebilir mi?

Biz, hiçtiler veya yoktular demiyoruz. Vardılar. Hatta ilk zamanlar kudretli hakanların yönetiminde faydalı olmuşlardı. Ancak, F. Grenard'ın temas ettiği gibi ordunun ona unsuru eyalet askerleri olan Tımarlı Sipahiler ki Anadolu ve Rumeli askerleri, Azaplar ayrıca Kanunî zamanında mevcudu 40.000'i bulan akıncılar sağ ve sol kanatlardan düşmanı zorluyor, hırpalıyor hatta Türk savaş usulü hilâl şeklinde çembere alıp imhaya geçiyor, bu arada merkeze sızabilen düşman yeniçerinin kılıncıyla karşılaşıyordu ki zaten o anda savaşın kaderi belli olmuştur.

Kanunî'nin ölümünden sonra gün geçtikçe bozulan ve devamlı sokak kabadayılığı yapıp kazan kaldıran Yeniçeri, XVI. asrın sonunda mevcudu hayli kabarmış, kabardıkça da gücünü kaybetmiştir. 1595 yılında padişah III. Mehmet'in başında bulunduğu Türk ordusu Haçova meydan muharebesinde ilk anlarda zor duruma düşmüştü. Sağ ve Sol cenahlar gerilemiş, düşman merkeze saldırarak hazine sandıklarını yağmalamaya başlamıştı. Merkezi korumakla mükellef olan yeniçerilerin çoğunluğu kaçmış, padişah III. Mehmet perişan bir vaziyette yanında bulunan Şeyhül-İslâm Hoca Sadeddin Efendi'ye "tedbir nedir Hocam?" diye sorunca bu muhterem âlim, millî kahraman Hoca Sadeddin "Sebattır padişahım, yerinizde sabit ve ber-karar olunuz, zira ecdad-ı Muhammediyye ile İnşal'lahu Teâlâ fırsat ve nusret Ehl-i İslâm'ındır. Hatırınızı hoş tutunuz" deyip cübbesinin eteklerini beline toplayan büyük insan aççı, oduncu ve hâlâ sebat eden Anadolu askerini gayrete getirip yağmaya koyulan düşman üstüne balta, nacak, kepçe ile saldırarak zafer sarhoşu olan düşmanı bozguna uğratmış, bu anda münadilerin düşman kaçıyor diye bağırmasını üzerine can kaygusu ile savaş meydanını terk eden

fırsatçı devşirmeler yeniden dönerek ganimete konmuşlar ve zaferin sahibi olmuşlardır.

Daha sonraları sefere götürülmeleri dahi bir mesele olan Yeniçeri, pabucunun dama atılacağı korkusuyla modern orduların kurulmasına karşı çıkmış halledilmesi güç problem hâline gelmiştir. En nihayet II. Mahmut'un cesurâne kararı ile ocakları (kışlaları) top ateşiyle yok edilip tarihin sahifelerine gömülüp gitmiştir.

Geçmiş hadiselerden ders alan İslâm halifesi ve Türk hakanı II. Mahmut, yeni kurduğu Asakir-i Mansure-i Muhammediyye ismindeki modern orduya alınacak asker ve subayın vasıflarını ferman'ı hümayun'la şöyle ilân ediyordu:

ASAKİR-İ MANSURE KANUNNAMESİ

"Ahval-i meçhul dönme veya mayası bozuk olmamak şartı ile 15 yaşından 40 yaşına kadar olan kişilerden diriç, uzuvları mütenasip, kış-yaz harekete kaabiliyetli kişilerden 15 kuruş aylıkla asker yazılacaktır."²⁸⁹

Ferman topçu ustası ve yamağının ücretleri ile orduya kumanda edecek yüzbaşı ve binbaşılardan görev ve maaşlarını açıklayarak devam etmektedir.

Daha önceleri III. Selim'in modern ordu kurmak için giriştiği her teşebbüs dönme eşkıyaları ile bunları âlet olarak kullanmak isteyen din, devlet ve millet düşmanlarının tertipleri akamete uğratılmış, III. Selim bu uğurda şehit edilmiş yerini II. Mahmut almıştır. Kendinden öncekilerin yapmadığını, yapmaya kararlı olan Sultan Mahmut Han topladığı devlet ricali ve ulemanın fetvası ile ocağın ilgasını ilân eden fermanında özetle şöyle diyordu:

"Yüz yıldır gittikleri harplerde itaatsizlik yüzünden düşmandan kaçmak ayıbını işlemeleri, bunca kafaların ve memleketlerin düşman eline geçmesine sebep olmuştur.

Bu durumda bizim de İslâm gayretini ele alıp düşmanlarımızın hakkından gelecek surette çareler bulmamız farz olmuştur.

²⁸⁹ Cevdet Paşa Tarihi'nden Seçmeler; C. II, s. 446.

Bu sebeple yeni bir askerlik usulü konmasına teşebbüs olmuş iken yeniçeriler bunu istemeyerek teşebbüsleri akîm bırakıyorlardı. Hattâ cür'et ettikleri şer'i vakalar dolayısıyla âlemin ruhu mesabesinde olan bir kaç padişahın telefine sebep olmuşlardır.

Bu sebeplerle bab-1 fetvada toplanmış olan bütün vezirler, bilginler, (ulema) devlet adamları ve ocak zabitleri huzurunda şeriatin emrini ihtiva eden kutsal fetva imzalanmış, İslâm askerinin evvelâ diyanet ve itaat ve sonra talim ile maharet kazanmasından başka çare olmadığı tesbit edilmiştir.

Lâkin nasihat ve şer'i tavsiyelere riayet olunmayarak geçen perşembe gecesi ayaklanarak Ağa Kapısı ve Bab-1 Ali basılıp yağma edilmiş, Mushaf-ı Şerifler bıçakla parçalanmış, (talim istemeyiz) diye isyan olunmuş, şeriata ve fetvaya karşı gelinmiş, düşmana karşı kullanılmak üzere verilmiş olan silâhlar devlet aleyhine kullanılmıştır.

Bu hareketler din ve mezhebe aykırı olduğundan bütün ulema, devlet ricali toplanıp kutsal sancak Sultan Ahmet Camii'ne çıkarılmış, Muhammed ümmeti sancak altına çağırılmıştır. Bunca iman ehlini ayaklar altına alan böyle bir şenaa-tecür'et edenlerin kanlarının helâl olduğu şeriatçe bildiriliğinden kışlaları yıkılmış ve şeriat kılıncıyla cezaları verilmiştir.

Vukuatın sonucu olarak şu anlaşılmıştır ki: Yeniçeri Ocağı bir şekavet yuvası hâline gelmiş, Yeniçeri adı eşkiyalığa sığınak olmuştur. Hatta bu defa yakalanıp idam edilenler arasında bazılarınin cebinde gâvur haçı bulunmuştur. Artık bunların namlarınınin bekasınınin faydalı olmayacağı anlaşıldığından kutsal sancak altında toplanan ulemanın oy birliği ile ocağın ismi kaldırılmış, Yeniçerilik adı külliye silinmiştir. Onun yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediyye ismiyle talimli asker yazılmaya başlanmıştır.²⁹⁰

Kısaltarak aldığımız Ferman'da da görüldüğü gibi askerlikle hatta Müslümanlıkla ilgileri kesilen bu taifeyi devlet kendi eliyle yok etmek mecburiyetinde kalmıştır.

²⁹⁰ Cevdet Paşa Tarihi; C. II, s. 444-445.

Bütün bunlara rağmen Gedikli'ler, Sokullu'lar ve öbürleri hâlâ Türk büyükleri arasında sayılmakta, her Türk okuyazarınca kahraman kabul edilmektedir. Buna karşılık gerçek kahramanları devlete can borcum var diyen Karamanı Mehmet Paşa (Şehit), yine dönme sadrazam İbrahim Paşa tarafından zehirletilen Pirî Mehmet Paşa (Şehit), Özdemiroğlu Osman Paşa (Gazi) Tayyar Mehmet Paşa (Şehit), Delişmen Yiğit Deli Hüseyin Paşa Girit kahramanı devrişme Köprülü'nün tertibiyle şehit 91 gazanın kahramanı Boynu Eğri Mehmet Paşa (Gazi), dönmelerin ihanet ve iftiralarının kurbanı Serdar Ekrem Kara Mustafa Paşa'yı özbe-öz Türk çocuklarını kaç münevver bilir?

Vezir ve yeniçeriler dışında kalan dönmelerin de sayısız ihanet ve ajanlıkları vardır. Casus raporlarını konuşuran Macar profesör şöyle diyor:

"Casus raporlarının en esaslısını Hüseyin Bey adlı biri İstanbul'dan yazmıştır. Raporda asıl adının (Gergely Daik) olduğunu, şimdi her ne kadar İslâm dininde ise de zavallı Macar esirlerinin kurtarılması için yaptığı fedakârlıklardan söz ettikten sonra müşahadelerini o sırada papalık-kapitanlık eden eski dostu Berenhidal Huzsar Peter'e yazdığı rapor da Türklerin savaşları hile yoluyla kazandıklarını topu topu 10.000 yeniçeri, 10.000 Akıncı, 20.000 sipahiden ibarettir. Tanrının yardımıyla Paşa Paspirin Polata piyadeleri bunların hakkından gelir."

Dönme, Türk ordusunun zayıf taraflarını yazdıktan sonra korkmamaları için cesaret veriyor ve raporunu şöyle tamamlıyor "Türk dinliye inanmayın. Şunu aklınızda tutun ki; Türk hiç bir zaman kuvvetiyle bir şey almamıştır. Tuzağa düşmemeye dikkat edin, casuslar bulundurun. Türkü yenecek olursanız mal yağmasına düşmeyin. Onları ölüme kadar kovalayın."²⁹¹

Bu raporun sahibi olan Hüseyin Bey ismindeki dönme Müslüman denebilir mi? Bu olay binlerce vakadan yalnızca bir tanesidir. Bu rezillerin kadın taifeleri de aynı suçları irtikâb etmiştir.

²⁹¹ Macaristan Türk Aleminden Çizgiler; s. 309-311. (1000 Temel Eser).

"Türk ileri gelenleriyle evlenmiş dönme Macar kadınlarını da bunlar arasında sayabiliriz. 1561 yılında büyük bir talana hazırlanan Türklerin elinden Macar halkını kurtarmıştır."

Görüldüğü gibi kadınıyla-erkeğiyle Türkün devletini yıkmak için ne lazımsa yapmışlardır. Bu misallerden sonra netice olarak şunu söylemek isteriz.

1300 yılında bir avuç Türkmenin kurduğu 150 sene gibi kısa bir zamanda cihan devleti hâline getirdiği Osmanlı-Türk İmparatorluğu, İstanbul'un fethinden sonra dönme devrişme istilâsına uğramış, Türkün dahiyane siyaseti bir noktada ihmal edilmiştir.

Meselâ; Şeyh Edebâlî Türk gençlerini okuturken Orhan Gazi sorar: "Dede, sen bu gençleri hep medreseye topluyor-sun. Ben ise asker sıkıntısı çekiyorum" deyince, Edebâli der ki: -Oğul, sana vasiyetim olsun. İlmi Türkten gayrisine verme. Sonra devletin yıkılır. Halbuki savaştacak askeri parayla da bulabilirsin" demiş, işte ondan sonradır ki yeniçeri ocağı kurulmuştur.

Mayası kuvvetli ve kendinden emin olan Türkiye Devleti zamanla devşirmelere imkân vermiş, mürailek ve dalkavuklukta mahir olan devşirmeler el-etek öperek saraya sızmayı başarmışlar, ufak görevlerden başlayarak sadrazamlığa kadar yükselmişlerdir. Kudretli hakanlar devrinde bir kukladan farksız olan bu dönmeler en ufak aksaklıkları değerlendirmeyi çok iyi başarmışlardır. Türk hakanlarının bu dönme vezirlere itibar etmelerinin başlıca sebeplerini şöylece sıralamak mümkün:

- a) Kayıtsız - şartsız itaat,
- b) İstenildiği zaman azil ve kafalarını koparıp saf dışı etme kolaylığı.

Halbuki bir Türk vezirin azli hele idamı toplumda infial uyandırıyor. Türk halkının nefretine yol açıyordu. Meselâ; Fatih Çandarlı'yı idam ederken halkın tepkisini hesaba katmış, önce hapsetmiş, bilâhare hadisenin küllendiği bir zamanda idam etmiştir. Halbuki gerek Rum Mehmet Paşa'yı gerekse Rum Mahmut Paşa'yı Aşıkpaşazade'nin tâbiri ile "it gibi" boğdurmuştur.

Fatih'in tahta çıkışından III. Murat devrinin son zamanlarına kadar 1,5 asra yakın bir zaman içinde bir Türk sadrazama

karşılık 8 dönme sadrazamın kellesi koparılmıştır. Bu da iddiamızın açık belgesidir. En küçük yaşta 8 ilâ 10 yaşında devşirildiği dikkate alınırsa hepsinin Hristiyanlık inancına göre "Vaftiz edildiği", her şeyi bilecek yaşta olmaları hasebiyle mensup oldukları ırkın şuurunu da hayatları müddetince unutmamışlardır. Hepsi "sünnet edilip İslâm akidesine göre yetiştirildiği hâlde, içlerinde kalben Müslüman olanlar nadirdir."

İşte bu minval üzere devşirilip yetiştirilen dönmeler her fırsatta Anadolu Türküne gadretmişler, Türkmen unsurun, devletin gerçek sahiplerini kendi öz devletlerine zaman zaman isyan ettirmişler, Türkün baş koyduğu (Devlet-i Müddet) fikrine hiç bir zaman inanmamışlardır.

Devleti kurarken kan veren, can veren Türk unsuru olduğu gibi, devlet çökerken gövdesini takoz yapan yine devletin sahib-i aslisi Türk milleti olmuştur.

Dinime, töreme, dilime, devletime ve kültürüme yürekten inanmayan, ruhunda başka bir milletin sevgisini taşıyan devşirmeler zamanla dinimizi, töremizi kültür ve dilimizi yozlaştırmışlar, Müslüman ve Hristiyan yazarlarının hayranlık duydukları Türk ahlâkını bozarak, aksiyon hızını keserek ilimde, teknikte geri kalmasını sağlamışlardır.

Geleceğin Büyük ve güçlü Türkiye'sini kurmak gayesiyle meydan-ı gazaya atılan genç kardeşlerim; geçmişten ders almayanın geleceğe ışık tutması mümkün değildir. Üç kıt'aya, üç denize hâkim olan kahraman ceddinin bu gün hayali dahi güç olan o cihan imparatorluklarını nasıl kurduğunu, neyle yükseldiğini ve neden çöktüğünü bilmek zorundasın. Çünkü sen kökü mazide olan âtisin. Ancak maziden aldığın hız ve şuurla asrın teknolojisinin üstünden aşarak yeni ufuklara, büyük ve güçlü Türkiye'ye ulaşabilirsin. Yeter ki sen, sen ol. Kendine, öz benliğine dön. İşte o zaman;

"Doğacaktır sana vâdettiği günler Hakk'ın

Kim bilir belki yarın belki yarından da yakın..."

mutlaka gerçekleşecektir. Çünkü niyetimiz halis imanımız tam. ALLAH bizimledir.

TÜRK'ÜN
Güç Kaynağı
Devlet Baba Geleneği

İKİNCİ KİTAP

ÖNSÖZ

Her milletin bir geçmişi, tarihi, töresi tarihinin seyri içinde kendine has yönetim şekli olmuştur. Milletleri ele alırken bir bütün olarak, tarihin derinliklerine inip mütalaa etmek zorundayız. Aksi takdirde yanlış bir hükme varırız ki, Türk milletinin 5.000 yıllık tarihini 1071 den başlatıp 906 yıllık bir Anadolu milleti olarak telakki edenlerle ve hatta daha da ileri giderek bu tarihi 1923 yılına kadar geri getirmek isteyenlerin sakim görüşlerine payanda olmak durumunda kalırız, bu da abesle iştigal etmek, güneşi balçıkla sıvamak kadar gülünçtür. Binlerce yıllık tarihi içinde, dili, kültürü, töresi hatta dini inançları ile yaşayan ve yaşamakta devam eden bu mübarek Türk milletine su i kat değilse nedir?

Sebep din ise; Türk tarihini 1071 den başlatmak niye; dokuzuncu asırdan itibaren kitleler hâlinde İslâm dinini kabul eden Türk boyları öz be öz Türk, Karahanlı, Gazneli vs. Türk devletleri de Müslümandı. O hâlde sebep din değil dinî maske yaparak binlerce yıl öteye uzanan Türk tarihini bir çırpıda silip atmaktır.

Halbuki bu gün dünya üzerinde müstakil devlet olarak hayatiyetini sürdüren hiç bir İslâm ülkesi geçmişini, tarihini inkâr etme şöyle dursun Mısır gibi Müslüman bir devlet mazisini Kur'an'da lanetle anılan firavuna dayarken komşumuz İran 3000 yıllık düzme tarihi ile öğünmektedir. Diğer İslâm ülkeleri de aynı yolu ilerken Türkün şan ve şeref dolu tarihini inkâr neden?

Görüldüğü gibi sebep dinî değildir. Aslında bakılırsa her milletin tevhit akidesini yaşadığı devirler olduğu gibi dalalette, karanlıkta, kaldığı dönemlerde olmuştur. Cenab-ı Allah beşeriyetin Atası olan Hz. Adem'i ilk insan aynı zamanda peygamber olarak görevlendirmiştir, insanoğlunun üreyip çoğalması, dünya yüzüne yayılması ile milletler teşekkül etmiş, yüce Allah her

millete zaman zaman yol gösterici olarak peygamberler göndermiş emir ve yasaklarını tebliğ etmiştir. Mü-fessirlere göre Hz. Adem'le Hz. Muhammed S.A. V. arasında 24 bin veya 124 bin peygamber gelmiştir. Tabii ki, en doğrusunu bilen Cenab-ı hak-tır. Ama gerçek olan Kur'an'ın belirttiği gibi her kavme, millete peygamber gelmiş, Tevhit akidesini öğretmiştir. Zaman aşımı içinde tevhit akidesi zayıflamış kısmen veya tamamen kaybol-duğu görülmüştür. İslâm güneşinin doğduğu anda dünya üzerin-de yaşayan hiç bir milletin tam anlamı ile hak din üzere olduğu iddia edilemez, İslâmın doğduğu Arabistan'da sayısız putlara tanrılık izafe edilirken, Hz. Musa'nın ve İsa'nın tebliğ ettiği tev-hit dininde asliyetini koru-yamamış, Yahudiler Üzeyir, Allah'ın oğlu, haşa İsa piç diyecek kadar ileri gidip küfre yuvarlanırken Hristiyanlar İsa'ya Allah'ın oğlu diyerek üçlü telhis akidesini kabul edip, İsa, Meryem, Ruhül Kudüs demekle Allah'ın Kur'an'da İhlas Sûresinde belirttiği vahdaniyet sıfatını inkâr etmişlerdir. "DE Kİ O ALLAH'DIR. TEKTİR. ALLAH SAMEDDİR. HER YARATIĞIN MUHTAÇ BULUNDUĞU EKSİKSİZ BİR VARLIKTIR. - DOĞURMADI O, DOĞRULMADI'DA... - HİÇ BİR ŞEYDE O'NA DENK OLAMAMIŞTIR."²⁹²

Dünya üzerinde ahval bu iken Türk milletinin tek tanrı inancı taşıdığı ve 5000 yıllık tarihi boyunca putlara tapmadığı çeşitli milletlere mensup Türkologlar tarafından ortaya konmuştur. Bunun neticesi olarak Türk milleti top yekûn İslâm dinini kabul etmekte tereddüt etmemiş bu yüce dini bin küsur yıllık zaman içinde en güzel şekilde temsil etmiş ve islimin kılınca olmuştur.

Şimdi bir an düşünelim, putperest ecdadını reddetmeyen Arablar Firavunu kabullenen kipti Mısırlılar, ateşperest geçmişi-ne sarılan İran dururken bize ne oldu. Ahlâkı, adaleti, sosyal yapısı ile hayranlık duyulan, teşkilâtçılığı ve devlet kuruculuğu ile ün yapmış bir milletin tarihi inkâr edilemez. İşte bu nedenle Türk'ün bilinen tarihinden başlayarak askerî, adlî, içtimai mev-

²⁹² Kur'an-ı Kerim İhlas Sûresi A. Fikri Yavuz.

zuları kapsayan devlet inancından, Türk Oğuz töresinden bir demet sunmaya çalışacağız. Dileğimiz odur ki, faydalı olsun, 20. asır Türkiye'sinin problemi hâline gelen bu yazarlar Türkün gönlünce sarılsın, Türkün bedenine giydirilen elbiseler ruhuna yapılan baskılar, zihine konulan yabancı kültürlerin faydasız olduğu idrak edilerek Türk töresinin ışığı altında Türk cemiyet hayatı yeniden "Türk için Türk'e göre" tanzim edilme yoluna gidilsin işte o zaman devlet millet kaynaşması, millî bütünleşmenin meyveleri toplanacak, aşk ve şevk içinde kutsal heyecanın kucakladığı Türk milleti tarihî fonksiyonuna yeniden kavuşacaktır.

Allah yardımcımız olsun

Mehmet Doğan

1-1-1976

Kurtuluş – Ankara

OĞUZ HAN – TÜRK TÖRESİ

Şüphesiz ki, her milletin feyz aldığı bir kaynak vardır. Bu feyz kaynağını kurutan milletler tarih sahnesinden de silinmeye mahkûmdur. Binlerce yıllık tarihi olan Türk milletinin feyz kaynağı da Türk (Oğuz) töresidir. Atalarımızın "her şey kalkar ama töre kalkmaz" sözü dikkate şayandır. Eski dünya olarak bilinen Asya, Avrupa, Afrika kıtalarında kesin hükümler kuran Türk milletinin yolunu çizen, 16. Türk imparatorluğunun, sayısız devletlerin temel taşı da Oğuz töresidir. Müstakilen ele aldığımız bu kitap da Türk Tarihinin millî kahramanı Oğuz Han'dan başlayarak Türk ırkının devlet baba geleneğini, Oğuz töresini konu yapacağız. Hun Türk İmparatorluğu'ndan Osmanlı Türk Cihan Devleti'ne intikal eden Türk töresinin (Devlet Baba) geleneğinin sürekliliğini ve Türk tarihinin bir bütün olduğunu göreceğiz.

"Nuh Peygamber A.S. yeryüzünü oğulları arasında bölüş-türdüğü zaman, büyük oğlu Yafes'e doğu ileri ile Türkistan'ı verdi. Yafes Türklerin deyişine göre Olcay Han diye lakap alır. Olcay Han'ın Dhip Yavgu adında bir oğlu oldu. Dhip'in manası taht ve makam, Yavgu ise halkın önderi demektir. O büyük ve tanınmış bir padişahı. Dört muteber ve şöhretli oğlu vardı: Kara Han. Or Han, Kür Han ve Küz Han, Kara Han veliaht olduğundan babasının yerine geçip padişah oldu. Onun çok talihli ve padişahlığa lâyık bir oğlu dünyaya geldi. Üç gün üç gece anasının sütünü emmedi. Anası artık onun hayatından ümidini kesmiş, kederli ve endişeli idi. Bir gece rüyasında oğlunun kendisine bir şeyler söylediğini gördü; "Eğer sütünü emmemi istiyorsan biricik Tanrı'yı ikrar ve itiraf et üzerine olan hakkını olduğu gibi farz bil" Kadın üç gece bu hâli rüyasında gördü. Bu kavim kâfir dininde olduğu için kadın meseleyi onlara anlatmadı. Kocasından gizli olarak Tanrı'ya iman etti, elini göğe, kaldırıp dua etti ve dedi ki; "Ey Tanrım bari ben biçarenin sütünü bu çocukcağı-

zın zevkine uydurup tatlı kıl." Oğuz o anda anasının göğsüne yapışıp emmeye başladı. Bir yıl geçince babası onda olgunluk ve asalet belirtileri gördü. Onun temizlik ve güzelliğinden hayrette kaldı. Ve dedi ki; "bizim kavim ve uruğumuzda bundan daha güzel bir çocuk dünyaya gelmemiştir." Çocuk bir yıl sonra (aynı İsa Pey-gamberinki gibi) dili açılıp konuşmaya başladı. Ve "Ben bir otağda doğduğum için adımlı Oğuz koymak gerekir" dedi. Oğuz çocukluğunda ve büyüme çağında, ergin oluncaya kadar daima Tanrı'yı anar ona şükrederdi. Her fırsatta ister uykuda ister uyanık hâlde yaratıcı Tanrı'yı muhakkak anardı. Ona Tanrı'nın nurlu feyzi erişti. Her türlü bilim ve hünerde, ok atmada, kargı kullanmada, kılıç çalmada ve bilgi hususunda âleme ün olacak şekilde gelişme gösterdi.

Babası ona amcası Küz Han'ın kızını nişanladı. Oğuz kadını eve getirdi. Onu Tanrı'ya imana çağırdı. Kız kabul etmedi; Oğuz da ona yakınlaşmaktan kaçındı. Babası oğunun bu kıza yüz vermediğini görünce diğer kardeşi Kür Han'ın kızını ona istedi. Oğuz ondan da aynı şeyi istedi. Kız çekindi ve eğer beni bu hususta zorlarsan meseleyi babana anlatırım; sonra o seni öldürür dedi. Oğuzda aralarındaki münasebeti kesti. Kara Han Oğuz'un her iki kızdandan nefret ettiğini anlayınca küçük kardeşi Or Han'ın kızını istedi. Oğuz bir av dönüğu kıyla konuşup ona maksadını anlattı. Eğer dediklerime uyar onları kabul edersen seni zevceliğe kabul ederim, aksi hâlde senden uzaklaşırım. Kız şöyle dedi: ben senden bir parçayım; her ne emredersen ona baş eğer itaat ederim, nerede senin halkan (küpen) bulunuyorsa orası bana kulak, nerede (saçların tutturana) çenber varsa orası bana baştır. Oğuz kıyı eve getirdi ve ona yaklaştı.

Oğuz bir gün adamlarıyla ava gitmişti. Bu arada babası Kara Han toy tertip etti. Daha önce evlendiği amca kızları kendilerinin daha güzel olduğu hâlde, Oğuz'un son kıyı sevmesini kıskanarak kinle ve düşmanlıkla dediler ki; Oğuz bizi tek Tanrı'ya inanıp ona ibadete davet etti. Biz böyle bir Tanrı tanımıyoruz dedik, o buna kızarak bizden uzaklaştı. Bu gelin onun emrine uydu. Böylece ona şefkat ve sevgi gösterdi. Şimdi bu karı-koca yeni dini tutmuşlardır. Atalarının dinini inkâr edip yeni din

tutmuşlardır. "Kara Han bunu o gelinden sordu. Öfkeleni kengeş etti. (danıştı.) Ve Oğuz'u öldürmeye karar verdi. Küçük gelin bir adamla Oğuz'a haber gönderdi. Oğuz da hazırlandı ve babasını yendi."²⁹³

Türk tarihi yazarı Joseph Deguignes Türk milletinin tek tanrı inancını şöyle anlatıyor.

"Türkler hakiki Allah'a ibadette ve gerçek din ahkâmına riayette devam etmişlerdir. Ancak Alınca Han'ın idaresi zamanında sulh ve emniyet, servet ve bolluk onlara atalarının koydukları düzeni unutturdu. Kara Han zamanında eski gerçek dinde artık hiçbir iz kalmadı. Oğlu halefi olan Oğuz Han, hakkında bir çok efsaneler vardır. Doğumu üstüne hayret verici bir hadiseyle olmuştur. Daha beşikden itibaren insanları eski Hak dinine geri çevirmekten başka bir gayesi yoktu, bir çok kadınla evlendi. Fakat içlerinde bir Tanrıya ibadet eden bir kadınla münasebette bulundu, bundan ötürü babası Kara Han kendisini öldürmeye teşebbüs etti. Karısı yoluyla babasının niyetinden haberdar olan Oğuz, az sayıda dostları ile babasının askerine galebe çaldı. Ok yarası alan Kara Han öldü. Put ibadetinin baş düşmanı olan Oğuz, şiddetli buyruklara rağmen puta tapmakta ısrar edenlere karşı hiç bir merhamet göstermedi, bu tazyik birçok firara sebebiyet verdi. Birçokları çevredeki kavimlere iltica ettiler. Oğuz bu kaçan kimselerin peşini bırakmadı. Gerek onları ve gerek iltica ettikleri kavimleri idaresi altına aldı."²⁹⁴

Kaşgarlı Mahmut Türk Maddesi

"And içerek söylüyorum: Ben Buhara'nın sözüne güvenilir imamlarının birinden ve başkaca Nişapurlu bir imamdan işittim, ikisi de senetleriyle bildiriyorlar ki, Peygamberimizin kıyamet alâmetlerini ahir zaman karışıklıklarını ve Oğuz Türklerinin ortaya çıkacaklarını söylediği sırada : "Türk dilini öğreniniz, çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır." buyurmuştur.

²⁹³ Oğuzname Reşidüddin Tercüme Tahlil Ord. Prof. Zeki Velidi Toğan Oğuz Destanı.

²⁹⁴ Joseph Deguignes; Büyük Türk Tarihi, Türk Kültür Yayınları, Cilt-1- Sayfa 132- 133

"Türk Tanrı yarlıgayası Nuh'un oğlunun adıdır. Bu tanrının Nuh oğlu Türkün oğullarına verdiği bir addır. Bize "ad olarak Türk adını ulu Tanrı vermiştir." dedik çünkü bize Kaşgarlı halef oğlu İmam Şeyh Hüseyin ona da İbnül Garki denilen kişi İbnü Ebüddünya olarak ünlü Eş Şeyh Ebubekir el Müfidül Cercerai'nin dünyanın sonu üzerine yazdığı kitabında, ulu peygambere tanıkla varan bir "hadis" yazmış. Hadis şöyledir. Yüce tanrı "Benim bir ordum vardır, ona Türk adını verdim, onları doğuda yerleştirdim, bir ulusa kıvarsam Türkleri o ulusun üzerine gönderirim." diyor.

İşte bu Türkler için bütün insanlara karşı bir üstünlüktür. Onları yeryüzünün en yüksek yerinde, havası en temiz ülkelerine yerleştirmiş onlara "Kendi ordum demiştir."²⁹⁵

Fatih Sultan Mehmet Han'ın kıymetli şehzadesi Cem Sultan'ın emriyle, Osmanoğulları şeceresini yazan Bayatlı Mahmut oğlu Hasan Câm-ı Cem-ayın isimli eserinde Oğuz Han'ı şöyle anlatıyor.

"Bu doğru yolda (Tanrı'yı tanır.) görüldüğü için çocukluğunda veli manasına bu ad verilmiştir. Tanrının birliğini tanıdığından babası buna çıkışıp dövüşünce Oğuz'un askeri onu öldürmüştür."²⁹⁶

17. asrın büyük Türk âlimlerinden Merhum Mehmet Vani Efendi "Arais-ül Kur'an ve Nefais-ül furkan" isimli, bir nüshası Beyazıt Umumî Kütüphanesinde 67. numarada, 2. bir nüshası Yeni Cami Kütüphanesinde 100. numara ile kayıtlı kıymetli tefsirinde El Kehf sûresinin Zül Karneyn'den bahseden âyetlerini tefsir ederken şöyle diyor.

"Kur'an'da bahsi geçen (Zül-karneyn) den maksat (Oğuz Han) olduğunu söylerler ki; bu hususta tereddütü mucip olacak hiç bir nokta yoktur."²⁹⁷

²⁹⁵ Kaşgarlı Mahmut; Divanü Lûgai-it Türk Ali Çiçek May Yayınları Sayfa 28-29.

²⁹⁶ Nihal Atsız; Osmanlı Tarihleri Türkiye Yayınevi Sayfa: 382

²⁹⁷ İsmail Hamdi Danişmend; Türklük Meseleleri, Sayfa: 89

Merhum Danişmend'in bu mevzuda ikinci tespiti de üniversite kütüphanesindeki Halis Efendi Koleksiyonun'da Rüstem Paşa'nın Tevarih-i Al-i Osman isimli eserinin 2. sahifesindedir.

"Etrak şöyle fikrederlerdi ki, Hak Sübhanehü Tâala Kur'an-ı Kerim'inde (Gale ya Zülkarneyn) deyu zikrettiği meğer bu (Oğuz Han) dır derlerdi."²⁹⁸

Kehf sûresinin müâtâaddit âyetlerinde Cenab-ı Allah tarafından görevlendirildiği beyan edilen Zülkarneyn'in nebi veya veli olduğu hakkında ihtilaf vardır.

"Nübüvvetinde ihtilaf edilen Zülkarneyn'in Allah'ın Salih ve mümin bir kulu olduğundan ittifak vardır."²⁹⁹. Eski Osmanlı menbağları Kur'anda ismi geçen velimi, yoksa nebimi diye ihtilaf edilen Zülkarneyni kasederek meğerci O Oğuz Han'mış demektedirler.

Mevzuu bahs ettiğimiz Türk tarihinin millî kahramanı Oğuz Han Büyük Hun Türk İmparatorluğu'nun kurucusudur.

Türk devlet geleneğinin temel taşlarını koyan, Türk hakasının vazettiği kanunlar, Oğuz töresi olarak ün yapmış, 16 Büyük Türk İmparatorluğunun güç kaynağı olmuştur. 24 Oğuz Boyunun atası olan Oğuz Türk töresini disiplin, adalet, ahlâk ve millete hizmet esası üzerine inşa etmiştir.

İlk teşkilâtlı orduyu kuran Oğuz Han'dır. Onlar-yüzler-binler-onbinler olarak tasnif yapan Türk hakanı, 10 kişiye kumanda edene onbaşı, yüz kişiye kumanda edene yüzbaşı, bin kişiye kumanda eden binbaşı, onbin kişiye kumanda eden Tümenbaşı unvanları vermiştir. Ordusunda her şeyden evvel itaat etmeyenlerin boynunu vurdurmuştur. Doğu komşuları olan Tunguzlar, Hunlar'ın zayıf ânından yararlanmak, istemişler harp vesilesi aramak gayesiyle Oğuz'dan eşsiz olan sevgili atını istemişler. Beylerini toplayan Oğuz fikirlerini sormuş. Beyler böyle bir durumun haysiyet kırıcı olduğunu bahisle, red cevabı verilmesi gerektiğini söyleyince, Oğuz hayır bugün harbe hazır deği-

²⁹⁸ İsmail Hami Danişmend; Türklük Meseleleri, Sayfa: 89

²⁹⁹ Hasan Basri Çantay; Kur'an-ı Kerim ve Meali hakim cilt 2. sf. 547.

liz, zaman kazanmak zorundayız diyerek Tunguzlara sevgili atını teslim etmiştir.

Ümide kapılan Tunguzlar bu seferde Oğuz'un eşini istemişler, beylerinin karşı çıkmasına rağmen Oğuz eşini de vermiştir; ama düşmanın isteği bitmemiş bu sefer de Tunguzlarla Hunların sınırındaki; Kalganın güney batısında bulunan kum çölünü istemişlerdi. Toplanan kurultay Oğuz'a atı verdiniz, eşinizi verdiniz gereksiz toprağı vermenizde hiç bir mahsur yoktur demeleri üzerine Oğuz hayır at benim şahsı malımdı. Eşimde öleydi. Ama toprak çöl de olsa milletimindir diye teklifi reddetmiş, verilmesinde ısrar eden beylerin kafasını vurarak, devlet malı üzerinde tasarruf edilemeyeceğini göstermiştir.

Birliklerini toplayan Oğuz kendilerinden emin bulunan Tunguzlara âni baskın yaparak mağlûp etmiş ve egemenliği altına almıştır.

Kesinlikle Türk tarihinin ilk muntazam ve disiplinli ordusunu kuran Oğuz Han'dır. Silâhlı kuvvetlerimizin; Türk ordusunun kuruluş yıl dönümünü Büyük Türk Hun İmparatorluğuna dayaması takdire şayandır.

Oğuz'un ordusu o kadar muhteşemdir ki; atların rengi cihetlere göre değişti. Kuzey kolunun atları kara (yağız) doğudakilerin Boz, Güneydekilerin kızıl (al) Batıdakilerin Kır'dı. İşte bu inanç ve nizamla ki; Hun Türk İmparatorluğu 20 milyon Km² yi aşkın bir toprak parçasında 436 yıl hükümran olmuştur.

Kurulan Türk imparatorlukları içinde uzun ömürlülük bakımından Osmanlı Türk İmparatorluğu'ndan sonra ikinci olarak gelmektedir.

Oğuz Töresi: Güçlünün zayıfı ezemediği, Kurtla Kuzunun birlikte dolaştığı, açın doyurulup, çıplağın giydirildiği devlet baba geleneğinin adıdır.

Hunlardan - Göktürlere -Selçukluya - Osmanlıya intikal eden Türk töresi, Türk Bilge Kağan tarafından çelikle mermere kazdırılan Orhun Âbidelerinde şöyle dile getiriliyor.

"Tanrım yardım etti, Türk hakanı oldum. Dağılmış milletimi bir araya topladım, fakir milletimi zengin ettim, azalmış

milletimi çoğalttım. Atalarım Bumin ve İstemi Kağan'a lâayık bir evlât olmaya çalıştım."

Bilge Kağan devamla gelecek Türk nesillerine sesleniyor:

"Ey milletim! Bil ki ben zengin ve parlak bir millete hakan olmadım, zayıf ve güçsüz bir milletin başına geçip tahta oturdum. Kardeşim Gültekin ve yeğenlerim olan prenslerle ant içtik. Babamın, amcamın hayatlarını verdikleri millet uğruna biz de bütün gücümüzle çalıştık, başına geçtiğim Türk milletinin birliği ve yüceliği için gece uyumadım, gündüz oturmadım, ölesiye bitesiye çalıştım, Tanrı yardım etti, bahtım yâr oldu. Yoksul milletimi zengin ettim, Türk milletini bütün milletlerden üstün kıldım."

Bu büyük Türk Hakanı'nın Orhun Abidelerinde Oğuz töresi gereğince bize intikal ettirdiği soylu vasiyetini özet olarak şöyle sıralayabiliriz.

- a - Özünden kopma Törene sahip ol,
- b - Millî birlik konusunda tâviz verme,
- c - Milletinin derdini kendine dert bil, açla aç çıplakla çıplak ol gerekirse gece uyuma gündüz dinlenme,
- d - Atalarına lâayık oğul ol, hayır işlerde onları geçmeye çalış.

Oğuz töresinin temel prensiplerine sarılan Bilge Kağan zayıf ve dağınık olarak ele aldığı Türk milletini güçlü kılmış, aç doyurmuş, çıplağı giydirmiş, töreyi Türk iline hâkim kılmıştır.

Oğuz Töresi: Yüksek ahlâka, adalete, karşılıklı saygıya dayalı her zaman örnek alınabilecek içtimai dayanışmayı hedef edinmiş baba - evlat arasındaki, musiki ahengini andıran dengeli bir sevginin meydana getirdiği tatlı bir disiplindir.

TÜRK TÖRESİNDE HAKAN

Türk an'anesine göre hakan (padişah) milletin atasıdır. Yedi kudretine sahiptir. Devletin ve onun müesseselerine karşı isyan en büyük günâhtır.

Leon Cahun, "introduction al'histoire de l' Aise" isimli eserinin 77. sayfasında Türk hakanını şöyle tarif ediyor:

"Kendi milletlerini yiyip yutan hükümdarların aksine olarak Türk hakanı tebaasının nafakasını temin ederdi. Başka milletlerin aksine olarak Türklerde halkı besleyen, giydiren ve harçlığını veren hakandır. Onlarda vergi demek halkın umumî masrafı demektir. Eğer hakan artık tebaasının mesarifini temin edemeyecek hâle gelirse kendilerine ruhsat verir ve onlar da gidip nafakalarını başka bir hakan bayrağı altında araştırırlar."

Orhun Abidelerine ve Bilge Kağan'ın sözlerine temas denen yazar neticeyi şöyle bağlıyor.

"Türk hakanının gece uyumaması ve gündüz dinlenmemesi, yalnız fakir tebaasını besleyip giydirmek için değildir. O Türkün şöhreti ve milletin şan ve şerefi için gece gündüz çalışmış çırpınmıştır. Mısır firavunu , İran şahı ve yahut Asur hükümdarı milletlerini kendi şahısları uğruna veyahut ilâhlarının kudretini göstermek maksadıyla imha ettikleri halde, Türk hakanı milletin hüsn-i şöhretinden başka hiç bir şey düşünmemiştir."³⁰⁰

Türkün inancına göre devlet tanrı tarafından verilmişti. Millet ile kağanın durumu tanrı tarafından tayin edilirdi. Tarihi kadar eski olan Türk cihan hâkimiyeti mefkuresine göre, Türk hakanı göğün altındaki bütün ülkelerin tek bir hükümdarı gibi düşünülüyordu. Yeryüzünün hükümdarı sayılan Türk kağanları, tanrının emriyle dünyanın bütün ülkelerini idare ederdi. Osmanlı Türklerinde cihan şümül devlet olarak anılan "nizamı alem" alemin (dünyanın) nizamını (idaresini) taahhüt eden, devlet anlamına geliyordu. Hakana (padişaha da) padişahı âlem denildiği gibi, malum oldu-

³⁰⁰ Leon Cahun - İsmail Hami Danişmend; Garp Menbaalarına Göre Türk Demokrasisi Sayfa: 13

ğu üzere I. Süleyman Kanunî'nin unvanı cihan padişahıdır. Avrupalıların tabirince muhteşem Süleyman, veyahut efendiler efendisidir. Avusturya Kralı Ferdinand, Almanya İmparatoru Charles Quint (5 karlos)la yapılan barış antlaşmasında bu hususu açıkça görüyoruz. Cihan padişahının lütfeylediği ahitname şöyledir. "Ben ki, Sultan Süleyman Han İbn-i Sultan Selim Han İbn-i Sultan Beyazıd Han'ım" diye başlıyor, ahidname şöyle devam ediyor. "Türkiye bu muahadeyi Charles Quint ve Ferdinand'ın ardı gelmez ricaları üzerine lütfen kabul etmiştir. Divan-ı Hümayun'un maksadı Avrupaya sulh bahşetmektedir. Yoksa böyle bir muahadeyi kabulde hiç bir mecburiyet yoktur. Türkiye Charles Quint'i İspanya vilayetinin kralı Ferdinand'ı, Bohemya Kralı olarak kabul etmektedir. Charles Quint Almanya, yani Batı Roma İmparatoru olduğunu, Türkiye ile alâkalı hiç bir hukukî ve diplomatik vesikada iddia etmeyecektir. Roma imparatorluğu tacı tektir ve münhasıran büyük Türk hakanına aittir." Görüldüğü gibi yeryüzünde başka bir kralın imparatorluk unvanı kullanmasına müsaade edilmiyordu.

Töreye göre Türk hakanı soylu bir aileden gelmeli, ayrıca Tanrı tarafından verilmiş üç özelliğe sahip olmalıydı.

1 -Tanrı kendisine kağanlık ve başarı içi yarlık vermeli idi.

2- Tanrı diğer insanlardan ayrı olarak onu iyi talih yani kut ile donatmalı idi.

3- Kısmetli, uğurlu olmalıydı.

"Bu geleneğe göre devletin başı olan, hakan ve onun yardımcıları, her türlü yeteneğe sahip olmalıydı ki devletin devamlılığı sağlanabilirdi. Her şeyin başında ilim, bilgi aranıyordu. Her idareci başta hakan olmak üzere Türk töresini bilmek zorunda idi. Bu da ancak bilgi ile mümkündü. Göktürklere göre Türk töresini bilmek ve onu saklamak bir milleti millet yapan en önemli sebeplerden biri idi. Orkun Anıtlarında Bilge Kağan şöyle diyor.

- İlgisiz kağansız kalmış milleti

Türk töresini kaybetmiş milleti

- (Babam İlderiş Kağan) Bumin ve İstemi Kağan töresince yeniden toparladım."³⁰¹

³⁰¹ Bahaddin Ögel; Türk Kültürünün Gelişme Çağları Cilt - 2 Sayfa: 46

İL (DEVLET) ANLAYIŞI

Türklerde il deyimi devlet anlamına kullanılıyordu. Tabii ki sınırsız bir toprak parçası ile hakansız bir ülke il olamıyordu.

"Eski Türklere göre halk ile toprak devleti meydana getiren iki önemli unsurdu. Türk geleneğine göre topraksız bir devlet düşünülemezdi. Halk toprağı, toprak da halkı tamamlayarak bir devlet meydana getirirlerdi."³⁰².

Türkün toprağı (vatana) bağılılığı, bütün tarihçilerin ittifak ettiği bir gerçektir. Oğuz Han'ın Tunguzlara en kıymetli atını ve eşini devletin menfaati için tereddüt etmeden verdiği hâlde çorak bir toprak parçası uğrunda o milletin malıdır, diyerek savaşa başlaması bunun bir örneğidir.

Görülüyor ki budun (millet) toprak, kağan il'i (devleti) tamamlıyordu. İli ve devlete kağandan daha fazla önem veriyordu. İli budun ve ilsiz budun tabirleri vardır. Yani topraksız bir millet devlet niteliğı taşıymıyordu, açıkça millet olamıyordu. O hâlde devletin temeli il idi, elbetteki devletin başında bir hakan şarttı, başsız gövde olmayacağı gibi hakansız devlet düşünülemezdi. Türk geleneğinde devletin üç şartı vardı. Millet, il, töre, kağan ise tamamlayıcı unsurdu.

"Toplum ve ailede disiplin ile düzen hayatta kalmanın tek şartı idi ve bir saat inceliğı ile işlenmeyen toplumlara hayat yoktu. Bu sebeple Türk devletlerinin özelliklerini devleti kuran hakanlarda değil; Türk aile nizamında aramak lâzımdı.

Türk tarihinin kökü ve dinamik çekirdeğı, Türk aile nizamı idi. Devlet teşkilâtının küçük örneğı de bu bitip tükenmeyen enerji kaynağı idi."³⁰³.

³⁰² Bahaddin Ögel; Türk Kültürünün Gelişme Çağları Cilt - 2 Sayfa: 48

³⁰³ Bahaddin Ögel; Türk Kültürünün Gelişme Çağları Cilt - 2 Sayfa: 18

Hırsızlık yapan, çaldığının on mislini öder ve cemiyetteki yerini kaybederdi. On misli ödeyecek serveti yoksa hürriyetini kaybeder, esir olarak satılırdı. Cezaya çarptırılmada yüksek sınıfla halk tabakası ayırt edilmez, halktan ölüm cezasını hak eden oklanır, eğer yüksek tabakadan, yani devlet yönetiminde söz sahibi bir kişiye yay kirisiyle boğulurdu, hiç bir şahsın suçu cezasız kalmazdı. Dün cihan devletlerini kuran Türk Oğuz töresi; içinde yaşadığımız hasta cemiyetin alil bünyesine en güzel reçetedir.

Töreden gelen güç kaynağı Hunlarda, Göktürklerde, Selçukluda, Osmanlıda değil tarih boyuca kurulmuş sayısız Türk imparatorluklarında, devletlerinde hatta Beyliklerinde de aynıdır, çünkü bu Oğuz töresidir.

Tarihi kadar eski olan Türk devlet geleneği bir bütündür. Hunlardan Avarlara intikal etmiş, 552 yılında Avar İmparatorluğunu ortadan kaldıran Göktürkler, Avarların mirasına konmuşlardır. Gerek Avarların gerek Göktürklerin devlet nizamı Hun devlet geleneğine dayanıyordu. "İl gider töre kalır" diye Türk milleti hanedandan hanedana yerini ve töreyi birlikte bırakmıştır. Bu an'aneye göre töresini kaybetmiş millet yok olmuş ve ortadan kalkmış bir millettir. Töre gidince ne millet ne il ne de devlet kalabilirdi. Bununla beraber hiç bir kuvvet Türk milletinin töresi ve ilini elinden alamazdı. Orhun Kitabelerinde Bilge Kağan milletine şöyle sesleniyor.

"Ey Türk Oğuz beylerim, milletim işitin; yukarda gök basmasa! Aşağıda yağız yer delinmese! Ey Türk milleti ilini, töreni kim bozabilir."

Göğün çökmesiyle yerin delinmesi dünyanın sonu olacağına göre, hakan o güne dek törenin ayakta kalacağını anlatmak istiyor, safha, safha intikal eden töre, Türk milletinin islâmla müşerref olmasıyla ilâhî nurla yıkanmış arınmış Türk İslâm terkiibini yuğurmuştur. 1000 yıl süren Türk hâkimiyetinin dayanağı ve güç kaynağı olmuştur. İlâhi nizamla Kur'an-ın övdüğü dayanışma, yardımlaşma, halkla bütünleşme ve adil devlet geleneğini kapsayan Türk töresi varlığını sürdürmüştür. İslâm öncesi Hunlarda, Avarlarda, Göktürklerde ve diğer Türk devletlerinde gör-

düğümüz hakanların yüklendiği aç ı doyurma, çıplağı giydirme, adaleti tevzi ve halkın kalbini kazanma top yekûn milleti mutlu kılma görevlerinin islâmîyete intisap ettikten sonrada artan bir aşk ve şevk ile devam ettiğini görüyoruz.

Törede değişen aslıda pek çok şey değildi, islâm akaidi ve Kur'an'la çelişen mevzuları kapsıyordu. Türk milleti bu konuda hiç bir tereddüt göstermemiş, en kısa zamanda İslâmı ruhuna sindirmişti, İranlılar ise tam aksine eski sapık inançlarını islâmî akideyle karıştırmışlar, zaman zaman, mazdekiliği horlatmaya teşebbüs etmişlerdir.

"Selçuk sultanları ve idare sınıfı bir çok eski Türk devlet telakki ve müesseselerini İslâmî bir imparatorluk kurarkende muhafaza etmişlerdir. Başlangıçta eski Türk törelerine göre teşkilâtlandırılan imparatorluk zamanla İslâmî şekle uymak zorunda kalarak bir kısım hususiyetlerini kaybetti ise de diğer Türk müesseseleri imparatorluk çerçevesini aşarak İslâm medeniyetinin de malı oldu. İslâm akideleriyle açıktan açığa çatışmayan âdetler, merasimler, teşkilât ve devlet mansıb ve vazifeleri İslâm dünyasının her tarafında kabul edildi.

Selçuklularla birlikte İslâm medeniyetin'de başlayan Türk kültür tesiri henüz ciddî bir tetkike tabi olmamış bulunmakla beraber bugün umumî olarak bildiklerimizi bile burada sıralamak kitabımızın hudutlarını aşar, yalnız Selçukluların eski Türklere ait idarî, askerî ve içtimai teşkilâtları atabeglik teşkilâtını devam ettirmeleri ve inşa divanını tuğra divanı hâline çevirmeleri dahi Türk töresinin ehemmiyetini göstermek için kayda değer"³⁰⁴.

Prof. Dr. Laszio Rasanyı Türklüğün İslâmla kucaklaşmasını şöyle anlatıyor:

"Dünya tarihinde Türklüğün İslama intisabı kadar başta önemsiz görünen fakat sonunda büyük tesiri olan başka bir hadise gösterilemez."³⁰⁵

³⁰⁴ Prof. Dr. Osman Turan; Selçuklular ve İslâmîyet Sayfa: 27.

³⁰⁵ Prof. Dr. Laszio Rosanyı; Tarihte Türklük, Sayfa: 158

Türk devleti kanunlara (töre hükümlerine) bağlı bir kuruluştu. Devletin varlığı töre ile kaimdi, bu kaidenin üzerine oturan devlet, Türk töresinin gereği olan adalet, hak, hürriyeti devletin başı olan hakan yoluyla millete tevzi etmekle yükümlüydü. Türk devletinde halkın bu talepleri törenin tatbiki ile gerçekleşiyordu. Umumiyetle kanun manasına alınan töre eski Türk hukukî hükümlerinin bütünü olup sosyal hayatı düzenli-yen mecburî kaideleri ihtiva ediyordu.

Töre hükümleri asıl manasını yitirmemek şartıyla zaman zaman günün icapları göz önüne alınarak ufak tefek değişikliklere tabî tutulmuştur. Hun Türk imparatoru Mete, Göktürk hakamı Bumin ve îleriş kaanlar kurultayın da tasvibini alarak bu yola gitmişler, ancak temel kaideler zorlanmamıştır. Meselâ adalet, iyilik (faydalılık) eşitlik, kişilik (insana) verilen değer ve sosyal yapı içtimaî yardımlaşma, kısaca Türk devlet Baba geleneğine gölge düşürülmemiştir.

Törenin noksansız işlemesi Türk cemiyetinin ahengini sağlarken aksi, Türk imparatorluklarının dağılması ile neticeleniyordu.

Büyük Türk Hun İmparatorluğu'nda beliren Türk devlet anlayışı ve teşkilâtı daha sonraki Türk siyasî kuruluşlarında ana çizgiler hâlinde devam etmiştir. Bundan 1000 senelik İslâm çağında kurulan Türk devletleri de dâhildir. İlk İslâm Türk devleti olan Karahanlı Devleti'nde en açık şekli ile görülen "KUT" telâkkisi Büyük Selçuklu iktidarı ile daha 11. asırda İslâm dünyasında yürürlüğe girmiştir. 1055 yılında Abbasî hilafet merkezini istilacılardan ve halifeyi yabancı tahakkümünden kurtaran Sultan Tuğrul Bey Tan'ının Türk hükümdarına bahşettiği yeryüzünü idare etme yetkisini bütün kudret elinde olmasına rağmen İslama olan bağlılığı hilafet makamına olan saygısı nedeniyle 1058 yılında Bağdat'ta yapılan törenle Halife El-Kaim tarafından doğunun ve batının hükümdarı ilân edilirken peşinden gelen büyük Sancar kendini cihan padişahı saymıştır. Aynı inancı Fatih Sultan Mehmet Han'da da görüyoruz. Hele ismiyle maruf Yavuz (I. Selim) Han Piri Reisin yaptığı dünya haritasına bakarken dünyayı çok küçük görerek bir hükümdara yetmeyecek

kadar ufak bulması Türk inancının temelidir. Kutadgu Bilig'de bu konu şöyle dile getiriliyor. Türk hakanına hitaben "Bey sen bu makama kendi gücün ve isteğin ile gelmedin onu sana tanrı verdi." Bu telakkiye göre Tanrı tarafından Kut, Kısmet ve bilgelikle donatıldığı için iş başına gelebilmekte idi.

"Hayat şartları Türk'e has bir devlet telâkkisine göre düzenlenmişti. Fert kendi ihtiyaçları kendi başına gidermek düşüncesinde değildi. Bunu ancak devlet ve devletin başında bulunan hükümdar giderebilirdi. Orhun Kitabelerinden öğrendiğimize göre, halkı beslemek hatta, hatta bütünü ile refah içinde yaşatmak ve zengin etmek, devletin başında bulunan hükümdarın başlıca vazifesidir. Bu anlayış destan ve masallara kadar girmiştir. Bu anlayışı Yusuf Has Hacip tarafından yazılmış olan Kutadgu Bilig'de bulmaktayız.

Adı geçen Kutadgu Bilig hükümdarın ve devlet adamlarının servetlerini kendilerine bir şey kalmayınca kadar halka dağıtmayı tavsiye etmektedir.

Orta ve yakın doğuda geniş bir imparatorluk kurmuş olan Selçuklular bu devlet anlayışını hemen hemen aynen uygulamışlardır. Başta Tuğrul Bey olmak üzere bütün Selçuklu hükümdarlarının, her vesileyle şöenler vermeleri ve saraylarını halka açık tutmaları, Selçuklu devrinde de yaygın bir âdetti. Şöenlerden sonra, eski Türk âdeti gereğince kaplar, davetliler tarafından yağma ediliyordu."³⁰⁶

Bugün 20. asır Türkiye'sinde bile Türk halkının her şeyi devletten beklemesi bu an'anenin bir devamından başka bir şey değildir. Hâlâ Anadolu'muzda bin bir musibetle pençelesen halkımızın tek sözü "Allah devlete zeval vermesin" kelimesinden başka bir şey değildir. Yüz yıllardır, kaybettiği öz değerlerinin hasretini çeken Türk halkı bir gün mutlaka Türk devlet geleneğinin hâkim olduğu büyük Türkiye'ye kavuşacaktır. Çünkü bir sancı belirmiştir, bu sancı doğuma işaretler, bu doğma sonunda dik başlı, tok karınlı, mutlu yarınlı bir erkek doğacaktır.

³⁰⁶ Prof. Dr. Mehmet Altay, Köymen Atsız Armağanı Sayfa: 362.

ASKERLİK (ORDU)

"Ey inananlar, onlara (düşmanlarınıza) karşı gücünüzün yettiği kadar Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızı ve bunlar dışında Allah'ın bilip sizin bilmediklerinizi yıldırım üzere kuvvet ve savaş atları hazırlayın, Allah yolunda sarfettiğiniz her şey size haksızlık yapılmadan tamamen ödenecektir."³⁰⁷

Bir milletin hayatiyeti ve var oluşu istiklallerini muhafaza ve üzerinde yaşadığı vatanını müdafaa kudretiyle mümkündür. O da güçlü ve vurucu orduyla kaimdir. Eğer bir millet askerliğe önem vermiyorsa istediği ekonomik kalkınmayı ve refahı sağlasın ilerde kendinden az nüfuslu daha küçük ekonomik yapıdaki fakat iyi yetiştirilmiş ve teçhiz edilmiş askerî güce sahip bir milletin istilâsından kurtulması mümkün değildir. Tarih boyunca cihan şumul devletler kuran Türk milletinin güç kaynağının bir yönü de mevcudu az fakat iyi yetişmiş ordusundan ve teşkilatçılığından gelmektedir. Tarih bu gerçeği net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Dünyada ilk teşkilâtlı ordu Hun Türkleri tarafından kurulmuştur. Onbaşı, yüzbaşı, binbaşı, tümenbeyi gibi rütbelere ayrılmıştır. Onbaşı - 10 kişiye, yüzbaşı 100 - kişiye, binbaşı 1000 kişiye, Tümenbeyi 10.000 kişiye kumanda ediyordu. Tümen beyleri ekseriya hanedana mensup prenslere tarhanlara veriliyor, diğer rütbeler başarıyla kazanabiliyordu. Türkler asker millettir. Eli kılıç tutan her Türk erkeği orduda görev alırdı. Komşuları Çinlilere nisbetle nüfus bakımından mukayese edilemeyecek kadar az insan gücüne sahip olmalarına rağmen Asya'nın en güçlü ordusuna sahiptiler. Tamamen atlı birliklerden oluşan Türk birlikleri 24. tümenden oluşuyordu. 24 tümen oluşu bir tesadüf mü yoksa 24 Oğuz boyuna izafeten mi kurulmuştu, bilmiyoruz. Ama daha aşağı ve yukarı rakamlarla ifade edilme-

³⁰⁷ Kur'an-ı Kerim; Anfal Sûresi, Diyanet İşleri Başkanlığı âyet: 60

diğine göre tesadüfi olmaması en akla yakın olanıdır. Her tümen on bin kişi olduğuna göre Türk ordusu 240.000 kişiden ibaretti. Ordunun en büyük başarısı sratiydi, evik Türk atlı birlikleri düşmanı âni baskınla kısa zamanda imha ediyordu. İlk vuruşta düşmanı imha edemeyen Türk birlikleri sür'atle geri çekiliyor, düşmanı peşine takarak geniş Türk topraklarına çekip yoruyor ve aniden bastırıp imha ediyordu.

Japon denizinden orta Avrupa'ya kadar akın yapan Türk atlılarını mesafe mefhumu hiç bir zaman rktmyordu. Fthatı orduları düşündüren ana mesele ikmal problemi çözümlenmişti, başka orduların gerilerinde binlerce baş sığır taşımalarına karş her Türk askerinin atının eğerinde torba içinde kurutulmuş et (konservesi) kurut mevcuttu. Böylece ardında sürüler taşıma suretiyle ordunun sürat ve elâstik kabiliyeti sayesinde sekteye uğramadan en uzak mesafelere akın yapma problem olmuyordu.

Her ağın tekniğine göre en tesirli silâhlarla donatılan Türk orduları rakiplerinden daha disiplinli, talimli daha modern silâhlara sahipti. Her erkek ocuk askerî eğitimle büyüyordu. Başlıca silahları kılıç, ok, yay, mızrak ve bıaktı. Özellikle kılıç yapmada çok usta olan Türkler kendi silâhlarını tamamen kendileri yapardı. Hele Türk oklarının hedefinden şaşması düşünülemezdi. Savaşa başlarken oklarla düşman erisi oklanır, düşmana yaklaşınca kılıçlar çekilirdi. Bir vuruşta düşman merkezini delemeslerse âni bir manevra ile bozgun taklidi yapılır, takip eden düşman hareket hâlinde olan keskin nişancı Türk okçuları tarafından arkaya dönülerek atılan oklarla ağır kayıplara uğratılır, yeni bir manevra ile tekrar düşman üstüne ullanmak suretiyle neticeye gidilirdi.

Töre icabı Türkler değerine inandıkları Başbuğlarına kayıtsız şartsız itaat gösterirlerdi. Savaş, barış daima büyük kurul-tayda karara bağlanırdı, ama son söz yine başbuğundu. Başbuğa bağlılık ve itaat Türk milletini çoğunlukla zafere ulaştırıyordu. Az da olsa tersini göstermekte mümkündü. Ehliyetsiz başbuğlar devletin dağılmasına sebep oluyor, yeniden oymak (Boy) yaşantısına dnlyordu. Kısa zamanda yetenekli bir Başbuğ çıkıyor

oymakları bir araya getirerek Türk devletini yeniden kuruyordu. En büyük meziyeti teşkilâtçılık olan Türk Ulusu gittiği her yerde devlet kuruyor, en geniş ülkeleri itaat altına alıyordu. Tamamen millî kaynağa dayanan Türk ordusuna yabancı kavimlerden asker alınmazdı. Doğuda Büyük Okyanusa batıda Karadeniz'e, güneyde Hindistan'a kuzeyde Kuzey Buz denizine uzanan Asya kıtasında hâkim güç Türk ordusuydu.

"Türk milletini fatih yapan kahramanlık ve askerlik ruhu Hi-ung-nu'lara mütâallik Çin kaynaklarında da inikas eder. M.Ö. 26 da savaşta ölen Hun hükümdarı Çİ-Çİ'nin muazzam ve kendisini imha edecek Çin hücumunu beklerken aşağıdaki hitabede bulunduğu rivayet edilir.

"Boyun eğmiyeceğiz, zira öteden beri Hiung-nular Kuvveti takdir eder, tâbi olmayı hakir görürler. Savaşçı süvari hayatımız sayesinde adı yabancıları titreten bir ulus olduk, zira bilirler ki, savaşta muhariplerin kaderi ölümdür. Biz ölsek de, kahramanlığımızın şöhreti kalacak, çocuklarımız ve torunlarımız diğer kavimlerin efendisi olacaktır."

Daha sonra Çin kaynakları Göktürkler hakkında şunları yazarlar: Savaşta ölmeyi şeref sayarlar, hastalanarak ölmekten utanırlar.

Türklerin mukavimliği, kanaatkârlığı ve savaş araçlarını kullanmaktaki maharet ve idmanlı bulunuşları çok eski çağlardan itibaren batılı komşuları arasında da ün salmıştı.³⁰⁸

Prof. Dr. LASZIO RASANYI XI. yüzyıl Arap müellifi ibn Hassul'dan iktibasla devam ediyor:

"Bütün kavimler arasında şecaat, cesaret bakımından Türklerden üstün, büyük hedeflere ulaşmak için onlardan daha dirayetli hiç biri yoktur. Cenab-ı Allah onları arslan sıfatında yarattı.

Onlar bozkırlara otsuz ve bucaksız çöllere de alıştırlar, zaruret hâlinde, pek aza kanâat getirerek gün geçirecek derecede dayanıklıdırlar. Göbeği kesildiği andan itibaren Türk askerinin

³⁰⁸ Prof. Dr. Loszior RASANYI; Tarihte Türklük, Sayfa: 63.

başbuğu bölgenin emiri almaktan ve kendini zahmetli duruma sokmaktan başka bir şey düşünmez."

1206'da yazılan Tarih-i Mübarekşah'a göre yabancı bir ülkeye giden garibi fena akibet bekler, bunun aksine Türkler Müslüman bir ülkeye ulaştıkları zaman, orada saygı ve takdir görürler. Emir ve orduya kumanda olurlar.

Türkler denizin derinliğinde midye kabuğu içinde saklı inciye benzerler, değerinin takdir edilmesi için denizi bırakarak kralların tacını, gelinlerin kulağını süslemesi gerekir."³⁰⁹.

Yiğitliğin, ahlâkın ve kuvvetin timsali olan Türk askerlik sanatının mutlak ustasıdır.

864 yılında vefat eden Arap tarihçisi Cahiz: "Türkler yer yüzünde harpte sorumluluk lanetine uğramayan tek kavimdir. Yurtseverlik, her kavmin takdir ettiği, bütün insanlığa şamil bir meziyettir. Bilhassa bu duygu Türklerde çok kuvvetlidir.

Ahlâki vasıfları ise maddî değerlerini de aşar: Enerjik, canlı fâal ve zekidirler, kanaati miskinlik, savaştan feragati tereddüt sayarlar."

Arab-ı Acem-i Müslüman'ı Hristiyan'ı hangi millettense olsun Türkün teşkilâtçılığı ve askerliğine âdeta gıpta ediyorlar, işte Hristiyan bir İngiliz "Ricaut".

"Türklerin devlet teşkilâtını yakından incelediğimizde bu imparatorluğun uzun ömrünü, içte sarsılmaz sebatını ve dışta ordularının mutlu başarılarını onu yönetenlerin bilgeliğinden ziyade tabiat üstü bir sebebe dayandırarak hayran olmamak mümkün değildir.

Sanki her şeyin en iyisini yapan tanrı bu güçlü milleti, Hristiyanların günahlarını ve kusurlarını cezalandırmak için yüceltmiş ve desteklemiş gibidir. Fakat bütün hataları, bu siyasî gövdenin bütün yaralarını onaran şey adaletin süratle ve merhametsizce uygulanmasıdır. Zira bölüştürücü ve değiştirici olarak ayrılan adalet kavramları önünde en ufak bir tereddüt duymadan özellikle devleti ve genel çıkarları ilgilendiren hususlarda bütün suçları eşit kabul ediyorlar ve en ağır ceza ile mahkûm

³⁰⁹ Prof. Dr. Loszio RASANYI; Tarihte Türklük, Sayfa: 64.

ediyorlar, en büyük düzensizlikleri önleyecek tek yol olarak kabul ettiğim bu çare olmasaydı, bu güçlü gövde kötü düşünceli şahısların fesatları ile can verir imparatorluk dağılır bir sürü derebeyliklere ayrılırdı."

Ricaud: Türk devlet teşkilâtını ve adî nizamını gıpta ile aynı zamanda hasetle dile getirmekte mutlak adaleti sertlikle itham etmektedir. Yazar bu gün yaşasa da dağılmış imparatorluğu kol gezen fesatçıları görseydi. Kitabını yeniden kaleme alırdı. Türkün en büyük gücünün savaşçı bir millet olmasına bağlıyan yazar şöyle devam ediyor.

"İskityadan bir başbuğun buyruğunda çıkan Türk ordusu'nda savaş yasalarından başka yasa bulunmadığını tasavvur etmek gerekir, Tuğrul Beğ kumandasında İran hükümdarını yenen ve ülkesine sahip olan Türklerin hedefi Doğu Anadolu olmuştur." diyen Ricaud 1300 yıllarına atlayarak Osmanlı Türk Cihan Devleti'nin doğuşuna geçiyor.

Öyle ki 1300 yıllarında Osman Bey önce mütevazı olarak başlattığı hareketlerini geliştirmiş, bütün Selçuk topraklarını şu anda kudretinin zirvesinde gördüğümüz imparatorluğa kazandırmıştı. Söylediğim gibi bütün bu zaman aralığında Türklerin hayatları sürekli savaştır.

Bunun için yasalarının ve törelerinin, sert padişahlarının sınırsız kudreti ile diğer milletleri boyunduruk altına almasına şaşmamak gerekir, imparatorluğun en uzak köşelerinde bile buyrukların hemen yerine getirilmesi bakımından sert yönetim şarttır. Türkler yüceliklerini bu mutlak kudretle devam ettirdiklerinden ve devletlerinin en önemli desteği olarak bunu kabullenmeleri ile sağlanmıştır."³¹⁰

Türk milletinin dehasını ve teşkilâtçılığını ortaya koyan yazar üç kıtaya yayılmış bir cihan imparatorluğunda buyrukların en ücra köşelere bir anda yayılışını ve nizamın sağlanışını dile getiriyor, telsiz, telefon, telgraf, uçak vs. gibi modern araçların mevzu bahis dahi olmadığı bir dönemde doğuda İran'a, batıda Viyana kapılarına, güneyde Afrika ortalarına uzanmış bir ülke

³¹⁰ Ricaud; Türklerinin Siyasi Disturu; Saya: 10-11-12

düşünelim. İşte o zaman Türk devlet teşkilâtını anlamak mümkün olacaktır.

Asker olarak yaratılmış bir millet, dostun hayranlığını celbeden düşmanı titreten ilâhî ordu. Fairfax Dovvney Türk ordusunu şöyle tarif ediyor.

"Yavuz Sultan Selim oğlu Süleyman'a hitaben "Hâkimiyet bir zevcedir ki, vuslatına ancak bir kılıç yüzünür keskin buse-sinden dudakları sararmıyan adam erer." Süleyman'ın çok geçmeden bu vecizeyi isbat ettiğini belirten yazar, Türk ihtişamından bir sayfa açıyor.

"Hiç bir ordu, Osmanlı Türk ordusunun bu en ikbaili zamanındaki, harbe gidiş tarzından daha mükemmel bir intizam içinde ve daha muhteşem bir yayılma hareketiyle yürüyüş yapmamıştır.

Macaristan çengine gidiş başladığı vakit, İstanbul'un sokaklarında kulakların zarını patlatacak bir geçit oldu; altı çivili kunduralarıyla Yeniçeriler ağır bir tarzda yeri çekiçliyorlar, muntazam ve sayısız süvari alaylarının atları nallarını şakırdatıyorlar, toplar ve cephane arabaları boğuk, boğuk teker cazırtısına zillerin zangırtıyla, davulların gümbürtüsüne karışarak, dört bucağı çınlatıyordu. Askerlerin dalga dalga açılan saflarında boydan boya çelikten şimşekler parıldıyordu; üniformalar fevkalâde idi. Alev alev sancakların ve mor, mavi yahut kırmızı al elbiselerin üzerinde kendisini gösteren beyaz sarıklarla hep altın ve gümüş, hep ipek ve kadife... Örme zırhlar donuk bir parlak yapıyordu. Miğferler, camilerin üstleri gibi sivri külah veya kubbe biçiminde yapılmıştı.

Kur'an, Dünya iki bölüme ayrılmıştır, diyor. Dar'ül İslâm ve Dar'ül harp, işte şimdi bu iki bölüm birleşmişti ve Türk ordusunun gittiği her yere, saltanatın tahtı ile hükümet de beraber gidiyordu. Süleyman askerlerinin taşıp dökülen dalgalarının akışını seyrediyordu; kandiye balıkçıl kuşu tüyünden uçları siyah nişaneli, üç beyaz sorguçla süslenmiş koca sarığının altında, sert ve tunç renginde yüzü, şüphesiz içinden duyduğu kıvancı meydana vurmuyordu. Zincirlerini çözüp salıvereceği bu karşı durulmaz kuvvet, işte sırf kendinin idi, bunun sayesinde düş-

manlarını ezebilirdi ve bu kuvvet onu şerefli şahikalara yükseltecekti. Akıncıların o gözleri akın düşüncesiyle şimdiden alev alev yanan o heybetli sıırım gibi insanların karışık kümeleri gürültülerle yanından geçiyordu, bunlar ve birde ar-dısına erip yetişerek Türk ordusuna katılacak olan kırım hanının Tatar süvarileri, Hristiyanlar'ın süvari kıtalarıyla hiç bir vakit savaşa girmeyeceklerdi; fakat bu akıncılar karşı taraf ordusunun kanatları boyunca ılgar ettikleri veya düşman toprağı içinde uzaklara sokuldukları vakit bunların verdikleri zarar ve hasardan fazlasını çekirge bulutları bile yapamazdı³¹¹. Bu nizamsız askerlere mukabil piyade kiralaları muntazam kuvveti teşkil ediyordu; bunlar "Azaplar" dı ki, vücutları yeniçerilerin son zafer hücumuna yol hazırlamak için hendekleri ve kale yarıklarını doldurmağa vakfedilmişti. Bunların ardında atları garip bir tarzda kürkleri ve tüylerle süslenmiş olan süvari alayları geliyordu; bunlar böbür derisi kulaklarının altından perçemleri fişkırarak arslan yahut ayı postundan saltaları omuzlarında sallanan "deliler" yahut "serdengeçtiler" idi; gürzleri, hançerleri ve mızrakları olmakla beraber, bunlarda gönüllüler fedailerdi, fakat öyle fedailer ki "dini bir uğruna" taassuplarından gözleri duman bürümüş bir şecaatle cenge atılıyorlardı. Yürümekte olan kıt'aların iki yanlarında deve tüylerinden yapılmış külahlı dervişler Kur'andan hâle uygun âyetleri gürül gürül okuyarak boynuz borularını çalarak geçiyorlardı. Ondan sonra Anadolu'dan, Rumeli'den gelmiş olan metin ti-marve zeamet askerleri, bu savaşçı köylüler, saltanatın temeli olan nesil, beylerinin kumandası altında ilerliyordu.

Al bayrağın ardından "sipahiler" o parlak nizamlı süvari alayları geliyordu" paşaları, ulemayı, Topçu birliklerini ve ağırlıklarını bir bir hayranlıkla ve sayfalarca anlatan yazar Türk ordusunu yeşil macar ovalarına Mohaç'a kadar nefes kesen bir üslupla anlattıktan sonra menziline varan muhteşem orduyu anlatmaya devam ediyor.

³¹¹ Yazar Hristiyanlığın gayreti ve Avrupa'nın aczini örtmek için akıncıları böyle tarif ediyor, elbette ki öncü bir kuvvetin başlıca görevi düşmanın ekonomik gücünü sarsmak ve moralini kırmaktır. Türk akıncılarının da asıl görevi budur.

"Gece yarısına doğru Mohaç ovasında karargâh kurdular; bomboş kırım öte yanında kin ile bakan yüzlerce göz gibi, Türklerin açık ordugâhındaki ateşleri görebiliyorlardı; Ovada esen rüzgâr da, şu kahhar sayhayı onlara kadar getiriyordu: Yarın, tevekkelnâ alellah (Allah'a tevekkül ederiz.) Sabah namazı vaktiydi; ovada Türk ordusu mutad olan nizamiyle sıralanmıştı. İlk sayfa 4000, süvariden mürekkep semendere sancakları; sonra Rumeli kıtâası ve bir kısım topçu kuvvetleriyle Vezir-Azam ondan sonra, atlı alay muntazam süvari kuvvetinden ve kendi hassa alayından müteşekkil yeniçerile-riyle padişah; arkada, başkaca süvari kıtalarıyla Bosna sancakları bulunuyordu. Kanatlar da akıncılar volta vuruyorlardı.

Bu kusur bulunmaz kıtaların arasında mutlak bir sükût hüküm sürüyordu; hiç kimse öksürmüyor, tükürmüyordu bile. Mollalar "Muhammed" adını anınca bütün bu insanlar diz çöküyor; Allah'ın adıyla rüzgârdan eğilen bir buğday tarlası gibi, bütün ordu alnını yere sürüp secdeye kapandı.³¹² Süleyman sırtında pırl pırl zırh ile, gözleri önünde uzanan muhteşem manzaradan heyecan içinde kalarak tahtının basamaklarına çıktı, ordunun ümerası etrafına topladı ve harp meclisi kuruldu. Akıncıların en yaşlı kumandanlarından birisi sert bir sesle sordu: "Savaşta özge tutulacak yol var mı ki?" Hüsrev Bey tarafından ileri sürülen fikir daha ameli idi: "Ağır Macar atlıları ileri saldırdığı dem, dedi, dizilerimizi açar, bunlara yol veririz; ondan geri iki yandan sarıp üstlerine çullanırız"³¹³.

Süleyman bu fikri beğendi; bütün ağırlıkları geriye aldırdı ve harp nizamınca kuvvetlerin saf saf almasını emretti. Düşman bayraklarının dalgalandığını gördüğü zaman ellerini açıp göklerle kaldırarak şöyle dua etti: "La havle vela kuvvete İlla billahi Yarabbi imdat senden dürür; Cünüd-u Muhamme-diyeyî nusretinden dur eyleme!" hünkârın gözleri yaşlandı ve şevk ile

³¹² Yazar savaşta Türk ordusunun gaza niyetiyle namaz kılışını anlatıyor.

³¹³ Haçlı süvari ve piyadelerinin tamamen demir zırhlarla kaplı olması nedeniyle Türk ordusunun Avrupa'da savaş taktiği daima bu minval üzere olmuş merkeze saldıran düşman kanatlarını yandan ve geriden kuşatılarak imha edilmiştir.

dolgun kudretli sesini bütün ordu işitti. Coşkun bir yiğitlik dalgası, alev alev biriman rüzgârı safların üzerinden geçti. Süvariler bineklerinden yere atlayarak, secdeye vardılar ve padişah uğrunda canlarını fedaya ant içerek tekrar atlarına bindiler."³¹⁴

İşte muhteşem Türk ordusunun bir sefer gezisi böyle başladı, netice malûm, koskoca Macar ordusu iki saat gibi kısa bir zamanda imha edilmiş, Macaristan Türk hâkimiyetine girmiştir. Bu güç ve kudret maddeyle izah edilemeyecek kadar zorlu; manevî ve ilâhîdir. Cenab-ı Alah'ın tebcil ettiği, İlâhî Kelime-tullah için kılınç kuşanmış cihad-ı ekbere çıkan Mehmetçikler kervanı hülâsa Türk ordusuydu. Dünya tarihinin yetiştirdiği en büyük kumandan vedahi, Peygamber müjdesi Fatih Sultan Mehmet Han'ın Trabzon seferini hatırlatmak yerinde olacaktır. Türk başbuğu Fatih Gümüşhane'nin Sarp dağlarında ormanlar keserek ilerler yanında Ak koyunlu Türk hakanı Uzun Hasan Bey'in anası Sare Hatun vardır. Güçlkle yürütülen hareket Hakanın dahi atından inmesini gerektirir, bu arada Fatihin ayağı kayar ve elinin ayası yüzülür, Sare Hatun genç hakana hitaben? Oğul bir Trabzon için bunca zahmet değer mi? diye sorunca, Fatih gözleri çakmak çakmak: "Hey ana bu zahmet din yolundadır. Zahmeti ihtiyar itmezsek bize gazi demek yalan olur." İşte bu ifade de gösteriyor ki, Türk milleti Allah adına kılınç kuşanmıştır. Türkiye Selçuklu hakan'ı II. Rukned-din Süleyman Şah'ın Gürcü kraliçesi Thamara'ya yazdığı tarihî mektup bu mevzuda sayısız belgelerden ikincisidir. Allah'ın adıyla başlayan mektup şöyledir.

"Gök kubbesi altında bulunan sultanların en yücesi Allah'ın gölgesi ve meleklerle benzeyen Ben Rukneddin, Gürcülerin sen Thamara'ya bildiririm ki; kadınların aklı zayıftır. Sen Gürcülerin eline kılıç koyup Allah'ın sevdiği Müslümanları ve İslâm Kavimlerini öldürmeye emir verdin. Benim; hür milletime tabiiyet vergisini zorladın, şimdi bizzat ben sana ve milletine İslâmın adaletini göstermek ve Allah'ın yalnız bizim ellerimize tevdi eylediği, kılıcı bir daha kullanmamanızı öğretmek maksadıyla geliyorum, gelişimde otağının önünde diz çöken Muham-

³¹⁴ Fairfax Duwney; Kanuni Sultan Süleyman Kültür Bakanlığı.

med'in Peygamberliğini kabul edip dinini bırakan boşuna ümüd bağladığın haçı huzurumda kıran kimselerden başkasının yaşamasına müsaade etmiyeceğim."³¹⁵

Gerek bu ifadeler gerekse yüz yıllar boyu süre gelen icrâât tevile muhtaç olmadığı gibi bu hakkı teslim eden Hristiyan yazarların sayısı hayli kabarıktır. İngiliz müsteşriklerinden "T. W. Arnold." Türk, Cenab-ı Hakk'ın günahkârlıktan ve ahlâki düşüklükten dolayı kullarını terbiye etmek için gönderdiği ilâhî bir kırbaçtır."³¹⁶ diyor.

Biz bu muhteşem ve barek ordudan bir kaç misalle yetiniyoruz. Tarih boyu Türk ordusunun zafer ve seferleri mutlakki ciltlere sığmıyacaktı. İskenderin dahi cesaret edemediği çölleri aşan ikmal üssünden binlerce kilometre uzaklıkta peş peşe meydana savaşları kazanan cihangir Yavuz'dan ne Bağdat fatihi IV. Murat han'dan ne de üç büyük denizi Türk gölü yapan deniz kurtlarından söz etmeyeceğiz. Mevzunun son misalini yine bir yabancı Hristiyan, İngilizin Türkiye hatıraları ile kapayacağız.

"1665 yılında VVinchisley kontu, İngiltere Kralı ve İngiliz tacirleri kumpanyası hakkında bazı meseleleri görüşmek üzere beni Macaristan'dan yeni dönem sadrazama yollamıştı. İzlediği yolu bilmediğimden Belgrad'a kadar gitmek zorunda kaldım, Belgrad İstanbul'dan 23 gün uzakta Macar sınırında bir şehirdir. Bu şehrin yakınında Türk ordusunun büyük bir kısmının konakladığını gördüm, işlerimi daha iyi izleyebilmek ve süratle yer değiştirebilmek amacıyla sipahilerin yanına yerleştim, çadırımı sadrazamın en yüksek rütbeli subaylarının yanına kurdurttum ve ordunun toparlanıp Edirne'ye doğru yola çıkmasına kadar yedi gün orada kaldım. Ordugâhta işlerimi bitiremediğimden orduyu on üç gün daha izledim, böylece Türklerin yürüyüşlerinde ve konakladıklarında nasıl bir düzen içinde yaşadıklarına tanık oldum diyen Ricaut Türk ordusunu şöyle anlatıyor:

"Türklerle savaşmış bir çok Hristiyan kumandandan Türklerin başarılarının cesaretlerinden ve savaş sanatı bilgisinden

³¹⁵ Prof. Dr. Osman Turan; Selçuklular Zamanında Türkiye, Sn. 257.

³¹⁶ T. W. Arnold; İntişarı İslâm Tarihi Sayfa; 48

ziyade sahip oldukları çok sayıda askerden ileri geldiğini öne sürmekteyseler de Hristiyanlar'a karşı elde ettikleri zaferlerin onlarda mevcut olmadığı, iddia edilen esrarlı bilgiden ve özellikle bu sefer sırasında idam cezası karşılığında şarap içme yasağının yürürlükte olması ile müşahade ettim, nitekim ben ordugâhta iken biraz şarap getirdikleri gerekçesiyle iki asker idam edilmişti; şarap yasağı askerleri daha ılımlı, gözü açık ve itaatkâr yapmakta, ordugâhta ne bir ses ne de bir kavga duyulmamaktadır. Ordu yürüyüşteyken geçtikleri yerlerin halkından, yağma edildikleri, kızlarına, kadınlarına saldırdıkları veya en ufak bir zarar verildikleri hakkında hiç bir şikâyet gelmemiştir. Askerler elde etmek istedikleri şeyler için pazarlık yaparlar ve nakit olarak aldıkları malın değerini öderler, görüşüme göre ordularının mutlu başarılarının ve İmparatorluklarının büyümesinin en önemli etkenlerinden biriside budur. Türkler ordularında şarap içilmesinin ne gibi zararlara sebep olacağını gayet iyi bildiklerinden ordu yürüyüşe geçmeden bir kaç gün önce bir müfreze yola çıkarılır, ordunun yolu üzerindeki, bütün meyhaneleri mühürletirler ve halka, askerlere şarap satılması veya verilmesi hâlinde idam ile cezalandırılacağını ilan ederler.

Türklerin ordugâhı her zaman öylesine tertiplidir ki, dünyanın en medenî şehri bile bu konuda onunla yaşamaz, tabii ihtiyaçların giderilmesi için her çadırın yakınına bir çukur açılır, etrafı değneklerle desteklenmiş kafesle çevrilir, çukurdan fena kokular gelmeğe başladığında veya dolduğunda üzeri toprakla kapatılır, kafes kaldırılır ve bir başkası açılır, bu şekilde ordugâhta havayı bozacak en ufak bir pisliğe bile rastlanmaz, ordu yazın sıcak altında yürümek zorunda kalırsa yük taşıyacak olan hayvanlar akşamın yedisinde yola çıkarılır, sadrazam ve diğer paşalar gece yarısı hareket ederler ve çevrelerinde öyle çok meşale yakılır ki, ortalık gündüzden farklı olmaz."³¹⁷

Muhakkak ki, muhteşem günler geride kalmıştır, ama unutulmaması gereken bir nokta vardır. O da tarih tekerrürden ibarettir. Gayemiz tatlı tarih hikâyeleri anlatmak değildir, geç-

³¹⁷ Ricaut; Türklerin Siyasi Disturları s. 317-318

mişten ders alıp geleceğe yönelmektir. Bu iş zor değil başarılması mümkündür. Çünkü millet aynıdır. Cevher-i aslisi sağlamdır. İspat etmeye çalıştığımız bu cevheri muhteşem asırlardan sonra da bu güne kadar getirmiştir. Yokluk sıkıntısı, iç ve dış bin bir ihanetler karşısında bile hiç bir hanel gelmemiş, Mehmetçiğin kahramanlığı dillere destan olmuştur. Bir Plevne müdafaası, bir Çanakkale harikası bile başlı başına destandır. Midesi boş, ayağı çıplak Mehmetçiğin, ehli salibin maşası her türlü destekle Anadolu'ya saldıran Yunan palikaryalarına karşı Sakarya ve Dumlupınar'da kazandığı başarılar elbette ki unutulmayacaktır. Daha dün yurdundan on binlerce kilometre uzakta yabancı olduğu bir arazide, Kore'de bir avuç Türkün dünyayı hayran bırakan savaş kudreti ve nihayet Kıbrıs Harekâtı. O gün iktidarda olan Ecevit hükümetinin ayak bağı olmasına, barış özgürlük sloganlarıyla Mehmetçiğin ateş kudretini kısıtlamasına rağmen Türk ordusu üzerine düşeni fazlasıyla başarmıştır. Bu gün bütün mesele milletçe ordumuza gereken ihtimamı göstermektedir, hükümetlerin Türk ordusuna en modern silâhları temin etmesi, tarih boyunca olduğu gibi, silâhlı kuvvetlerin araç ve gereçlerini en kısa zamanda kendi öz kaynaklarımızla halletmenin yoluna gitmelidir. Son Amerikan ambargosu ile ortaya çıkan durumdan bugüne kadar gelip geçen hükümetlerin tümü birden sorumludur. Hele hele bir kalabalık partinin genel başkanı ve devlet yönetimine kadar yüksemiş başbakan olmuş bir kişi Türkiye'ye dış bileyen Yunan palikaryasına kardeşlik şiiri yazar, ordunun ihtiyacı olan fantom uçaklarının alınmasına sudan sebeplerle karşı çıkarsa mes'ulleri dışarıda aramaya bilmem lüzum var mıdır ?

Türk oğlu senin, senden gayri dostun yoktur. Unutma ki yer yüzünde devamlı hükmünü icra eden bir kanun vardır. Ve maalesef dün de bu gün de geçerliliğini korumaktadır. Bu senin tarih boyunca itibar etmediğin prensiplerine de aykırı olan milletler arasında halâ hükmünü icra eden "Hak kuvvetinin olmasıdır". İçte ve dışta sulh sağlayan dünya milletleri camiasında itibar sahibi olman buna bağlıdır. Beş bin senelik tarihin boyunca güçlü ve kudretli olduğun dönemlerde dostun çok olmuş imparatorlar, krallar dostluk mesajları sunmak için devletinin eşi-

ğini aşındırmışlardır. Ne zaman ki zaafa uğradıy-san yüzüne gülen ayağına yüz sürenler top yekûn ittifak ederek karşına çıkmış sayısız ihsan ve niğmetlerine nankörlük ederek seni can evinden vurmuşlardır. Misal mi istiyorsun: Yıl 1525 Avrupa'da hâkimiyet mücadelesi var kıt'anın iki büyük devleti, Almanya ile Fransa karşı karşıyadır. 24 Şubat 1525 günü yapılan meydan savaşı Alman İmparatoru Charles Ou-int'in zaferiyle son bulurken Fransa Kralı I. Fransuva yenilmekle de kalmayıp rakibine esir düşmüş ve hapsedilmiştir. Ayrı bir dinin başka bir ırkın kralı bir sığınak aramak durumundadır. 6 Aralık 1525 günü Fransız elçisi bir kapı çalar bu Türk kapısıdır. Yüz sürdüğü eşik cihan Padişah'ı Muhteşem Türk Kanununî Süleyman'ın taht eşigidir. El açmakta yardım dilemektedir. Birçok kıymetli hediyelerle birlikte elinde iki mektup vardır, biri ana Kraliçe LOUISE'de Savole'den ikincisi Kral Fransuvar'dır. Şimdi her iki mektubu birlikte okuyalım.

Ana kraliçe kısa mektubun'da şöyle rica ediyor.

"İspanya Kralı (Almanya imparatoru) Şarlken, oğlum Fransova'yı Pavi Muharebesin'de tutup hapseyledi. Şimdiye kadar oğlumun halasını Şarl'ın insanıyetine bırakmış idim. Halbuki malumunuz olan insanıyetini icra etmedikten başka oğlumun, hakkında hakaret dahi etmektedir. İmdi alemin mu-saddaki olan azamet ve şanınız ile oğlumu düşmanımızın pençe-i kahrından halâs ile ibraz-ı übbehet buyurmanızı zat-ı şahanenizden bilhas-sa rica ederim."³¹⁸

Kralın hazin yalvarışı annesininkinden daha farklıdır. Cihan padişahından merhamet diliyor adeta tabiiyet arz ederek müracaat ediyor.

"Dünyanın cihad-ı mamuresinden bir çok ülke ve bilâdın hâkim ve padişahı ve bil-cümle mazlumların dadhahı olan Sultan-ı Muazzam ve Hakan-ı mufahham hazretlerine arzum budur ki; Macaristan kralı Ferdinand'ın üzerine hücum ettiğinizde biz dahi himmet ve inayetinizle hapisten halas olup ispanya Kralı Şarlken'in üzerine hücum edip öcümüzü alırız, siz ki Şahın Şah-t

³¹⁸ Mufassal Osmanlı Tarihi; Cilt: 2, Sh. 820.

Celilü'şş-ansınız onun hakkından gelinmeye inayet buyrulduğu hâlde bundan böyle bende-i nimetşinasınız olduğuma iştibah buyrulmaya."³¹⁹.

Bu mektupları dinleyen Türk hakanının kaşları çatılmış elçiyi teselli ederek git efendilerine şöyle azurde hatır olsunlar, diyerek Krala hitaben kaleme alınan ferman-ı hümayun elçiyeye teslim edilmiştir.

Padişah-ı Alem'in hitabı şöyledir:

Allah'a hamd ve peygambere salat ve selâm getirdikten sonra şöyle devam ediyordu: "Ben ki, Sultan-ı Salatin ve Burhan-ül Havakin Tac Bahş-i hücrevan ruy-u Zemin Zil'ullah-ı Fil arzeyn Akdeniz'in ve Karadeniz'in ve Rumeli'nin ve Anadolu'nun ve Karaman'ın ve Rum'un vilâyet-i Dulkadir'in ve Diyarbekir'in ve Halep'in ve Mısır'ın ve Mekke'in ve Medine'nin ve Kudüs'ün ve Küllüyen diyar-ı Arap'ın ve Yemen'in ve dahi nice memleketlerin ki aba-i kiram ve Ecdad-ı Muazzam Enerallahu berahinevm Kuvvet-i Kahireleri ile fetheyledikleri ve Cenab-ı celalet meabım dahi Tig-i ateşbar ve Şemşir-i ve Zafer-i nigarimle fetheylediğim nice diyarın Sultanı ve Padişahı Sultan Beyazıt Han Oğlu, Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han, sen ki France vilayetinin kralı Françesko'sun.

Dergah-ı selatin penahıma yarar adamın Frankipan ile mektup gönderip ve bazı ağır haberi dahi ısmarlayıp memleketinize düşman müstevli olup el-an hapiste idüğünüzü ilham edip helasınız hususunda bu canipten inayet ve medet istida eylemişsiniz her ne ki demiş iseniz benim Paye Şerir-i alem-mesirime arz olunup ala sebili't tafsil ilmi şerifim muhip olup tamam malum oldu. İmdi padişahlar sınımak ve hapsolunmak acaip değildir. Gönlünüzü hoş tutun azûrde hatır olmayasınız öyle olsa bizim abâ-i kiram ve ecdad-ı izamımız Nurullah-ı merakidehüm daim def-i düşman ve feth-i memalik için seferden hali olmayup biz dahi anların tarikine salık olup her zamanda memleketler ve sab'bu haşin kafalar fetheyleyüp gece-gündüz atımız eğerlenmiş ve kılıcımız kuşanılmıştır. Hak sübhanehu ve Teâlâ hayırlar

³¹⁹ Mufassal Osmanlı Tarihi; Cilt: 2, Sh. 820

müeyesser eyleyüp meşiyet ve iradatı neye mütallık olmuş ise vücuda gele Baki ahval ve ahbar ne ise mezkur adamınızdan istintak olunup malumunuz ola³²⁰.

Kanunî Sultan Süleyman Han bu mektubundan sonra meşhur Almanya seferini yapmış her fırsatta Fransa'yı himaye etmiştir. Dünya tarihinin ünlü Türk amirali Barbaros Hayreddin Paşa kumandasındaki Osmanlı Türk donanması, bilahare Turgut Reis'in filosu her ricada Fransa'yı korumuştur. Ama bir gün gelmiş ki, Türk cihan devleti sarsılmaya başlayınca Dev-let-i Aliye'yi hasta yatağına yatıran düvel-ü muazzamanın içinde bunca iyiliklere küfran-ı niğmette bulunan Fransa'yı da görürüz. Birinci Cihan Savaşında Çanakkale'ye saldıran Gaziantep ve Kahraman Maraş'ı işgal eden Fransızlar, bu gün dahi Türk milletinin can düşmanları ile kol koladır. Ermeni hareketini kıskırtan Türkiye için hayatı olan Kıbrıs konusunda ve Yunan ihtilafında bize karşı takındığı tavır, düşenin dostu olmadığını ve hiç bir zamanda olmayacağını isbata yetmez mi?

Gücünün karşısında tir tir titreyip dalkavuklar yapan. "Türklere karşı onur taslanmaz"³²¹ diyen İngiltere Kralı Giyom'un çocukları arz-u ubudiyetle şerefyağ oldukları Kanunî'nin torunlarına ilk fırsatta olanca güçleriyle çullanmışlardır. Tebeamız olan Arap'ları üstümüze saldırtan, Musul'u bizden koparan, Kıbrıs'ı kendine has kalleşlikte iç eden bu gün ki belâları başımıza saran ve halen ayağımızın altını kazan bu çerçi millettir. Biz binlerce misalden bir kaçını verdik. Olaylar değişik olabilir ama amaç birdir. Bu gün de bundan sonrada hep böyle olacaktır. O halde güçlü olmaya mecburuz. Bu güne kadar sunulan reçeteler yanlıştır. Ne komünizm ne kapitalizm ne faşizm ne de gayri ciddî laf ebeliği bizi hedefe götürmez. Biz bize benzeriz, bizim rejimimiz bize uygun olmalı yani elbise vücuda uymalı. Türk için Türk'e göre Türk tarafından tatbik edilmelidir.

³²⁰ Mufassal Osmanlı Tarihi; Cilt: 2, Sayfa 821

³²¹ Voitaire; Türkler-Müslümanlar Ötekiler, Sayfa 70

ADALET

- "Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehil ve erbabına vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah bununla size, gerçek, ne güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah (sözlerinizi hükümlerinizi) hakkıyla işitici (bütün yaptıklarınızı) hakkıyla görücüdür."³²²

En güzel kıvamda ve (üstün hasletlerle) yaratılan insanoğlu iradesi ve aklıyla yaratıkların en yücesi ve güçlüsüdür, her sıkıntıya katlanan ve tahammül edebilen insanın adaletsizliğe, haksızlığa karşı tahammülü yoktur. Açlığa, susuzluğa, her türlü yokluğa sabreden insanların haksızlığa karşı, zaman zaman baş kaldırdığı bir gerçektir. Konumuza başlık yaptığımız âyette Cenâb-ı Allah adaletle hükmetmemizi emrederek, bunun en güzel öğüt olduğunu beyanla, yaptıklarımızın görüldüğünü, işitildiğini hatırlatarak dikkatimizi çekiyor.

İhtiyar tarihimizin de bize verdiği ders odur ki, temeli adalet üzerine kurulmayan devletlerin, hayatiyeti uzun sürmemiş en kısa zamanda zeval bulmuştur. Bunun aksine adalete riayette kusur etmeyen milletlerin kurduğu devletler bu müessesese sarsılmadıkça payidar olmuştur. Adaletiyle ün yapan islâm halifesi Hz. Ömer adaleti üç kelimeyle veciz bir şekilde ifade etmiştir. "Adalet Mülkün Temelidir." Asırlardan beri Türk islâm dünyasının adliye duvarlarını süsleyen bu gerçek ifade, tatbikatta olduğu müddetçe Türk İslâm alemi mutlu olmuş, fiiliyattan lafa intikal edince mülk sarsıntıya uğramış, devlet binasının duvarları çatlamıştır. Tıpkı günümüz de olduğu gibi. Tarihin kaydettiği en uzun ömürlü devletleri kuran ve yaşatan Türk milletinin temel ilkesi adaletti.

"Türk töresine göre hükümdar devletin baş temsilcisi ve milletin babası sıfatı ile yargu, yalak ve Dar'ül Adi (mezalim şikâ-

³²² Kur'an-ı Kerim; H. Basri Çantay En-Nisa Sûresi Ayet: 58.

yet divanı.) ve adli mahkemelerde bizzat halka adalet dağıtırdı. Bu davalarda yönetime ve sorumlulara karşı her çeşit yakınma yapılabilir, hükümdar usul ve formalitelere bağlı olmadan oradan kesin hükmünü verirdi. Başlıca yakınma usulleri şunlardır:

1- Kamu hizmetlerinin işleyişine dair şikâyetler, yani devlet memurlarının görevini kötüye kullanması kamu hizmetinin aksaması veya halk aleyhine işlemesi.

2- Divan sekreterlerinin, belediye görevlilerinin kamu vakıflarının denetimi ve bunlarla ilgili bozukluklar,

3- Kişiler arasındaki, adi davalar, kadılar hakkındaki, şikâyetler.

Bu amaçlarla kurulan mezalim divanı Selçuklu Türk İmparatorluğunun da haftada iki defa kurulur, divana hakan veya Baş Vezir, başkanlık yapardı."³²³.

Mezalim divanının Selçuklu Devleti'nin kuruluşu ile birlikte başladığını görüyoruz ki, adalet mefhumunun Türk tarihinin derinliklerinden Oğuz töresinden geldiği kanaatindeyiz. Araştırmacıların verdiği bilgiler de tezimizin isbatıdır.

"Tuğrul Bey şahsen koyu bir Müslüman olmasına rağmen Türk yasa ve törelerini göz önünde bulunduruyordu. 1038 yılında Nişapur'da mezalim mahkemesine ilk reislik eden Tuğrul Bey idi.

Görünüşe göre hem şer'i hem de örfi hukuka dayanarak hüküm veren dad beylerinin verdikleri kararlar, adli hayatta pek daha fazla rol oynuyordu. Selçuklu Devleti'nin tatbik ettiği bu adalet sistemi, takdir ve hayranlıkla karşılanıyor ve mesele Büveyhogulları Devletine üstünlüğünü temin eden başlıca unsur sayılıyordu. Bu sistem dad-bey (emir-i dad)lık müessesesi vasıtasıyla tahakkuk ettiriliyordu. Mezalim divanının reisi olan dad-bey kararlarını yanında oturan ilim ehlinde bir hâkime danışarak verip ve kanunların emirlerini ordu ve riayet için yerine getirirdi.

Cezalandırma işini yalnız bu işle vazifelendirilmiş olan dad-beyler değil, Sultan ve diğer devlet erkânı da yerine getiriyorlardı."³²⁴.

³²³ Doç. Dr. Aydın Taner'i; Türk Devlet Geleneği Sayfa: 156.

Selçuklu İmparatorluğunun ilk hükümdarı olan Tuğrul Bey samimî bir Müslümandı. Beş vakit namazını cemâatle kılmağa gayret ederdi. Yanına cami yaptırmadıkça kendisi için saray inşa etmiyeceğini ifade etmiştir.

"Fermanlarının başına kendi el yazısıyla hasbiy' Allah Sultanlık alametini yazan Tuğrul Bey'in kurduğu devlet Ceyhundan Fırat'a kadar uzanıyordu. İnkişaf hâlinde olduğu için, müesseselerinin henüz yerleştiği pek iddia edilemez. Fakat dış görünüşü itibariyle ne kadar değişikliğe uğramış görülürse görülsün devletin mahiyeti itibariyle eski Türk telâkkisini ta-mamiyle muhafaza ettiği bu telâkkiye uygun içtimaî ve iktisadî bir siyaset takip ettiği görülüyor. Böylece Tuğrul Bey başka soydan ve hars-tan kavimler üzerinde iyi işleyen bir Türk devleti kurmağa muvaffak oldu."³²⁵

Bu güzel an'ane kesintisiz olarak devam etmiş Büyük Selçuklu imparatorluğundan, Anadolu Selçuklularına ve onlardan da Osmanlı... Devletine intikal etmiştir.

"Türkiye Selçuklu hakanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev büyük Selçuklu geleneğini (Türk töresini) devam ettirerek haftada iki gün yurttaşlarının yakınmalarını dinliyordu. O pazartesi ve perşembe günleri oruçlu olarak mezalim divanına gelip kadı ve imamlar huzurunda adalet dağıtırdı. Sultan şer'i davaları kadıya havale eder, örfî işleri de divan aracılığı ile çözümlerdi. Bundan başka her yıl bir kez mahkemeye gidip kendisinden davacı varsa kadının hükmünü beklerdi. Bu durumda hakanlık ve tören bir tarafa bırakılırdı.

İbni-Bibi o devre ait şöyle bir olay anlatır. "Şayet bir kimşenin gözü sokakta yere düşmüş herhangi bir şeye ilişirse onu alıp tasarruf etmeğe kalkışmazdı. O kişi bulduğunu kayıp eşyaları toplamakla görevli olanlara verirdi. Eşya saltanat çadırının kapısına götürülürdü. Eğer giyecek ise çadırın iplerine asılırdı. Hayvan olursa muhafaza edilir ve (falan şeyi kim kaybetti.) diye

³²⁴ Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen; Tuğrul Bey ve Zamanı, Sayfa: 134

³²⁵ Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen; Tuğrul Bey ve Zamanı, Sayfa: 140

tellal çağırılarak halka duyurulurdu. Eşya sahibi bunu duyunca gelir tanık getirir, delilini gösterir ve malını alabilirdi."³²⁶.

Harp hâlinde dahi olsa Türk hakanları adaleti tatbik ve haksızlığı önleme konusunda çok titizdiler.

"Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah'ın Suriye seferi sırasında askerleri yağmada bulundular, bunun üzerine Halep köylüleri yakındılar, Süleyman Şah onlara şöyle dedi:

"Topraklarınızda yapılan bu yağma hareketini şiddetle kınıyorum. Fakat efendiniz Müslüm beni bunu yaptıрмаğa mecbur ediyor, halbuki Müslüman malı yağma etmek ve şeriatın yasak ettiği şeyleri yapmak benim âdetim değildir. Süleyman Şah askerlerine yağma edilen mal ve parayı geri vermelerini emretti. Emir, askerleri tarafından derhal yerine getirildi."³²⁷.

Ahval ne olursa olsun bu asil geleneğe Türk hakanları daima riayet etmişlerdir.

"Büyük kahraman Yıldırım Beyazıt Han Karaman seferine çıktı ve Konya'yı kuşattı. Kahramanlığı kadar, disiplini de sert olan hakan askerlerine halktan hiç bir kimsenin malının karşılıksız alınmaması hakkında kesin buyruk vermişti. Halk ise kitleler hâlinde gelip Osmanlı Türk ordusuna yiyecek ve atlarına yem satıyor, mallarının bedelini fazlasıyla alıyordu. Bu durum Karaman Türkmen halkı üzerinde olumlu etki yapmış ve Konya Bayazıt Han'ın egemenliğini kabul etmiştir."

Türkün alicenaplığı, yalnız Müslüman'a, Türk'e değil hangi ırktan hangi dinden olursa olsun adalete gölge düşürecek her türlü davranışı men ediyordu.

Yıl 1396 Niğbolu önlerindemiz, Türk milletini Avrupa kıtasından atmak hatta Anadolu'yu talan edip Kudüs'e inmek kasdiyle toplanan birleşik Haçlı ordusu şarap fıçılarının başında rüya âleminde gezerken başlarına yıldırım düşmüş, Sultan Beyazıt Han karşılarına Türk'e yaraşır bir çeviklik ve azametle dikilmişti. Türk'ün kesin zaferiyle neticelenen bu meydan savaşında Haçlı ordusunun ünlü kumandanları ve aralarında Fransa

³²⁶ Doç. Dr. Aydın Taner'i; Türk Devlet Geleneği, Sayfa. 161.

³²⁷ Doç. Dr. Aydın Taner'i; Türk Devlet Geleneği, Sayfa 162

kralı V. Charles'in amcasının oğlu Neverens kontu bulunuyordu. O güne kadar Türk milleti hakkında bütün bilgisi taassub ehli papazların naklinden ibaret olan Korkusuz Jean Yıldırım'ın kahramanlık ve Komutanlığına hayran kalarak şöyle demişti.

"Eğer burdan kurtulup memleketime dönersem yemin ediyorum bir daha size karşı kılınc çekmiyeceğim.

Yıldırım Beyazıt Han, tok ve erkek sesiyle şöyle diyordu: Şu andan itibaren serbestsiniz, ancak yemininizi iade ediyorum. Eğer şerefini koruyan bir adam isen aksine silahını süratle eline ve bütün Hristiyanlığın kuvvetlerini aleyhime topla sen kazanmak için fırsatlar sağlamakla beni memnun etmiş olursun."³²⁸.

Ben savaş için doğdum diyen bu büyük kahraman sulhta da adaletin amansız takipçisidir. Orta çağın mahdut imkânları ile uçsuz bucaksız bir ülkenin yönetim mesuliyeti omuzlarında bulunmaktadır. Bazı devlet adamlarının pespaye davranışı, Yıldırım eğlence alemlerine çekmeleri devlet yönetiminde kısa bir gevsemeye yol açmış, kadılar dahi rüşvet ve irtikaba tevessül etmeye başlamıştı. Halkın şikâyetlerine kulak tıkanıyordu. Padişah âdeta tecrit edilmişti. Halk sarayların duvarlarını aşamıyordu. Yıldırım Beyazıt Han Bursa civarında ava çıkmış at koştururken aniden önüne çıkan üç köylü, atın önüne kendilerini atmış, atını şaha kaldıran Yıldırım süratle yere atlayıp yerde yatan köylüyü kaldırarak sorar: Ne oldu sana? Köylü:

- "Yandık padişahım yandık" diye inleyince, hakan hayretle;

- Neden yandınız ? Sizi kim yaktı ?

"Köylü der ki: Padişahım, Anadolu'da nizam bozuldu. Kadılar rüşvet alıyor, güçlünün, haksızın hükmü yürüyor, zayıf ve kimsesizler eziliyor. Dinledikçe kızaran, hiddetlenen Yıldırım, köylüye haykırarak: Niçin bana bildirilmedi? Görsünler benim tebaamı yakanın bedenini çırağ gibi yakarım.

Büyük Türk âlimi Hoca Sadeddin Efendi olayın padişah'a duyurulmasını şöyle anlatıyor:

³²⁸ Hammer; Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Z. Danişmend Cilt: 1. s. 304.

"En sonunda asker, kapıda hizmette olanlarla birlikte gayretli Padişah'ın otağına varıp durumu şikâyet ettiler ve devleri yakalayıp bağlayan o yiğidin durağında bağırıp çağırarak gönülden çığırışlarla onu gaflet uykusundan uyandırdılar, doğuştan adalet üstünde olan padişah, zulme uğrayanların feryatları ile uyarılınca tekrar atalarının yolunu tuttu, güvendiği özü doğru bilgileri, kadıları denetlemek üzere gönderdi. Kısa zamanda entrika çeviren kadılardan bir çok kişi yakalanıp, ülkeler aşan Padişah'ın fermanı gereğince zincire vuruldular. Hatta söylenir ki, Anadolu ve Rumeli kadılarından özü çirkin kötü tutumlu 80 kadının her biri yakılacak hâkimlerden sayılmıştı."³²⁹.

Çağdaş tarihçi Aşıkpaşaoğlu : Kadıların fesatları ortaya çıkanca, Beyazıt Han hükmetti; kadıları getirin dedi. Vardılar hayli kadı getirdiler, Yenişehir'de bir eve koydular, Han: "Gidin o evi ateşe verin kadılar beraber yansın." dediğini nakletmektedir.

Cemiyetimizin hasretini çektiği bu adalet geleneği Türk Osmanlı Devleti'nde de asırlar boyu böyle devam etmiştir. Cihan devletini ayakta tutan bu güzel haslet devlet millet bütünlüşmesini gerçekleştiren manevî bağların en mühimiydi, bundan ötürüdür ki Türk milleti, devlet baba diyordu.

"Orhan Bey ve Murat Han sabahları saray kapısı önünde yüksek bir yere çıkarak, doğrudan doğruya halkın şikâyetlerini dinliyor ve hüküm veriyorlardı. IV Mehmet bu amaçla Edirne'de saray duvarını yarıdırıp bir adalet köşkü yaptırmıştı.

Kanunî Sultan Süleyman 1526 Macaristan seferinde, ekilmiş tarlalara zarar verenlerin idamla cezalandırılacağını ilân etti ve suçluları cezalandırdı.

Selaniki'ye göre II. Murat deniz kenarında yazlık evine indiği zaman Galata ve reayası kayıklarla karşısına gelip Galata kadısı aleyhinde doğrudan doğruya şikâyette bulunmak istediler. Padişah kendilerini dinledi ve kadıyı azletti.

1702 de Eyüboğlunu payitahtta koruyan devlet adamlarına karşı halk "burada adalet icra olunmazsa nereye varalım" diye bağırıyorlardı, II. Mustafa köşkünde bunu duydu ve ertesi gün ola-

³²⁹ Hoca Sadettin Efendi; Tac'üt Tevarih Cilt: i, Sayfa: 212 - 213

ğanüstü bir divan toplayarak Eyüpoğlunun idamına karar verildi."³³⁰

Türkün devlet inancı ve hakanın temel vazifesi buydu. Bu inanç ki, top yekûn bir milletin asırlar boyu cepheden cepheye koşmasını sağlamış, devlete can borcumuz var, düsturunu gönüllerde yaşatmıştır.

"Adalet-namede bu ulvi prensiplerin Osmanlılardan önce mevcut bir geleneğin devamı olarak görülmektedir. Osmanlılardan önce padişahlar (hakanlar) bir takım haksızlıkların ve bilhassa haksız vergilerin kaldırıldığını ilân eden hükümler çıkarır ve bu hükümleri eyaletlerde otorite sahiplerine karşı herkesin görebileceği yerlere, büyük camilerin duvarlarına veya şehirlerin giriş kapılarına taş kitabe hâlinde koydururlardı"³³¹.

Türk hakanlarının haksız yere toplanan vergilere karşı, tepkilerinin çok şiddetli olduğunu, eyaletlerden gelen vergilerin esaslı bir araştırmaya tabî tutulmadan, beytül-malh (hazineye) konmadığını ve tereddüde düşülenlerin mahalline iade edildiğini görmekteyiz.

"Muhteşem Türk hakanı Kanunî Sultan Süleyman Han'ın bir davranışı kendisinden beş yüz yıl önce yaşayan büyük Türk Hakan'ı Alparslan'ın paralelindedir.

Alparslan, devrinin geleneği gereğince kendisine verilen paranın kanunsuz olarak toplandığını duyunca geri vermiş ve paranın halka intikalini sağlamıştı.

Kanunî Sultan Süleyman devrinde Mısır valisi Hadım Süleyman Paşa bu eyaletin vergisini İstanbul'a göndermeye başlayan ilk validir. Gönderdiği miktar yılda 800.000 duka altınıdır. Süleyman Paşa başka bir göreve atandıktan sonra yerine Hüsrev Paşa getirildi. Görevinin birinci yılında yeni vali 400.000 fazlası ile 1.200.000 duka altını gönderdi. Bu fazlalık Kanununun dikkatini çekti. Hüsrev Paşanın halka zulüm ederek, vergi alıp almadığı hususunda soruşturma açıldı. Hüsrev Paşa savunmasında Mısır'daki irva ve iska tedbirlerinden dolayı mahsulün fazla ol-

³³⁰ Doç. Dr. Aydın Taner'i; Türk Devlet Geleneği, sayfa: 164.

³³¹ Doç. Dr. Aydın Taner'i; Türk Devlet Geleneği, sayfa: 165.

duğunu ve selefi zamanında bir donanma inşa edilerek büyük masrafların yapıldığı hâlde kendi zamanında bunun yapılmadığını ileri sürdü. Bu sözler Kanunî'yi tatmin etmedi. Hüsrev Paşa görevden uzaklaştırıldı. 400.000 altın Mısır'a yollandı ve devlet hazinesine mâl edilmedi eyaletin su işlerine sarf edildi."³³².

Hakkın rızasına ve milletin hayrına olup olmadığını müşavere etmeden, İslâm hukukunu ve Türk töresini (örfü) en iyi bilen Şeyhül-islâmdan fetva almadan icraata girişmezlerdi.

"Zigetvar önlerinde hakkın rahmetine kavuşan cihan padişahının cenazesi İstanbul'a getirilmişti. Ebedî istirahatgâhına konurken hünkârın vasiyeti olan ceylan derisinden yapılmış bir kutu tam kabre konacağı sırada ulemanın gözüne ilişir ve müşadaha ederler. Vasiyet gereği olduğu söylenirse de dinde cevaz olup olmadığı âlimlerce tartışma konusu olur ve nihayet kutunun açılıp bakılmasına karar verilir, kutu açıldığında cihan padişahının büyük alim Şeyhül-islâm Ebussüud efendiden devlet yönetimi için gerekli kanunları tanzim etmek hususunda aldığı fetvalar çıkar, olayı dehşetle seyreden büyük alim imparatorluğun ünlü şeyhülislâmı kabre doğru seslenir. Süleyman... Süleyman... Sen kendini kurtardın... Bizleri kim kurtaracak diye feryad eder."³³³.

II. Murat Han bir sefer arefesinde para sıkıntısı çeker ve etrafındaki vezirlere tedbir sorar, birisi derki, Padişahım halkta mal ve para çoktur alalım yeter ki siz emredin! Bir gönül erbabı olan derviş Gazi Murat Han birden kükrer. Örfümüzde var mıdır, halkın malını zorla almak böyle bir şeyi benden nasıl istersin. Kaldı ki ben askerime haram lokma yediremem. Kurşağına haram lokma giren asker Allah yolunda cihat yapamaz.

Mülkün temeli olan adalet tatbikatta kesintisiz devam ediyor. Sonra gelen öncekinin yolundan şaşmıyordu.

"1. Selçuklu hakanı Tuğrul Bey büyük bir zaferden sonra ordusu ile Hamedan'a girerken devrin evliyasından Baba Tahir ve Baba Cafer ile karşılaşır: Atından inerek onların ellerini öper,

³³² Doç. Dr. Aydın Taneri; Türk Devlet Geleneği, sayfa: 170

³³³ Cemal Kutay; Bilinmeyen Tarihimiz, Cilt. 3, sayfa: 11

Baba Tahir kendisine: "Ey Türk Allah'ın halkına ne yapmak istiyorsun" diye sorar sultan şeyhe: "Ne Emredersen" cevabını verir. Baba Tahir "Muhakkak Allah adalet ve ihsan yapmayı buyurur" ayetini okuyarak "Tanrının emrini yap" der.

Tuğrul Bey'in gözleri yaşarır ve öyle yapacağım mukabelesinde bulunur. Bunun üzerine Baba Tahir sultanın elini tutar, abdest aldığı kırık ibriğinin kapağını parmağından çıkarıp onun parmağına takar ve bunun gibi "Dünya ülkelerini senin eline koydum, adalet üzere ol." der.³³⁴

Bu mevzuda bir yabancı şöyle diyor.

"Müslüman Türk devletlerinde ve meselâ Selçuklularla Osmanlılar devrinde halkın her hangi bir ferdi tarafından mahkemeye verilir mahkûm ettirilmiş padişahlar bile görülmüştür: Çünkü bu devletlerin bünyesine "mutlak müsavat ve adalet esası hâkimdir."³³⁵

Nitekim dünya tarihinin büyük siması ve Türk milletinin vedarı iftiharî Fatih Sultan Mehmet Han bin yıllık Bizans'a son vermiş dünyanın incisi İstanbul'a sahip olmuştu. Yarasaların uçtuğu Bizans sarayında kalmak istemeyen genç hakan bu gün İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu yere yeni bir saray yaptırmaya karar verir ve bu işle Rum mimarı görevli kılar, mimarbaşı emre mugayyir hareket eder. Fatih'in gazabına uğ-rayarak eli kesilir. Türk adaletine müracaat eden mimar Fatih'in hüküm giymesini sağlar. Bu olayı kaynaklarımız şöyle naklediyor.

"Evliya Çelebi Seyyahatnamesi'nin Millet Kütüphanesi'ndeki Emiri Koleksiyonunda bulunan yazma nüshasının 36. sayfasında nakledilen bu kıymetli an'ane Abdurrahman Adil'in "Hadisat-ı Hukukiyye"sinde hülâsa şeklinde nakledilmiştir. Bu güzel an'aneye göre büyük Türk padişahı iki mermer sütunu üçer arşın kesip kısaltan Rum mimarbaşının ellerini kestirmiş. Mimar dava açmış ve nihayet şarki Roma fatihi : "Emir Şer-i Şerifindir!" diye mahkemeye gelince usul bilmediği için baş kö-

³³⁴ Prof. Dr. Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti mefkuresi Cilt: 1, Sayfa: 188.

³³⁵ Func Brentane - İsmail Hami Danişment; Garp Menbalarına Göre Eski Türk Demokrasisi s. 20

şeye geçmek istemişse de birden bire hâkimin şu ihtarı ile karşılaşmıştır:

"Oturma Begüm! Hasmunla murafaa-i şer olup ayak beraber dur."

İstanbul kadısı, şanlı maznuna haksız ve hükümsüz el kestirdiği için şer'an kendi ellerinin de kesilmesi lâzım geldiğini söylemişse de, mimarbaşı (hakkından) feragat edip kıssas istemediği için Fatih Sultan Mehmet, günde on akça tazminata mahkûm olmuş hatta kıssastan kurtulduğu için bu tazminatı kendiliğinden yirmi akçaya çıkarmıştır.³³⁶

Bir olaya tanık olarak mahkemeye çağrılan Yıldırım Beyazıt'ın sabah namazını cemaatle kılmadığını ileri süren Bursa kadısı şahitliğini kabul etmemiş, koca bir hünkârı tebası önünde tahkir etmiştir.

Yine Yıldırım Beyazıt Han'ın Ulu Cami ile ilgili bir istimlak olayını, Taşköprülü - Zade Mehmet Kemalüddin Efendi "Tuh-fetlül - Ahbab" yahut Tarih'i Saf" ismindeki eserinin birinci cüz'ünün 1287 İstanbul Tab'ınının 34-35 inci sahifelerinde istimlak imkânsızlığını şöyle anlatır.

"Bursa'da Ulu-Cami yapmak murat ettikte çok çok (= tam) vasatında (ortasında) bir hatunun evi olup bir veçhile satın almağa imkân olmayıp bılahire cami-i şerifi yapıp bir kaç sene şöyle ibadet olunmuş, ba'dehu hikmet-i ilâhi ile hatun dâr-ı bekaya irtihal ettikte veresesinden haneyi iştira edûp binaya ilhaka mecal (= imkân) olmamağın şadırvan etmeyi ihtiyar buyurmuşlar; hala dahi üstü mekşuf bu veçhile olduğu elsi-ne-i nasda meşhur-u maruftur. Adl-ü dad ve ser-i şerife in-kiyat ise ancak (-o kadar) olur."³³⁷

Diğer bir tarihî vak'a da Kanunî Sultan Süleyman Han'ın muhteşem eseri Süleymaniye Camiininin yapımında olmuştur. Macar asilzadelerinden meşhur (Baron de Taat) büyük Türk Hakan'ı muhteşem Süleyman devri Türk yönetiminden bir demet sunuyor.

³³⁶ İsmail Hami Danişment; İstanbul Fethinin Medenî Kıymeti, Sayla: 46.

³³⁷ İsmail Hami Danişment; Garp Menbalarına Göre Eski Türk Demokrasisi, Sayfa 137.

"Süleymaniye Camiinin mevki tayin edildikten sonra o sahaya tasarrufunu temin edecek alım satım muamelelerinde Sultan Süleyman artık hiç bir engelle karşılaşmayacak gibi görünüyordu: Fakat sahanın tam ortasında kıymetsiz bir evi olan Yahudi, hiç bir bedel mukabilinde mülkünden vazgeçmeyeceğini bildirdi. Büyük paralar teklif edildiyse de hiç bir faydası olmadı. Yahudî'nin kararı katıydı, işte ondan dolayı inatçılığı cimriliğini bile bastırdı.

Kanunî Sultan Süleyman'ın önünde bütün kâinatın yerlere eğildiğini görmeye alışmış olan maiyet adamları, Yahudî'nin temelinden yıkılırken görecekları manzara ile kendisinin idam sehпасına sürüklenişini daha o andan alkışlamaya başlamışlardı: Fakat ne bahtiyardır, o hükümdar ki, padişahla halkın herhangi bir ferdi arasında hiç bir fark gözetmezler ve şahsî garazlarını tatmin için kudret ve kuvvetlerini kullanma selahi-yetine malik olmadıklarını takdir ederler! Ne bahtiyardır o padişahlar ki kendi davalarında bile adaletin vereceği hükmü beklerler ve maiyetlerinin telkinatıyla iktifa etmeyecek kadar büyük bir ruha maliktirler!

Kanunî Sultan Süleyman işte öyle bir padişahı; tahtından inip adliyeye baş vurdu. Şeyh-ül islâma yazdığı bir nâmede herhangi bir kimsenin hak yolunda bir mabed edecek arazinin bütün Müslüman sahipleri bu emri hayra iştirak için evlerini satmakta müsâraat gösterdikleri halde yalnız bir kişinin, yani bir Yahudî'nin her türlü teklifleri reddetmiş olduğundan bahsetti: Bu Yahudî'ye ne ceza verilmeliydi ?

Şeyh-ül islâm hiç bir ceza verilmeyeceğini bildirdi: Efrat arasında hiç bir fark gözetilmemek şartı ile emlakın mukaddes ve masun olduğundan ve bu derece kudsî bir kanunu çiğnemek suretiyle hak yolunda bir mabet inşa edilemeyeceğinden bahsetti. Satış bedelinin israf edilebileceğini düşünmüş olduğu anlaşılan Yahudî'nin evlatlarına bir mülk bırakma arzusunda şeriat ahkamına uygun olduğuna karar verdi."³³⁸

³³⁸ İsmail Hami Danişment; Garp Menbalarına Göre Eski Türk Demokrasisi, Sayfa 142.

Türk adaletinin Allah'a kulluk görevini ifa etmek gayesine matuf, ibadet-hane için de olsa bir Yahudi'nin hakkını en titiz şekilde koruduğunu tesbit ettikten sonra II. Türk Osmanlı hakanı Sultan Orhan'ın beytül-mal {devlet hazinesi) ne karşı davranışını devlet malı deniz yemiyen domuz sloganları ile hareket eden Türklükle İslâmlıkla ilişkisi kalmamış bazı yöneticilerin vicdan murakabesi yapması gerekmez mi?

"Orhan Bin Murat Beyt-ül-Mal'den bir habbe harcetmemişlerdi... Ve haraç ve aşar-ı şer'iyye akçalarını ki Beyt-ül-mal'dir, Taşra hazinesine koydururlar imiş; Kendi mal-i helali olmayınca iç hazineye komazlar imiş."³³⁹

Bir Türk düşmanı olan Boğdan Voyvodası Demitrius Catimir Fransızca tercümesi *Historire de Pempire othoman* isimli eserinde hazine mevzuunu şöyle izah ediyor.

"Türkiye'de iki türlü hazine vardır: İç hazine ile Dış hazine, bunlardan dış hazine (defterdar) denilen maliye nazırının idaresindedir; bu hazineye Beyt-ül mal-i Müslimin = Müslümanların para hazinesi) denilir. Zarurî bir ihtiyaç olmadıkça padişah bu hazineye el süremez. Eğer devlet hazinesinden en ehemmiyetsiz bir parayı bile alıp kendi şahsî işlerine veyahut eğlencelerine sarf edecek olursa, kendisini en büyük tehlikeye atmış olur; bu gibi vaziyetlerde milletin şikâyet naralarına ve hatta bazan da açıktan açığa isyana çok tesadüf edilmiştir. İç hazineye gelince o doğrudan doğruya padişahın kendi şahsî hazinesi olmak itibarıyla, istediği gibi tasarruf edebilir ve hiç kimse ses çıkaramaz."³⁴⁰

Yabancıların da itiraf ettiği gibi Beyt-ül mal'in (devlet hazinesi)'nin dokunulmazlığı katidir. Çoğunlukla Osmanlı padişahlarının sanatı vardır. Sefer zamanları haricinde icrayı sanat ederek, hazar zamanı bunların geliriyle geçindikleri tespit edilmiştir.

³³⁹ İsmail Hami Danişment; *Garp Menbalarına Göre Eski Türk Demokrasisi*, Sayfa 100.

³⁴⁰ İsmail Hami Danişment; *Garp Menbalarına Göre Eski Türk Demokrasisi*, Sayfa 102.

Bunlardan bir kısmının mesleği şöyledir: II. Murat ok yapıp satardı. Fatih Sultan Mehmet Han bahçıvan, cihan padişahı Kanunî Kunduracı, cihangir Yavuz kuyumcu, IV. II. Selim Han hacca giden hacıların esasına takılmak için küçük hilaller imal ederdi. Oğul III. Murat ok yapardı. III. Osman marangoz, III. Ahmet hattat III. Mustafa'nın mükemmel atelyesi vardı. Zaman, zaman oraya kapanıp saray muhafızları olan zabitlerle beraber sikke keserdi. III. Selim kadınların kullandığı ince ipekli kumaşları boyalı nakışlarla süsleme sanatını icra ederdi. I. Abdülhamid ok ve yay yapardı. II. Abdülhamid Han'ın ne denli usta marangoz olduğu bilinen bir gerçektir. I. Mahmut abanozdan yahut fildişinden kürdanlarla muhteşem kuyumculuk eserleri ve mücevherler yapardı.

"Padişahlar el işlerini ikmal edince sırf bir teveccüh eseri olarak onu paşalardan birine gönderirler, paşa bunu büyük bir hürmetle alıp, son derece sevindiğini belirtir, el işlerini götüren adam padişah tarafından yapıldığını söyleyerek tevdi eder, hünkârın maişetini temin etmek için bunu satmak istediğini sözlerine eklerdi. Bu teklife muhatap olan paşa, buna ne kadar ehemmiyet verdiğini göstermek için parasını bol bol verdiği gibi getiren şahsı da ayrıca mükâfatlandırmayı ihmal etmezdi. Padişahın şahsî nafakası işte bu suretle temin edilirdi."³⁴¹

Bu ulvî manzarayı dile getiren (Jeon Battiste Tavarnier) şeyh-ül islâm'ın IV. Mehmet'e nasihat ve ihtarını şöyle anlatıyor.

"Müftü-l-enâm (şeyh-ül islâm) Dördüncü Sultan Mehmet'e halk kitlelerinin alın teriyle temin ettiği ve vergi hasılatı yerine kendi el emeğiyle yaşamının daha şerefli ve Allah'ın rızasına daha uygun olduğunu ve halkın zararına yaşamayı şeri'atın men ettiğini ihtar etmiş ve ecdadının kendi şahsî nafaka masraflarını kendi el işleriyle temin ettiklerini söylemiştir... Fazla olarak padişahlarının böyle yaptıklarını gören tebâalarının da onları örnek ittihaz ederek faydalı şeylerle meşgul olup bütün memle-

³⁴¹ İsmail Hami Danişment; Garp Menbalarına Göre Eski Türk Demokrasisi, Sayfa 103.

kette güzel sanatları inkişaf ettirmek suretiyle millete fevkalade hizmet etmiş olacaklarını da hatırlatmıştır."³⁴².

İslâm dininin ve Türk töresinin gereği budur diyen yazar şöyle bağlıyor.

"Padişah yalnız harp zamanlarında devlet hazinesinden para alıp masrafını karşılayabilir. Sulh zamanlarına hazineye el uzatması İslâm Şeri'atı ve Türk töresi mucibince cinayetle itham edilir: Türkler vergi ile haraca (aç adamın haram kanı) derler."³⁴³.

Batılı Hristiyan yazarlar Türk padişahının vergi paralarıyla cami yaptırma salahiyetleri olmadığını zikrederek, vergi parasının ancak millet için sarf edilebileceğini yazıyorlar. Anadolu'da hâlâ bu güzel an'änenin lafta da olsa yaşadığını görüyoruz. Devlet malından bahsedilirken ona hiyanet edilemi-yeceği (zira onun top yekûn millet malı olduğu (saçı bitmedik yetimlerin hakkının da içinde bulunduğu)n hatırlatmaları atalarımızdan kalan zengin mirasın babadan oğul'a intikalidir.

Mazimizi kötölemek, bizi kökümüzden koparmak için tarih adına çok, çok yalan ve iftiralar dinledik. Atalarımızın zalim, barbar, millet malını hovardaca harcayan mirasyedi olarak öğrendik, devamlı olarak onlara lanet ettik, kendimizden utandık aşağılık kompleksine kapıldık ve eskiye ait ne varsa attık böylece ileri gideceğimizi sandık, heyhat ne yazık ki hâlâ bir arpa boyu yol gidebildik. Avrupalı ile mesafeyi kapatamadığımız gibi her gün biraz daha açıyor, bu geri kalman/n hırçınlığı ile millet bünyesini biraz daha tahrip ediyoruz, bu gidişin sonu var mı? Elbet ki yoktur. Biz kendimize muhteşem tarihimize dönmeliyiz, bütün kitaplarımızda ve her vesile ile yerdiğimiz gerileme dönemi diye adlandırdığımız asırlara bir göz atalım, o devrin Fransız ve İngiliz sefaret heyetinin anlattıklarını millî vicdanlarımızda bu günle kıyaslayarak muhasebesini yapalım.

³⁴² İsmail Hami Danişment; Garp Menbalarına Göre Eski Türk Demokrasisi, Sayfa 100.

³⁴³ İsmail Hami Danişment; Garp Menbalarına Göre Eski Türk Demokrasisi, Sayfa 108.

İngiltere'nin büyük elçilik baş tercümanı olarak uzun yıllar İstanbul'da kalan Ricaut (Riko) Türk tarihi ve Türk cemiyeti üzerinde araştırma yapan ve bu mevzuda kitaplar yazan bir zattır. Ricaut XVII. asır Türkiye'si hakkında şöyle diyor.

"Yeryüzünün en büyük bölümüne hükmeden Türk imparatoru milleti tarafından çok sevilir. Türkler padişahın mensup olduğu Osmanlı hanedanına âdeta kutsallık izafe ederler, Hristiyan milletler Türklerin bu davranışlarını örnek almalıdır. Bu kadar büyük bir imparatorluğun dağılmadan korunabilmesinde, şüphesiz hükümdarlarına gösterdikleri saygının önemi büyüktür. Türklerin terbiye sistemleri de siyasetlerinin dayanaklarından birini teşkil eder. Bu derece azametli imparatorluk kurup yaşatabilmelerinin diğer bir sırrı da cemiyet düzenlerinin bizdeki gibi asalete dayanmamasıdır. Türk toplumunda her vatandaş eşittir ve şahsî kabiliyeti derecesinde hükümlanlık hariç akla gelebilecek her makama yükselebilir, meziyet servetten üstün tutulur.

Ricault Türk cemiyeti hakkındaki müşahadelerine şöyle devam ediyor. "Türkler kendilerini bütün milletlerden bilhassa biz Hristiyanlardan çok üstün görürler, imparatorluklarında bulunan milyonlarca Hristiyan tam bir hürriyet ve adalet içinde yaşamalarına rağmen, Türklerin üstünlük duygusu derhal sezilir. Bununla beraber Türkler çok terbiyeli bir millettir, kendi tebaaları olsun Avrupalı olsun, Hristiyanlara karşı çok nazik muamele ederler, esasen Türk halkının nezaket kaideleri dünyanın her hangi bir en medenî ülkelerinde takip edilen kaideler derecesinde mükemmeldir.

Kuruluşları gelişmeleri ve düzenleri bir birine benzemekle beraber, Türk İmparatorluğu tarihte ancak Roma İmparatorluğu ile mukayese edilebilir. Türk padişahı da Roma İmparatorları gibi kendisini cihanın en büyük hükümdarı görür, bunda hakkı da vardır. Çünkü zamanımızda Avrupa'nın tek İmparatoru olan Almanya hükümdarı Padişaha yıllık vergi vermektedir. Türk İmparatorluğunun Mısır, Macaristan, Rumeli, Anadolu, Cezayir gibi öyle büyük eyaletleri vardır ki, genişlik, nüfus ve zenginlik bakımından her hangi bir Avrupa devletiyle mukayese edilebilir,

bu muazzam imparatorluğun beyni İstanbul'dur, padişahın herhangi bir emri uçsuz bucaksız imparatorluğun herhangi bir köşesinde inanılmayacak bir hızla uygulanır, yeryüzünde hiç bir hükümdarın bu derece büyük bir nüfuzu yoktur, Türkleri daha yakından tanımak biz Avrupalılar için şarttır, en kısa zamanda İngiltere'de Türkçe öğreten bir okul açmamız lâzımdır."³⁴⁴.

Yine XVII. asır IV. Mehmet devrindeyiz. Başka bir milletin Fransa'nın büyük elçiliği baş tercümanı olan Golland. IV. Mehmet'in Edirne'de bayram namazına camiye gidişini anlatıyor:

"Alayın baş tarafında Vezir Damat Mustafa Paşa gidiyordu. Büyük bir ihtişam içinde olmasına rağmen bütün Türk devlet adamları gibi tevaazu ile karışık ağır başlılık vardı."

Diğer vezirleri Muhteşem olayı hayranlıkla anlatan Golland: Padişah'ın önünde çavuş denen 9 Padişah yaveri yürüyordu, her biri elleriyle padişahın bir atını yediyordu. 9 atta muhteşem hayvanlardı. İlk üç atın koşumları inciyle işlenmişti. Diğer üç atın üzerinde elmaslar yanıp sönyordu. Son üç atın koşumlarıysa som altın olup üzerlerine mücevherler kakılmıştı. Çavuşları peykler takip ediyordu, her peykin elinde atın yaldızlı gümüş baltalar vardı. Daha sonra padişah geliyordu. Padişahın çehresi bütün Anadolu halkı gibiydi. Edirne sarayından Selimiye Camiine böylece gelindi. Padişah köprü üzerinden geçerken bir kadın yaklaştı. Elindeki dilekçeyi padişaha verdi. Hükümdar hemen atını durdurarak dilekçeyi orada okudu. Edirne'deki Fransız Büyük elçiliği binası yakınlarında bir adam padişaha dilekçe vermek istedi. Bir kapıcı başı yani mabeyinci atından inerek adamın elindeki kâğıdı alarak açmadan padişaha verdi. Bu sırada Edirne'de yer gök, atılan bayram toplarının sesleriyle inliyordu.

Golland devamla 4 Haziran 1672 günü padişahın komutasındaki Türk ordusunun Polonya seferine çıkışını hayranlıkla anlatarak şöyle diyor.

³⁴⁴ Y.Öztuna; Türk Tarihinden Yapraklar, s. 319-320

"Eski çağda tasvir edilmiş şekliyle savaş tanrısı MARS gökten inip bu manzarayı görse utanç ve korkusundan hemen geldiği yere dönerdi."³⁴⁵

Golland'ın hatırasından kısaltarak aldığımız bu bölümünde Türk cemiyetinin ihtişamını bu ihtişamın yanında gölgesiz adaleti. Kadın, erkek her vatandaşın merasim anında bile olsa hakanına yaklaşarak maruzatını ve dileğini bizzat sunabilmesidir.

Saray duvarlarının arkasını görmediğini ve harem dairelerinde vakit geçirdiklerini iddia ederek halktan kopuk kişiler olarak takdim edip her fırsatta karaladığımız ecdadımızın dini, dili, milliyeti bizden olmayan yabancıların bizzat görerek onların halk içinde halkla beraber olduklarını ortaya koymaktadır. Golland'ın tespitindeki ikinci nokta ise gerileme devri diye nitelendirdiğimiz XVII. asır IV. Mehmet zamanında Türk töresinin hâlâ yaşamasıdır. 9 at tesadüfî bir tertipleme değildir. "9 adedi Türklerde mukaddesti." Mükâfat ve mücazatlar bu adetten veyahut bunun izafından teşekkül ederdi. Meselâ (tarhanlık) dokuzuncu göbeğe kadar intikal ederdi. Bir hırsıza çaldığı mal iade ettirildikten sonra dokuz mislide ceza-i nakdî olarak alınır. Millî ziyafetlerde ve dinî ayinlerdeki kurbanlar ve takdimlerde ya dokuz veyahut onun iz'afından teşekkül ederdi. Meselâ Ebü'l-Gazi'ye göre Oğuz Han menkibesine nazaran onun zamanında yapılan bir ziyafette müzehhep bir oba inşa olunarak dokuz yüz at ile dokuz bin koyun boğazlandı. Meşinden yapılan dokuz havuza arak, doksan havuza kıımız dolduruldu.

"Selçuk name'de ise şöyle zikrolunuyor: O toyda dokuz yüz aş kısrak yüz sığır ve doksan bin baş erkek koyun boğazlamaları."³⁴⁶

Kayı boyuna mensup olan Osmanlı Türklerinin de ekseriya töre kurallarına uyduklarını görüyoruz :

"Osman Gazi Oğuz töresi gereğince bir ak keçeye oturtuldu. Dokuz defa havaya kaldırıldı. Mehter çalmaya başladı.

³⁴⁵ Yılmaz Öztuna; Türk Tarihinden Yapraklar, Sayfa: 322-323.

³⁴⁶ Ziya Gökalp; Türk Medeniyet Tarihi, Kültür Bakanlığı Yayınları Sayfa: 15-152.

Coşkun ve heyecanlı bir hava kayı hanlı (Türkmen beyleri) birer birer, Osman Gazi'nin önüne gelip yükkündüler (diz çöktüler) Osman Gazi de her birine birer bardak kırmızı sundu. Kırmızı içen, Osman Bey'e itaat edeceğine dair yemin ediyordu.

Orada bulunan Ahî Evren Osman Gazi'ye kılıç kuşattı. Dursun Fakih dua okudu.³⁴⁷

Nitekim Hüdavendigâr I. Sultan Murat Han'ın I. Kosova Meydan savaşında şehit olması üzerine devlet ricali hemen oracıkta toplanmış, bu büyük meydan muharebesinin kahramanı Şehzade Beyazıt Padişah seçilerek Oğuz töresi gereğince ak keçeye oturtulmuştur.

Ankara muharebesi arefesinde Semarkant'ta bulunan Avrupalı bir seyyaha göre Timur'la Yıldırım Beyazıt Han arasındaki savaşa neden dokuz rakamıdır. Töreye göre hediyeler dokuz adet olması gerekirken Timur'a kızan Yıldırım onu aşağılamak için hediyeleri onar adet göndermiştir. Timur'un mektuptaki hakareten çok hediye takdimine içerlediği kaydedilmektedir.

İşte IV. Mehmet'in önünde yürütülen süvarisiz dokuz atta Oğuz töresinin o güne dek yaşayan canlı bir misalidir. Töre bozulup birer birer, ortadan kalkınca yaprak misali kaderimizi rüzgâra terk ettik, kökümüzden tarihimizden koştuk, şu anda kulaklarımda "bir zamanlar maziye bak ne kadar şendik." mısraı çınıyor. Yeniden o ihtişamlı günlere Kanunî devrine uzanıp Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Baron Busbek'i dinli-yelim.

"Türk sistemini kendi sistemimizle mukayese ettiğim zaman, başımıza gelmesi muhtemel şeyleri düşünüp titriyorum. Türklerin tarafında tarih boyunca tasavvur edilebilecek orduların en kudretlisi mevcut, İmparatorluğun bitmek tükenmek bilmez bütün kaynakları bu ordunun emrinde, zafere alışkanlık, devamlı seferlerin tecrübeleri birlik, düzen, disiplin kanaatkârlık, uyanıklık, bu büyük ordunun başlıca vasıflarını tekil ediyor. Bizim ordularımızsa fakri müsrif, mağlûbiyetlerden maneviyatını yitirmiş, disiplinsiz, serkeş, sarhoş sefih ta-mahkârdır. Eğer

³⁴⁷ Zuhuri Danışman; Osmanlı Padişahları; Sayfa: 37.

İran doğudan Türkiye'yi daimî şekilde tehdit etmese Avrupa'nın işi çoktan bitmiştir.

Türkler İran'la işlerini bitirdikleri zaman bizim boğazımıza atılacaklardır. Böyle bir atılmaya karşı ne dereceler de hazırlıksız olduğumuzu düşünüp titriyorum, ilk dikkat ettiğim özellik çeşitli sınıflara mensup Türk askerlerinin, kendi karargâhlarından dışarıya çıkmamalarıydı. Bizim karargâhlarda olup bitenleri bilenler bana inanmakta zorluk çekeceklerdir. On binlerce asker bulduğu şamasya ordugâhında, mutlak bir sessizlik hüküm sürüyordu. Kavgadan, münakaşadan, şiddetten, zorlamadan eser yoktu. Yüksek sesle konuşana bile rastlamadım. Her taraf temizdi. En küçük bir süprüntü görünmüyordu. Bu gibi şeyleri Türkler derhal yakıyor veya uzağa götürüp gömüyorlar, Türklerde her türlü kumar meçhuldü. Bizim ordugâhlarımızdaysa zar ve kâğıt oynamayan içki içmeyen kavga çıkmayan çadır yoktur.

En küçük bir disiplinsizlik derhal cezalandırılıyor ve hiç bir suça göz yumulmuyordu. Ordugâhta bir bayram namazının kılındığına şahit oldum, saflar hayret edilecek derecede muntazamdı. Uçsuz bucaksız bir kalabalık göz alabildiğine dalgalanıyordu. Türlü türlü, renk renk üniformalar (altın) gümüş, lal, ipek saten pırıltıları içinde devam edip gidiyordu. Bu servet ve ihtişam içinde herkes mütevazî idi. Bu kudret ve zenginlik onlar için alışılmış benimsenmiş şeylerdi. Türk cemiyetinin manzarası da Türk ordusunun manzarasından farksızdır. Aynı sessizlik servet içinde sadelik, kudretlerinden emin olanlara mahsus tevazu halkta tabakalarına kadar yayılmıştır. Türklerden alacağımız dersler sonsuzdur."³⁴⁸

Bu itiraf devrinin en büyük devletlerinden biri olan Almanya büyük elçisinin, aynı zamanda kamilen Avrupa'nın Türk devlet sistemi ve azametini belgeleyen ifadeleridir. Avrupalının hayranlıkla bahsettiği Türk sisteminin ana dayanağı adli, içtimaî ve askerî teşkilâttır. Bu Türkün binlerce yıl öteden gelen klâsik devlet yapısı olduğu aşikârdır.

³⁴⁸ Yılmaz Öztuna; Türk Tarihinden Yapraklar, Sayfa: 312-313.

Değerli tarihçimiz Yılmaz Öztuna'nın bayrak, sancak, tuğ hakkındaki araştırması da gösteriyor ki Türk tarihi bölünmez bir bütündür.

"Osmanoğullarının hanedan rengi kırmızı daha doğrusu aldır. Al renk Osmanoğullarını doğrudan doğruya işaret eder, Sultanlar (Osmanoğullarına mensup imparatorluk prensleri) bile saltanatın sonuna kadar beyaz renkte değil, al renkte gelinlik giyerler, padişahın yorganı, çarşafı al renktedir.

Al renk Selçukluların İmparatorluk hanedanına mahsus renkleri. (Rahatüs'sudür 144-148 Osmanoğulları Selçuk-Oğullarının meşru halefi olarak bu rengi devralmışlar, yani kendileri icat etmemişlerdir. Bu husus bu renge tamamen bir millî karakter vermiştir ki, bu günde, sürüp gitmektedir. Zira doğrudan doğruya "Büyük Türk Hakanlığı" dediğimiz 2200 yıllık ölümsüz Türk devletini işaret etmektedir. Selçukluların da bu rengi salefleri olan Karahanlılardan aldıklarını düşünüyor, bu rengi Hunlara kadar çıkabileceğini tahayyül ediyorum. Hasılı Türk devletini bu renk temsil etmiştir.

Osmanoğulları da uzun asırlar en büyük Türk devletini temsil ettikleri içidir ki, bu sıfatla bu rengi kullanmışlar hanedan rengi seçmişlerdir. Kırmızıyı süsleyen Ayın menşei de Gök-türklere pek muhtemelen Hunlara kadar çıkmaktadır. Yıldız yenidir. Alem (Bayrak direğinin ucundaki madenî şekil) Gök-türklere Bozkurt idi. Bu gün beyaz madeni ay yıldızdır. Atatürk devrinde bozkurt pullara, banknotlara, birçok ambleme basılmışta bugün terk edilmiş gibidir. Zira Bozkurt, kırmızı renk gibi, ay-yıldız gibi Osmanoğullardan intikal etmemiş daha uzak bir geçmişten gelmiştir. Bozkurt'un şu veya bu şekilde îade-i itibar etmesi çok temenniye şayandır. Zira Hunlardan Osmanoğullarına kadar Türk hakanları Asena (Bozkurt) sülâlesinden inmişlerdir.

- Tuğ: Sancağa çok yakın bir saltanat alametidir. Tuğ at kuyruğunun bir mızrağa geçirilmesinden ibarettir. Kuyruk beyazdır veya millî renge ala boyanmıştır. Göktürklere tuğun alemleri madenî bir bozkurt şeklindedir. Çok millî bir hükümlük ve hâkimiyet alameti olan tuğ Osmanlılarda devam eder padişahın ardından 7 veya 9 tuğ götürülür. "9" Türklere kudsiyet

veya uğruna inanılan bir rakamdır. Mehterhanede 7. ve 9 kat olur. (Yani her sazdan 7 veya 9 tane bulundurulur.) Padişahı temsil eden görevlilerin de tuğları vardır: Vezir-i azamın (Başbakan) 5 tuğu vezirlerin (maraşal) 3. tuğu beylerbeyinin (Orgeneral) 2 tuğu, sancakbeylerinin (tümgeneral) 1 Tuğu vardır. Alaybeyleri tuğ taşıyamazlar. "2 tuğlu paşa demek beylerbeyi demek 1, tuğlu paşa demek sancakbeyi demek, 3 tuğlu paşa demek vezir demektir. Tuğcular bu tuğları, törenlerde daima bu zatların ardında, yükseğe kaldırarak ve at üzerinde taşırlar. Tuğ rütbe gibi padişah tarafından verilir ve padişahı temsil eder, mehter ve sancak gibi tuğda o paşanın değil, padişahındır. Paşa padişahı temsil ettiği için bu saltanat alâmetlerini kullanır."³⁴⁹.

Türk devlet geleneğinin (Oğuz töresinin) devamlılığını binlerce yıllık Türk tarihinin bir bütün olduğunu böylece tespit ettikten sonra Türk adalet tarihinden yeni sayfalar çevirelim.

"Belgrad müstahkem mevkiine hâkim olan Kanunî Sultan Süleyman Han 1521 tarihinde payitahtına avdet ediyordu. Bir gün erkenden atına bindi; O sırada saçları darmadağın bir kadının en şiddetli ıztırap işaretleri vererek padişaha yaklaşabilmek için muhafızların arasına atıldı. Aklını kaçırmış zannedilerek uzaklaştırılmak istendi: Fakat Sultan Süleyman yanına gelmesine müsaade edilmesini emretti. Kadın, Padişaha:

- Sultanım dedi. Senin vahşi askerlerin dün gece benim evimi yağma ettiler, ben artık nereye gideceğim? Çocuklarımı, eşyayı, nafakamı nerede bulacağım ?

- Kanunî sultan Süleyman gülerek şu cevabı verdi.

Eğer evinin uğradığı bütün bu zararlar seni uyandırmamış-da sen ancak bu sabah onların farkında olabilmişsen her halde çok derin bir uykuya dalmış olmalısın!

Kadın şöyle mukabele etti:

- Evet Sultanım, ben uykuya dalmıştım, çünkü zatışahanenizin benim de bütün tebanızın da emniyet ve selâmeti için uyanık bulunduğunu zannediyordum.

³⁴⁹ Yılmaz Öztuna; Tarih Mecmuası Saltanat Alametleri Sayı 5. Mayıs 1976, sh. 8

Sultanım Süleyman bu ulvi cevabın kendisine verdiği dersten iyice mütenebbih oldu. Vûzarasından Rüstem Pa-şa'nın bu kadına yirmi altın vermesini ve evinden alınan şeylerin tam olarak kendisine iadesini emretti: Fazla olarak oturduğu köyün yıllarca vergiden muaf tutulmasına da karar verdi."³⁵⁰

Tarihlerimizde V. Karlos diye anılan Almanya İmparatoru Charles Ouint'e göz dağı vermek Alman silâhlı kuvvetlerine kesin darbe vurmak makasadıyla meşhur Almanya seferine çıkan Cihan Padişah'ı Kanunî Almanya topraklarında olabildiğine ilerlediği halde düşmanın sürekli geri çekilmesi sonunda bir meydan savaşı yapma imkânı bulamamış Viyana'yı kuşatmıştı. Barut ve ateş içinde kalan Viyanalılar yiyecek sıkıntısı çekiyorlardı. Bir şövalye karısına derki: Git biraz üzüm getir, kadın bu nasıl olur, bağlarımız Türklerin kontrolü altındadır?

Şövalye: Sen hiç çekinmeden git, çünkü Türkler kadınlara ilişmez, eline sepet alıp üzüm bağına giden kadın hayret içinde kalır, çünkü bütün üzümler kesilmiş, ama asmalarda renk, renk çaputlar görür, bezleri çözer ve görür ki; hepsinin içinde para var, kadın üzüm yerine parayla döner."

Bir savaş bir ölüm kalım mücadelesi içinde dahi Türkü bütün haşmetiyle adaletiyle, üstün ruh yapısı ile görüyoruz.

Mülk Allah'ın mülkü, kul Allah'ın kulu inancıyla hareket eden Türk milleti, gerek hazarda gerekse seferde adalet çizgisinden ayrılmamıştır.

Kıymetli ilim adamlarımızdan umumî Türk tarihi Profesörü. Aydın Taneri Bey Osmanlı Türk adalet sisteminde mahkemelerin açık olarak yapıldığını bilirkişilik yapan bir kuruluşun mevcut olduğunu kadının bazı durumlarda bölgenin örf ve gelenekleri hakkında karardan önce bu kurula danıştığını belirterek şöyle devam etmektedir:

"Mahkeme kararlarında kadı genellikle müftünün vereceği fetvaya göre hareket ederdi. Davayı kaybeden taraf şeyh-ül islâmdan fetva isteyebilirdi. Anlaşıldığına göre her hangi bir etki

³⁵⁰ Yılmaz Öztuna; Tarih Mecmuası Saltanat Alemetleri Sayı 5, Mayıs 1976, sh. 8.

veya bilgisizlik nedeniyle kadı hükmünün adalete aykırı olmaması için müftü ve adı geçen bilirkişi grubu bir nevi ilk kademe temyiz görevi yapıyorlardı. Kaza dairesini teşkil eden topraklarda çıkan olayların ve kaza halkının bütün mahkemeleri yalnız o kaza mahkemesinde görülür. Dava başka bir kazaya naklolunmazdı. Yalnız payihathta gidip, davasını divanda gördürmek yolu herkes için daima açıktı.

Bu suretle İstanbul'da huzur murafası ve huzur mahkemesi yapılıyordu. Başbakanın (sadrızamın) başkanlığında ki kurulda sadreyn denilen Anadolu ve Rumeli kazaskerleri İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar kadıları bulunuyordu. Huzur murafası haftada iki defa gereğince cuma ve çarşamba günleri yapılırdı. Kanun gereğince cuma günü mahkemenin üyelerinden kadılar paşa kapısına gelerek başbakanın (sadrızamın) başkanlığında davaları tetkik ederler ve hüküm verirlerdi.³⁵¹

IV. Mehmet döneminde İngiltere Krallığı'nın İstanbul büyükelçisi Whinchesley Kantu'nun silâhtarı ve kâtibi olan Ricaut Osmanlı Türk İmparatorluğunda adalet tevzi etmek amacıyla kurulan an'anevi mezalim divanın haftada iki gün değil dört gün olduğunu belirtmektedir.

"Sadrızam Padişah'ı temsil ettiğinden yasaların uygulayıcısı ve yorumcusudur. Herkes hakkını onun önünde arayabilir; ancak çok önemli işleri olduğundan veya dava konusunun gerektirdiği durumlarda yargılama işini yasanın buyurduğu şekilde başka mercilerde görebilir. Ülkeyi ilgilendiren meselelere hakkıyla eğildiğini göstermek için haftada dört defa cumartesi, pazar, pazartesi ve salı günleri devamlı toplar. Cuma günleri hariç diğer günlerde sarayında halkın davalarına bakar. İşte bu devlet adamları adalete bu kadar düşkün ve görevlerine bu kadar sadıktır."³⁵²

Türk adalet mekanizmasının en yüksek organı olan divanın çalışma şekli hakkında bilgi veren Fransız gezgini Du Loir'in 1645 yılında yayınladığı eserinde şu pasajları görüyoruz.

³⁵¹ Doç. Dr. Aydın Taner'i; Türk Devlet Geleneği, Sayfa 167.

³⁵² Tıcaut; Türklerin Siyasi Disturları, T. 1001, Temel Sayfa: 83.

"Divanda hem devletin hem halkın her türlü işlerine bakılır. Vezir-i azamın yeri ortadadır. Diğerleri de derecelerine göre onun etrafında yer alır. Hakikatta mühürdarlık mevkiinde bulunan nişancıbaşı sadrazamın sağında askerî hâkim vaziyetindeki kazaskerler solunda ve maliye amirleri olan defterdarlarla kâtiplerde her iki tarafta oturur, kapucubaşı ile çavuşbaşı divan medhalini muhafaza vazifesini ifa eder. İşte bu tertiple maliye, harbiye, adalet ve inzabat işleri müzakere edildikten sonra sefirlerden gelmiş teklifler varsa onlar görüşülüp verilecek cevaplar tespit edilir, sonra vilâyetlere gönderilecek emirnameler pasaportlar ve ruhsatlarla imtiyazlar gözden geçirilir, hatta cinayet işlemiş mühim şahsiyetler varsa onlar hakkında idam hükümleri verilir, nihayet bu mühim işler bitirildikten sonra halk etrafından divana müracaat edenler kabul edilip dinlenir ve padişahın o sırada orada bulunma ihtimalinin verdiği korku içinde hiç bir itiraza imkân bırakmayacak kadar âdilâne hükümler verilir; bunun sebebi hünkârın orada kafes arkasından seyretmek üzere hiç kimsenin haberi olmadan istediği zaman gelip görmesidir.

Divanda bir Türk kadar bir Hristiyan yahut bir Yahudî de hiç bir fark gözetilmeksizin en ehemmiyetsiz şikâyet mevzularını bile dinletir ve hakikati müdafaa edecek bir avukatın telağat ve belâgatine ihtiyaç hissetmekten de vareste kalır, Hristiyan aleminde olduğu gibi orada hakikati hayasızca tahrife cüret edecek hiç bir kimseye tesadüf edilemez."³⁵³

Fransız seyyahın, padişahın kafes arkasından divan toplantısını takip ettiği doğrudur. Bu usul bilahare ihdas edilmiştir.

Halbuki ilk Osmanlı Türk hakanları bizzat divana başkanlık yapıyorlardı. Bir kısım tarihçilere göre Fatih Sultan Mehmet Han, diğer bir kısım tarihçilere göre ise Kanunî Sultan Süleyman Han divana başkanlık yaparken, basit bir işini takip gayesiyle divan'a giren bir Türkmen padişahı tanıyamamış hanginiz padişah diye kendi usuli ile padişahı sormuş. İşte bu hadiseden sonra divana sadrazam başkanlık yapmış. Padişahlar divana açılan bir pencereden toplantıları takip etmişlerdir.

³⁵³ Doç. Dr. Aydın Taneri; Türk Devleti Geleneği, Sayfa: 168.

Yazarında dediği gibi divanı teşkil edenler hakanın her an kendilerini gözetlediğini, murakebe ettiğini düşünerek kılı kırk yararcasına adaleti tatbiki riayet etmişlerdir.

Türk'ün insan haysiyetine verdiği değer ve hürriyetin vazgeçilmez unsuru olan mülkiyete karşı duyduğu saygı tespit eden başka bir adli olayda şöyledir.

18. asır müsteşriklerinden (Anguetil Duperronjun 1778 de Amsterdam'da neşredilmiş olan "Lagislation Orienta-le" isimli eserinin 124-125 sayfasında 1755 yılında Üçüncü Osman zamanındaki 27/28 Eylül Cumartesi/Pazar gecesi başlayıp 36 saatte İstanbul'un üçte ikisini yakan meşhur Babı-Ali yangınından bahisle şöyle diyor:

"1775 tarihinde vukua gelen bir yangında Bab-ı Ali yanıp kül olmuştu. Yeni yapılan binayı öyle bir felâketten masum buldurmak için etrafının bir meydanla çevrilmesine karar verildi. Bunun için birçok bitişik evleri satın alıp yıkmak lâzımdı. Mülk sahiplerinin ekserisi evlerinin satmaya muvafakat ediyorlardı; yalnız ihtiyar bir kadın kendi evini birçok nesillerden beri aile ocağı olduğunu söyledi: Böyle bir evin kendi nazarında haiz olduğu manevî kıymetin hiç bir parayla ölçülemediğini anlattı. Para teklifleri de tehditler de onu bu fikrinden caydıramadı. Devlet erkanının bu kocakarıya karşı koparmadıkları yaygara kalmadı; kendisine fena muamele edildi. Fakat bu hususta kuvvet kullanmanın çok şiddetli ve adalete mugayir bir baskı olacağı düşünüldü. Ev olduğu gibi kaldı. Padişaha neden dolayı kudret ve nüfusunu kullanmadığı ve değeri her ne ise tasviye edip bu mülkü neden dolayı istimlak etmediği sorulduğu zaman şöyle cevap verdi:

"İMKÂN YOKTUR, ÖYLE ŞEY OLMAZ; BU MÜLK ONUN KENDİ MALIDIR!"³⁵⁴ diyerek şiddetle reddetmişti.

Kutadgu Bilig'de kanunlara örfe öncelikle hakanın itaati gerektiği hatırlatarak şu öğüdü veriyor:

³⁵⁴ İsmail Hami Danişmend; Garp Menbalarına Göre Eski Türk Demokrasisi, sh. 140.

- "Beyler örf ve kanuna nasıl riayet ederlerse halk da aynı şekilde örf ve kanuna itaat eder."

- "Beyler hangi yoldan giderlerse bu gidişi kulun'da yoludur."³⁵⁵

Töreye uymakla mükellef ve aynı zamanda numune-i imtisal olması gereken hakanın örfü ihmali hoş karşılanmadığı bir gerçektir. Türkün tarih boyunca her şey kalkar ama : "Töre Kalkmaz" sözü kesinlik ifade eder.

İslâmın yüce menbağından abuhayat iksirini kana kana yudumlayan Türk yeni bir töre yağurmuş, Türk İslâm sentezini, ortaya koymuştur. İşte bundan sonraki dünyanın gıpta ettiği bir nizam ve tarihin en büyük en uzun ömürlü cihan imparatorluklarını kurmuş ve yaşatmıştır.

Bir mütefekkirimiz bu muazzam olayı kendi üslubu içinde en güzel dile getiriyor.

"İrkımıza, din tarihlerinde, ikinci insan tohumu Nuh Peygamberin oğlu Yafes'e kadar uzatılan biz, doğu ve batı hesaplaşmasında top yekûn doğunun temsilcisi olduk. Orta Asya yaylalarından inen zamansız ve mekansız Bozkurt, Anadolu ırmaklarından birinde su içerken, suda ateş gözlerinin aksini seyrede ede bir söğüt ağacına istihale etti. Toprağa göğe ve güneşe perçinledi. Yepyeni bir ruh ve iman hamule-siyle gerçek zaman ve mekân âlemine girmiş oldu."

Tarihin ezeli karanlığı içinde pırl pırl ışık helozonları çizerek, sadece madde zeminini köpürtücü mücerret bir hayatiyet ve hareketiyle fezada bir seyyarenin teşekkül devresine eş bir varlık beliren Türk gerçek ve billurlaşmış fikir ve ruh dünyasına İslâmiyet'e girdi."³⁵⁶

"7. ve 9. asırlarda Türklük kısım kısım ve parça parça, ilâhi binanın ulvu bedaheti önünde ve en asil teslimiyet edası içinde İslâmlığı kabul etti ve kılıcıyla ruhunu ona bağışladı."³⁵⁷

³⁵⁵ Kutadgu Bilig; Reşit Rahmeti arat. T. T. K. Sayfa: 15.

³⁵⁶ N. Fazıl Kısakürek; Ideolocya Örgüsü, Sh. 63-64-65,

³⁵⁷ N. Fazıl Kısakürek; Ideolocya Örgüsü, Sh. 161

Necib Fazıl Bey'in akıcı üslubu ile dile getirdiği Türkün aradığını buluşu, tarihin seyrini değiştirmiş, abu hayata erişmenin ruhunda yarattığı büyük inkılâbın şevk ve heyecanıyla İslâm'ın izzet ve şerefini yükseltmiş, taşıyıcılık ve yayıcılık görevini en güzel şekilde temsil ettiği gibi. Bin yıllık bir devreye Türk damgası vurmuş. Yönetimde, ahlâkta, adalette ve içtimâî yapıda dünyayı hayran bırakan bir idare sistemini başarıyla uygulamıştır.

Her şeyde Allah'ın rızasını ve milletin yüksek menfaatlerini ön plânda tutma, Devlet-i ebed müddet yaşatma uğrunda, baş koyduğu yüce idealler, izaha çalıştığımız nizamı gerçekleştiren köşe taşları olmuştur. Bu köşe taşlarının birinin hiç şüphesiz ki en mühimi adalettir. Günümüzde sözü çok edilen, hakikâtte hasret kaldığımız (Adalet mülkün temeli) prensibini fiiliyatta yaşadığımız mutlu asırlardan söz ettik. Yeniden bin yıl ötesine dönüyoruz.

"Melikşah son derece cesur, iyi kalpli, adalete bağlı, halkını gözetir bir hükümdardı. Zamanında ülkesinde öyle bir asayiş vardı ki kurt ile koyun, arslan ile ceylan bile dostluk üzere idiler.

Anlatılır ki: Bir gün Melikşah, dinlenmek ve avlanmak üzere şehrin dışına çıkmıştı. Yaya olarak yürüyen bir adamın ağlaya ağlaya şehir tarafına doğru yürüdüğünü gördü adamı yanına çağırtı. Şöyle konuştular.

- "Niçin ağlıyorsun"

- Efendim, birkaç kuruş sermayeğim vardı, bununla bir yük karpuz aldım. Bunu şehre götürüp satacak, çoluk ve çocuğuma yiyecek bir şeyler alacaktım, ama karşıma çıkan askerlerden birkaçı karpuzları zorla elimden aldılar, böylece sermayem heba oldu. Şimdi ben ne yapacağımı bilmiyorum.

Melikşah durumu öğrenince çok üzüldü adama:

- "Elem çekme, ağlama hakkın yine eline verilecektir" dedikten sonra hizmetkârlardan birini çağırdı.

- Birden canım pek karpuz istedi. Askerlerin arasına dal ve ara belki birinde bulabilirsin" dedi hizmetkâr askerin arasına

daldı. Orayı burayı dolaşırken bunlardan birinin çadırında bir karpuz buldu. Alıp Melikşah'a getirdi. Padişah:

- "Git bana o adamı bul ve kendisini huzuruma getir" dedi adamı alıp Melikşah'ın huzuruna getirdiler, Melikşah sordu:

- "Bu karpuzu nereden aldın?"

- "Hizmetkârlarım var onlar bana getirdiler."

- "Hizmetkârlarını da beraberinde al tekrar yanıma gel"

adam döndü. İşi anladığından hizmetkârlarını çağırttı. Geri dönerek.

- "Yerlerinde yoklar, anlaşılın korkup kaçmışlar", yollu mazeret bildirdi. Padişah bu durum karşısında derin bir gazaba kapıldı. Herifin boğazına bir kement taktirdi. Karpuzların sahibi olan fakir adamı yanına çağırarak:

- "Gel beri dedi. İşte şu gördüğü adam benim kölelerimden biridir. Bak boğazında da ip bulunmaktadır. Onu sana başıslıyorum var git istediğin gibi istediğin işte kulan. Çünkü artık o senin kölendir. Sakın ola ki kendisini salıvereyim demeyesin" dedi adamı fakire teslim etti.

Fakir karpuzcu boynunda ip bulunan adamı şehre götürmek üzere padişahın yanından ayrıldı. İkisi bir müddet mesafe aldıktan sonra adam, fakir karpuzcunun ayaklarına kapandı. Bin bir rica ve minnette bulundu. Kendisine beş yüz dinar para verip nefisini satın aldı.

Karpuzcu bu alış veriştikten pek memnun olmuştu. Tekrar Melikşah'a döndü. Ona dua ve senalarda bulundu:

- "Bana yalvardı yakardı. Bende kendi rızamla kendi nefisini kendisine beş yüz dinar karşılığında sattım: Yani onu azad ettim. Devletli padişahımın da yüksek rızalarını istirham ederim" dedi.

Adaletli Padişah:

- "Be hey zavallı fakir cidden az para karşılığında satmışsın: Ben o adamı sana bütün malı ve mülki ile birlikte hibe etmiştim" diye açıkladı. Karpuzcu bu kadarının kendisi için pek yeterli

olduğunu söyleyip padişaha tekrar tekrar dualar ederek, memnun ve mesrur oradan ayrıldı, çoluk çocuğunun yanına koştu.³⁵⁸

Bu olayı anlatan Ahmet Bin Hemdem " İşte adalet severliğin ve cihangirce hükümet sürmenin icaplarından biri de budur. Zalimlik yapan bir kimseyi, başkalarına da ibret olacak bir surette cezalandırmak gerekir." dedikten sonra Gazneli Türk devletinin ünlü hakanı Sultan Mahmut Bin Sebüktekin'in adaletini anlatıyor.

"Sultan Mehmut'un zamanında, sarhoş askerlerinden biri fakir ve zavallı bir dervişin evine girerek ve zor kullanarak karısına el uzattı.

Dertli derviş Sultan Mahmut'un katına bir arzuhal yazarak uğradığı musibetten, maruz kaldığı zulümden şikâyetinde bulundu. Sultan Mahmut, durumu öğrendikten sonra dervişini huzuruna çağırdı. Kendisine niğmetlerde ve ihsanlarda bulundu. Sonra ona şöyle tenbih etti:

- "O dinsiz imansız adam bir daha senin tarafına gelirse hiç vakit geçirmeden hemen bana haber ulaştır." Ve emrindekilere de dervişin yanında şunları söyledi:

- "Bu adam ne zaman bana gelirse gece ve gündüz ne zaman olursa olsun, hatta o sırada ben sarayın harem dairesinde bile olsam derhal haber verecek ve kendisini bana ulaştıracaksınız."

Gönlü yaralı derviş dualar ve senalar ederek padişahın huzurundan ayrıldı.

Aradan iki gün geçmişti. O gün akşamdan sonra yukarıda adı edilen asker, yine sarhoş bir hâlde ve kadına tecavüzde bulunmak niyetiyle gelip dervişin evine girdi. Derviş karısına:

- Ben vaziyeti Sultan Mahmut hazretlerine bildirmeye gidiyorum dönünceye kadar bu askeri kendisiyle sohbetler ederek oyala" dedi varıp Sultan Mahmut'un sarayına geldi.

Daha önceden tenbihli bulunan hizmetkârlara durumu anlattı.

Onlarda dervişin geldiğini padişaha bildirdiler.

³⁵⁸ Ahmet Bin Hamden; Türk İslâm Tarihinden 1001, T. Eser, C.1 -sh. 120

Sultan Mahmut derhal eline keskin bir kılıç aldı. Birlikte dervişin evine yollandılar. Derviş eve padişaktan önce girdi. Askerin yatağa girmiş yatmakta olduğunu görerek çıkıp Sultan Mahmut'a gördüğünü anlattı.

Sultan Mahmut hışımla içeri girdi, derviş'e "Şu yatağın başucundaki mumu hemen söndür." emrini verdi. Derviş mumu söndürür söndürmez o da elindeki keskin kılıcı hızla indirdiği gibi yatakta yatan askeri ikiye böldü sonra:

- "Mumu yakıp getir!" diye emretti. Adam mumu getirdi. Sultan Mahmut mumun ışığında öldürdüğü kimsenin yüzüne dikkatle baktıktan sonra hemen şükran secdesine kapandı ve Allah'a şükürler etti. Derviş şaşırmişti:

- "Padişahım böyle şükretmenizin sebebi nedir?" diye sordu. Padişah:

- Işığı söndür dememin sebebi şuydu diye açıkladı. "Çok korkmakta idim ki bu büyük suçu işlemeye cür'et eden kimse benim çocuklarımdan biri olabilirdi, eğer yataktaki -korktuğum gibi- benim evlâdım olsaydı: O zaman ışıktaki görüp yüzünü tanıyacak ve belki de bu yüzden kendisini öldüremiyecektim. Işık yandığında gördüm ki bu kimse benim evlâdım değildir: İşte bundan dolayı secdeye kapanıp Allah'a şükürler ettim."

Biraz sonra dervişe:

- "Yiyecek bir şeyiniz varsa getirin." dedi dervişin azıcık peyniri vardı. Onunla biraz da ekmek getirdi. Sultan Mahmut peynir ekmeği yedi, yine Allah'a hamt ve senalar etikten sonra bunun da sebebini şöyle açıkladı.

- "Allah'da şahittir ki gelip sen bana durumunu anlattığın günden beri benim ağzıma bir lokma olsun bir şey girmemiştir. Son derece aç olduğum için (edişeden kurtulduğum şu anda) senden yiyecek bir şey istedim. O yüce Allah'a şükür ve minnetler olsun ki böyle bir zalimden senin öcünü almak bize nasip oldu."

Ve dervişe veda ederek oradan ayrıldı.³⁵⁹

³⁵⁹ Ahmet Bin Hemdem; Türk İslâm Tarihinden 1001. Tmel eser. C 1 Sayfa: 121-122.

Bu menkıbeler de gösteriyor ki milletin namusu hakanın namusu kadar kutsaldır. Ve hakan bunu korumakla yükümlüdür. Zorba velev ki kendi öz oğlu da olsa hakkından gelmek ve gölgesiz adaleti sağlamak başlıca vazifesidir. Bu görevi yerine getirmekle Allah'a kulluk ve millete hizmet emenin mutluluğu içinde secde-i rahmana kapanıp toprağa yüz sürer, milletini şerrilerin şerrinden koruması için Cenab-ı Allah'a iltica ederek idrak eylediği vazifenin kutsiyeti ile saadetin zirvesine ulaşırdı.

Bütün Türk hakanları böyle değil miydi: İşte büyük Türk hakanı Selçuklu Sultanı Sancar:

"Sultan Sancar Hicrî 521 yılında muhteşem ordusuyla Talcan şehrine gitmekteydi. Halk seyre koşmuştu. Her bir köşe, kendisini görmek isteyenlerle dolmuştu

Şehrin yakınlarında yüksek bir tepe vardı. Nerdeyse bu tepenin ucu bulutlara değecek kadar yüksekti. Şehir halkından bir fakir zavallının gencecik ve çok güzel çocuğu bu dim dik tepenin ta zirvesine kadar çıkmış ve oradan aşağıdan sel gibi giden askerleri seyre dalmıştı. Bulunduğu yerde tek başına idi.

Evet Padişah'ın askeri sel misali o yoldan akıp geçmek üzere iken Sancar Şah'da onların başında yani yöreyi keskin gözleriyle tarayarak gidiyordu. Birden bakışları o dik ve yüksek tepeye takıldı. Dağın zirvesinde iri bir kuşa benzeyen bir şey oturmaktaydı.

Sancar içinden: Bu herhalde çok iri yabani bir kuştur." diye geçirdi. Bunu avlamanın hoş bir şey olacağını düşündü. Zaten kendisi ok atmakta ve yay çekmekte eşi ve benzeri bulunmaz bir ustaydı.

Tam o dik tepenin altından geçerken aşağıdan (kuş sandığı bu karaltıya) bir ok attı. Kazayı ilâhî olarak nişanlanan ok varıp o küçük çocuğun bedenine saplandı. Çocuk olduğu yere yığılıp cansız kaldı.

Sultan Sancar avının vurulup yıkıldığını görmüştü.

"Varıp, alıp getirin" diye yanındakilere emretti. Hizmetkârlar koşuşup tepenin doruğuna tırmandılar, baktılar ki küçük bir çocuk, kana ve toprağa bulanmış bir hâlde orada can-

sız yatıyor, yavrucağı alıp bir kalkana koyup padişahın huzuruna getirdiler. Sultan Sancar vurmuş olduğu şeyin kuş değil kanlara bulanmış bir küçük çocuk olduğunu görür görmez yürekten bir ah çekip kendisinden geçti. Atından toprağa düştü. Gam ve elem ateşiyle yanıyor gözlerinden sel gibi yaşlar dökülüyordu. Etrafindakilerin yardımı ile biraz sonra kendisine geldi.

"Nasıl oldu da bilmeden de olsa böyle büyük bir vabale maruz kaldım ve olunmaz yara ile yaralandım, elbette mümkün olduğu kadar bu günahın hafifletilmesi gerekir." diyerek hemen şehre adamlar gönderdi. Çocuğun sahibinin bulunup getirilmesini emretti. Giden adamlar şehirde arayıp taradılar, meğer yavrucak Talkan şehrinden fakir ve yoksul bir kimsenin oğluymuş. Biçare fakir adam gözünün nuru ciğerinin parçasını gelipte o hâlde görünce tahammül edemeyip kendisini yerden yere çaldı. Yakasını yırttı, yüreğinin derinlerinden kopan yıkıcı ahlar eyledi.

Fakir'in bu ağlayışı ve inleyişi Sultan Sancar'ı büsbütün helak etmişti. Adamcağızın elini kendi eline alıp onu çadırına götürdü. Önüne bir torba dolusu altın bir de pırlantısıyla sanki ateşler saçan keskin bir kılıç koydu. Kedisine candan yürekten yalvarıp ve ayrıca yüce Allah adına yeminler ederek şöyle dedi:

"Hata ile bilmiyerek bir günah işledim, iki şeyden birisini mutlaka kabul edip yerine getir: İşte altın, arzu edersen bunu kabul ile beni affeyle, yok bunu kabul etmiyorsan al kılıcı ve kendi elinle benim başımı kes, oğluna karşılık sende beni öldür. Yeter ki bunlardan ikisini de reddetmek suretiyle yarın kıyamet gününde beni azaba ve işkenceye mahkûm kılma... Karar tamamıyla senin elindedir. Ya affet ya kıssaset. Fakat beni bu mihnetten kurtar!

Yüreği ateş ateş yanan fakir adam :

"Padişahım, benden yana helâl olsun. Demek ki yüce Allah'ın değişmez takdiri böyle imiş. Siz bütün dünya âleminin canı ve bütün ülkelerin ruh-u revanisiniz, nitekim şan ve şerefimize lâyık olanı yaptınız, büyük mürüvvet ve ihsanda bulunmak istediniz sizin canınız ve başınız sağ ve devletlü, ömrünüz devamlı olsun, hepimiz canımızla ve başımızla sizin yolunuza fedayız. Siz sultan olarak, Allah'ın yeryüzündeki bir gölgesisiniz

yine de o yüce Allah'ın himayesinde ve emniyet içinde olun, yavrumun kanını size helâl eyledim. Yarın kıyamet gününde de inşallah bu iş senden sual olunmuya bu sözüme Allah'da şahit olsun.." dedi. Bu sözler Sultan Sancar'ın yüreğine biraz sabır, sükûn ve teselli verdi.

Çocuğun babası bundan sonra oradan ayrılmaya kalktı.

Verilen parayı kabul etmemek için direndi, fakat Sancar adamcağızı zorla buna razı etti: Hatta yanına bir torba altın daha kattı. Adamcağız ısrar karşısında ister istemez parayı kabul etti.

Sultan Sancar, bu yaptıklarıyla da kalben rahatlık duymamıştı. Adama Talkan vilayetinin emirliğini verdi ve kendisini devlet adamlığı derecesine yükseltti.

O ne büyük bir Padişah'ı dindar ve merhamet şıardır ki, nazarında şahlıkla dilencilik aynı mertebededir. Kibir ve azametten, riyadan uzak temiz ve beğenilmiş bir huy ve ahlâkla bütün halkının ve insanlığın beğendiği kimsedir. Yüce Allah kendisine rahmet eyleye."³⁶⁰

Tarihin altın sayfalarını çeviriyoruz ve gurur verici menkıbeler birbirini kovalıyor, mutlu bir devrin Selçuklu Türk hakanı Sultan Melikşah'la başbaşayız.

"Adaleti ve cömertliği ile akranlarından daha üstün olan Celalettin Melikşah İbni Alparslan bir seferinde İsfahan dolaylarında ava ve gezintiye çıkmıştı. Bu sırada çok güzel çimenlik ve ağaçlık yere rastladı. Yanındaki dost ve yakınları ile burada dinlenmek istedi. Yiyip içmeye başladılar. Bu arada, hizmetkârları da yanda yörede dolaşıyorlardı. Çevrede otlayan bir öküz gördüler, hepsi birlikte öküzü kuşatıp yakaladılar, boğazladılar ve hemen oracıkta ateş yakıp pişirip yediler.

Bu güzel yerde çok eğlenen ve haz duyan Keremkâr Sultan nihayet atına binerek sarayına doğru yola çıktı. Yolda giderlerken kendisinin ve yanındakilerin önüne bir köprü çıktı. Padişah en önde köprüden geçerlerken gördü ki orada beli iki kat olmuş yaşlı bir kadın oturmaktadır. Kadıncağızın gözleri padişah-

³⁶⁰ Ahmet Bin Hemdem; Türk İslâm Tarihinden 1001, Temel Eser, Cilt: 1, Sayfa: 103 - 104.

ha rastlayınca yerinden kalktı. Gidip atının dizgilerinden tuttu: Yürekten feryat edip ağlayarak şunları söyledi:

- "Ey padişah'ı adil ve ey güzel yüzlü, güzel huylu padişah, şu gördüğün benim gibi fakir ve güçsüz kadının, bakmakla yükümlü bulunduğum, bir kaç yetim torunum vardır. Benim ve bunların bütün geçimimiz bir tek öküze bağlıdır. Ancak gördüm ki onu da avlayıp yemişler, şu anda tam yirmi dört saat vardır ki benim yetimlerim açlıktan feryat etmektedirler, onların fakatları tak olmuştur ve güçsüz, yaşlı kadın şaşırıp kalmıştır.

Sen ki günümüzün her şeye kudreti yeten büyük Sultanısın, eğer bunca kudretinle bana yardım edip hakkımı alıvermezsen yarın kıyamet gününde o kıldan ince kılıçtan keskin sırat köprüsünden nasıl geçersin, zaten o zaman bende eteğine sarılıp o büyük yaratıcının katında senden öcümün alınmasını isterim" diyerek hıçkırıklarına devam etti.

Yaşlı kadının böyle acıklı ağlayışından dolayı padişahla birlikte bütün askerlerin de ciğerleri sızladı. Celâlettin Melikşah atından indi ve şöyle konuştu :

- "Ey hatun; bundan haberim yoktur. Bununla birlikte senden yine de af dilerim, şimdi söyle bakalım o senin boğazlanan hayvanının yerine başkalarını kabul edermisin?" ve emretti: Yetmiş tane sütlü inek ve öküz getirdiler, padişah bunların hepsini o yaşlı ve beli iki kat olmuş kadına teslim etti. Zavallının gönlünü ve bitmez tükenmez dualarını aldıktan sonra tekrar atına binerek şehre doğru yola koyuldu.

Aradan bir müddet zaman geçti Celâlettin Melikşah, bu fâni dünyadan bâkîlik sarayına göçtü. Haberi duyan yaşlı kadın, yetimleri ile birlikte gelerek Melikşah'ın kızını kucakladı. Yüzünü yerlere sürdü. Başını kaldırdığı vakit yaşlı gözlerle Allah'a şöyle dua etti:

- Ey Melikü'l müteal ve ey padişah-ı bizeval ol gün ki Melikşah kulun, senin azap ve ikabından korkarak bize acımıştı ve zalimlerin zulmünü üstümüzden kaldırıp gamımızı sevince döndürmüştü. Sen en büyük rahmet ediciden ben aciz ve yaşlı kadının niyaz ve temennim budur ki o kulunu hesapsız kerem

hazinenen mahrum ve gamlı kılma. Kedisini o sonu gelmez rahmetinle gufranına ve sevincine garkeyle..."

Allah'ın hikmetidir; bazı büyük evliyadan bir kısmı Melikşah'ı o günlerde rüyalarında gördüler, kendilerine ahirette durumunun ne olduğunu, Yüce Allah'ın katında hâlinin nasıl bulunduğunu sordular, o büyük Sultanda Cenab-ı Vahabb'a (Allah'a) sonsuz hamdlar ederek "O yaşlı ve aciz kadının duası bereketinden olarak ben kulunu sonsuz rahmetlere vasıl eyledi."³⁶¹.

Türk'ün devlet baba geleneğini kendi üslûbu ile nakleden Ahmet Bin Hemdem'in anlatmaya çalıştığı olaylar Türk hakanlarının karakteri ve aynı zamanda Oğuz töresinin icabı olduğu gibi, İslâm dininin kesin bir emridir. Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed S.A. bir hadisi şerifinde şöyle buyuruyorlar.

"Rahmet ediciler, Rahman (olan Allah) onlara merhamet eder, siz yeryüzünde bulunan kimselere merhamet ediniz ki göktekilerde size merhamet ederler."

İslâm'ın özüne inen Adil Halife Hz. Ömer-ül Faruk devlet Başkanının taşıdığı yükün ağırlığını ne güzel dile getiriyor. "Dicle'nin kenarında bir kurt kapsa koyunu ilâhî adalet Ömer'den sorar onu." taşıdığı yükün ağırlığı altında inleyen Hz. Ömer'in kendisine destur edindiği "Adalet Mülkün Temelidir." vecizesi Türk İslâm âleminin adliye duvarlarının en güzel süsü değil mi?

Türkün tarihi ile başlayan hukukun üstünlüğü ve Adalete saygı prensibi Oğuz töresinin ana ilkesidir.

"Eski Türklere törenin hususî ve cezaî hükümleri yargı usûl ve şekilleri şöyle tecelli ediyordu. Suçlar oldukça şiddetli cezalandırılmakta idi: Adam öldürmenin cezası idamdı. Soygun hırsızlık ve hayvan kaçırma kesin surette yasaktı. Ele geçirilen soyguncu, suçüstü yakalanan hırsız öldürülür, malları müsadere edilir, ailesi efradının hürriyeti kısıtlanırdı. Barış zamanında başkasına kılıç çekmenin cezası da ölümdü. Irza tecavüz en ağır suçlardan sayılırdı. Bu da bazan idamı gerektiriyordu. Hafif suçlar 10 günü aşmamak üzere hapsedilirdi. Eski Türk devletlerinde

³⁶¹ Ahmet Bin Hemdem; Türk İslâm Tarihinden 1001, Temel Eser, Cilt: 2, Sayfa: 44-45-46

ceza işlerinin kesin hükümlere bağlanması yani suçun devletçe takibata uğraması, toplulukta "kan gütme" geleneğinin yerleşmesine yer bırakmıyordu.

Adli teşkilattan, biri hükümdarın başkanlığında yüksek devlet mahkemesi öteki de "yargucu"lar ve maiyetlerinden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Atilla kendisine suikast hazırlayan suçlulardan bigilas'ı bir heyet önünde alenen sorguya çekmişti.

İslâm kaynaklarının belirttiğine göre Hazar halk başkentinde yedi baş yargıcı vardı. Bunlar ikişer, ikişer Müslümanların, Hristiyanların ve Yahudîlerin biri de Slavların ve diğerlerinin davalarına bakardı."³⁶².

(Türk devlet geleneği (Oğuz töresi) ile İslâm ahkâmı çoğunlukla intibak halindeydi. Yukarıda belirtildiği gibi Türk töresinde zinanın cezası idam, İslâm ahkâmının da Recim (ölüm)dür. Yine Türk töresinde savaş hâli hariç bir vatandaşın kanına giren (öldüren) öldürülüyordu. İslâm ahkâmında da aynıdır. Kıssas yani (ölümdür) yol kesmenin, soygun yapmanın, hırsızlık Türk töresindeki cezaî hükmü ölüm olduğu halde İslâm dinine göre kolu kesiliyordu. Türk töresinde yeri olmayan kan gütme davası İslâm ahkâmında da kesin olarak yasaktır.

Nitekim Peygamberimizin veda hutbesinde bu konuda şöyle buyuruyorlar. "Ashabım: Cahiliyet devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım İlk kan davası Abdulmuttalib'in torunu (Amcazadem) Rebia'nın kan davasıdır.

Abbasîler döneminde Türk askerlik sanatıyla İslâm âleminde gözükmüş, hemen arkasından devletler kurarak Türk töresini İslâm ülkelerinde uygulamaya başlamıştır.

"Mısır'da Türkistan menşeli Dokuz Oğuz boyuna mensup Tulunoğulları 872'de idareyi ellerine alarak adliyeye Türk örf ve âdetlerini soktu. Mısır'ın o zamana kadar Bağdat'a göndermekte olduğu cizyeyi kesti Mısır'ın iktisadî hayatı bilhassa çiftçilik ve dokumacılık büyük ölçüde gelişti böylece maddî refah manevî alandaki gelişmeyi destekledi."³⁶³.

³⁶² Türk Dünyası El Kitabı; Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Sh. 766.

³⁶³ Prof. Dr. Laszio Rasony; Tarihte Türklük Sh. 130.

Türk fatihleri, kumandanları gittikleri İslâm ülkelerinde yönetim güçlükleriyle karşılaşmadıkları gibi ülkenin halkı da yönetime yabancılık duymamıştır. Bunun başlıca sebebi de İslâm ahkâmı ile Türk töresinin kaynaşması olmuştur.

Mevzumuzun son bölümüne yine bir Türk'ten bir cihan-girden Timur Bey'den söz açalım. Bir Türk fütühatçısı, âlim, tefsir sahibi devlet idaresinde adil savaşta maksada ulaşmak için zalimliğe varacak kadar sert olan Türkistan Hakanı Timur Bey muzaffer ordusuyla İran'a girmiş, meşhur şair Firdevsi'nin mezarına vararak "Kalk devamlı kötülüğün Türkü gör" diyecek kadar Türklük şuuruyla dolu olmasına rağmen Altınordu Devleti'ne ve Osmanlı Türk Devletine karşı giriştiği hataları bir yana kendi imparatorluğu içinde her Türk Hakan'ı gibi adil, töreye ve İslâm inançlarına bağlı tebasının atalık görevini bihakkın yerine getiren ve Türk devlet geleneğini kusursuz yürüten bir kişiliğe sahiptir. Tüzükat-ı Timur'da yasalarını ve icraatını şöyle anlatıyor:

"Adalet ve tarafsızlıkla, bir olan Allah'a tapanların iyilik dağıtıcısı oldum ve iyiliklerini kazandım iyi davranışlarım suçsuzları olduğu kadar suçluları da içine alıyordu. Bu yüzden insanların kalbinde iyi bir yer kazandım, hükümlerimde dayanağım adalet ve iyi niyet oldu. Öyle bir otoriter politika takip ettim ki askerlerim beyn'el havf vel reca (korku ve memnuniyet arasında) bulunuyordu. Askerlerim kavga meydanlarında her zaman beni yanlarında görürlerdi. Ezileni ezenin elinden kurtardım. Şahıs mal veya mülke yapılan yolsuzluk tümüyle açığa çıkınca yasaları uyguladım, suçsuzları hiç bir zaman suçlu çikarmadım.

Projelerime karşı çıkan ve bana kılıç çeken herkes aman dileyince onlara iyi niyetli davrandım, ona kişiliğince saygı gösterdim.

Bilim adamlarıyla devamlı ilişki kurdum ve gönlü yüce insanların sevgilerini kazanmaya çalıştım. Onlarla yaptığım görüşmeler ve iyi duaları sayesinde zaferler kazandım, fakirleri korudum ve kötülük etmemeye çalıştım. Bütün isteklerini yerine getirdim, başkasının arkasından konuşanları sarayımdan kovdum. Bunların sözlerine ve suçlamalarına hiç kulak vermedim.

Tasarladığım bir işi yapmakta kararlı hareket ettim, bir projeyi benimsediğim zaman, bütün düşüncemi o işe verdim ve başarmadıkça bırakmadım.

Halkın hâlini çok iyi anlıyorum, büyüklere kardeşim küçüklere çocuklarım gibi davrandım her bölge ve il halkının alışkanlık ve karakterine göre âdet edinmeyi bildim. Yani halkın ve ileri gelenlerinin kalplerini kazandım. Devlet yönetimine, yatkın tecrübeli ehil kişiler görevlendirdim, halkı ilgilendiren mevzularda bölgeyi iyi bilen mutemet kişileri vazifelendirdim ve bu adamların kusurlarını tespit ettiğim anda tereddüt etmeden cezalandırdım, devlet yöneticileri, askerler veya halktan bir zulüm olursa onları derhal adalete teslim ettim.

Ben devletimin çatısını İslâmiyet üzerine kurdum, devletimi yönetmek için yasalar düzenledim. Daima yasalara (töre) aykırı hareket etmekten çekindim.

Kendim: Bir ordu, diğeri halk için iki hâkim görevlendirdim. Her bölgeye birer hukukçu gönderdim. Bunlar Müslümanları yasak şeylerden uzaklaştırır ve onların eğitilmesiyle uğraşır.

Şehirlere camiler, yollara kervansaraylar, ırmaklara köprüler kurdurdum. Kur'an-ı ve dinin kurallarını din âlimlerinin tefsirlerine ve kutsal geleneklere göre Müslümanlara öğrettirdim. Ayrıca bir adalet bakanlığa kurdurdum."³⁶⁴

Timur Bey'in anlattığı yönetim sistemi kendine has bir tatbikat değildir. Türk devlet geleneğinin bir uzantısı Türk töresinin icabıdır. Bu kısa özetle idarî, adlî, içtimai velhasıl bir devletin idaresi ve milletin mutluluğu için gerekli olan her şeyi bulmak mümkündür.

Şimdi de yönetmeliğinden bir kaç madde görelim:

Vergi verme zaman/ hasat zamanıdır. Ürün kalkmadan alınmaz aynı zamanda üç taksitte alınır.

Vergiler iyilikle alınır, eğer kaçamaklık ve vermemezlik edilirse sözle korkutulup alınmaya çalışılır, zincir sopa ve saire uygulanmaz.

³⁶⁴ Tütükat-ı Timur Benim Devletim. Sayfa: 110-111

Yeni arazi açan, kanal kazan, ağaç diken bir çiftçi ilk yıl vergi ödemez, ikinci yıl dilediği kadar verebilir. Üçüncü yıl ise normal kanunun belirlediği vergiyi ödemek zorundadır.

Eğer büyük mülk sahipleri yoksullara haksızlık ederlerse, devlet eliyle malından alıp, yoksullara hakkı verilir. Yoksul düşen çiftçilere tarım araçları ve tohumluk verilir.

Dolan kanalların ve yıkılan köprülerin onarılması ve yeni köprülerin yapımı emredilmiştir. Yollara birer günlük ara ile (yaya olarak) kervansaraylar yapılması hem konaklama yerlerinin ve hem de yolların korunması için bekçiler görevlendirilmiştir ki, yolcular güvenlik içinde dolaşabilsin eğer bekçilerin görev bölgesinde hırsızlık olmuşsa bekçiler ödemekle yükümlüdür. Her ilde bir cami bir zaviye yoksullar için bir hastane bir medrese kurulmuştur ki, hastanelerde birer doktor bulunur, bundan başka bir hükümet ve bir adliye binası kurulmuştur. Tarım alanlarını ve güvenlik ve düzenliği sağlamak için korucular görevlendirilmiştir.

Her eyalette üç vezirde bulunur, birisi halk için olup verilen vergilerin hesabını devlet merkezine bildirir, ayrıca vergilerin kanun ve usullerini de açıklar.

İkinci askerler içindir, üçüncü kayıpların ve gezginlerin mallarını ve ithal edilen malları gözetir. Buyuran ve buyrulanın rızasıyla delilerin, tutukluların mallarını yönetir. Mülkünü varislere geçirir. Şayet varis yoksa din kurumlarına veya Mekke'ye gönderir." (70)

Buraya kadar tarih-i vak'a ve misallerle nakle çalıştığımız Türk töresinde adalet anlayışının günümüzle mukayesesini muhterem okuyucularıma bırakıyorum.

İÇTİMAİ NİZAM - SOSYAL YAPI

"Ey Muhammed dini yalanlıyanı gördün mü? Öksüzü kakıştıran, yoksulu doyurmağa yanaşmayan kimse işte odur."³⁶⁵

Bir cemiyet içinde ki, zengin ve varlık sahibi kişiler esasen her ne kadar Müslümanlıktan dem vururlarsa vursunlar, eğer o cemiyette fakir ve düşkünler kol geziyor, yetimler göz yaşı döküyorsa Müslümanlıktan söz eden zenginler cenab-ı Allah'ın Kur'an-ı Kerimde Maun sûresinde "Din yalanlıyanı gördünmü? Öksüzü kakıştıran, yoksulu doyurmağa yanaşmayan kimse işte odur, hitabının muhatabıdır. Yüce Allah zaman zaman bazı kişilere ve hatta milletlere lütfü ile ihsanlarda bulunmuş niğmetine gark etmiştir. O millet ve fert elindeki serveti cemiyet yararına meşru yollarda kullandığı müddetçe servet devam etmiş ve nesilden nesile ulaşmış, küfran-ı niğmette bulunduğu an elinden alınmıştır. Kur'an'ın gerçek tefsiri olan hadisi şeriflerin birinde sevgili peygamberimiz şöyle buyuruyorlar.

"Allah'ın bir takım kavimleri (milletleri) var ki, kullarının faydalanması için, onlara niğmetler vermiştir.

Onlar bu nimeti bol bol dağıttıkları müddet, kendilerinde bırakır; ama dağılmasına engel olmaya kalktıkları zaman, o nimetleri onlardan alır, başkalarına verir."³⁶⁶

Ayet-i Kerimeyi vuzuha kavuşturan hadis-i şerifin hükmü, tarih boyunca milletlerin hayatında açık ve net olarak müşa-hade edilmiştir.

³⁶⁵ Kur'an-ı Kerim; Maun Sûresi âyet: 1-4

³⁶⁶ Muhtaril - Ehadisin-Nebeviye Sayfa: 136, Hadis No: 329.

Allah'ın bu emrini ve peygamber buyruğunu gerek dünya milletleri gerekse İslâm âlemi içinde en iyi anlayan ve en güzel uygulayan iftiharla söyleyebiliriz ki Müslüman Türk milleti olmuştur.

Nitekim eski Arap ve Acem tarihleri diğer İslâm memleketlerinde zenginler servetlerini kendi zevk ve safahatleri için harcadığı hâlde, Türklerin mallarını hayır uğrunda sarfetmekle birbirleriyle yarış hâlinde buldukları ifadede müttefiklerdir.

"Türk beyleri servetlerinin kaybolup gitmesinden korktukları için bunları vakfederler bundan dolayı pek çok medrese, tekke, zaviye, han ve hamam meydana gelmiştir. Türkler hayır ve hayratı seven iş ve maksatlarında ecir ve sevap arayan insanlardır."³⁶⁷

Bu Arap tarihçinin de belirttiği gibi üç kıta da Asya, Avrupa ve Afrika'da vakıf müessesesini kuran geliştiren ve yaşatan Türk milleti olmuştur. Türk Oğuz töresinin devlete ve devletin başı hakana yüklediği atalık görevinin icabı da acı doyurmak çıplağı giydirmektir.

Orhun kitabelerinde Bilge Kağan milletini ve beylerini şahit tutarak gelecek nesillere töre icabı şu nasihatta bulunuyor.

"Tanrı yardım ettiği için hakan olarak tahta çıktım. Kardeşim Kültekin ile öle yite çalıştım, yoksul ve fakir milleti bir araya getirdim. Fakir milleti zengin kıldım! Az milleti çok kıldım! Bu sözümde yanlış var mı? Türk beyleri ve milleti işitin! Türk budununun derleyip, birleştirilmesini ve devlet idaresini bu (yazıt) vurdum. Türk töresini kaybetmiş, milleti, atalarım (Bumin ve İstemi Kağanların) töresine göre yeniden düzenledim."³⁶⁸

Bilge Kağan'ın atalarım Bumin ve İstemi Kağanların töresi diye adlandırdığı Türkün ezeli Oğuz töresidir. Buna göre hakanlar çeşitli vesilelerle milletine şölenler vermek, toylar tertiplemeyle mükellefti. Meselâ : "He akından zaferle dönüşte 7 gün 7 gece yapılan ziyafet ve eğlence çocuğa ad konacağı zaman oğulun ilk av dönüşünde hacet toyları bu şölenler çok zengin

³⁶⁷ İbni Haldun Mukaddime; Cilt: 2, Sayfa: 445.

³⁶⁸ Orhun Kitabeleri.

olur. Aç doyurulur, yalnızca giydirilir, borçlu borcundan kurtarılır. Sevinç toyları düzenlendiğini de yine Dede Kor-kut'tan öğreniyoruz. Beyrek'in on altı yıl sonra Oğuz'a dönüşünde attan, deveden, koyundan, sığırdan kurbanlar kesilip nice kul kavaraş azad edilerek kutlanmıştır. Kazan Beyin üç yılda bir iç Oğuz ve Dış Oğuz beylerini bir araya getirdiği, onlar toplandıktan sonra evini yağmalattığı anlatılmaktadır.

Dış Oğuz'un bir defasında yağmaya çağrılmadıkları için İç Oğuz'a âsi olmasının sebebi olarak gösterilen bu geleneğe göre Kazan Beyin âdeti bu idi ki. Kazan evini yağmalatsa helalinin (Hatununun) elini alıp evden taşra çıkardı. Andan evinde olan esbabını (giyeceklerini) ve malını yağma ederlerdi".³⁶⁹

Türk hakanı törede yer alan şöleni (umumî ziyafeti) vermekle mükellefti. Boy beyleri bu ziyafete katılır. Törenin kendileri için tayin ettiği mevki ve ona göre tespit edilen ölüş (hisse) yi alırdı. Eğer hakan milletin bu haklarına riayet etmezse, babalık vazifesini yerine getirmemiş olur ki, bu hal töreye itaatsizlik kabul edilerek iş isyana kadar varabilirdi.

- "Nitekim: Melikşah Semerkant ve Özkent seferinde halka ziyafet vermediği için bu vaziyet Maverâünnehrîlerin ve hus-süsiyle Cigiller'in şikâyetlerini mucip olmuştur."³⁷⁰

Töreye göre Türk hakanı bütün milletin babası gibi salahiyet ve vazifelere haiz olarak onun yaşayışı, maişeti ve iskanıyla yakından alakalıdır. Türk milleti top yekûn İslâm dinine girdikten sonrada Oğuz töresi önemini korumuş, Selçuklu ve Osmanlı Türk Devletlerinin kuruluş ve yükseliş asırlarında Türk cemiyetinin güç kaynağı olmuştur.

Adalet de, ahlâk da sosyal yapıda bilakis kurduğu vakıf müesseseleriyle o güne kadar kurulan İslâm devletlerinde mevzu bahis olmayan Allah'ın rızasına uygun yenilikler getirmiştir.

Uzun müddet İstanbul'da kalan D'OHSSON hatıratında şöyle diyor.

³⁶⁹ Orhan Saik Gökyay; Dedem Korkutun Kitabı sayfa: CCCXII.

³⁷⁰ Prof. Dr. Osman Turan; Selçuklular ve islâmiyet, Sayfa: 88.

"Kur'an-ı Kerim'e inananlar yeryüzündeki insanların en insaniyetlisi en hayırseveridir.

Bütün bu faziletlere rağmen (Avrupalıların) ecnebilerin Barbar demesi, yırtıcı bulması savaşlarına göre hüküm vermesinden ileri gelir, gerçekten Müslümanlar canlarını esirgmeden savaşır, düşmanları aynı zamanda, dinlerinin de düşmanıdır. Bu secâat Türklere sadece dinlerinden değil aynı zamanda milli karakterlerinden gelir, ama bir milletin gerçek karakteri savaşlarının silâh gürültüleri arasında tayin edilemez, Türkleri gerçekten tanımak isteyenler, onların faziletlerini değerlendirmeli, törelerin karakterinde ve fiillerindeki tesirlerini muhakeme etmeli; onlar/ barış zamanındaki, örf ve adetleri içinde incelemelidir. Filhakika Türkler, savaşta ne kadar sert, ne kadar mağrur ve yırtıcıysalar, barışta da o kadar sakindirler, en büyük kahramanlıkları gösteren gözlerini kırpmadan ateşe atılan bu insanlar günlük hayatlarına dönüştükleri zaman, gerçek karakterlerini alırlar. O zaman onların beşerî duygularla dolu hayırsever kimseler olduğu anlaşılır.

Bu duygu bütün Türklere şamildir. Hepsinin de ruhuna öylesine derin bir şekilde işlemiştir ki, savaşta birer cesaret ilahı olan bu kimseler barışta fakir babası düşkünün dostu olurlar, içlerinde en kötüsü, en hasisi bile yine de bir vazife olarak iyilik etmekten çekinmez.

Bir defa İstanbul başta olmak üzere imparatorluğun bütün şehirlerinde, düşkünlere yardım etmek maksadı ile hükümdar tarafından veya varlıklı vatandaşlar tarafından kurulmuş vakıflar vardır ki, bunların geliri sürekli olarak bu maksatla harcanır. Bunun dışında Allah'ın günü sadaka vermeyen; borç yüzünden hapse girenlerin imdadına koşarak yardım etmeyen veya borçlarını ödemeyen Müslüman yok gibidir. Ülkenin her sınıf halkı arasında, babalar anneler, akrabalar, vasiler çocuklara bu şekilde örnek olur ve onları en küçük yaştan itibaren bu duygularla dolu olarak yetiştirir. Hemcinsinin yardımına koşmak için, insanın içinde yükselen, ona her türlü şahsî menfaatini unutturan, hayırhahlık dediğimiz ilâhî fazilet bu şekilde geliştirilmekte, Türk-

ler için basit bir şey hâline gelmekte ve onları başka milletlerin çok üstüne çıkarmaktadır."³⁷¹.

Yazarında belirttiği gibi Cihan imparatorluğunun yayılma sahası olan üç kıtanın her köşesinde göze çarpan hayır müesseseleri (sosyal kurumlar) Türk mührü taşır. Böylece 20. asır dünya milletlerinin gerçekleştirmeye çalıştıkları sosyal kurumları Türk milletinin asırlarca önce en mükemmel şekliyle başardığını görüyoruz.

Mektep, cami, han, hamam, hastane, köprü, emaret, zaviye, tekke vs. gibi tesisler, Allah'ın rızasını tahsil ve millete hizmet aşkıyla başarıyor, cemiyet içindeki denge sağlanıyordu.

İşte tarih boyunca Türkü büyük yapan uzun ömürlü cihanşümül imparatorlukları oluşturan bu anlayış olmuştur.

Büyük Türk hakanı Gazan Han bazı günler ramazan orucunun iftarında kuru ekmekle tuz yemiş soranlara şöyle cevap verir.

"Halkın içinde böyleleri de var yılda bir kaç kereden olsa olara benzemezsem hakanları olduğumu nasıl anlayabilirim."³⁷².

İşte bu gelenek ki adı devlet babadır. Türk ananesine göre Hakan (padişah) milletin atasıdır. Yedi evliya kudretine sahiptir. Devletin ve onun müesseselerine karşı isyan en büyük günahıdır. Tabî ki: Hakan töreye sırt çevirmediği atalık görevini ifa ettiği müddetçe.

"Kaşgarlı Mahmut hakanların bayram ve düğünlerde otuz arşın yükseklikte, minare gibi sofraya kurup yağmalattıklarından bahise, Türk töresi hanların ve beylerin halka yemek vermesini onların babalık vazifeleri icabı sayardı. İdare edenlerle edilenler arasında bu karşılıklı münasebetler hükümdarların babalık şefkat ve sevgileri devletin kudsiyeti telakkisini doğuruyor ve millî kaynaşmayı kuvvetlendiriyordu.

Nitekim bu an'ane ve müessese Karahanlılara Büyük Selçuklulara, Anadolu Selçuklularına, Beyliklere ve Osmanlılara kadar devam etmiştir.

³⁷¹ O. OHSSON; 18. Yüzyıl Türkiyesinde Örf ve Adetler Sayfa: 186.

³⁷² Cemal Kutay; Bilinmeyen Tarihimiz, Cilt: 2, Sayfa: 384.

Tuğrul Bey'in haftada iki gün ziyafet verdiği ve sofrasını daima açık tuttuğu, Sultan Alparslan'ın da aynı yolu izliyerek büyük merasim ve ziyafetlerde kıymetli yemek takımlarını halkın yağma ettiğini kaynaklar yazmaktadır.

Selçuklu Türkiye'sinde Oğuz töresinin yaşaması tabî idi. Melikşah zamanından beri Selçuklu sultanlarının âdeti üzere, cuma günleri şahane yemekler hazırlanır ve sultan sofrası kurulur havas ve avam ziyafetlerden faydalanırdı.

Yazıcıoğlu bu devirde Oğuz töresi ve ziyafetlerin nasıl hüküm sürdüğünü ve usullerini meydana koymuştur. Kastamonu Beyi İsfendiyaroğlu Süleyman Paşa "her gün ikindi namazından sonra kabul resmi yapar; bu münasebetle yemekler getirilir, kapılar açılır şehirli, köylü, ecnebi, misafir herkes yemek yerdi. Sabahları ise hususî ile meclis tertip eder; oğlu gelip elini öper; hususî dairesine gider, ondan sonra devlet adamları gelir hükümdarın yanında yemek yerler, umumî ziyafetler ve büyük toylar, zafer şenlikleri, culüs ve veliahd tayini merasimleri münasebeti ile çok muhteşem olurdu."³⁷³

Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerinde toylar hususiyetlerini daha fazla muhafaza ediyordu. Nitekim Diyarbakır'a giren kara Yusuf Bey'in oğlu Kara Budak tertip ettiği büyük Toyda 300 at, 3000 koyun keserek zengin ziyafet ve eğlenceler tertipleyerek kutlamıştır. Osmanlı hükümdarları da aynı an'aneyi devam ettirmişlerdir. Tarihçi Aşık Paşazade Osmanlı padişahlarının nöbet, bayram ve sofrası usullerini anlatırken; ikindi vaktinde nevbet ururlar, kim halk gelüp yemek yiyeler, imdi Al'i Osman'ın kanunları bunun üzerinedir. Osman Gazi'nin hasleti her ayda bir kere tam pişirip fakirlere yemek yedirmek ve geysiler giydirmek idi dedikten sonra Orhan, Murat, Yıldırım ve diğer padişahların verdikleri ziyafetleri ve onların imaret ve zaviyeler inşa ederek fakirleri koruduklarını Oğuz töresine bağlar.

Alparslan dönemini anlatan Mevdudi;

³⁷³ Prof. Dr. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi, Cilt: 1, Sayfa: 105-106.

"Sultan'ın mutfağında her gün elli koyun yahutta keçi kesilirdi. Fakirler ve yoksullar, hep onun mutfağından yerlerdi. Divanında sayılmayacak derecede birçok yoksul kimselerin isimleri kayıtlı idi bunlar muntazam gelir ve kenalleri için tayin edilmiş maaş ve geçim masraflarını alırlardı. Alparslan bazen tesadüf eseri hasta veya yoksul bir kimseyi gördüğü zaman, son derece hassasiyete kapılır, teessüründen ağlar ve derhal yardım ederdi.

Her sene ramazan ayında on beş bin dinar sadaka dağıtırdı. Halkın rahatı, huzuru ve adil bir idare nizamı içinde yaşaması başlıca gayesi idi. Alp Arslan'ın vermiş olduğu hüküm gereğince, devlet idaresinde çalışanlar ve vergi tahsil memurları, kararlaştırılmış olan vergiden bir kuruş dahi fazla almamaları hususunda tenbihli idiler, bunun aksine hareket edenleri cezalandıracağını bildirmişti. Esasen vergi ve haracı senede iki taksitde bölünerek alınırdı.

Bir ara kendi has kölelerinden birisinin bir vatandaşın giyeceğini zorla aldığı hakkında kendisine bir şikâyet bildirildi. Sultan mücrimi yakalatıp halkın önünde teşhir ederek cezalandırdı. Böylece başka bir vazifelinin bu gibi işlere cesaret etmemesi için bu hadise bir ibret vesilesi oldu³⁷⁴.

Türklerden önce İslâm dünyasının acıklı hâlini Mevdudi, şöyle anlatıyor:

"İslâm ülkelerindeki yaşayış zor bir duruma girmiş, netice olarak islâm medeniyeti gerilemeye yüz tutmuştu.

İslâm olmayan ülkeler Müslümanlara karşı harekete geçmiş Rum devleti Antakya ve Doğu Ermenistana ordu göndererek topraklarını genişletti. Hatta Rum orduları Ibn-i Ömer ve Res'ül-Ayn adalarına kadar saldırarak buraları yağma etti.

Şu şartlar altında islâm ülkelerine inen Türkün doğuda Çin'e, güneyde Yemen'e, kuzeyde Haremz, batıda Anadolu'yu kapsayan asrın en büyük devletinin refah ve sâadetini şöyle anlatıyor.

³⁷⁴ Eb'ul Ala El-Mevdudi; Selçuklular Tarihi, Sayfa: 257.

- Bütün islâm ülkelerinde bir tek hükümdarın buyruğu, bir tek kanun bir tek siyasî nizam (rejim) yürütüldü. Memleket-te emniyet ve asayiş sağlandı. Yolculuk imkânları kolaylaştı. Sanat ve ticaret ilerledi. İlim ve fennin kaynakları akmaya başladı. Devlet bilginleri, fen adamlarını korudu. Az zamanda İslâm ülkeleri bilginler merkezi hâline geldi. Siyaset, din, askerlik, ilim ve fen dallarında büyük simalar yetişti."³⁷⁵

Pakistanlı âlim Mevdudi, hercümerç olmuş bir ülkenin Türk milleti tarafından en kısa zamanda nasıl bir nizama sokulduğunu anlatmaktadır ki, bu da Türkün teşkilâtçılığı ve devlet geleneği ile mümkün olmuştur. Kısa zamanda teessüs eden bu gücün kaynağını Türk töresinde (ahlâkında) ve İslâm dinine bütün benliğiyle teslimiyetinde görüyoruz.

Suriye, Filistin ve kuzey Irak'ta hâkimiyet kuran zengiler Haçlılardan Urfa ve civarını istirdat ederek 1127 den itibaren Musul hükümdarı olmuştur. Mahir bir kumandan ve iyi bir siyaset sahibi olarak 20 yıl saltanatı boyunca ülkesini genişletmiştir.

Oğlu Nurettin Mahmut (1146-1174) Atabeyler arasında en büyük ve seçkin bir kimsedir. Eski yazarlardan İbn Al-Athir, bu günkü müelliflerden Zettersteen ve Brockelman onun büyüklüğünü öğmekte birleşirler.

"Asker sıfatıyla büyük zaferler kazandı. Hükümdar sıfatı ile hükümdarlıktan uzak kalarak aza kanâat getirdi. Tanrı huzurunda halkının refah ve saadeti için kendisini sorumlu saydı. O çağda bu nadir bir örnektir. Kaleleri onararak devlet emniyetini sağlamakla kalmadı. Vücut ve ruh sağlığını da korudu, birçok hastaneler: kervansaraylar, camiler, medreseler onu adını taşır. Meselâ Şam'da en eski hadis medresesi tıp ilminin yüksek okulu seviyesinde gelişen maristan (hastahane) gibi daha sonra Salahattin (Eyyubi)nin tamamladığı bir çok eserin sahibidir.

İmadeddin ve Nureddin Zengin'in hizmetinde yetişen Salâhaddin Kürt sanılsa da Bonapart (Napolyon)un Fransa tarihinde yeri neyse Salahaddin'in Türk tarihinde yeri odur. Devlet

³⁷⁵ Eb'ulAla El-Mevdudi; Selçuklular Tarihi, Sayfa: 30-31

teşkilâtı tamamen Türk zâmet usulüne göre kurulu devam etmiştir."³⁷⁶

Türk hakanları asli görevlerini gerçekleştirebilmek için gece uyumamış gündüz dinlenmemiştir. Gerektiğinde her şeyini milletine vermiş, şölenler tertipleyerek yedirip içirmiş, otağını açarak yağmalatmış, milletin tokluğu onu tok kılmış, giyimliliği ve mutluluğu başlıca saadet kaynağı olmuştur. Müesseseler kurmuş adına vakıf demiş, her türlü maddî imkâna ve teknolojiye sahip yirminci asır insanının erişmek için koşup ulaşamadığı sosyal adaleti sağlamayı başarmıştır. Yolda kalmışları kervansaraylarla, hastaları darüşşifalarla, yoksulu imaret ve zaviyelerle, ordusunu cihatla yağurmuştur.

Nesiller boyu süre gelen Oğuz töresi babadan oğul'a devrederek yaşatılırken bilginler tarafından öğüt ve nasihat hâlinde devrin hakanlarına daima hatırlatılmıştır.

İşte büyük Türk bilgini Yusuf Has Hacib'de Kutadgu Bilig'de gerek devrin Türk hakanına gerekse peşinden gelecek olan yöneticilere görevlerini hatırlatarak şöyle diyor.

- "Devlet işleri ihmal edilir ve vaktinde yapılmazsa, arkasından avcı kuşla takip etsen bile daha ele geçmez.

- "Halkın bütün uygunsuzluklarını beyler düzeltir. Bey uygunsuzluk ederse, onu kim yola getirir.

- "İnsan temiz olmayan şeyleri su ile yıkayıp, temizler, eğer su kirlenirse o ne ile ve nasıl temizlenir."

- "İnsan hastalanırsa, tabib bunun ilacını verir; eğer kabip hastalanırsa, onu kim tedavi eder."

- "Beyler tavır ve hareketlerini temiz ve doğru tutmalıdırlar; halk yolunu ve gidişini beyin yoluna uydurur."

- "Beyler örf ve kanuna nasıl riayet ederlerse halk da aynı şekilde örf ve kanuna itaat eder."

Görüldüğü gibi töre icabı bilginler hakana doğruluğu, yardımlaşmayı ve akla gelen iyi ve güzel adına mevcut olan her şeyi öğüt olarak, vasiyet olarak telkin etmişlerdir. Türk töresinin bu

³⁷⁶ Prof. Dr. Laszio Rassonyı; Tarihte Türklük, Sayfa: 166.

hayatı umdeleri Türk devletinin güç kaynağını teşkil etmiş. Atalarımızın "Devlet'i Ebed Müddet." olarak nitelediği, devletin hayat iksiri olmuştur.

Bir hakan ki ramazan oruçlarını kuru ekme ve tuzla açar, soranlara; "Milletimin içinde böyleleri de var hiç değilse yılda bir ay da olsa onlar gibi hareket etmeliyim" diye cevap verir.

"Türk beyleri servetlerinin kaybolup gitmesinden korktukları için bunları vakfederler, bundan dolayı pek çok medrese, tekke, zaviye, han ve hamam meydana gelmiştir. Türkler hayır ve hayratı seven iş maksatlarında ecir ve sevap arayan insanlardır."³⁷⁷

Bu anlayış mülk Allah'ın kendisine emaneti olduğu gibi başında bulunduğu milletinde mukaddes bir varlık ve kutsal bir emanet olduğundan şüphesi olmayışıdır. Başka bir deyimle Peygamber buyruğu şöyledir: "Hepiniz çobansınız nasıl ki, bir çoban götüğü sürüden mes'ulse sizde başında bulunduğunuz toplumdansorumlusunuz."

Türk milleti İslâm peygamberi Hz. Muhammed A.S.V.'in bu yüce buyruğunu İslâm nuru henüz yer yüzünü aydınlatmadan önce bu güzel prensipleri cemiyet hayatında yaşamış aç doyumak, çıplağı giydirmek, töreyi ayakta tutmak gibi net ve kesin olarak ifade etmiştir. Türklük İslâm terkihiyle yuğrulunca bir harika ve erişilmesi güç ve yüksek bir cemiyet nizamı ortaya koymuştur ki, adı devlet baba nizamı, markası; Türk, İslâm, sentezidir.

TÜRK İÇTİMAİ (SOSYAL) YAPISININ TEMEL KAİDESİ (VAKIF)

Türkü vakıflar kurmaya sevk eden başlıca sebepleri şöyle sıralayabiliriz.

- a- Dinî sebepler (Allah katında kazanacağı mükafat)
- b- Ahlâkî sebepler,
- c- iktisadî sebepler,

³⁷⁷ İbn-i Haldun; Mukaddime Cilt: 2. Sayfa: 454

d- Siyasî sebepler.

Birinci maddede zikrettiğimiz dinî sebebin ana faktörü Kur'an-ı Kerim'de belirtilen "Femen Yağmel mişgale zerretin hayran yarah", Yani: Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür."³⁷⁸. Mealinde ki ayet ile yine Kur'an-ı Kerim'de: "Malınız ve evlâdınız sizin için fitnedir" buyrulmasıdır. Şüphesiz ki Ce-nab-ı Allah en güzel bilendir. Muhakkak ki, iyiliğin karşılığı iyilik kötülüğün karşılığı ise kötülüktür. "Ne ekersen onu biçersin" ata sözümüz güzel bir misaldir.

Mal ve evlâda gelince eğer bir evlât milletine içinde bulunduğu topluluğa ve ebeveynine (anasına-babasına) karşı görevlerini yerine getirmiyor. Allah'a kulluk etmiyorsa o evlât babası, ailesi, hatta bulunduğu cemiyet için bir fitnedir. Günümüzün Markisist, Leninist, Maoist ve materyalist gençliği bunun bir misâlidir. Mal da böyledir. Haramdan kazanıp, harama harcayan vurguncu, soyguncu ve miras yedilerin paralan ve malları onlar için bir fitnedir.

Büyük, adil Halife Hz. Ömer'in huzuruna bir gün bir bedevi gelir ve derki, ya Ömer, bende kötü huylar var. Hz. Ömer sorar söyle bakalım nedir?

Bedevi der ki: Ben hakkı kerih görürüm (yani semem) fitneyide çok severim. Sert mizaçlı olan Hz. Ömer adamın hapsedilmesini emreder. Duruma muttali olan Hz. Ali (ilim beldesinin kapısı) muhterem zat olayı işitir işitmez Hz. Ömer'e başvurur. Der ki; Ya Ömer işittim ki, bir bedeviyi hapsedmişsin sebebi nedir? Hâlâ hiddeti geçmeyen Halife Ömer Ya Ali; bu bedevi açıkça hakkı kerih gördüğünü ve fitneyi sevdiğini söyledi. Sen olsan ne yapardın? Hz. Ali gülerek bunda ne var ya Ömer ölüm hak deyilmi? Evet haktır. Ya Ali; peki sen ölümü severmisin? Hayır, bedevinin kastı buysa onu neye suçlarsın? Hz. Ömer düşünür ve Ali R.A. devam eder. Cenab-ı Allah Kur'an da "malınız ve evlâdınız sizin için fitnedir" buyurmuyor mu? Sen malını ve evlâdını sevmez misin? Evet. Severim. Bedevi bunu kasdetmişse

³⁷⁸ Kur'an-ı Kerim; Meal Diyanet İşleri Başkanlığı, Zilza! Sûresi, âyet:7.

onu niçin suçlarsın? Halife Ömer ayağa kalkar ve kendisini tenvir eden Hz. Ali'ye teşekkür eder ve bedeviyi serbest bırakır.

Rabbine kullukta çok hassas olan Türk milleti helâl kazanıp, hayra harcamaya çok itina göstermiş, içtimaî (hayır) müesseselerine altın çağlarını yaşatmıştır.

Tarihte Türk asırları olarak nitelendirilen 7-8 asır boyunca üç kıtanın her tarafında hüküm süren Türk hanedanlarını bu güzel icraatlarında yarış hâlinde olduklarını görüyoruz. Üç kıtaya asırlar boyu hâkim olmak, sürekli egemenlik kurmak için pazu gücünün yeterli olmadığı muhakkaktır. Kaba kuvvetin sağladığı hâkimiyetler, tarih boyunca daima kısa ve sonu hüsrana olmuştur. Misal olarak, Moğol istilâsı bunlardan biridir. Atasözlerinde dile geldiği gibi. "Zalimin zulmü varsa mazlumun Allah'ı vardır" bu prensipten şaşmayan ecdadımız adli, içtimaî, ahlâkî konularda çok hassas davranmışlar, temel kaideleri devlet siyaseti yapmışlar.

Türk Cihan İmparatorluğu dağılılı bir asra yakın zaman geçmesine rağmen asırlarca Türk vilayeti olarak kaldıktan sonra bu gün bağımsız birer devlet hâlindeki irili ufaklı 20'ye yakın Müslüman ve Hristiyan ülkenin insanları o muhteşem Türk idaresinin cihan şumul devlet baba geleneğinin hasretini çekmekte olduğu bir gerçektir. Ama ne yazık ki, biz Türkler Fatih'in çocukları kendimizi inkârda o kadar ileri gittik ki, tanınmaz hâle geldik. Komünizmin mucidi Yahudî Kari Marksın ve onun çömezlerinin sloganlarıyla sürekli devrim furyasına tutulduk. Bir buçuk asırlık dönemde kâh Fransız, kâh Alman, kâh Amerikan tipisine yakalandık. Şimdi de kuzeyin Moskof fırtınası olanca hızıyla Türk devletini temelinden sarsmaktadır. Bir kere kökünden kopmaya gör "Dalından kopan yaprağın kaderini rüzgâr tayin eder." Bütün bunlara rağmen Anadolu'nun yiğit Türkü sağlam bünyesi yaratılış fitratındaki asilikle bütün bu fırtınalara, tipilere asırlarca karşı koymuş bir Anadolu tabiri ile "Es babayığidin bağrına" deyip geçmiştir. Ama her tahammülün bir sonu, sonunda acı neticeleri vardır. O hâlde son gelmeden yeniden kendimize dönüp açılan gedikleri kapatıp, kanayan yaraları sararak dünya tarihindeki yerimizi almalıyız.

Türk tarihini, Türk gözüyle yeniden süzgeçten geçirip, düşünerek tefekkür etmek zorundayız. O zaman şunu bulacağız. Atalarımızın çizdiği Türk yolunu, Türk imparatorlarının, hakanlarının ve beylerinin bir birbirleriyle yarış edencesine meydana getirdikleri muazzam vakıfları ki, bunlar Türk içtimai hayatının denge unsurudur. Buralarda açlar yemiş, çıplaklar giyinmiş, yolda kalmışlar barınmış. Hastalara tedavi, yetimlere sığınaklık görevi yapmıştır. Musiki besteleyen kubbeler, kalem gibi Allah'a yükselen minareler bu yolla ayakta kalabilmiş, bütün ihmallere rağmen ata yadigarı Türk medeniyetinin ölümsüz eserleri olan tarihimiz, millî gururumuz muhafaza edilebilmiştir.

İşte şanlı Süleymaniyenin vakfiyesi.

209 sayfadan oluşan vakfiye besmele ile başlıyor. Şöyle devam ediyor. "Hamd: Dünya gök'ünü çerağlarla benzer, sabit ve seyyar yıldızlarla süsleyen, alt yanından nehirler akar hoş görünüşlü bahçelerle yeryüzü imaretini o gök'ün ortasında durduran Allah'a mahsustur, şeklinde sürmektedir.

Vakfiyenin yazarı Tosyalı Celâizade'dir.

Kanunî Sultan Süleyman Han bu vakfiye ile aşağıdaki küllüyenin ve tesislerin kurulmasını amaç edinmişti.

- 1- Babası Sultan I. Sultan Selim Han adına yapılan cami,
- 2- Oğlu Şehzade Mehmet adına yaptırdığı Şehzade cami,
- 3- Eski saraydaki imarethane,
- 4- Eski saraydaki cami,
- 5- İki medrese,
- 6- Mektep,
- 7- Darüşşifa (şifa ocağı-hastane),
- 8- Daruhane (buğday anbarı),
- 9- Tıp medresesi ve mülâzimin hücreleri (stajer odaları),
- 10- Şehzade Cihangir Cami,
- 11- Fil Damı zaviyesi,
- 12- Edirne Bükeliçe zaviyesi.

Yukarıda bahsi geçen tesislerin idamesi için gelirleri bu gayeye vakfedilen akar ve mülkler ise şunlardır.

- 1- 217 adet köy (bunlar vakfiyede birer birer sayılmıştır.)
- 2- 30 adet mer'a,
- 3- 2 adet mahalle,
- 4- 7 adet değirmen,
- 5- 2 adet dalyan,
- 6- 2 adet iskele,
- 7- 1 adet çayırılık,
- 8- 1 adet hisse,
- 9- 1 adet çiftlik,
- 10- 5 adet köyün mahsulü,
- 11- 2 adet ada.

Bu muhteşem vakfın idaresi, korunması ve devamı için gereken her şey yapıldığı gibi, içtimai (sosyal) hayatın ibadet, eğitim, sağlık yoksulları barındırma ve doyurma gibi, en hassas ve hayatî konulara sarf edilmesi şart koşulmuştur. Ayrıca bu müesseselerde çalışacak eğitimci, idareci ve görevlilerin miktarı ve gündelikleri işine, kabiliyetine, sorumluluğuna uygun biçimde tespit edilmiştir.

Cemiyet bünyesinde ahengi sağlayan bu sosyal müesseselere kısaca bakacak olursak İmarethaneler, hastaneler, camiler, medreseler, kervansaraylar, köprüler, devlet sınırlarının her köşesini kaplamıştır. Büyük Selçuklularda vücut bulup Anadolu Selçuklularında ve Beyliklerde devam eden Osmanlıda mühim bir yer tutan imaretlerin sayısı pek çoktur. Biz bunlardan Osmanlıların ilk dönemlerinde gerçekleştirmiş oldukları imarettten birkaç tanesini sayalım.

- 1 - İznik'te Orhan Gazi imarathanesi,
- 2 - İznik'te Çandarlı Halil imarathanesi,
- 3 - Bursa'da Sultan Beyazıd fmarathanesi,
- 4 - Bolayır'da Süleyman Paşa İmarathanesi,
- 5- Bursa'da Çelebi Mehmet İmarathanesi,
- 6- Edirne'de Şahahabettin Paşa İmarathanesi,
- 7- Gümölcene'de Evrenuz Bey İmarathanesi,
- 8 - Bursa'da II. Murat Han İmarathanesi,

- 9- Manisa'da Şahabatettin Paşa İmarathanesi,
- 10- Balıkesir'de Eyne Subaşı İmarathanesi,
- 11- Mihaliç'ta Karaca Paşa İmarathanesi,
- 12- Turhal'da Çelebi I. Mehmet İmarathanesi.

Büyük Türk İmparatorluğunun en ücra köşelerine kadar matematiksel bir plânla dağıtılan bu kurumları inşa ve ihya etmek bir zümreye ve sınıfa münhasır kalmamış padişah, vezir, sadrazam, beylerbeyi, sancakbeyi, subaşı, şeyhülislâm, kazasker velhasıl varlık sahibi her Türk imkânları nisbetinde bu tip imarethane ve vakfiyeler kurmuştur. Hatta geçimi normal olan Türk köylüsü dahi kendi imkânları nisbetinde evinin bir odasını yolda kalmışa misafire tahsis etmiş, ocak kaynatıp kapısını çalan her yabancıya içtimaî durumuna bakmadan Tanrı misafiridir diye elinden geldiğince ağırlamıştır. Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletinin inkırazı, Moğal belası dahi bu sosyal kurumların gelişmesini durduramamış bir dizi beyliklere bölünen Türkiye'de beyler eliyle bu müesseseler aksamadan gelişmeye devam etmiştir.

Osmanoğullarında dahil yirmi kadar beylik ecdat geleneğini yarış edercesine sürdürmüşler, irili ufaklı sayısız içtimaî kurumlar meydana gelmiştir. Tümünü burada zikretmek mümkün değilse de her beylikten birkaç misal vermemiz dahi bizi bir hükme vardırı.

Karaman Oğulları

Ermenek'te Karamanoğlu Mehmet Bey Cami'i ile oğlu Musa Bey'in yine oradaki cami ve medresesi Emir Musa'nın Karaman Medresesi, Alâaddin Beyin, Melek Nafize Sultanın hatuniye Medresesi, Niğde de Ak Medrese, İbrahim Beyin Karaman ve Konya'daki cami, medrese ve imaretleri.

Germiyanogulları

Kütahya'da Vecidiye Cami, Denizli'de inanç Bey İmaretiyile yine buradaki Germiyanoglu Süleyman Şah Camii, Kütahya'da Kale, Kurşunlu, Pekmezpazarı, Çatalçeşme camileri, yine orada

İshak Fakih Cami ve medresesi ile Germiyanoglu Yakup Çelebi'nin mescit, medrese ve imareti.

Eşrefoğulları

Çok kısa devam eden bu Türkmen beyliğinin de az zaman içinde birçok eserler meydana getirdiğini görüyoruz. Beyşehir'-de ki, Süleyman Şah Camii ve medresesi ile oğlu Mehmet Bey'in Akşehir'deki cami zikredilmeye değer eserlerdir.

Hamitoğulları

Eğridir'de Dünder Bey, Burdur'da Muzafferiye, Korkutelin'de Sinanüddin Bey medreseleriyle hankah denilen misafirhane ve imaretler.

Menteşeoğulları

Menteşe Oğlu Orhan bey zamanına ait Milas ve Peçin'deki, medrese ve camiler ile oğlu İbrahim Beyin Balat ve Muğla'daki camileri, Ahmet Gazi'nin Milas ile Peçin'deki cami, medrese ve imareti, İlyas Beyin Soke'nin Balat köyündeki sırf mermerden yapılmış cami ile medrese ve imareti.

Çandaroğulları

Kastamonu, Sinop, Safranbolu, Araç, Taşköprü ve Çakırda sayısız cami, medrese ve imarethaneler.

Aydınoğulları

Aydın Oğlu Mehmet Beyin Birgi'deki cami ve medresesi ile oğlu İsa Beyin Ayasluğ'daki (Selçuk) sırf mermerden yapılmış cami ve imarethanesi yine diğer oğlu Süleyman Şah'ın Tire'deki ibn Melek cami ve Ayasluğ'da Gazi Umur Beyin Kızı Azize Hatun'un imareti ile İzmir'deki Cüneyt Bey imareti.

Saruhanoğulları

Manisa'da İshak Bey'e ait Ulu Cami, medrese ve imaret, Demirci'de Yakup Bin Devlet Han medresesi, Antalya'daki cami ve hamamı ile Pekçe Bey'in Gördes'teki cami ve pek çok hayır müesseselerini görüyoruz.

Eratna Beyliği

Elli yıl gibi kısa bir müddet varlığını devam ettirebilen bu beylik dahi büyük eserler vücuda getirmiştir. Misal olarak Kayseri'de Köşk Medrese ve imareti, Turhal'ın Teyze köyünde Hoşkadem Camii ile yine orada zaviye, Zile'de sırf yolculara tahsis edilen Seyisbey misafirhanesi yine Zile'de Kadı Burhaneddin Ahmed'in medresesi.

Dulgadir Oğulları

Kayseri'deki Hatuniye Medresesi, K. Maraş, Gazi Antep, Antakya ve Elbistan'da camii medrese ve zaviyeler.

Bu saydıklarımızın dışında kalan tüm Anadolu beylikleri kendi bölgelerinde adedi sayılmıyacak kadar cami, medrese, imaret, zaviye, köprü, han, hamam, kervansaray ve suyolları yapmışlar, bunların idamesi için vakıflar kurmuşlardır. Buraya kadar saydığımız eserlerin birçoğu medrese ve aşevleriyle tam bir külliye niteliğindedir.

Gerçi Beylikler döneminde hastane ve köprü yapımına az rastlanıyorsa da bu müesseselerin Selçuklular zamanında yeterince yapılmış olmasındandır.

Beylikler döneminde cami, medrese., zaviye ve imarethanelerin Anadolu'nun her köşesinde fişkırdığını görüyoruz ayrıca bu sosyal kurumların devamını sağlamak gayesiyle kurulan vakıf ve tanzim edilen vakfiyelerden Germiyanolu II. Yakup Beyin vakfiyesine bir göz atalım.

"Bu vakfiye Kütahya'da Ulu cami (Yıldırım Beyazid) karşısındaki Yakup Bey'in imaret mescidi yanında olup taşa hak-kedilmiştir.

Yakup Bey mescit, medrese, imarete ait vakfını 1441 senesinde yaptırmış ve bu vakfiyeyi tanzim ettirmiştir. Vakfiyede vakfedilen yerler isim isim sayıldıktan sonra müteveli, Hafız, İmaret şeyhi, müderris, imam, müezzin, aşçı, ekmekçi ve talebeye ve gelecek misafirlere, mücavirlere ait maaş ve yiyecekler tayin edilmektedir. Vakıf sahibi, müstahdemler için maaştan başka ekmek, yemek ve odun da tahsis etmiştir. Medresenin 9 hücreli olup vakfiye mucübince her odada birer leyli talebe bulunacaktır. Talebeye günde bir akçe ile yılda şehir mud'iyile bir mud buğday (bir mud yirmi kile) ve iki kağrı arabası odun ve her gün iki kap yemek ve dört ekmek verilecektir.

İmarette her gün en aşağı dört batman yani 32 kilo et pişecekti. Yemekler ve ekmeklerin gayet nefis olması lâzımdı. Yiyecek tevziinde misafirlere hürmeten ilk defa onlara ekmek ve yemek verilecekti. Misafir ve talebeden hasta olanlara hekim getirilip tedavi ettirilmesi ve ilaç paralarının ödenmesi ve şayet hastalardan herhangi biri iyi olmayıp vefat ederse kefenlenip defnedilmesi de vakfiyeye konulmuş ve bu hususa da para tahsis edilmiştir.

Yakup Bey Vakfiyesi'nin sonlarında imarete konuk olan bir misafir veya mücavire ne kadar oturursa otursun katiyyen istiskal gösterilmeyip gitmeye mecbur edilmemesini hayvanlarına günde bir defa yem verilmesini tasrihan beyan ile ayrıca bir madde ilave etmek suretiyle tarihen malum olan cömertliğini tescil ettirmiştir.³⁷⁹

Bir numune olarak aldığımız Yakub Bey Vakfiyesi bütün vakfiyeler gibi geniş şümüllüdür. Cemiyetin bütün yaralarına sargı mahiyeti arz etmektedir. İbadet, öğretim, fakir, yolda kalmışlar, hastaları tedavi, ölenleri defin gibi her konuyu kapsamıştır.

Karamanoğlu İbrahim Bey'in 1432 yılında tesis ettiği vakfiyesinde mescit, medrese, dar-i kurra ve imarethaneye mülkü vakfedip vazife sahiplerinin (müderris, müteveli, imam, müezzin, imaret şeyhi, kapıcı, nezaret memuru, aşçı ve bütün hizmet erbabının maaşlarını tespit; vazifelerini belirttikten sonra yapı-

³⁷⁹ Ord. Prof. I. Hakkı Uzunçarşılı; Anadolu Beylikleri.

lacak hizmetler kısmı şöylece izah ediliyor, imarete her gün en iyi buğdaydan olmak ve tanesi bir buçuk kilo gelmek üzere en aşağı yüz elli ekmek ile her gün için 30 kilo et pişirilerek müstahdemlere, fakara ve muhtaçlara, misafirlere tevzi olunacaktır.

Bu imarete günde en aşağı yüz en yukarı iki yüz kap yemek pişirip dağıtılacak ve yemek her gün iki övün ve icap ederse üç övün pişecektir, imarete gelen ilim adamlarıyla, irfan sahibi zatlara fevkalade hürmet gösterilecektir. Bu imarete misafirlik üç gündür.

Vakıf sahibi, berat, regaip ve bayram gecelerinde imaret müstahdemleriyle fakir ve kimsesizlere dağıtılmak üzere elli batman, (yani 400 kilo) helva pişirilmesini de şart koşmuştur.

Anadolu Beyliklerinde bu tip içtimai kurumları her beylikte dizineler hâlinde görmek mümkündür. Misal olarak Çandaroğlu İsa Bey, yine Çandaroğlu İbrahim ve Kasım Bey, Umur Paşa'nın kızı Azize Hatun, Aydınoğlu İsa Bey, Menteşeoğlu Ahmet Gazi ve İlyas Bey, ila'ahir sıralamak mümkündür. Tamamının vakfiye şartları ve tatbikatına bakınca amaçta ayrılık bulmak mümkün değildir. Tümünün hedefi ilme ve içtimaidir. Aynı ayrı Türk boylarından olan Anadolu Türk Beyliklerinin idarî ve içtimaî beraberliği Türk devlet geleneğinin, birliğinden, tekliğinden gelmektedir.

Bu da Türk töresiyle İslâm imanının birleşmesinden vücudaya gelen bir terkiptir ki, adı Türk İslâm Sentezidir.

Bu an'ane ve töre yalnız Selçuklu, Osmanlı ve Anadolu Beyliklerine münhasır kalmış bir gelenek değildir. Türk, hâkimiyet kurduğu her toprak parçasını vatan yapmış, şartlar ne olursa olsun devlet baba geleneği tavizsiz uygulanmıştır.

"Erbil Atabeği Muzaferreddin Gök Börü (1190 - 1233) İlmî, dinî ve hayır müesseseleri ile İslâm dünyasında destan olmuş bir şahsiyet idi. Gerçekten devletinin hudutları geniş olmadığı, küçük bir bölgeye inhisar etmiş bulunduğu hâlde, çok çeşitli tesisler kurmuş idi. Kör ve sakatlara dört hanekâh yapmış, dul ve ihtiyarlara, yetim ve kimsesiz çocuklara yurtlar kurmuş, bunlara süt analar ve zengin vakıflar tahsis etmiş idi. Kendisi bizzat bu müesseselere uğrar, hasta ve düşkünlerle meşgul olurdu. Tesis

ettiği misafirhanelerden ayrılan yolculara ve gariplere yol azığı da verirdi. Vakıf eylediği para ile her yıl adam göndererek Haçlılardan Müslüman eserlerini satın alıp hürriyete kavuştururdu. Hacılara yardım edip Arafat'ta ilk defa sarnıçlar yaptırarak hacılara su dağıttıran Gök Börü idi. Kaynaklar onun hayır yolunda harcadığı meblağın miktarını da bildirmektedir. Hz. Peygamber için tertip eylediği Mevlüt merasimleri için yılda 300.000-, Esirlerin kurtarılması için 200.000-, Hankâhlar için 100.000- Misafirhaneler için 100.000 ve Mekke'de hacılara su tevzii içinde yılda 30.000 dinar yıllık tahsisatı, muntazam olarak veriyordu.³⁸⁰

Son olarak Türk İslâm medeniyetinin vücuda getirdiği dinî, millî ve içtimaî müesseselere bir göz atalım.

Camiler

Kayseri'de Ulu Cami ve Hunat Hatun Cami'si, Konya'da Alaaddin Cami, Divriği Ulu Cami, Erzurum'da Çifte Minare veya (Hatuniye) Cami, Sivas'ta Ulu cami Selçuklu şahaserleridir.

Osmanlı Türk Cihan imparatorluğu döneminde inşa edilen Edirne'de Selimiye, Bursa'daki Ulu Cami ile Yeşil Cami, İstanbul'da Fatih Beyazıd, Süleymaniye, Sultanahmet, Şahza-de, Mihrimah ve Yeni camiler Türkün gurur abidesidir.

Medreseler

Zamanın üniversiteleri olan ilk büyük medrese 1067 yılında Selçuklular tarafından Bağdat'ta kurulan Nizamiye Medresesi'dir. Devrin en büyük ilim yuvasında öğrencilerin ders görecekları, yemek yiyip yatacakları yerler: Mescit, hamam gibi, ihtiyaçlarını karşılayacak her türlü sosyal yapıya sahipti. Erzurum'da Çifte Minareli (Hatuniye) Medresesi, Sivas Gök Medrese, Kayseri Çifte Medrese ve Hunat Hatun medresesi, Konya Kara-

³⁸⁰ Prof. Dr. Osman Turan; Selçuklular Devrinde Türk İslâm Medeniyeti. Sh. 252-253.

tay Medresesi ile İnce Minareli Medrese, Sırçalı Medrese, Tokat ve Niksar Medreseleri Selçuklular eliyle Anadolu'da kurulmuş medreselerin en meşhurlarıdır.

Bunların tamamı ile külliye birer üniversitedir.

Osmanlı döneminde bunlara yenileri ve daha mükemmelere eklenmiştir. Bunların belli başlılarını şöylece sıralayabiliriz İznik Medresesi, Bursa Tıp Medresesi bunlar İstanbul fethine kadar kurulabilmiş olanlardır. Bundan sonra İstanbul'da Fatih Medresesi, Yine İstanbul'da Beyazid, Süleymaniye, Sultan Selim, Nur-u Osmaniye medreseleri ve bir şaheser olan Edirne Bayazid külliyesidir.

"Büyük Türk dehası Fatih Sultan Mehmet Han'ın oğlu Sultan II. Beyazid tarafından 1484 yılında inşaatına başlanıp 1488 de tamamlanan Edirne Beyazid Külliyesi örnek bir eserdir. Mimar Hayreddin Bey tarafından projesi yapılan bu muhteşem külliye hakanın ismini taşıyan Beyazid camii, 20,5 metre çapında bir kubbeyle örtülmüştür. Bütün küllüye 100 kadar kubbeden meydana geliyordu. Camiden başka külliye bir hastahane bir imaret, birkaç medrese, çeşme, hamam ve benzeri yapılar bulunuyordu. Bu büyük hayır eseri, çok zengin gelirler vakfedilerek ölümsüzleştirilmiştir. Bizzat II. Beyazid'in yazdığı vakfiyenamesine göre, külliye 167 görevli hizmet edecekti. Zelzele ve yangın gibi afetlere karşı eserin derhal onarılmasına yetecek derecede gelir, vakıf çiftlikler, çarşılar, dükkânlar ve hamamlarla sağlanmıştı. Külliye dahil olan medreseler üniversite derecesinde ve yüksek öğrenim veren kuruluşlardı. Kışın caminin abdest almaya mahsus musluklarından sıcak su akıtılıyordu. İmarete günde yüzlerce fakir, muhtaç, yolcu ve medrese öğrencisi bedava yemek yiyorlardı. Her şahsa ne kadar ekmek, et, pilav, şeker, tuz, baharat, meyve, sebze vs. verileceği vakfiyenâmede inceden inceye kadedilmişti. Küllüyenin kervansarayında yolcular ve ticaret kervanları, bedava yatıp kalkacak, yiyip içecek, hayvanları da aynı şekilde bakılacaktı.

Küllüyenin en ilgiye değer müessesesi Türk medeniyetinin yüz aklarından olan ünlü darüştîfa yani hastanesiydi. Bu hastane, aynı zamanda medresenin tıp öğrencileri için tatbikat yeriy-

di. Hastanenin göz hastalarına mahsus kliniği ile okul ve ruh hastalarına ait bölümü az zamanda dünya çapında şöhret kazandı. En değerli bilginler ve tabipler ve müessesede görev almışlardı. Edirne'deki Sultan Beyazid Darüşşifası, bu şöhretini 2 asır boyunca devam ettirmiştir.

Edirne Darüşşifasının'da akıl ve ruh hastalarının tedavisi sisteminde tamamen ilmî metodlar uygulanıyordu. XX. yüzyıla kadar Avrupa'da hasta değil şeytanla işbirliği yapmış insanlar olarak muamele görüp diri diri yakılan akıl hastaları, Beyazid külliyesinde çiçek manzaraları ile bilhassa sümbül, lâle, reyhan, karanfil, şebboy, yasemin gibi çiçekler kullanılıyordu. Aynı zamanda, gayet ihtimamlı bir şekilde musiki tedavisi tatbik ediliyor, bunun dışında keklik, turunç, sülün, güvercin, üveyik, kaz, ördek ve bülbül eti veriliyordu. Bu etler, mütehasıs hekimlerin tavsiyelerine göre pişiriliyordu, bu suretle renk, koku ve musiki ile birçok hasta iyileşmişti.

Haftanın iki gününde, bu hastaneye bağlı eczanede her isteyen bedava ilâç verilirdi. Eczaneden bedava ilaç almak için hiç bir formalite yoktu. Bu ilâçlar o derecede büyük bir miktar tutardı ki hazırlanmaları için büyük ölçüde ham malzeme kullanılırdı. Sultan Beyazid, eczanenin bir duvarına bu ilâçları hasta ve muhtaç olmaksızın ticaret veya bedava geçinmek maksadıyla alanların gerçekten fakir ve hasta olmalarını temenni eden bir levha astırmıştı. Padişah bedduası en büyük manevî felâket sayıldığı için aksine hareket eden görülmezdi. Evliya Çelebi yapıldıktan bir buçuk asır sonra dim dik hizmet hâlinde bulmuş. Beyazid Han'a rahmet okuyarak kitabında kaydetmiştir.³⁸¹

Edirne'den Avrupa kıtasından Asya'ya dünyanın öteki ucuna Hindistan'a uzanıp bu gün dahi dünya'nın hayranlıkla seyrettiği bir Türk harikası ola Tac - Mahal'e bakalım :

Hindistan Türk İmparatorluğunun XVII. asrın ikinci yarısında gerçekleştirdiği Tac Mahal XX. asır insanının görebilmek arzusuyla binlerce liralara harcayarak ulaşabildiği bir şaheserdir.

³⁸¹ Yılmaz Öztuna; Türk Tarihinden Yapraklar, Sayfa: 307-308.

Hindistan Türk İmparatoru Cihan Şahı'n doğum esnasında ölen sevgili eşi Ercümend Banu'nun hatırasına yaptırdığı Mac Mahal 11.881 metre kare bir alan kaplar etrafındaki anıtlarla 30.000.000 milyar liraya mal olan muazzam eserin baş mimarlığını Mimar Sinan'ın talebesi İstanbullu İsmail Efendi yardımcılığını ise Doğu Türkistanlı bir Türk olan Muhammed Şerif yürütmüş, mermer üzerine oyulacak yazılar için İstanbul'dan hattat Settar Efendi getirilmişti. Tuğralar» Şirazlı Emane Han adında bir Türk sanatkâr çiziyor, mermeri Muhammed Hanif isminde Ağralı bir Müslüman oyuyordu. Cihan Şah tarafından verilen hediyeler hariç bu beş sanatkâra eserin yapımının devam ettiği 22 yıl içinde ödenen ücret 125 milyon civarındadır. Kubbe yüksekliği yerden 82 metre olan Tac Mahal'in mermerden yapılmış yüksekliği 42 metre olan 4 minaresi vardır. Asırlardan beri dik ayakta duran Tac Mahal Türk medeniyetinin Hindistan'daki temsilcisidir.

Kervansaraylar

Selçuklular ve Osmanlılar döneminde Anadolu Avrupa ile Uzak Doğu'yu birbirine bağlayan bir ticaret yoluydu. Yolların üzerine veya ticaret merkezi niteliği taşıyan muhtelif yerlere yolcuların ve ticaret kervanlarının dinlenmeleri ve geceleri geçirmeleri için padişahlar vezirler Hatun Sultanlar ve Prensesler tarafından yapılan sanat eseri şaheserlerdir. Selçuklu ve Osmanlıların yaptırmış olduğu harabede olsa ayakta duran meşhur kervansaraylar, Kayseri'de Sultan Han, Kayseri-Aksaray yolu üzerindeki Alay Han, Niğde-Aksaray yolu üzerinde Ağ-zıkara Han, Sivas-Malatya yakınındaki Taş Han, (Hekim Hanı) Kayseri-Malatya yolu üzerindeki Karatay Han, Antalya-Isparta yolundaki Kırkgöz Han, Kuşadası'nda ki Öküz Mehmet Paşa Hanı, İstanbul'daki Kürkçü Han ve Vezir Hanı, Tokat-Sivas yolu üzerindeki Yeni Han, inşa edilen kervansarayların ünlüleridir.

Hastaneler

II. Sultan Beyazid Külliyesinden bahsederken Edirne Darüşşifası'ndan bahsetmiştik, Selçukluların yaptırdığı hastane (darüşşifa) şifa yurdu bir hayli kabarıktır. Anadolu'da ilk hastane 1205 yılında Kayseri'de (Gevher Nesibe Hatun) tarafından kurulmuştur. Takiben Konya'da Keykubat'ın yaptırdığı (Alâi Hastanesi), Sivas (Darüşşifası), Divriği'de Bayram Şah'ın kızı, (Turan Melek Hastanesi), Çankırı'da (Atabek Ferruh Hastanesi), Amasya'da (Toruntay Hastanesi), Tokat'ta (Müi-niddin Pervane Hastanesi), Kastamonu'da (Pervaneoğlu Ali Hastanesi), Amasya'da Sultan Olcayto Hastanesi).

Osmanlı döneminde bunlara yenileri eklenmiş Yıldırım Beyazid tarafından yaptırılan Bursa ve Edirne hastaneleri Fatih'in yaptırdığı İstanbul'daki hastane, Edirne Cüzzam Hastanesi, Karaca Ahmet Cüzzam Hastanesi, (Miskinler tekkesi) Hürrem Sultan'ın yaptırdığı Haseki Hastanesi, I. Sultan Selim (Ya-vuz)un eşi Ayşe Hafza Sultan Hastanesi gibi mühim sağlık kuruluşları gerçekleştirilmiştir.

Köprüler

Atalarımız ırmak ve çayların üzerine günümüze kadar intikal eden ve hâlen yararlanmakta olduğumuz her biri bir şahe-ser olan köprüler inşa etmeyi ihmal etmemişlerdir. 8. asırlık köprüler dim dik ayaktadır.

- Ankara'da (Ak köprü), Amasya'da {Kuş köprüsü), (Tokat köprüsü), Edirne (Uzun köprü), (Büyükçekmece köprüsü) sayılı köprülerdendir.

O mübarek insanlar cemiyetin bütün ihtiyaçlarını tatad etmişler, bunları karşılamak için her çareye baş vurmuşlardır. Okunması için kütüphaneler tesis etmişler, yetim kızların çehizleri için dahi vakıflar kurup vakfiyeler tanzim etmişlerdir. Bu yönetime Türk milleti adil devlet kendi tabiri ile devlet baba diyordu. Bu inançla ki devleti kutsal tanıyor, baş vermekte tereddüt etmiyordu. Manevî cephemizde sayısız gediklerin açıldığı bu gün, Türk milleti, maddeye kul edilmeye teşvik edilmek-

tedir. Maddenin bir vasıta olduğu unutulmuş, gaye olarak takdim edilmeye çalışılmaktadır. İşte bu yanlış takdim ki, cemiyeti allak bullak etmiş, hayır, yardımlaşma, saygı ve sevgi gibi üstün değerler terkedilmiştir. Neticede oğul babaya, memur amire, ast üste, işçi işverene düşman olmuş, kızılca kıyameti her gün körukleyen beyni yıkanmış beynelmilel uşaklar, paraya tapan mirasyedi ve vurguncular; kanâat ve helâli unutmuş, dar gelirli, bir girdap içindeyiz, Anadolu'muzda sık sık söylenen bir söz vardır. (Biri yer biri bakar kıyamet odan kopar.)

Dünyayı bir ahtapot gibi saran Marksist ve kapitalist rejimlerin çığırkanları Türkiye'de habire kıyamet tellâllığı yapmaktadır. Şuna inanıyoruz ki bu özentide bir huia-hop ve bir mini etek modası gibidir, maymun iştahlılar, yarın başka, başka modalar peşinde koşacaklar, buldukları, gördükleri, her curu-fatı ilerililik ve yenilik olarak Türk milletine takdime cüret edeceklerdir. Nitekim C.H.P.'nin sosyalist enternasyonele girmek için aldığı kurultay kararı da ortaya atılan yeni bir modadır. Paris modacılarını da fersah fersah geride bırakan salon sosyalistlerinin biçki ve dikiş kabiliyetlerinin sıfır olması sebebiyle diktikleri elbise proleteryatipi olması gerekirken komprotor tipi oluyor, yanlış mezrolarıyla ölçü alan terzi misali bu milyoner sosyalist taslaklarının çıplak kalacağı günler elbet uzak değildir.

Türk millî bünyesinden bihaber olan bu gafiller Marksist ve kapitalist marka taşıyan penisilinleri ile millî bünyede alerji yaptılar.

Türk milleti bir arayışın içindedir. Çatlamış ayakları, nasırlı elleri, kavrulmuş dudaklarıyla, tarihine, büyük mirasına, Türklüğüne götüren yola akmaya başlamıştır. Bu yolda büyük Türkiye vardır.

İnşallah Türk milleti engelleri aşarak yokluktan, gerilikten, el açmaktan kurtulacaktır.

TÜRKÜN KENDİNE HAS BULUŞU TOPRAK REJİMİ

Osmanlı Türk İmparatorluğunun yükselme dönemlerinde en mükemmel seviyeye yükselen timar sistemi Türkün kendine has millî buluşu Türk devlet geleneğinin günün şartlarına göre tekemmül ederek gelişmesinden ibarettir. Osmanlıların Büyük Selçuklulardan devraldığı devlet geleneği İslâmî katkıyla olmakla beraber Selçukluların Orta Asya'dan getirmiş olduğu bozkır arazi sisteminin geliştirilmiş şeklidir. Tarih boyunca Türk devletlerinde toprak hiç bir zaman halkın lam mülkiyeti olma mıştır. Mülk Allah'ın onun adına yöneten devletindedir.

"Türk imparatorluklarının kuruluşunda maddî-manevî kuvvet kaynaklarını araştırırken içtimaî hayat ve siyasi teşkilâtın rollerini de ihmal etmek mümkün değildir. İktisadî faaliyetleri havancılığa dayanan göçebeler çadır altında yaşıyor sürüleri ile birlikte sulak ve otlak yerlerde yazlık ve kışlık göçlerini yapıyorlardı. Her boy veya kabilenin kışın alçak ve yazın yüksek olmak üzere, kendisine mahsus ve "atadan kalma" yurtları vardı. Her boy veya oymağa ait yurdun hududunu diyor kabil? yurtlarının hudutları teşkil ediyordu. Bu suretle eski Türklere göre bütün kışlak ve yaylayar kabileler arasında taksim edilmişti. Her boy kendi beyinin başkanlığında içtimaî, idarî ve siyasî bir teşkilata sahipti. Bu mevkide irsi olarak bulunan bey, yurtların korunması vergilerin tahsili, göçler zamanında boyun disiplini ve diğer boylarla olan münasebetlerini tayin ediyordu.

Bu suretle boy beyleri idaresinde küçük siyasî teşekküller veya devletler vücut buluyordu. Büyük siyasî birlikler, devlet ve imparatorluklar böylece kağan ve yağbuların idaresinde birçok boyların birleşmesine ve feodal Türk devletinin meydana çıkmasına sebep oluyordu.

Tunadan uzak şarka kadar bütün ovalar, yaylalar ve bozkırlar Türk göçebeleri arasında bölünmüştü ve bu taksim çok

eski zamanlardan beri mevcut idi. VI. asır Çin sülâlesi veka-yinameleri Göktürkler hakkında "Her ne kadar göçebe iseler de her kabilenin kendine mahsus bir arazisi vardı." Bu toprakların mülkiyeti kabileye ait olup boy beyleri tarafından idare ve aile (oğul-avul) lar arasında taksim edilirdi. Boy beyleri de cemaate ait topraklar üzerinde mülkiyet hakkında sahip bulunmakta; bununla beraber en iyi hisseleri kendilerine tahsis edebilmekte idiler. Göktürkler yarı göçebe olup ziraatla da uğraşıyorlardı. Hunların da böyle bir durumda olduğuna dair kayıtlar vardır. Boy beyleri gibi onların üstünde bulunan kağanlar da istihsali artırmağa ve milletini terkip eden boyların refahını temine çalışıyordu.

Türk toprak hukuku ve idaresi tarihinde çok mühim neticeler doğurmuştur. Filhakika, Selçuklu ve Osmanlı devirlerinde, asırlarca devletin, askeri ve zirai rejim esasını teşkil eden miri (beylik) toprak idaresinin menşei de buradan gelir. Türklere mahsus olan bu göçebe toprak idaresi Selçuklu ve Osmanlı sultanları tarafından bütün toprakların devlet mülkiyetine intikali-ne sebep olmuş boy beyleri yerine sultanlar bu amme mülkiyetini ikta ve timar sahibi beylerin idaresinde devlet hesabına kullanmış; Türkiye'de idarî, askerî ve hukukî teşkilatın, zirai iktisadın temeli olmuştur. Göçebe hukukundan yüksek bir devlet ve cemiyet hayatına intibak ve tekamül eden bu adilane sistem sayesinde fethedilen Anadolu ve Rumeli topraklarının Türkleşmesi mümkün olmuş; başka milletlerde misli görülmemiş bu nizam toprak aristokrasisi topraksız veya esir köylü sınıflarının doğmasına fırsat vermemiş ve dünyada böylece en sağlam ve sıhhatli bir cemiyet meydana gelmişti. İşte Hunlar devrinden gelen bu idarî ve hukukî anlayış da hakan ve sultanların babalık vazifeleri arasında bir mevki almış ve cidden DEVLET BABA telakkisini doğurmuştur."³⁸².

Sayın Prof. Dr. Osman Turan Beyin belirttiği gibi Hunlara kadar uzanan Türk toprak rejimi binlerce yıllık dönemde Türk devletlerine güç katmıştır. Sayın Prof. Bahattin Ögel'de Osman

³⁸² Prof. Osman Turan; Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi, Cilt: I, Sayfa: 119-120

Turan Bey'le aynı noktada birleşmekte Türk toprak rejiminin ana kaynağının Orta Asya bozkır geleneğine bağlamaktadır.

"Uygur Devleti kurulurken devlet teşkilâtı oymakların soyluluk derecelerine uyulmak yolu ve töresi ile meydana gelmişti. Devletin bütün arazisi de, Uygurların 9 obası ile Karluk ve Basmıl boylan arasında bölünmüş ve devlet bu suretle 11 tımar veya yurtluğa ayrılmıştı. Basmıl ve Karluk boyları, savaşlarda öncü olarak giderlerdi. Uygurlardaki bu eski Türk "TİMAR" veya "Yurtluk" sistemi, İslâm devletleri ile Osmanlılar-daki tımar düzeninden şu şekilde ayrılıyordu; Uygurlarda bir bölge, halkı ile birlikte bir Türk boyuna veriliyordu. Osmanlılarda ise Tımar kişilere verilirdi."³⁸³

Orta Asya toprak rejimi Selçuklu İmparatorluğu'nun ilk zamanlarında aynen uygulanmış, ancak bazı mahsurların meydana çıkması sebebiyle yeniden düzenlenerek Osmanlı İmparatorluğu'nda da muvaffakiyetle uygulanan ikta sistemi kurulmuştur. Böylece imparatorluğun has olmayan arazisi küçük parçalara ayrılarak kumandan ve askerlere dağıtıldı. Daima sultanın emrine hazır bulunan ikta sahipleri her türlü ihtiyaçlarını iktalarının gelirinden karşıladıkları için devlet hazinesine yük olmazlar, aynı zamanda, kendi menfaatları icabı gelirin mümkün merteye artması hususunda ellerindeki arazinin bakım ve imarına çalışırlardı. Bu suretle hem muazzam Selçuklu ordusunun masrafı asgari hadde indirilmiş, hem de memleketin imarı sağlanmış oluyordu. Burada gelirini artırmak isteyen ikta sahibinin çiftçi ve köylüyü ezmesi düşünülemezdi. Bu husus kesin ve müeyyideli hükümlere bağlanmıştı. İkta sahiplerinin kendilerine tahsis edilen vergiden fazla bir istekte bulunmaları yasaktı; aksi hareket edenler iktalarından mahrum edilir ve cezalandırılırdı. Çiftçinin köylünün emlakine el sürülemez ve onun şahsî ve ailevi masunluğuna dokunulamazdı. Tecavüze uğrayanlar doğruca dergaha ve Büyük Divana müracaat eder ve hakları aranırdı. Siyasetname'de belirtildiği üzere şikâyetlerin yapılmasına kimse engel olamazdı. Köylü bulunduğu yerde çalışmak mecburiyetin-

³⁸³ Bahaddin Ögel; Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Cilt: I, Sayfa: 90.

de değildi ve siyaset-name'ye göre memnun olmadığı takdirde orayı terk ile başka bölgelere hicret edebilirdi. Temel hukuku kanunî teminat altına alınan köylü ve halk bu sayede hürriyetini muhafaza etmiş köleliğe düşmemiştir. Köylü elindeki toprağa ancak işletmek, ekip biçmek suretiyle sahipti. Toprak erkek evlâda intikal ederdi. Vakıf emlak ve arazi içinde aynı hükümler vardı vergi topraklardan alınan oşri esasa dayanıyordu, örfi esasa dayanarak bazı vergilerde alındığı şüphesizdir. Müslüman olmayan tâbi hükümetler, prensler ve mahallî hakimlerden alınan "haraç" ise hazineye yatırılırdı."³⁸⁴.

Büyük Selçuklular da olduğu gibi Anadolu Selçuklularında da timar teşkilâtı olduğunu Selçuknamelerden anlamaktayız; aynı teşkilâtın Zengiler, Eyyubiler, Memluluklar ve İlhanlılarda da mevcut olduğuna dair, elimizde belgeler vardır, diyen Prof. I. Hakkı Uzunçarşılı vesikaları şöyle sıralıyor.

"Anadolu Selçuklularında arazi—i emiriyyeden olan bir yerin mülk ve vakıf olarak verildiğini de görmekteyiz. Şu hâlde Selçukluların toprak, ikta denilen has, timar ile mülk ve vakıf kısımlarını havi idi.

Osmanlılar, Anadolu da Selçuk Beylikleri içinde en son Karaman Devletini bertaraf ederek memleketlerini elde ettiklerinden on beşinci asrın son yarısından itibaren tekamül eden Osmanlı mufassal ve mücmel tahrir defterleri Karamanoğulları defterlerinden timar, mülk ve vakfa ait nakiller yapmaktadır. Osmanlı kayıtlarından, Karaman defterlerinin mükemmel surette tertip edildiklerini anlamaktayız.

Keza Saruhan, Aydın, Menteşe, Çandarogullarına ait toprakda yine Osmanlı tahrir defterlerinde bulunan vakıf ve mülk olarak verdikleri yerlerden ve bunu teyit ve teşvik için ita ettikleri berat ve mektuplardan bahsedilmektedir.

Gazi hünkar diye meşhur olan Osmanlı Hükümdarı I. Murat, Hamidoğlu Hüseyin Beyden Akşehir, Beyşehir ve diğer şehirleri satın aldığı zaman, oralardaki kalelere kendi askerini yerleştirdiği sırada o Beyliğe merbut olan timarlıların dahi kendi

³⁸⁴ Prof. İbrahim Kafesoğlu; Sultan Melikşah Sayfa: 156-157.

tuğrasıyla beratlarını yenilemişti; keza Yıldırım Beyazid Han da Aydınoğlu İsa Bey'in memleketlerini ve Menteşe ilini ilhak eylediği vakit yine o beylikteki asıl yerli olan tımarlıların tımarlarını ibka beratlarını kendi tuğrası ile tecdit eylemişti.

Osmanlılar Malatya ve havalisini tamamen ilhak eyledikten sonra ordularda da Memluklar idaresinde iken timar teşkilâtı yapılmış olduğunu yine bu defternâme kayıtlarından anlamaktayız. Yine tetkikimiz neticesinde Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Bey'in muhtelif mıntıkalarındaki hususiyetlere göre Osmanlılarda olduğu gibi kanunlar yapmış olduğunu ve bu kanunların Osmanlılar zamanında da şarkta tatbik edildiğini görmekteyiz.

İşte yukarıdan beri vesikalara istinad ederek verdiğimiz malûmat bize, Anadolu Beyliklerinin de arazi idaresini tıpkı Selçukîler gibi ikta (timar) mülk ve vakıf şeklinde tatbik etmiş olduklarını ve Osmanlılarında yine aynı kanunlar dahilinde teşkilât yaparak bu sistemleri idame ettirdiklerini görmekteyiz."³⁸⁵

İslâmî yönü muhakkak olmakla beraber Türk-İslâm sentezinin meydana getirdiği bu orjinal müessese Türkün ruhuna uygundur. "Mülk Allah'ın tasarruf devleti" telakkisinden doğmuştur.

Türk devletinin askerî gücünü müdafaa ve taarruz kudretini zirveye çıkarmış, devletin bekasını teminat altına almıştır. Muntazam kayıtlara binaen devlet sefer hâlinde ne kadar askerinin savaşa hazır olduğunu bilmektedir. Beylerbeyine ve sancakbeylerine gönderilen fermanlar mucibinde ordu en kısa zamanda teçhizat ve iaşesiyle istenilen zaman emredilen yerde göreve hazır olarak bekliyordu. Dolayısıyla zamandan tasarruf sağlanıyor, aynı zamanda eyalet askeri olan tımarlılar devlet hazinesine yük olmadan silâh ve iaşesini yanında taşıyordu.

Türk timar sisteminde derebeylik olmadığını anlatan Ricaut şöyle diyor:

"Tımarlılar ellerinde ki araziye işleterek Padişah emrettiği zaman harbe iştirak etmek üzere bir miktar asker ve at beslemek

³⁸⁵ İ. Hakkı Uzunçarşılı; Anadolu Beylikleri, Sayfa: 239 - 240.

mecburiyetindedirler, işte bu suretle memleket askerlerin elinde bulunduğu için kaleler daha iyi tahkim ve muhafaza edilmekte ve Türk hakimiyeti altına alınmış milletlerin isyanlarıyla her türlü teşebbüsleri daha kolay önlemektedir.”

Ricaut İngiltere'nin derebeylik malikaneleriyle Türk timar sistemini mukayese ederken şöyle diyor:

“Arada fark vardır. Biz malikanelerimize daimi ve hiç değişmez bir kanun mucibinde tasarruf ettiğimiz için, vatana ihanet yada isyan gibi cinayetler olmadıkça hiçbir zaman elimizden alınmak imkanı yoktur. Buna mukabil Türkerin ellerinde ki timarlar da babadan oğla intikal edebilirse de onlar bu araziyi kendi malları gibi istismar edemezler ve ancak Padişah'ın müsaade ettiği müddetçe intifa hakkından istifade edebilirler.”³⁸⁶

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren fethedilen ülkelerin arazileri çoğunlukla “arazi-i emiriye” olarak beytü'l mal'e (devlet hazinesine) intikal ediyordu. Devlet ve devletin başı olarak Padişah tarafından müstahak olanlara gösterdiği yararlılık derecesinde timar ve zamet olarak tevcih ve ita olunuyordu. Bin akçeden başlayarak 19,999 akçeye kadar olurdu. Bu miktardan fazla timar olmaz 20,000 akçeden yüz bin akçeye kadar olan dirliğe zamet ve bundan yukarı olana da has denilirdi.

Gerek timarlı sipahiler ve gerek diğer dirlik sahiplerine tahsis edilen araziden devletçe tespit edilmiş olan öşür ve rüsum alınmazdı. Bu vergileri dirlik sahipleri bizzat kendileri tahsil ederek buna mukabil askeri vazife görür sefere giderlerdi.

Timarlı sipahi aldığı bu öşür ve resme mukabil muharebe zamanında tımarının az veya çokluğuna göre ya yalnız veyahut cebeli denilen teçhizatı mükemmel bir veya bir kaç süvari ile sefere giderdi. Timarlı sipahinin kaç bin akçede bir cebeli götürceği mıntıkasına göre kanunla tespit edilmişti. Cebelinin bütün masrafı efendisi olan timarlı sipahiye aitti. Mazeretsiz sefere gitmeyen sipahinin dirliği elinden alınır, sipahinin kendi mıntıkasında sancağı dahilinde oturması kanundu.

³⁸⁶ Ricaut-İsmail Hami Danişmend; Garp Menbalarına göre Türk Demokrasisi, Sayfa: 38.

Timar ve zemet sahibinin vefatı vukuunda eğer harp etmeğe gücü yeter oğlu varsa timar ve zemet ona verilir. Eğer çocuk küçük (sabi) ise harp etmeğe gücü yetinceye kadar, sefer anında muayyen miktar asker göndermek üzere yine kendisine tevcih edilirdi. Eğer oğlu yoksa bu münhal (boşalan) timara alay beyi denilen o mintıkanın en büyük timarlı zabitanın inhasıyla yine askeri sınıftan bir münasibi tayin edilirdi.

Fatih Sultan Mehmet Han'ın Kanunnâmesine göre 5999 akçeye kadar olan bir timarı vezir-i azam padişaha arz etme-den verebilirdi. Padişahın mutlak vekili olan vezir-i azamdan başkasına bu salâhiyet verilmemişti. Yalnız beylerbeylerinin kanuna uygun olarak yaptıkları timar teklifleri kabul edilirdi. Ancak 1529 yılında Kanunî Sultan Süleyman Han tarafından çıkarılan kanunla beylerbeyleri eyaletleri durumuna göre 5999-4999-3999 akçeye kadardan kılıç timarlar tevcih edebiliyordu. Bu timarlara tezkiresiz timar deyimi kullanılmaktadır. Beratı Divandan alınan timarlara ise tezkere timar denmekte idi. Beratı beylerbeyinden olan tezkiresiz timar sahipleri bunu merkezden değiştirerek padişah tuğrasını havi beratını alırdı. Beylerbeyine bu yetkinin verilmesi timar işinin ehemmiyetinden geliyordu, dolayısıyla münhaller derhal kapatılıyor, uzak olan payitahttan beratın gelmesi uzun zaman alıyordu.

Aslında mülk Allah'ın onun adına yöneten padişahındır. Töreye göre devletin başı olan padişah milletin atasıdır. Varisi ise top yekûn milletidir. Her eyalette timarlı sipahi ile zemet sahiplerinin isim, künye ve hüviyetleriyle timar yerlerini ve miktarını gösteren defterler vardı; bunlardan timarlı defterini o eyaletin timar defterdarı ve zemet defterlerini de timar kethüdası tutardı; Sefer hâlinde o eyaletin beylerbeyi bu timar defterinin bir suretini beraberinde götürerek yoklama yapar, münhalleri doldururdu. Timar ve zemet tevcihatı nevrüzdün nevrüze yapılır, bu tayin ve aziller mucip sebeplerle beylerbeyi tarafından mühürlenmiş bir defterle hükümet merkezine bildirilirdi.

"Her bin sipahi bir alaybeyinin kumandası altında giderdi; her alayda zabıt olarak üç veya dört subaşı bulunurdu. Bunlar sulh zamanlarında buldukları kazanın asayışı ile meşgul olurlardı. Hükümet sefere harekette dört beş ay evvel beylerbeyine

seferin ne tarafa olduğunu ve tam teçhizatla hazırlanmalarını emrederdi. Bunun üzerine beylerbeyi sancak bey-lerine ve o da alaybeylerine keyfiyeti bildirerek noksansız olarak hazırlanıp muayyen zamanda emre intizar etmelerini yazardı.

Bu sebeple timarlı sipahinin mutlak surette kazasında hiç olmazsa sancak dahilinde oturması şarttı. Çünkü sipahiler emri alır almaz kısa zamanda hazırlanıp hareket etmeye mecburdular.

Timarlı sipahiler alaybeylerinin emrinde toplanır, alay bey-leri sancakbeyinin o da beylerbeyinin emrinde toplanarak sefere giderlerdi; bunlar kendilerine toplantı yeri olarak hükümdar tarafından bildirilen mahalde orduya ilhak edip padişahın huzurunda geçit resmî yaparak bir muayeneden geçirilirlerdi.³⁸⁷

Eyalet askerleri de denilen timarlı sipahiler, Anadolu ve Rumeli diye anılıyor, Türk ordusunun asıl gücünü temsil ediyordu. Türk savaş usulüne göre ordunun sağ ve sol kanatları bu eyalet askerinden teşekkül etmekteydi. Merkeze saldıran düşmanın ardına sarkarak kuşatıyor ve nihai darbeyi indirerek imha ediyordu. Türk fütuhatının ana dayanağı olan bu tımar sistemi maalesef bilahire bozulmuş. Timarlar yukarıda belirttiğimiz gibi, muntazam olmaktan çıkarılmış na'ehil kişilere ücret karşılığında satılmaya başlamıştır. Cebini doldurmaktan gayri bir düşüncesi olmayan devşirme devlet ricali bu şeni irtikapla hem Türk ordusunun ana kaynağını kurutmuş hem de Türk köylüsünün huzurunu kaçırmıştır. Böylece devlet baba dediğimiz adil devlet çökmüş cephelelerde bozgun, dahilinde isyan ve anarşi başlamıştır. Devletin yükünü taşıyan Anadolu'nun iktisadî ve moral çöküntüsü maalesef cihan devletinin de sonu olmuştur.

Bilahare alınan her türlü tedbir ve yenilik hareketlerinden bir sonuç çıkmamıştır. Fransız düşünürü Voltaire "Her ulusun karakteri ayırdır" diyor. Bu söz atalarımızın "Her şey kalkar ama Töre kalkmaz" gerçeğini dile getiriyor. Karakter değişikliğine duyulan özentiler, Türkü kültüründen töresinden koparmış, bu da asırlardır çektiğimiz ızdırabın ana faktörü olmuştur.

³⁸⁷ İ. Hakkı Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi, Cilt: 2, Sayfa: 568-569.

Tarihi boyunca teŖkilâtçılıđı ve devlet kuruculuğu ile temayüz eden Türk milleti her halükarda Allah'ın kedisine lütfettiği yöneticilik görevini yapmaya muktedirdir. Ancak Türk gibi konuşan Türk gibi düşünene, Türk gibi yaşıyan kadroların yönetime tam olarak sahip olmaları ile mümkündür. Beyni yabancı kültürlerin istilâsına uğramış, fiil ve hareketleri Türk'ten gayri her Ŗeye benzeyen öz değerlerini yitirmiş, kişi ve kadroların Türk milletine atılım yaptırılmaları heyecan ve Ŗevk vermeleri Ŗöyle dursun aynî noktada dahi tutmaları mümkün olmayacaktır. Çünkü Ŗifa diye sundukları reçeteler, bünyeyi tahrip edecek yan tesirlerle doludur. O hâlde bünyenin Ŗifaya kavuşması, Türkün kendisine tevdi edilen tarihî görevini yapabilmesi için Türk milliyetçiliği iktidar olmalıdır. Bu iktidarla:

a- Devlet yeniden kudsiyetine kavuşacak, devleti yönetenler, Türk töresi gereği atalık görevlerine harfiyen uyacaklardır.

b- Allah'ın "Cund-Allah" benim ordum dediği doğuştan asker olan Türk milleti mümtaz mevkiine kavuşacak Türk ordusu dünyanın en güçlü ordusu olacaktır.

c- Mülkün temeli olan adalet gölgesiz olarak uygulanacak haklı mutlak hakkını haksız mevki ve makamı ne olursa olsun cezasını çekecektir.

d- Hür olarak doğuğan insanın hürriyeti kutsal olarak kabul edilecek, ancak hürriyetlerin su'istimallerine asla meydan verilmeyecektir.

e- İçtimaî (sosyal) adalet tam olarak sağlanacak, vurgun, soygun ve tefecilik yerle bir olacaktır. Herkes yarınından emin olarak başi dik, midesi tok; sırtı pek ve mutlu olarak büyük ve güçlü Türkiye'de gururla dolaşacaktır. İşte bu düzende dış mihrakların değil Türk milletinin isteği olacak "Her Ŗey Türk İçin Türk'e Göre ve Türk Tarafından" parolası ile başarıya ulaşacaktır.